

NORGES OFFENTLIGE UTREDNINGER

NOU 1994:20

Personskadeerstatning

**Utredning fra et utvalg til å vurdere reformer i
regelverket om utmåling av erstatning for
personskader**

Avgitt til Justisdepartementet i oktober 1994

STATENS FORVALTNINGSTJENESTE
STATENS TRYKNING

OSLO 1994

Til Justisdepartementet

Utvalget fremlegger med dette sin annen innstilling om reformspørsmål i regelverket omkring utmålingen av erstatningen for personskader, særlig skadeserstatningslovens §§ 3-1, 3-2, 3-2a og 3-4. Utvalgets første innstilling av 20. oktober 1990 ligger til grunn for forskrift av 21. desember 1990 om standardisert erstatning etter yrkesskadeforsikringsloven. Utvalget foretar også en vurdering av denne forskriften.

Etter Utvalgets mandat skal det ikke fremlegges forslag til reviderte lovtekster. Innstillingen skal danne grunnlag for en eventuell høring om behovet for reformer i gjeldende rett, og hva de eventuelt skal gå ut på. Utvalget har derfor sett det som sin viktigste oppgave å få frem enkeltproblemene og legge grunnen for en debatt om dem. Det er meningsforskjell innen Utvalget om en del spørsmål.

Utvalgets arbeid ble i 1993 stillet noe i bero, da man fant det riktig å avvente tre høyesterettsdommer om utmålingsspørsmålene, og som ble avsagt 22. desember 1993. Dommene er innarbeidet og vurdert i innstillingen.

Oslo, 20. oktober 1994

Peter Lødrup leder

Knut Riisa

Lars Olav Skårberg

Reidar Vigen

Elisabeth Stenwig

Ingrid Smedsrud sekretær

KAPITTEL 1

Sammendrag av innstillingen

Utvalgets oppgave er å legge til rette materialet for en nærmere vurdering av gjeldende regler om utmålingen av erstatningen ved personskader. Disse reglene omfatter både erstatning etter en skade og erstatning for tap av forsørger. Innstillingen omfatter alle de poster som refererer seg til det økonomiske tap som tapt inntekt og redusert inntektsevne (tap i fremtidig erverv), påførte utgifter og merutgifter i fremtiden. Også reglene om ménerstatning tas opp.

I "*Oversikt*" i kapittel 3 gis det en oversikt over noen grunnleggende problemstillinger, særlig om forholdet til trygde- og forsikringsutbetalinger, en del matematiske spørsmål av betydning for utmålingen og det gis en kort historisk oversikt over rettsutviklingen.

"*Gjeldende rett*" i Kapittel 4 inneholder en fremstilling av gjeldende rett. Fremstillingen er gjort forholdsvis omfattende for at den skal gi et selvstendig grunnlag for å ta stilling til de vurderinger som Utvalget i "*Gjeldende rett – vurderinger*" i kapittel 7 kommer med. For en grundigere innføring i rettsreglene vises til den juridiske litteratur.

Utgangspunktet er at skadelidte har krav på full erstatning for det individuelle tapet, og ved tap av forsørger det individuelle forsørgertapet. Ved personskadene vil variasjonene være store – fra de tilfelle skadelidte blir helt restituert, til de tilfelle hvor han får en varig medisinsk invaliditet eller ervervsmessig uførhet, som kan nå opp i 100%.

Ofta vil erstatningsutmålingen bli skjønnsmessig. Den fremtidige utviklingen kan være meget usikker. Det har derfor vært reist spørsmål om det er grunn til å standardisere utmålingen. For barn ble det innført slike regler i 1987 og utmålingen for yrkesskader er fra 1991 også standardisert. Et sentralt spørsmål for Utvalget er hensiktsmessigheten av standardiserte regler og en vurdering av de gjeldende standardregler.

Utvalget kommer bare i begrenset utstrekning inn på fremmed rett. Men i "*Sammenligninger med andre land – særlig dansk rett*" i kapittel 5 blir det gitt en oversikt over særlig dansk rett, som etter 1984 har hatt regler som i stor grad standardiserer utmålingen.

I "*Personskadenes omfang – statistikk*" i kapittel 6 gis det en del statistiske opplysninger om personskadenes omfang.

I "*Gjeldende rett – vurderinger*" i kapittel 7 drøfter Utvalget behovet for reformer. Kapitlet innledes med en vurdering av hvor langt prinsippet om full erstatning kan sies å være gjennomført i norsk rett. Utvalget ser det slik at det ofte i etterhånd vil vise seg at den utbetalte erstatning ikke tilsvare tapet. Enkelte regler er slik at de ikke bidrar til det.

Rammene for hva som er «full erstatning» er relativt vide. En standardisering eller objektivisering av en del av de faktorer som må avklares i forbindelse med erstatningsutmålingen, bryter etter Utvalgets oppfatning ikke med målsettingen om full erstatning og vil heller ikke bety noe avgjørende for det generelle erstatningsnivået. Det er enighet innen Utvalget om at utmålingen i det vesentlige må være individuell og tilstrebe full erstatning for det reelle tap.

Utvalget anbefaler at det blir overveiet å la reglene i yrkesskedeforskriften – med visse endringer – bli lagt til grunn for erstatningsutmålingen i sin alminnelighet. Utvalget ser liten grunn til å ha ulike utmålingsregler etter som det foreligger en yrkesskade eller en annen personskade.

Yrkesskademodellen i sin nåværende form er neppe egnet som et generelt regelsett. Det er meningsforskjell innen Utvalget om hvorledes disse regler nærmere bør utformes.

Utvalgets flertall foreslår også endringer i de gjeldende regler i yrkesskadeforskriften slik at disse harmoniseres med utmålingsreglene for øvrig. Forslagene gjelder for øvrig uavhengig av om man foretar endringer i den alminnelige erstatningsrett.

Utvalget foreslår visse endringer i gjeldende regler for standarderstatning til barn.

Utvalget er av den oppfatning at det – med noen unntak – bør utredes nærmere om det bør innføres terminerstatning for de alvorligere skadetilfellene.

Utvalget foreslår at det ved lov blir fastsatt regler om når et avsluttet oppgjør kan kreves revurdert hvis forholdene endrer seg vesentlig.

Utvalget har funnet det nødvendig å fremheve de problemer som knytter seg til den rent medisinske vurdering av personskader, det vil særlig si til vurderingen av spørsmål om årsakssammenheng samt fastsettelse av eventuell medisinsk invaliditet. Dette gjelder særlig ved nakkeskader, men også ved andre personskader. Ulik vurdering blant leger når det gjelder disse spørsmål bidrar til å skape uenighet mellom partene om valg av sakkyndige både i og utenfor domstolene. Etter Utvalgets oppfatning bør det vurderes å opprette et organ som etter begjæring fra en eller begge parter gis kompetanse til å avgi rådgivende uttalelser om medisinske spørsmål i personskadesaker. Man har liten nytte av reformer knyttet til erstatningsutmålingen dersom man ikke samtidig løser disse problemene.

I "*Utvalgets oppsummering – oversikt over hvilke spørsmål som bør vurderes*" i kapittel 8 oppsummerer Utvalget de sentrale spørsmål som bør vurderes ved en eventuell revisjon av utmålingsreglene.

I "*Administrative og økonomiske konsekvenser*" i kapittel 9 redegjøres for de administrative og økonomiske konsekvenser av Utvalgets forslag.

Utvalget har en rekke steder henvist til erstatningsutmåling i eldre rettspraksis. For å kunne sammenligne utmålingene er beløpene justert i samsvar med Statistisk Sentralbyrås konsumprisindeks til 1993-kroner som er angitt i parentes. Konsumprisindeksen følger som vedlegg IV til innstillingen.

KAPITTEL 2

Utvalgets sammensetning og mandat

- Justisdepartementet nedsatte ved brev av 30. august 1989 et utvalg med oppdrag
- å utarbeide forslag til forskrift om standardiserte regler om erstatning ved yrkesskade eller yrkessykdom, jfr. lov om yrkesskadeforsikring av 16. juni 1989 nr. 65 § 13 annet ledd, og
  - å vurdere om tilsvarende standardisering er ønskelig ved utmåling av erstatning etter andre lovfestede og ulovfestede erstatningsordninger.

Utvalget fikk følgende sammensetning:

Professor dr. juris Peter Lødrup (Universitetet i Oslo), formann

Advokat Ingeborg Moen Borgerud (LO)

Advokat Elisabeth Stenwig (Regjeringsadvokaten)

Advokat Knut Riisa (Storebrand, nå advokatfirmaet Bryn, Haugen, Andresen, Jøsang & Riisa)

Advokat Reidar Vigen (NHO)

Advokat Ingeborg Moen Borgerud gikk ut av Utvalget da hun i oktober 1992 ble utnevnt til statssekretær i Justisdepartementet. I hennes sted ble advokat Lars Olav Skårberg (LO) oppnevnt 18. november 1992.

Utvalgets sekretær var først førstekonsulent Fredrik Charlo Borchsenius, Justisdepartementet. På grunn av andre arbeidsoppgaver ble han fritatt fra utvalgsarbeidet i april 1990. Førstekonsulent Espen Bergh, Justisdepartementet, var deretter Utvalgets sekretær under arbeidet med forskriften om standardiserte regler ved yrkesskadeerstatning. Under arbeidet med denne innstillingen har tidligere underdirektør i Justisdepartementet, nå advokat Ingrid Smedsrud vært Utvalgets sekretær.

Sekretæren har deltatt som observatør i den arbeidsgruppen som er nedsatt av Sosialdepartementet for å vurdere erfaringer etter yrkesskadeforsikringsloven.

Utvalget fikk ved nedsettelsen følgende mandat:

«Det kompensasjonssystem som er etablert ved lov om yrkesskadeforsikring, skal sikre arbeidstakere *full* økonomisk erstatning ved yrkesskade/yrkessykdom. Målsetningen om full kompensasjon er likevel ikke til hinder for at man til en viss grad standardiserer utmålingen. Fordelen ved standardisering er at erstatningsutbetalingen til skadelidte vil kunne skje raskere. Dette vil kunne bidra til å redusere saksbehandlingskostnadene hos forsikringsselskapene, og derfor ha en positiv innvirkning på forsikringspremiens størrelse. Standardisering vil også sikre mest mulig lik behandling av de skadelidte.

Utvalget skal på denne bakgrunn vurdere nærmere *behovet* for standardisering av erstatningsutmålingen etter yrkesskadeforsikringsloven. Videre skal utvalget utarbeide *forslag til regler* om standardisert utmåling. Utvalget bør også overveie standardisering av eventuell ménerstatning. Det forutsettes at satsene ved en standardisering vurderes i forhold til skadelidtes alder, invaliditetsgrad og inntektsnivå da skaden inntraff. Eventuelle standardiserte satser skal sikre full erstatning til skadelidte. Prinsippet om full erstatning innebærer at en standardisert erstatning ikke bør begrenses til et «borgerlig jevnmaal». Finner utvalget etter en kartlegging av dagens erstatningsnivå at skadelidte ikke får full dekning for sitt tap, bør utvalget foreslå erstatningsnivået hevet gjennom standardiserte satser. Utvalget må videre vurdere om erstatningsbeløpet bør verdisikres i forhold til endringer i pengeverdien, for eksempel om det skal knyttes til folketrygdens grunnbeløp. I

denne forbindelse bør utvalget vurdere om terminvis erstatning bedre vil sikre skadelidte. Likeledes må utvalget ta stilling til om standardiseringsreglene skal være ufravikelige.

Utvalget kan videre ta stilling til om tilsvarende standardisering er ønskelig ved utmåling av erstatning etter andre lovfestede og ulovfestede erstatningsordninger.»

Utvalget avga sin innstilling om standardisert erstatning for personskader voldt ved yrkesskade eller yrkessykdom 15. oktober 1990. Innstillingens utkast til forskrift ble i det alt vesentlige lagt til grunn for «Forskrift av 21. desember 1989 om standardisert erstatning etter yrkesskadeforsikringsloven», fastsatt ved Kronprinsregentens resolusjon 21. desember 1990.

Innstillingen av 15. oktober 1990 følger som vedlegg I til denne innstillingen sammen med forskrift om standardisert erstatning etter yrkesskadeforsikringsloven vedtatt ved Kronprinsregentens resolusjon av 21. desember 1990 (vedlegg II).

I innstillingen het det bl. a. (s.1):

«Utvalget vil arbeide videre med sikte på i en senere innstilling å vurdere mulighetene for en generell standardisering av utmålingen av erstatning ved personskader. I den forbindelse vil utvalget også mer i detalj foreta en kartlegging og vurdering av dagens erstatningsnivå og utmålingsprinsipper, jfr. utvalgets mandat. Det vil i denne forbindelse også være naturlig å se nærmere på om reglene om erstatning til barn i skadeserstatningsloven § 3-2a gir et tilfredsstillende og rimelig erstatningsnivå sammenholdt med de eventuelle forslag om generelle regler om standarderstatning.»

Etter at Utvalget hadde arbeidet en tid, fant man det nødvendig med en nærmere klargjøring av mandatet. I brev fra Justisdepartementet av 28. mai 1993 ble Utvalget gitt et nytt mandat. Det heter i brevet:

«I det opprinnelige mandatet ble utvalget også gitt anledning til å ta stilling til om tilsvarende standardisering er ønskelig ved utmåling av erstatning etter andre lovfestede og ulovfestede erstatningsordninger. Etter at utvalgets utredning om standardiseringsregler for yrkesskadeerstatning ble avgitt, har utvalget arbeidet videre med ulike spørsmål knyttet til mulighetene for å innføre generelle regler om standardisert erstatning. I samråd med Justisdepartementet har utvalget tatt sikte på å utforme en foreløpig prinsipputredning om enkelte hovedspørsmål forbundet med en generell innføring av standardisert erstatningsutmåling. På bakgrunn av prinsipputredningen skal departementet ta standpunkt til om det er grunn til å arbeide videre med disse spørsmålene. Det har vært enighet om at utvalget i prinsipputredningen ikke skal utforme forslag til lovendringer. Under utredningsarbeidet har utvalget funnet ut at også en slik foreløpig prinsippvurdering krever en grundig behandling av en rekke ulike spørsmål. For å tilrettelegge grunnlaget for en slik vurdering, er det etter utvalgets oppfatning nødvendig å legge utredningen noe bredere opp enn det som opprinnelig var tenkt. Utvalget føler dessuten behov for et mandat som i større grad enn det opprinnelige presiserer de spørsmål og forhold som ønskes drøftet i en prinsipputredning.

Departementet slutter seg til utvalgets synspunkter og vil presisere utvalgets mandat slik:

Dagens utmålingsregler for personskadeerstatning er stadig gjenstand for oppmerksomhet og tildels kritikk. Bl.a. har det vært pekt på forhold som stor sprik i erstatningsutbetalinger, frykt for en ukontrollert og fragmentarisk heving av erstatningsnivået samt ulemper ved bruk av engangserstatning. Videre har det fra ulike hold vært uttrykt behov for å vurdere

erfaringene med de regler man i den senere tid har fått om standardisert erstatning til barn og som følge av yrkesskader.

Etter Justisdepartementets oppfatning er det ønskelig å få kartlagt hvordan gjeldende erstatningsutmålingsregler ved personskader fungerer, og hvilke reformbehov som her kan synes aktuelle.

Utvalget skal på denne bakgrunn vurdere om det er ønskelig med en generell standardisering av utmålingen av erstatning ved personskader. Som et nødvendig grunnlag for en slik vurdering bes utvalget om å gi en oversikt over gjeldende rett og vurdere hvordan den virker i praksis. I denne sammenheng vil det være naturlig at utvalget redegjør for utviklingen av personskadeerstatningsretten de senere årene, herunder de nivåer som erstatningen ligger på. Det bør fremlegges statistikk som viser den praktiske betydningen av erstatningsreglene på personskadesektoren. Sammenhengen med forsikringer i og utenfor arbeidsforhold bør også drøftes.

Utvalget bes deretter skissere hvilke reformbehov som kan være aktuelle, og presentere problemstillinger som bør vurderes i en etterfølgende høringsrunde.

Utvalget bør i sitt arbeid vurdere bl.a. følgende problemstillinger:

- mulighetene for å redusere de skjønnsmessige elementene ved erstatningsberegningen
- mulighetene for å klargjøre rettstilstanden med hensyn til spørsmål som stadig er gjenstand for domstolsbehandling
- utviklingen i erstatningsnivået og volumet i erstatningsutbetalinger med sikte på å drøfte om nivået bør være gjenstand for politiske vurderinger, eller om det fremdeles bør fastlegges av domstolene gjennom behandling av konkrete saker
- hvorvidt saksbehandlingsreglene for erstatningsoppgjørene fungerer tilfredsstillende
- om terminytelser i større grad bør være et alternativ til kapitalerstatninger
- hvorvidt det er behov for endringer i reglene for når et avsluttet oppgjør kan gjenopptas som følge av endringer i skadelidtes helsetilstand
- erfaringene med praktiseringen av reglene om standarderstatning til barn i skadeserstatningsloven § 3-2 a og ved yrkesskader etter Kronprinsregentens resolusjon 21. desember 1990.

I forbindelse med gjennomgangen av erfaringene med forskriftene om standardisert erstatning som følge av yrkesskader, bør utvalget også vurdere materialet fra det utvalg som Sosialdepartementet har nedsatt for å se på ulike sider av yrkesskadeforsikringsordningen.

Vurderingene skal også omfatte erstatning for tap av forsørger.

Utvalget skal ikke utforme forslag til lovendringer.

Utredningen skal avgis i form av en NOU.

Utvalget skal redegjøre for de antatte økonomiske og administrative konsekvenser av de reformforslag i utredningen som det er mulig å kvantifisere virkningene av uten å ha utarbeidet utkast til konkrete regelendringer.»

Utvalget nevner også at det har fått brev fra Kommunenes Sentralforbund av 11. april 1991 som reiser spørsmålet om forholdet mellom skadevolders ansvar og kommunenes omsorgsytelser. Det heter bl. a. i brevet:

«For en kommune, spesielt en liten kommune, kan det få meget store og upåregnelige økonomiske konsekvenser at en person som har rett til ytelser fra kommunen, blir invalidisert ved en erstatningsbetingende handling eller

unnløstelse. Som eksempel nevner vi en sak som vi nylig er blitt gjort kjent med og som gjelder et nyfødt barn. Denne ene saken vil påføre kommunen millionutgifter i et uoverskuelig antall år og frata kommunen den økonomiske handlingsfrihet, eventuelt føre til reduserte ytelser for andre omsorgstrengende i kommunen. Vi mener derfor at det bør vurderes om erstatningsplikten, i de skadetilfellene hvor det finnes en erstatningsansvarlig og betalingsdyktig skadevolder, bør anses som prinsippal i forhold til kommunenes omsorgsplikt, slik at kommunene kan få sine omsorgsutgifter dekket gjennom erstatningen.

Vi ber opplyst om denne problemstillingen direkte omfattes av eller kan innfortolkes i utvalgets mandat, eller om utvalget eventuelt kan tenke seg å be departementet om å få mandatet utvidet til å omfatte spørsmålet. I motsatt fall vil vi spørre om De har noen synspunkter på andre muligheter for å få spørsmålet vurdert.»

Utvalget antar at det spørsmålet som reises i brevet i noen grad skal tas opp av Utvalget. Omfanget av skadevolderens ansvar for fremtidige utgifter som påløper i forbindelse med skaden, hører med til de tapsposter som inngår i erstatningsberegningen etter en personskade. Derimot antar Utvalget at spørsmålet om kommunenes regress for omsorgsytelser ikke faller innenfor mandatet.

Om sitt arbeid vil Utvalget for øvrig bemerke:

Utvalget finner det naturlig innledningsvis å redegjøre for gjeldende rett. Her må det imidlertid presiseres at Utvalget begrenser seg til å fremstille hovedlinjene, i det omfang de kan gi bakgrunnskunnskap for å vurdere reformer. Utvalgets standpunkter er basert på Utvalgets tolking av rettsstilstanden, og det er ikke gitt at alle vil være enige i alle konklusjoner. Hvor det etter Utvalgets syn er uklarhet om en bestemt løsning, vil det selvsagt bli nevnt. Når det gjelder de regneeksempler på erstatningsutmålingen som innstillingen inneholder, vil Utvalget presisere at det også her kan være et annet syn på enkeltelementer i premissene.

Etter at Utvalget hadde avsluttet sitt arbeid med fremstillingen av gjeldende rett og i det vesentlige også sine vurderingen av den, avsa Høyesterett tre dommer om personskadeerstatning den 22. desember 1993. Disse dommene har sentral betydning for vurderingen av gjeldende rett, og klargjør på en rekke punkter spørsmål som tidligere hadde vært ansett som tvilsomme. Dommene er innarbeidet i fremstillingen, og vurderingene er basert på de klargjøringer i rettsstilstanden som de innebærer.

Utvalget ser det ikke som sin oppgave å ta standpunkt til alle mulige reformforslag. Etter mandatet er innstillingens primære funksjon å gi grunnlag for en vurdering fra departementets side om det skal arbeides videre med disse spørsmål. Utvalget har i denne forbindelse lagt opp drøftelsene slik at de også kan gi grunnlag for en høringsrunde om behovet for reformer, og hva reformene eventuelt bør gå ut på. Utvalget vil derfor i første rekke reise problemene, og redegjøre for de argumenter som det finner relevant for vurderingen av gjeldende rett. På den annen side har Utvalget hvor det har et bestemt syn funnet å burde gi uttrykk for det, idet det erfaringsmessig er bedre egnet til debatt enn en mer nøytral pro et contra analyse. Det er også grunn til å nevne at Utvalgets medlemmer på flere punkter er i tvil om hvilken løsning som er den beste, og at Utvalgets medlemmer på enkelte punkter har et noe forskjellig syn.

Etter sitt mandat skal Utvalget også vurdere hvordan de gjeldende utmålingsregler fungerer. Man har her funnet at det ville være snevert å redegjøre for Utvalgets egne kunnskaper og erfaringsmateriale, idet det nødvendigvis ikke har tilstrekkelig bredde. En rekke praktiserende advokater med bred erfaring fra personskadeoppgjør (særlig for skadelidte) er derfor blitt tilskrevet og bedt om å gi sitt syn på dette

spørsmålet. Det kom imidlertid bare noen få svar. Utvalget har også hatt kontakt med forsikringsbransjen om dette spørsmål.

Etter mandatet skal Utvalget vurdere materialet fra de undersøkelser om visse sider som Sosialdepartementet har satt i gang. Se nærmere om dette "*Sosialdepartementets evaluering av yrkesskadeforsikringen*" i pkt. 7.12.3.

Under arbeidet med det statistiske materialet har Utvalget fått bistand fra Norges Forsikringsforbund. Det vises til "*Personskadenes omfang – statistikk*" i kapittel 6.

KAPITTEL 3

Oversikt**3.1 INNLEDNING****3.1.1 Personskadenes egenart**

Ved en skadevoldende handling eller begivenhet er det i praksis tre typer skader som kan oppstå – enten alene eller i sammenheng med hverandre. Skaden kan ramme en person eller en ting. Med en fellesnavn kalles dette gjerne for integritets-krenkelser – en betegnelse som nok kan kritiseres, men som har hevd i juridisk sprogbruk. Men skadelidte kan også bli påført et rent formuestap; en inntektssvikt (eller tapt fortjeneste) som følge av den skadevoldende handlingen.

For en skade på ting og for annen formuesskade bestemmer skl. § 4 første ledd at erstatningen «skal dekke den skadelidtes økonomiske tap». Erstatningsbeløpet vil her i flertallet av tilfelle være forholdsvis enkelt å finne frem til, når først de juridiske spørsmål i forbindelse med tapsberegningen er avklart. Det ligger i sakens natur at det her er rene økonomiske størrelser som skal måles mot hverandre.

En personskade atskiller seg på mange måter fra en tingsskade. Selve det godet som rammes – legemets integritet – vernes høyere enn ting av rettsordenen og av vår kultur. Særlig kommer dette på spissen når skaden medfører skadelidtes død.

For skadelidte vil en personskade av en noe mer alvorlig karakter normalt ha en helt annen og grunnleggende betydning for vedkommendes fremtid enn en tings-skade. Hvor inntektsevnen svikter, svikter noe av livsgrunnlaget. De sosialpolitiske aspekter ved skadeforvoldelsen blir derfor betydelige, noe som også bør avspeile seg i reglene for hvordan erstatningen blir utmålt og prinsippene for erstatningsut-målingen. Disse aspekter har også adresse til den måten skadene blir behandlet på. Her spiller tidsmomentet en viktig rolle. Men det er også to andre hensyn som veier tungt: Skadeoppgjørene må sikre likebehandling og reglene må bidra til å redusere risikoen for at resultatet blir forskjellig hvis skadelidte får god juridisk bistand og eventuelt forfølger sitt krav ved domstolene, enn hvor et oppgjør i minnelighet dan-ner grunnlaget for erstatningsfastsettelsen.

At personskader, uførhet og sykdom sosialt sett skiller seg fra tingsskadene og de rene formuestap, viser seg særlig i utviklingen av vårt trygdesystem. Stønadene etter folketrygden ytes uansett årsaken til skaden eller sykdommen, og skal sikre alle et eksistensgrunnlag. Vi kan si at folketrygden er *behovsrelatert*, mens erstatningsretten er *årsaksrelatert*. Folketrygdens ytelser dekker skadelidtes behov (etter de til enhver tid fastsatte satser) for støtte etter uførhet og sykdom, mens erstatningsrettens ytelser forutsetter en bestemt årsak til skaden, og at vilkårene for ansvar etter erstatningsrettslige regler er tilstede. De skadelidte som har en ansvarlig skadevol-der å kreve erstatning av (eller det foreligger en lovpliktig forsikring til fordel for skadelidte), vil således normalt motta mer enn de som med den samme skade ikke har det. Vilkårene for ansvar trekker derfor en avgjørende grense mellom de skade-lidte som skal ha erstatning i tillegg til ytelsene fra trygden, og de som bare mottar støtte fra den. For den som påføres en skade, er denne grensen av meget større betydning enn hvordan reglene om erstatningsutmålingen konkret sett er utformet. Hvorvidt skadelidte faller på den ene eller andre siden av grensen, vil hvor ansvaret forutsetter uaktsomhet fra skadevolderens side, bl.a. bero på et skjønn over skade-volderens atferd. Denne skjønnutøvelsen kan ofte være vanskelig og by på tvil.

I tillegg til dette grunnleggende skyldansvar, vil skadelidte i mange tilfelle ha krav på erstatning på objektivt grunnlag, dvs. uavhengig av om det er utvist uakt-somhet fra skadevolderens side. I norsk rett hviler et slikt ansvar enten på lov eller på ulovfestede regler utviklet gjennom rettspraksis. Rammen for det ulovfestede objektive ansvaret kan i mange tilfelle være vanskelig å trekke, noe som bl.a. illus-treres av at en rekke høyesterettsdommer på dette område er avsagt under dissens, se fra den senere tid, Rt 1974 s. 41, Rt. 1978 s. 521, Rt. 1991 s. 1124, Rt. 1991 s. 1303, Rt. 1992 s. 64. Også rekkevidden av ansvaret hvor det har et lovmessig grunn-lag kan være skjønnsmessig i sin utformning. Et praktisk sett viktig eksempel er her pasientskadeansvaret etter de midlertidige regler om dette og forslaget til lovgiv-ning om rett til erstatning ved pasientskader, se nærmere NOU 1992:6. Det er derfor ikke uten videre gitt om en bestemt skadelidt vil ha rett til erstatning eller ikke. Men det store flertall av personskader voldes på trafikksektoren og på arbeidsplassen, og vilkårene for erstatning etter bilansvarsloven og yrkesskedeforsikringsloven er stort sett klare.

Situasjonen på personskadeområdet er den samme i alle de nordiske land, og den oppfattes av mange som mindre tilfredsstillende. Dette medførte at den nor-diske embetsmannskomiteé for lovgivningsspørsmål (som består av representanter fra de nordiske Justisdepartementer) i et møte den 13. mai 1987 besluttet å se nær-mere på de forskjellige erstatningssystemer for personskader. Det ble nedsatt en utredningsgruppe med en representant for hvert land, med mandat å analysere «de nuvarande ersättningssystemen och deras ändamålsenlighet med sikte på att dra upp riktlinjer för den framtida utvecklingen av ersättningar för personskador». Grup-pens arbeid resulterte i en rapport til den nordiske embetsmannskomiteéen, avgitt i april 1989, kalt «Rapport om utviklingen af reglerne om erstatning for person-skade». Norsk deltaker i komiteéen var amanuensis Trygve Bergsåker. Bakgrunnen for rapporten var to problemstillinger som beskrives nærmere slik på s. 1:

«Den ene er, at udviklingen af reglerne om erstatning for personskade har været præget af stykvisse reformer, der har tilvejebragt særlige erstatnings-systemer på en række forskellige ulykkesområder (f.eks. trafikulykker, ska-der i forbindelse med lægelig behandling og skader ved voldsforbrydelser), hvor man har fundet særligt behov for en erstatningsordning samt mulighed for en rationel finansiering af den. Det fremhæves i den forbindelse, at den-ne udvikling har medført, at forudsætningerne for erstatning varierer fra det ene erstatningssystem til det andet, og at problemer knytter sig til forholdet mellem de forskellige systemer.

Den anden er, at der både i udviklingen af de nævnte erstatningssystemer og i legislative overvejelser samt faktisk gennemførte reformer inden for den almindelige erstatningsret kan spores en stigende interesse for en vis standardisering af erstatningerne for personskade. Denne udvikling rejser spørgsmålet om forholdet til traditionelt accepterede erstatningsrettlige ud-målingsprincipper, hvorefter sigtet er en erstatning, der så vidt muligt dæk-ker det individuelle tab.»

Til disse to problemstillingene vil Utvalget bemerke:

Det ligger utenfor Utvalgets mandat å komme nærmere inn på hvilke områder skadelidte særlig er vernet gjennom det objektive ansvaret eller ved forsikringsplikt, og om rammen her er hensiktsmessig. Utvalget konstaterer imidlertid – og det har en viss betydning for utmålingsreglene – at reglene om vilkårene for ansvar ikke har vært gjenstand for noen helhetlig vurdering, og at det derfor kan være tilfeldig om skadelidte faller innenfor eller utenfor rammen av det erstatningsrettslige vern.¹ Det har imidlertid vært en klar utvikling mot stadig å utvide området for det objek-tive ansvaret og forsikringsdekningen.

Utformningen og rekkevidden av ansvarsgrunnlaget utover et ansvar for uaktsomme handlinger (eller unnlatelser) har i norsk rett – både det lovfestede og ulovfestede ansvaret – etter Utvalgets syn langt på vei vært utformet som et spørsmål om hvem som er nærmest til å bære risikoen for den begivenhet som utløste skaden. Svaret har i vesentlige grad – gjennom visse avgrensningskriterier – vært basert på en interesseavveining og ønsket om å komme frem til en rimelig løsning. Dette har medført at risikoen ofte er blitt plassert på skadevolderen – dvs. at årsaken til skaden er funnet nærmere til å bære følgene av den enn den som tilfeldig rammes. Det er neppe tvilsomt at dette er et resultat som av folk flest oppfattes som rettferdig.

Den stigende interessen for en viss standardisering av erstatningene for en personskade, vil Utvalget naturlig nok redegjøre nærmere for. Utvalget nøyer seg her med å peke på at dette ble trukket frem av den ovenfor nevnte embetsmannskomite før man i Norge hadde vært særlig opptatt av denne problemstillingen. Utvalget som skulle vurdere standardisert erstatning til barn ble således først nedsatt noen måneder etter at embetsmannskomiteens innstilling forelå.

Erstatningsrettens sosiale betydning er forholdsvis beskjeden, særlig hvis man ser den i sammenheng med ytelsene fra folketrygden. Skadelidtes krav på erstatning for trafikkskadene og yrkesskadene er rettet direkte mot et forsikringsselskap som har utbetalingsplikt uavhengig av skadevolderens erstatningsrettslige stilling (i snevrere forstand). Utenfor disse to skadeområdene har erstatningsretten økonomisk sett forsvinnende betydning sammenholdt med det folketrygden yter for følgene av uførhet, sykdom og alderdom. En nærmere oversikt her er gitt av *Kjønstad*, Trygd og erstatning ved personskade, 2. utg. 1983 særlig s. 47 flg. Men selv om helhetsinntrykket er at erstatningsretten ved siden av folketrygden har en beskjeden rolle, berører den likevel mange. Utvalget vil nedenfor i "*Personskadenes omfang – statistikk*" i kapittel 6 gi nærmere opplysninger om erstatningsrettens betydning på personskadesektoren. Som det fremgår der, ytes det nå årlig rundt 3 milliarder kroner i erstatning for personskader. Det er årlig over 20 000 personer som får et krav om erstatning behandlet av forsikringsselskapene. Selv om størstedelen av disse kravene gjelder mindre omfattende skader, viser tallmaterialet etter Utvalgets syn at vi her befinner oss på et område hvor rettsreglenes utformning har betydning for et betydelig antall mennesker.

Det bør videre understrekes at erstatningsplikten bare omfatter det tap som ikke er dekket av folketrygden og lignende ordninger, skl. § 3-1 tredje ledd, se nærmere nedenfor 3.1.5 og 4.1.4.4. Erstatningsretten er følgelig i Norge idag et rettsinstitutt som supplerer folketrygdens ytelser hvor skadelidte har en skadevolder å kreve erstatning av – erstatningsretten dekker det overskytende tap. Dette sentrale poeng ble fremhevet av departementet i prp. 4 s. 16 og fulgt opp av Høyesterett i Skolanddommen. Her heter at uttalelsene i proposisjonen om erstatningsrettens supplerende karakter har en generell rekkevidde og gir «uttrykk for et grunnleggende prinsipp». Det er derfor et sentralt rettspolitisk spørsmål å avgjøre *når* en skadevolder blir ansvarlig etter erstatningsrettslige regler, og når skadelidte selv må bære tapet. Det ligger som nevnt ovenfor utenfor mandatet til dette Utvalget å komme nærmere inn på denne problemstillingen, idet Utvalget skal utrede utmålingen av erstatningen når det er konstatert at det foreligger en skadevolder (i praksis et forsikringsselskap) som skal betale erstatning.

1. Dette er nærmere utdypet i det foredrag som Peter Lødrup holdt på den konferansen som fulgte opp rapporten fra utredningsgruppen, og som er gjengitt i LoR 1990 s. 571 flg. Problemstillingen er også tatt opp av Norges Forsikringsforbund i et trykt notat av 11. mars 1992 kalt «Erstatningsspråk» og som går gjennom reglene om ansvarsgrunnlaget på de praktisk sett viktigste områder.

Selv om ytelsene etter erstatningsretten (inkludert bilansvaret og yrkesskadeansvaret) er et supplement til folketrygden og andre offentlige ytelser, føler nok de fleste – som nevnt ovenfor – at det er urimelig at ikke en skadevolder, selv om han ikke kan bebreides for skaden, ikke skal dekke det tapet skadelidte er påført. Etter Utvalgets syn er det som nevnt dette synspunkt som har vært det bærende bak de objektive erstatningsreglene. Det aksepteres som riktig at de som har en konkret skadevolder som årsak til skaden, skal ha et tillegg (som gir «full erstatning») til det som folketrygden yter alle andre med den samme skade. Dette tillegget kan være stort eller lite alt etter forholdene i den enkelte sak. Hvor skadevolderen har voldt skaden ved uaktsomhet, er retten til dette «tillegget» utenfor dagens debatt. I denne forbindelse bør det understrekes at reglene om utmålingen av en personskade må ses i lys av at det i praksis så og si alltid er et forsikringsselskap (eller et større foretak eller staten som selvforsikrer) som utbetaler erstatningen. Skadevolderens rolle er den passive betaler av forsikringspremier, sammen med det flertallet som aldri kommer i en skadevolderposisjon. For Utvalget er det viktig å fremheve at det pemieni-vået som er en følge av erstatningsutbetalingene, belastes direkte eller indirekte folk flest, og dermed samfunnet som helhet. Dette betyr i stor grad at det blir et politisk spørsmål om hvor meget som bør ytes etter erstatningsrettslige regler, og at premiebelastningen for den enkelte har sammenheng med andre belastninger som legges på såvel privatpersoner, næringslivet og det offentlige.

Hvis personskaden medfører døden, har de som ble forsørget av avdøde rett til erstatning for tap av forsørger, skl. § 3-4. De kan også kreve oppreisning. Ut over dette har man på selvstendig grunnlag ikke krav på erstatning etter nærståendes død.

3.1.2 De forskjellige tapspostene – skillet mellom erstatning for det økonomiske tapet og det ikke-økonomiske tapet

Det går et viktig praktisk og prinsipielt skille mellom det økonomiske tapet skadelidte er påført, og de ikke-økonomiske konsekvensene av skaden. Erstatningen skal utgjøre et pengebeløp. Det økonomiske tapet, som teoretisk kan sies å være forskjellen i skadelidtes økonomiske stilling uten skaden og med skaden, er i utgangspunktet identifiserbart. Det ikke-økonomiske tapet er vanskeligere å måle. Det består av usammenlignbare poster som redusert livsutfoldelse, savn, utholdelse av smerte, krenkelser av verdigheten m.v., se nærmere nedenfor i "*Erstatning for ikke-økonomisk tap*" i pkt. 4.2. Også utmålingen av det ikke-økonomiske tapet – i det omfang det erstattes etter norsk rett – er gjenstand for Utvalgets vurderinger.

Grunnlaget for erstatningsberegningen ved en personskade er gitt i skl. § 3-1 første ledd, som gjelder det økonomiske tap. Det ikke-økonomiske tapet er omhandlet i § 3-2 og § 3-5.

Disse bestemmelsene gir rett til erstatning for følgende tapsposter:

1. Erstatning for lidt inntektstap (dvs. tapet frem til erstatningsoppgjøret finner sted).
2. Erstatning for påførte utgifter (dvs. utgifter frem til erstatningsopp- gjøret finner sted).
3. Tapte inntektsevne (gjørne kalt tap i fremtidig erverv, og omfatter den reduserte inntekten i fremtiden som følge av skaden).
4. Fremtidige merutgifter som følge av skaden.
5. Ménerstatning.
6. Oppreisning.

De fire første postene refererer seg til det økonomiske tapet, mens de to siste gjelder det ikke-økonomiske tapet.

Mens de fem første postene gir rett til erstatning når de vanlige erstatningsbetingelser er oppfylt, kan oppreisning bare kreves hvor skadevolderen har voldt skaden ved forsett eller grov uaktsomhet. Oppreisning kan videre bare kreves av den direkte skadevolder, og ikke av arbeidsgiver eller forsikringsselskap.

Hvis personskaden medfører døden, har de som ble forsørget av avdøde rett til erstatning for tap av forsørger, skl. § 3-4. De kan også kreve oppreisning. Utover dette har man på selvstendig grunnlag ikke krav på erstatning etter nærståendes død.

3.1.3 Hvordan erstatningen blir utbetalt

Erstatningsbeløpet blir normalt utbetalt som en engangssum, skl. 3-9. Dette er naturlig for det lidte tap – tapet er allerede inntrådt. For fremtidstapet, erstatningen for fremtidige merutgifter som følge av skaden og erstatningen for tap av forsørger, er imidlertid dette ikke like opplagt. For skadelidte ville inntekten ha kommet suksessivt; når erstatningen utbetales som et engangsbetrag får han eller hun til disposisjon med en gang en inntekt som uten skaden ville ha kommet inn over en årrekke. Den adgang retten har til – hvis det foreligger «særlige grunner» – å bestemme at erstatningen skal utbetales terminvis, blir i praksis brukt svært sjelden. Dette har bl. a. skattemessige årsaker, idet en engangssum ikke er gjenstand for beskatning (utover eventuell formuesskatt i fremtiden og inntektsskatt på avkastningen), mens terminytelser er gjenstand for vanlig inntektsskatt (dette gjelder dog ikke for ménerstatningen).

3.1.4 Hvilke funksjoner erstatningen skal fylle – erstatningsrettens oppgaver

I den innstilling – NOU 1977:33 – som ligger til grunn for gjeldende lovgivning i skl. tredje kapittel om «Erstatning for skade på person, for andre personlige krenkinger m.m. og for tap av forsørger» heter det (s. 23): «De hovedhensyn som anføres som begrunnelse for erstatningsretten er dels å gjenoppbygge skaden, dels å forebygge at skade blir voldt». I stikkords form tales det om gjenoppretting (reparasjon) og prevensjon.

Utvalget antar at prevensjonen spiller en liten rolle på personskadesektoren, og vil derfor ikke tillegge prevensjonshensynet særlig vekt ved sine overveielser. Den preventive effekt vil under enhver omstendighet i det alt vesentlige – dersom den skulle ha betydning – påvirkes av *vilkårene* for ansvaret, ikke av reglene om *utmålingen* av erstatningen.

I det overveiende antall tilfelle vil skadevolderen som nevnt være dekket av en ansvarsforsikring. I mange tilfelle, og på viktige områder som bilansvaret og yrkesskadeansvaret, er det plikt til å tegne en forsikring som dekker hele tapet. Erstatningsansvaret rammer derfor skadevolderen i beskjeden utstrekning. Det personlige ansvar for en skadevolder gjør seg i praksis gjeldende ved de forsettlige skadetilføyelser (ran o.l, voldtekt og seksuelle overgrep mot mindreårige er de mest praktiske eksempler), og også da betyr prevensjonen lite eller ingenting. På den annen side kan premienivået bidra til å intensivere det skadeforebyggende arbeid. Dette er bl.a. blitt fremholdt som argument for yrkesskadeforsikringen.

Skadelidtes økonomiske tap (og i visse tilfelle det ikke-økonomiske tapet) blir som regel helt eller delvis dekket av folketrygden eller andre statlige eller kommunale ordninger, se nærmere bl.a. "[Folketrygden, forsikringsordninger og pensjoner – oversikt](#)" i pkt. 3.1.5 og "[Enkeltelementene i tapsberegningen](#)" i 4.1.4.4. Skadevolderens ansvar (eller forsikringsselskapets betalingsplikt) omfatter den del av tapet som ikke dekkes på denne måten – ytelsene kommer fullt ut til fradrag i erstat-

ningsbeløpet, jfr. skl. § 3-1 tredje ledd.² Erstatningsansvaret sikrer som nevnt de skadelidte som har en ansvarlig skadevolder å kreve dekning av, et tillegg til det alle andre som har lidt det samme tapet mottar som følge av skaden.

Erstatningsreglenes reparative (gjenopprettende) funksjon har i første rekke adresse til reglene om vilkårene for ansvar – når skal skadevolderen innfanges av erstatningsansvaret? På hvilke vilkår skal skadelidte gis rett til erstatning for sitt tap? Svaret på dette spørsmålet er resultatet av ulike overveielser og vil variere alt etter hvilket livsområde man befinner seg på. Den gjenopprettende funksjonen har også interesse for utformningen av utmålingsreglene, og svekkes hvis ikke erstatningen dekker det tap som skadelidte er påført. Dermed er det ikke sagt at den mister sin betydning om det ikke ytes full erstatning. I den erstatningsrettslige diskusjonen kan man skille mellom full erstatning (restitusjon) og behovsdekning, dvs. at erstatningen skal dekke visse minimumsbehov hos skadelidte. At erstatningsretten skal begrenses til dette, har imidlertid aldri fått noen støtte av betydning.

Det er ikke dette Utvalgets oppgave å vurdere hvilke skadeforvoldelser som skal gi rett til erstatning etter erstatningsrettslige regler. Utvalget skal bygge på at det foreligger grunnlag for erstatning etter erstatningsrettslige regler eller etter en obligatorisk forsikring potensielle skadevoldere skal tegne, og vurdere elementene i den prosess som leder frem til fastsettelsen av erstatningsbeløpet. Utvalget vil likevel peke på – og det har også sammenheng med utmålingsreglene – at ved vurderingen av om det skal statueres erstatningsansvar (om skadelidte skal få «full erstatning») er det i vesentlig grad alminnelige rettferdsforestillinger som spiller inn. Det synes som nevnt ovenfor å være en utbredt oppfatning at det er mer rimelig at det er årsaken til skaden som blir belastet det tap skaden fører med seg, enn den skadelidte, uavhengig av om det kan bebreides noen at skaden inntraff. Årsaken – f. eks. motorvognen, skipet, virksomheten, arbeidsplassen – oppfattes som nærmere til å bære risikoen for den begivenhet som voldt skaden, enn skadelidte.

Som det vil gå frem av fremstillingen under "*Skl. § 3-1: Full erstatning for det individuelle økonomiske tapet*" i pkt. 4.1, er målsettingen i gjeldende rett at skadelidte skal ha sitt fulle økonomiske tap erstattet. Utvalget er av den oppfatning at dette fremdeles må være ledestråden når utmålingsreglene skal vurderes. Selv om dette prinsippet når det gjelder personskadene ikke har lange tradisjoner i norsk rett (se nærmere "*Litt historikk*" i pkt. 3.2), er det Utvalgets syn at utmålingsreglene i vesentlig grad må være i harmoni med den alminnelige rettsoppfatning. At skadelidte skal ha full kompensasjon for sitt økonomiske tap er det liten strid om når skaden er voldt ved forsett eller uaktsomhet fra skadevolderens side. Samfunnsøkonomisk er det imidlertid likegyldig om tapet blir der hvor det rammer eller bli erstattet – at tapet flyttes gjør samfunnet hverken fattigere eller rikere. At regelen om full erstatning her tilfredsstillter hva folk flest mener er rimelig og riktig, må tillegges vesentlig vekt. Det samme er nok også tilfelle selv om skadevolderen ikke er skyld i skaden. Slike synspunkter står også sentralt i den juridiske litteratur, se senest *Holgersen* s. 527 med henvisninger til *Kjønstad*, *Lødrup*, *Nygaard* og *Selmer*. Personskadene opptar media og publikum, og Utvalget ser det som viktig at det ikke oppstår et spenningsforhold mellom publikum og lovgiver om hva som oppfattes som riktig og rettferdig på et område som dette. Utvalget vil si det slik at den omstendighet at det blir ytet erstatning tilfredsstillter en rettsfølelse, og det er et selvstendig hensyn bak erstatningsreglene å ta hensyn til den.

Utvalget ser det derfor som en sentral oppgave å vurdere dette grunnsynet mot regler som forenkler eller standardiserer erstatningsberegningen for enkelte taps-

2. For oppgjør etter en yrkesskade gjelder andre regler, se "*Innledning – utmålingsreglenes viktigste trekk*" i pkt. 7.12.1.

poster, særlig erstatningen for den tapte inntektsevne og for tap av forsørger. Med utgangspunkt i den ramme «full erstatning» er gitt i norsk rett i dag, vil Utvalget søke å tilrettelegge materialet for denne vurdering. De reservasjoner eller brudd på dette prinsippet som kan være berettiget, skyldes at det er andre hensyn som også må tillegges vekt. Hertil kommer at man i en rekke tilfelle ikke vet om et forenklet system konkret sett rammer feil, på samme måte som man heller ikke vet om den individuelle utmåling etter gjeldende rett gjør det. Dette kan illustreres ved reglene om standarderstatning til barn. Det er klart at den gjennomsnittsbetraktning som ligger til grunn får erstatningsnivået etter skl. § 3-2a i mange tilfelle ikke treffer økonomisk sett riktig – det ligger i sakens natur. Men det er like sannsynlig at en utmåling på individuelt grunnlag i det store flertallet av tilfelle heller ikke ville gjort det.

Vurderingen av hvilke hensyn reglene om erstatningsutmålingen skal fylle, må også legge en viss vekt på retts tekniske og oppgjørstekniske hensyn. Det er viktig at resultatene blir ensartet – det samme tapet skal lede til den samme erstatning så langt det er mulig.

3.1.5 Folketrygden, forsikringsordninger og pensjoner – oversikt

Personskade eller død utløser en rekke forskjellige utbetalinger i henhold til reglene for folketrygden, pensjonsordninger av forskjellig slag, forsikringer m.v. Hvor skadelidte har en ansvarlig skadevolder å holde seg til, oppstår spørsmålet om erstatningen skal komme i tillegg til slike utbetalinger, eller om de helt eller delvis skal trekkes fra i erstatningsbeløpet. Dette er et sentralt problem, ikke minst på yrkesskadesektoren, men det gjelder generelt. Som en bakgrunn for Utvalgets vurderinger, vil det nedenfor bli gitt en oversikt over de viktigste av slike utbetalinger som finner sted uavhengig av om skadelidte har et krav på erstatningsrettslig grunnlag.

3.1.5.1 Folketrygden

Folketrygdens formål er etter ftr. § 1-1 å gi stønad bl.a. «ved sykdom ... uførhet ... og tap av forsørger». Folketrygdens ytelser utbetales uavhengig av årsaken til sykdommen, skaden eller dødsfallet. Etter § 1-2 er enhver som er bosatt i Norge trygdet etter loven, samt en del andre grupper. Stønaden ytes som nevnt i "[Folketrygden, forsikringsordninger og pensjoner – oversikt](#)" i pkt. 3.1.5 også hvor årsaken til skaden eller sykdommen er en ansvarlig skadevolder. Folketrygden dekker en lang rekke av utgiftene i forbindelse med sykehusopphold, medisiner, etterbehandling og merutgifter som følge av skaden. Folketrygden yter uførepensjon hvis skadelidte er blitt mer enn 50 % ervervsmessig ufør.

3.1.5.2 Statlige og kommunale pensjonsordninger

I staten er pensjonsordningen og erstatningsdekningen ved ulykke dels regulert ved lov av 28. juli 1949 nr. 26 om Statens Pensjonskasse, dels avtalefestet.

Medlemskap i Statens Pensjonskasse forutsetter en arbeidstid på minst 15 arbeidstimer pr. uke eller minst halvparten av lønnen for tilsvarende heltidsstilling. Dette innebærer at en rekke deltidsansatte (spesielt kvinner) faller utenfor ordningen. Det er bare arbeidstakere i statens tjeneste som omfattes. Arbeidstakere tilsatt i andre virksomheter som er eid av staten faller ikke inn under ordningen med mindre noe annet er fastsatt av Stortinget, jfr. lovens § 5.

Pensjonsordningen omfatter alderspensjon, invalidepensjon og etterlattepensjon (familiepensjon). For å få full alderspensjon må medlemmet ha minst 30 års tjenestetid. Full alderspensjon tilsvarer 66 prosent av pensjonsgrunnlaget. Den pen-

sjonsgivende inntekt begrenses til 12 ganger folketrygdens grunnbeløp. Den del av den pensjonsgivende inntekt som overstiger 8 ganger grunnbeløpet medregnes bare med 1/3.

Ordningen finansieres delvis av arbeidstakeren selv ved at det betales et innskudd på 2 prosent av pensjonsgrunnlaget. Det overskytende – og det utgjør en betydelig del – dekkes av arbeidsgiveren.

På den kommunale og fylkeskommunale sektor har de fleste kommuner og fylkeskommuner pensjonsordninger som stort sett er knyttet til Kommunal Landspensjonskasse (KLP). Noen kommuner og fylkeskommuner har egne pensjonskasser. I det vesentlige er ytelsene på kommunesektoren de samme som i Statens Pensjonskasse. De ulike kommunale tjenstepensjonsordninger er regulert gjennom forskrifter fra Sosialdepartementet.

De offentlige pensjonsordningene omfattes av samordningsloven som gir regler for samordning mellom tjenstepensjonene og offentlige trygdeytelser.

På den offentlige sektor foreligger det også avtalefestede ordninger som gir ytelser ved skade m.v. som også kan omfattes av erstatningsrettslige regler.

I staten har for dødsfall Fellesregulativets § 23 (for perioden 1994-96) bestemmelser om gruppelevsforsegling i Statens pensjonskasse. Ytelsene er gradert fra 10 G for arbeidstakere under 50 år til 5 G for arbeidstakere over 60 år. Skyldes dødsfallet en yrkesskade utbetales de etterlatte 15 G, regulativets § 24 nr. 5. Reglene for yrkesskader som medfører uførhet er for øvrig gitt i § 24 nr. 7, som ved 100 % uførhet gir en erstatning på 15 G.

Også hovedtariffavtalen på kommunesektoren (for perioden 1994-96) § 10 gir rett til ytelser ved dødsfall. Kommunen er etter avtalen pliktig til å tegne gruppelevsforsegling til dekning av ytelsene. Beløpet varierer med avdødes alder. For arbeidstakere under 51 år utgjør beløpet 10 G. Det er deretter en nedtrapping til 5 G for arbeidstakere over 59 år. Beløpet utbetales som et engangsbeløp til ektefelle/partner/samboer eller andre som for en vesentlig del ble forsørget av arbeidstakeren etter nærmere angitte regler. Ved yrkesskade og yrkessykdom utbetales en engangserstatning utregnet etter folketrygdens grunnbeløp på oppgjørstidspunktet. Denne erstatningen utbetales også når arbeidstakeren skades ved ulykke på direkte reise mellom hjem og arbeidssted, og på tjenestereise.

3.1.5.3 Privat sektor

I den private sektor er bildet mer sammensatt. Den siste statistikk Utvalget kjenner til, er rapporten fra Fagbevegelsens senter for forskning (FAFO) fra 1988 (rapport nr. 084) om pensjoner i det private arbeidsmarkedet. Rapporten gir et godt bilde av dekningsnivået i 1986/87. Rapporten viser bl.a.:

1. I 1986 var 450 000 av totalt ca. 1,29 mill. lønnstakere i privat sektor medlemmer av en pensjonsordning. Ca. 800 000 lønnstakere var ikke knyttet til noen form for kollektive pensjonsordninger.
2. Det var store forskjeller i medlemskap i arbeidstakerpensjoner etter lønnstakernes status med hensyn til utdanning, inntektsnivå m.v. Bare 24 prosent av arbeiderne var dekket av en pensjonsordning, mens 59 prosent av funksjonærene var det. Både blant arbeidere og funksjonærer økte sannsynligheten for medlemskap i en pensjonsordning med inntektsnivået; 82 prosent av funksjonærene med en inntekt over 200 000 kroner var således med i en pensjonsordning. Dekningsgraden for arbeidstakere med en gjennomsnittlig industriarbeiderlønn utgjorde her ca. 23 prosent.
3. Undersøkelsen viste også at det var klare forskjeller mellom menns og kvinners medlemskap i kollektive pensjonsordninger. Den lave dekningsgraden for kvin-

ner skyldes at de i større grad enn menn har deltidsarbeide. Bare 18 prosent av arbeidstakere med slikt arbeid var med i en pensjonsordning på arbeidsplassen. Men selv om man sammenlikner dekningsgraden for kvinner og menn fordelt på henholdsvis heltid og deltid, er menn er bedre dekket.

4. Dekningsgraden varierte også etter hvilken hovedorganisasjon arbeidstakerne var tilknyttet. Således var dekningsgraden for AF-medlemmer i 1987 langt høyere enn for LO-organiserte (72 prosent mot 43 prosent). Den laveste dekningsgrad hadde uorganiserte (32 prosent). De tall som her er nevnt omfatter også den offentlig sektor.

Kollektive pensjonsordninger knyttet til fagforeningsmedlemsskap er ikke særlig utbredt. LO har ingen slike tilbud, heller ikke de enkelte fagforbund. Lokale fagforeninger har derimot i noen grad kollektive pensjonsordninger som er knyttet til medlemsskap i den lokale forening.

I likhet med ordningen i Statens Pensjonskasse og de kommunale ordningene omfatter de fleste kollektive pensjonsordninger i privat sektor både alders-, uføre- og etterlattepensjoner. Det er i de fleste pensjonsordninger nær sammenheng mellom nivået på alderspensjonen og nivået på uførepensjonen. En del av de private pensjonsordningene sikter mot en alderspensjon som sammen med folketrygden utgjør 68 prosent av sluttlønnen, men sikrer en samlet pensjon på minimum 60 prosent av sluttlønnen. Vanligvis medregnes hele inntekten opp til 12 G i pensjonsgrunnlaget. På dette punkt skiller således de private ordningene seg fra ordningen i Statens Pensjonskasse.

De forsikringsordninger som er knyttet til tariffavtaler, er av en noe annen karakter enn pensjonsordningene.

I den private sektor er det ikke inngått slike avtaler, hverken sentralt eller på forbundsnivå som omfatter dekning ved uførhet, dødsfall m.v. I hvilken utstrekning arbeidstakeren er dekket, vil avhenge enten av den lokale tariffavtalen eller avtaler ellers mellom arbeidsgiveren og de ansatte. Dekningsomfanget vil her variere meget. I NOU 1988:6 Erstatning og forsikring ved yrkesskade s. 64 flg. er det redegjort nærmere for slike ordninger, slik disse var utformet før vi fikk loven om yrkesskadeforsikring i 1989 og de standardiserte utmålingssettsene fra 1. januar 1991. Etter at disse reglene ble gitt, er det skjedd visse tilpasninger, se nærmere nedenfor 7.12.5. I denne forbindelse kan nevnes at mange av disse forsikringene ikke bare dekker yrkesskader og yrkessykdommer, men også er rene ulykkesforsikringer som gjelder skader som ikke har tilknytning til arbeidet.

3.1.5.4 Særlig om forsikringer m.v. dekket av andre enn arbeidsgiveren

Prinsipielt forskjellig fra de ordninger som hittil er nevnt, er de forsikringer som er finansiert – helt eller delvis – av andre enn arbeidsgiveren.

I LO har litt over halvparten av fagforbundene en grunnforsikring for medlemmene. Grunnforsikringen omfatter 16 fagforbund med et samlet medlemstall på ca. 470 000 arbeidstakere (og pensjonister).

Grunnforsikringen er obligatorisk for medlemmene av de fagforbundene som er med i ordningen. Premien er innkalkulert i fagforeningskontingenten. Ytelsesnivået er gjennomgående svært lavt. Ved dødsfall utbetales et beløp på 5 000 kroner for arbeidstakere t.o.m. 60 år. Deretter nedtrappes beløpet. Dersom avdøde etterlater seg barn eller ektefelle ytes et ektefelle-/samboertillegg som utgjør maksimalt 14 000 kroner. Barnetillegget utgjør maksimalt 4 000 kroner.

Grunnforsikringen omfatter også en ulykkesforsikring ved varig medisinsk invaliditet. For en enslig arbeidstaker som blir 100 prosent medisinsk ufør ytes maksimalt 90 000 kroner.

LO's fritidsforsikring omfatter medlemmer i 16 fagforbund. Ordningen er en kollektiv ulykkesforsikring som gir erstatning ved død og invaliditet som følge av ulykke i fritiden. Ved død utbetales 10 000 kroner dersom medlemmet på dødsfallstidspunktet ikke har ektefelle/samboer eller livsarving.

Dersom medlemmet etterlater seg ektefelle/samboer eller livsarvinger utbetales 100 000 kroner.

Dersom medlemmet blir rammet av en ulykkesskade i fritiden utbetales 150 000 kroner ved 100 prosent varig medisinsk invaliditet. Ved lavere invaliditetsgrad reduseres forsikringen tilsvarende.

I tillegg kan medlemmet få dekket behandlingsutgifter (som ikke dekkes av de offentlige trygder eller fra annet hold) begrenset oppad til kr. 7 500 kroner.

Det foreligger også enkelte forsikringsordninger knyttet til medlemsskap i lokale fagforeninger. På de fleste av disse er nivået meget lavt.

Utenfor LO-sektoren er forholdet annerledes, idet tilbudene i det vesentlige gir medlemmene mulighet for på individuell basis å slutte seg til kollektive forsikringsordninger.

På skadelidtes hånd eksisterer det en rekke ulike individuelle personforsikringer som skal sikre mot de økonomiske følger av sykdom, ulykker o.l., som er tegnet på frivillig basis. Personforsikringene omfatter pensjonsforsikringer av ulike slag, livsforsikringer, ulykkesforsikringer og sykeforsikringer. Utvalget ser ingen grunn til å komme nærmere inn på disse, da de for Utvalgets vurderinger kan ses som en enhet.

3.1.6 Fortsettelse – deres forhold til erstatningsretten

Etter hovedregelen i skl. § 3-1 tredje ledd skal det bl.a. gjøres fullt fradrag (fradrag «krone for krone») i erstatningen for utbetalinger for trygdeytelser og ytelser fra pensjonsordning i arbeidsforhold eller yrke, samt utbetalinger fra forsikringer finansiert av den erstatningsansvarlige. Disse reglene er i en stor grad modifisert for yrkesskadenes vedkommende, se "*Hovedlinjene i forskriften – nettosystemet*" i pkt. 4.5.2. Her skal understrekes at disse fradragsreglene – særlig for utbetalingene fra folketrygden og pensjonsordninger i arbeidsforhold – innebærer at skadevolderens ansvar blir betydelig redusert, eller det kan falle helt bort. Det er således disse ordningene som i de fleste tilfelle bærer den største økonomiske byrden også hvor skadelidte har krav på erstatning. Den nærmere fordelingen her mellom skadevolderen og trygde- og pensjonssystemet har hittil ikke vært undersøkt nærmere.

Trygde- og pensjonsordningene har ikke regress overfor skadevolderen, se skl. § 3-7.

Som et ledd i styrkingen av folketrygdens økonomi ble det i 1991 innført en refusjonsplikt fra forsikringsselskapene for utbetalinger etter bilansvarsloven og yrkesskedeforsikringsloven. Dette er en indirekte form for regress, basert på en gjennomsnittsbetraktning. Den er gjennomført ved at det innbetales til folketrygden 1,20 kroner for hver krone som utbetales i yrkesskedeforsikring, og ved en avgift på 400 kroner på hver bilansvarspolise. Med dette belastes arbeidsgiverne i større grad for følgende av yrkesskader og bilistene for trafikkskadene. For yrkesskadedekningen sier det seg selv at en mer enn fordobling av selskapenes betalingsplikt har bidratt til betydelige premieforhøyelser for yrkesskedeforsikringen. Vi ser her klart sammenhengen mellom erstatningsrettens dekningsystem og de offentlige ordninger.

3.1.7 Rentematematikk ved erstatningsutmålingen

3.1.7.1 Innledning

Som bakgrunnsmateriale finner Utvalget det naturlig å gi en oversikt over de matematiske problemstillingene som oppstår ved utmålingen av erstatningen for en personskade. Videre vil det bli redegjort for de begreper som blir benyttet.

Ved erstatningsutmålingen vil tapene dels oppstått i fortid, og dels forventes de å oppstå i fremtiden. Beregningen av erstatningen for påløpt tap i fortid nødvendiggjør ikke bruk av rentematematikk. Her kommer renter bare inn i form av «flat» forsinkelsesrente, jfr. "*Erstatning for lidt tap*" i pkt. 4.7.4.1.

Når det antatte tap i fremtiden skal erstattes med et engangsbeløp, må det anvendes rentematematikk for å beregne erstatningen.

I praksis unngår mange erstatningsberegnerne, i selskapene såvel som på skadelidtesiden, å anvende rentematematikk ved erstatningsoppgjørene. Det anvendes i stedet rentetabeller, finanskalkulator eller EDB-baserte beregningsprogrammer, se "*Erstatningsberegning ved hjelp av dataprogrammer*" i pkt. 3.1.8. Det er fullt mulig å regne erstatning uten å kunne en eneste formel. Dypere forståelse av alle elementer i erstatningsberegningen krever imidlertid kjennskap til renteregning eller finansmatematikk på enklere nivå. Særlig er kjennskap til renteregning viktig for forståelse av sammenhengen mellom rente, inflasjon og skatt.

3.1.7.2 Reelle og nominelle beløp

Det er viktig å skille mellom *reelle* og *nominelle* beløp. Hvis to beløp som refererer seg til ulike tidspunkter skal sammenlignes, må det tas hensyn til endringer i pengeverdien. Forringelse av pengeverdien (inflasjon) innebærer at beløp fra et senere tidspunkt har mindre kjøpekraft. Beløpene er derfor ikke sammenlignbare før det korrigeres for inflasjonen. Når det er korrigert for inflasjon sier man at kronene er reelle. Når det ikke er korrigert for inflasjonen taler man om nominelle eller løpende kroner.

Hvis den årlige inflasjonsraten er kjent, kan nominelle beløp omregnes til reelle tall. Som eksempel kan to beløp på 100 000 som oppstår med 3 års mellomrom sammenlignes. Årlig inflasjon kan i eksemplet settes til 4%, som i det følgende uttrykkes som 0.04. Det første beløpets inflasjonsjusterte nåverdi blir etter verdiforringelse i 1 år:

$$100\,000 - (100\,000 * 0.04) = 96\,000$$

Etter 2 år blir verdien fra det første året redusert:

$$96\,000 - (96\,000 * 0.04) = 92\,160$$

Det tredje året blir verdien redusert til:

$$92\,160 - (92\,160 * 0.04) = 88\,474$$

Nå er begge beløpene reelle tall som kan sammenlignes. Derved utgjør forskjellen $100\,000 - 88\,474 = 11\,526$.

Forringelsen i pengeverdi kan uttrykkes enklere enn i eksemplet over. $100\,000 - (100\,000 * 0.04)$ er det samme som $100\,000 * 0.96$. Her fremkommer 0.96 som $1 - 0.04$. I stedet kan det derfor skrives:

$$100\ 000 * 0.96 * 0.96 * 0.96 = 88\ 474$$

eller mer direkte:

$$100\ 000 * 0.96^3$$

Det generelle uttrykk som viser verdien etter et antall år ved et gitt inflasjonsnivå er:

$$\text{Fremtidsverdien} = \text{Nåverdi} * (1 - \text{Inflasjon})^{\text{år}}$$

Når erstatningen for det fremtidig tap skal beregnes, vil ikke inflasjonen være kjent. Man er henvist til å anta hva årlig inflasjonsrate vil utgjøre, dersom erstatningen skal omfatte fallet i pengeverdien.

Når beløpene som skal inflasjonsjusteres er oppstått i fortid, vil imidlertid inflasjonen være kjent. Det er da ofte mest hensiktsmessig å benytte en prisindeks. Konsumprisindeksen er et eksempel på en meget benyttet prisindeks. Konsumprisindeksen tar utgangspunkt i at prisnivået i 1979 svarer til tallet 100. Det er beregnet indekstall for tidligere og senere år. Når to beløp skal sammenlignes divideres beløpene med indekstallet for årene tallene er hentet fra. Hvis beløpene ønskes sammenlignet ut fra dagens kroneverdi multipliseres beløpene deretter med dagens indekstall. Statistisk Sentralbyrås konsumprisindeks er inntatt som vedlegg IV til innstillingen.

3.1.7.3 Realrente og nominell rente

Hvis skadelidte mottar et erstatningsbeløp på 100 000 kroner kan det for eksempel settes i banken til 6% rente i ett år. Renten kalles den nominelle renten, eller plasseringsrenten. Men skadelidte vil i virkeligheten ikke bli beriket med 6% rente, fordi inflasjonen reduserer innskuddets verdi. I det følgende eksempel brukes inflasjon på 4%, altså 0.04. Resultatet kan regnes ut i to omganger. Først kan bankrenten tillegges innskuddet:

$$100\ 000 * 1.06 = 106\ 000$$

Deretter kan inflasjonen trekkes fra ved å dividere på 1 + inflasjonsraten

$$\frac{106\ 000}{1,04} = 101\ 923$$

Den reelle verdiøkningen er derved på $101\ 923 - 100\ 000 = 1\ 923$. Dette utgjør 1.92% av innskuddet på 100 000. Det vil si at realrenten utgjør 1.92% i dette eksemplet.

Den generelle sammenhengen mellom nominell og reell rente er:

$$\text{Realrente} = \frac{\text{nominell rente} - \text{inflasjon}}{1 + \text{inflasjon}}$$

$$\text{Nominell rente} = \text{Realrente} + \text{inflasjon} + (\text{realrente} * \text{inflasjon})$$

I Ølbergdommen beskriver Høyesterett realrenten ved sikker plassering av pengene som nominell rente minus prisstigning. Det avviker litt fra definisjonen ovenfor, hvor det også er dividert med $1 +$ inflasjonen. Årsaken til dividering med $1 +$ inflasjonen er at selve rentebeløpet også faller i verdi. Den litt forenklete beskrivelse av sammenhengen mellom realrente og nominell rente medfører bare bagatellmessige feil ved små inflasjonsrater. Ved store inflasjonsrater medfører imidlertid forenklingen feil av en betydelig størrelse.

3.1.7.4 Sluttverdiberegning

Når realrenten er kjent er det ikke nødvendig å regne i to operasjoner for å finne den reelle verdistigning som følge av avkastningen. I eksemplet ovenfor kunne vi funnet verdistigningen direkte ved å multiplisere med $1 +$ realrenten:

$$100\ 000 * 1.0192 = 101\ 920$$

I dette eksemplet er renter regnet «forlengs» med realrente i ett år. Hvis skadelidte lar beløpet stå på konto i banken i flere år oppnås rentesrente. For å regne ut verdistigningen med rentesrente kan samme regnemåte som i avsnittet ovenfor om inflasjon benyttes. Den eneste forskjellen blir at beløpet nå vokser på grunn av renten, mens inflasjonen reduserer realverdien av beløpet. Derfor må det nå multipliseres med $1 +$ renten, mens det tidligere ble multiplisert med $1 -$ inflasjon. Hvis skadelidte lar beløpet stå på konto i 3 år blir resultatet:

$$100\ 000 * 1.0192 * 1.0192 * 1.0192 = 105\ 871$$

Det kan enklest skrives som

$$100\ 000 * 1.0192^3 = 105\ 871$$

Det generelle uttrykk for å regne ut sluttverdi er:

$$\text{Sluttverdi} = \text{Nåverdi} * (1 + \text{rente})^{\text{perioder}}$$

3.1.7.5 Diskontering

Med diskontering menes omregning av et fremtidig beløp til nåverdi. Mens sluttverdiberegningen i forrige avsnitt er «forlengs» renteregning er diskontering/nåverdiberegning «baklengs» renteregning.

Diskontering brukes for eksempel hvis det utmåles erstatning for en utgift som antas å oppstå noen år frem i tid. Diskontering brukes også ved beregning av inntektstap som først oppstår etter noen år, f.eks. etter at skadelidte ville vært ferdig med sin skolegang. Ved forsørgertapsberegning brukes diskontering mye i forbindelse med at det beregnes fremtidig tap med ulike basisbeløp i flere fremtidige perioder. Grunnen til at man diskonterer er at det ved erstatningsberegningen skal gjøres fradrag for den avkastning skadelidte kan oppnå ved disponere erstatningsbeløpet på et tidligere tidspunkt enn tapet reelt sett oppstår.

Uttrykket for diskontering finnes som 1 dividert på uttrykket for sluttverdiberegning. Matematisk kan man si at diskonteringsfaktoren er den inverse av sluttverdifikatoren. Diskonteringsfaktoren uttrykkes:

$$\text{Nåverdi} = \text{Sluttverdi} * \frac{1}{(1 + \text{rente})^{\text{år}}}$$

Hvis det for eksempel påløper en utgift på 10 000 kroner om 3 år, og det brukes kapitaliseringsrente på 5% blir

$$\text{Nåverdi} = 10\,000 * \frac{1}{(1 + 0,05)^3} = 8.638$$

3.1.7.6 Kapitalisering

Diskontering anvendes som nevnt for å regne om et fremtidig engangstap til nåverdi. I mange erstatningsoppgjør er det imidlertid behov for å regne om årlige fremtidige tap til nåverdi. Det typiske er beregning av inntektstap i fremtiden, som gjerne vil påløpe i hvert år frem til skadelidte når pensjonsalder. Den utmålte engangserstatning forutsettes plassert rentebærende. Det årlige beløp kan derfor ikke bare multipliseres opp med antall år tapet påløper, idet skadelidte får for meget utbetalt om ikke rentebeløpet fratrekkes erstatningen. Engangserstatningen beregnes slik at skadelidte hvert år kan ta ut et beløp som svarer til det årlige tapet, og kapitalbeløpet med renter skal da akkurat være oppbrukt når tapsperioden utløper.

Når de årlige uttak er like store kan uttakene betegnes som annuiteter.

Engangserstatningen kan regnes ut ved å neddiskontere de enkelte uttak. Hvis det for eksempel påløper årlig tap på 10 000 i 4 år, og diskonteringsrenten er 5% blir engangserstatningen:

$$\text{Nåverdi} = 10\,000 \left[\frac{1}{1,05} + \frac{1}{1,05^2} + \frac{1}{1,05^3} + \frac{1}{1,05^4} \right] = 35\,456$$

Det er i praksis for tungvint å neddiskontere uttaket i hvert enkelt år. Fremgangsmåten kan imidlertid sammenfattes i ett uttrykk som kalles den inverse annuitetsfaktoren eller kapitaliseringsfaktoren:

$$K.faktor = \frac{1 - (1 + \text{rente})^{-\text{år}}}{\text{rente}}$$

Ved å multiplisere faktoren med årlig tap finnes nåverdien av erstatningen for de årlige fremtidige tap.

Engangserstatningen vil selvsagt øke med antall år i erstatningsperioden. Det er likevel et viktig poeng at økningen i engangserstatningens størrelse avtar med lengden av erstatningsperioden. Årsaken er at nåverdien av uttakene som ligger langt frem i tid blir liten. Det blir relativt sett liten forskjell på erstatningens størrelse om den for eksempel skal dekke 50 år eller 1000 år. Årlig erstatning på 10 000 gir ved 5% rente engangserstatning på 182 559 ved erstatningsperioden 50 år, og 200 000 ved periode 1000 år. Denne sammenhengen kan virke overraskende, men den fremtrer klart av måten kapitaliseringsfaktoren er bygget opp på hvis uttrykket splittes i to ledd:

$$K.faktor = \frac{1}{\text{rente}} - \frac{1}{\text{rente} \cdot (1 + \text{rente})^{\text{år}}}$$

Når antall år går mot uendelig i andre ledd i uttrykket går verdien av leddet mot null. Da blir bare verdien av det første leddet ($1/\text{rente}$) tilbake. Ved lange kapitaliseringsperioder, for eksempel 50 år, kan det derfor raskt gjøres et omtrentlig anslag over erstatningens størrelse ved å multiplisere årlig tap med $1/\text{rente}$.

Den inverse annuitetsfaktoren/kapitaliseringsfaktoren som er beskrevet ovenfor er en *etterskuddsfaktor*. Den bygger på at skadelidte foretar de årlige uttakene på årets siste dag. Hvis uttakene skjer på årets første dag, rekker ikke rentene å opparbeide seg i like stor grad. Kapitaliseringsfaktor basert på uttak på årets første dag kalles *forskuddsfaktor*. Forskuddsfaktoren kan skrives slik:

$$K.faktor = \frac{1 + \text{rente} - (1 + \text{rente})^{-(\text{år}+1)}}{\text{rente}}$$

I erstatningssammenheng kan det hverken være riktig å legge til grunn uttak på årets første eller uttak på årets siste dag. Skadelidte vil i prinsippet ha behov for kontinuerte uttak gjennom året, slik at *gjennomsnittsfaktor* bør benyttes. I Høyesterettsdommene av desember 1993 var partene enige om å legge til grunn gjennomsnittsfaktor. Bruk av gjennomsnittsfaktor har også vært fast innarbeidet i forsikringspraksis i de senere år. Gjennomsnittsfaktoren kan tilnærmet beregnes slik:

$$Gj.sn.faktor = \text{Ettersk.faktor} \cdot \left(1 + \frac{\text{rente}}{2}\right)$$

Alternativt kan gjennomsnittsfaktoren anslås som det aritmetiske gjennomsnitt av forskudds- og etterskuddsfaktoren:

$$Gj.sn.faktor = \frac{\text{forsk.faktor} + \text{ettersk.faktor}}{2}$$

3.1.7.7 Annuitetsfaktoren

Hvis utgangspunktet er en engangserstatning som skal omregnes til årlige beløp blir problemstillingen den motsatte av kapitalisering. For å finne annuitetene benyttes annuitetsfaktoren:

$$\text{Annuitetsfaktoren} = \frac{1}{\text{kapitaliseringsfaktoren}}$$

Annuitetsfaktoren kan for eksempel anvendes hvis det ønskes et anslag over hvor store årlige uttak skadelidte kan foreta med et gitt engangserstatningsbeløp.

3.1.7.8 Valg av kapitaliseringsrente/diskonteringsrente

Ved sluttverdberegning og nåverdberegning kan renten settes lik plasseringsrenten, det vil si den nominelle rente skadelidte oppnår ved plassering av beløpet. Da vil også inflasjon bli trukket fra i erstatningen, slik at skadelidte selv må bære tap som er forårsaket av forringet pengeverdi. Alternativt kan diskonteringsrenten settes lik realrenten. Da vil det ikke oppstå inflasjonstap for skadelidte. Som langsiktig investering er investering i aksjer erfaringsmessig den plassering som best sikrer inflasjonsrisikoen.

3.1.7.9 Nærmere om sammenhengen mellom rente og risiko

Renten kan splittes i en rekke komponenter. Inflasjonskomponenten er allerede drøftet. Andre komponenter kan være vederlag for å avstå fra likviditet, vederlag for omkostninger (f.eks. transaksjonsomkostninger og gebyrer), samt vederlag for risiko. Med risiko menes i denne sammenheng risikoen for ikke å oppnå tilsiktet avkastning og/eller at man ikke får de plasserte pengene tilbake.

Hvis det legges til grunn at skadelidte ikke skal ta noen risiko i det hele tatt, vil renten ikke inneholde noen kompensasjon for risiko. Hvis ingen risiko forutsettes, vil det være naturlig å kapitalisere med realrenten på (kortsiktige) statsobligasjoner.

Plasserer skadelidte pengene i fast eiendom, må eiendommen leies ut for å oppnå avkastning. Det vil da være risiko for manglende leieinnbetalinger, risiko for beskadigelse av leieobjektet osv.

Ved plassering i obligasjoner vil risikoen bestå i at obligasjonsutsteder kan gå konkurs. Desto høyere konkurrisiko, desto høyere vil avkastningskravet være. Derimot vil plassering i obligasjoner utstedt av stat og kommune ikke være risiko-betont.

Til plassering i aksjer knytter det seg to hovedtyper risiko; på den ene side diversifiserbar/usystematisk risiko, og ikke-diversifiserbar/systematisk risiko på den annen side. Ved plassering i aksjefond, kan skadelidte velge fond med lav risikoprofil. Slike fond vil gjerne søke diversifisert plassering; da vil den usystematiske risiko reduseres. Den systematiske risiko, risikoen for at hele aksjemarkedet faller, kan skadelidte imidlertid ikke beskytte seg mot gjennom plassering i aksjefond.

Hvis skadelidte har gjeld vil nedbetaling på lån innebære høyere forrentning enn innskudd i bank, uten noen risiko. Tilleggsavkastningen vil bestå i rentemarginen mellom finansinstitusjonens innlån og utlån, samt de gebyr skadelidte måtte spare.

Plassering på høyrentekonto i bank er også et alternativ. Slik plassering må betegnes som sikker.

3.1.7.10 Litt om betydningen av skatt

Ved sluttverdberegning, nåverdiberegning og annuitetsberegning legges det inn en forutsetning om at skadelidte oppnår rente av erstatningsbeløpet. Hvis skadelidte ikke skal tape på at pengeverdien forringes, må renten renses for inflasjon.

Dette er imidlertid ikke tilstrekkelig til å oppnå full dekning av tapet, fordi skadelidte må betale inntektsskatt av rentene. I praksis kan det legges til grunn «flat» beskatning på 28%. Hvis skadelidte skal oppnå full dekning av tapet må det derfor kapitaliseres/diskonteres med realrente etter skatt. Trekkes også inflasjonen fra, kan renten danne grunnlag for å beregne kapitalisert verdi som skadelidte reelt sett vil sitte igjen med etter inflasjon og skatt på rentene.

Det skal dog påpekes at skadelidte ved en engangsutbetaling får en disponeringsfordel samt muligheten til å foreta investeringer på et tidligere tidspunkt enn han ellers kunne gjort. Videre viser erfaring fra praksis at skadelidte svært sjelden benytter erstatningsbeløpet slik rentematematikken legger til grunn.

Det er ikke tradisjon for å beregne «skatteulempen» gjennom renten, fordi skatteulempen også påløper i form av formuesskatt på kapitalbeløpet. Formuesskatteulempen kan ikke beregnes individuelt gjennom kapitaliseringsrenten, blant annet fordi formuesskatten er progressiv og fordi formuesskatteulempen avhenger av hvor stor formue skadelidte har ved siden av. Skatteulemperegninger foretas derfor som oftest separat på annen måte enn den som er nevnt her.

Det er likevel mulig å legge et standardisert element inn ved kapitaliseringen (som et fradrag i renten) for å erstatte formuesskatt. «Nygaards metode» innebærer er et eksempel på slik standardisert skatteulempeberegning, jfr. Nygaard s. 122 flg.

3.1.8 Erstatningsberegning ved hjelp av dataprogrammer

Etter Sevaldsen-dommen, Rt. 1981 s. 138, er det utviklet matematiske modeller for erstatningsberegningen. Selv om erstatningen til syvende og sist fastsettes skjønnsmessig, vil dette skjønnnet i stor utstrekning være forankret i en matematisk beregning av erstatningsbeløpet. Dette gjelder særlig erstatning for påført og fremtidig inntektstap. Her følger det direkte av gjeldende rett at man også må ta hensyn til skatteelementet. Likeså er det i praksis nødvendig å benytte datakraft for å kunne beregne et korrekt skatteulempe tillegg på fremtidstapet.

I alle de tre høyesterettsdommene fra 1993 ble retten presentert for omfattende regnestykker og erstatningsberegninger basert på ulike forutsetninger om bl.a. fremtidig utvikling i inntektsnivå. Høyesterett la ved sin erstatningsberegning betydelig vekt på de matematiske modellene som ble fremlagt, og har utvilsomt benyttet matematikken som basis for erstatningsfastsettelsen. Utvalget viser særlig til Ølberg-dommen i Rt. 1993 på s. 1534 hvor skatteulempetillegget på tap i fremtidig erverv blir behandlet. Høyesterett tok utgangspunkt i en matematisk erstatningsberegning basert blant annet på at Rune Ølberg i fremtiden ville hatt en inntekt uten skaden på 180 000 kroner og en inntekt med skaden på 130 000 kroner. Det ble ved vurderingen av skatteulempetillegget lagt til grunn at han i en alder av ca. 25 år ville investert et større beløp i bolig. De tall Høyesterett kommer frem til er helt i overensstemmelse med de erstatningsberegninger som ble fremlagt for retten, og uten at det i særlig grad ble foretatt skjønnsmessige justeringer.

Tilsvarende metoder ble også benyttet i de to øvrige sakene, Horsengsaken og Skolandsaken.

At Høyesterett legger så pass vekt på det matematiske element ved erstatningsberegningene, er forsåvidt en videreføring av den praksis som har utviklet seg siden Sevaldsen-dommen i 1981, og som innebærer at databaserte regneprogrammer er et viktig hjelpemiddel ved erstatningsutmålingen.

Etter det Utvalget kjenner til, er det i dag flere beregningsprogrammer som benyttes. De fleste er PC-baserte, men det finnes også relativt enkle programmer som kan benyttes på en «pocket computer», og som har vært i handelen siden begynnelsen av 1980-årene.

Det oppstår sjelden tvist om de nevnte dataprogrammene regner «riktig». Striden står om hvilke beregningsforutsetninger som skal legges til grunn. I de tre høyesterettsdommene fra 1993 var partene langt på vei enige om å benytte regnemodeller som utgangspunkt for skjønnnet. Selv om det ble presentert forskjellige dataprogrammer for Høyesterett, var det ingen uenighet om at programmene regnet riktig. Uenigheten besto i hvilke faktiske forhold og juridiske forutsetninger som skulle legges til grunn. «Kampen i retten» blir således ikke en strid om matematikk, men om de forutsetninger beregningene skal bygge på.

Utvalget legger til grunn at utviklingen av matematiske regnemodeller sammenholdt med de tre høyesterettsdommene i stor grad har forenklet erstatningsutmålingen.

Det er nå fastslått at man ved erstatningsutmålingen for et fremtidstap som utgangspunkt skal benytte en kapitaliseringsrente på 5%, og at skatteulempen skal vurderes individuelt uten tillegg for «overrenten», se nærmere "*Enkeltelementene i tapsberegningen*" i pkt. 4.1.4.4 og pkt. "*Tillegget for merskatten (skattepåslaget – erstatningen for skatteulempen)*" i 7.5.4. Ved hjelp av dataprogrammene kan man

simulere de skattemessige effekter av ulike plasseringsalternativer, alt etter sannsynligheten for hvordan skadelidte vil disponere erstatningsbeløpet. Se nærmere om gjeldende rett nedenfor 4.1.4.4.

Til nå har nok de advokater og selskaper som har disponert et godt dataprogram hatt visse fordeler når erstatningsberegninger skal presenteres. Men i løpet av de siste par årene ser det ut til at de aller fleste som i noe omfang arbeider med erstatningsutmåling, benytter dataprogrammer som i betydelig grad har forenklet utmålingsprosessen. Ved siden av de rettslige avklaringer man fikk ved de tre høyesterettsdommene, vil dette innebære at det sannsynligvis blir færre tvister om disse spørsmålene i fremtiden.

3.2 LITT HISTORIKK

3.2.1 Lovgivning og praksis frem til 1973

Reglene om erstatningen for personskader i den form vi kjenner dem i dag er av forholdsvis ny dato. Skl. "Oversikt" i kapittel 3 er siste ledd i en lang utvikling.

For de spørsmål som Utvalget skal utrede, er det ikke nødvendig å gi noen omfattende historisk redegjørelse, se ellers Innst. 1971 s. 10 flg. Utvalget vil begrense seg til å trekke frem de sider ved rettsutviklingen i det siste hundreår som har interesse for de vurderinger Utvalget skal foreta. Før lovendringene i 1973 var rettsgrunnlaget for retten til erstatning for en personskade eller tap av forsørger straffelovens ikrafttredelseslov fra 1902 §§ 19 og 21.

Reglene om personskader i strl. ikrl. § 19 ble i praksis oppfattet og anvendt på forskjellig måte. Det var særlig delte meninger om spørsmålet om det skulle ytes full erstatning for det fremtidige inntektstapet og den nærmere fastsettelsen av det. Tapet skulle etter loven fastsettes slik «som retten under henvisning til den utviste skyld og omstændighetene før øvrig finder billig». Loven stillet således ikke opp noen regel om full erstatning, og ble utformet på en tid da det objektive ansvaret var lite utbredt. Lovens formulering hang utvilsomt sammen med at erstatning for tap i fremtidig erverv lenge erstatningsrettslig sto svakt. Før endringer i strl. ikrl. § 19 i 1912 kunne således skadelidte bare kreve erstatning hvis skaden var voldt ved en straffbar handling.

Fredrik Stang – som i 1919 utga den første omfattende fremstilling av norsk erstatningsrett – antok at erstatningen for tap i fremtidig erverv gikk lenger enn det som fulgte av alminnelige utmålingsregler, og derfor nærmet seg en form for oppreisning. Det var derfor naturlig at loven ga hjemmel for å tillegge den utviste skyld og omstændighetene ellers betydning. For øvrig la ikke Stangs fremstilling noen særlig vekt på utmålingsreglene for personskader. De var åpenbart lite påaktet på den tiden.

Anvendelsen av skjønnet og metoden for erstatningsfastsettelsen var ikke ensartet. Dette gjaldt også Høyesteretts praksis. Ytterpunktene kan illustreres med to dommer, Rt. 1923 s. 569 og Rt. 1932 s. 969. I den førstnevnte dommen uttalte retten at erstatningsutmålingen til en viss grad måtte bli vilkårlig, og fastsatte erstatningen skjønnsmessig, mens Høyesterett i den andre saken gikk rent matematisk frem og kom frem til et erstatningsbeløp med øres nøyaktighet.

Utviklingen i tiden etter 1945 karakteriseres ved at erstatningsfastsettelsen er skjønnsmessig, mens målsettingen nok var å komme frem til et beløp som anslagsvis kunne sies å gi full erstatning, selv om dette aldri ble uttrykkelig uttalt av Høyesterett. Erstatningens størrelse ble fastsatt under hensyntagen til de individuelle forhold i den enkelte sak, hvor den tapte inntektsevne naturlig nok ble vurdert mot de fremtidsutsikter vedkommende skadevolder ville hatt uten skaden. I en sentral dom inntatt i Rt. 1956 s. 278 – hvor en 20-åring var blitt alvorlig skadet – heter det

eksempelvis: «Det ligger i sakens natur at fastsettelsen av erstatning for tap i fremtidig erverv i et tilfelle som det foreliggende, må få en utpreget skjønnsmessig karakter. Det eneste man kan si med sikkerhet er at skaden er stor og at erstatningen etter forholdene må bli meget betydelig». Byretten hadde satt erstatningen til 250 000 kroner. I Høyesterett ble erstatningen redusert til 200 000 kroner (1 732 000 i 1993-kroner) under henvisning til «Alle omstendigheter tatt i betraktning, herunder også Høyesteretts praksis fra de senere år i lignende saker ...». I dommen i Rt. 1966 s. 886 var skadelidte 24 år, og Høyesterett understreket også her behovet for å utøve et skjønn: «I betraktning av at Olstad ble rammet av ulykken i så ung alder og derved fikk ødelagt sine fremtidsutsikter, antar jeg at hans tap fram til i dag og tap i fremtidig erverv skjønnsmessig kan settes til i alt kr. 250 000» (1 557 000 i 1993-kroner).

Understrekingen av behovet for å utøve et skjønn og fremhevelsen av de mange usikkerhetsmomenter ved erstatningsutmålingen, preget således domspremissene. Det samme var tilfelle i den juridiske litteraturen, som uten unntak hevdet at resultatet av erstatningsutmålingen ikke *måtte* være full erstatning, men at den kunne være lavere (men aldri høyere), se *Dahl* s. 33, *Andersen* s. 412 flg., *Eriksrud* s. 19.

Høyesterettsdommene i Rt. 1956 s. 371 og Rt. 1956 s. 605 gir eksempler på at erstatningen er utmålt etter «billighet». Men høyesterettsdommer *Heiberg* har utvilsomt rett i at «utgangspunktet for utmålingen er full erstatning på grunnlag av den fremtidige reduksjon i inntektsevnen», se *Gulbrandsen* m.fl. s. 29. Men han tilføyer: «Samtidig er det klart at dette ikke er matematikk, men et skjønn med en rekke usikre faktorer. Og i ytterpunktene kan vi finne tydelige uttalelser som viser at domstolene også har ansett seg berettiget til å ta rene rimelighetshensyn, slik loven gir anvisning på». Men «full erstatning» satte en øvre grense man ikke kunne gå over – «billigheten» gjorde det bare mulig med en reduksjon, ikke overkompensasjon. Men det var i forholdsvis få tilfelle man i praksis gikk til noen vesentlig reduksjon – et eksempel er Rt. 1931 s. 1089. Her satt Høyesterett erstatningen ned fordi den utviste skyld hos skadevolderen var liten. Eksempler på reduksjoner uten klare begrunnelser er Rt. 1948 s. 799 og Rt. 1966 s. 1405.

Rettsstilstanden ble i Innst. 1971 oppsummert slik (s.13):

«I det hele må det kunne fastslås at det i dag så vel i rettspraksis som i teori er enighet om at erstatningsansvaret for tap i fremtidig erverv fastsettes etter en prøving av skyldgrad og omstendighetene for øvrig og at utfallet kan bli enten at tapet erstattes fullt ut eller at det bare delvis erstattes eller endog at skadelidte intet erstatningskrav får mot skadevolderen.»

Også erstatningsutmålingen for tap av forsørger skulle fastsettes til det beløp som retten under «Hensyn til den udviste Skyld og Omstændighetene for øvrig finder billig», strl. ikrl. § 21. I Innst. 1971 heter det om dette at det er sikker rett at domstolene fastsetter erstatningen etter en «fri skjønnsmessig vurdering» (s. 16). Det som kom i betraktning var de etterlattes økonomiske stilling etter forsørgerens død, og skadevolderens økonomiske situasjon, som var et «moment av stor vekt» (s. 17). Hvis skadevolderen var ansvarsforsikret, var dette noe det kunne tas hensyn til under omstendighetene for øvrig.

3.2.2 Bakgrunnen for reformarbeidet

Ved kgl. res. 27. juli 1966 ble det nedsatt en komite til i nordisk samarbeid å utrede spørsmålet om ny lovgivning om erstatning for tap i fremtidig erverv og for tap av forsørger. I mandatet het det bl.a. at gjeldende bestemmelser i strl. ikrl. §§ 19 og 21 «er til dels uklare, og det hersker tvil om hvordan de på enkelte punkter er å forstå».

Utover dette gis det ingen opplysninger i mandatet om behovene for en lovreform, bortsett fra at komiteen skulle vurdere hvilken innflytelse offentlige trygde- og pensjonsytelser bør ha på erstatningsansvarets omfang. Det ble således ikke spurt om en vurdering av om de prinsipper som lå til grunn for domstolenes praksis var hensiktsmessige eller ikke, eller om erstatningene lå på et tilfredsstillende nivå. Det er også grunn til å merke seg at erstatningsspørsmålene for fremtidige utgifter var lite påaktet for vel 25 år siden. De var hverken i rettspraksis eller i litteraturen sett på som noe særlig problem, og erstatningene lå – med enkelte unntak – på et beskjent nivå.

Innst. 1971 inneholder ingen drøftelse av de prinsipielle sider ved erstatningsnivået for den reduserte inntektsevne. Komiteen var i det vesentlige opptatt av å vurdere erstatningsrettens forhold til de ytelser skadelidte mottok fra folketrygden og lignende ordninger, og spørsmålet om trygdens regressrett. Men den synes å ha lagt til grunn at skadelidte skal ha full erstatning, og at trygden ikke kunne gi dette. «Erstatningsreglene må ta hensyn til dette faktum» (s. 26). Komiteen konkluderte med at trygdeytelser o.l. skulle ligge i bunnen, og at erstatningen skulle dekke differansen mellom totaltapet og stønadene etter trygden o.l.

Komiteen ga derimot spørsmålet om erstatningen for tap i fremtidig erverv burde gis som engangserstatning eller termineerstatning en grundig vurdering (Innst. 71 s. 40-45). Som nevnt ovenfor under "*Hvordan erstatningen blir utbetalt*" i pkt. 3.1.3 ble regelen at det normalt skal betales engangserstatning. Reglene på dette punkt ble følgelig ikke foreslått endret.

I juni 1969 ble komiteens mandat utvidet til også å vurdere og eventuelt komme med forslag til regler om ménerstatning, og om generelle regler om lempning av ansvaret.

Om de prinsipielle spørsmål ved utmålingen av erstatningen for det fremtidige inntektstapet og for forsørgertapet heter det i innstillingen (s. 38): «Komiteen mener at lovens utgangspunkt bør være at det skal gis full erstatning både ved ervervstap og forsørgertap». Men komiteen var oppmerksom på at dette begrepet var uklart, og viste til at det udekkede kapitalbeløp bare var veiledende, og at retten fortsatt burde ha «fri adgang til å foreta en helhetsvurdering av skadelidtes eller de etterlattes individuelle fremtidsmuligheter» (s. 39).

3.2.3 Endringene i skl. i 1973

Ved lovendringer av 25. mai 1973 nr. 26 fikk skadeserstatningsloven fra 1969 sitt nåværende tredje kapittel, samtidig som bestemmelsene i strl. ikrl. §§ 19 og 21 ble opphevet. Til grunn for endringene lå den innstillingen som er omtalt i avsnittet ovenfor.

Den grunnleggende bestemmelsen finner vi i skl. § 3-1 første ledd, som lyder slik: «Erstatning for skade på person skal dekke lidt skade, tap i fremtidig erverv og utgifter som personskaden antas å påføre skadelidte i fremtiden». Her gis det således rett til erstatning for de tapsposter som er nevnt ovenfor i "*De forskjellige tapspostene – skillet mellom erstatning for det økonomiske tapet og det ikke-økonomiske tapet*" i pkt. 3.1.2 for såvidt gjelder det økonomiske tapet.

Både fra et prinsipielt og økonomisk synspunkt var innføringen av ménerstatningen den viktigste nydannelsen ved reformen i 1973. Ménerstatningen var tidligere kjent fra yrkesskadesektoren, jfr. ftrl. § 10-11, og hviler på erkjennelsen av at penger til en viss grad kan kompensere for den reduserte livsutfoldelse skaden har ført med seg. Regelen ble tatt inn i skl. § 3-2 og lyder slik: «Har skadelidte fått varig og betydelig skade av medisinsk art, svares særskilt ménerstatning. Denne erstat-

ning fastsettes under hensyn til menets art og størrelse og dets betydning for den personlige livsutfoldelse».

For erstatningen for tappt ervervsevne er det etter dette nytt ved skl. § 3-1 at skadelidte i utgangspunktet skal ha «full erstatning» for tapet i fremtidig erverv. Det bør likevel nevnes at det i proposisjonen (Ot. prp. nr. (1972-73) nr. 4 s.15) står følgende: «Departementet er enig med Erstatningslovkomiteen i at erstatningsutmålingen *fortsatt* [uthevet her] må ta utgangspunkt i at hele det økonomiske tap skal erstattes». Som nevnt var det ikke erstatningslovkomiteens syn at dette var gjeldende rett, men de nye reglene i skl. § 3-1 første ledd bygget på at det skulle være målsettingen. Under enhver omstendighet må bestemmelsen tolkes slik, se nærmere *Lødrup* s. 288, mens *Nygaard* ikke sier noe direkte om dette. Det er også domstolenes linje, se senest uttalelsene Skolanddommen, jfr. også Rt. 1981 s. 138, Rt. 1985 s. 46, smln. også RG 1992 s. 24 (Kongsberg), RG 1992 s. 80 (Sunnfjord), RG 1991 s. 212 (Flekkefjord) og RG 1990 s. 1038 (Eidsivating). Domstolene er i dag atskillig mer matematiske i sin metode enn før ved beregningen av erstatning for tappt inntektsevne, se nærmere nedenfor 4.1.2. Utvalget vil imidlertid understreke at en slik metode særlig er egnet ved de mer omfattende skader. Ved de lavere uføregrader må erstatningen i mange tilfelle fastsettes mer skjønnsmessig.

Men selv om målsettingen er å komme frem til et beløp som gir full erstatning for fremtidstapet, vil det i praksis alltid være en rekke usikkerhetsmomenter som man må ta stilling til, noe som hører til de normale utsagn i mange dommer, se eksempelvis Rt. 1981 s. 138, Rt. 1985 s. 46, RG 1992 s. 80 (Sunnfjord) og fremstillingen nedenfor "*Tapet av inntektsevnen (tap i fremtidig erverv)*" i pkt. 4.1.4 om hvordan utmålingen skjer i praksis. Usikkerheten blir selvsagt større jo yngre skadelidte er. Dette er bakgrunnen for de særlige regler om utmålingen av erstatningen hvor skadelidte er under 16 år, som i 1987 ble gitt i skl. § 3-2a, se nærmere nedenfor "*Om erstatning til skadelidte under 16 år – skl. § 3-2a*" i pkt. 4.4.

Regler om utmålingen for tap av forsørger ble gitt i § 3-4.

KAPITTEL 4

Gjeldende rett**4.1 SKL. § 3-1: FULL ERSTATNING FOR DET INDIVIDUELLE ØKONOMISKE TAPET****4.1.1 Utgangspunktene**

Etter gjeldende rett skal som nevnt skadelidte ha «full erstatning» for det økonomiske tapet han eller hun er påført ved skaden. Dette gjelder alle de fire tapsposter – lidt tap, påførte utgifter, tapt ervervsevne og merutgifter i fremtiden. Skadelidte skal stilles i den økonomiske stilling vedkommende ville vært om skaden ikke hadde inntruffet.

Det er særlig det fremtidige inntektstapet og de fremtidige utgifter som volder problemer ved erstatningsutmålingen på grunn av den usikkerhet som alltid vil være til stede når man skal ta standpunkt til forhold som ligger fremover i tid. Utmålingen av erstatning for lidt inntektstap og påførte utgifter vil derfor være enklere, men også for disse postene kan problemer oppstå. Ikke minst gjelder dette dersom det skal utmåles erstatning for lidt tap over en lengre periode. I likhet med fremtidig inntektstap må det dessuten for det lidte inntektstapet tas standpunkt til hvilken inntekt skadelidte antas å ville hatt uten skaden. Inntektsutviklingen med skaden frem til oppgjørstidspunktet vil derimot som regel være klar. Når det gjelder utgifter, vil de lidte utgiftene lettere kunne la seg dokumentere enn de fremtidige. Spørsmål om en utgift overhodet er dekningsmessig, vil derimot kunne oppstå både for lidte og fremtidige utgifter.

Når det gjelder tapet i fremtidig erverv, dvs. den tapte inntektsevnen, er oppgaven i første rekke å finne frem til *to hypotetiske økonomiske karrieremønstre*. Først må det klarlegges hvilke inntekter skadelidte ville hatt *uten* skaden, normalt frem til pensjonsalderen. Deretter må det tas standpunkt hvilke inntekter skadelidte vil ha *med* skaden. Differansen mellom disse karrieremønstre utgjør det tapet som er gjenstand for erstatning. Ved vurderingen av hva skadelidte vil tjene med skaden, skal det skje en objektiv vurdering, idet det etter skl. § 3-1 annet ledd skal legges vekt på «skadelidtes muligheter for å skaffe seg inntekt ved arbeid som med rimelighet kan ventes av ham på bakgrunn av hans evner, utdanning praksis, alder og muligheter for omskolering». Noe særlig nytt representerte ikke dette, idet disse momentene allerede var nedfelt i rettspraksis.

Den som skal fastsette erstatningen må følgelig ta standpunkt til faktorer som er usikre, se nærmere "*Enkeltelementene i tapsberegningen*" i pkt. 4.1.4.4. Det er i dag vanlig å beregne årstapet etter den såkalte netto-metoden, dvs. at den skatt skadelidte skal betale etter begge karrieremønstre kommer til fradrag. I fradrag ved beregningen av den antatte inntekt kommer ikke bare skadelidtes arbeidsinntekter inn i bildet, men også de trygdeytelser m.v. som skal trekkes fra «krone for krone», se nedenfor "*Fradragspostene «krone for krone»*" i pkt. 4.1.4.5.

Det årlige tap man etter dette kommer frem til, må omregnes til et engangsbeløp. Valget av kapitaliseringsfaktor – som fremkommer av særskilte tabeller – er betinget av hvor mange år den tapte inntekt ville kommet inn, og en rentefot, se nærmere nedenfor "*Enkeltelementene i tapsberegningen*" i pkt. 4.1.4.4. Engangsbeløpet må imidlertid justeres opp fordi det er gjenstand for formuesbeskatning, og avkastningen for inntektsskatt (etter dagens satser en flat skatt på 28 %). Også her er det den nettoen som står til skadelidtes disposisjon som er av betydning. Dette tillegg

for den såkalte «skatteulempen» har i praksis reist betydelige problemer, som imidlertid ved dommene fra 1993 i stor utstrekning er avklart.

Skadelidte skal videre ha full erstatning for de merutgifter han i fremtiden vil få på grunn av skaden. Her oppstår det imidlertid en rekke avgrensings spørsmål, som ofte skaper tvist. Det er særlig rammen for hvilke utgifter som antas å være nødvendige følger av skaden og hvor langt en alvorlig skadelidt skal ha dekket utgifter til stell og pleie utenfor institusjon, som det er uenighet om. Hertil kommer at det er vanskelig å avgrense hvilke utgiftsposter som ménerstatningen skal dekke, og hvilke som skal dekkes på selvstendig grunnlag. En viss avklaring skjedde her ved Skolandommen.

Ved alle erstatningsposter skal det gjøres *fradrag for sparte utgifter og de økonomiske fordeler ellers* som skadelidte har etter skaden, jfr. Rt. 1968 s. 278 og Rt. 1981 s. 138. Dette synet ble ytterligere bekreftet ved dommene fra 1993. I praksis oppstår det ikke sjelden tvist om hvilke sparte utgifter som her er relevante, idet de øker skadelidtes disponible inntekt og vil derfor bidra til å redusere erstatningen. Hvor skadelidte er ervervsmessig ufør, er poster som bortfall av reiseutgifter til og fra arbeid og fagforeningskontingent eksempler på slike utgiftsposter. Hvor skadelidte hevder at han ved å ta en langtidsutdanning ville fått høye inntekter på grunn av utdannelsen, oppstår spørsmålet om han da ville hatt studielån og omfanget av det, og i tilfelle hvilken innflytelse det skal ha på erstatningsberegningen at skadelidte etter skaden ikke vil oppta et slikt lån.

Når erstatningen skal kompensere det individuelle økonomiske tapet, er det ikke skaden som sådan som har interesse. Det er skadens betydning for den enkelte skadelidtes inntektsevne det er oppgaven å finne frem til. Den samme skade vil derfor normalt medføre høyst ulike erstatninger – snekkeren som mister høyre hånd vil nok få en betydelig høyere erstatning enn advokaten som lider samme skjebne. Å knytte erstatningen til skaden og ikke til *skadefølgene*, vil derfor i mange tilfelle gi vilkårlige resultater.

Hvor skadelidte arbeidet i hjemmet – den typiske «husmor»situasjonen – har det lenge vært erkjent i rettspraksis at bortfallet av eller den reduserte evne til å utføre dette arbeidet, representerte et tap i fremtidig erverv. Nå er dette lovfestet i skl. § 3-1 tredje ledd.

I de følgende punkter vil Utvalget gå gjennom de regler som gjelder for de ulike tapspostene, og de praktiske problemer som reiser seg ved fastsettelsen av erstatningen.

4.1.2 Lidt inntektstap

Inn under uttrykket «lidt skade» i skl. § 3-1 første ledd kommer for det første det lidte inntektstapet. Det er tapet i tidsrommet mellom skaden og oppgjørstidspunktet eller domstidspunktet.

Var skadelidte i arbeid på skadetidspunktet, vil det for korte tapsperioder ikke oppstå spesielle problemer å beregne tapet. Som oftest er skadelidte arbeidstaker, og sykepengeordningen medfører da at skadelidte får full lønn fra første sykedag og ett år fremover. Sykepengeordningen dekker imidlertid for eksempel ikke tapte overtidsinntekter, tapte biinntekter eller lønnsopprykk og et forsinket karriereopprykk som skadelidte ville ha fått uten skaden.

Spesielle beregningsproblemer oppstår når skadelidte er selvstendig næringsdrivende, når skadelidte er helt eller delvis hjemmearbeidende eller i en utdannelsessituasjon. Det faktiske inntektstap skal imidlertid uansett erstattes fullt ut. Ved lange tapsperioder kan det være vanskelig å fastsette den inntekt skadelidte ville ha hatt uten skaden.

Ved fastsettelsen av inntektstapet skal det gjøres fradrag for de inntekter eller trygdeytelser skadelidte har hatt. Tapet som skal erstattes, er differansen mellom det han ville tjent uten skaden og det han faktisk har tjent eller mottatt i trygdeytelser i tidsrommet frem til erstatningsoppgjøret. Skadelidte plikter imidlertid å begrense skaden etter evne, slik at det blir de inntekter han i realiteten kunne oppnå med skaden som faktisk skal gå til fradrag. Dette fremgår som nevnt direkte av skl. § 3-1 annet ledd.

Ved beregningen av det lidte inntektstapet, skal det videre gjøres fradrag for reduserte utgifter til inntekts ervervelse som skadelidte har på grunn av skaden, f. eks. utgifter til reise til og fra arbeidet.

Viser det seg at skadelidtes uførhet kan bli varig slik at han mottar attføringspenger eller uførepensjon, vil besparelser i form av skattemessige fordeler komme inn ved beregningen. Skadelidte vil kunne oppnå særfradrag på grunn av skaden, og han vil få redusert folketrygdavgift av et attførings- eller uførepensjonsbeløp.

Ved beregningen av det lidte inntektstapet settes opp et regnestykke for hvert enkelt år tap har oppstått. Erstatningen i det enkelte år skal beregnes slik at skadelidtes netto disponible inntekt med skaden blir den samme som han ville oppnådd uten skaden.

Man beregner her skadelidtes netto disponible inntekt uten skaden og den netto antatte disponible inntekt med skaden. Ved beregningene tas det hensyn til skatteklasser, kapitalinntekter, rentefradrag og annet som normalt vil være det samme både med og uten skaden. Når det nettotapet som skal erstattes er beregnet, kommer imidlertid det forhold inn at dette tap er skattepliktig inntekt på skadelidtes hånd. For at skadelidte skal få full erstatning, må han derfor også ha dekket skatten på dette nettotapet. Nettotapet beskattes på toppen av skadelidtes øvrige inntekt eller trygd. Betales denne skatten sammen med nettotapet av den ansvarlige skadevolder eller forsikringsselskapet, er også det beløp som dekker selve skatten på nettotapet antatt å være skattepliktig inntekt for skadelidte. Man er således inne i en «skatte-spiral» som gjør at det er svært vanskelig og tidkrevende å beregne erstatningsbeløpet manuelt. Selve beregningen kalles på fagspråket bruttofisering. I praksis lar denne bruttofiseringen seg meget enkelt foreta ved dataprogrammer. De praktiske vanskeligheter ved beregningen som oppstår her, skyldes følgelig forholdet til den «utenforstående tredjepart» i erstatningsoppgjøret, nemlig staten ved skattemyndighetene. Den juridiske konstruksjon er at når erstatningen skal kompensere et skattepliktig inntektsbortfall, så skal erstatningen anses som arbeidsinntekt og dermed være gjenstand for beskatning. Reglene er følgelig slik at statens skattekrav er erstatningsrettslig vernet i disse tilfellene, selv om arbeidet ikke blir utført. Dette innebærer følgelig en betydelig utgift for skadevolderen, og dermed høyere forsikringspremier.

Lidt inntektstap beregnes for hvert enkelt tapsår. Her vil skadelidte ha krav på renter av nettotapet, se nedenfor i "[Renter](#)" i pkt. 4.7.

4.1.3 Påførte utgifter (merutgifter)

«Lidt skade» i skl. § 3-1 omfatter for det annet påførte utgifter. Fremtidige merutgifter er særskilt nevnt og vil bli nærmere behandlet i "[Merutgifter i fremtiden](#)" i pkt. 4.1.5. Skjæringspunktet mellom påførte og fremtidige utgifter vil være domstidspunktet hvor saken er brakt inn for domstolene og ellers oppgjørstidspunktet.

Av påførte utgifter som det kan være aktuelt å erstatte nevnes utgifter til lege, medisiner, transport m.v. Mange av disse utgiftene dekkes av trygden, og vil følgelig ikke kunne kreves dekket av skadevolderen.

Påførte og fremtidige utgifter vil som regel være av samme karakter. Det blir bare et rent teknisk skille mellom dem basert på om utgiften er pådradd før eller etter erstatningen er fastsatt. Det vises derfor til den nærmere drøftelse av dem nedenfor under "*Merutgifter i fremtiden*" i pkt. 4.1.5. Rent faktisk vil det være lettere å fremstille tilstrekkelig dokumentasjon for påførte utgifter enn fremtidige, idet skadelidte her vil kunne fremlegge kvitteringer m.v. Fremtidige utgifter fastsettes mer skjønnsmessig.

4.1.4 Tapet av inntektsevnen (tap i fremtidig erverv)

4.1.4.1 Utgangspunktet

Blir skaden varig, oppstår normalt et fremtidig inntektstap som skal erstattes, jfr. skl. § 3-1 første ledd. I annet ledd gis det en beskrivelse av hvilke momenter det skal legges vekt på ved erstatningsberegningen, og tredje ledd regulerer fradragspostene som skal trekkes inn. Selve vurderingene ellers er i utgangspunktet de samme som ved lidt inntektstap, jfr. ovenfor "*Lidt inntektstap*" i pkt. 4.1.2.

Beregningen av det fremtidige inntektstapet blir ofte vanskelig på grunn av den usikkerhet man står overfor. Det kan her dreie seg om et langt fremtidig tidsrom, hvor en rekke usikre faktorer kommer inn i bildet. Det blir således ofte behov for en betydelig skjønnsmessig vurdering, hvor det grunnleggende spørsmål er hva skadelidte ville tjent uten skaden. Det sier seg selv at denne vurderingen blir svært forskjellig mellom på den ene side skadelidte som ikke har begynt på en utdanning eller yrkeskarriere, og skadelidte som har år i arbeidslivet bak seg, og hvor fremtidsutsiktene er stabile.

Usikkerheten om det fremtidige økonomiske tap blir normalt større jo lenger tapsperiode man skal beregne for. For ungdom under utdanning, voksne som ikke har etablert noen yrkeskarriere eller de som er i starten av yrkeskarrieren, vil usikkerheten om hvordan fremtiden uten skaden ville artet seg være stor. Man vil ofte måtte foreta rene gjetninger eller ty til gjennomsnittsberegninger.

Den usikkerheten som hefter ved vurderingen av inntektskarrieren uten skaden, gjør seg også gjeldende når det skal tas standpunkt til hvilke inntektsmuligheter skadelidte har med skaden. Dette gjelder både når den varige skade er av begrenset art – en såkalt yrkesvalgshemming – og når skaden er betydelig. I det sistnevnte tilfelle vil det ofte være problemfylt å vurdere om skadelidte vil komme i noe inntektsgivende arbeid eller ikke i fremtiden.

4.1.4.2 De ulike typetilfellene

Problemene knyttet til beregningen av det fremtidige inntektstapet er av forskjellig vanskelighetsgrad, avhengig av hvilken skade og hvilken skadelidte man står overfor.

Særskilte problemer gjelder ved skade på barn og ungdom. Det vil da som regel være nærmest umulig å vurdere hvilket yrke og hvilke inntektsmuligheter skadelidte ville fått uten skaden. I praksis vil uenigheten mellom partene for eksempel stå om skadelidte ville tatt en utdanning som ville gitt et høyt inntektsnivå, eller om vedkommende ville hatt et arbeid som ville gitt en gjennomsnittsinntekt på linje med flertallet av arbeidstakere. For å unngå slike vurderinger som når det gjelder barn er svært usikre, ble det i 1987 gitt regler om standardisert erstatning for personer som ikke hadde fylt 16 år på skadetidspunktet, jfr. § 3-1 fjerde ledd og § 3-2a.

Men også for en rekke andre skadelidte vil det knytte seg stor usikkerhet til det mulige fremtidige inntektsnivå med og uten skaden. Dette gjelder f. eks. personer som på skadetidspunktet ikke er fast etablert i yrkeslivet, personer som har deltids-

arbeid, personer som av en eller annen grunn er midlertidig ute av yrkeslivet, og de som arbeider i hjemmet, og som eventuelt har planer om før eller senere å ta seg arbeid utenfor hjemmet. Atskillig mer faste holdepunkter for beregningen vil man ha når skadelidte er yrkesmessig vel etablert eller på slutten av sin arbeidskarriere.

Også arten av en personskaade vil naturlig nok variere over et stort spekter. Det kan være skade på enkelte lemedeler som armer eller ben, øyeskade, hodeskade eller skader som medfører 100% ervervsmessig uførhet. Noen skader stabiliserer seg raskt, mens for andre vil det lenge være usikkerhet tilknyttet den fremtidige utvikling. Usikkerheten om utviklingen av skaden vil igjen medføre ytterligere usikkerhet om hva det kan forventes at skadelidte vil tjene i fremtiden med skaden. Den enkeltes evne til å tilpasse seg et yrke med skaden vil også variere. Den attføringshjelp som ytes etter ftrl. *"Sammenligninger med andre land – særlig dansk rett"* i kap. 5 slår også forskjellig ut.

I de senere årene har nakkeslengskadene vist en sterk økning, se nærmere de statistiske opplysninger nedenfor i *"Personskadenes omfang – statistikk"* i kapittel 6. De skaper en rekke problemer ved at de er vanskelige å diagnostisere, og ved at det er høyst usikkert hvordan de vil prege fremtiden for den enkelte skadelidte. Problemene henger også sammen med at det ved de anerkjente undersøkelsesmetoder av nakkeslengpasienter ofte gjøres svært få objektive funn. Pasientens subjektive angivelse av sine plager danner ofte en vesentlig del av grunnlaget for den medisinske diagnose. Plagene angis gjerne som kroniske eller varierende smerter, dårlig hukommelse, søvnløshet, irritabilitet etc. Etter en periode med relativt høye medisinske invaliditetsfastsettelse ved nakkeslengskader og stort sprik mellom spesialistenes vurderinger, har man fått veiledende normer for fastsettelse av medisinsk invaliditet ved nakkeslengskader fra legeföreningen. Dette har medført lavere medisinske invaliditeter der man ikke gjør objektive funn, og en mer ensartet praksis. Fremdeles ser man imidlertid uenighet blant leger på dette punkt. Det vises til *"Medisinsk invaliditet og ervervsmessig uførhet – forholdet til trykderetten"* i pkt. 7.4.3 nedenfor.

Ved beregningen av fremtidstapet må det nødvendigvis tas standpunkt til hvor lenge skadelidte ville vært i arbeid. Normalt tas det her utgangspunkt i 67 år, som er det året alderspensjonen etter folketrygden løper fra. Flere underrettsdommer hvor skadelidte er kommet opp i 60-årene på skadetidspunktet, gir imidlertid erstatning for fremtidstap ut over normal pensjonsalder. Dette er imidlertid unntakene. Men det er i prinsippet intet i veien for at en 80-åring kan få erstatning for tap i fremtidig erverv, se *Lødrups. 298* med henvisninger til praksis her. På den annen side er en antagelse om at de fleste vil arbeide frem til fylte 67 ikke lenger i tråd med den faktiske virkelighet. Det er i dag antatt at under halvparten av personer over 60 år er i aktivt arbeid, se *"Hvor lenge ville inntekten ha kommet inn – alderen"* i pkt. 7.5.3.

I noen tilfelle oppstår spørsmålet om redusert levealder for skadelidte som følge av skaden. Erstatningen for fremtidig ervervstap skal da utmåles frem til antatt dødsår. Det vil da oppstå spørsmål om forholdet til reglene om erstatning for tap av forsørger. Skadelidte kan også bli så skadet at han dør før erstatningen er endelig fastsatt, men erstatning for tap i fremtidig erverv vil arvingene da ikke ha krav på.

4.1.4.3 De ulike uføregrader

I lovforarbeider, den juridiske litteratur, rettspraksis og media er det særlig de personskaader hvor skadelidte blir helt ufør som står i sentrum for interessen. Det gjelder spesielt når uførheten rammer barn eller ungdom. Dette er naturlig i og med at det er her tapene og således erstatningsbeløpene som regel blir størst. Det er likevel påfallende at det i de senere års omfattende trykte rettspraksis bare er få dommer

hvor skadelidte har en lavere uføregrad enn 100%. Ølbergsaken fra 1993 er en av dem.

Det må imidlertid understrekes at disse skadene i antall utgjør et mindretall, smnl. tallmaterialet nedenfor i "*Personskadenes omfang – statistikk*" i kapittel 6. Det store flertall av de over 20 000 personskadene årlig som det ytes erstatning for gjelder skader hvor erstatningsbeløpene er under 200 000 kroner, og av disse er oppgjør under 100 000 kroner i klart flertall. Dette er saker som sjelden eller aldri kommer for domstolene. Men de må ikke glemmes når reglene om erstatningsutmålingen skal vurderes.

4.1.4.4 Enkeltelementene i tapsberegningen

I dette avsnittet vil Utvalget gi en oversikt over hvordan tapsberegningen skjer i praksis. Den skal danne grunnlag for å vurdere eventuelle endringer i reglene, og som Utvalget vil redegjøre for nedenfor i "*Gjeldende rett – vurderinger*" i kapittel 7. Utvalget ser det ikke som sin oppgave å ta stilling til alle sider ved gjeldende rett som må antas å være usikre, men finner enkelte steder grunn til å gjøre det. Fremstillingen vil ikke gå i detalj, og den som ønsker seg grundigere kunnskap om reglene om utmålingen av det fremtidige inntektstapet, henvises til den juridiske litteraturen.

Arbeidet skadelidte på skadetidspunktet i hjemmet, må det vurderes om han eller hun uten skaden ville fått en fremtidig yrkeskarriere utenfor hjemmet og eventuelt fra hvilket tidspunkt. Dette er en vanskelig skjønnsmessig vurdering som er tema i en rekke erstatningsoppgjør, jfr. Rt. 1984 s. 46. Det legges her ofte vekt på hvilket tidspunkt det er naturlig å begynne å arbeide utenfor hjemmet av hensyn til barna. Men selv om skadelidte ville fortsatt med arbeid i hjemmet, skal den reduserte evne til å gjøre dette erstattes, jfr. skl. § 3-1 annet ledd, siste pkt., som vil bli omtalt nedenfor i "*Om verdien av arbeid i heimen, skl. § 3-1 annet ledd tredje pkt*" i pkt. 4.1.4.8.

Er skadelidte under 16 år, vises til fremstillingen nedenfor i "*Om erstatning til skadelidte under 16 år – skl. § 3-2a*" i pkt. 4.4.

Mens man beregner det lidte tap for hvert enkelt år, skal man ved fremtidstapet finne frem til et gjennomsnittlig årstap for den aktuelle fremtidige tapsperiode. Fastsettelsen av dette tapet er en av de helt sentrale oppgaver ved erstatningsfastsettelsen, idet dette beløpet danner grunnlaget for den endelige kapitaliseringen av erstatningen til et engangsbeløp. Det gjennomsnittlige årstapet knyttes til det året skaden gjøres opp – gjerne kalt *basisåret*.

Fastsettelsen av det årlige tap skal ta utgangspunkt i skadelidtes individuelle forhold. Da det er den enkelte skadelidtes konkrete fremtidsmuligheter som vurderes, blir erstatningsutmålingen individuell. Her er det ofte uenighet mellom skadelidte og forsikringsselskapet om hvilken fremtid skadelidte ville hatt uten skaden. Dette gjelder særlig hvor skadelidte ikke var fast etablert i yrkeslivet. Ved siden av den rent faktiske vurdering med utgangspunkt i den enkelte skadelidte, er det imidlertid flere spørsmål av rettslig karakter som oppstår ved denne vurderingen. Vurderingen av hva skadelidte ville tjent i fremtiden om han ikke var blitt skadet og hvilken inntekt han vil oppnå med skaden, reiser således en rekke faktiske og juridiske problemstillinger som må avklares.

Utgangspunktet er som nevnt å fastlegge en gjennomsnittlig årsinntekt som den videre erstatningsfastsettelsen skal baseres på. Dette beløpet skal representere summen av den årlige antatte inntekt dividert med det antall år inntekten ville kommet inn. Det er således den antatte inntektsutvikling i hele tapsperioden som må vurderes. Her vil spørsmålet om skadelidte ville ha avansert til stillinger med høyere lønn

være relevant, jfr. Rt. 1969 s. 9, hvor Høyesterett legger til grunn at skadelidte «suksessivt ville kunnet gå over i bedre lønnede stillinger». Domstolene har imidlertid vært relativt tilbakeholdne når det gjelder å akseptere avansementsmuligheter og karriereutvikling, jfr. Rt. 1984, s. 1246 og Rt. 1981 s. 138. De tariff-festede lønnsopprykk skadelidte ville fått, skal tas i betraktning. Det må også vurderes om det er sannsynlig at skadelidte ville skiftet arbeid eller yrke og av den grunn fått høyere inntekt. Men skal det legges vekt på en karrieremessig lønnsstigning, må det foreligge nærmere holdepunkter for det. Slike holdepunkter forelå eksempelvis ikke i Ølbergsaken. I denne dommen vises det til at en viss lønnsstigning ved alderstillegg er bygget inn i den antatte gjennomsnittlige årsinntekt.

Hvor det er yngre mennesker uten noen klare yrkesplaner som er skadelidt, vil det være vanlig gjennomsnittsinntekt som må legges til grunn. I både Ølberg og Horseng-dommen ble den årlige inntekten uten skaden satt til 180 000 kroner. Dette inntektsnivået ble bl.a. valgt ut fra fremlagte lønnsstatistikker. I Skolandsaken var partene enige om å legge til grunn en årsinntekt på 250 000 kroner.

Kan det godtgjøres at skadelidte ville valgt en bestemt yrkeskarriere, skal man bygge på det. Som eksempel kan vises til dommen i Rt. 1981 s. 137, Sevaldsensaken, hvor det ble lagt til grunn at den skadelidte 18-åring ville blitt ingeniør. På bakgrunn av lønnsstatistikker ble det antatt at inntekten i basisåret (oppgjøråret) ville vært ca 74 000 kroner. Det ble så gjort et tillegg på 16 000 kroner for den fremtidige, antatte inntektskarriere m.v., og beløpet ble satt 90 000 kroner. For sammenligningens skyld kan nevnes at justert med fallet i pengeverdien ville dette i 1993-kroner utgjort ca. 179 000 kroner. Nivået har således en klar parallell til Ølberg- og Horsengsakene. Men ved vurderingen av tallene må det erindres at for Sevaldsen tok man utgangspunkt i ingeniørlønn, mens man i de to andre sakene la til grunn at de skadelidte ville tatt en kortere utdanning.

Hvis det må antas at skadelidtes tap vil endre seg betydelig på et (eller flere) bestemt tidspunkt i fremtiden, er det nødvendig å finne frem til to eller flere basisår og beregne fremtidstapet i to eller flere perioder. Man kan f.eks. tenke seg at skadelidtes tap vil utgjøre netto 15 000 kroner pr. år de første 10 år og deretter 25 000 kroner frem til pensjonsalder. Med bruken av dataprogrammer er det enkelt å få frem beregninger som legger til grunn forskjellig årstap i flere forskjellige perioder. Programmene beregner det nøyaktige tap for den enkelte periode (når man først har kommet frem til nettotapene).

Er det sannsynlig at skadelidtes inntekter ville gått ned på grunn av endringer i inntjeningen i det tidligere yrke eller den bedrift skadelidte arbeidet i, f. eks. på grunn av hans helsemessige situasjon eller av familiemessige årsaker, skal dette også komme inn ved erstatningsberegningen.

Om man ved vurderingen av det fremtidige inntektstapet skal bygge på dagens reallønnsnivå og dagens pengeverdi, har vært omstridt. Rettspraksis har tidligere ikke gitt noe klart svar på om skadelidte skal ha erstattet en fremtidig reallønnsutvikling og sikres mot fallet i pengeverdien. Ved dommene fra 1993 tok ikke Høyesterett standpunkt til dette spørsmålet, idet man fant at det ikke kunne forventes reallønnsstigning av betydning ut fra forholdene i dag. I Horsengdommen heter det således at det fremlagte materialet ikke gir «grunnlag for å anta at man står foran en økning av reallønnen som kan ha betydning for erstatningsutmålingen». Både i Ølberg- og Horsengdommen ble det imidlertid påpekt at diskonteringseffekten er til en viss fordel for skadelidte her, idet de første årene teller mer enn inntekten mot slutten av yrkeskarrieren.

Fradrag for skatt.

Når bruttoinntekten uten skaden er slått fast, skal det gjøres fradrag for den skatt skadelidte ville fått. Dermed kommer man frem til skadelidtes netto disponible inntekt uten skaden.

Skadelidtes fremtid med skaden.

De vurderinger som må gjøres av skadelidtes fremtidige inntektsmessige karriere uten skaden, må også foretas når man skal finne frem til hva skadelidte vil tjene og/eller motta i trygd og pensjoner med skaden. Vurderingstemaet er hva man med rimelighet kan forvente at skadelidte med sin bakgrunn bør tjene, skl. § 3-1 annet ledd. Disse inntektene skal gå i fradrag «krone for krone» i erstatningsbeløpet – se nærmere "*Fradragspostene «krone for krone»*" i pkt. 4.1.4.5 om trygdeytelser og pensjoner. Det er i prinsippet her de samme problemstillinger som kommer inn. Er skadelidte 100% varig ervervsmessig ufør, oppstår imidlertid ikke særlige problemer, da legges bare uførepensjonen til grunn. Det er ved den delvise uførheten og hvor det dreier seg om yrkesvalgshemninger av forskjellig grad at vurderingsproblemene ved tapsvurderingen blir størst. Denne problemstillingen var sentral i Ølbergsaken. Som nevnt tok Høyesterett utgangspunkt i at Ølberg ville fått en inntekt uten skaden på 180 000 kroner. Om inntekten med skaden heter det i dommen at skaden åpenbart har «sterkt begrenset hans yrkesvalgmuligheter, og jeg anser det lite trolig at han har et inntektspotensiale som ligger særlig over et gjennomsnitt på ca kr 130 000 pr år etter dagens lønnsnivå i lavtlønnsyrker». Mot denne bakgrunn ble det årlige tapet anslått til brutto ca. 50 000 kroner.

Det er imidlertid ikke bare den reduserte ervervsevne som skal vurderes, men også skadelidtes reelle muligheter til å utnytte denne restervervsevnen, jfr. her senest Høyesteretts uttalelser i Horsengsaken. Det er ikke skadelidtes inntektspotensiale i sin alminnelighet som er gjenstand for erstatning, men den reduksjon i fremtidige inntekter som *faktisk* vil finne sted på grunn av skaden. En 57-årig arbeidsløs fagutlært person vil således ikke ha krav på erstatning for tap i fremtidig erverv hvis det beviselig ikke vil være mulig for vedkommende å få inntektsgivende arbeid.

Reduserte utgifter i fremtiden.

Det er et grunnleggende prinsipp i erstatningsretten at alle sparte utgifter kommer til fradrag krone for krone i erstatningskravet. Dette er klart uttrykt i Sevaldsendommen, Rt. 1981 s. 138, og omfatter samtlige erstatningsposter. Dette innebærer at man ved erstatningsfastsettelsen ikke bare skal vurdere utgiftssiden og inntektstapssiden, men må også undersøke hvilke sparte utgifter skadelidte vil få. Hvis det f.eks. er slik at skadelidte har utgifter til transport må dette holdes opp mot sparte utgifter til bilhold hvis han etter skaden ikke kan kjøre bil.

I hvilket omfang reduserte utgifter skal ha noen særlig betydning ved fastsettelsen av erstatningen, har vært et hyppig tvistetema. Også her skjedde avklaringen i Horsengsaken, hvor Høyesterett skjønnsmessig la til grunn at reduserte utgifter kunne settes til 10 000 kroner pr. år. Et slikt beløp representerer et fradrag på ca. 200 000 kroner når det neddiskonteres. Hvor skadelidte har en restervervsevne i behold, som f. eks. i Ølbergsaken, vil det normalt ikke være grunnlag for å konstatere sparte utgifter. De sparte utgifter fastsettes konkret, hvis man har holdepunkter for det. Høyesteretts anslag i Horsengsaken bygger på at man ikke hadde holdepunkter for noen konkret vurdering.

Skadelidtes netto årstap.

Når skadelidtes inntektsnivå med og uten skaden er fastlagt og det er gjort fradrag for skatt, finner man det årlige nettotap ved å trekke den antatte nettoinntekt med skaden fra den antatte nettoinntekt uten skaden.

Når man har funnet frem til et netto årstap i basisåret, skal dette ikke tillegges skatt slik som ved beregningen av det lidte tap. Det er her tale om erstatning for tap av fremtidig ervervsevne, og erstatningsbeløpet er ikke en skattepliktig inntekt for skadelidte.

Inflasjonsspørsmålet.

Spørsmålet om skadelidte skal sikres mot fallet i pengeverdien sto sentralt i de tre dommene fra 1993. Det var særlig i Ølbergdommen at dette spørsmålet ble vurdert. Her var partene enige om at det ville finne sted en viss inflasjon, og Høyesterett la dette til grunn. Da en eventuell inflasjonsikring skal vurderes ved valget av kapitaliseringsrente, vil dette bli tatt opp nedenfor ved drøftelsen av kapitaliseringen i sin alminnelighet.

Kapitalisering.

Erstatningen skal normalt utmåles som et engangsbeløp. For å finne frem til erstatningsbeløpet – dvs. nåverdien av det enkelte årstap som kommer suksessivt i årene fremover – må det foretas en kapitalisering av det årlige nettotap. Det må da fastsettes en kapitaliseringsfaktor som det netto årstap skal kapitaliseres med. Kapitaliseringsfaktoren inneholder to variable komponenter – en rentefot og det antall år tapet skal kapitaliseres for. Valget av rentefot er svært viktig, da det kapitaliserte beløp stiger med synkende rente. Praksis har etter Sevaldsdommen i Rt. 1981 s. 138 med få unntak lagt til grunn en kapitaliseringsrente på 6 %. Kapitaliseringsfaktoren finnes i dertil utarbeidede rentetabeller. Det ble lenge benyttet en kapitaliseringstabell som var en etterskuddstabell. Dette vil si at det ved kapitaliseringen legges til grunn at tapet er oppstått på årets siste dag. Etterskuddstabell er således den tabell som er mest ugunstig for skadelidte. I dag er det fast praksis å benytte en middeltabell, det vil si at det legges til grunn at tapet er oppstått midt i året.

Ved siden av rentefoten er kapitaliseringsfaktoren basert på det antall år inntekten ville vært opptjent. Rettspraksis har her tatt utgangspunkt i det antall år som ligger mellom oppgjørsåret og den alminnelige pensjonsalder, dvs. 67 år. Etter hvert som pensjonsalderen blir mer fleksibel – i dag kan mange arbeidstakere nå velge om de vil gå av mellom 64 og 70 år – vil det oppstå større tvil om hvor lenge inntekten ville kommet inn. For noen arbeidstakere er det som nevnt ovenfor klart at de ville hatt arbeidsinntekter også etter fylte 70 år, mens det for andre er like klart at deres yrkesaktive liv ville vært slutt før fylte 67 år. Med utviklingen mot at færre og færre personer etter fylte 60 år har arbeidsinntekter, er det et åpent spørsmål hvor lenge det er riktig å bruke 67 år som norm, se nærmere "*Hvor lenge ville inntekten ha kommet inn – alderen*" i pkt. 7.5.3.

Om kapitaliseringsrenten uttalte Høyesterett i Sevaldsdommen, Rt. 1981 s. 138, at den skal sikre Sevaldsen «den nominelle erstatning han oppnår i dag. Jeg understreker den nominelle erstatning, idet jeg ikke kan se at det ved fastsettelsen av kapitaliseringsrenter også kan tas sikte på å dekke et forventet inflasjonstap.» Etter dette var situasjonen tilsynelatende avklart; inflasjonsrisikoen var skadelidtes. Men ved plenumsdommen om ekspropriasjonserstatning i Rt. 1986 s. 178, ble det vist til Sevaldsen-saken og tatt avstand fra den uttalelse som er sitert ovenfor. Samtidig påpekte Høyesterett at uttalelsen ikke harmonerte godt med det faktiske resul-

tat i dommen. I Rt. 1992 s. 217 ble dette oppfattet dit hen at valget av rente skulle gi en viss inflasjonssikring. I flere dommer holdt imidlertid domstolene fast ved den nominalistiske linjen, se bl.a. RG 1992 s. 24 (Kongsberg).

I Ølbergsaken ble spørsmålet om verdisikring av erstatningsbeløpet gitt en grundig vurdering, og hvor også realrenten ble analysert, jfr. omtalen av dette spørsmålet i "*Dagens pengeverdi – inflasjonsspørsmålet*" i pkt. 7.3.3. En full kompensasjon for prisstigningen forutsetter at kapitaliseringsrenten settes til realrenten, eller at det årlige tapsbeløpet justeres mot forventet inflasjon. Men renten er ikke entydig, idet den vil variere etter hvordan erstatningsbeløpet plasseres. Den vil også variere fra år til år, noe som illustreres ved den tabellen som er inntatt som vedlegg III til innstillingen. I Ølbergdommen heter det om dette:

«En slik rente vil bestå av flere komponenter, hvorav de viktigste er: Kompensasjon for endring i pengeverdien, kompensasjon for å ha avstått fra retten til å disponere over kapitalen og kompensasjon for den risiko långiver løper. Realrenten defineres som den del av den nominelle renten som utgjør kompensasjon for å ha avstått fra retten til å disponere over kapitalen. Tas det ikke hensyn til risiko, som f.eks. ved investering i statsobligasjoner, vil realrenten være nominell rente minus prisstigningen. Kapitalisering ved bruk av realrente – knyttet til en bestemt anvendelse av erstatningsbeløpet – vil gi kompensasjon for inflasjon. .... Skal skadelidte ikke stilles dårligere enn uten skaden, må erstatningsbeløpet, etter mitt syn, fastsettes slik at det gir skadelidte rimelig mulighet til å sikre seg mot fall i pengeverdien. Kapitaliseringsrenten må fastsettes med dette som bakgrunn.»

Siden de sakkyndige la til grunn et langsiktig realrentenivå ved risikofri plassering på mellom 2 og 3.5%, kunne man ut fra sitatene tenke seg at kapitaliseringsrenten ble satt til samme nivå. Førstvoterende uttalte imidlertid:

«Mitt utgangspunkt – at erstatningen skal gi skadelidte en rimelig mulighet til å sikre seg mot fall i pengeverdien – innebærer ikke at kapitaliseringsrenten må fastsettes ut fra en vurdering av hva gjennomsnittlig realrente for investering i statsobligasjoner må antas å ville være i årene fremover, slik den ankende part hevder. Valg av kapitaliseringsrente må skje ut fra en bred vurdering av de ulike anvendelses- og investeringsmuligheter som foreligger, dog slik at det ikke kan kreves at skadelidte foretar investeringer som det knytter seg noen særlig risiko til».

Det ble også vist til at renten skulle dekke et langt tidsrom. Høyesterett fastsatte kapitaliseringsrenten til 5%.

Utvalget antar det er tre ulike forklaringer på at renten ble satt høyere enn det nivået de sakkyndige konkluderte med.

For det første må det tas i betraktning at de sakkyndige vurderte realrenten i forhold til sikker plassering i statsobligasjoner. Høyesterett oppgir at renten er vurdert i forhold til andre plasseringsalternativer med høyere avkastning.

For det andre sier ikke Høyesterett at inflasjonen skal dekkes fullt ut, men at skadelidte skal gis «rimelig mulighet» til å sikre seg mot fall i pengeverdien. Om dette har gitt utslag av noen betydning, er imidlertid ikke mulig å lese ut av domspremissene.

For det tredje fastsetter Høyesterett kapitaliseringsrenten under henvisning til at renten i den foreliggende sak skulle dekke et langt tidsrom. I dette kan det ligge at rentefallet i Norge har vart i såvidt kort tid at det bør utvises tilbakeholdenhet med å sette renten for langt ned. En slik forklaring ville imidlertid ikke være helt logisk, fordi realrentenivået ikke har falt. At det nominelle rentenivå har falt, er uten betydning hvis kapitaliseringsrenten knyttes opp mot realrenten. Ut fra tidligere retts-

praksis, herunder Noem-dommen fra 1986, er det vanskelig å forstå at Høyesterett skulle fravike denne og gå over til en realrentefastsetting av kapitaliseringsrenten uten å gi uttrykk for dette i premissene.

Etter dette er det klart at man ikke uten videre kan settes kapitaliseringsrenten til en antatt langsiktig realrente. Dette ble begrunnet slik:

«Når man skal bestemme kapitaliseringsrenten, reiser det seg imidlertid vurderings- og valgspørsmål som definisjonen av realrente ikke gir noe direkte svar på. Dette gjelder for det første hvilken målsetting man skal legge til grunn i spørsmålet om verdisikring, for det annet hvilke plasseringsalternativer som skal tillegges vekt ved vurderingen av hvordan dette målet skal nås».

Når det gjaldt spørsmålet om målsettingen for verdisikringen – altså i hvilken grad skadelidte skulle sikres mot fallet i pengeverdien – tok Høyesterett utgangspunkt i at med et fast pris- og rentenivå ville erstatningen bli utmålt slik at skadelidte fikk dekket sitt reelle økonomiske tap. Når disse forutsetninger ikke kunne legges til grunn, måtte erstatningsbeløpet som fremholdt av førstvoterende «fastsettes slik at det gir skadelidte rimelig mulighet til å sikre seg mot fall i pengeverdien. Kapitaliseringsrenten må fastsettes mot denne bakgrunn». Det ble videre fremholdt under henvisning til Erstatningslovkomiteens uttalelser fra 1971 at disse «innebærer i realiteten at det må tas hensyn til muligheten for verdisikring ved fastsettelsen av kapitaliseringsrenten».

Ved vurderingen av hvilke plasseringer av erstatningsbeløpet som kunne gi mulighet for verdisikring, ble det under henvisning til Noem-dommen i Rt. 1986 s. 178 lagt til grunn hva en rimelig og fornuftig person ville ha gjort. På bakgrunn av at skadelidte plikter å gjøre sitt til å begrense tapet, må valget av kapitaliseringsrente etter førstvoterendes syn

«skje ut fra en bred vurdering av de ulike anvendelses- og investeringsmuligheter som foreligger, dog slik at det ikke kan kreves at skadelidte foretar investeringer som det knytter seg særlig risiko til».

Det ble bl. a. vist til de muligheter som foreligger for investering i fast eiendom, livrente, obligasjoner, aksje- og rentefond eller plassering på ulike former for høyrentekonti i bank, og at nedbetaling av gjeld ofte ville være et nærliggende og lønnsomt alternativ.

I den avsluttende oppsummering for valget av en kapitaliseringsrente på 5 % uttaler førstvoterende:

«Ved utmåling av erstatningsbeløpet i nærværende sak må kapitaliseringsrenten, slik jeg har redegjort for, fastsettes på bakgrunn av de mulighetene som etter en objektivisert vurdering foreligger for å verdisikre beløpet. Den økonomiske utviklingen i samfunnet er imidlertid vanskelig å anslå, også på relativt kort sikt, og enn mer for den lange tiden det her er tale om. De sakkyndige har uttalt seg om hvordan de antar at renteutviklingen vil bli i en del år fremover. De har pekt på at prisstigningen er gått ned og at rentenivået har fulgt etter. De regner med at den situasjon vi har i dag – som samsvarer med utviklingen internasjonalt i den vestlige verden – vil vedvare, uten at det er mulig å si noe om hvor lenge. Hensett til dette finner jeg det riktig å bruke en noe lavere kapitaliseringsrente enn den som de senere år er brukt i praksis, selv om det rentefall vi står overfor bare har vart i kort tid».

Skadelidte forutsettes således etter uttalelsene i Ølberg-dommen å ta en viss risiko ved plassering av midlene. Risikotillegget skadelidte oppnår ved plasseringen var

trolig hovedårsaken til at Høyesterett fastsatte kapitaliseringsrenten til 5%, som lå betydelig over antatt realrentenivå ved sikker plassering.

Tillegget for skattebelastningen.

Når man etter å ha neddiskontert de fremtidige inntekter med den kapitaliseringsfaktor som består av rentefot og antall år, kommer man frem til et beløp som ville utgjort erstatningen hvis ikke skattemessige forhold kom inn i bildet. Men fordi erstatningsbeløpet er gjenstand for formuesskatt og avkastningen gjenstand for inntektsskatt, må det beregnes et tillegg i erstatningsbeløpet for denne skattebelastningen.

Avklares de forutsetninger man skal legge inn for plassering av erstatningssummen og avkastning på denne, vil skattebelastningen fremover beregnes ved hjelp av dataprogrammer. Dermed kommer man frem til det såkalte «skattepåslaget» eller «påslaget for skatteulempen». Det er imidlertid en forutsetning for bruken av dataprogrammene at de faktiske forhold og juridiske forutsetninger som bygges inn er korrekte. Her er det ofte tvist mellom partene, og rettspraksis har ikke vært ensartet. Skattepåslagsberegninger på engangsbeløpet fremlegges i dag for retten og er en del av grunnlaget for det skjønns domstolen må utvise ved fastsettelsen av tillegget for skattebelastningen. Om slike skatteberegninger uttalte Høyesterett i Sevaldsendommen Rt. 1981 s. 138 at partenes beregninger spriker, og de kan bare «tjene som en skissemessig antydning for retten av ytterpunktene for erstatningsnivået. Retten vil i siste omgang ikke kunne unngå å måtte utøve et skjønn.»

Beregningsmessig kan skattepåslaget bli betydelig – over 100% i spesielle tilfeller. Med skattereformen i 1992 er beskatningen av avkastningen av kapitalbeløp betydelig redusert, og beskatningen er flat på 28%. Dette medfører at skattepåslaget blir til dels sterkt redusert i forhold til tidligere. Ser man på beskatning av *avkastningen* på engangserstatningen for tap i fremtidig erverv, vil i normaltillfellene det matematiske skattepåslag variere fra ca. 10% ved en erstatningsperiode på 10 år opp til 30% (eller noe over) ved en erstatningsperiode på 50 år. Det er erstatningsperiodens lengde og ikke tapets størrelse som her påvirker skattepåslaget.

Engangserstatningen medfører imidlertid også formuesskatt ved f.eks. plassering i bank, og dette vanskeliggjør beregningen av skatteulempetillegget. Spørsmålet om man skal ta hensyn til skadelidtes eventuelle øvrige formue – herunder ménerstatningen – kommer også inn i bildet, og det er ofte uenighet om hvor på en progresjonsskala erstatningsbeløpet skal legges. I 1993-dommene ble det klarlagt at skadelidte må kunne benytte det skattefrie minstebeløp, og at formuesskatten på erstatningen dermed skulle beregnes fra første krone.

Skadelidtes plikt til å begrense skaden omfatter plikt til å investere erstatningsbeløpet på en objektivt sett fornuftig måte, noe som ble presisert bl.a. i Ølbergdommen. Dette kan medføre at skadelidte i det konkrete tilfelle bør nedbetale gjeld, investere i bolig eller varige forbruksgoder eller plassere deler av erstatningsbeløpet i livrente eller pensjonsforsikring. Slike plasseringer vil få betydelig innvirkning på beregningen av skattepåslaget. Også her er det ofte tvist, idet det fra skadelidtes side gjerne hevdes at han eller hun må stå fritt i å bestemme hvordan erstatningen skal brukes.

Ved Ølbergdommen skjedde det betydelige avklaringer om hvordan skattepåslaget skal vurderes. Skadelidtes anførsel om at man må bygge på at erstatningsbeløpet blir satt i bank og at renter og kapital blir tatt jevnt ut i erstatningsperioden førte ikke frem. Førstvoterende begrunnet dette dels med at en slik plassering erfaringsmessig ikke fant sted, dels med at skadelidte pliktet å bruke erstatningsbeløpet ut fra hva som vil være en fornuftig og rimelig disponering. Mot denne bakgrunn

ble det uttalt i dommen at tillegget for skatt fremstår «som en svært usikker størrelse». Hvor dataprogrammene tilpasses hva som vil være en fornuftig disposisjon, vil de gi dommeren «meget nyttig informasjon». Rent konkret bygget Høyesterett i Ølbergdommen på at skadelidte ville kjøpe bolig når han ble 25 år gammel eller noe senere. Kjøp av livrente ble ikke ansett som noe reelt alternativ, men at han ville forbruke en større del av erstatningen i sine yngre år. Skjønnsmessig ble skattepåslaget satt til 120 000 kroner, noe som utgjorde 23% av erstatningsbeløpet. (Lagmannsretten hadde bygget på noe over 40%.)

Størrelsen av skattepåslaget var også gjenstand for tvist i de to andre sakene fra 1993. Også i Horsengdommen kom Høyesterett til et påslag på ca. 23%, og det ble bl.a. tatt hensyn til at skadelidte hadde brukt en større del av erstatningsbeløpet til nedbetaling av et boliglån. Det ble også vist til at Horseng neppe ville la restbeløpet bli stående i bank, men bruke det til erverv av eiendeler eller tjenester som ellers ville vært finansiert ved lån. Det heter videre i førstvoterendes votum: «Skattebelastningen blir derved redusert sammenlignet med det resultat man får ved bruk av regnemodellene. Dette bør legges inn som en skjønnsmessig korreksjon ved bruk av modellene for den del av erstatningen som ikke allerede er forbrukt».

I Skolandsaken krevet skadelidte et skattepåslag på snaut 50% basert på at midlene ble satt i bank. Som i Horsengsaken ble det lagt til grunn at erstatningsbeløpet disponeres anderledes, bl. a. ved investeringer i bolig. Skattepåslaget ble satt skjønnsmessig til 270 000 kroner, som utgjorde i overkant av 20% av nettotapet. Her må tilføyes at påslaget for skattetillegget når det gjelder erstatningen for fremtidige utgifter ble satt til 10%, idet plassering av livrente ble ansett som fornuftig. Hvor ellers plikten til å plassere i livrente foreligger, vil bero på et konkret skjønn. Det må nå tas i betraktning at Hyllandutvalget i NOU 1994:6 foreslår utvidet beskatning av livrente.

Etter disse dommene er det slått fast at skattepåslaget må baseres på hva som vil være en forstandig og rimelig disponering av erstatningsbeløpet, og hvor skadelidtes plikt til å begrense tapet kommer inn i bildet. Vurderingen er følgelig objektivisert, men med utgangspunkt i skadelidtes konkrete situasjon. De tre dommene gjaldt yngre mennesker med investeringsbehov i bolig og lånebehov ellers. Personer med liten gjeld, ordnede boforhold og et beskjedent investeringsbehov vil få et høyere skattetillegg enn personer med stor gjeldsbyrde og behov for investering i bolig. Dette henger sammen med at det er det konkrete tapet som skal erstattes. Dette tapet vil kunne være større når skadelidtes økonomi er bedre – forutsatt at livrenteinvestering eller annen skattegunstig plassering ikke legges til grunn ved beregningen.

Tapte pensjonspoeng.

I tillegg til det fremtidige inntektstapet vil skadelidte på grunn av redusert inntekt med skaden opparbeide færre pensjonspoeng. Dette medfører at han får redusert alderspensjon. I Rt. 1981 s. 138 er dette ikke tillagt vekt ved erstatningsfastsettelsen, og dette synet er fulgt opp i senere rettspraksis. Men dette harmonerte dårlig med prinsippet om full erstatning, og i Ølberg- og Horsengdommene ble det gitt erstatning for den reduserte pensjon som følge av tapte pensjonspoeng.

Forholdet til ménerstatningen.

Ved den endelige fastsettelsen av tap i fremtidig erverv, skulle det etter rettspraksis også tas et visst hensyn til størrelsen av den tilkjente ménerstatning, jfr. Sevaldsdommen, Rt. 1981 s. 138, og «Danselærerdommen», Rt. 1985 s. 46, noe som fulgte

av forarbeidene til skl., se Ot.prp. nr. 4 (1971-72) s. 21. Dette harmonerte heller ikke godt med lovens utgangspunkt om full erstatning for det økonomiske tapet, og i Ølbergdommen ble det uttalt at det «normalt» ikke er grunn til å gjøre fradrag for den utbetalte ménerstatning. Dette ble også lagt til grunn i Skolanddommen.

Neddiskontering for unge skadelidte m.v.

Hvor skadelidte mottar engangsbeløpet før vedkommende ville vært i inntektsgivende arbeid, må det skje en neddiskontering for mellomperioden. Her kan tilføyes at denne problemstillingen også ellers kan være aktuell når årstapet endres.

4.1.4.5 Fradragspostene «krone for krone»

I erstatningsoppgjøret er det i tillegg til skadelidtes egne arbeidsinntekter tre fradragsposter som økonomisk sett har stor betydning. Det er trygdeytelser, pensjoner og forsikringsbeløp som utbetales etter skaden, smln. oversikten ovenfor i "[Folketrygden, forsikringsordninger og pensjoner – oversikt](#)" i pkt. 3.1.5. Ved beregningen av tapet i fremtidig erverv er det trygdeytelsene, og først og fremst uførepensjonen, som er aktuelle fradragsposter. Disse ytelsene reduserer skadelidtes faktiske tap, og skal komme i fradrag «krone for krone». I tillegg til trygdeytelsene vil skadelidte ofte motta midler fra pensjonsordning i arbeidsforhold eller yrke. Disse likestilles med trygdeytelsene og skal også trekkes fra i sin helhet, jfr. § 3-1 tredje ledd første punkt. Dette vil være ytelser fra statlige og kommunale pensjonsordninger, og utbetalinger under kollektive pensjonsforsikringer. Forsikringsytelser kommer her til fradrag i den utstrekning den erstatningsansvarlige har betalt premien. Andre forsikringsytelser kommer inn under «kan»-bestemmelsen i samme paragrafs annet punkt, jfr. "[De skjønnsmessige fradrag](#)" i pkt. 4.1.4.6 nedenfor.

Etter ordlyden i skl. § 3-1 tredje ledd skal en ulykkesforsikring gå i fradrag «krone for krone» hvis det er den erstatningsansvarlige som har betalt premien, mens det ikke er stillet noe tilsvarende krav for utbetalinger fra en pensjonsordning – her er det tilstrekkelig at pensjonsordningen er «i arbeidsforhold eller yrke». Kollektive pensjonsordninger vil derfor normalt være omfattet, når dette vilkåret er oppfylt. Er det kollektive ordninger gjennom f. eks. fagforeninger hvor premien betales via kontingenten til foreningen, er man derimot over i den skjønnsmessige fradragsregelen etter siste punktum, selv om ordlyden i loven her nok kan reise tvil om konklusjonen.

Det hevdes gjerne som vilkår for fradrag «krone for krone» at ytelsen må kompensere den samme tapspost som erstatningsbeløpet (være «kompensasjonsrelevant»). Hvor langt dette utgangspunktet rekker, er uklart. Utbetaling under en ulykkesforsikring finansiert av arbeidsgiveren reiser spørsmålet om det skal gjøres fradrag i alle tapspostene, eller bare i enkelte av dem.³ En slik ulykkesforsikring er basert på den medisinske invaliditet, og det har vært reist spørsmål om den derfor bare er kompensasjonsrelevant i forhold til ménerstatningen. Spørsmålet får derfor betydning når ulykkesforsikringen overstiger ménerstatningen. I praksis synes en her å bygge på at en ulykkesforsikring har som formål å dekke alle de tapsposter som er en følge av skaden, og etter Utvalgets syn må dette være riktig. Dette støttes også av dommen i Skolandsaken.

3. Problemstillingen her hadde større praktisk betydning før gjennomføringen av de standardiserte satser for beregningen av erstatningen etter en yrkesskade, se nærmere nedenfor "[Om erstatningsutmålingen ved yrkesskader – forskrift av 21. desember 1990](#)" i pkt. 4.5.

Når en forsikringsytelse skal komme i fradrag «krone for krone», er det uklart om renter av forsikringsbeløpet skal regnes med. Når rentesatsen etter morarenteloven er 12 %, kan dette beløpet bli betydelig. Besvares dette benektende, oppstår spørsmålet om rentene skal redusere rentebeløpet i erstatningspostene. Sålenge renter i begge tilfelle skal kompensere et avsnitt, kan det hevdes at fradrag her må være det naturlige, selv om morarentelovens rentenivå innebærer en overkompensasjon i forhold til det reelle avsnitt. Overkompensasjonen kan jo føres tilbake til en forsikring som arbeidsgiveren har tegnet og dekket utgiftene for. Men denne løsningen er høyst usikker, og det kan også føres gode argumenter for et annet standpunkt. Det kan nevnes at Forsikringssskadenemnda – sak nr. 1907 – har antatt at renter ikke skal trekkes fra.

4.1.4.6 *De skjønnsmessige fradrag*

De forsikringsytelser som utløses i forbindelse med en skade, kan også være forsikringer skadelidte selv har tegnet. Ved en 100% uførhet vil forsikringsytelsene kunne utgjøre 1 million kroner eller mer, særlig når skaden medfører utbetalinger både under forsikringer arbeidsgiveren har tegnet, forsikringer tegnet av skadelidte gjennom hans fagforening og egne individuelle forsikringer som kanskje både er en reiseforsikring og ulykkesforsikring tilknyttet en motorvognforsikring. Disse forsikringsytelser har langt på vei samme funksjon som erstatningen, da de skal gi kompensasjon for tapet skadelidte blir påført. Etter skl. § 3-1 tredje ledd annet punkt kan det tas hensyn til disse ytelsene ved erstatningsfastsettelsen – domstolene står her meget fritt.

Tidligere rettspraksis tok hensyn til slike ytelser allerede ved relativt beskjedne forsikringsutbetalinger i størrelsesorden 100 000 kroner. Her har imidlertid domstolene etter hvert begynt å bli mer tilbakeholdne; i RG 1990 s. 1034 (Eidsivating) tok ikke retten hensyn til forsikringsutbetalinger på ca. 800 000 kroner under henvisning til at dette antas å være vanlig i dagens samfunn, og i RG 1992 s. 1282 (Nedre Romerike) ble det ikke tatt hensyn til individuelle skadeforsikringer på 1 035 000 kroner. I Skolandsaken var det tilsammen utbetalt 870 000 i ulykkesforsikringer, og det ble gjort fradrag i erstatningen for tapt inntektsevne med 150 000 kroner. Dette ble ansett «passende», idet Skoland likevel vil «sitte igjen med en betydelig fordel som følge av forsikringsordningene», som førstvoterende uttrykte det.

Også «annen vesentlig økonomisk støtte» som skadelidte har fått eller vil få som følge av skaden, kan det tas hensyn til. Teorien har her brukt eksempler som innsamlingsaksjoner på arbeidsplass og gjennom aviser. Det er imidlertid all grunn til å vise tilbakeholdenhet her, hvilket praksis også har gjort. Eksempel på at det er tatt hensyn til midler på kr. 70 000, er dommen i RG 1965 s. 436. Her antar Utvalget at resultatet i dag ville blitt et annet, selv etter at det er justert for fallet i kroneverdien.

4.1.4.7 *Erstatningsnivået*

Ved Sevaldsen-dommen i Rt. 1981 s. 138 fikk man den første personskadeerstatning på over 1 million (nominelle) kroner. Tapet i fremtidig erverv var den største tapsposten og utgjorde 650 000 kroner av dette beløpet. I underrettspraksis er det i de siste par år utmålt personskadeerstatninger ved de alvorlige skader i størrelsesorden opp mot 3 mill. kroner, alle poster inkludert. Ved alvorlige fødselsskader er erstatningen i noen tilfelle blitt enda høyere. Erstatningsposten tap i fremtidig erverv er i nyere underrettspraksis kommet opp mot 1,5 mill. kroner, og også unntaksvis passert dette beløpet. Erstatningsbeløpene synes å variere betydelig, særlig

ved utmålingen av erstatning for delvis uføre. Dette siste skyldes ikke minst usikkerheten om skadelidte vil makte å nyttiggjøre seg restervervsevnen til inntektsbringende arbeid. Trygdeytelser og pensjoner varierer også betydelig for forskjellige skadelidte etter skaden.

Som en skissemessig antydning vil Utvalget mene at med en brutto inntekt på 200 000 kroner (som i dag utgjør i overkant av gjennomsnittlig industriarbeiderlønn) vil en 20-åring som blir 100 % ervervsmessig ufør få en erstatning for tap i fremtidig erverv på ca. 1,1-1,2 mill. kroner, når det er gjort fradrag for individuelle forhold som kan ha betydning for utmålingen (som nedbetaling av lån, reduserte utgifter m.v., i det omfang dette skal tas hensyn til). Etter Utvalgets vurdering har ikke erstatningsnivået for tapt inntektsevne (tap i fremtidig erverv) over tid vist noen tendens til å øke i omfang når det ses hen til den reduserte kroneverdi. Det kan her nevnes at den erstatning som ble gitt ved «Plesnerdommen» i Rt. 1956 s. 278, nemlig 200 000 kroner, for en 20-åring som ble «nærmere» 100 % ervervsmessig ufør etter dagens pengeverdi, ville vært ca. 1,7 mill. kroner, jfr. også Rt. 1965 s. 1115 hvor en gutt født i 1948 fikk 200 000 kroner i erstatning for tap i fremtidig erverv, og dette utgjør i 1993 kroner i underkant av 1,3 mill. kroner.⁴ Tallene her er basert på konsumprisindeksen.

Ved sammenligningen med dagens erstatningsnivåer, må det bl. a. tas i betraktning at fradragene for trygdeytelser m.v. var mindre før, mens skattepåslaget (etter dagens praksis) ville trukket den andre veien. Generelt sett er Utvalgets syn at erstatningsnivået for tap i fremtidig erverv har vært stabilt, og at dommene fra 1993 bekrefter denne stabiliteten. En sammenligning mellom Sevaldsen- og Skolanddommene viser dette. Justert for pengeverdien fikk Sevaldsen med utgangspunkt i et antatt årlig bruttoinntekt uten skaden i basisåret på ca. 180 000 kroner en erstatning på ca. 1,3 mill. kroner. Skoland fikk på sin side 1,6 mill. kroner (som ble redusert til 1,450 mill. kroner på grunn av egne forsikringer) med en bruttoinntekt på 250 000 kroner. Den tilsynelatende mindre erstatning som Skoland fikk i forhold til Sevaldsen skyldes flere faktorer. Fradragene for trygdeytelser var høyere i Skoland-saken, idet Skoland fikk pensjonen basert på 3.3 pensjonspoeng, mens Sevaldsens pensjon ble utmålt uten disse poengene, slik reglene var den gang. Sevaldsen fikk videre et høyere påslag for skatteulempen, idet retten ikke vurderte plassering i bolig m.v. På den annen side var rentefoten ved kapitaliseringen 6% i Sevaldsen-saken, mens den ble satt til 5% i Skoland-saken.

Ved vurderingen av nivået er det videre av stor betydning at Høyesterett i Ølberg-og Horsengdommene la til grunn en inntekt uten skaden i basisåret på 180 000 kroner når det ikke var særlige holdepunkter for noen bestemt yrkeskarriere. Til belysning av erstatningsnivået skal også nevnes Rt. 1984 s. 1246, hvor skadelidte (19 år) var 100 % medisinsk invalid og ervervsmessig ufør, fikk en erstatning for tapt inntektsevne på 800 000 kroner (1 239 000 i 1993-kroner) som ble halvert på grunn av medvirkning.

Nedenfor er satt opp en oversikt over erstatningsbeløpene i den trykte rettspraksis siden Sevaldsendommen fra 1981. På grunn av fallet i kroneverdien må tallene fra 1981 ca. fordobles for å gi nivået i dag. Skadelidte var 100% ervervsmessig ufør, medmindre en annen prosent er angitt i parentes etter referansen, og befant seg aldersmessig fra 18 år og oppover mot 30 år. Tallene i parentes er erstatningsbeløpet omregnet i 1993-kroner.

4. Det fremgår av lagmannsrettens dom på s. 1128 at av det totale erstatningsbeløp på kr. 350 000 utgjør erstatningen for fremtidsutgiftene 1/3. Det bør også nevnes at skadelidte fikk redusert erstatningen med 1/3 på grunn av medvirkning.

	Tap i fremtidig erverv	Fremtidig utgiftstap
Høyesterett		
Rt. 1981 s. 138 (Sevaldsen)	650 000 (1 291 000)	30 000 (60 000)
Rt. 1984 s. 1246 (Maskinistdommen)	800 000*) (1 239 000)	0
Rt. 1985 s. 46 (Danselærerdommen)	500 000 (733 000)	-
Rt. 1994 s. 1524 (Ølberg)	(38%) 655 000	-
Rt. 1994 s. 1538 (Horseng)	870 000	90 000**)
Rt. 1994 s. 1547 (Skoland)	1 450 000	1 600 000
Herreds-/byrett og lagmannsrett		
RG 1990 s. 1038 (Eidsivating)	1 480 000 (1 602 000)	200 000 (217 000)
RG 1900 s. 1252 (Bodø byrett)	569 000 (616 000)	-
RG 1990 s. 1253 (Midhordland herredsrett)	372 000 (403 000)	30 000 (32 000)
RG 1991 s. 701) (Oslo byrett)	(30%) 200 000 (209 000)	75 000 (79 000)
RG 1991 s. 933 (Gulating)	700 000 (1 733 000)	250 000 (262 000)
RG 1992 s. 80 (Sunnfjord herredsrett)	(70%) 750 000 (767 000)	-

	Tap i fremtidig erverv	Fremtidig utgiftstap
RG 1992 s. 860 (Ytre Follo herredsrett)	(noe under 100%) 550 000 (563 000)	-
RG 1992 s. 1282 (Nedre Romerike herredsrett)	(60%) 1 530 000 (1 565 000)	-
RG 1993 s. 980 (Bergen byrett)	(44%) 1 400 000	-
RG 1993 s. 1074 (Gulating)	(50%) 500 000	

* Det er ikke tatt hensyn til at erstatningen ble redusert med 50% på grunn av medvirkning.

* Det ble oppnådd enighet mellom partene om dette beløp.

Utvalget vil understreke at selv om tallene avviker sterkt, betyr ikke det at noen dommer er «gale» og andre «riktige». Når erstatningen skal baseres på det individuelle tapet for den enkelte skadelidte, må det bli høyst ulike erstatninger ved 100 % ervervsmessig uførhet, selv om de skadelidte tilhører den samme aldersgruppe. Hertil kommer at skjønnsutøvelsen kan slå forskjellig ut, innen rammen av det som må sies å være et forsvarlig skjønn. På den annen side er det i den gjengitte praksis forskjeller som vanskelig lar seg forklare ut fra dette.

4.1.4.8 Om verdien av arbeid i heimen, skl. § 3-1 annet ledd tredje pkt

Skl. § 3-1 annet ledd siste pkt. lyder slik: «Med inntekt likestilles verdien av arbeid i heimen». At bortfall av evnen til å utføre arbeid i hjemmet skal være gjenstand for erstatning, var imidlertid erkjent også før denne formuleringen kom inn i loven i 1973, se f.eks. Rt. 1934 s. 173.

I forhold til de spørsmål som er gjenstand for utredning i denne innstillingen, er det ikke nødvendig med noen bred redegjørelse for gjeldende rett på dette punkt. Det er enighet om at erstatningen skal fastsettes med utgangspunkt i hva det vil koste å leie hjelp til å utføre arbeidet, og at antallet timer skal vurderes mot den tid som normalt vil gå med til hjemmearbeidet etter familiens størrelse, boforhold m.v., se nærmere *Lødrup* s. 342, *Nygaard* s. 109 flg., *Strøm Bull* s. 914 flg., *Kjønstad* s. 352 flg. Også her gjelder plikten til å innrette seg slik at tapet begrenses, jfr. "*Innretningsplikten*" i pkt. 4.1.5.3.

4.1.5 Merutgifter i fremtiden

4.1.5.1 Innledning – skl. § 3-1

Skl. § 3-1 gir også rett til erstatning for de merutgifter som skaden vil påføre skadelidte i fremtiden. Det kan dreie seg om utgifter til legebehandling, transport, kjøp av hjelpemidler, tilpasning av bolig, m.v. Denne erstatningsposten representerer et vidt spekter av ulike utgiftsposter knyttet opp til de individuelle behov. Noen av utgiftene er engangsutgifter, mens andre kan være årlige utgifter i en viss periode, eller

de kan løpe livet ut. Fordi enkeltelementene i den samlede utgiftsmasse er meget ulike, er det vanskelig å utmåle en erstatning basert på et årlig tap som deretter skal kapitaliseres og tillegges skatteulempen. Man er derfor i mange tilfelle henvist til en skjønnsmessig erstatningsberegning uten direkte forankring i en matematisk modell. I Skolandsaken ble det samlede erstatningsbeløpet fastsatt skjønnsmessig, og det ble så gitt ett tillegg for skatteulempen. Illustrerende er også en dom av Frostating lagmannsrett av 25. august 1993 hvor retten (s. 25) bl.a. anfører:

«Slik saken ligger an ser retten ingen grunn til punktvis å gjennomgå de poster som [skadelidte] har listet opp. Retten finner det tilstrekkelig å foreta en grov skjønnsmessig vurdering ut fra de momenter som er nevnt i det foregående ...»

Kravene om dekning av utgifter har økt betydelig de siste år. Det er ikke bare tradisjonelle poster som har steget i omfang, også nye er kommet til. Etter Utvalgets syn har imidlertid rettspraksis i den senere tid til en viss grad klarlagt grensene for erstatningsansvaret, og det henvises særlig til Skoland-saken.

Ved de alvorlige personskader, kan kravet om dekning av merutgifter bli betydelig. Det gjelder for det første utgifter til boinnretning, for eksempel gjennom ombygging/tilpassing av eksisterende bolig eller merutgiftene ved anskaffelse av ny bolig tilpasset skadelidtes behov. Et spørsmål som har fått særlig aktualitet de siste årene, er om skadelidte har krav på å få dekket utgifter til stell og pleie i hjemmet, eller om han skal henvises til opphold i institusjon.

Ved vurderingen av de spørsmål som oppstår her, er det viktig å skille mellom de krav skadelidte har overfor det offentlige, særlig kommunen, og hvilke krav som kan gjøres gjeldende overfor skadevolderen. Men det er likevel en sammenheng: I hvilken utstrekning plikter skadelidte å motta kommunens tilbud hvis det er det klart rimeligste alternativ? Disse problemstillingene er utførlig behandlet av *Jerstad*, Erstatning for framtidige utgifter til omsorgstjenester, herunder nakkeslengskader, LoR 1993 s. 283-332. Utvalget vil nedenfor i "*Forholdet mellom erstatning og offentlige ytelser*" i pkt. 4.1.6.4 gi en oversikt over dem.

4.1.5.2 Det rettslige utgangspunkt

I skl. § 3-1 første ledd heter det at påførte og fremtidige utgifter er gjenstand for erstatning. Rammen rundt de utgifter som gir rett til erstatning, må trekkes på bakgrunn av alminnelige erstatningsprinsipper. Dette innebærer at det må foreligge faktisk og påregnelig (adekvat) årsakssammenheng mellom skadehendelsen og den utgiftspost som kreves erstattet.

I innstillingen fra Erstatningslovkomitéen (1971) s. 53 er det presisert at utgiften må være en nødvendig og rimelig følge av skaden. Det heter bl.a.:

«Uttrykket lidt skade vil omfatte det samme som etter gjeldende rett. For det første vil direkte utgifter være «lidt skade», f.eks. til legebehandling og medisiner, transportutgifter til sykehus m.v. og andre utgifter som skyldes skaden (i den utstrekning disse ikke blir dekket av trygdeordninger). I alminnelighet vil det neppe oppstå tvist om utgiften er nødvendig eller rimelig følge av skaden. Generelt bør man neppe være altfor streng ved bedømmelsen av om en konkret utgiftspost omfattes av erstatning.»

De samme rettstanker ble av Høyesterett i Rt. 1975 s. 670 formulert slik:

«Etter alminnelige norske erstatningsregler vil skadelidtes erstatningskrav omfatte de direkte utgifter som skyldes skaden og som verken er upåregnelige eller unødvendige.»

Når det på denne måten presiseres at utgiften må være nødvendig eller rimelig, innebærer dette en begrensning som er et selvstendig avgrensningskriterium i forhold til hvilke utgifter som kan kreves dekket av skadevolderen. Selv om utgiften er en følge av skaden, vil den ikke kunne kreves dekket, med mindre den også er en nødvendig og rimelig følge. *Nygaard* (s. 192) viser til formuleringen i § 3-1 annet ledd om at man må legge vekt på hva man med rimelighet kan forvente av skadelidte med hensyn til å begrense tapet, også gjelder utgiftspostene, og at disse må ligge «innan naturlege nøkterne rammer».

Utvalget vil i det følgende peke på de momenter som særlig vil ha betydning for vurderingen av om utgiften er nødvendig.

4.1.5.3 Innretningsplikten

Skadelidte må i rimelig grad søke å begrense tapet ved å innrette sin livsførsel til skaden. Skadelidtes innretnings-/begrensningsplikt er et sentralt element ved erstatningsberegningen, som i forhold til kravet om erstatning for erstatning tapt inntekt (lidt og fremtidig) kommer til uttrykk direkte i skl. § 3-1 annet ledd, hvor det heter at skadelidte må søke å skaffe seg de inntekter som «med rimelighet kan ventes av han». Det kan også vises til skl. § 3-4, som sier erstatningen skal utmåles bl. a. på bakgrunn av den etterlattes «muligheter for selv å bidra til sin forsørging», og til prinsippet i skl. § 5-1 nr. 2 om at skadelidte etter evne plikter å begrense skaden. Synspunktene ble også lagt til grunn i Rt. 1992 s. 1470 vedrørende krav på kompensasjon for leiebilutgifter i henhold til bal. § 8. Høyesterett stilte her klare krav til skadelidte om innretningsplikt og skadebegrensning.

Innretningsplikten er generell og får i særlig grad betydning for skadevolders ansvar for utgifter, se nærmere *Nygaard* s. 102 flg. Spørsmålet om innretningspliktens omfang må ses i sammenheng med nødvendighetskriteriet, og belyses ved Skotland-saken, hvor Høyesterett presiserte det rettslige utgangspunkt om at utgiften må være «nødvendig» på denne måten:

«Hvilke utgifter som vil være nødvendige og rimelige, må da – slik jeg ser det – vurderes i forhold til prinsippet om at erstatningen skal være supplement til det offentliges ytelser.»

Det offentliges ytelser både fra folketrygdloven og kommunale ytelser (sosialomsorgsloven og kommunehelseloven) stiller konkrete krav til innretningsplikten. Utvalget vil spesielt peke på at det i Rikstrygdeverkets rundskriv om vilkårene for grunnstønad etter ftrl. § 8-2 heter at det bare er *nødvendige* utgifter som gir grunnlaget for trygd. I forhold til sosialomsorgslovens ytelser i form av hjemmehjelp må det vurderes i hvilken utstrekning søkeren og dennes familie samlet sett kan innrette seg slik at oppgavene i hjemmet likevel kan utføres på en tilfredsstillende måte.

4.1.5.4 Direkte/indirekte utgifter

Som utgangspunktet er det bare de direkte utgifter som følger av skaden som er betraktet som nødvendige, se eksempelvis Rt. 1975 s. 670, som er omtalt ovenfor.

Utgifter som er knyttet til medisinsk behandling, kjøp av hjelpemidler m.v. vil være dekningsmessige, mens det skal mer til å få dekket utgifter som f.eks. kostnader til vedlikehold av bolig, snømåking, hagearbeid m.v. Det er ikke dermed sagt at slike utgifter uansett vil være unntatt fra dekning, men de vil nok være underlagt klare begrensninger. I Rt. 1984 s. 1246 som gjaldt erstatningsutmåling til en ung mann som var blitt 100% medisinsk invalid, ble det fremsatt krav på dekning av merutgifter til: «... vedlikehold og stell av egen bil, ekstrautgifter ved vedlikehold

av eget hus og økte reiseomkostninger ved feriereiser». Til dette bemerket Høyesterett:

«A har utvilsomt utgifter på grunn av sin invaliditet. Han klarer seg imidlertid selv i de fleste gjøremål, og de ekstra utgifter han har nevnt, overstiger etter min mening ikke det han får som grunnstønad og hjelpestønad. Hans krav om erstatning for slike utgifter kan derfor ikke tas til følge.»

4.1.5.5 Forsvarlig økonomisk ramme

De utgiftene som kan kreves dekket, må ligge innenfor en rimelig og forsvarlig økonomisk ramme, se nærmere *Nygaard* s. 107 flg. Dette kommer også til uttrykk i Skoland-dommen, hvor det prinsipale krav om en erstatning som ville satt ham i stand til å finansiere heldøgnsomsorg i egen bolig ikke ble tatt til følge med denne begrunnelsen:

«Skal man fravike prinsippet om at erstatningen skal være et supplement til offentlige ytelser, må det foreligge særegne omstendigheter, og ikke minst må utgiftene stå i et rimelig forhold til det som kan oppnås gjennom en annen ordning enn det offentlige tilbud. Dette er ikke tilfelle her.»

Dette betyr at erstatningen for utgifter skal utmåles med utgangspunkt i hvilke ressurser som stilles til disposisjon for skadelidte fra det offentlige. Dette har ikke bare betydning i de store omfattende skadesakene, men vil også være aktuelt ved mindre alvorlige skadetilfeller. Som eksempel kan nevnes krav på dekning av utgifter hvor trygden har avslått søknad om grunnstønad fordi utgiftene i trygdesammenheng ikke er å anse som nødvendige. Hovedregelen må være at utgiften da heller ikke kan kreves erstattet, selv om det nok kan tenkes situasjoner hvor erstatningsretten er noe «rausere» en trygden.

4.1.5.6 Utgiften må realisere det tiltenkte formål

Dette moment har særlig vekt hvor f.eks. skadelidte krever erstatning for utgifter til behandling, hva enten dette dreier seg om mer bagatellmessige beløp til medisiner eller behandling hos fysioterapeut til omfangsrrike behandlingsopphold. Kan det sannsynliggjøres at behandlingen har en varig positiv medisinsk effekt på skadelidte, vil utgiftene til den kunne kreves erstattet. Hvis behandlingen ikke virker eller kun virker lindrende i et begrenset tidsrom, er det tvilsomt hvor langt erstatningsplikten rekker; her må det i alle tilfelle foretas en konkret vurdering. Dette betyr at skadelidte ikke uten videre kan teste ut forskjellige behandlingsopplegg på skadepolders bekostning.

4.1.5.7 Avgrensningen mot ervervstapet og ménerstatningen

Utgiftstapet skiller seg fra ervervstapet ved at ervervstapet tar sikte på å kompensere for skadelidtes tap av evnen til å utføre inntektsgivende arbeid. Erstatning for merutgifter skal kompensere det økonomiske tap skadelidte forøvrig påføres. Tidligere var det vanlig at disse tapspostene ble slått sammen til et skjønnsmessig beløp, se f. eks. Rt. 1965 s. 1115, mens de i dag skal utmåles hver for seg.

At det i eldre praksis ikke ble oppstillet noe klart skille, hang sammen med at utmålingen var mer skjønnsmessig enn i dag, og det gjaldt også fradragene for ytelsene fra det offentlige. Når fradragene skal skje «krone for krone», må det skilles mellom ervervstap og utgiftstap, idet fradragene skal tilordnes den enkelte erstatningspost. Hertil kommer at ménerstatningen skal fange opp utgifter som er knyttet

til den reduserte livsutfoldelse. Reiseutgifter av ulike slag kan det eksempelvis i en del tilfelle være vanskelig å si er en merutgift eller en utgift som skal gi øket livsutfoldelse. Hvis utgiften skyldes medisinske forhold, vil den normalt være merutgift, mens et øket sosialt behov for ferie på grunn av uførheten, vil omfattes av ménerstatningen.

I Skolandsaken kom Høyesterett inn på forholdet mellom utgifter og ménerstatning. Spørsmålet var om utgifter til ferie og andre besøk utenfor institusjon for skadelidte og nødvendige hjelpere skulle dekkes som en utgift, eller anses kompensert gjennom ménerstatningen. Høyesterett uttalte at avgrensningen mellom utgifter og ménerstatning i noen grad må bli skjønnsmessig, men at hovedsynspunktet må være at de utgifter som ikke bare skyldes at skadelidtes muligheter for livsutfoldelse er blitt begrenset, men som medisinsk sett er en nødvendig følge av de skader vedkommende er påført, bør erstattes som utgift i den utstrekning de finnes rimelige og nødvendige. Høyesterett fant at det var aktuelt å erstatte utgifter til hjelpere, mens merutgifter ved reise og opphold utenfor institusjon for skadelidte selv måtte anses dekket gjennom ménerstatningen. Utgiftene ved besøk utenfor institusjon har dels som formål personlig utfoldelse og opprettholdelse av kontakter, dels har besøkene sosialmedisinsk siktemål; kontakt med andre har betydning for skadelidtes muligheter for å opprettholde sitt funksjonsnivå.

Når det gjelder utgifter til hjelp i hjemmet er det vanlig å skille mellom utgifter til personlig stell, pleie og tilsyn som erstattes som utgiftstap, og utgifter til vanlig husarbeid som erstattes som ervervstap.

4.1.5.8 *Utgifter påført andre enn skadelidte selv*

Det er ikke bare utgifter som den skadelidte selv har hatt, eller vil få, som kan kreves erstattet etter skl. § 3-1. Også utgifter som er knyttet til andre, f.eks. familiemedlemmer, vil kunne være gjenstand for erstatning dersom de øvrige vilkår er oppfylt. Det ytes således erstatning for utgifter både i form av det inntektstap «den pårørende» har lidt ved å måtte ha omsorgen for skadelidte, og for konkrete utgifter til f.eks. hjelpemidler, transport m.v.

Også ved krav fra andre enn skadelidte selv er det et vilkår at utgiften må være *nødvendig*. I Rt. 1975 s. 670 ble det presisert at de pårørendes utgiftene måtte være medisinsk nødvendige for at de skulle kunne dekkes. Her ble reise- og oppholdsutgifter til skadelidtes foreldre og forlovede dekket, men ikke til hans søster. Det er altså ikke tilstrekkelig at venner og pårørende har et ønske om å bistå hvis dette altså ikke kan knyttes til en medisinsk eller pleiefaglig påkrevet bistand. Men ved denne vurderingen vil det nødvendigvis være vanskelige avveininger, hvor også følelsesmessige forhold spiller inn. Man vil nok ha et relativt romslig syn på utgiftsdekning i en innledende akutfase, mens man etter hvert vil stille strengere krav for at et tredjemannstap skal kunne dekkes.

Det kan reises spørsmål om kravet om dekning av slike utgifter skal fremmes direkte av den som har hatt vedkommende utgift, eller om det skal fremmes av skadelidte. I Rt. 1951 s. 687 la Høyesterett til grunn at erstatningen måtte tilkjennes skadelidte, som igjen skulle betale faren for hans omsorgsarbeid. Fra de senere år har vi imidlertid flere eksempler på at erstatning er tilkjent direkte til den som skal utføre omsorgsarbeidet, f.eks. RG 1985 s. 986 (Namdal). Det må antas at det bare er ved allerede påførte utgiftstap at erstatningen kan tilkjennes direkte til tredjemann. Fremtidstapet må tilkjennes skadelidte, som selv må kunne velge hvor hun eller han vil «kjøpe» eventuelle omsorgstjenester m.v. At erstatningen skal utbetales til en tredjemann og at man derved binder opp utgiftsdekningen til én person og

forutsetter at denne personen vil foreta dette arbeidet gjennom tidsperioden, er ikke holdbart.

Ved utmålingen av erstatningen for pårørende/venners arbeid er det viktig å skille mellom det som representerer et nødvendig merarbeid ut fra en pleiefaglig/medisinsk standard og sosialt samvær som ikke vil bli dekket som utgift. Å trekke grensen her kan være problematisk og vil bero på et konkret skjønn. I Rt. 1978 s. 432 ble det uttalt at skadeforsikringen bør være med på å kompensere for en betydelig innsats fra skadelidtes foreldre. Heller ikke i Skolanddommen ble det gitt kompensasjon for foreldrenes pleieinnsats ut fra medgått tid, men etter en skjønnsmessig vurdering. Skadelidte kan således ikke uten videre kreve erstatning for hjelp fra familie/venner basert på f.eks. timebetaling for den tid som faktisk er brukt.

4.1.6 Fortsettelse – hvilke utgifter skadelidte kan kreve dekket av det offentlige

4.1.6.1 Innledning

Ved erstatningsutmålingen skal det etter skl. § 3-1 tredje ledd gjøres fradrag for en rekke ytelser skadelidte mottar, herunder trygdeytelser. En rekke av de utgifter som følger av skaden dekkes således helt eller delvis av det offentlige. Dekkes utgiftene direkte, vil forsåvidt ikke skadelidte være påført utgift. Har skadelidte selv dekket kostnaden, men den senere er refundert av det offentlige, kommer derimot fradragsreglene inn. Tilsvarende gjelder for de fremtidige utgifter. At det kan være usikkert om og eventuelt i hvilken utstrekning det offentlige dekker en påberopt utgift, skaper ofte problemer ved erstatningsutmålingen.

Nedenfor vil det bli gitt en oversikt over hvilke ytelser en skadelidt har krav på etter folketrygdloven og andre offentlige stønadsordninger. Den tar imidlertid ikke sikte på å gå i detalj. Oversikten vil belyse det offentliges rolle i det erstatningsrettslige bilde, og gir således grunnlaget for vurderingen av det supplement som erstatningen skal være, jfr. Høyesteretts uttalelser i Skolandsaken, og som er nærmere omtalt i "*Rekker erstatningsplikten lenger enn det offentlige pleietilbud?*" i pkt. 4.1.6.4.4.

4.1.6.2 Ytelser fra folketrygden

4.1.6.2.1 Innledning

Folketrygdens formål er å gi stønad blant annet ved sykdom og uførhet, jfr. ftrl. § 1-1. Den dekker således en lang rekke utgifter som påløper i forbindelse med en personskade.

Ytelsene fra folketrygden tar ikke sikte på å gi full kompensasjon for alle utgifter. Regler om maksimerte satser, egenandeler og behovsprøving medfører at en skadelidt ikke får sitt fulle tap dekket av trygden. Det overskytende vil da kunne kreves erstattet etter skl. § 3-1.

4.1.6.2.2 Medisinsk stønad

Medisinsk stønad ytes etter folketrygdlovens kap. 2. Slik stønad ytes blant annet til opphold og behandling i godkjent helseinstitusjon (§ 2-2), legehjelp, fysikalsk behandling, tannlege, psykolog, kiropraktor, legemidler (§ 2-5), reise til undersøkelse eller behandling (§ 2-6) og til proteser og lignende (§ 2-13). Ved forskrifter er det gitt nærmere regler om slik dekning samt om betaling av egenandeler m.v.

Utgifter til alternativ medisinsk behandling som f.eks. homøopati, fotsoneterapi

m.v. dekkes ikke.

4.1.6.2.3 *Ytelser under medisinsk rehabilitering og yrkesrettet attføring*

Ytelser under rehabilitering og attføring ytes etter ftrl. "*Sammenligninger med andre land – særlig dansk rett*" i kap. 5A (medisinsk rehabilitering) og 5B (yrkesrettet attføring). Slike ytelser vil i første rekke ha betydning for omfanget av den reduserte inntektsevnen.

Etter 5A-3 kan attføringshjelp ytes i form av:

- a) hjelpemidler, ombygging av maskiner eller annet teknisk utstyr på arbeidsplassen, under utdanning og under attføring
- b) stønad til bil
- c) førerhund
- d) lese- og sekretærhjelp for blinde og svaksynte under utdanning eller i arbeid
- e) tolkehjelp for hørselshemmede
- f) tolke- og ledsagerhjelp for døvblinde.

Til den som blant annet på grunn av skade har vesentlig og varig innskrenket alminnelig funksjonsevne, kan det ytes stønad for å bedre evnen til å klare dagliglivets situasjoner i form av

- a) utlån og tilskudd til hjelpemidler
- b) tilskudd til opplæringstiltak
- c) tilskudd eller lån til annet formål, som tolketjeneste, førerhund, anskaffelse av bil m.v.

Etter ftrl. "*Sammenligninger med andre land – særlig dansk rett*" i kap. 5B kan trygdet som gjennomgår yrkesrettet attføring på visse vilkår få dekket utgifter til livsopphold (attføringspenger) samt bestemte utgifter som vedkommende har i forbindelse med attføringen (attføringsstønad).

Attføringsstønad kan ytes etter ftrl. § 5B-8 til tilskudd til

- a) trening og behandling i godkjent attføringsinstitusjon
- b) opplæring, trening og arbeidstilvenning ved skole, kurs, bedrift e.l.
- c) reise og flytting i forbindelse med attføring og nytt arbeid.

4.1.6.2.4 *Grunnstønad*

Ved varlig uførhet ytes grunnstønad etter ftrl. § 8-2, annet ledd a) til dekning av ekstrautgifter av betydning. Rett til grunnstønad er nærmere regulert i Sosialdepartementets forskrifter om ytelse av grunnstønad og hjelpestønad av 21. oktober 1966. Satsene for grunnstønad og hjelpestønad er inntatt i Rikstrygdeverkets rundskriv nr. 13 08-02.

Som eksempel på utgifter det kan ytes grunnstønad til kan nevnes løpende ekstrautgifter til transport eller til drift av tekniske hjelpemidler for å bedre vedkommendes funksjonsevne, utgifter til fordyret kosthold, telefon, klær osv. Det kreves at utgiftene skal være av en viss varighet, normalt minimum 2-3 år.

Som for hjelpestønad, jfr. nedenfor, fastsettes satsen for grunnstønaden av Stortinget i forbindelse med behandlingen av statsbudsjettet og reguleres årlig vanligvis fra 1. januar. Grunnstønaden fastsettes etter fem satser.

For at grunnstønad skal kunne tilstås forutsettes at de årlige ekstrautgifter antas å utgjøre mer enn 2/3 av laveste sats, med mindre særlige grunner gjør det rimelig å tilstå grunnstønad også for lavere utgifter. Grunnstønad etter høyere sats gis dersom de årlige ekstrautgifter antas minst å svare til den aktuelle satsen. De to høyeste satsene kan bare benyttes dersom ekstrautgiftene omfatter både utgifter til nødvendig transport og andre utgifter.

Med virkning fra 1. januar 1994 har Stortinget fastsatt følgende satser for grunnstønaden:

Sats 1

5 412 kroner pr. år
451 kroner pr. måned

Sats 2

8 244 kroner pr. år
687 kroner pr. måned

Sats 3

10 824 kroner pr. år
902 kroner pr. måned

Sats 4

14 412 kroner pr. år
1 201 kroner pr. måned

Sats 5

18 000 kroner pr. år
1 500 kroner pr. måned

4.1.6.2.5 Hjelpstønad

Etter ftrl. § 8-2, annet ledd b) kan hjelpstønad tilstås hvis den trygdede på grunn av varig sykdom, skade eller lyte må ha særskilt tilsyn og pleie eller hjelp i huset. Etter lovendring 20. desember 1991 nr. 90 ytes hjelpstønad til hjelp i huset bare hvor krav om stønad er satt frem før 1. januar 1992, jfr. § 8-3, 2. ledd b). Begrunnelsen for at det ikke lenger skal ytes stønad til slik hjelp, er at ressursene på dette området bør benyttes til å styrke de kommunale hjemmehjelpsordninger. Behov for hjelp i huset vil derfor nå bli regulert av reglene for hjemmehjelp i lov om sosial omsorg § 3 nr. 1.

Som hovedregel kreves det at hjelpebehovet er så omfattende at det tilsvarer et vederlagsnivå som ikke er vesentlig lavere enn den ordinære hjelpstønadsatsen. Unntak kan gjøres hvis særlige grunner gjør det rimelig. Ved fastsettelsen av hjelpebehovet ser man bort fra hjelp som familiemedlemmer bør kunne yte vederlagsfritt. Det kan ikke ventes så omfattende vederlagsfri hjelp fra familiemedlemmer at deres ervervsmuligheter derved blir redusert.

Det er fastsatt en ordinær hjelpstønadsats og en forhøyet sats som kan ytes til barn under 18 år og som settes til 2,4 eller 5,6 ganger ordinær sats.

Med virkning fra 1. januar 1994 har Stortinget fastsatt følgende satser for hjelpstønad:

Ordinær hjelpstønadsats

9 000 pr. år

750 pr. måned

Sats 2 (2 ganger ordinær sats)

18 000 kroner pr. år

1 500 kroner pr. måned

Sats 3 (4 ganger ordinær sats)

36 000 kroner pr. år

3 000 kroner pr. måned

Sats 4 (5,6 ganger ordinær sats)

50 400 kroner pr. år

4 200 kroner pr. måned

Ved uførhet som skyldes yrkesskade, jfr. Ftr. § 11-5 nr. 3 kan hjelpestønadens førhøydes til

18 000 kroner pr. år

1 500 kroner pr. måned

4.1.6.3 Ytelser etter sosialtjenesteloven og lov om kommunehelsetjenesten

4.1.6.3.1 De enkelte ytelser

En skadelidt vil i tillegg til folketrygdens ytelser ha krav på pleie og stell etter lov om sosiale tjenester m.v. (sosialomsorgsloven) av 13. desember 1991 nr. 13 og etter lov om helsetjenesten i kommunene av 19. november 1982 nr. 66. Etter sistnevnte lov vil det utelukkende dreie seg om naturalytelser.

Sosialtjenesteloven trådte ikraft 1. januar 1993 og avløste blant annet lov om sosial omsorg av 5. juni 1964 nr. 2. I henhold til lovens § 4-2 omfatter de sosiale tjenester:

- a) praktisk bistand og opplæring til dem som har et særlig hjelpebehov på grunn av sykdom, funksjonshemming, alder eller av andre årsaker,
- b) avlastningstiltak for personer og familier som har et særlig tyngende omsorgsarbeid,
- c) støttekontakt for personer og familier som har behov for dette på grunn av funksjonshemming, alder eller sosiale problemer,
- d) plass i institusjon eller bolig med heldøgns omsorgstjenester til dem som har behov for det på grunn av funksjonshemming, alder eller av andre årsaker,
- e) lønn til personer som har et særlig tyngende omsorgsarbeid.

I kommunehelsetjenestelovens § 2-1 heter det:

«Enhver har rett til nødvendig helsehjelp i den kommune der han bor eller midlertidig oppholder seg.»

De oppgaver kommunens helsetjeneste omfatter er nærmere spesifisert i lovens § 1-3. Her skal blant annet nevnes pkt. 2 Diagnose og behandling av sykdom, skade eller lyte samt pkt. 4 Pleie og omsorg.

For å løse disse oppgaver skal kommunen sørge for

1. Almenlegetjeneste,

2. Fysioterapitjeneste,
3. Sykepleie, herunder helsesøstertjeneste og hjemmesykepleie,
4. Lønn og avlastningstiltak for personer som har et særlig tyngende omsorgsarbeid for pleietrengende familiemedlemmer,
5. Sykehjem eller boform for heldøgns omsorg og pleie samt
6. Medisinsk nødmeldetjeneste.

Som det fremgår vil en skadelidt og også personer som har omsorg for en skadelidt kunne kreve ytelser etter disse lovene. Det går ikke noe skarpt skille mellom hjelpebehov som skal dekkes etter den ene eller den andre loven. Hjemmesykepleie skal dog dekkes etter kommunehelsetjenesteloven, mens hjemmehjelp dekkes etter sosialomsorgsloven.

4.1.6.3.2 *Kommunenes plikter*

Det er noe uklart hvilke plikter kommunene har i henhold til ovennevnte bestemmelser, og hvor langt disse strekker seg.

I «Fusadommen», Rt. 1990 s. 874, slo Høyesterett fast at både kommunehelsetjenesteloven § 2-1 og den tidligere sosialomsorgsloven § 3 nr. 1 i utgangspunktet må anses som rettighetsbestemmelser i den forstand at de kan håndheves for domstolene. Saken gjaldt spørsmålet om rett til hjemmehjelp for en sterkt funksjonshemmet kvinne. Et kommunalt vedtak som innebar en betydelig reduksjon av tidligere hjemmehjelp og som ville gjøre henne tvunget til å ta opphold på institusjon, ble kjent ugyldig på grunn av saksbehandlingsfeil og lovstridig innhold. Et spørsmål i saken var hvor langt domstolenes prøvelsesrett går når det gjelder ytelsenes omfang. Høyesterett la til grunn at det måtte kunne prøves om et aktuelt forvaltningsvedtak tilfredsstillende et visst minstekrav som må forutsettes å gjelde for slike ytelser. Retten la dog til grunn at sosialomsorgsloven ikke gir noen rettskrav på bestemte former for sosialhjelp. Hvilke ytelser som skal gis, beror på et forvaltningskjønn. Hvorvidt kvinnen i dette tilfellet hadde krav på hjelpeytelser i hjemmet og derfor kunne motsette seg opphold på institusjon, tok retten ikke standpunkt til da hun døde før saken ble behandlet i Høyesterett og dette spørsmål derfor ikke lenger forelå til vurdering.

Hvor langt en kommunes ytelsesplikt går etter de nevnte lover er således ikke avklart med denne dommen. Et spørsmål i denne forbindelse er om en kommunes økonomi kan tillegges vekt ved vurderingen av dens plikter. Lovens forarbeider synes å åpne adgang til å tillegge økonomiske hensyn vekt. *Kjønstad* tar til orde for det motsatte standpunkt blant annet i «Rett til helsehjelp og sosiale tjenester» (Oslo 1990) s. 50.

I den nye sosialtjenesteloven er rekkevidden av kommunenes plikter nærmere omtalt. Loven har som nevnt blant annet til formål å bidra til at den enkelte får mulighet til å leve og bo selvstendig, og til å ha en aktiv og meningsfylt tilværelse i fellesskap med andre, jfr. § 1-1, b). Loven gir klientene et rettskrav på de tjenester som fremgår av § 4-2. Tjenestetilbudet skal så langt mulig utformes i samarbeid med klienten og det skal legges stor vekt på hva klienten mener. I lovens forarbeider presiseres imidlertid at den enkelte ikke kan gis en generell rett til å velge tjenestens art. Man vil måtte ta hensyn til kommunenes ressurser og økonomi ved valg av tjenester. Det vises til Ot.prp. nr. 29 (1990-91) om lov om sosiale tjenester m.v. s. 68.

4.1.6.3.3 Egenandeler for omsorgstjenester

Det offentlige kan kreve egenandeler for omsorgstjenester. Dette gjelder både tjenester i form av hjelp i egen privat eller kommunal bolig og ved opphold i institusjon.

Ved lovendring i sosialomsorgsloven og kommunehelsetjenesteloven 31. mai 1991 ble det åpnet adgang for kommunene til å kreve vederlag/egenbetaling for hjemmehjelp og hjemmesykepleie. I medhold av den nye loven om sosiale tjenester og kommunehelsetjenesteloven § 2-2, tredje til femte ledd er det ved kgl. res. av 4. desember 1992 "*Utvalgets oppsummering – oversikt over hvilke spørsmål som bør vurderes*" i kapittel 8, gitt forskrifter om vederlag utenfor institusjon. Forskriften med merknader er inntatt i Sosialdepartementets rundskriv I – 51/92 av 21. desember 1992. Ved kgl. res. 10. desember 1993 er det gjort visse endringer i denne forskrift. Disse er inntatt i Sosialdepartementets rundskriv I – 47/93 av 13. desember 1993.

Kommunene kan selv fastsette regler for betaling av vederlag og betalingssatser for de enkelte tjenester. Vederlaget må ikke overstige kommunens egne utgifter til vedkommende tjeneste. Vederlag kan heller ikke settes høyere enn at vedkommende beholder tilstrekkelig til å dekke personlige behov og bære sitt ansvar som forsørger. Det kan ikke kreves dekning i vedkommendes formue.

I medhold av sosialomsorgsloven § 3 nr. 5 og kommunehelsetjenesteloven § 2-2, annet ledd kan kommunene også kreve vederlag for opphold i institusjon. Forskrifter om slikt vederlag er gitt av Sosialdepartementet 21. desember 1988. Forskriften med senere endringer og merknader er inntatt i Sosialdepartementets rundskriv I-13/92 av 20. mars 1992.

Ved langtidsopphold må vederlagskravets størrelse ikke overstige de reelle oppholdsutgifter. Av inntekter inntil folketrygdens grunnbeløp (G) fratrukket et fribeløp som for tiden er 6 000 kroner, kan det kreves betalt 75 % årlig, dog begrenset slik at enhver har i behold til eget bruk minst 25 % av folketrygdens grunnbeløp med tillegg av fordelen av fribeløpet. For inntekter over folketrygdens grunnbeløp betales inntil 85 %. Dette innebærer at kommunen maksimalt kan kreve:

75 % av inntekter opp til G – fribeløpet + 85 % av inntekter ut over G.

Det er gitt nærmere regler om fradrag i beregningsgrunnlaget for hjemmeværende ektefelle/barn, for egne boutgifter osv.

For korttidsopphold skal vederlaget ikke overstige et nærmere fastsatt beløp. For 1993 er beløpet 50 kroner for døgnopphold og 25 kroner for dag- eller nattopphold.

4.1.6.4 Forholdet mellom erstatning og offentlige ytelser

4.1.6.4.1 Problemstilling

Forholdet til de offentlige ytelser skaper en rekke problemer ved fastsettelsen av erstatning for utgiftstap både av faktisk og rettslig art.

For det første kan det være vanskelig å få bragt på det rene hva skadelidte rent faktisk har krav på av ytelser fra det offentlige, og ikke minst hvilke ytelser skadelidte vil ha krav på fra det offentlige i fremtiden.

For det annet kan kommunens refusjonsrett for egenandeler skape problemer ved erstatningsfastsettelsen, jfr. "*Kan det kreves erstatning for egenandeler til det offentlige?*" i pkt. 4.1.6.4.3 om Skolanddommens betydning her.

4.1.6.4.2 *Hva kan kreves av skadelidte for å få brakt på det rene hva vedkommende har krav på av ytelser fra det offentlige?*

Det har vært diskutert hvor meget som må kunne kreves av skadelidte for å få brakt på det rene hva vedkommende har krav på fra det offentlige. Antakelig må det stilles som krav at skadelidte søker om å få sine utgifter eller for eksempel sitt pleiebehov dekket av kommunen og at eksisterende klagemuligheter benyttes ved et eventuelt avslag. Mer tvilsomt er det om det kan kreves at skadelidte går til søksmål mot kommunen for å få sine rettigheter fastslått. I RG 1991 s. 288 (Tinn og Heddal) legger retten til grunn at det avgjørende for erstatningsplikten er hvilke ytelser som rent faktisk tilbys skadelidte. Har skadelidte på domstidspunktet ikke brakt dette på det rene, vil retten prejudisielt måtte ta standpunkt til hvilke ytelser vedkommende har krav på. Dette vil være forbundet med atskillig usikkerhet.

Hvilke ytelser skadelidte vil ha krav på fra det offentlige i fremtiden vil også være usikkert når erstatningen fastsettes. Forhold som endret lovgivning samt endret kommuneøkonomi vil her komme inn.

4.1.6.4.3 *Kan det kreves erstatning for egenandeler til det offentlige?*

Skadelidte vil i utgangspunktet ha krav på erstatning for betalte egenandeler i forbindelse med ytelser fra det offentlige som følge av ulykken. Dette kan for eksempel gjelde egenandeler til lege, fysioterapi m.v. En forutsetning må være at skadelidte ikke ville hatt vedkommende utgift dersom han ikke var blitt skadet.

Spørsmålet om erstatning for egenandel til kommunen for opphold på institusjon, ble vurdert i Skolandsaken. Skadelidte krevet egenandelen dekket fordi den var en utgift han ikke ville ha hatt dersom han ikke var blitt skadet. Egenandelen var i det vesentlige trukket i skadelidtes uførepensjon, det øvrige fra andre utgifter. Han fikk ikke medhold her, idet Høyesterett la til grunn at skadelidte uten skaden ville ha hatt oppholdsutgifter blant annet til mat, hus, oppvarming med videre som hadde oversteget det beløp han til nå hadde betalt i egenandel.

Et annet spørsmål i Skolandsaken var om det i fremtiden ville påløpe egenandel på avkastningen av det betydelige erstatningsbeløp skadelidte ville få utbetalt, og i tilfelle om det kunne kreves erstatning for den.

Reglene om egenandeler er fastsatt av Sosialdepartementet i forskrift av 21. desember 1988 om vederlag for opphold i institusjon m.v. Etter forskriftens § 3 kan kommunen av inntekter ut over folketrygdens grunnbeløp kreve betaling med inntil 85% i egenandel. Dog må vederlaget ikke overstige de reelle oppholdsutgifter som i den aktuelle saken lå på 266 000 kroner pr. år. Høyesterett vurderte spørsmålet både i relasjon til avkastningen av erstatningen for fremtidige utgifter og i relasjon til avkastningen av tap i fremtidig erverv.

Avkastningen av erstatningen for utgifter fant Høyesterett ikke kunne danne grunnlag for egenandelsberegning, idet dette vanskelig kunne ses som inntekt i forhold til egenandelsforskriften. Retten anmodet Sosialdepartementet om å overveie å presisere forskriften på dette punkt.

Når det gjaldt avkastningen av erstatningen for tap i fremtidig erverv, anså Høyesterett det ikke tvilsomt at den falt inn under egenandelsforskriften. I den aktuelle saken var det usikkert om kommunen ville kreve maksimal egenandel med 85%. Skadelidtes disponering av beløpet ville også ha betydning for hvor stor egenandel som ville påløpe. Retten fant det sannsynlig at ihvertfall en del av erstatningen ville gå med til anskaffelse av kapitalgjenstander, investeringer og kjøp av tjenester. Retten la til grunn at selv om man forutsatte at ihvertfall en god del av erstatningen for tapet i fremtidig erverv skulle bli satt i bank med renteavkastning, kom man ikke opp i en samlet egenandel utover det som kan anses å ligge innenfor rammen for

påregnelige samlede levekostnader. Dersom skadelidte hadde vært i arbeid, måtte man regne med at en vesentlig del av inntektene ville ha gått med til livsopphold. Skadelidte ville ikke blitt sittende igjen med et mindre beløp til fri disposisjon enn det som man kan regne med at han ville ha hatt uten skaden. Høyesterett konkluderte således med at skadelidte ikke led noe økonomisk tap ved at kommunen beregnet egenandel av avkastningen av erstatningen for tapet i fremtidig erverv.

4.1.6.4.4 *Rekker erstatningsplikten lenger enn det offentlige pleietilbud?*

Selv om sosialtjenesteloven og kommunehelsetjenesteloven gir rettskrav på de tjenester lovene gir anvisning på, har som nevnt ovenfor den enkelte ingen generell rett til å velge tjenestens art. Er skadelidte påført en alvorlig personskade som medfører behov for omfattende stell og pleie, oppstår spørsmålet om det kan kreves at skadevolderen erstatter utgiftene ved å bo hjemme istedenfor å bo på institusjon dersom dette er det eneste det offentlige kan tilby.

Det må legges til grunn at kravet mot skadevolderen i utgangspunktet står på egne ben og ikke kan avskjæres under henvisning til de tjenester kommunen setter i verk. Spørsmålet blir om den aktuelle utgift er nødvendig og påregnelig og hvor langt skadelidtes plikter til å redusere de økonomiske følger av skaden strekker seg. Dette sto sentralt i Skolandsaken.

Skoland gjaldt en nå 29 år gammel mann som var blitt 100% medisinsk invalid og ervervsmessig ufør etter en trafikkulykke i 1984. Ved ulykken pådro han seg meget alvorlige hjerneskader. Skadene hadde medført lammelser i armer og ben, gjort ham delvis blind og påført ham store talevansker. Hans mentale funksjoner var imidlertid stort sett bevart. Skadelidte bodde på et sykehjem, hvor han hadde et værelse på 28 kvm innredet med egne møbler og personlige ting samt eget toalett og dusj. I helgene oppholdt han seg i en bolig som han eide sammen med foreldrene og hvor disse tok hånd om ham. Skadelidte krevet prinsipielt erstatning for å dekke utgiftene til omsorgstjenester ved opphold i egen bolig. Kravet lød på 29 millioner kroner kapitalisert etter en rente på 3%. Et slikt opplegg forutsatte at skadelidte ansatte og hadde arbeidsgiveransvar for flere personer.

Høyesterett tok utgangspunkt i at om slike utgifter er nødvendige og rimelige, må vurderes i forhold til prinsippet om at erstatningen skal være et supplement til det offentlige ytelse. Retten viste i denne forbindelse til forarbeidene til skadeserstatningsloven, hvor departementet uttalte (prp. 4 s. 16):

«Departementet er enig i at erstatningens oppgave ved personskade og forsoergertap bør være å supplere andre ytelse som den erstatningsberettigede får i anledning av skaden. Det beløp som tilkjennes i erstatning, skal sammen med de øvrige ytelse som det skal tas eller kan tas hensyn til (gjøres fradrag for), utgjøre erstatningen for det økonomiske tap.»

Uttalelsen begrunnet bestemmelsen i skl. § 3-1 tredje ledd første punktum og § 3-2 første ledd tredje punktum om at offentlige ytelse, herunder trygdeytelse, skal gå til fradrag i erstatningen. Høyesterett fant at uttalelsen har en generell rekkevidde og gir uttrykk for et generelt prinsipp. Når erstatningen skal være et supplement til offentlige ytelse, måtte det offentlige tilbud være utgangspunktet for hva som er de rimelige og nødvendige utgifter som kan kreves dekket gjennom erstatningsretten. Retten viste til at de skadelidte også vil nyte godt av den utvikling som skjer i samfunnets tilbud og viste til uttalelser i Ot. prp. nr. 48 (1985-86) s. 37 i forbindelse med at ansvaret for sykehjemmene ble overført fra fylkeskommunene til kommunene:

«Det store antall trafikkulykker fører til at mange yngre får sterkt invalidiserende ryggmargsskader og lammelser. Dessuten er det en rekke nevrolo-

giske lidelser som fører til sterk invaliditet hos yngre. Mange av disse pasientene har fått forpleining i sykehjem. Anslagsvis er mellom 10 og 20 pst. av belegget i sykehjem yngre enn 70 år. Det er selvsagt uheldig å forpleie yngre klientell i sykehjem der gjennomsnittsalderen stadig er stigende.

Kommunene må i sin planlegging ta hensyn til yngre sterkt pleietrengende klientell.

Det er viktig å etablere egnede boformer for yngre klientell. Dette kan godt skje i egne boenheter i tilknytning til, eller i nærheten av, sykehjem. Derved er det mulig å benytte ressurser som kan være felles, eksempelvis vaktservice, ergoterapi og fysioterapi. Det er vesentlig at hver enkelt pasient eller pensjonær kan få botilbud som sikrer mulighet for privatliv og plass til egne ting. Dessuten bør det være mulighet for å kunne ha besøk av venner og familie samt deltagelse i sosialt samvær med andre.

Boforholdene må være lagt opp slik at pasienten får bruke sine ferdigheter i daglige gjøremål og annen meningsfylt arbeidsvirksomhet.»

Sosialkomiteen uttalte i Innst. O. nr. 56 (1985-86) på s. 6:

«*Komiteen* vil peke på de behov som yngre pleietrengende har og at de må sikres behandling og pleie i egne boligenheter. Yngre pleietrengende må på den ene siden sikres mulighet for privatliv, og boligenhetene må på den andre siden være slik lokalisert at de kan drar nytte av den kvalifiserte hjelp som et sykehjem kan gi.

Komiteen mener det er svært viktig at kommunene i sin videre planlegging inkluderer også de yngre pleietrengendes behov.»

Høyesterett la etter dette som nevnt til grunn at det erstatningsretten skal dekke blir et supplement til det offentlige tilbud for i rimelig utstrekning ytterligere å avbøte følgene av skaden.

Det var ikke bestridt at kommunens tilbud til Skoland oppfylte kommunehelse-tjenestelovens krav til «nødvendig helsehjelp», jfr. lovens § 2-1. Retten la også til grunn at det tilbud skadelidte har fått fra kommunen må anses tilfredsstillende ut fra dagens helse- og sosiallovgivning. Det er da ikke grunnlag for å tilkjenne en erstatning som gjorde ham i stand til å bo utenfor sykehjemmet. Skal man fravike prinsippet om at erstatningen skal være et supplement til offentlige ytelser, må det foreligge særegne omstendigheter, og ikke minst må utgiftene stå i et rimelig forhold til det som kan oppnås gjennom en annen ordning enn det offentlige tilbud. Dette var ikke tilfelle i denne saken. Retten pekte forøvrig på at dersom man skal gå inn på en ordning med utgiftsdekning fra forsikringen for slike livsvarige, døgkontinuerlige omsorgsutgifter, forutsetter dette en nærmere vurdering i lovsammenheng av de mange spørsmål dette reiser.

Under den forutsetning at han i fremtiden i det vesentlige vil oppholde seg på institusjon, krevet skadelidte i Skolandsaken subsidiært dekket utgifter til stell og pleie for at han tidvis skal kunne oppholde seg utenfor institusjonen. Skadelidte beregnet sitt krav her til ca. 24 millioner kroner under den forutsetning at han skulle bo hjemme i helgene samt blant annet ha fire ukers ferie, subsidiært ble kravet beregnet til ca. 20 millioner kroner under den forutsetning at han måtte bo på sykehjemmet også i helgene etter at foreldrene ikke lenger kan ha omsorg for ham.

Ved vurderingen av dette kravet trakk Høyesterett for det første opp grensene mot hvilke utgifter som må anses kompensert gjennom ménerstatningen, jfr. "[Avgrensningen mot ervervstapet og ménerstatningen](#)" i pkt. 4.1.5.7 ovenfor. Retten fant det rimelig i en viss utstrekning å dekke utgifter til hjelpere ved besøk utenfor institusjonen, herunder feriereiser. Skadelidtes egne utgifter forbundet med opphold utenfor institusjon dekkes derimot av ménerstatningen. Høyesterett la deretter

til grunn at erstatningen må omfatte en rimelig kompensasjon for foreldrenes arbeid. Retten fant at det årlige beløp til disse utgifter burde ligge rundt 80 000 kroner. Etter fradrag for hjelpestønad og kapitalisert etter en rente på 5%, fastsatte retten erstatningen for fremtidige utgifter til 1 450 000 kroner som tillagt kompensasjon for skatteulempen med 150 000 kroner ble skadelidte tilkjent en erstatning for fremtidige utgifter på 1 600 000 kroner.

4.1.6.4.5 *Rettspraksis*

Som det fremgår ovenfor har det knyttet seg usikkerhet til utmålingen av erstatning for utgiftstap. De høyesterettsdommer som tidligere har foreligget om beregningen av utgiftstap, har i liten grad berørt de prinsipielle spørsmål som knytter seg til denne utgiftsposten. De tilkjente beløp har – med unntak av Rt. 1965 s. 1115, se nedenfor – også vært forholdsvis små sammenlignet med de beløp som er tilkjent i underinstansene. Dommen i Skolandsaken har bidratt til avklaring her. Det gjelder særlig spørsmålet om grensen mellom utgifter og ménerstatning, utgifter til pleie utenfor institusjon, egenandeler m.v. Når det gjelder erstatningsnivået, synes dommen imidlertid ikke å innebære noe vesentlig nytt i forhold til tidligere praksis når man tar fallet i kroneverdien i betraktning.

I Rt. 1965 s. 1115 ble det totale tap, inklusive inntektstap og utgiftstap, beregnet til 350 000 kroner hvilket tilsvarer 2 246 000 i 1993-kroner. Av premissene fremgår at skadelidte, som hadde mistet begge armene, anslagsvis vil få merutgifter på 150 000 kroner, særlig til hjelp i huset. Selv om det tas i betraktning at ytelsene fra det offentlige er bedre i dag, utgjør merutgiftene i 1993-kroner 963 000. Skadene her var betydelig mindre enn i Skolandsaken. I Rt. 1985 s. 46 fikk en 40 årig kvinne som var 50-60 % medisinsk invalid 250 000 kroner (366 000 i 1993-kroner) til dekning av utgifter. Det var enighet mellom partene om dette beløpet. I Skolandommen ble det som nevnt ovenfor tilkjent 1,6 mill. kroner i erstatning for fremtidige utgifter.

Dersom man forøvrig skal kunne trekke noen generelle konklusjoner ut fra praksis, må det for det første være at erstatningsutmålingen i utpreget grad synes å bero på et skjønn. Det er et typisk trekk at retten i de enkelte tilfelle har meget begrensede opplysninger å bygge på ved tapsberegningen. Skolandsaken illustrerer forsåvidt et unntak her. Erstatningsnivået synes også i en viss grad å være preget av partenes påstander. Ikke sjelden har domstolene lagt seg på et nivå midt i mellom disse. Ellers viser praksis at det også ofte er stor forskjell på saksøkers og saksøktes påstand.

Et annet trekk ved praksis er en utvikling i retning av stadig høyere erstatninger, særlig i saker hvor den medisinske invaliditet er under 100%. Dette har for det første sammenheng med at det nå kreves erstatning for utgifter som tidligere ikke ble søkt erstattet. I tillegg til utgifter til stell og pleie gjelder dette særlig utgifter forbundet med ombygging/tilpassing av bolig, men også til ulike former for behandling i tillegg til de som dekkes av det offentlig. Det er dessuten grunn til å anta at økningen i erstatningsutbetalingene har sammenheng med at de krav som fremsettes stadig blir høyere og også bedre dokumentert.

Mens økningen i erstatningsnivået de siste år i vesentlig grad knytter seg til utgiftsposter som stell og pleie samt boinnretning, synes tendensen nå å gå i retning av fremme av nye erstatningsposter. Dette kan føre til en ytterligere økning i erstatningsutbetalingene og aktualiserer behovet for en prinsipiell drøftelse av spørsmålet om erstatningspliktens grenser.

Det har i lengre tid vært akseptert at skadelidte får dekket merutgiftene ved å om bygge/tilpasse sin bolig til sin nye situasjon dersom vedkommende skal bo

hjemme. I kjølvannet av dette har det nå også blitt fremmet betydelige krav knyttet til merutgifter ved anskaffelse, bruk og vedlikehold av boligen. En mer detaljert beregning av slike omkostninger innebærer at utgiftsposter av denne art kan komme opp i betydelige beløp. Av spørsmål som her melder seg er om slike merutgifter fullt ut er erstatningsmessige, om det skal gjøres fradrag for eventuell standardhevning, hva som kan kreves av pårørende med hensyn til vedlikehold osv.

På tilsvarende måte er det en økning i krav som knytter seg til anskaffelse, bruk og vedlikehold av bil. Også her kan utgiftene komme opp i betydelige beløp.

Man ser også en økning i krav som har sammenheng med at skadelidte ikke er istand til å utføre de samme aktiviteter som tidligere eller i større grad må ha hjelp til å klare dagliglivets gjøremål. Dette gjelder ikke bare skadelidte som er påført en betydelig medisinsk invaliditet, men også der skaden er mindre omfattende. De samlede årlige utgiftskrav kan komme opp i betydelige beløp selv ved forholdsvis beskjedne skader dersom slike utgiftsposter medtas i kravet. Som eksempel på krav av denne art kan nevnes utgifter forbundet med vedlikehold av hus og hage så som oppussing, maling, gressklipping, snemåking osv. Tilsvarende kan nevnes utgifter forbundet med å eie hytte, bli og båt. Utgifter til rengjøring, klesvask, innkjøp osv. er andre eksempler.

Det kan også nevnes at det i økende grad kreves dekning av utgifter til alternativ medisinsk behandling og til alternativ medisin. Dette har særlig sammenheng med økningen i antall saker der det foreligger en nakkeskade med såkalt whiplash-mekanisme. Som eksempel kan nevnes utgifter til akupunktør, homøopat eller fotsonetrapeut samt utgifter til naturmedisin, helsekost o.l.

Slike utgifter dekkes ikke av folketrygden. I praksis har forsikringsselskapene derfor vært tilbakeholdne med hensyn til å godta dekning av disse, idet man mener trygdemyndighetene er nærmest til å vurdere hva som må anses for adekvat behandling. Dog har det i begrenset utstrekning, mens skaden fremdeles er inne i en akutt fase, vært akseptert at skadelidte utprøver alternative behandlingsopplegg i et forsøk på å bli bedre. Det har vært forutsatt at man kun utprøver en alternativ behandling ad gangen og dekning av slike utgifter har bare skjedd for en begrenset periode. Etter noe tid, når skadelidtes situasjon har stabilisert seg, forutsettes at vedkommende fremstiller seg for en spesialist, som så avgir uttalelse blant annet om hvilket fremtidig behandlingsopplegg som vil være aktuelt og hvilke medisiner vedkommende eventuelt vil ha behov for.

Endelig skal nevnes utgiftene til juridisk bistand. Se nærmere om disse nedenfor i "[Advokatens rolle](#)" i pkt. 4.8.4.

4.2 ERSTATNING FOR IKKE-ØKONOMISK TAP

4.2.1 Innledning

I tillegg til erstatning for økonomisk tap gir skl. "[Oversikt](#)" i kap. 3 også rett til erstatning for ikke-økonomisk tap i form av ménerstatning, skl. § 3-2, og oppreisning, skl. § 3-5. Mens oppreisning er et gammelt institutt som tidligere var hjemlet i strl. ikrl. §§ 19 og 21, ble ménerstatningen først innført i 1973. I praksis er det ménerstatningen som har størst betydning, og før denne ble innført var hovedregelen at det bare var de økonomiske følger av en personskade som var gjenstand for erstatning.

Felles for ménerstatning og oppreisning er at de gir kompensasjon for tap av ikke-økonomisk art – tap som ikke lar seg måle i penger. Tapet kan være av svært forskjellig karakter. Som eksempel kan nevnes redusert livsutfoldelse og livsnyttelse, savn, smerte, krenkelse av verdighet osv.

4.2.2 Ménerstatning

SkI. § 3-2 første og annet punktum lyder:

«Har skadelidte fått varig og betydelig skade av medisinsk art, svares særskilt ménerstatning. Denne erstatning fastsettes under hensyn til ménets medisinske art og størrelse og dets betydning for den personlige livsutfoldelse.»

Bakgrunnen for at ménerstatningen ble innført i 1973, var dels det urimelige at bare den ervervsmessige uførhet og ikke den medisinske invaliditet skulle ha betydning ved et erstatningsoppgjør. Den medisinske invaliditet kan ha stor innvirkning på skadelidtes situasjon uten at dette gir seg utslag i noen ervervsmessig uførhet og derved noe økonomisk tap.

Et vilkår for at ménerstatning kan tilkjennes er at det foreligger en skade av medisinsk art, dvs. en skade på legeme eller helbred. I motsetning til ved økonomisk tap hvor det er den ervervsmessige uførhet som danner grunnlaget for erstatning, er det for ménerstatning den medisinske invaliditet som er avgjørende.

Skaden må videre være varig. Det antas likevel ikke at skaden må vare livet ut. Også langvarige skader vil gi grunnlag for ménerstatning. Hva som skal regnes som en langvarig skade er dog usikkert. I det enkelte tilfelle vil det også kunne være usikkert hvorvidt skaden rent faktisk vil være varig eller ihvertfall langvarig. Dette må avgjøres etter en konkret vurdering i det enkelte tilfelle ut fra hva som må anses som mest sannsynlig.

Endelig må skaden være betydelig. Dette har vært praktisert slik at den medisinske invaliditet normalt må være på minst 15%, slik utgangspunktet også er for yrkesskadeerstatningen. Noen absolutt grense er dette imidlertid ikke, og unntaksvis kan en lavere invaliditet gi rett til ménerstatning.

Etter ordlyden i skl. § 3-2 skal ménerstatningen fastsettes «under hensyn til ménets medisinske art og størrelse og dets betydning for den personlige livsutfoldelse».

I forbindelse med innføringen av ménerstatning ble det vurdert om erstatningen skulle utmåles etter de samme regler som for yrkesskadeerstatningen, som også er en erstatning for ikke-økonomisk tap og knyttet til den medisinske invaliditet. Man ønsket imidlertid ikke å binde erstatningsfastsettelsen til disse reglene, men la den mer bero på rettens skjønn. Man forutsatte likevel at de til en viss grad ville være veiledende ved utmålingen.

I «Pallasdommen», Rt. 1977 s. 782, uttaler Høyesterett (på s. 784-785) om utmålingen av ménerstatning:

«Ménerstatning skal således fastsettes etter domstolenes frie skjønn. Det betyr likevel ikke at størrelsen av ménerstatning i yrkesskadetilfellene er uten interesse. Ved fastsettelsen bør det sees hen til hva slik erstatning, tillagt en tredjedel, ville gitt til resultat. Under tilbørlig hensyn til forholdene i det individuelle tilfelle, vil dette kunne gi en grovt skissemessig antydning om erstatningsnivået.»

Disse prinsipper for erstatningsutmålingen ble fulgt opp i Sevaldsen-dommen, Rt. 1981 s. 138.

Reglene om yrkesskadeerstatning er gitt i ftrl. § 11-8. I medhold av denne bestemmelsen er det ved kgl. res. 5. mai 1972 gitt forskrifter som nærmere regulerer bl.a. selve erstatningsutmålingen. Forskriftene bygger på et system med inndeling i grupper etter den invaliditet skaden har medført. Invaliditetsgraden fastsettes med utgangspunkt i en invaliditetstabell som Sosialdepartementet har fastsatt i medhold av forskriftene. Fastsettelsen skal skje etter en generell vurdering av skadefølgen.

På grunnlag av individuelle hensyn kan det unntaksvis gis høyere erstatning enn hva invaliditetsgraden skulle tilsi (gruppeopprykk). De erstatningsbetingende invaliditetsgrader er inndelt i 9 grupper. Erstatningen svarer til samme prosentdel av grunnbeløpet for alle invaliditetsgrader innen en og samme gruppe. Forholdet mellom invaliditetsgrad og erstatning i forskriftene er fastsatt på følgende måte:

Gruppe	Invaliditetsgrad	Yrkesskadeerstatning pr. år
1	15-24 %	7 % av grunnbeløpet
2	25-34 %	12 % av grunnbeløpet
3	35-44 %	18 % av grunnbeløpet
4	45-54 %	25 % av grunnbeløpet
5	55-64 %	33 % av grunnbeløpet
6	65-74 %	42 % av grunnbeløpet
7	75-84 %	52 % av grunnbeløpet
8	85-100 %	63 % av grunnbeløpet
9	Ved skade som er betydelig større enn skade som gir grunnlag for invaliditetsgrad på 100 %	75 % av grunnbeløpet

Den som er berettiget til yrkesskadeerstatning kan selv velge om han eller hun vil ha erstatningen utbetalt som en løpende ytelse eller som et engangsbeløp, ftrl. § 11-8, fjerde ledd. Engangsverdien svarer i tilfelle til kapitalverdien av den årlige erstatningen basert på grunnbeløpet på skadetidspunktet.

Ménerstatningen skal derimot som annen erstatning etter skadeserstatningsloven i utgangspunktet utbetales som et engangsbeløp. Foreligger særlige grunner kan erstatningen fastsettes i terminbeløp, jfr. skl. § 3-9. I praksis benyttes terminerstatning nesten ikke.

I motsetning til ved yrkesskadeerstatningen, beregnes ménerstatningen etter grunnbeløpet på utmålingstidspunktet, hvilket i seg selv gir et høyere beløp enn for yrkesskadeerstatningen. Ved kapitaliseringen legges skadelidtes alder på skadetidspunktet til grunn.

Som nevnt skal man ved beregningen av ménerstatningen legge til 1/3 til yrkesskadeerstatningen før det foretas en individuell prøving ut fra skadens «betydning for den personlige livsutfoldelsen», jfr. ordlyden i skl. § 3-2. I praksis har dette medført en viss justering oppover, selv om det forsåvidt ikke er noe til hinder for at justeringen også kan skje nedover.

Etter dommene fra 1993 har det vært reist spørsmål om kapitaliseringsrenten ved beregningen av ménerstatningen skal settes til 5%, eller fortsatt ligge på 6% som fremdeles gjelder for yrkesskadeerstatningen. Svaret beror på hvor sterkt tilknytningen til nivået til yrkesskadeerstatningen bør være, og må sies å være tvilsomt.

I tilfelle der den skadelidte er ung og dessuten er påført en betydelig medisinsk invaliditet, kan ménerstatningen komme opp i betydelige beløp. I praksis har det vært tilkjent ménerstatning rundt 600 000 kroner. Etter dagens grunnbeløp på 38 080 kroner vil den ved 100% medisinsk invaliditet ligge i overkant av 700 000 kroner. Ved en del «diffuse lidelser» er imidlertid den medisinske invaliditet ofte lav,

og ménerstatningen blir tilsvarende beskjedent. Hvor skadelidte på skadetidspunktet ikke har fylt 16 år, skal ménerstatningen utmåles etter reglene om standardisert erstatning til barn i skl. § 3-2a, jfr. "*Om erstatning til skadelidte under 16 år – skl. § 3-2a*" i pkt. 4.4.

Ifølge skl. § 3-2 tredje punktum gjelder reglene om fradrag for andre ytelser i skl. § 3-1 tredje ledd også ved utmålingen av ménerstatning, dersom «ytelsene kan anses å gi kompensasjon for ménet». Som eksempel på ytelser det kan tas hensyn etter skl. § 3-1 tredje ledd siste punktum kan nevnes ulykkesforsikringer.

Utbetalingen av ménerstatningen medfører normalt at skadelidte får formuesskatt av kapitalbeløpet og inntektsskatt av avkastningen. Det skal imidlertid ikke foretas noe tillegg i ménerstatningen som kompensasjon for denne skatteulempen. Det har sammenheng med at ménerstatningen ikke er kompensasjon for noe økonomisk tap. Det skal heller ikke svares moranter av beløpet. At det ikke ytes moranter har også sammenheng med at det er grunnbeløpet på oppgjørstidspunktet som anvendes ved utregningen, hvilket innebærer kompensasjon for fall i pengeverdi.

I praksis fastsettes ménerstatningen i dag i de aller fleste tilfelle som en ren regneoperasjon basert på yrkesskadeerstatningens regelsett tillagt en tredjedel med en viss avrundning oppad. Dette har medført at partene normalt kommer til enighet om ménerstatningens størrelse. Den individuelle vurdering som Høyesterett viste til i «Pallasdommen», er således i praksis mindre brukt.

4.2.3 Oppreisning

I 1973 ble reglene om oppreisning overført fra strl. ikrl. §§ 19 og 21 til skl. § 3-5 som nå lyder:

«Den som forsettlig eller grovt aktløyst har

- a) voldt skade på person eller
- b) tilføyd krenking eller utvist mislig atferd som nevnt i § 3-3, kan – uansett om det ytes ménerstatning etter § 3-2 eller standardisert erstatning etter § 3-2a – pålegges å betale til erstatning (oppreisning) for den voldt tort og smerte og for annen krenking eller skade av ikke økonomisk art.

Den som forsettlig eller grovt aktløyst har voldt en annens død, kan pålegges å betale avdødes ektefelle, barn eller foreldre slik oppreisning som nevnt i første ledd.»

Reglene om oppreisning har forholdsvis liten praktisk betydning. Det kreves at skadevolderen har opptrådt forsettlig eller grovt uaktsomt. Sempel uaktsomhet er altså ikke tilstrekkelig. Det er dessuten bare skadevolderen personlig som kan idømmes oppreisningsansvar.

Er vilkårene for oppreisning til stede, kan slik erstatning kreves i tillegg til ménerstatning. Men vilkårene for oppreisning kan også være til stede selv om skadelidte ikke har krav på ménerstatning. Det er ikke noe krav om at vedkommende skal være påført noen varig skade. Oppreisning gis også for «tort og smerte» og for «annen krenking eller personskade av ikke økonomisk art». Som eksempler kan nevnes et langvarig sykehusopphold, store fysiske smerter, psykiske lidelser osv.

I motsetning til ménerstatning kan oppreisning ikke bare tilkjennes den krenkede selv. Ved dødsfall kan også avdødes ektefelle, barn eller foreldre kreve oppreisning for den lidelse de er påført.

Oppreisningen utmåles skjønnsmessig ut fra hva retten finner rimelig i det konkrete tilfellet. Av momenter som vil være av betydning ved denne rimelighetsvur-

deringen nevnes bl.a. krenkelsens omfang, skadevolderens skyld og økonomi. Tilkjente beløp i oppreisning har i praksis vært forholdsvis beskjedne, og ligger i de fleste tilfeller mellom 10 000 og 30 000 kroner. Men vi har eksempler på at beløpene er gått opp i 75 000 kroner. Når skadelidte i RG 1992 s. 954 (Moss) ble tilkjent 25 000 kroner av en grovt uaktsom bilfører, er nok det illustrerende for nivået i dag, smln. også RG 1989 s. 863 (Oslo) og RG 1989 s. 965 (Flekkefjord). Særlig bør nevnes at når skadelidtes økonomiske stilling er av betydning ved erstatningsfastsettelsen, vil den samme krenkelse kunne gi høyst forskjellige erstatninger.

4.3 ERSTATNING FOR TAP AV FORSØRGER

4.3.1 Det rettslige utgangspunkt

Når en personskade medfører døden har de som ble forsørget av avdøde rett til erstatning for tap av forsørger, se skl. § 3-4. Etter motivene til denne bestemmelsen er målsettingen for erstatningsberegningen å gi skadelidte full erstatning, på samme måte som ved personskader ellers. Ved tap av forsørger gir imidlertid ikke utgangspunktet om full erstatning like god veiledning som ved tap i fremtidig erverv. Det er *forsørgertapet* som er gjenstand for erstatning, og dette er ikke nødvendigvis det samme som *det økonomiske tapet* de etterlatte er påført som følge av dødsfallet. Høyesterett formulerte dette slik i Rt. 1950 side 573, Torbjørnsendommen:

«Hans død hadde derfor stor økonomisk betydning både for hans hustru og hans barn. Dette er imidlertid ikke uten videre avgjørende for det krav på erstatning for tap av forsørger som ankemotparten fru Torbjørnsen gjør gjeldende. Dette krav beror på om hun som forsørget kan antas å lide noe tap som følge av mannens død.»

Utgangspunktet er at det skal gis full erstatning for det forsørgertapet som er oppstått som følge av dødsfallet, mens et økonomisk tap som ikke er en følge av avdødes forsørgelse ikke er gjenstand for erstatning. I den enkelte sak vil det imidlertid ikke alltid være lett å skille mellom det økonomiske tapet og forsørgertapet. Dette kan føre til vanskelige rettslige spørsmål og praktiske problemer ved utmålingen.

Det er et grunnleggende vilkår for erstatning at den som krever erstatning helt eller delvis *faktisk ble forsørget* av avdøde. De vanligste grupper som vil ha krav å erstatning for tap av forsørger vil være ektefelle/samboer og barn. Det vil kunne foreligge forsørgelse i rettslig forstand selv om den etterlatte er istand til å forsørge seg selv. Så lenge avdøde bidro til at den felles levestandard ble høyere enn gjenlevende kan make å opprettholde alene, vil det normalt foreligge en delvis forsørgelse. Avdødes bidrag kan ha vært egen inntekt eller ytelser (arbeid) i hjemmet.

Det er ikke de etterlattes nedgang i levestandard generelt som skal erstattes, men det økonomiske tapet som utgjorde avdødes bidrag til vedkommendes forsørgelse. Dette må oppfattes slik at gjenlevende ved erstatningen skal kunne opprettholde sin levestandard i den grad den var et resultat av avdødes forsørgelse. Økonomisk tap som følge av at sporadiske bidrag (enkelstående støtte, lån, gaver) faller bort, er ikke omfattet av retten til erstatning for tap av forsørger.

Ved fastsettelsen vil de etterlattes tilvante økonomiske kår likevel være et viktig utgangspunkt, og mål på om det er lidt et tap som skal erstattes. I dommen inntatt i Rt. 1950 s. 573 fant Høyesterett at de etterlatte ikke hadde lidt noe forsørgertap. Det ble lagt til grunn at de etterlattes stilling som forsørget ikke vesentlig ble forrykket som følge av ektemannen og farens død. Så lenge de etterlatte kunne opprettholde en levestandard som ikke sto i misforhold til levestandarden til en familie i noenlunde samme stilling som avdødes familie da denne døde, forelå det ikke noe tap av forsørger.

Selv om det bare er det økonomiske tapet som kan utledes av avdødes faktiske forsørgelse som erstattes etter skl. § 3-4, har domstolene i enkelte ganger lagt vekt på at også tapet av omsorgen fra en av foreldrene kan være relevant, se nærmere *Lødrup* s. 344 og *Nygaard* s. 150.

Erstatningsutmålingen ved tap av forsørger blir mer skjønnsmessig enn hvor det er tale om skadelidtes tapte inntektsevne, og derved blir usikkerheten knyttet til resultatet også større. Oppgjørene er kompliserte, og forutsetter at man tar stilling til den fremtidige utvikling ikke bare med hensyn til avdødes inntekter, men også de gjenlevendes totale livssituasjon. Verdien av avdødes omsorgsoppgaver i forhold til mindreårige barn lar seg vanskelig måle, og lar seg vanskelig erstatte ved leiet hjelp. Gjenlevendes muligheter for å ta seg av barna etter et dødsfall vil imidlertid være nøye knyttet til familiens økonomiske situasjon.

4.3.2 Utmåling av erstatningen

Etter skl. § 4-3 skal erstatningen fastsettes under hensyn til forsørgingens omfang og den etterlattes muligheter for selv å bidra til sin forsørging. Disse to momentene står altså sentralt i vurderingen av hvor stort forsørgertapet er, og hvilken erstatning som skal ytes.

Når det gjelder *forsørgelsens omfang* må man ta utgangspunkt i forholdene på det tidspunkt forsørgelsen falt bort. Spørsmålet er hvilken verdi forsørgelsen har på dette tidspunkt, og hvilken forsørgelse den enkelte etterlatte kunne ha påregnet i fremtiden.

Avdødes *inntektsforhold* vil stå sentralt ved vurderingen av forsørgelsens omfang. Her oppstår stort sett de samme spørsmål som ved vurdering av skadelidtes lidte inntektstap og tap i fremtidig erverv. Etter rettspraksis legges inntektsnivået på utmålingstidspunktet til grunn for utmåling av forsørgertapet. Skal det tas hensyn til avdødes framtidige avansementsmuligheter må det foreligge konkrete holdepunkter for slikt avansement; det samme gjelder for en økonomisk karriereutvikling ellers. Konkrete forhold som bortfall av overtidsbetaling og andre ekstraintekter skal tas i betraktning. Det er avdødes netto disponible inntekt som er av interesse ved erstatningsutmålingen.

Ikke bare arbeidsinntekt vil være relevant, også kapitalinntekter og pensjonsinntekter vil kunne inngå i avdødes forsørgelse.

Ved siden av avdødes inntekt vil *arbeid i hjemmet* kunne gi grunnlag for forsørgertap. Husarbeid og annen egeninnsats i hjemmet som f.eks. arbeid og vedlikehold på eget hus, vil bli regnet som ytelser fra avdøde som kom de etterlatte tilgode.

Når man skal vurdere forsørgelsens omfang må man imidlertid også ta hensyn til hvordan avdødes inntekt ble disponert. En del av netto disponibel inntekt ville ha gått med til avdødes personlige forbruk, sparing o.l. Tilsvarende vil arbeid i hjemmet for en del ivareta avdødes eget behov. *Avdødes særforbruk* må fastsettes skjønnsmessig, idet man sjelden vil ha klare holdepunkter for å avgjøre hvor stor del av de tapte inntektene som ville ha gått med til avdødes underhold. Den enkelte families fellesutgifter, familiens samlede inntektsnivå, avdødes utgifter til inntekts ervervelse og antall familiemedlemmer vil her være momenter av betydning.

Lovgiveren forutsetter at voksne mennesker i utgangspunktet har plikt til å forsørge seg selv. Det skal derfor ved utmålingen legges vekt på de *etterlattes muligheter til selv å sørge for et passende underhold*. Også her må man ta utgangspunkt i forholdene på det tidspunktet forsørgelsen faller bort. Når det gjelder barn er det vanlig å akseptere forsørgelse fram til 19 år. Dersom det i den enkelte sak er sannsynlig at avdøde ville ha forsørget barnet ut over dette, f.eks. under utdanning, vil man kunne ta hensyn til dette ved utmålingen. For ektefeller vil evnen til å forsørge

seg selv stå helt sentralt. Selv om det er sannsynlig at ektefellen faktisk ville ha blitt forsørget av avdøde, vil vedkommende likevel ikke kunne kreve erstatning for tap av forsørger dersom det ikke er noen rimelig grunn til at vedkommende ble forsørget av avdøde. I Rt. 1976 s. 1302 la Høyesterett vekt på at den gjenlevende ektefellen etter hvert måtte «basere seg i det alt vesentlige på å klare seg selv».

Ofte vil i dag begge ektefeller ha inntekter ved arbeid utenfor hjemmet. Hvor disse inntekter ligger innenfor hva som kan regnes for en vanlig inntekt og i overkant av dette, vil hver av ektefelle måtte sies å forsørge den andre. Hvor inntektene blir høyere, vil forsørgelsen avta ved stigende inntektsnivå.

Før dødsfallet vil den enkelte etterlattes forsørgelse bestå av forsørgerens ytelse, pluss selvforsørgelse. Når avdødes ytelse bortfaller er spørsmålet hvordan etterlattes egen evne til forsørgelse vil utvikle seg. Det er de etterlattes økonomiske situasjon som helhet som skal legges til grunn for utmålingen. Den enkeltes inntektsmuligheter vil være avhengig av alder og helsetilstand, utdanning, yrkeserfaring, omsorgsoppgaver, og i det hele hvilke muligheter den etterlatte må antas å ha til å skaffe seg inntekt.

Det er ikke bare egen ervervsevne som er relevant ved vurderingen av den etterlattes økonomiske stilling. Også trygdeytelser og pensjoner, samt kapitalavkastning er av betydning ved beregning av etterlattes inntekt etter dødsfallet. At ytelse som de etterlatte får som følge av dødsfallet skal medtas i beregningen, følger av at det ved utmålingen skal tas utgangspunkt i en differansebetragtning mellom de etterlattes økonomiske situasjon før og etter ulykken. I denne vurderingen skal en ta med både de etterlattes faktiske inntekter og deres inntektsmuligheter.

Bestemmelsen i skl. § 3-1 tredje ledd gjelder tilsvarende for forsørgertap. Som nevnt ovenfor vil imidlertid utbetalte ytelse komme inn i beregningen av gjenlevendes inntekter og totale økonomiske situasjon etter skaden. Det kan derfor synes unødvendig med egne fradragsregler. Resultatet skal imidlertid bli det samme enten man tar hensyn til utbetalinger som ledd i vurderingen av de etterlattes økonomiske stilling etter dødsfallet, eller man benytter disse som fradragsposter etter å ha utmålt forsørgertapet. Praksis er ikke her ensartet, idet det ofte ses bort fra de ytelse som faller inn under «kan»-regelen ved vurderingen av den etterlattes evne til selvforsørgelse, se f. eks. RG 1992 s. 198 (Brønnøy), hvor partene var enige om at man skulle se bort fra en gjeldsreduksjon som følge av en gjeldsforsikring og retten tok heller ikke hensyn til forsikringer på 864 800 kroner. Retten la imidlertid vekt på de reduserte renteutgifter og avdrag som forsikringene medførte. I RG 1993 s. 460 (Drammen) utløste dødsfallet forsikringer på 882 955 kroner, og retten tok her hensyn til avkastningen av den kapital som oversteg den etterlattes gjeldsbyrde. I RG 1993 s. 1086 (Karmsund) ble det ikke tatt hensyn til forsikringer på 800 000 kroner. Etter Utvalgets syn er dette neppe i overensstemmelse med det grunnsyn som skl. § 3-4 bygger på. En gjeldsforsikring kan få direkte innflytelse på den etterlattes evne til selv å sørge for sin forsørgelse ved at en gjeldsbyrde blir eliminert.

Det er ikke bare de etterlattes inntektsmuligheter som trekkes inn i vurderingen. Når det gjelder bortfall av ytelse i hjemmet, vil de etterlattes muligheter til selv å utføre dette arbeidet stå sentralt. I hvilken grad de etterlatte vil ha krav på dekning av utgifter til leiet hjelp til arbeid i hjemmet må vurderes konkret ut fra forholdene i den enkelte sak.

Det må også vurderes konkret for hvor mange år de etterlatte har krav på erstatning for tap av forsørger. Tidsrommet er avhengig av den etterlattes alder og evne til selvforsørgelse. Ektefeller som på sikt vil være selvforsørgende vil f.eks. kunne ha krav på erstatning i et visst antall år, til omsorgsoppgaver faller bort, eller i en omstillingsperiode. Avdødes alder vil selvsagt også ha betydning ved vurderingen av sannsynlig forsørgerperiode.

Erstatningen utbetales i form av en engangserstatning. De generelle problemene knyttet til kapitalisering og skatteulempe gjelder også for forsørgertapet. I de dommene som er nevnt ovenfor, ble skatteulempen vurdert meget forskjellig, uten at det forklares ved sakenes egenart.

Med hensyn til terminerstatning er det i Ot.prp. nr. 4 (1972-73) s. 39 uttrykkelig sagt at fastsettelsen av forsørgertapet ikke bør knyttes til et ubestemt tidsrom. Departementet sluttet seg til komiteens uttalelse om at erstatningen, når forholdene er særlig usikre, heller bør fastsettes for et bestemt begrenset tidsrom, og at det tas uttrykkelig forbehold om at erstatningen deretter kan tas opp på ny.

4.3.3 Erstatningsnivået

Det er altså først når man har fastsatt avdødes disponible nettoinntekt, og anslått andelen av eventuelt arbeid i hjemmet, samt gjort fradrag for avdødes eget forbruk og eventuell sparing som ikke inngår i forsørgelsen, og dessuten tatt hensyn til de etterlattes netto disponible inntekt (selvforsørgelsesevne) etter dødsfallet, at man finner fram til netto årlig forsørgertap. Denne prosessen er beheftet med en rekke usikkerhetsfaktorer, som er større ved forsørgertap enn ved beregning av tap for skadelidte selv. I tillegg til de usikkerhetsmomentene som er knyttet til avdødes inntektsforhold, levealder og fremtidsutsikter ellers, kommer tilsvarende usikkerhet knyttet til avdødes ektefelles fremtidige inntektsforhold inn. Denne usikkerhet blir understreket i rettspraksis, som også fremhver de skjønnsmessige vurderinger som ligger til grunn for beregning av tapet. Idag må det særlig ved yngre etterlatte kunne bygges på at de helt ut eller i det vesentlige vil kunne ble selvforsørgere etter en viss periode.

Det er bare avsagt et par dommer i Høyesterett vedrørende tap av forsørger etter at retten til erstatning for tap av forsørger ble regulert i skl., og de er forholdsvis gamle. Det foreligger en del dommer fra de øvrige domstoler, men det overveiende antall erstatningssaker blir også her avgjort i form av utenrettslige forsikringsoppgjør. Det er karakteristisk for en del av de avtalebaserte erstatningsoppgjør etter større ulykker (Alexander Kielland, Scandinavian Star, Consem) at forsørgertapet baseres på standardiserte satser uten noen individuell vurdering av den enkeltes tap. De standardiserte satsene har i disse tilfellene gitt betydelig overkompensasjon sammenlignet med utmåling i samsvar med gjeldende rett slik denne fremkommer gjennom rettspraksis, se nærmere "*Erstatningsoppgjøret ved noen større ulykker*" i pkt. 4.10.

I tilsvarende minnelige oppgjør etter dødsfall som følge av større yrkessykdomsskader, er det ved utmålingen tatt utgangspunkt i alminnelige erstatningsregler, noe som har gitt tilsvarende lavere utbetalinger sammenlignet med oppgjørene etter store ulykker. Det vises også her til drøftelsen under "*Erstatningsoppgjøret ved noen større ulykker*" i pkt. 4.10.

Det gjennomgående inntrykk ved gjennomgang av rettspraksis er at erstatningsutbetalinger ved tap av forsørger ligger på et moderat nivå, sammenlignet med de krav som ofte fremsettes og enkelte av de avtalebaserte oppgjør som har funnet sted de senere år. Oversikten nedenfor vil vise de fleste erstatninger som domstolene har utmålt i forsørgertap i de senere år, og som er publisert. Beløpene i parentes er erstatningen omregnet i 1993-kroner.

1. Høyesterett:			
Rt. 1950 s. 573	Enke + 1 barn	0	0
Rt. 1967 s. 735	Enke + 1 barn	140 000	(824 000)
Rt. 1969 s. 1308	Enke + 2 barn	90 000	(503 000)
Rt. 1973 s. 531	Enke + 1 barn	160 000	(670 000)
Rt. 1973 s. 1334	Enke + 2 barn	60 000	(247 000)
Rt. 1974 s. 813	Enke	60 000	(226 000)
Rt. 1974 s. 1077	Enke + 4 barn	40 000	(151 000)
Rt. 1976 s. 1302	Enkemann	75 000	(232 000)
2. Underrettspraksis – dommer inntatt i Rettens Gang:			
RG 1980 s. 729		0	0
RG 1981 s. 607	Enkemann, 4 barn	305 000	(606 000)
RG 1982 s. 671		20 000	(36 000)
RG 1982 s. 994	Enke	280 000	(500 000)
RG 1984 s. 282	Enkemann, 1 barn	90 000	(139 000)
RG 1984 s. 297	2 barn	122 000	(189 000)
RG 1984 s. 697		40 000	(62 000)
RG 1984 s. 800		134 000	(208 000)
RG 1985 s. 320	Enke, 1 barn	305 000	(447 000)
RG 1986 s. 10	Enke, 1 barn	227 000	(310 000)
RG 1987 s. 410	Enke	40 000	(50 000)
RG 1988 s. 315	Enke, 2 barn	150 000	(177 000)
RG 1989 s. 749	Enke, 1 barn	300 000	(338 000)
RG 1989 s. 1091	Enke, 1 barn	550 000	(620 000)
RG 1990 s. 1213	Enkemann	35 600	(39 000)
RG. 1991 s. 945	Enke, 3 barn	345 000	(361 000)
RG 1992 s. 198	Enke, 1 barn	500 000	(512 000)
RG 1993 s. 460	Enke 2 barn	800 000	(800 000)
RG 1993 s. 1086	Enke 1 barn	489 000	(489 000)

4.4 OM ERSTATNING TIL SKADELIDTE UNDER 16 ÅR – SKL. § 3-2A

Ved lov av 18. desember 1987 nr. 96 fikk skl. en ny § 3-2a med overskriften «Standardisert erstatning til barn». Det var flere årsaker til denne lovendringen, som var en nyskaping i norsk og nordisk erstatningsrett. Da vi her presenteres for flere av de synspunkter som har betydning for vurderingen av gjeldende rett også for voksne, skal det bli redegjort for dem i noe bredde. De danner også grunnlag for å vurdere behovet for eventuelle endringer i dette regelsettet. Utviklingen frem mot lovendringen i 1987 illustrerer også politikernes engasjement i erstatningsrettslige problemstillinger. Den viktigste begrunnelsen for standardiserte regler for utmålingen av erstatningen til skadelidte under 16 år, er at skjønnet over de to hypotetiske

økonomiske karrieremønstre nærmer seg gjetning når skadelidte er på barne- og ungdomstrinnet. Uansett evner og legning, er det normalt ikke mulig med noenlunde pålitelighet å kunne si hva skadelidte ville ha tjent uten skaden. Det er også – noe varierende med skadens omfang – nærmest umulig å fastsette inntektsnivået med skaden, hvis dette skal antas å ligge i nærheten av nivået i den fremtid man ikke kjenner. Hvor barn blir skadet, vil jo erstatningen dekke perioder opp til 60-65 år. For det overveiende antall skadelidte i denne aldersgruppen vil det ikke være mulig ut fra sannsynlige yrkesvalg å basere seg på bestemte nivåer. Individuelle inntektssvariasjoner både i akademiske yrker og i ulike håndverk og næringsvirksomhet er betydelige.

Ved de høyere uføregrader la rettspraksis som regel til grunn at skadelidte ville fått en inntekt som kan kalles «funksjonærlønn», uten at dette ble nærmere definert, se f. eks. RG 1986 s. 751 (Oslo) og RG 1986 s. 653 (Larvik), hvor skadelidte i begge dommer var piker i 15-årsalderen som ble 100 % ervervsmessig uføre og medisinsk invalide etter bilulykker. Erstatningene for tap i fremtidig erverv ble satt til henholdsvis 680 000 (930 000 i 1993-kroner) og 650 000 kroner (889 000 i 1993-kroner). Et utgangspunkt for nivået ble forsåvidt lagt av Høyesterett i Sevaldsen-dommen Rt. 1981 s. 138, hvor en 18 år gammel ungdom med faste planer om å bli ingeniør som nevnt fikk en erstatning for tap i fremtidig erverv på 650 000 kroner (1,3 mill. i 1993-kroner), idet man la vesentlig vekt på NITO's lønnstatistikk. Etter den tids lønnsnivå ble årsinntekten i snitt frem til pensjonalden antatt å være ca. 90 000 kroner. Dette nivået harmonerer også med resultatet i Rt. 1984 s. 1146.

Ved de lavere uføregrader er erstatningen blitt fastsatt etter et meget fritt skjønn. Her vil skadens økonomiske betydning lett reduseres eller helt falle bort ved at yrkesvalget kan tilpasset skaden. Dette kan illustreres ved to høyesterettsdommer. I Rt. 1977 s. 313 hadde en tretten år gammel gutt, mistet høyre arm. Dette ga en medisinsk uførhet opp mot 100 %. Han fikk en erstatning for tapt inntektsevne på 200 000 kroner (568 000 i 1993-kroner) (som ble redusert med 3/4 på grunn av hans medvirkning til skaden). Høyesterett understreket at beløpet var meget skjønnsmessig anslått. I Rt. 1968 s. 1145 bestod skaden av en venstresidig skulder- og armskade, som ga en medisinsk invaliditet på 25 %. Erstatningen ble satt til 50 000 kroner (288 000 i 1993-kroner), og det ble lagt vekt på de begrensninger skaden medførte for yrkesvalget. Høyesterett bemerket at en «fysisk skade av denne karakter og med såvidt utpregede ytre symptomer påvirker hans alminnelige personlighetsutvikling og kan ha en innflytelse på hvorledes en kan utvikle og nyttiggjøre seg sine arbeidsmessige evner». Denne uttalelsen viser bl.a. hvor skjønnsmessig erstatningsfastsettelsen blir når slike hensyn skal ha betydning.

Diskusjonen omkring erstatningen til barn og ungdom ble et politisk tema etter dommen av Senja herredsrett inntatt i RG 1982 s. 632. Her var skadelidte en pike på 13 måneder, og hun var blitt 100 % medisinsk og ervervsmessig ufør ved skaden. Erstatningen ble satt til 250 000 kroner (446 000 i 1993-kroner). I rettens begrunnelse heter det bl.a. at man ved vurderingen av hennes inntektsmuligheter uten skaden måtte se hen til «den art arbeid de fleste kvinner på hennes hjemsted beskjeftiger seg med». Det var få yrkesmuligheter i landsdelen utenfor kontoryrket. Det avgjørende synspunktet ved erstatningsfastsettelsen var derfor gjennomsnittsinntekten for kvinnelige funksjonærer i 1981. Dommen ble oppfattet både som kvinne-diskriminerende og distriktsdiskriminerende. I LoR 1983 s. 1-2 gir *Haga* uttrykk for følgende: «Saken har et likestillingsperspektiv som er særlig viktig. Den rettsregel domstolen bygger på, er kjønnsnøytral. Men når regelen brukes, kommer likevel kvinnen dårligere ut». Videre heter det: «Det synspunkt retten gir uttrykk for..... kan innebære at et fremtidstap vurderes ulikt avhengig av bosted, også for helt små barn hvor mulighetene i yrkeslivet er fullstendig åpne». Før Utvalget kommer inn på de

politiske ettervirkninger av dommen, er det grunn til å understreke at den tilkjente erstatningen ligger på et meget høyt nivå hvis man sammenligner med andre dommer fra samme periode. Skadelidte var som nevnt 13 måneder på skadetidspunktet, og hun ville neppe kommet i inntektsgivende arbeid før etter ca. 15-18 år. I denne perioden ville erstatningsbeløpet blitt mer enn tredoblet. Erstatningen er således høyere enn den erstatning som ble gitt i Sevaldsen-saken i Rt. 1981 s. 138, hvor lønnsnivået for ingeniører som nevnt dannet grunnlaget for utmålingen, selv om direkte sammenligninger er vanskelige, bl.a. på grunn av skattemessige forhold.

Når det gjelder de kvinnepolitiske perspektiver, skrev Likestillingsrådet under Stortingets behandling av erstatningsreglene for personskader at erstatningen måtte utmåles likt for kvinner og menn «uten hensyn til tradisjonelle kjønnsrollemønstre». Justiskomiteen sa seg enig i dette, Innst. O nr. 32 (1972-73) s. 145 sp. 2, hvor det avslutningsvis ble presisert «at det må være klart at denne paragraf [skl. § 3-1] forutsetter likestilling mellom kvinner og menn når det gjelder krav om erstatning for lidt tap og for tap i fremtidig erverv».

I 1983 ble det i Stortinget stillet følgende spørsmål til justisministeren (Stortingstidende (1982/83) s. 2624 spalte 1):

«Ved ulykker der offeret er berettiget til erstatning, ser vi at ofte fastsetter domstolene erstatningsbeløpet lavere dersom jenter eller kvinner blir skadet. Loven burde inneholde en presisering, så slike urimeligheter unngås. Vil justisministeren ta et initiativ til justering/presisering av lovgivningen på dette området?»

I sitt svar fremhevet justisministeren at det er det konkrete, økonomiske tap som skal erstattes. Det er derfor slik at lønnsforskjeller mellom mannlige og kvinnelige arbeidstakere gjenspeiler seg i erstatningsutmålingen. Det ble videre uttalt (s. 2624 spalte 2):

«Når det gjelder barn, står man normalt uten det holdepunkt skadelidtes yrke gir for hvor stort tapet er. Domstolene er her henvist til å bygge på et sannsynlig yrkesvalg og den forventede fremtidige inntekt for vedkommende skadelidte. I hvilken utstrekning en forskjell mellom gutt og jente her skal gi seg utslag, vil bero på en vurdering av fremtidsutsiktene når det gjelder lønnsforhold for kvinner og menn ...

Grunnen til at vi i erstatningsretten opplever forskjellsbehandling av kjønnene, er etter min mening de rådende lønnsforhold i samfunnet, ikke lovgivningen ... Etter min mening er det ikke praktisk å arbeide for lønnsutjevning mellom kjønnene ved hjelp av erstatningsrettslige virkemidler.»

I forbindelse med innstillingen fra Stortingets justiskomite om de forslag til endringer i skl. som ble vedtatt ved lov av 21. juni 1985 nr. 81 (og som ikke berørte personskadereglene i lovens "*Oversikt*" i kapittel 3) hadde Arbeiderpartiets medlemmer noen kritiske merknader til prinsippet om den individuelle erstatningsutmåling. Det heter her (Innst. O. nr. 92 (1984-85) s. 10 spalte 2):

«Mindretallet er oppmerksom på at erstatningsutmålingen til dels avspeiler sosiale ulikheter i samfunnet. Men mindretallet mener at erstatningslovgivningen ikke bør bidra til å opprettholde sosial urettferdighet og kjønnsdiskriminering.»

Etter noen bemerkninger om skjønnsutøvelsen i slike saker konkluderte mindretallet slik:

«Mindretallet vil på denne bakgrunn be departementet utrede alternative standardiserte prinsipper for erstatningsutmåling ved personskader og kommer tilbake med forslag om lovendring.»

Også senere i 1985 var erstatningsutmålingen ved personskader oppe i Stortinget, og debatt-temaene var de samme (Stortingstidende (1985-86) s. 1575, jfr. også NOU 1987:4 s. 20).

I september 1986 oppnevnte Justisdepartementet en arbeidsgruppe som skulle vurdere regler om standarderstatning til barn. Gruppen fikk frist frem til nyttår med å fremlegge sin innstilling, NOU 1987:4. Resultatet av gruppens arbeid ble den nye skl. § 3-2a.

Gruppen foreslo en standardisert erstatning som skulle gjenspeile et lønnsnivå i overkant av industriarbeiderlønn med overtid o.l. Det ble presisert at det representerte det nivå som etter gruppens syn rettspraksis i det vesentlige hadde lagt seg på, jfr. de ovenfor refererte dommer.

Grunnlaget for erstatningsfastsettelsen er den medisinske invaliditetsgrad. Denne invaliditeten er ikke den ideelle basis for erstatningsfastsettelsen, og under høringsrunden ble det rettet innvendinger mot den, se nærmere Ot. prp. nr. 14 (1986-87) s. 6. Avgjørende for arbeidsgruppen og departementet var imidlertid at den medisinske invaliditet kan baseres på eksisterende tabeller, og at man derfor vil få en betydelig oppgjørsteknisk gevinst. Den ervervsmessige uførhet er atskillig mer skjønnsmessig, og ville i mange tilfelle være gjenstand for gjetning for barn som ikke har foretatt noe yrkesvalg. En standardisert erstatning basert på den ervervsmessige uføregraden ville være beheftet med de samme usikkerhetsmomentene som en fastsettelse på individuelt grunnlag.

Valget av den medisinske invaliditet som erstatningsgrunnlag betyr at de skadelidte som har en ervervsmessig uføregrad som er lavere enn den medisinske invaliditetsgrad, vil få en overkompensasjon. Det kan f. eks. tenkes at to skadelidte begge har en medisinsk invaliditet på 100 %, mens den ene også er 100 % ervervsmessig ufør, mens den annen har en lavere ervervsmessig uføregrad. At den sistnevnte vil komme bedre økonomisk ut av det enn den førstnevnte, er utvilsomt. *Holgersen* (s. 531) trekker frem en dom av Indre Sogn herredsrett fra 1991 (og som nå er pådømt av Gulating lagmannsrett) hvor dette er problemstillingen og skriver: «Da synes det å være innebygget slike skjevheter i systemet, at det gir grunnlag for å spørre om ikke reglene gir resultater som fjerner seg i lengste laget fra utgangspunktet om gjenoppretting og full dekning for faktisk tap». Utvalget vil nedenfor foreta en nærmere vurdering av behovet for endringer i skl. § 3-2a se "*Om den standardiserte erstatning til barn, jfr. skl. § 3-2a*" i pkt. 7.11. Til Holgersens kritikk – som rammer et sentralt punkt ved standardiserte regler i det hele – vil Utvalget bemerke: En forskjell som slår ut i en overkompensasjon for en skadelidt, innebærer ikke at andre får mindre enn full erstatning. Slike utslag på standardreglenes debetkonto må selvsagt veies mot deres fordeler.

Erstatningen ved 100 % medisinsk invaliditet utgjør 40 ganger folketrygdens grunnbeløp. Dette omfatter både erstatning for tapt inntektsevne (tap i fremtidig erverv) og ménerstatning. Med et grunnbeløp på 38 080 kroner (G pr. 1. mai 1994) vil erstatningen bli 1 523 200 kroner. For de lavere invaliditetsgrader skal det skje en forholdsmessig reduksjon. Det gis ikke erstatning for en lavere invaliditetsgrad enn 15 %. Denne nedre grense er satt fordi den normalt er grensen for når det blir tilkjent ménerstatning, og fordi det en så lav invaliditetsgrad neppe vil påvirke inntektsevnen.

Arbeidsgruppen hadde foreslått at erstatningen skulle ytes terminvis frem til skadelidte hadde fylt 18 år, og at skadelidte da hadde rett til å velge mellom fortsatte

terminytelser eller et engangsbeløp. Tankegangen var at skadelidte ikke hadde tapt vesentlige inntekter før det tidspunktet. I proposisjonen gikk imidlertid departementet inn for at det straks skulle ytes et engangsbeløp, og det ble også lovfestet. Denne endringen tok imidlertid ikke hensyn til at engangsbeløpet gir en høyere erstatning jo yngre skadelidte er, idet det ikke ble gitt noen regel om neddiskontering. At yngre og eldre får det samme erstatningsbeløpet, innebærer en tildels betydelig overkompensasjon for de yngre, som øker jo yngre skadelidte er.

Om Utvalgets vurderinger av den standardiserte erstatningen for barn, se i det hele "*Om den standardiserte erstatning til barn, jfr. skl. § 3-2a*" i pkt. 7.11.

4.5 OM ERSTATNINGSUTMÅLINGEN VED YRKESKADER – FORSKRIFT AV 21. DESEMBER 1990

4.5.1 Bakgrunnen for forskriften

Yrkesskadene har i lang tid vært undergitt spesielle erstatningsregler. Fra slutten av det forrige århundre var skadelidte henvist til de satser som ble lagt til grunn i ulykkestrygdlovgivningen. Noe krav mot arbeidsgiveren kunne opprinnelig bare unntaksvis fremmes; etterhvert ble kravet at skaden måtte være voldt ved forsett eller grov uaktsomhet fra dennes side for at den skadede arbeidstaker kunne få erstatning.

Reglene om arbeidsgiveres erstatningsrettslige «immunitet» ble opphevet i 1976. Usikkerheten omkring vilkårene for ansvar – særlig ansvarsgrunnlaget – var bakgrunnen for loven av 16. juni 1989 nr. 86 om yrkesskadeforsikring. Denne loven pålegger alle arbeidsgivere å tegne forsikring til gunst for arbeidstakeren, som kommer til utbetaling uavhengig av om det foreligger noe skyld fra skadevolderens side. Yrkesskadeforsikringsloven medførte således en betydelig bedring av arbeidstakeres erstatningsrettslige stilling. I praksis innebærer den at alle arbeidstakere som påføres en yrkesskade eller yrkessykdom har rett til erstatning for det tap de er påført ved skaden. I utgangspunktet skal de yrkesskadelidte stilles som enhver som er påført en skade som det står en ansvarlig skadevolder bak.

Ved erstatningsutmålingen kommer skl. "*Oversikt*" i kap. 3 til anvendelse, medmindre annet ikke er bestemt i eller i medhold av yrkesskadeforsikringsloven. Etter denne lovs § 13 kan Kongen gi regler om utmålingen av erstatningen etter loven. Slike regler ble gitt ved Kronprinsregentens resolusjon av 21. desember 1990 om forskrift om standardisert erstatning etter yrkesskadeforsikringsloven.

Forskriften bygger i det vesentlige på Utvalgets første innstilling, som ble avgitt 15. oktober 1990, se vedlegg I og II.

Yrkesskadene står på mange måter i en erstatningsrettslig særstilling. Antallet skader er betydelig og omfatter ved siden av trafikkskadene det overveiende antall personskader. De skadelidte er i det alt vesentlige i en yrkessituasjon, med en inntektskarriere som har færre usikkerhetsmomenter enn hvor f. eks. barn og ungdom blir skadet. Det er lang tradisjon for utmålingsregler som er mindre skjønnsmessige enn i erstatningsretten ellers. Også i de vel 10 år disse skadetilfellene ble utmålt etter vanlige erstatningsregler, medførte de ulike forsikringsformene basert på standard-satser at erstatningens omfang praktisk talt aldri ble gjenstand for tvist.

En rekke forskjellige hensyn talte for å innføre bestemmelser om standardisert erstatning for personskader voldt ved yrkesskader og yrkessykdommer.

Da yrkesskadeforsikringsloven trådte ikraft, hadde allerede de fleste forsikringsselskaper i sine vilkår for yrkesskadeforsikring regler om standardisert utmåling av erstatningsbeløpet. Det var en frivillig sak for den enkelte arbeidsgiver å tegne slik forsikring, som ga et bedre vern enn de erstatningsregler som gjaldt før loven, se nærmere NOU 1976:6 Erstatning og forsikring ved yrkesskader. Etter vil-

kårene for disse forsikringene hadde skadelidte adgang til å kreve at utmålingen skulle skje i samsvar med den alminnelige erstatningsrett; en adgang som praktisk sett ikke ble benyttet på grunn av overkompensasjon.

De synspunkter som lå til grunn for de standardiserte satser som alternativ til en tradisjonell individuell erstatningsutmåling vil Utvalget komme nærmere inn på nedenfor under "*Om den standardiserte erstatningen etter yrkesskadevorskriften*" i pkt. 7.12. For øvrig vises til drøftelsen i Utvalgets innstilling av 15. oktober 1990, vedlegg I, særlig s. 162 flg.

4.5.2 Hovedlinjene i forskriften – nettosystemet

Ved et erstatningsoppgjør etter skadeserstatningslovens alminnelige regler for tapt inntektsevne (tap i fremtidig erverv), vil en rekke fradragposter komme inn ved erstatningsberegningen, jfr. skl. § 3-1 tredje ledd. Dels dreier det seg om poster som skal trekkes fra, bl.a. trygdeytelser, og dels dreier det seg om ytelser som det *kan tas hensyn til*, bl.a. utbetalinger etter private forsikringer, se fremstillingen i "*Fradragspostene «krone for krone»*" i pkt. 4.1.4.5 og "*De skjønsmessige fradrag*" i 4.1.4.6.

Ved utformingen av forskriften om standardisert erstatning er det tatt hensyn til de fradragposter som normalt kommer inn ved et ordinært erstatningsoppgjør. Forskriften bygger på at skadelidte har krav på ytelser etter ftrl. kap. 11 om ytelser ved yrkesskader. Erstatningen etter forskriften skal i utgangspunktet dekke differansen mellom full erstatning og de ytelser skadelidte får fra folketrygden, og det skal derfor ikke gjøres fradrag for disse ytelser. Arbeidstakere som ikke fyller vilkårene for ytelser etter ftrl. kap. 11, men som allikevel er erstatningsberettiget etter loven om yrkesskadevorsikring, kan etter forskriftens § 1-2 kreve tilleggserstatning slik at skadelidte så langt det er mulig settes i samme stilling som om slike ytelser hadde vært tilstått.

Det skal heller ikke gjøres fradrag for andre ytelser som er nevnt i skl. § 3-1. Dersom arbeidsgiveren har tegnet andre forsikringer for sine ansatte, skal forsikringsytelsene utbetales i tillegg til yrkesskadevorsikringen. Det samme gjelder for pensjoner m.v. I den samme stilling står de forsikringer som de ansatte selv har tegnet. Det er ikke adgang til å gjøre noe skjønsmessig fradrag etter skl. § 3-1 tredje ledd siste pkt. Det vises til Utvalgets innstilling av 15. oktober 1990, vedlegg I s. 167.

Ved valget av satser er utgangspunktet at skadelidte i alminnelighet vil få en erstatning for tap i fremtidig erverv som ligger innenfor rammene av hva som vil være «full erstatning» etter ellers gjeldende erstatningsregler. Det bør imidlertid tilføyes at minstesummen på 7 G vil gi overkompensasjon i mange tilfeller, se nærmere "*Minstenivået på 7 G for tapt inntektsevne*" i pkt. 7.12.7.2. Dette skyldes at man her tilnærmet har fulgt de minstesatser som tidligere gjaldt etter forsikringsvilkårene for Trygghetsforsikringer m.v., og som er inntatt i Utvalgets første innstilling, se vedlegg I. Derimot kan maksimumssatsen på 10 G innebære at det ytes en erstatning som ligger lavere enn en utmåling etter vanlige regler, se nærmere "*Toppnivået for inntekter på 10 G*" i pkt. 7.12.7.3.

Utvalget vil innledningsvis også nevne regelen i forskriftens § 3-1 annet ledd. Dette er en sikkerhetsventil som skal fange opp de tilfelle hvor en erstatning etter de standardiserte satser vil avvike «vesentlig fra det som ville vært skadelidtes alminnelige inntektsnivå uten skaden eller sykdommen». Da skal inntektsgrunnlaget for beregningen settes til dette nivået. Denne regelen vil bl.a. være praktisk hvis skadelidte har hatt avbrudd i inntekten på grunn av studier, arbeidsløshet o.l.

4.5.3 De enkelte tapsposter

4.5.3.1 Tapt inntekt og påførte utgifter

Tapt inntekt og påførte utgifter frem til oppgjørstidspunktet, skal erstattes individuelt, og med renter etter morarenteloven fra 1 måned etter at krav er sendt forsikrings-selskapet, jfr. forskriftens §§ 2-1 og 2-3.

Ved erstatningsberegningen er det for disse posters vedkommende de samme regler som gjelder som etter alminnelig erstatningsrett, jfr. skl. § 3-1. Dette innebærer at erstatningsfastsettelsen skal skje etter alminnelige prinsipper, også m.h.t. krav til påregnelighet m.v., og at det for disse posters vedkommende på ordinær måte skal gjøres fradrag for andre ytelser etter skl. § 3-1 tredje ledd.

4.5.3.2 Tapt inntektsevne (tap i fremtidig erverv)

Ved erstatning av tap i fremtidig erverv er standardiseringen basert på følgende 3 forhold:

- skadelidtes pensjonsgivende inntekt i året før skaden eller sykdommen ble konstatert, eller et senere år dersom dette gir høyere grunnlag, jfr. forskriftens § 3-1
- skadelidtes alder på oppgjørstidspunktet, jfr. forskriftens §§ 3-3 og 1-4
- skadelidtes ervervsmessige uførhet.

Hvis skadelidte bare har tapt deler av sin ervervsevne, reduseres erstatningen tilsvarende, jfr. forskriftens § 3-4.

Alle skadelidte som har et inntektsgrunnlag på 7 G (dvs. 266 560 kroner pr. 1. mai 1994) eller lavere får utmålt erstatningen etter et inntektsnivå på 7 G. Dette gjelder uten hensyn til om den skadelidte arbeidet heltid eller deltid, og uten hensyn til hvor lav lønnen var da skaden inntraff. Alle får en lik grunnerstatning på 22 G (837 760 kroner).

For skadelidte som har et inntektsgrunnlag mellom 8 G (304 640 kroner) og 10 G (380 800 kroner) kan grunnerstatningen variere fra 24 G (913 920 kroner) til 28 G (1 066 240 kroner).

Alle som har et inntektsgrunnlag over 10 G (380 800 kroner) får samme grunnerstatning på 30 G (1 142 400 kroner).

Grunnerstatningen tar utgangspunkt i at skadelidte er 45 eller 46 år, og er 100% ervervsmessig ufør. For hvert år skadelidte er over 46 år, gjøres et fradrag som tilsvarer 5% av grunnerstatningen. For de eldste aldersgrupper, som ved denne nedtrapping ikke ville ha fått noen erstatning, er det bestemt at erstatningen uansett skal utgjøre minst 10% av grunnerstatningen.

Dersom skadelidte er yngre enn 45 år, vil erstatningen bli forhøyet på følgende måte:

- 3,5 % tillegg for hvert år ned til og med 35 år.
- Er skadelidte 34 år eller yngre, forhøyes erstatningen med 2,5% av

grunnerstatningen for hvert år, samt at erstatningen i tillegg forhøyes med 35% av grunnerstatningen.

Har skadelidte bare tapt deler av sin ervervsevne, skal etter § 3-4 erstatningen reduseres tilsvarende. Er skadelidte 30% ervervsmessig ufør, skal således erstatningen settes til 30% av den erstatning han eller hun ville fått ved 100% uførhet.

I § 3-5 oppstilles en særregel for de tilfelle at skadelidte var mer enn 50% ufør da skaden inntraff, og uførheten som følge av den har steget ytterligere. Hvis den standardiserte erstatningen i et slikt tilfelle ville gitt en for liten erstatning sammenholdt med vanlige utmålingsregler, kan skadelidte kreve at de blir lagt til grunn.

Forskriften har ingen bestemmelser om morarenter for erstatning for tap av fremtidig inntekt. Et slikt krav må eventuelt bygge på morarentelovens regler, se nærmere "*Rente etter morarenteloven*" i pkt. 4.7.3.

4.5.3.3 Fremtidige merutgifter

De fremtidige merutgifter faller hovedsaklig i to grupper, engangsutgifter og årlige utgifter. Utgifter for å bygge heis for å tilpasse huset til rullestol er eksempel på en engangsutgift, mens utgifter til vedlikehold av heisen er eksempel på årlige kostnader.

Alle fremtidige engangsutgifter skal etter forskriftens § 2-2, første ledd erstattes individuelt. Normalt vil dette være utgifter som påløper forholdsvis kort tid etter utmålingstidspunktet. Individuell beregning innebærer at utgiftsbeløpet skal neddiskonteres til oppgjørstidspunktet og tillegges erstatning for skatteulempe. Når det derimot gjelder fremtidige årlige utgifter, er det i forskriftens § 2-2, annet ledd standardiserte vilkår for kapitaliseringen av disse. Er skadelidte under 35 år, er engangs-erstatningen for fremtidige årlige utgifter fastsatt til 21 ganger årlige utgifter. Engangs-erstatningen reduseres med stigende alder opp til skadelidte over 70 år, som får en engangs-erstatning på 8 ganger årlige utgifter.

Ved vurderingen av de fremtidige utgifter, skal det tas hensyn til de ytelser skadelidte vil få etter folketrygdloven og annen sosiallovgivning.

4.5.3.4 Ménerstatning

I forskriftens "*Gjeldende rett*" i kapittel 4 er det gitt standardiserte regler om ménerstatning, som fastsettes ut fra skadelidtes medisinske invaliditet, samt vedkommendes alder da skaden eller sykdommen ble konstatert, jfr. lov om yrkesskade-forsikring § 5 annet ledd tredje punktum.

Erstatningssatsene bygger på at skadelidte i tillegg mottar yrkesskadeerstatning fra folketrygden etter ftrl. § 11-8. Erstatningen etter forskriften skal således dekke differansen mellom ménerstatningen etter skl. § 3-2 og yrkesskadeerstatningen.

Grunnerstatningen er fastsatt etter en skala for den medisinske invaliditet som er inndelt i 9 grupper fra 15% og opp til de såkalte overinvalidene, som er påført skader som er betydelig større enn skader som gir grunnlag for en invaliditetsgrad på 100%. Gruppeinndelingen er den samme som brukes i forskriften om yrkesskadeerstatning etter folketrygdlovens § 11-8, jfr. kgl. res. av 5. mai 1972 § 3. Yrkesskade-forskriften må forstås slik at det også skal tas hensyn til eventuelt gruppeopprykk.

Etter denne skalaen varierer grunnerstatningen fra 0,75 G (28 560 kroner) for skadelidte med 15 – 24 % medisinsk invaliditet, og opp til 5,5 G (209 440 kroner) for skadelidte med en medisinsk invaliditet som er betydelig større enn en skade som gir grunnlag for invaliditetsgrad på 100%.

For skadelidte som er 45 eller 46 år er ménerstatningen lik grunnerstatningen.

Dersom skadelidte er over 46 år, gjøres for hvert år et fradrag som utgjør 2% av grunnerstatningen, dog slik at reduksjonen ikke i noe tilfelle skal være mer enn 50%.

For hvert år skadelidte er yngre enn 45 år, forhøyes erstatningen med 2% av grunnerstatningen.

Det er heller ikke ved ménerstatning gitt regler om morarenter.

Dersom skadelidtes medisinske invaliditet endrer seg vesentlig som følge av ulykken, kan det på tilsvarende måte som ved tap i fremtidig erverv kreves etteropp-gjør etter bestemmelsene i forskriftens § 5-1. Også når det gjelder ménerstatning må krav om etteropp-gjør fremsettes innen 5 år etter at oppgjøret var avsluttet.

4.5.3.5 *Krav om etteroppgjør*

Dersom skadelidtes ervervsmessige uføregrad eller medisinske invaliditet senere endrer seg vesentlig som følge av ulykken, kan skadelidte etter forskriftenes § 5-1 kreve etteroppgjør innen 5 år etter at oppgjøret var avsluttet. Dersom forverringen skyldes andre forhold enn ulykken eller sykdommen, vil vilkårene for etteroppgjør ikke være tilstede. Ved avgjørelsen av hva som er årsaken, må de alminnelige vilkår for årsakssammenheng legges til grunn.

Etteroppgjør kan kreves for erstatning for fremtidige utgifter, tapt inntektsevne og ménerstatning.

4.5.3.6 *Tap av forsørger*

Ved dødsfall vil ektefelle eller samboer ha rett til en standardisert erstatning etter forskriftens § 6-1.

Hvem som er omfattet av begrepene «ektefelle» eller «samboer» er nærmere presisert i § 6-1 annet og tredje ledd.

Forskriften utelukker ikke at andre kan ha krav på erstatning for tap av forsørger etter de alminnelige reglene i skadeserstatningslovens § 3-4, jfr. forskriftens § 1-1 annet ledd.

Erstatningen er fastsatt til 15 G (571 200 kroner), og den reduseres med 5% for hvert år avdøde var over 46 år, dog slik at reduksjonen ikke i noen tilfeller skal være mer enn 80%.

Erstatningen utbetales uten hensyn til om gjenlevende ektefelle eller samboer faktisk var forsørget av avdøde, og uten hensyn til avdødes inntekt eller gjenlevendes muligheter til å forsørge seg selv.

Barn har rett til erstatning ved tap av forsørger etter forskriftens § 6-2.

Erstatningen fastsettes for hvert barn i forhold til barnets alder da forsørgeren døde, ut fra en tabell hvor høyeste beløp, 6,5 G (247 520 kroner) utbetales til barn under 1 år. Jo eldre barnet er, jo lavere er erstatningen. Øvre grense for erstatning etter forskriften er barn som er 19 år da forsørgeren døde. Disse får 1 G (38 080 kroner).

Erstatningen er basert på at barnet fortsatt har en forsørger. Dersom avdøde var eneforsørger får barnet dobbel erstatning, § 6-2 tredje ledd.

Det er i forskriften fastsatt at den erstatningsberettigede har krav på morarente etter morarenteloven fra 1 måned etter at dødsfallet ble meddelt til forsikringsselskapet. Dette gjelder både erstatning til ektefelle eller samboer etter § 6-1 og erstatning til barn etter § 6-2.

Etter forskriftens § 6-3 dekkes dessuten begravellesomkostninger med 1/2 G (19 040 kroner) uten hensyn til om avdøde etterlater seg personer som har krav på erstatning for tap av forsørger eller ikke.

4.6 ERSTATNINGSMÅTEN – TERMINERSTATNING ELLER ENGANGSERSTATNING

Etter skl. § 3-9 «skal erstatning for personskade og tap av forsørger fastsettes til en engangssum, med mindre retten av særlige grunner finner å burde fastsette erstatningen helt eller delvis til terminbeløp». I praksis forekommer terminbeløp meget sjelden; erstatningen som et engangsbeløp blir derfor den altoverveiende regel.

Utvalget vil nedenfor i "*Engangserstatning og terminerstatning*" i pkt. 7.16 vurdere erstatningsformen. Som det vil fremgå der, finner Utvalget at meget kan tale for å gå over til terminutbetalinger for de mer alvorlige skadetilfellene.

4.7 RENTER

4.7.1 Innledning

Det er et sentralt spørsmål ved alle erstatningsoppgjør om skadelidte har krav på renter av erstatningsbeløpet. Det vil alltid gå en viss tid fra skaden skjer til erstatningsbeløpet blir utbetalt. Ved de mer alvorlige skadetilfelle vil i mange tilfelle oppgjøret strekke seg over en årrekke, idet det bl. a. tar tid før skadefølgene stabiliserer seg. Ved uenighet mellom partene om erstatningens størrelse, kan det også ta tid å komme frem til et endelig resultat. I de tre høyesterettsdommene fra 1993 var skadene skjedd i 1984. Med dagens morarentenivå på 12%, er det betydelige beløp det dreier seg om.

Utvalget har det bestemte inntrykk at det i praksis ikke har etablert seg noen faste og klare rutiner for hvordan rentespørsmålet skal løses. Ofte blir rentene en uspesifisert del av den minnelige ordningen partene kommer frem til, eller den erstatning retten fastsetter på skjønnsmessig grunnlag.

Utgangspunktet i norsk rett er at renter krever særskilt hjemmel. En slik hjemmel kan finnes i lov, avtale eller sedvane.

Ved erstatning for personskade kan skadelidte etter gjeldende rett kreve rente av erstatningsbeløpet med hjemmel i morarenteloven, eventuelt med hjemmel i forsikringsavtaleloven eller bilansvarsloven. Selv om de fleste erstatningsoppgjør skjer fra et forsikringsselskap har rentebestemmelsene i forsikringsavtaleloven og bilansvarsloven begrenset betydning ved renteberegningen. Ved ansvarsforsikring gir fal § 8-4 *sikrede* krav på rente, men sikrede er etter fal § 1-2 (c) den hvis erstatningsansvar er dekket. *Skadelidte* vil i disse tilfellene være henvist til morarenteloven. Dette er annerledes ved personforsikring, der den skadelidte vil ha krav på rente etter fal § 18-4. For trafikkskadene vil renteplikten følge av bal. § 6. Denne bestemmelsen har ingen regler om når erstatningskravet forfaller i materiell forstand. Derfor oppstår her de samme problemene som ved beregning av renter etter morarenteloven.

4.7.2 Rente bygget på erstatningsrettslig grunnlag

Erstatningen for en personskade skal i utgangspunktet gi skadelidte full erstatning for hans økonomiske tap. Kan skadelidte dokumentere et konkret rentetap, vil dette være en tapspost som kan erstattes etter alminnelige erstatningsrettslige prinsipper. Rentetap kan oppstå fordi skadelidte uten skaden ville fått utbetalt penger (lønn o.l.) som han ville ha fått avkastning av, f.eks. ved å sette pengene i banken. Rentetap kan også oppstå i form av renteutgifter fordi skadelidte må ta opp – eller la være å nedbetale – lån for å greie seg økonomisk i påvente av at erstatningen blir utbetalt.

I disse tilfellene vil problemstillingen imidlertid være en noe annen enn spørsmålet om hvorvidt skadelidte har krav på renter av selve erstatningsbeløpet. Hvorvidt et rent avsavnstap ved ikke å kunne disponere erstatningsbeløpet kan bygges på alminnelig erstatningsrett er ikke løst i lovgivningen eller i rettspraksis.

Spørsmålet om avsavnrente oppstår gjerne i forbindelse med lidt inntektstap og påførte utgifter. Partene vil her ofte være enige om beregningen av erstatningen. En viss avsavnrente for å kompensere inflasjonstapet og i noen grad ulempen ved ikke å få dekket inntekts/utgiftstapet fortløpende, blir akseptert i minnelige oppgjør.

I praksis ytes avsavnserstatningen gjerne slik at det ytes en rimelig rente, for tiden anslagsvis 5-6 % i enkelte selskap. Andre benytter konsumprisindeksen, slik at erstatningen oppjusteres til dagens pengeverdi. Sistnevnte løsning omfatter kun erstatning for redusert kjøpekraft fra tapet oppstår til oppgjør. Løsningen innebærer for øvrig heller ikke full erstatning for inflasjonstapet, siden økningen av erstat-

ningsbeløpet blir redusert av skatt. Avsavnerstatning gjennom en egnet rentesats er derfor å foretrekke.

4.7.3 Rente etter morarenteloven

Etter at erstatningsbeløpet er forfalt til betaling kan skadelidte kreve rente med hjemmel i lov av 17. desember 1976 nr. 100 om renter ved forsinket betaling m.m. (morarenteloven). Morarenten er en form for standardisert normaltapp ved betalingsforsinkelse.

Det er ikke tvilsomt at erstatningskrav som følge av en personskade faller inn under loven. Det dreier seg om «pengekrav på formuerettens område», jfr. lovens § 4. Morarenten er knyttet til og dekker skadelidtes tap ved ikke å kunne disponere pengene i tiden fra forfall til utbetaling skjer.

Etter § 2 kan skadelidte kreve rente etter morarenteloven når kravet ikke blir betalt ved forfall. Renten løper fra forfallsdag når denne er fastsatt i forveien, og ellers fra en måned etter at skadelidte har sendt skyldneren skriftlig oppfordring om å betale. Ved erstatningsoppgjør etter en personskade vil forfallsdagen ikke være fastsatt på forhånd, og morarenten tar da til å løpe en måned etter påkrav.

Det er imidlertid et nødvendig vilkår for morarente at kravet *materielt sett* er forfalt til betaling, jfr. NOU 1974:54 s. 80, hvor det heter:

«Det må understrekes at forutsetningen for rente etter dette annet alternativ er at kravet materielt sett er forfalt. Dette følger av første punktum. Det skal med andre ord være adgang for debitor til å unngå renteplikt så fremt det godtgjøres at kravet tross det fremsendte påkrav likevel ikke kan regnes som forfalt i rettslig henseende.»

For å avgjøre om skadelidte har krav på morarente må det således tas standpunkt til når erstatningskravet materielt sett forfaller til betaling. Om dette er loven taus; hverken morarenteloven eller erstatningslovgivningen sier noe om når et erstatningskrav forfaller til betaling. Det er heller ikke gitt regler om når erstatningsoppjøret skal finne sted. At kravet oppstår på det tidspunkt skaden er oppstått, gir liten eller ingen veiledning her, selv om det hevdes at kravet forfaller til betaling på dette tidspunktet, *Nygaard* s. 411. Dette skyldes at det må legges inn tid til en forsvarlig behandling og vurdering av kravets størrelse, se nærmere *Nygaard* s. 82 og s. 413.

Forfallstidspunktet vil derfor lett bli gjenstand for diskusjon mellom skadelidte og skadevolder. Skadelidtes helbredstilstand er ofte labil i en viss tid. De nødvendige medisinske erklæringer og trygdekontorets behandling av skaden vil også kunne trekke ut. For at skadevolderen (forsikringsselskapet) skal kunne ta stilling til kravet, må skadelidte fremskaffe den nødvendige dokumentasjon om skadens omfang. Når det må tas stilling til en lang rekke skjønsspørsmål, vil det også her ligge et tidsforlengende element.

I denne forbindelse bør det nevnes at etter morarentelovens § 2 annet ledd svares ikke morarente dersom forsinkelsen er fremkalt ved forhold på fordringshaverens side. Dette kan ha betydning hvis utbetalingen ikke kan skje fordi skadelidte ikke har skaffet til veie tilstrekkelige opplysninger om f.eks. medisinsk invaliditet og ervervsmessig uførhetsgrad. Det er opp til skadelidte å dokumentere sitt krav.

Utvalget antar at kravet først kan anses forfalt når skadelidte har beregnet og fremmet kravet, og skadevolder har fått rimelig tid til å skaffe de opplysninger og foreta de beregninger som er nødvendige for å bringe på det rene at det foreligger ansvar og hvor meget som skal betales, jfr. bl.a. *Krüger* s. 213. Det må objektivt sett være tid til en forsvarlig vurdering av omfanget av den enkelte erstatningspost. Det vises i denne forbindelse til fal § 18-2 (som gjelder ved personforsikring), hvor det

fremgår at forsikringsbeløpet forfaller til betaling så snart selskapet har hatt rimelig tid til å klarlegge ansvarsforholdet og beregne sitt endelige ansvar. Her kan også vises til bestemmelsen i fal § 8-2 som inneholder en tilsvarende regel for ansvarsforsikring.

Også spørsmålet om hva som er påkrav kan volde tvil i erstatningsaker der skadelidte ofte fremsetter et nokså uspesifisert krav som første skritt i saken. Det kan være tvil knyttet til spørsmålet om når skadelidte går over fra en diskusjon om kravets grunnlag og omfang til å gjøre kravet gjeldende.

4.7.4 Nærmere om morarentelovens anvendelse ved erstatningsoppgjør etter personskader

4.7.4.1 Erstatning for lidt tap

Tapt arbeidsfortjeneste og allerede påførte utgifter i tiden frem til oppgjøret finner sted vil i materiell forstand forfalle etter hvert som inntekten ville vært innvunnet og utgiftene påføres. Rente løper likevel tidligst fra en måned etter at påkrav er sendt skyldneren med tilstrekkelig dokumentasjon for kravet og dets omfang.

Hvor det er tale om årlige tap, skal morarenten i utgangspunktet regnes for hver enkelt bortfalt lønnstermin, og fra den dato lønnen ville ha blitt utbetalt om skaden ikke var skjedd. I praksis forenkles ofte beregningen ved at man regner morarenten for hvert enkelt kalenderår, fra midt i året. For yrkesskedeforsikringsoppgjør er en slik beregningsmåte bestemt i forskriften av 21. desember 1990.

4.7.4.2 Tap i fremtidig erverv og fremtidige utgifter

Erstatning for fremtidig tap utmåles – hva enten oppgjøret skjer gjennom avtale eller ved dom – som regel som et engangsbeløp. Det fremtidige tapet omregnes til en nåtidsverdi der utmålingstidspunktet legges til grunn ved beregningen.

I forhold til morarenteloven kan det være nærliggende å si at tap/utgifter som ennå ikke har oppstått heller ikke kan være forfalt. På den annen side er det i forarbeidene til morarenteloven forutsatt at også erstatning som gjelder fremtidig tap kan gi grunnlag for beregning av morarenter, jfr. NOU 1974:54 side 74:

«Selv om kravet omfatter fremtidige tapsposter, er det prinsipielt og praktisk fullt ut mulig å anvende den diskonteringsbetraktning som fører til at kravet rettslig sett behandles som et pengekrav før de enkelte tapsposter materialiserer seg.»

Dersom tapet utmåles i kroneverdien på utmålingstidspunktet, må det som utgangspunkt foretas en samordning mellom morarenten og inflasjonstapet, jfr. *Bergsaker* side 107. En erstatning som fastsettes på grunnlag av pengeverdien på et gitt tidspunkt gir normalt ikke grunnlag for morarente i tiden forut for utmålingstidspunktet, jfr. Rt. 1987 side 774.

Fra utmålingstidspunktet (eventuelt et fastsatt betalingstidspunkt) til utbetalingstidspunktet løper morarente dersom vilkårene for dette ellers er til stede.

4.7.4.3 Tap av forsørger

Renter på den del av erstatningen som gjelder lidt forsørgertap vil kunne gis på samme måte som renter på lidt inntektstap, dvs. morarente påløper etter hvert som tapet forfaller, forutsatt at det er sendt påkrav. For den del av erstatningen som gjelder fremtidig forsørgertap, blir rentespørsmålet det samme som for tap i fremtidig erverv.

4.7.4.4 Ménerstatning

Ménerstatningen utmåles etter de retningslinjer som er trukket opp i Høyesteretts praksis, se særlig Rt. 1977 side 782 og Rt. 1981 side 138, jfr. ovenfor "*Ménerstatning*" i pkt. 4.2.2. Slik disse retningslinjene er formulert, med en utmåling basert på folketrygdens grunnbeløp på utmålingstidspunktet, gis det ikke rom for renter forut for dette, jfr. bl.a. Rt. 1977 side 782, særlig side 785.

4.7.4.5 Standarderstatning til barn og annen standarderstatning

Ved en standardisert utmåling av erstatningsposter er det ikke aktuelt å foreta noen skjønnsmessig samordning mellom selve erstatningsutmålingen og renteberegningen.

I forhold til morarenteloven oppstår det problemet at skadelidte har krav på et bestemt erstatningsbeløp, erstatningen for fremtidige erstatningsposter er ikke overlatt skjønnsmessige vurderinger slik tilfellet er ellers i erstatningsretten. Spørsmålet er når man kan si at den standardiserte erstatning forfaller til betaling.

Dersom G på utmålingstidspunktet legges til grunn er det ikke rom for renter på erstatningsbeløpet forut for utmålingstidspunktet, *Bergsåker* s. 108. Dette synspunktet er også i samsvar med det Høyesterett har uttalt vedrørende ménerstatningen, som langt på vei er standardisert i praksis. Dette forutsetter at erstatningen utmåles straks det er anledning til det, dvs. når erstatningen forfaller til betaling. Men det vil kunne oppstå tvil om tidspunktet hvor skaden ikke har stabilisert seg.

Dersom erstatningsoppgjøret av en eller annen grunn trekker ut, oppstår spørsmålet om skadelidte likevel har krav på morarente. Når det gjelder yrkesskadeforsikringen foreslo Utvalget at forfallstidspunktet for erstatning for tap i fremtidig erverv skulle være det tidspunktet da forsikringsselskapet har fått eller burde ha skaffet seg kunnskap om Rikstrygdeverkets fastsettelse av ervervsmessig uførehetsgrad, eventuelt det tidspunkt når det foreligger enighet mellom partene om den ervervsmessige uførehetsgrad.

Dette ble ikke fulgt opp i forskriften.

Når det gjelder forsørgertapet etter yrkesskadeforsikringen er kravet materielt sett forfalt i og med dødsfallet, og morarenter påløper fra en måned etter at dødsfallet ble meldt til forsikringsselskapet.

4.7.5 Rettspraksis

I rettspraksis er det vanlig å utmåle erstatningen som en engangssum på domstidspunktet og inkludere renter i beløpet. Det sies sjelden noe nærmere om det rettslige grunnlag for renteberegningen, hvilken rentesats som er benyttet, og for hvilken periode rentene løper. Det er ofte ikke mulig å lese ut av domspremissene om det er gitt erstatning for avsnstap forut for forfallstidspunktet, og det sies ikke noe om forfallstidspunktet og utgangspunktet for beregningen av morarenten.

Morarenteloven er ikke til hinder for dette, men ved en slik fremgangsmåte er det ikke mulig å vurdere enkeltelementene i rentefastsettelsen.

Når det gjelder erstatning for lidt tap er partene ofte enige om hvilke beløp som skal legges til grunn, og rentespørsmålet er sjelden gjenstand for særskilt prosedyre.

4.7.6 Forsikringsavtalelovens rentebestemmelser

Forsikringsavtaleloven har regler om rente i §§ 8-4 (ansvarsforsikring) og 18-4 (personforsikring). Når en skadelidt under en ansvarsforsikring krever erstatning direkte fra selskapet, faller dette utenfor rentereglene i § 8-4, idet bestemmelsen

bare regulerer forholdet til *sikrede*, dvs. den hvis ansvar er dekket. Skadelidte vil være henvist til morarentelovens regelsett.

For forsikringsoppgjør der skadelidte selv er sikret, er rentespørsmålet uttømmende regulert i fal § 18-4. Renteplikten er her ikke knyttet til kravets forfall.

Sikrede har krav på rente av sitt tilgodehavende når det er gått to måneder etter at melding om forsikringstilfellet ble sendt til selskapet, selv om selskapet objektivt sett ikke har grunnlag for å fastslå og beregne sitt ansvar.

Renteplikt kan altså inntre *før* selskapets ytelsesplikt er fastlagt og forfalt til betaling, jfr. bestemmelsene om forfall i fal. §§ 8-2 og 18-8. Forsikringsavtalelovens bestemmelse om deloppgjør i § 8-2 annet ledd, er i realiteten en supplerende regel om forfall. Bestemmelsen gjelder også til fordel for skadelidte, ikke bare for sikrede. Forsikringsselskapet skal i utgangspunktet utbetale erstatning når selskapet har hatt rimelig tid til å klarlegge ansvarsforholdet og beregne erstatningen. Men hvis det på et tidligere tidspunkt er på det rene at selskapet i hvert fall skal betale en del, skal selskapet utbetale et tilsvarende forskudd. Det vil da inntre renteplikt fra deloppgjør skulle vært foretatt.

Unntak er gjort fra dette utgangspunkt når det gjelder utgifter og lidt inntekstap. Renteplikten inntre ikke før utgiften er betalt, eller perioden for dagpenger o.l. er omme. Her er det således krav om materielt forfall for såvidt angår dokumenterte utgifter og bortfall av inntekt.

4.7.7 Bilansvarslovens § 6, tredje ledd

Bilansvarsloven av 3. februar 1961 § 6 gir hjemmel for rente av erstatning etter bilansvarsloven.

Det følger av § 6, tredje ledd at det i tillegg til erstatningsbeløpet skal svares rente etter morarentelovens § 3. Melding om skaden til forsikringsselskapet skal regnes som påkrav, sml. morarentelovens § 2.

Bilansvarsloven har ingen regler om når erstatningskravet forfaller i materiell forstand. Henvisningen fra § 19 fjerde ledd til fal § 8-2 gjelder ikke i forhold til morarenten fordi «anna ... går fram av sammenhengen», jfr. *Nygaard*, Bilansvar s. 156. Det oppstår derfor de samme problemene som ellers i erstatningsretten med hensyn til når de enkelte erstatningsposter forfaller til betaling, se nærmere drøftelsen ovenfor og *Nygaard*, Bilansvar s. 153-156.

4.7.8 Rentenes rente

Det har vært delte oppfatninger i teorien om det skal betales rentes rente av erstatningsbeløpet, nærmere *Nygaard* s. 82 med henvisninger til en rekke ulike forfattere. Spørsmålet er nå løst ved Høyesteretts dom av 7. januar 1994. Der ble det slått fast at morarenteloven ikke gir hjemmel for rentes rente. Det samme er forutsatt i Ot. prp. nr. 27 (1992-93), og et forslag om å innføre regler om rentes rente ble enstemmig forkastet av justiskomiteen, se Innst. O. nr. 128 (1992-93).

4.8 BEHANDLINGSMÅTEN

4.8.1 Oversikt

I utgangspunktet er erstatningsoppjøret en sak mellom skadevolder og skadelidte. I dag er det imidlertid sjelden at det er mellom skadevolderen og skadelidte forhandlingene om oppjøret finner sted. Dette skjer i praksis bare hvor skadevolderen er uforsikret; som ved voldsbruk o.l. eller hvor det fremsettes krav om oppreisning. Praktisk sett kan man derfor si at saksbehandlingen av en skade skjer i et forsi-

kringsselskap, og at det er forsikringsselskapet som rammes økonomisk av den konkrete skadeforvoldelse, og ikke skadevolderen. De aller fleste potensielle skadevoldere har en ansvarsforsikring eller er pålagt å tegne en forsikring til gunst for skadelidte. I praksis har derfor både privatpersoner, næringsdrivende og andre som kan komme i skadevolderposisjon dekket sitt mulige ansvar gjennom de forsikringspremier som betales uansett om man volder en skade eller ikke. En skade har derfor for den enkelte skadevolder ingen økonomisk betydning utover de følger den kan ha for den fremtidige premieberegning (bonustap – dårlig skadestatistikk m.v.).

4.8.2 Forsikringsselskapenes rolle

For forsikringsselskapenes økonomi er det alminnelige erstatningsnivå av mindre betydning. For selskapene er det antallet skadetilfelle og mulighetene for å forutberegne skadeutbetalingene som er avgjørende. Omkostningene ved erstatningsnivået for personskadene – som for andre skader – betales av det enkelte samfunnsmedlem – privatperson eller bedrift – i form av de premier som er grunnlaget for forsikringsdekningen. Et høyere erstatningsnivå vil derfor generelt sett bety høyere premier. Det samme gjelder hvor flere skadeårsaker gir rett til erstatning, noe som f. eks. vil være aktuelt etter innføringen av yrkesskadeforsikringsloven. Økede utbetalinger som følge av flere skader og/eller et høyere erstatningsnivå er således til syvende og sist mer et samfunnsproblem enn et problem for forsikringsselskapene.

Det er skadelidte som overfor selskapet må dokumentere det tap han eller hun er påført, og om vilkårene for erstatning er tilstede. Forsikringsselskapet har plikt til å se til at det erstatningsbeløp som kommer til utbetaling ligger på det nivå som følger av gjeldende rett.

Forsikringsselskapet oppfattes tradisjonelt som skadelidtes motpart. Selv om selskapets målsetting skal være å komme frem til et oppgjør som er i overensstemmelse med gjeldende rett, vil de mange skjønnsstemaer som ligger innebygget i avgjørelsesprosessen – og de er både av faktisk og rettslig art – lett medfører at det oppstår uenighet mellom partene og man får en tradisjonell to-partstvist. Dette kommer særlig klart frem når tvisten går til domstolene. Det sier seg selv at forsikringsselskapet ikke uten videre kan legge skadelidtes krav til grunn for oppgjøret.

Forsikringsselskapenes rolle i personskadesakene er i den senere tid blitt tatt opp til vurdering av bransjen. Det synes å herske enighet om at selskapene bør spille en mer aktiv rolle i arbeidet for skadelidte.

Saksbehandlingen av personskadeoppgjørene er noe forskjellig organisert fra selskap til selskap. Selskapenes saksbehandlere er i alt overveiende grad ikke jurister, og det store flertall av skadeoppgjør føres til avslutning uten at jurister bringes inn i bildet.

4.8.3 Nemndsbehandling

På pasientskadesektoren er det lagt opp til en noe annen saksbehandling enn den tradisjonelle. Reglene om pasientskader har etablert en egen institusjon – Norsk Pasientskadeerstatning (NPE) – som forestår skadeoppgjøret, og avgjørelsen treffes av en egen nemnd – Pasientskadenemnda – eller av nemndas sekretariat. Administrasjonen er lagt til Norsk Landskommunal Pensjonskasse og finansieres av de potensielle skadevoldere, dvs. sykehuseierne (staten og fylkeskommunene).

NPE har til oppgave dels å vurdere om vilkårene for erstatning er til stede, og dels å fastsette erstatningen. Pasientskadene særpreges ved at det ikke som ellers ved de fleste skadeoppgjør er på det rene om vilkårene for erstatning er tilstede. Når det fremmes et krav, vil derfor NPE ha arbeidet med å klarlegge om pasienten har

krav på erstatning etter de materielle erstatningsregler som er gitt for slike skader. Hvis dette besvares bekreftende, vil imidlertid skadelidte måtte dokumentere sitt tap. På beregningssiden vil derfor NPE ha de samme oppgaver som forsikringsselskapene, og skadelidte vil derfor her som ved vanlig forsikring lett oppfatte NPE som motpart.

Hvis skadelidte og NPE ikke kommer til enighet, kan skadelidte bringe tvisten inn for domstolene. Men da kommer ikke de gunstige ansvarsreglene til anvendelse, selv om utmålingsreglene er de samme.

Siden NPE ble virksom 1. januar 1988 er pr. 1. september 1994 i alt 13 saker bragt inn for domstolene, se ellers "*Pasientskader*" i pkt. 6.4 om statistiske opplysninger om pasientskadene.

Norsk Pasientskadeerstatning er blitt vurdert av en evalueringsgruppe med professor Asbjørn Kjønstad som leder. Innstillingen er datert 10. februar 1994. Dens konklusjoner har liten betydning for dette Utvalgets arbeid.

Om Utvalgets syn på saksbehandlingen, se nedenfor "*Saksbehandlingsmåtenes betydning for utformningen av erstatningsreglene*" i pkt. 7.15.

4.8.4 Advokatenes rolle

I de fleste personskadesaker av noe omfang vil skadelidte være representert av en advokat. Hvis vilkårene for ansvar er omtvistet, er det som regel nødvendig. Men som nevnt tidligere er det store flertall av skader voldt på trafikk- og yrkessektoren, og her er det normalt på det rene at skadelidte skal ha erstatning, spørsmålet er bare størrelsen av den.

At skadelidte selv hvor vilkårene for ansvar er tilstede, i mange tilfelle vil ha behov for advokat i en personskadesak, er ikke tvilsomt. Det er Utvalgets inntrykk at også forsikringsselskapene ser det som en fordel at skadelidte er representert ved en advokat, som bl.a. vet hvilken relevant dokumentasjon selskapet trenger. Mange oppgjør er videre såpass kompliserte både faktisk og juridisk, at advokatbistand må anses som en nødvendig utgift som følge av skaden, og dermed erstatningsmessig.

Utgiftene til juridisk bistand skaper ikke sjelden diskusjon mellom skadelidte og selskapet. Rimelige og nødvendige utgifter til juridisk bistand forut for et eventuelt saksanlegg og som ikke omfattes av tvml. § 176, må skadelidte eventuelt kreve dekket som en utgiftspost etter skl. § 3-1. Normalt vil slike utgifter bli dekket, hvis skadens art gjør det naturlig at skadelidte engasjerer advokat. Hvis det ikke oppnås enighet om oppgjøret, og saken går til domstolene, er det tvistemålslovens regler om saksomkostninger som kommer til anvendelse for utgifter påløpt etter dette tidspunkt. Etter tvml. § 176 er det bare nødvendige omkostninger ved *saken* som kan kreves dekket. I utgangspunktet vil dette være omkostninger fra og med utarbeidelsen av stevningen (eventuelt forliksklagen). Også utgifter som har vært nødvendige for å få utarbeidet stevningen må omfattes. Det samme gjelder forliksdrøftelser med henblikk på å unngå rettssak, jfr. *Schei I* s. 368.

Norsk Pasientskadeerstatning dekker i mindre grad enn forsikringsselskapene utgifter til advokat. Dette gjelder særlig bistand til å avklare vilkårene for ansvar. Hvor ansvar foreligger, dekker NPE i betydelig grad advokatutgifter i forbindelse med fastsettelsen av erstatningsbeløpet, særlig når det gjelder større erstatningsbeløp.

4.9 OM ADGANGEN TIL Å FÅ ENDRET ELLER GJENOPPTATT EN FASTSATT ERSTATNING

Den sentrale faktor ved erstatningsfastsettelsen er skadelidtes helbredstilstand. Ikke sjelden endres den – både til det bedre og verre – etter at erstatningsoppgjøret er avsluttet. Spørsmålet blir så hvilken mulighet det er til å få revurdert en fastsatte erstatning.

Er erstatningen fastsatt ved dom, er det bare reglene om gjenopptagelse etter tvml. § 407 som kan gi grunnlag for en ny vurdering. Vilkårene her er meget strenge, jfr. Rt. 1959 s. 1073. De vurderinger om fremtidstapet som retten har lagt til grunn, anses rettskraftig avgjort, Rt. 1934 s. 1134, medmindre det var forhold som forelå på domstidspunktet som ikke var kjent. Kravet om gjenopptagelse må være fremsatt senest fem år etter at dommen er avsagt, tvml. § 408. Men selv om disse vilkårene ikke er tilstede, kan naturligvis likevel partene bli enige om en revurdering av oppgjøret.

Også når oppgjøret er fastsatt ved avtale eller rettsforlik, er utgangspunktet at oppgjøret er endelig. Men det er ingenting i veien for at det tas inn et forbehold om å revurdere oppgjøret hvis skadelidtes helbredstilstand skulle endres. Et slikt forbehold må imidlertid partene være enige om, og det er noe ulik praksis i forsikrings-selskapene om å godta slike forbehold fra skadelidtes side. Også en tolking av oppgjørsavtalen kan gi grunnlag for et krav om endring. Tvisten i Rt. 1980 s. 84 gjaldt tolkingen av et slikt forbehold, jfr. også RG 1972 s. 36 (Eidsivating).

Men selv om det ikke er tatt noe slikt forbehold, kan skadelidte få revurdert oppgjøret etter vanlige avtalerettslige regler, særlig vil avtl. § 36 være av betydning. Etter denne bestemmelsen kan en avtale bl.a. settes til side hvis det vil virke urime-lig å gjøre den gjeldende. Rettspraksis viser imidlertid at domstolene er meget tilbakeholdne med å sette en avtale til side på dette grunnlag, særlig hvis skadelidte under oppgjøret har vært representert av advokat. Skal endrede forhold tillegges vekt, kreves ihvertfall at det er en vesentlig forandring som er inntruffet, se f. eks. Eidsivating lagmannsretts dom i ankesak nr. 594/87. Her hevdet skadelidte – som hadde godtatt et oppgjør som endelig – at skadeutviklingen hadde utviklet seg på en så ekstraordinær måte at avtalen måtte settes til side på grunn av bristende forutsetninger og avtl. § 36. Han fikk ikke medhold, idet retten fant at utviklingen lå innenfor det man kunne regne med da avtalen ble inngått. Rettens brede drøftelse av bruken av avtalelovens § 36 i tilfelle som dette, viser klart at bestemmelsen vil være en sikkerhetsventil for skadelidte, men at vilkårene er strenge.

Det finnes også noen saker (upubliserte) som gjelder krav om gjenåpning av erstatningsoppgjøret fordi skadelidte mener at han har fått for liten erstatning ut fra de regler som gjaldt for oppgjøret, uten at skadeutviklingen har vært negativ, og at både avtalelovens § 33 og § 36 da vil gi grunnlag for å sette avtalen til side. Disse har ikke ført frem, selv om de nevnte bestemmelser også i prinsippet gjelder slike avtaler. Når skadelidte har vært bistått av advokat, vil det normalt ikke senere føre frem at skadelidte var den «svake part». Det er også blitt vist til at oppgjørene er skjønnsmessige og at det ofte er vanskelig å se hva som er et «korrekt erstatningsoppgjør», som det heter i en dom av Oslo byrett i 1989 (sak nr. 278/88-29).

Hvor skadelidtes helbredstilstand endres til det verre, godtar imidlertid forsikringsbransjen i en viss utstrekning – etter individuell vurdering – at erstatnings-spørsmålet tas opp igjen, uten en nærmere vurdering av om skadelidte rettslig sett har krav på det. Dette gjelder dog ikke revurdering av forhold som var kjent da avtalen ble inngått, eller nye regler eller praksis på området. Disse får således ikke tilbakevirkende kraft.

Utvalget har rettet en forespørsel til selskapene Vesta, Samvirke, Gjensidige og Uni Storebrand om praksis når det gjelder gjenoptakelse/gjenåpning av en sak i de

tilfelle hvor det i ettertid på grunn av endrede forhold kan konstateres at oppgjøret er uriktig, særlig fordi skaden har forverret seg. Gjensidige opplyser i brev av 6. januar 1993 at man der har den praksis at en skadesak blir gjenopptatt når det nye krav er en skadevirkning eller en økning av tidligere skadevirkning som partene ikke kunne forutse på det tidspunkt skaden tidligere ble gjort opp. Ca. 95 % av alle gjenåpnede saker dreier seg om whiplash-skader. Vesta opplyser i brev av 1. februar 1993 at man godtar gjenopptagelse når det har skjedd en vesentlig forverring i den medisinske situasjon. Samvirke sier i brev av 14. januar 1993 at det kan være aktuelt å gjenåpne en sak hvis der fremkommer opplysninger som viser at det tidligere oppgjøret var vesentlig for lavt. I Uni Storebrands uttalelse av 2. februar 1993 heter det at gjenopptakelse ikke er kurant, men at det aksepteres hvor senere inntrådte forhold viser at oppgjøret har vært uriktig; i praksis fordi skaden har forverret seg. Det tallmaterialet som selskapene har lagt frem viser at gjenopptagelse/gjenåpning av en sak forekommer i et ikke uvesentlig antall tilfelle.

Det synes å være en alminnelig forutsetning for gjenåpning av en sak at kravet ikke er foreldet.

Disse spørsmålene ble vurdert i Innst. 71. Komiteen konkluderte med at adgangen til å revurdere en fastsatt erstatning ikke burde endres. Det ble her lagt vesentlig vekt på hensynet til skadevolderen, se s. 41-43, jfr. også prp. 4 s. 39. Her heter det at erstatningsutmålingen

For yrkesskader er reglene annerledes. Forskriften av 21. desember 1990 gir i § 5-1 skadelidte rett til å kreve etteroppgjør hvis uførheten endrer seg vesentlig. Det er satt en frist på fem år for å gjøre kravet gjeldende. Det vises til "*Krav om etteroppgjør*" i pkt. 4.5.3.5. ovenfor.

Utvalgets vurderinger av disse spørsmål vil bli gitt i "*Adgangen til å få revurdert et fastsatt oppgjør*" i pkt. 7.17.

4.10 ERSTATNINGSOPPGJØRET VED NOEN STØRRE ULYKKER

4.10.1 Innledning

Det synes å være en klar tendens til at de erstatninger som ytes på grunnlag av minnelige ordninger etter større ulykker, ligger høyere enn det som følger av alminnelige erstatningsregler. Et annet gjennomgående trekk ved slike oppgjør er at erstatningsutmålingen blir standardisert, slik at det ikke foretas individuelle beregninger av det enkelte tap. Det karakteristiske for disse oppgjørene er også at tapet baseres på standardiserte satser – noen individuell prøvelse av tapet i det enkelte tilfelle har man ikke gått inn på. Også personer som etter gjeldende rett ikke har rett til erstatning, har i stor grad fått det.

Nedenfor vil det ble redegjort for mønsteret i noen slike oppgjør. Tallene i parentes er kroneverdien i 1993.

4.10.2 Alexander L. Kielland

Erstatningsoppgjøret etter Alexander L. Kiellandulykken 27. mars 1980 ble gjennomført etter et standardisert mønster. I prinsippet skjedde oppgjøret etter norske regler om personskadeoppgjør, i første rekke etter reglene i skadeserstatningsloven av 1969. Man tok imidlertid bevisst sikte på å gi rommelige erstatninger.

De skadelidte ble inndelt i gruppene enker, barn, foreldre samt overlevende med og uten skader.

Erstatningen til enker ble satt til 800 000 kroner (1 806 000). Det ble ikke gjort fradrag for ytelser fra folketrygden. Derimot ble ytelser fra forsikringsselskap trukket fra, i den grad forsikringen var finansiert av arbeidsgiveren.

Erstatningen til barn som på ulykkesdagen ikke hadde fylt 20 år, ble satt til 50 000 kroner (113 000). Denne erstatningen ble sett i sammenheng med de relativt store beløp enkene fikk. I de tilfeller hvor avdøde ikke etterlot seg enke, kunne beløpet på 50 000 kroner (113 000) forhøyes til det beløp som var rimelig ut fra barnets faktiske situasjon.

Hvis avdøde faktisk hadde forsørget sine foreldre, ble det utbetalt en kompensasjon til foreldrene basert på størrelsen av den understøttelse de hadde fått og de prinsipper for en rommelig kompensasjon som ellers ble lagt til grunn for oppgjøret.

Overlevende som ikke var blitt skadet etter ulykken, fikk en billighetsgodtgjørelse på 25 000 kroner (56 000).

Overlevende som var blitt skadet som følge av ulykken, fikk erstatningen fastsatt etter skadens størrelse i samsvar med norske erstatningsregler og forøvrig etter prinsippet om en rommelig kompensasjon som ellers ble lagt til grunn for oppgjøret. De 20 personer dette gjaldt, fikk utbetalt beløp fra 50 000 kroner (113 000) til 425 000 kroner (959 000).

4.10.3 Scandinavian Star

Også erstatningsoppgjøret etter brannen på passasjerfergen Scandinavian Star 7. april 1990 ble gjennomført etter et standardisert mønster. Beløpene som de enkelte etterlatte og skadelidte passasjerer har fått utbetalt fra assurandøren av fergen, ligger betydelig over de beløp som ville fulgt av gjeldende norsk (eller dansk) rett.

Hverken private forsikringer eller trygdeutbetalinger skulle trekkes fra i erstatningen. Det ble videre betalt 18 % rente p.a. av alle beløp fra ulykkesdatoen og frem til utbetalingsdatoen. Forsikringsselskapet frafalt også sin rett til å gjøre gjeldende ansvarsbegrensningen etter sjølovens kapitler 6 og 10 (og som ville medført lavere erstatninger).

De skadelidte ble inndelt i 10 grupper. Skadelidte som falt inn under flere grupper, fikk utbetalt erstatning etter alle grupper de hørte inn under.

Gruppe 1 omfattet etterlatte som mistet ektefelle eller samboer. Skadelidte i denne gruppen fikk minimum 550 000 kroner (595 000), maksimum 1 150 000 kroner (1 245 000), avhengig av avdødes brutto årsinntekt. De fikk i tillegg utbetalt 20 400 kroner (22 000) pr. barn for hvert gjenstående år fra ulykkestidspunktet og frem til barnet fylte 18 år.

Gruppe 2 omfattet barn under 18 år som ble foreldreløse som følge av ulykken. Gruppen omfattet både barn som mistet begge foreldrene og barn som mistet den på ulykkestidspunktet eneste gjenlevende av foreldrene. Hvert barn fikk 570 000 kroner (617 000). I tillegg fikk hvert barn 60 000 kroner (65 000) pr. gjenstående år fra ulykkesdatoen og frem til fylte 18 år.

Gruppe 3 omfattet barn under 18 år som mistet en av foreldrene uten å bli foreldreløse. Hvert barn fikk 285 000 kroner (309 000). I tillegg fikk hvert barn 9 600 kroner (10 400,-) pr. gjenstående år frem til fylte 18 år.

Gruppe 4 omfattet barn mellom 18 og 25 år som mistet en av eller begge foreldrene. De som mistet en av foreldrene, fikk en grunnutbetaling på 75 000 kroner (81 000) samt et tillegg på 30 000 kroner (32 000) pr. gjenstående år frem til fylte 25 år. For de som mistet begge foreldrene, ble grunnutbetalingen og tillegget satt til henholdsvis 150 000 kroner (162 000) og 60 000 kroner (65 000).

Gruppe 5 omfattet fraskilte ektefeller som mottar barnebidrag. Under gruppe 5 falt også de som fikk hovedomsorgsansvaret for barn under 18 år som følge av ulyk-

ken. Denne gruppen fikk 100 000 kroner (108 000) samt et minimumstillegg på 3 000 kroner (3 200,-) pr. måned frem til barnet fyller 18 år. De som forut for ulykken hadde mottatt mer enn 3 000 kroner (3 200,-) i barnebidrag, fikk 150 % av tidligere avtalte eller faktiske utbetalte beløp i tillegg. Barnas egen erstatning etter gruppe 2 eller 3 kom i tillegg.

Gruppe 6 omfattet andre enn de som falt inn under gruppene 1, 2 eller 3 og som på ulykkestidspunktet faktisk var forsørget av en som omkom. Under denne gruppen kom foreldrene som ble forsørget av barn. Erstatningen ble satt til 150 % av det beløpet de tidligere hadde mottatt årlig. Dette beløpet ble så kapitalisert frem til antatt opphør av forsørgelsesbyrden. Foreldrestøtten etter gruppe 7 kom i tillegg.

Gruppe 7 omfattet barn over 25 år som mistet foreldre samt foreldre som mistet barn. Disse fikk 75 000 kroner (81 000) pr. omkommet. I de tilfeller hvor det var flere tilknyttede til samme omkomne, ble det gitt 50 000 kroner (52 920) til hver etterlatt.

Gruppe 8 omfattet etterlatte etter omkomne som ikke etterlot seg barn eller foreldre. Søskene, besteforeldre eller barnebarn fikk utbetalt 40 000 kroner (43 000) pr. omkommet, under forutsetning av at de ikke hørte inn under noen av de andre gruppene.

Gruppe 9 omfattet de som led andre tap som følge av ulykken enn forsørgertap. Under denne gruppen kom f.eks. forretningspartene til omkomne som led et økonomisk tap. Det ble ikke spesifisert noe beløp for denne gruppen. De skadelidte ble tilbudt full erstatning etter vanlig norsk eller dansk erstatningsrett. Ved valget mellom norsk eller dansk rett, ble det regelsett som ga det gunstigste resultat for skadelidte, lagt til grunn.

Gruppe 10 omfattet de overlevende. Disse fikk 20 000 kroner (22 000). I tillegg fikk de et beløp på 20 000 kroner dersom de mistet noen de reiste sammen med eller hadde tilknytning til.

Ved eventuelt senere dødsfall som skyldes skader påført under ulykken, skal de etterlatte motta erstatning i samsvar med det som er angitt under gruppene ovenfor.

Ved eventuelle fysiske eller psykiske senskader og/eller andre tap, skal de overlevende ytes erstatning etter vanlige norske eller danske erstatningsregler tillagt 25 %. Også her skal det regelsett som gir det gunstigste resultat for skadelidte legges til grunn.

For gruppene 1 – 9 innebar erstatningsoppgjøret en ansvarsfraskrivelse for ytterligere erstatningsplikt for Assuranceforeningen Skuld. Tilsvarende ansvarsfraskrivelse gjaldt for andre ansvarlige som direkte eller indirekte kunne kreve sine utbetalinger dekket av Skuld. Denne fraskrivelsen hadde sin betydning ved eventuelle søksmål i utlandet.

4.10.4 Consem

Erstatningsoppgjøret etter at sementlekteren Consem kantret 4. november 1985 på Gandsfjorden ved Stavanger, ble for så vidt gjelder medlemmer og etterlatte etter medlemmer av Norsk Arbeidsmandsforbund, gjennomført som et standardisert oppgjør, men i utgangspunktet basert på norsk erstatningsrett.

Enker, samboende og barn fikk en erstatning for tap av forsørger på 250 000 kroner (366 000) etter den ansvarsforsikringen som arbeidsgiveren, Norwegian Contractors, hadde tegnet i A/S Storebrand-Norden Skadeforsikring. Beløpet på 250 000 kroner ble fordelt mellom enke og barn.

I tillegg mottok enker, samboende og barn 10 G, i alt 263 000 kroner (385 000), etter en arbeidsgiverbetalt ulykkesforsikring i Vesta Hygea, samt etterlønn på

50 000 kroner (73 000). Dette ga en total erstatningsutbetaling på 563 000 kroner (825 000) for hver omkommet.

Overfor andre enn gjenlevende ektefelle, samboer og barn som avdøde ifølge fremlagt dokumentasjon hadde hatt forsørgerplikt for, ble det utbetalt 40 000 kroner (59 000). Denne utbetalingen ble dekket gjennom ansvarsforsikringen Norwegian Contractors hadde tegnet i A/S Storebrand-Norden Skadeforsikring.

Overlevende etter ulykken som ikke ble påført skader, fikk hver 5 000 kroner (7 300) i billighetserstatning.

Ved eventuell senskade av fysisk eller psykisk art, kan de overlevende kreve erstatning vurdert etter skadens størrelse i samsvar med norske erstatningsregler og vilkårene for yrkesskadeforsikring. Utbetalt billighetserstatning på 5 000 kroner, vil da måtte komme til fradrag.

Etterlatte etter ikke-organiserte omkomne fikk ikke utbetalt topperstatningen fra A/S Storebrand-Norden Skadeforsikring. Det kan imidlertid nevnes at etterlatte etter 2 funksjonærer fikk utbetalt en forsikringssum på henholdsvis 35 og 45 G etter den arbeidsgiverbetalte ulykkesforsikringen i Vesta Hygea.

4.10.5 Andre eksempler

Felles for de erstatningsoppgjør som omtales nedenfor, er at erstatningen ble utbetalt uten hensyn til utvist skyld. Ved utmålingen av erstatningene, ble det i hovedsak tatt utgangspunkt i alminnelige erstatningsregler.

Norcem.

I 1982 anla i alt 31 arbeidstakere og etterlatte etter arbeidstakere ved Norsk Eternit Fabrik på Slemmestad sak mot A/S Norcem med krav om erstatning. Det ble hevdet at de skadede og avdøde arbeidstakerne hadde pådratt seg asbestose, lungekreft og kreft i brysthinnen m.v. som følge av asbeststøvpåvirkning i arbeidet ved den Norcem-eide eternittfabrikken.

Etter rettsforhandlinger høsten 1983, ble det inngått forlik mellom partene. I henhold til forliket forpliktet Norcem seg til å utbetale et samlet beløp på 3 700 000 kroner (6 089 000) til fordeling blant saksøkerne for sykdomstilfelle godkjent som yrkessykdom av Rikstrygdeverket i henhold til folketrygdlovens kapittel 11. Beløpet var ment å kompensere tapt arbeidsfortjeneste, tap i fremtidig erverv, påløpte utgifter, ménerstatning og tap av forsørger. Den totale erstatningssummen ble skjønnsmessig fordelt på de erstatningsberettigede på grunnlag av alminnelige erstatningsutmålingsprinsipper.

Det var enighet om at erstatningsutbetalingen ikke innebar noen erkjennelse av rettslig ansvar for fabrikken og dens ledere, og at utbetalingen skjedde uten anerkjennelse av rettslig ansvar for de sykdomstilfelle saken gjaldt. Utbetalingen var derved å betrakte som en ex gratia-kompensasjon.

Ved forliksavtalen forpliktet Norcem seg til å foreta ex gratia-utbetalinger også ved senere konstatering av asbeststøvrelevante yrkessykdommer. I slike tilfeller skulle man foreta utbetalinger tilsvarende det skadelidte ville fått etter de til enhver tid gjeldende regler om erstatningsutmåling.

Norsk Hydro A/S og Falconbridge Nikkelverk Aktieselskap.

Prinsippene for erstatningsutbetalinger for yrkesskade og yrkessykdom ved Norsk Hydro A/S og Falconbridge Nikkelverk Aktieselskap er parallelle. Begge bedrifter har ved avtale med Norsk Kjemisk Industriarbeiderforbund forpliktet seg til å utbetale erstatning ved yrkessykdommer oppstått som følge av arbeid med henholdsvis

asbest/asbestholdige materialer og nikkel/nikkelforbindelser. Det er i begge avtaler et vilkår for erstatning at skaden eller sykdommen er godkjent av Rikstrygdeverket i henhold til folketrygdlovens kapittel 11.

Avtalen ved Norsk Hydro omfatter asbestskader konstatert før 01.01.1986. Tilsvarende avtale ved Falconbridge omfatter yrkessykdommer som lungekreft, strupekreft eller nesekreft konstatert før 01.01.1985. For skade eller sykdom konstatert etter disse datoer har begge selskaper tegnet ansvarsforsikring med dekning på «no fault»-grunnlag.

Det presiseres i begge avtaler at erstatningsutbetalingene ikke innebærer noen erkjennelse av erstatningsansvar. Utbetalingene utgjør derved en ren ex gratia-kompensasjon. Ved erstatningsutbetaling frafaller skadelidte samtidig all rett til å reise ytterligere krav mot selskapene for tap eller skade som følge av påvirkning fra henholdsvis asbest/asbestholdige materialer og nikkel/nikkelforbindelser.

Erstatning utmålt etter avtalene omfatter personskade og tap av forsørger. Personskadeerstatningen omfatter erstatning for tapt arbeidsfortjeneste, tap i fremtidig erverv, påløpte og fremtidige utgifter samt ménerstatning. Erstatningsutbetalingene skal i størrelsesorden tilsvare det som følger av gjeldende norske erstatningsutmålingsregler.

Ved erstatning for personskade ytes 10 000 kroner til erstatning for påløpte og fremtidige utgifter.

Hvis skaden konstateres etter at skadede har fylt 67 år, får vedkommende en bilighetserstatning på minst 20 000 kroner. Hvis erstatning utmålt etter de alminnelige utmålingsregler fører til et høyere beløp, utbetales erstatning etter de alminnelige regler.

Ménerstatning utmåles som yrkesskadeerstatning fra trygden tillagt en tredjedel. Det er utarbeidet egne tabeller for ménerstatning relatert til alder og medisinsk invaliditetsgrad.

Ved utmålingen av erstatning for tap av forsørger, er erstatningen basert på å 50 % av avdødes netto arbeidsinntekt etter skatt representerer den totale og faktiske forsørgelse av de etterlatte erstatningssøkere.

Erstatningen til barn er standardisert, og avhengig av barnets alder på dødsfallstidspunktet.

Erstatninger fulgte følgende satser:

Barnets alder ved arbeidstakerens død	Erstatningsbeløp kr. (1985)	kr. (1993)
Under 1 år	100 000	(147 000)
Fylt 1 år	95 000	(139 000)
Fylt 2 år	90 000	(132 000)
Fylt 3 år	85 000	(125 000)
Fylt 4 år	80 000	(117 000)
Fylt 5 år	75 000	(110 000)
Fylt 6 år	70 000	(103 000)
Fylt 7 år	65 000	(95 000)
Fylt 8 år	60 000	(88 000)

Barnets alder ved arbeidstakerens død	Erstatningsbeløp kr. (1985)	kr. (1993)
Fylt 9 år	55 000	(81 000)
Fylt 10 år	50 000	(73 000)
Fylt 11 år	45 000	(66 000)
Fylt 12 år	40 000	(59 000)
Fylt 13 år	35 000	(52 000)
Fylt 14 år	30 000	(44 000)
Fylt 15 år	25 000	(37 000)
Fylt 16/19 år	20 000	(29 000)

Med mindre det kan dokumenteres høyere utgifter, fikk de etterlatte 10 000 kroner (15 000) i erstatning for påløpte og fremtidige utgifter.

Hvis dødsfallet som følge av yrkessykdommen fant sted etter at den skadede hadde fylt 67 år, fikk de etterlatte utbetalt en billighetsstønad på minst 20 000 kroner (29 000). Hvis erstatning utmålt etter de alminnelige utmålingsregler fører til et høyere beløp, utbetales erstatning etter de alminnelige regler. Etterlatte barn får imidlertid billighetsstønad som angitt ovenfor.

Erstatningsbeløpene skal etter avtalene revideres hvert 5. år i henhold til Statistisk Sentralbyrås konsumprisindeks.

4.10.6 Likheter og ulikheter ved disse oppgjørene

Et felles trekk ved oppgjørene er at erstatning er blitt gitt etter avtale uavhengig av om ansvarsgrunnlag kunne påvises eller ikke. Det er i avtalene uttrykkelig presisert at oppgjørene ikke innebærer noen erkjennelse av at ansvarsgrunnlag foreligger fra virksomheten hvor skade er oppstått. De skadelidte har også måttet akseptere erstatningsutbetalingene etter avtalene som endelig oppgjør, slik at det ikke kunne gjøres gjeldende tilleggskrav for domstolene.

Opgjørene etter større ulykker atskiller seg fra oppgjørene i forbindelse med yrkessykdommer ved at disse er mer standardiserte. Mens man i ulykkestilfellene i stor grad har avtalt å benytte «sjablonmessige» utmålingsregler, har man i yrkessykdomsoppgjørene hovedsakelig lagt til grunn alminnelig, individuell utmåling av tapet. Dette har trolig dels sammenheng med at det i ulykkessakene har vært et høyere antall skadelidte enn i yrkessykdomssakene. Av praktiske hensyn kan det derfor ha vært nødvendig å foreta forenklinger for å kunne gjennomføre oppgjørene innen rimelig tid. Individuell utmåling ville i større grad bundet opp betydelige ressurser ved gjennomføring av forhandlinger med den enkelte skadelidte. Disse forhold gjør seg i mindre grad gjeldende i sykdomssakene, idet disse fordelte seg mer over tid fordi folketrygdens behandling og godkjenning av den enkelte sak var en forutsetning for utbetaling.

Den nevnte standardisering av oppgjørene bryter med prinsippene for individuell utmåling av tapet som følger av skadeserstatningslovens kapittel 3. Samtidig er det gjennom den standardiserte utmåling lagt inn en såvidt betydelig overkompensasjon i forhold til alminnelige regler at skadelidte (i de aller fleste tilfelle) kommer betydelig bedre ut.

Avvikene fra gjeldende rett gikk i alle tilfelle i de skadelidtes favør. Som eksempel kan nevnes at man i Scandinavian Star-avtalen så bort fra ansvarsbegrens-

ningene i sjøloven. Et annet eksempel er at man utvidet kretsen av erstatningsberettigede ved dødsfall utover det som fulgte av alminnelige erstatningsregler.

Den omstendighet at skadevolder tilbød/aksepterte slike avvik fra gjeldende rett kan ha sammenheng med omfattende mediafokusering etter ulykkene. Frykten for at diskusjoner om kroner og øre kunne oppfattes som støtende i opinionen kan ha spilt inn. Slik negativ publisitet kunne skape en kostbar «badwill» for selskapene. I Scandinavian Star-ulykken ble den kritikk som ble rettet mot rederiet, også knyttet til forsikringsselskapets betalingsplikt, selv om dette jo ikke kan identifiseres med skadevolderen.

De gunstige ordningene kan også ha sammenheng med at det store antall skadelidte nødvendiggjorde standardisering. For å oppnå standardisering måtte man trolig legge inn ulike former for overkompensasjon, slik at de skadelidte kunne føle seg rimelig trygge på at de ikke ville kommet bedre ut ved individuell utmåling av tapet.

For Scandinavian Star-oppgjøret spilte det også inn at de skadelidte vurderte å gå til søksmål i USA. Erstatningene ved en amerikansk domstol ville – dersom søksmålet førte frem – totalt sett kunne beløpe seg til flere hundre millioner kroner.

KAPITTEL 5

Sammenligninger med andre land – særlig dansk rett**5.1 INNLEDNING**

Opplysningene om rettsstillingen i andre enn de skandinaviske land er særlig hentet fra *Mc.Intosh and Holmes*, Personal Injury Awards in EC Countries, 1990. Her gis det sammenligninger med utgangspunkt i identiske skadetilfelle i EU-landene. Mulige endringer etter 1990 er ikke registrert. For detaljerte opplysninger om forholdet mellom erstatning og trygdeytelser og erstatningsnivåer i Belgia, Frankrike, Tyskland, Nederland, Sverige og Storbritannia kan vises til *Pfenningsdorf*, Personal Injury Compensation, London 1993, jfr. også *Szöllösy*, Recent Trends in the Standard of Compensation for Personal Injury in a European Context, Scandinavian Insurance Quarterly 1991 s. 191-222.

Sammenligninger med andre lands rett er alltid vanskelig, og kan ikke gi noe korrekt bilde, idet en rekke bakenforliggende faktorer kan få betydning for det endelige resultatet for skadelidte. Som eksempel kan nevnes at hvem som må betale omkostningene ved en tvist, varierer. I mange land er erstatningen for ikke-økonomisk skade («pain and suffering») forholdsvis betydelig. Reglene om fradrag for trygdeytelser er også forskjellige. Det heter således at når erstatningene i Danmark er såpass lave sammenlignet med mange andre land, er det fordi mange utgiftsposter dekkes av trygdesystemet. I England (se s. 5) f. eks. er derimot regelen etter lovendringer i 1990 at erstatningsbeløpet fastsettes uten hensyn til trygdeytelsene, men skadelidte må av det tilkjente erstatningsbeløp tåle regress fra trygden for de utgifter den dekker. Ulike skatteregler får også betydning.

Det bør også understrekes at i mange europeiske land er vilkårene for ansvar strengere; færre har krav på erstatning. Det objektive ansvaret vi har i norsk rett går lengre enn i de fleste andre land. Ansvaret etter en trafikkskade er eksempelvis i en rekke land betinget av skyld fra skadevoldes side (i ulike utformninger).

Utvalget finner derfor at det har liten interesse å gå inn i de enkelte land og se på de ulike erstatningsnivåer med bakenforliggende forhold, og de fremgangsmåter som brukes ved erstatningsfastsettelsen. For å illustrere dette kan det eksempelvis nevnes at en lege på 40 år med ektefelle og to barn som forsørges og som mister synet på begge øyne totalt anslagsvis vil få følgende erstatninger etter bokens tabeller (i £ med antatt sammenlignbare inntektsnivåer basert på lønnsnivåene i de enkelte land. Erstatningene omfatter alle tapsposter, inkl. tapt. inntekt i 2 1/2 år):

Danmark:	225 499
England:	572 500
Belgia:	531 872
Hellas:	363 333
Nederland:	466 258
Italia:	674 792
Frankrike:	744 853
Tyskland:	Ca. 600,000
Irland:	613 889

Luxembourg:	537 871
Spania:	56 038
Portugal:	290 465

Hva vedkommende ville fått i Norge, kan bare antydes. Men med en antatt inntekt brutto på 300 000 (som er det tallet som er lagt til grunn i Danmark) anslår Utvalget en *samlet* erstatning på mellom 3 og 4 mill. kroner (mellom anslagsvis £ 250 000 og 350 000) Men som nevnt vil det her komme inn betydelige inntekter fra folketrygden som i meget ulik grad er tilfelle i mange av de øvrige land.

Såvidt Utvalget kan se, ligger totaløkonomien for skadelidte når erstatningen og folketrygdens ytelser ses i sammenheng på et godt europeisk nivå. Til sammenligning kan nevnes at Skoland ved dommen av 22. desember 1993 fikk 1,450 mill. kroner i erstatning for tapt inntektsevne. Han ville etter standardregelen i Danmark fått 1,500 mill. kroner. Etter svensk rett ville han fått ca. 2,600 mill. kroner, men av dette beskattes alt over 20 ganger «basbeloppet» (ca. SEK 700 000) som inntekt. Netto-beløpet ville derfor blitt omtrent som i Danmark og Norge.

Utgangspunktet i disse landene – med unntak av Danmark – er at erstatningen skal fastsettes skjønnsmessig etter noenlunde samme prinsipper som i norsk rett, men gjennomgående med en større adgang for dommeren til å utøve skjønn. Dette understrekes i boken, idet det heter at «it is unlikely that two lawyers in any jurisdiction would come up with exactly the same suggested level of award even given the same facts» (s. 2). Mot denne bakgrunn «have lawyers been asked to *guess* what figure would be awarded, based on their experience». Det er disse «gjetninger» som er angitt ovenfor.

I neste avsnitt vil Utvalget redegjøre noe nærmere for dansk rett, som har betydelig prinsipiell interesse. En rekke av de tvistegrunnlag vi har i Norge, er ukjente i Danmark.

5.2 DANMARK

5.2.1 Erstatningsansvarsloven av 1984

Ved lov nr. 228 av 23. mai 1984 om erstatningsansvar (EAL) som trådte ikraft 1. oktober 1984, fikk Danmark en samlet lovgivning av en rekke erstatningsrettslige spørsmål som tidligere bare i begrenset omfang hadde vært lovregulert. Loven er inntatt som vedlegg V til innstillingen.

I tillegg til å bidra til en vesentlig forhøyning av erstatningsnivået, innebar vedtakelsen av EAL en overgang til individuell erstatningsutmåling basert på skadelidtes faktiske konstaterte tap.

Det hadde tidligere ikke vært lovregler om utmålingen av erstatning hverken for personskader eller tap av forsørger. Utmålingen hadde i praksis skjedd med utgangspunkt i et fast kronebeløp pr. invaliditetsgrad uten at det i særlig grad ble tatt individuelle hensyn hverken til skadelidtes alder eller inntektsforhold. Invaliditetsgraden ble fastsatt ut fra rent medisinske kriterier uavhengig av den ervervsmessige uførhet. Erstatningen ble dessuten fastsatt samlet uten noen oppsplitting på de enkelte tapsposter. Erstatningsnivået lå vesentlig lavere i Danmark enn i de øvrige Vest-Europeiske land, herunder i Norden forøvrig. Den høyeste samlede erstatning som inntil 1984 var utbetalt ved 100 % ervervsmessig uførhet var Dkr. 450 000,- og ved tap av forsørger ca. Dkr. 225 000,- – 250 000,-.

For arbeidsskaders vedkommende ble det i 1978 vedtatt en arbeidsskadeforsikringslov (ASFL). Etter denne skulle det ytes erstatning avhengig av skadelidtes

alder og lønnsforhold. Inntil EAL ble vedtatt i 1984, hadde erstatningene etter ASFL i mange tilfelle vært inntil dobbelt så store som for personskadene ellers.

I forbindelse med vedtagelsen av EAL ble det diskutert om erstatningsutmålingen burde standardiseres. Med dette mente man at erstatningen i liten utstrekning skulle fastsettes ut fra individuelle forhold, men i det vesentlige baseres på den medisinske invaliditetsgrad slik ordningen også tidligere hadde vært. Enkelte tok til orde for at en individuell erstatningsfastsettelse ville medføre betydelige praktiske og retts tekniske problemer og virke forsinkende på erstatningsoppgjørene.

Løsningen ble likevel at man gikk over til en individuell erstatningsfastsettelse basert på skadelidtes faktiske konstaterte tap, jfr. *Vinding Kruse og Møller* bl.a. s. 25 og s. 37. Det generelle erstatningsrettslige prinsipp om at skadelidte skal ha sitt fulle, individuelle tap dekket ble lagt til grunn. Dette prinsipielle utgangspunkt forhindret likevel ikke at det ble utarbeidet utmålingsregler for enkelte tapsposter som i stor grad inneholder elementer av standardisering. Dette gjelder særlig ménerstatning, erstatning for ervervsevnetap (dvs. tap i fremtidig erverv) og erstatning for tap av forsørger. Det ble lagt vekt på å utforme enkle og klare regler slik at erstatningsoppgjørene kunne gjennomføres så raskt som mulig.

5.2.2 De enkelte tapsposter

5.2.2.1 Oversikt

Hvilke tapsposter skadelidte kan kreve erstattet av den erstatningsansvarlige fremgår av EAL § 1. Etter bestemmelsens stk. 1 dreier deg seg for det første om

1. Tapt arbeidsfortjeneste
2. Helbredelsesutgifter
3. Annet tap
4. Godtgjørelse for svie og smerte.

Har skaden fått varige følger, skal det etter stk. 2 i tillegg betales

5. Godtgjørelse for varig mén
6. Erstatning for tap eller forringelse av ervervsevnen.

I henhold til stk. 3 likestilles arbeid i hjemmet med lønnet arbeid.

Med unntak av erstatningspostene «helbredelsesutgifter» og «andet tab», er det fastsatt særskilte utmålingsregler for de enkelte tapsposter. EAL § 2 inneholder de nærmere regler om erstatning for tapt arbeidsfortjeneste. Reglene om godtgjørelse for svie og smerte finnes i § 3, reglene om ménerstatning i § 4 og reglene om erstatning for tapt ervervsevne i §§ 5-9. Regler om erstatning for tap av forsørger er gitt i §§ 12-14.

I det følgende gis en kort redegjørelse for de enkelte tapsposter.

5.2.2.2 Helbredelsesutgifter og annet tap

«Helbredelsesutgifter» i EAL § 1 dekker først og fremst rimelige og nødvendige utgifter til tiltak som har til formål å få skadelidte helbredet eller som står i forbindelse med helbredelsen. Som eksempel nevnes utgifter til lege, tannlege, medisin, rekreasjon, transport til og fra behandling osv. Utgifter til hjelp for å klare seg i hjemmet omfattes også. Utgifter til opphold på pleiehjem kan derimot ikke kreves erstattet etter § 1. Slike utgifter anses kompensert gjennom ménerstatning og ervervsevnetapserstatning, jfr. *Vinding Kruse og Møller* s. 46.

Også fremtidige helbredelsesutgifter omfattes av § 1. Ifølge *Vinding Kruse og Møller* s. 47 antas det årlige tap å skulle kapitaliseres med en kapitaliseringsfaktor på 6.

«Andet tab» i § 1 omfatter utgifter skadelidte har i tiden umiddelbart etter skaden, men hvis størrelse og sammenheng med skaden kan være vanskelig å dokumentere. Som eksempel nevnes forlengelse av utdanning eller tap av skoleår. I et visst omfang vil utgifter til advokat også kunne erstattes under denne post.

Ved erstatningsoppgjøret skal det gjøres fradrag for sosiale ytelser og andre ytelser skadelidte har krav på som følge av skaden.

5.2.2.3 *Tapt arbeidsfortjeneste*

Erstatning for tapt arbeidsfortjeneste utmåles etter EAL § 2 fra skadens inntreden og til skadelidte kan begynne å arbeide igjen, eller skadelidtes helsetilstand er blitt permanent, det vil si frem til det tidspunkt hvor det må antas at skadelidtes tilstand ikke vil bli ytterligere forbedret.

Utgangspunktet for erstatningsutmålingen er hva skadelidte kunne ha forventet å ha tjent hvis skaden ikke hadde oppstått. Det ytes erstatning for tap av bruttoinntekt uten fradrag av skatt da erstatningen er skattepliktig inntekt, jfr. *Vinding Kruse og Møller* s. 58.

Utgifter til hjelp i hjemmet for å utføre husarbeid kan erstattes som tapt arbeidsfortjeneste etter § 2. Utgifter til hjelp for å klare seg selv, f.eks. pleieutgifter omfattes derimot av annet tap i § 1.

I erstatningen gjøres fradrag for lønn under sykdom, dagpenger fra arbeidsgiver eller kommunalbestyrelsen og forsikringsytelser som har karakter av en virkelig skadeserstatning samt lignende ytelser til den skadelidte. Fradragsreglene skal hindre at skadelidte blir overkompensert som følge av skaden. Det ses imidlertid bort fra rene sumforsikringer.

5.2.2.4 *Svie og smerte*

Etter EAL § 3 har skadelidte krav på godtgjørelse for såkalt «svie og smerte». Dette er en kompensasjon av ikke-økonomisk art for den fysiske lidelse skaden har medført. Det forutsettes at skadelidte må betegnes som syk. Godtgjørelsen ytes kun i en kortere periode frem til helsetilstanden har stabilisert seg. Etter dette tidspunkt kan det eventuelt ytes ménerstatning.

Godtgjørelsen ytes etter et takstsystem med et fast beløp pr. sykedag. Fra 1. april 1994 utgjør dette Dkr. 150 pr. dag dersom skadelidte har vært sengeliggende og ellers Dkr. 70. Satsene kan fravikes dersom den samlede godtgjørelse utgjør mer enn Dkr. 22 000.

I tillegg til svie og smerte kan nevnes at det etter EAL § 26 i visse tilfelle kan kreves erstatning for tort, hvilket også er en kompensasjon for ikke-økonomisk tap. Erstatning for tort kan kreves der det foreligger en rettsstridig krenkelse av en annens frihet, fred, ære eller person. Som eksempel nevnes tilfelle der skadelidte har vært utsatt for en ærekrenkelse eller ulovlig frihetsberøvelse, jfr. *Vinding Kruse og Møller* s. 369.

5.2.2.5 *Varig mén*

Foreligger en varig skade av medisinsk art, skal det svares ménerstatning etter EAL § 4. Godtgjørelsen for varig mén fastsettes til et kapitalbeløp som beregnes under hensyn til skadens medisinske art og omfang og de forvoldte ulemper for skade-

lidtes personlige livsførsel. Méngraden fastsettes ut fra medisinske kriterier på grunnlag av en méntabell utarbeidet av Arbeidsskadestyrelsen. Méngraden fastsettes fra det tidspunkt skadelidtes tilstand ble permanent.

Etter EAL § 4 ytes ikke ménerstatning dersom méngraden er under 5 %. Ved en méngrad på 100 % utgjør erstatningen fra 1. april 1994 Dkr. 292 000. Ved lavere méngrader nedsettes beløpet forholdsmessig. I særlige tilfelle kan ménerstatningen fastsettes til et høyere beløp, dog ikke høyere enn for tiden Dkr. 350 500, hvilket svarer til en méngrad på 120 %. Dette kan være aktuelt i tilfelle der skaden innebærer en særlig ulempe for skadelidte. Var skadelidte på skadetidspunktet fylt 60 år nedsettes erstatningen med 5 % for hvert år skadelidte var eldre enn 59 år, dog ikke etter det fylte 69. år.

5.2.2.6 Ervervsevnetap

Tap eller nedsettelse av ervervsevnen erstattes etter EAL §§ 5-9.

Vilkåret for slik erstatning er etter § 5 stk. 1 at personskaden har medført varlig nedsettelse av skadelidtes evne til å skaffe seg inntekt ved arbeid. Ved bedømmelsen skal det etter § 5 stk. 2 tas hensyn til skadelidtes muligheter for å skaffe seg inntekt ved slikt arbeid som med rimelighet kan forlanges av vedkommende. Skadelidtes ervervsevne etter skaden beregnes i prosent, ervervsevnetapsprosenten, jfr. § 5 stk. 3. Dette er et rent økonomisk kriterium. Er tapet mindre enn 15 % ytes ikke erstatning.

Erstatningen fastsettes etter § 6 til et kapitalbeløp som utgjør skadelidtes årslønn multiplisert med 6 og deretter multiplisert med ervervsevnetapsprosenten.

I kapitalfaktoren på 6 inngår to komponenter, rentefot og løpetid. Faktoren tar ikke høyde for inflasjonsutviklingen, jfr. *Vinding Kruse og Møller* s. 153. Det var opprinnelig foreslått at renten skulle settes til den nominelle markedsrente og løpetiden til differansen mellom skadelidtes alder på skadetidspunktet og 67 år. Idet en slik ordning på grunn av svingninger i markedsrenten ville kreve hyppige endringer i kapitaliseringsfaktoren, valgte man en enklere løsning med en fast kapitaliseringsfaktor på 6.

Etter § 9 stk. 1 nedsettes erstatningen med 8 1/2 % for hvert år skadelidte på skadetidspunktet var eldre enn 55 år. Bestemmelsen kan etter stk. 2 fravikes dersom det må antas at skadelidte ville ha vært yrkesaktiv også etter fylte 67 år.

Som årslønn regnes normalt skadelidtes samlede arbeidsinntekt i året forut for datoen for skadens inntreden, jfr. § 7 stk. 1. Enhver inntekt som skyldes skadelidtes personlige arbeidsinnsats medregnes, herunder naturalytelser. Årslønnen utgjør bruttoinntekten uten fradrag av skatt. Faktiske og forventede inntekter etter skaden er i utgangspunktet uten betydning, idet det avgjørende er inntekten i året forut for skaden. Alminnelig lønnsstigning etter skaden tas det således ikke hensyn til. Derimot forrentes erstatningen fra skadetidspunktet. Det tas normalt heller ikke hensyn til muligheten for omskolering, med mindre det må anses som helt sikkert at denne lykkes, jfr. *Vinding Kruse og Møller* blant annet s. 136.

Foreligger særlige forhold, åpner § 7 stk. 2 for at man ser bort fra årslønnen i året før skaden og fastsetter inntekten skjønnsmessig. Utgangspunktet for skjønnet er at årslønnen skal gi uttrykk for verdien av skadelidtes arbeidskraft på skadetidspunktet. En slik skjønnsmessig erstatningsfastsettelse kan være aktuell for eksempel i tilfelle der skadelidte i året før skadetidspunktet var under utdanning, syk eller arbeidsledig. Det skal også tas hensyn til om skadelidte etter skadetidspunktet som følge av ansiennitet eller avansement, har fått høyere lønn. Har lønnen etter dette tidspunkt gått ned, skal dette også tas i betraktning.

Etter § 7 stk. 3 er det fastsatt et maksimalbeløp for årslønnen. Fra 1. april 1994 utgjør dette Dkr. 511 000. Erstatningen etter § 6 kan derfor nå ved 100 % ervervs-messig uførhet maksimalt utgjøre Dkr. 3 066 000. Er årslønnen for eksempel Dkr. 200 000 utgjør erstatningen ved en 100 % skade Dkr. 1 200 000.

I motsetning til erstatning for tapt arbeidstjeneste, skal det for ervervsevnetapet ikke gjøres fradrag for ytelser som kommer til utbetaling som følge av skaden, for eksempel forsikringer og sosiale ytelser.

For skadelidte som i det vesentlige utnytter sin ervervsevne på en måte som ikke eller kun i begrenset omfang medfører arbeidsinntekt og for barn under 18 år, fastsettes erstatningen etter § 8 som et kapitalbeløp på grunnlag av méngraden, det vil si som en prosentdel av den ménerstatning som følger av § 4 stk. 1, 1-4. Foruten barn, vil dette gjelde hjemmearbeidende ektefeller eller samboere og unge under utdanning. Personer med deltidsarbeid som utgjør mindre enn en 50 % stilling omfattes også. Arbeidsløse omfattes derimot av regelen i § 7.

De enkelte prosentandeler er fastslått i § 8 stk. 2-4. Er méngraden under 15 % ytes ikke ervervsevnetapserstatning. Er méngraden 15 %, utgjør ervervstapserstatningen 130 % av ménerstatningen. Den stiger så progressivt til 400 % av ménerstatningen ved en méngrad på 100 %. Fra 1. april 1994 utgjør ervervstapserstatningen etter § 8 ved en méngrad på 100 % således Dkr. 1 168 000. Reglene i § 9 om nedsettelse av erstatningen etter fylte 56 år gjelder tilsvarende for erstatningsfastsettelse etter § 8.

5.2.2.7 Tap av forsørger

Etter EAL § 12 har den som er erstatningsansvarlig for en annens død plikt til å betale erstatning for rimelige begravelsesutgifter og for tap av forsørger. Forsørgelse omfatter også verdien av avdødes arbeid i hjemmet. De nærmere regler om erstatning for tap av forsørger til ektefelle, samboer samt gjenlevende barn finnes i EAL §§ 13-14. Det er overlatt til rettspraksis å avgjøre hvorvidt også andre vil kunne kreve erstatning for tap av forsørger med hjemmel i § 12. Ifølge *Vinding Kruse og Møller* s. 206 vil det kunne være aktuelt for stebarn, pleiebarn og også for fraskilte og fraseparerte som mister hustrubidrag som følge av dødsfallet.

Erstatning for tap av forsørger til ektefelle eller samboer utgjør etter EAL § 13 30 % av den erstatning som avdøde må antas å ville ha oppnådd ved et fullstendig tap av ervervsevnen, jfr. §§ 5-8. Erstatningen utgjør dog fra 1. april 1994 minimum Dkr. 328 500 med mindre det foreligger særlige omstendigheter. Som eksempel nevnes tilfelle der det ikke har vært tale om noen forsørgelse eller kun om en forsørgelse av liten betydning. Erstatningen må i så fall fastsettes skjønnsmessig. Var forsørgeren fylt 56 år, nedsettes erstatningen etter reglene i § 9. Nedsettelsesreglene medfører at det normalt ikke skal ytes forsørgertapserstatning etter fylte 67 år. Det foretas ikke nedsettelse som følge av den forsørgedes alder.

Erstatning for tap av forsørger til gjenlevende barn fastsettes etter § 14 til et beløp som svarer til summen av de bidrag til barnets underhold, avdøde på skadetidspunktet kunne vært pålagt dersom avdøde hadde vært bidragspliktig. Med gjenlevende barn menes barn som avdøde hadde lovpålagt forsørgelsesplikt for. Normalt opphører bidragsplikten ved fylte 18 år, men bidrag til undervisning eller utdanning kan pålegges inntil det 24. år. Det skal ikke foretas noen kapitalisering av det årlige bidragsbeløp, men en vanlig sammenlegning. Det skal heller ikke foretas fradrag for ytelser som kommer til utbetaling som følge av skaden som for eksempel livsforsikringer, barnepensjon m.v. Var avdøde eneforsørger, forhøyes erstatningen med 100 %.

5.2.3 Noen fellesspørsmål

5.2.3.1 Årlig regulering av enkelte erstatningsbeløp

De erstatningsbeløp som ovenfor er nevnt når det gjelder erstatning for svie og smerte (§ 3), ménerstatning (§ 4 stk. 1) høyeste årslønn ved beregning av ervervsevnetap (§ 7 stk. 3) samt den minste forsørgertapserstatning (§ 13 stk. 1), reguleres etter EAL § 15 hvert år den 1. april i takt med lønnsøkningen for arbeidere innen håndverk og industri. Justisdepartementet bekjentgjør endringene.

I henhold til § 15 stk. 3 skal erstatningen fastsettes på grunnlag av de beløp som i henhold til stk. 1 var gjeldende på skadetidspunktet. Skadetidspunktet vil således alltid være avgjørende for beregningen av ménerstatning, ervervsevnetapserstatning samt erstatning for tap av forsørger. Det er derfor uten betydning for erstatningens størrelse at saken trekker ut. Erstatning for helbredelsesutgifter og annet tap samt erstatning for tapt arbeidsfortjeneste fastsettes imidlertid på grunnlag av det faktiske tap som lides etter skadens inntreden. Med skadetidspunktet menes det samme som ulykkestidspunktet.

5.2.3.2 Renter

I henhold til EAL § 16 forrentes erstatningen for svie og smerte, mén, ervervsevnetap samt tap av forsørger fra skadetidspunktet og til betaling skjer. Renten svarer til den til enhver tid fastsatte offisielle diskonto med tillegg av 5 %. Justisdepartementet kan endre tillegget hvert annet år etter forhandlinger med nasjonalbanken. Pr. 6. januar 1994 utgjorde renten 11% (diskonto 6%). Erstatning for helbredelsesutgifter og annet tap samt tapt arbeidsfortjeneste forrentes etter de alminnelige regler om renter ved forsinket betaling.

5.2.3.3 Uttalelser om méngrad og ervervsevnetapsprosenten

Etter EAL § 10 kan såvel skadelidte som skadevolder innhente en uttalelse om méngraden og ervervsevnetapsprosenten fra Arbeidsskadestyrelsen. Styrelsens uttalelse er veiledende og spørsmålet kan bringes inn for domstolene til avgjørelse på vanlig måte.

5.2.3.4 Gjenopptakelse

Etter EAL § 11 har skadelidte adgang til å kreve gjenopptagelse av en avsluttet sak om ménerstatning eller erstatning for ervervsevnetap dersom det inntreer uforutsette endringer i skadelidtes helsetilstand slik at méngraden eller ervervsevnetapsprosenten må antas å være vesentlig høyere enn først antatt. Arbeidsskadestyrelsen kan også her avgi slik uttalelse som nevnt i § 10. Gjenopptakelse av andre erstatningsposter enn ménerstatning og ervervsevnetapserstatning er ikke særskilt lovregulert og må avgjøres etter de alminnelige regler om dommers materielle rettskraft og avtalers bindende virkning.

5.2.3.5 Arbeidsskadeerstatning

Som nevnt innledningsvis er det gitt en egen lov om forsikring mot følger av arbeidsskader, lov nr. 390 av 20. mai 1992 (ASFL). Loven bygger i hovedsak på de samme prinsipper som EAL. Utmålingen av erstatning for enkelte tapsposter avviker dog noe fra reglene i EAL. Som eksempel kan nevnes at ménerstatningen er noe høyere etter ASFL enn etter EAL, jfr. ASFL § 33. Når det gjelder ervervsevnetapserstatning etter ASFL skal denne som hovedregelen utbetales som en løpende ytelse

dersom ervervsevnen er nedsatt med mer enn 50 %, jfr. ASFL §§ 32 stk. 4 og 43. Noen tilsvarende regel finnes ikke i EAL. Erstatning til barn ved tap av forsørger utbetales dessuten alltid som renteerstatning etter ASFL, jfr. lovens § 37.

5.3 SVERIGE

Svensk rett har mange likhetstrekk med norsk rett. Den svenske SkL. 5 "*Sammen- drag av innstillingen*" i kap. 1 § er utformet på linje med den norske regelen i skl. § 3-1. Dette gjelder både erstatningsutmålingen for det lidte tap og erstatningen for tap i fremtidig erverv, samt for merutgifter i fremtiden. «Krone for krone» følger i det vesentlige den samme regel som i den norske § 3-1 tredje ledd første pkt, mens det ikke skal skje fradrag for private forsikringer m.v. I Sverige er imidlertid erstatningsbeløpene for tapt inntektsevne i stor grad gjenstand for inntektsbeskatning. Erstatning for tap av forsørger utmåles også etter de samme rettslige utgangspunkter som i Norge. Men det er fast praksis for å bruke en standardsats – som kan fravikes i særlige tilfelle – på 57 000 kroner pr. år til ektefelle og 18 000 kroner pr. år til mindreårige barn.

I Sverige er hovedregelen at erstatningen utbetales som terminerstatning basert på annuiteter. Dermed oppstår ikke mange av de skjønnsprosmål som i Norge er knyttet til erstatningsberegningen, idet erstatningsbeløpet er klart når nettotapet i basisåret er klarlagt.

Det kan nevnes at yrkesskadene og yrkessykdommene underkastet AFL erstat- tes etter inntektsnivået til skadelidte, dog maksimert til 7,5 «basbelopp», som i idag er noe under 300 000 kroner. Tap under 1/15 av årsinntekten eller under 1/4 av «basbeloppet» er ikke gjenstand for erstatning.

Det synes å være grunnlag for å anta at erstatningsnivået i Sverige – når skatte- reglene trekkes inn – ligger omtrent på det norske nivået, eller kanskje noe under.

KAPITTEL 6

Personskadene omfang – statistikk**6.1 INNLEDNING**

Etter sitt mandat skal Utvalget gi opplysninger om personskadene antall og fordeling på saksområder. Dette har vist seg vanskelig på grunn av manglende relevant statistisk materiale. I anledning Utvalgets arbeid har Norges Forsikringsforbund derfor bistått med å gjennomføre en egen undersøkelse vedrørende de alvorligste personskadene i motorvognforsikring ("*Nærmere om personskader i trafikken*" i pkt. 6.2). Utvalget har forøvrig innhentet statistikk vedrørende yrkesskader ("*Yrkes-skader*" i pkt. 6.3) og erstatninger utbetalt fra Norsk Pasientskadeerstatning ("*Pasientskader*" i pkt. 6.4). Det er også innhentet opplysninger om omfanget av personskadesaker ved domstolene ("*Personskadesaker ved domstolene*" i pkt. 6.5). Endelig er det redegjort for en undersøkelse vedrørende de totale samfunnsmessige kostnader ved personskader ("*Ulykkenes samfunnsmessige betydning*" i pkt. 6.6).

Personskader der skadelidte har en ansvarlig skadevolder å holde seg til og hvor det således kan være aktuelt å utmåle erstatning, domineres fullstendig av skader i trafikken, særlig motorvognsektoren, og skader i arbeidslivet. Utover disse skadeområdene er antallet skader beskjedent, med reservasjon for de sjeldne, men omfattende ulykker som fra tid til annen inntreffer med skip og luftfartøyer.

Motorvognskadene utgjør den betydeligste utgiftspost for forsikringsselskapene. Mens det i 1983 ble utbetalt 314 (516) mill. kroner i erstatning for personskader, var tallet i 1986 steget til 757 (1 035) mill. kroner. I 1989 var de 1 400 (1 578) mill. kroner og i 1992 1 873 (1 916) mill. kroner. Tallene i parentes utgjør verdien i 1993-kroner. Anslagsvis er kronen halvert siden begynnelsen av 1980-tallet. Selv om man tar hensyn til fallet i pengeverdien har det skjedd en firedobling i utbetalingene på 10 år.

Når det gjelder *yrkesskadene* er erstatningene for 1992 samlet anslått til 1 200 mill. kroner.

For disse to sektorer, motorvognskadene og yrkesskadene, er således den samlede utbetaling for 1992 anslått til ca. 3 milliarder kroner. Det er dette volumet som samfunnsmessig sett er det interessante for de utmålingsspørsmål som er gjenstand for Utvalgets arbeid. Det kan tilføyes at det i tillegg utbetales årlig ca 1 milliard kroner i rene ulykkesforsikringer. Med dette koster personskadene nå forsikringsselskapene rundt 4 milliarder kroner pr. år.

6.2 NÆRMERE OM PERSONSKADER I TRAFIKKEN**6.2.1 Innledning**

Idet de fleste saker der det er aktuelt å utmåle erstatning for personskade, gjelder skader i trafikken har Utvalget funnet det naturlig i særlig grad å konsentrere seg om disse. Det er for det første innhentet statistisk materiale fra Statistisk Sentralbyrå vedrørende omfanget av ulykker i trafikken med personskader. Det vises til "*Omfanget av trafikkuulykker med personskader*" i pkt. 6.2.2. Nakkeslengskadene er nærmere omtalt under "*Særlig om nakkeslengskader*" i pkt. 6.2.3. Videre har man innhentet opplysninger fra Norges Forsikringsforbund om personskadene andel av motorvognforsikringene, jfr. "*Personskadene andel av motorvognerstatningene i forsikring. Avviklingstid*" i pkt. 6.2.4 og opplysninger om erstatningsoppgjørene

ved personskader i trafikkforsikring, jfr. *"Forsikringsforbundets undersøkelse"* i pkt. 6.2.5.

6.2.2 Omfanget av trafikkulykker med personskader

Ifølge Statistisk Sentralbyrås veitrafikkulykkesstatistikk ble det i 1992 registrert i alt 8 495 politirapporterte trafikkulykker med personskader. I disse ulykkene ble det drept eller skadd 11 729 personer, hvilket var en nedgang på 2,5 % fra 1991. Tallet på drepte var stabilt fra 1991 til 1992 med henholdsvis 323 og 325 drepte.

I 1992 var det gjennomsnittlig 3,6 ulykker pr. 1 000 registrerte motorkjøretøyer. Det ble drept eller skadd 274 personer pr. 100 000 av folkemengden. De siste 10 årene, og spesielt i 1987 og 1988 har det vært en klar nedgang i tallet på ulykker pr. 1 000 kjøretøyer.

I de første åtte måneder i 1994 har 183 mistet livet i trafikken, mens det foreløpig er registrert 6 872 skadede. De tilsvarende tall for 1993 var 189 drepte og 7 805 skadede.

Veitrafikkulykkesstatistikken tabell 10 viser en oversikt over personer drept eller skadd i trafikken i perioden 1983-1992.

1983	1984	1985	1986	1987
11 017	11 501	12 304	12 458	11 488
1988	1989	1990	1991	1992
11 340	11 871	12 218	12 035	11 729

Kilde: Veitrafikkulykker 1992 (NOS C 91)

Denne offisielle veitrafikkulykkesstatistikken utarbeides på grunnlag av politiets innrapporteringer av ulykker med personskader. Særskilte undersøkelser har vist at de offisielle skadetallene ikke på langt nær omfatter alle personskadeulykkene. Dette har sammenheng med at mange personskader, særlig de mindre alvorlige, ikke blir meldt til politiet. En undersøkelse foretatt av Transportøkonomisk institutt viser at tre ganger flere personer blir skadd i veitrafikkulykker enn hva de offisielle tallene viser. Denne undersøkelsen baserer seg på data fra sykehus og legevakter. Forsikringsforbundets statistikk over veitrafikkulykker viser et betydelig høyere antall personskader. Dette må blant annet ha sammenheng med at ikke alle som melder personskader til forsikringselskapene, har oppsøkt sykehus eller legevakt umiddelbart etter skaden.

6.2.3 Særlig om nakkeslengskader

Selv om antallet trafikulykker med personskader har vært forholdsvis stabilt de siste 10 år, jfr. tabellen ovenfor under *"Omfanget av trafikkulykker med personskader"* i pkt. 6.2.2., har antallet personskader som skyldes påkjørsler bakfra vist en betydelig økning. Dette antas å ha sammenheng med økning i de såkalte nakkeslengskadene som oftest oppstår ved påkjørsler bakfra og som må antas å være den mest vanlige skade ved slike påkjørsler. Fra å være en nesten ukjent skadetype i 1980, utgjør nakkeslengskadene nå en ikke ubetydelig del av motorvognskadene.

Veitrafikkulykkesstatistikken tabell 11 viser utviklingen av det totale antall ulykker, herunder påkjøring bakfra i perioden 1983-1992.

Tabell 11: Veitrafikkulykker etter ulykkesgruppe. 1983-1992 Road traffic accidents by group of accident. 1983-1992

Ulykkesgruppe Group of accident	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1992
Ulykker i alt <i>Accidents, total</i>	8 227	8 512	8 975	9 141	8 335	8 167	8 494	8 801	8 677	8 495
A. Påkjøring bakfra <i>Rear end</i>	498	574	742	700	685	689	932	1 123	1 187	1 271
B. Andre ulykker med samme kjøreretning <i>Other accidents with same direction of travel</i>	204	241	215	231	203	225	194	198	175	208
C. Møting ved forbikjøring <i>Head-on upon overtaking</i>	84	105	116	115	114	109	89	111	74	66
D. Andre møteulykker <i>Other head-on accidents .</i>	1 080	1 140	1 323	1 252	1 186	1 219	1 051	1 011	995	1 012
E. Samme og motsatt kjøreretning med avsvingning <i>Turning from same or opposite direction of travel</i>	893	884	945	950	862	828	896	1 010	1 047	841
F. Kryssende kjøreretning <i>Crossing directions of travel</i>	1 518	1 560	1 652	1 662	1 463	1 371	1 508	1 500	1 501	1 491
G. Fotgjenger krysset kjørebane <i>Pedestrian crossing roadway</i>	1 042	972	929	1 043	858	795	837	783	761	668
H. Fotgjenger gikk langs eller oppholdt seg i kjørebane <i>Pedestrian walking in or along roadway</i>	464	439	438	447	441	420	425	382	379	314
I. Ulykker med akende o.l. <i>Sledges etc. involved .</i>	70	58	62	78	86	69	36	28	23	23
J. Enslig kjøretøy utfor veien <i>Single the road</i>	1 946	2 035	2 019	2 119	1 945	1 956	2 038	2 090	1 983	1 974

Tabell 11: Veitrafikkulykker etter ulykkesgruppe. 1983-1992 Road traffic accidents by group of accident. 1983-1992

Ulykkesgruppe Group of accident		1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1992
K.	Enslig kjøretøy veltet i kjørebane. Påkjøring av dyr, parkerte biler mv. <i>Single vehicle over turning in roadway. Collision with animal, parked vehicles etc</i>	340	378	409	435	352	342	353	386	388	429
L.	Andre ulykker <i>Other accidents</i>	88	126	125	109	140	144	135	179	164	198

Kilde: Veitrafikkulykker 1992 (NOS C 91)

På tross av at antallet ulykker har hatt en ubetydelig økning fra 1983 til 1992, har ulykker som skyldes påkjøring bakfra blitt mer enn fordoblet i samme periode. Det gjøres oppmerksom på at denne tabellen omfatter antall ulykker, mens tabellen ovenfor under "*Omfanget av trafikkulykker med personskader*" i pkt. 6.2.2. omfatter antall personskader. Forskjellen i tallene skyldes at det ved enkelte ulykker registreres flere personskader.

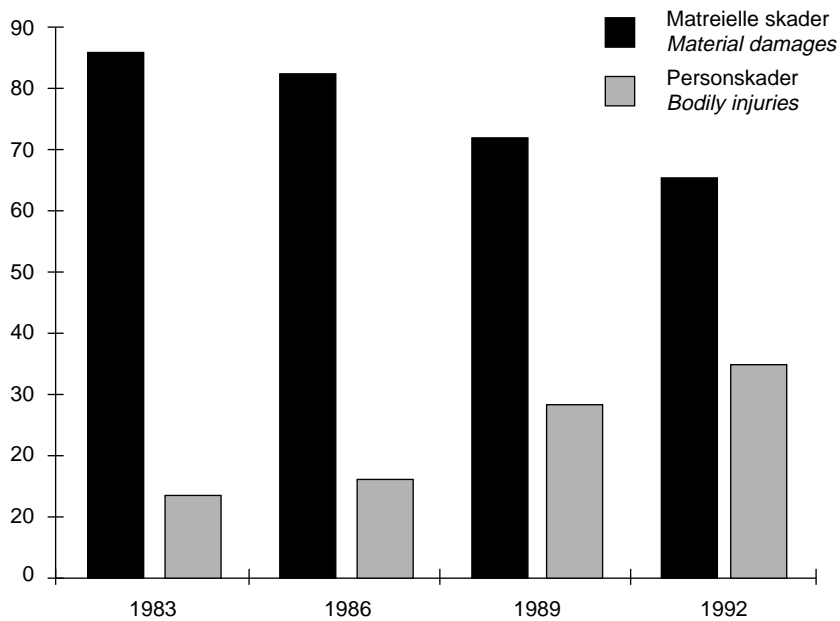
Påkjørsler bakfra er ifølge veitrafikkulykkesstatistikken den tredje hyppigste årsak til trafikkulykker etter ulykker mellom kryssende kjøretøy i veikryss og utforkjøringer. Statistikken viser imidlertid at påkjørsler bakfra er den eneste ulykkes-type som har hatt en dramatisk økning.

Forsikringsforbundets statistikk over ulykker i trafikken viser at påkjørsler bakfra er den hyppigste skadeårsak som registreres i forsikringsselskapene. Forskjellen mellom denne og Statistisk Sentralbyrås veitrafikkulykkesstatistikk antas blant annet å skyldes at det særlig når det gjelder påkjørsler bakfra er en rekke ulykker med personskader som ikke fremtrer som så alvorlige at de blir meldt til politiet.

6.2.4 Personskadenes andel av motorvagnerstatningene i forsikring. Avviklingstid

Det har de senere år funnet sted en sterk økning av erstatningene etter personskader i trafikken. I 1992 og 1993 utgjorde personskadene ca 35 % av selskapenes totale anslåtte motorvagnerstatninger, mot under 10 % i begynnelsen av 1980-årene. (Kilde: «Norsk Forsikring 1992 og 1993», Norges Forsikringsforbund). Foreløpige tall for 1993 viser at det er påløpt 5.100 mill. kroner i motorvagnerstatninger dette år. Med en andel på 35 % utgjør personskadeerstatningene 1.785 mill. kroner.

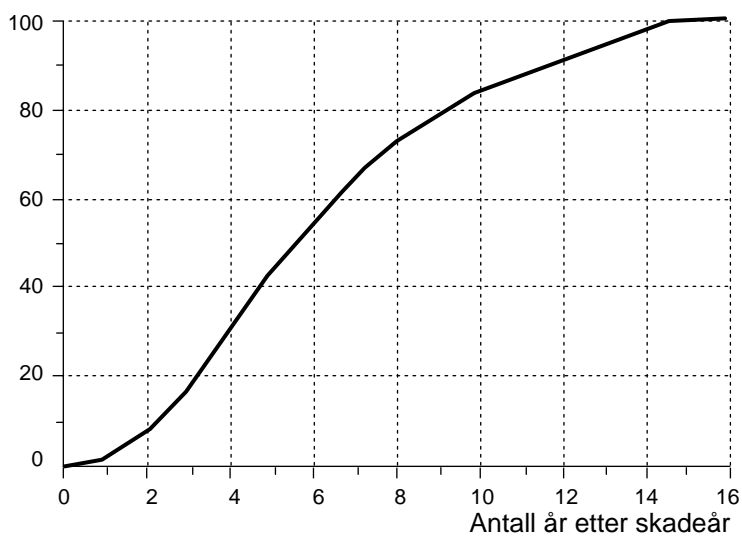
Tabellen nedenfor inntatt i «Norsk Forsikring 1992» viser utviklingen av den prosentvise fordeling av anslått erstatning i motorvogn fordelt på henholdsvis materielle skader og personskader fra 1983-1992.

Anslått erstatning i motorvogn. Motor vehicle – estimated claims Prosent fordeling by percentage

Kilde: Norsk Forsikring 1992

Gjensidige forsikring har utarbeidet en oversikt over utbetalingsmønsteret i personskadesaker under motorvognforsikring.

Utbetalingsmønster personskader motorvogn

Kilde: Gjensidige Forsikring

6.2.5 Forsikringsforbundets undersøkelse

I anledning Utvalgets arbeid har Forsikringsforbundet gjennomført en statistisk undersøkelse av de alvorligste personskadene i motorvognforsikring. Utvalgets rapport er i sin helhet inntatt som vedlegg VI til utredningen. Enkelte av tabellene vil bli gjengitt og/eller kommentert nedenfor. I undersøkelsen er det tatt utgangspunkt i de 169 mest alvorlige personskadene inntruffet i 1991 registrert i våre fem største forsikringselskap. Dette er alle saker der det er utbetalt eller avsatt mer enn 500 000 kroner.

Hovedformålet med undersøkelsen har vært å skaffe oversikt over hvorledes de mest alvorlige personskadesakene fordeler seg på de forskjellige tapsposter (ytelsesarter), skadeomfang og skadetyper.

Idet undersøkelsen omfatter de alvorligste personskadene i 1991 er de anslåtte erstatninger for en stor del basert på selskapenes foreløpige erstatningsavsetninger. Fordi den kun omfatter de mest alvorlige sakene vil resultatene heller ikke uten videre være representative for personskadesaker generelt. Idet antall saker som omfattes av undersøkelsen dessuten er begrenset, er det en viss usikkerhet forbundet med de resultater man er kommet frem til.

For at det skal være mulig å sette tabellene i undersøkelsen inn i en total sammenheng, er det i en egen tabell (tabell 0) oppgitt den totale erstatningsfordelingen for personskader i 1991 og 1992. Denne statistikken er hentet fra Forsikringsforbundets trafikkskaderegister TRAST. Statistikken viser antall personskader i motorvognforsikring samt de totale avsetninger for personskader inntruffet i 1991 og 1992 og disse to år samlet.

Tabell 0: Erstatningsfordeling for alle personskader i motorvognforsikring

Beløps- intervall	1991			1992			Samlet		
	Antall	Total- beløp (i 1 000 kr)	Gjennom- -snitt	Antall	Total- beløp (i 1 000 kr)	Gjennom- -snitt	Antall	Total- beløp (i 1 000 kr)	Gjennom- -snitt
0	5 534	0	0	5 948	0	0	11 482	0	0
0 – 99 999	8 425	206 794	24 545	9 677	28 7852	2 9747	18 102	494 645	27 326
100 000 – 199 999	4 513	475 897	105 450	5 148	662 730	128 735	9 661	1 138 626	17 858
200 000- 499 999	914	610 313	668 015	1 948	530 923	272 616	2 861	1 141 236	398 876
500 000-	414	297 697	718 812	480	382 596	796 456	895	680 292	760 508
I alt	19 800	1 590 700	803 38	23 200	1 864 100	80 349	43 000	3 454 800	80 344

Kilde: TRAST

Da det dreier seg om skader inntruffet i 1991 og 1992, gjelder beløpene også her i det alt vesentlige selskapenes foreløpige erstatningsavsetninger. De fleste av sakene vil ennå ikke være endelig oppgjort. Det gjøres også oppmerksom på at tallene i tillegg til personskaden også omfatter selve motorvognskaden. Ifølge Forsi-

kringsforbundet utgjør denne en ubetydelig del av de saker der det også meldes om personskade.

Som man ser av tallene inntraff 23 200 personskader i 1992. I 5 948 eller 26 % av disse tilfellene er det registrert en personskade, men ikke foretatt utbetalinger eller avsetninger. I 9 677 eller 42 % av tilfellene er det avsatt erstatninger mellom 0 og 100 000 kroner. I 5.148,- eller 22 % av tilfellene er det avsatt mellom 100 000 og 200 000 kroner, mens det i 1 948 saker eller 8 % er avsatt mellom 200 000 og 500 000 kroner. I 480 saker eller 2 % er det avsatt mer enn kr. 500 000.

Tabellen viser at mer enn 1/4 av alle meldte personskader ikke resulterer i erstatningsavsetninger. Erstatningskrav kan dog her bli meldt senere. Det er bare 10 % av sakene som resulterer i erstatningsavsetninger på mer enn 200 000 kroner.

Tabellen viser også totale avsetninger innenfor de enkelte beløpsintervall. I 1992 er det avsatt nesten 1,9 milliarder kroner til personskader i motorvogn.

I 1992 inntraff tilsammen 440 937 trafikkskader. 45 % av disse inkluderte en personskade.

Idet resultatet av Forsikringsforbundets undersøkelse i sin helhet er trykket som vedlegg VI til utredningen, vil i det følgende bare bli gjengitt de viktigste tallene fra undersøkelsen.

Tabell 1 viser totaltallene for samtlige 169 saker fordelt på ytelsesart, det vil si de enkelte erstatningsposter. Tabellen viser antall saker der det er utbetalt erstatning under de enkelte tapsposter, herunder den prosentvise andel vedkommende tapspost utgjør av den samlede utbetaling. Den totale anslåtte erstatning fordelt på de enkelte tapsposter, herunder dens prosentvise andel er også medtatt. Endelig viser tabellen gjennomsnittlig erstatning under den enkelte tapspost.

Tabell 1.: Hovedtall fordelt etter ytelsesart

Ytelsesart	Antall skader		Totalt anslått erstatning		Gj.snitt serstatning
	Antall	%	Beløp	%	Beløp
Menerstatning	60	35,5	7 720 700	7,2	128 678
Tap i fremtidig erverv	42	24,9	14 537 220	13,5	346 124
Dødsfallerstatning ektefelle	20	11,8	8 045 732	7,5	402 287
Dødsfallerstatning barn	14	8,3	2 184 254	2,0	156 018
Lidte utgifter frem til oppgjørstidspunkt	96	56,8	2 174 327	2,0	22 649
Lidt inntektstap frem til oppgjørstidspunkt	79	46,7	9 035 333	8,4	114 371
Fremtidige merutgifter	31	18,3	4 304 160	4,0	138 844
Begravelsesbidrag	13	7,7	240 307	0,2	18 485
Akontoutbetaling	90	53,3	59 114 650	55,1	656 829
Alle ytelsesarter samlet	169	100,0	107 356 683	100,0	635 247

I de 169 alvorligste sakene er det anslått en total erstatning på 107,4 mill. kroner. Gjennomsnittlig erstatning pr. sak er anslått til 635 247 kroner. Lidt og fremtidig inntektstap utgjør de største tapspostene, mens erstatning for lidte utgifter utbetales oftest.

I undersøkelsen er det foretatt en oppdeling i skader etter skadeomfang og ytel-
sesart samt skadeomfang og skadeart. Det vises til vedlegg VI, tabell 2.1.2 og 2.2.1.
Nedenfor angis antall saker etter skadeomfang.

Antatt ervervsmessig uførhet i %	Antall saker	(%)
Ikke ufør	12	(7 %)
1-14	14	(8 %)
15-44	51	(30 %)
45-74	30	(18 %)
75-100	19	(11 %)
Død	30	(18 %)
Uopplyst	13	(8%)
Sum	169	(100 %)

51 av 169 saker antas å ville resultere i en ervervsmessig uførhet på mellom 15
og 44 %. Ser man bort fra de personskader som har medført død, utgjør denne grup-
pen 37 % av sakene. Utvalget gjør oppmerksom på at fordelingen på uførhetsgrad
ikke vil være representativ for det samlede antall personskader. Idet undersøkelsen
kun omfatter saker der det er utbetalt eller foretatt avsetninger på mer enn kr. 500
000, vil den ervervsmessige uførhet i disse sakene antas å ligge over gjennomsnittet.

For de saker som er omfattet av undersøkelsen er det foretatt en fordeling etter
skadeart og omfang. Det vises til vedlegg VI, tabell 2.2.1. Utvalget finner først og
fremst fordelingen etter skadeart interessant.

Skadeart	Antall	(%)
Bløtdelsskader	12	(7 %)
Bruddskader	37	(22 %)
Nakkesleng	67	(40 %)
Andre skader	53	(31 %)
Sum	169	(100 %)

Nakkeskadene er den dominerende skadeårsak blant de mest alvorlige persons-
kadene. Om denne skadetype vises forøvrig til "*Særlig om nakkeslengskader*" i pkt.
6.2.3. ovenfor.

Undersøkelsen omfatter også en fordeling av de enkelte typer skader etter
omfanget av den medisinske og ervervsmessige uførhet.

Tabell 6.1: viser den ervervsmessige uførhet fordelt på skadeart.

Skadeart	Fastsatt ervervsmessig uførhet							
	1 -14%		15-44%		45-74%		75-100%	
	Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%
Bløtdelsskader		0,0		0,0	1	12,5		0,0

Tabell 6.1: viser den ervervsmessige uførhet fordelt på skadeart.

Skadeart	Fastsatt ervervsmessig uførhet							
	1 -14%		15-44%		45-74%		75-100%	
	Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%
Bruddskader	1	100,0		0,0	2	25,0	6	54,5
Nakkesleng		0,0	8	00,0	2	25,0	3	27,3
Andre skader		0,0		0,0	3	37,5	2	18,2
Totalt	1	100,0	8	00,0	8	100,0	11	100,0

Tabell 6.2: viser den fastsatte medisinske invaliditet fordelt på skadeart.

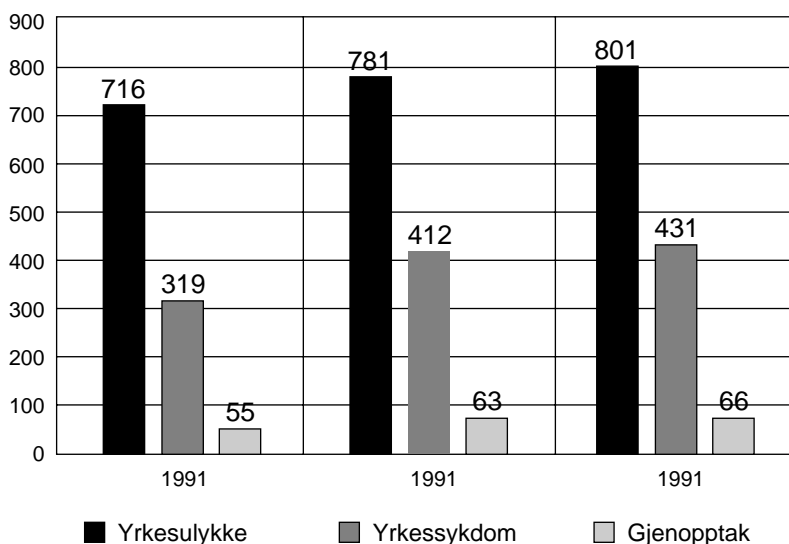
Skadeart	Medisinsk invaliditet							
	1 -14%		15-44%		45-74%		75-100%	
	Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%
Bløtdelsskader		0,0	5	11,6	1	16,7		0,0
Bruddskader	4	66,7	7	16,3	2	33,3	4	57,1
Nakkesleng	2	33,3	23	53,5		0,0		0,0
Andre skader		0,0	8	18,6	3	50,0	3	42,9
Totalt	6	100,0	43	100,0	6	100,0	7	100,0

Utvalget vil bemerke at disse tabellene baserer seg på svært få saker og det bør derfor utvises varsomhet med å trekke noen sikre konklusjoner ut fra disse. Årsaken til at tabellene inneholder såvidt få saker er at uførheten eller invaliditeten først fastsettes når Rikstrygdeverket har truffet tilsvarende vedtak. Det synes imidlertid som om den medisinske invaliditet fastsettes på et tidligere tidspunkt enn den ervervsmessige uførhet idet tabell 6.2. omfatter 62 saker, mens tabell 6.1. bare omfatter 28 saker. For mange av nakkeskadene synes såvel den medisinske som den ervervsmessige uførhet å ligge i størrelsesorden 15-44 % selv i saker der det er aktuelt å foreta utbetalinger over 500 000 kroner.

6.3 YRKESKADER

Lov om yrkesskadeforsikring trådte ikraft 1. januar 1990. Det første året loven var ikraft ble erstatningene utmålt etter de vanlige erstatningsrettslige regler. Standardisert erstatning ble innført fra 1. januar 1991. Det vises til den nærmere omtale av reglene under "*Om erstatningsutmålingen ved yrkesskader – forskrift av 21. desember 1990*" i pkt. 4.5 og "*Om den standardiserte erstatningen etter yrkesskade forskriften*" i 7.12. Samtidig ble det innført en forsikringsbasert arbeidsgiverfinansiering av trygdeutgiftene knyttet til yrkesskade/yrkessykdom. Refusjonen er i dag 120 prosent av utbetalt yrkesskadeerstatning i det enkelte tilfelle.

Tabellen nedenfor, hentet fra «Norsk Forsikring 1993» viser en oversikt over anslåtte erstatninger i mill. kroner i perioden 1991-1992 fordelt på henholdsvis yrkesulykke, yrkessykdom og gjenoppfatte saker.

Kilde: Norsk Forsikring 1993

De totale anslåtte yrkesskadeerstatninger de enkelte år blir således (i mill. kroner):

År	1991	1992	1993
Totalt	1 090	1 256	1 298
herav ulykke	716	781	801
herav sykdom	319	412	431

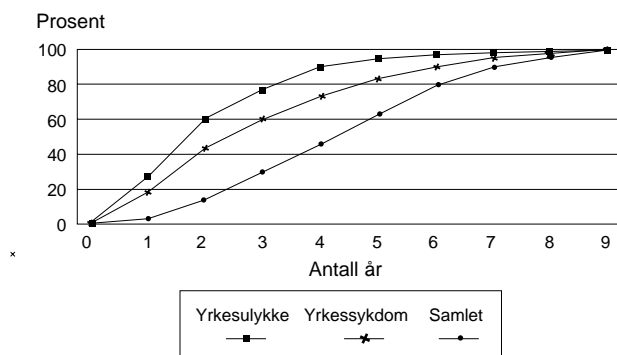
Antallet anmeldte skader i samme periode blir:

Totalt	1 949	2 582	3 712
herav ulykke	1 422	2 412	3 444
herav sykdom	215	334	396

Sistnevnte tall er hentet fra Forsikringsforbundets skadestatistikk for 4. kvartal 1993, tabell 3.13.

Tabellen nedenfor viser avviklingstiden for yrkesskader totalt og fordelt på yrkesulykker og yrkessykdommer:

Tabellen er hentet fra en rapport utarbeidet av Forsikringsforbundet.

Avviklingstiden for yrkesulykker er kortere enn for yrkessykdommer. Mens 60 % av ulykkessakene er avviklet etter 2 år etter at skaden oppsto, er bare mellom 10 og 20 % av sykdomssakene avviklet på dette tidspunkt.

Fra «Trygdestatistisk årbok 1993», tabell 13.2. har Utvalget hentet følgende oversikt over løpende uførepensjoner der hele eller deler av uførheten er en følge av yrkesskade etter alder og uføregrad pr. 31. desember 1992:

	Uføregrad i alt ¹⁾					
	I alt	100%	99-70%	69-50%	49-30%	29-15%
I alt	4 317	3 655	120	406	100	36
20-24 år	5	2	–	1	2	-
25-29 år	56	39	1	9	5	2
30-34 år	100	65	8	18	6	3
35-39 år	181	122	3	34	14	8
40-44 år	305	219	13	52	10	11
45-49 år	471	361	17	61	24	8
50-54 år	573	481	18	64	9	-
55-59 år	799	686	27	70	14	2
60-64 år	1 203	1 094	20	74	14	-
65-67 år	624	586	13	23	2	-

1) Uføregrad enten bare som en følge av yrkesskade eller både som en følge av yrkesskade og «vanlig uførhet».

Kilde: Trygdestatistisk årbok 1993

I St.prp. nr. 1 (1993-94) om folketrygdens utgifter og inntekter (for budsjetterminen 1994) s. 142 flg. er under Sosial- og helsedepartementet trygdeutgiftene for yrkesskade anslått til 850 mill. kroner pr. år.

Dette tallet bygger blant annet på forutsetning om en årlig tilgang på ca 650 uførepensjonister og ca. 1 150 ménerstatninger. For oppgjørsåret er det refundert ca. 20 mill. kroner og for 1992 ca 37 mill. kroner. For 1994 er det budsjettert med en inntekt på 120 mill. kroner. At inntekten har vært mindre de første årene har sammenheng med at refusjonsordningen bare gjelder nye tilfeller.

Fra Rikstrygdeverket har Utvalget fått følgende oversikt over vedtak på yrkesskadeerstatning innkommet til Rikstrygdeverket i 1992 fordelt prosentvis på de enkelte invaliditetsgrader:

Invaliditetsgrad				
I alt	15-24%	25-34%	35-44%	45-54%
100%	56,3%	23,6%	7,5%	5%
55-64%	65-74%	75-84%	85-99%	100%
1,8%	1,3%	0,7%	3,8%	-

6.4 PASIENTSKADER

Den tredje skadesektor av betydning når det gjelder personskader der det er aktuelt å utmåle erstatning er pasientskadene. Etter at Norsk pasientskadeerstatning begynte sin virksomhet 1. januar 1988 har utviklingen i antall saker vært denne

	1988	1989	1990	1991	1992	1993
Meldte saker	232	660	803	910	1100	1160
Avvist	105	179	244	195	252	271
Avslag/avvist	22	72	207	346	628	644
Medhold	18	56	112	235	312	397
Utbetalt	5	22	38	120	261	311

Når det gjelder utbetalinger/avsetninger i kroner er tallene disse:

Konst.år	Utbetalt	Avsatt	Sum
1988	39 702 000	36 502 000	76 204 000
1989	20 915 000	32 863 000	53 778 000
1990	11 954 000	38 315 000	50 269 000
1991	3 450 000	27 422 000	30 872 000
1992	75 000	14 922 000	14 977 000
Totalt	76 076 000	150 024 000	226 100 000

6.5 PERSONSKADESAKER VED DOMSTOLENE

For å få oversikt over antallet personskadesaker som behandles ved domstolene har Utvalget innhentet tallmateriale fra Justisdepartementets sivilrettsstatistikk. I tillegg har Utvalget selv innhentet supplerende opplysninger fra et utvalg domstoler.

For perioden 1985-1989 fremgår antallet personskadesaker ved herreds- og byrettene direkte av departementets sivilrettsstatistikk. Antallet avsluttede saker totalt og fordelt på personskadesaker ved herreds- og byrettene var i denne perioden:

År	Totalt antall sivile saker	Erstatning for personskade	(%)
1985	15 401	125	(0,8)
1986	16 293	138	(0,8)
1987	18 350	159	(0,8)
1988	18 365	191	(1,0)
1989	15 954	176	(1,1)

På bakgrunn av innhentet tallmateriale anslår Utvalget antall innkomne saker vedrørende erstatning for personskade for 1991 og 1992 ved herreds- og byrettene til:

År	Totalt antall sivile saker	Erstatning for personskade	(%)
1991	15 648	391	(2,5)
1992	15 152	409	(2,7)

På bakgrunn av anslag fra embetene samt en opptelling i Oslo byrett, anslår Utvalget andelen saker som utelukkende gjelder erstatningsutmåling til 35 % av alle personskadesaker. Basert på tallene ovenfor skulle disse utgjør 137 saker i 1991 og 143 saker i 1992.

Ovenstående tall gjelder utelukkende herreds- og byrettene.

For *lagmannsrettene* foreligger ingen tilsvarende statistikk for tidligere år.

På bakgrunn av opplysninger Utvalget har innhentet anslås antallet innkomne saker til lagmannsrettene for 1991 og 1992 til:

År	Totalt antall sivile saker	Erstatning for personskade	(%)
1991	1874	71	(3,8)
1992	1919	44	(2,3)

Utvalget gjør oppmerksom på at tallene her er usikre, idet det innhentede tallmaterialet var svært begrenset.

Statistisk materiale for *Høyesterett* er ikke innhentet. Høyesterett har de senere år behandlet svært få saker som gjelder erstatningsutmåling ved personskader. Som tidligere nevnt behandlet Høyesterett i 1993 tre slike saker.

I forhold til det totale antallet personskadesaker er det forholdsvis få tvister som kommer for domstolene. Men antallet saker som går til retten har øket betydelig i de senere år, både i totale tall og i prosent av sivile saker. Tallene overfor viser at antallet personskadesaker er mer enn tredoblet fra 1985.

Rettspraksis viser at det er forholdsvis mange saker (ca. 65 %) som også gjelder spørsmålet om vilkårene for ansvar.

Antallet saker om erstatningsutmålingen har i de senere år også vist en betydelig vekst. Av spørsmål det særlig synes å tvistes om er fastsettelsen av skadelidtes forventede inntekt uten skaden, påslaget for skatteulempe samt utgifter. Utvalget antar at med den avklaring som skjedde vedrørende flere spørsmål i høyesterettsdommene fra 1993, vil antallet saker gå noe ned.

6.6 ULYKKENES SAMFUNNSMESSIGE BETYDNING

For å sette det tallmateriale som er referert ovenfor inn i et større samfunnsmessig perspektiv vil Utvalget nedenfor referere hovedkonklusjonene i en rapport utgitt av

Transportøkonomisk institutt i 1991 under tittelen «Hva koster ulykkene samfunnet?» der man har søkt å beregne de totale samfunnsøkonomiske kostnader ved ulykker i Norge i 1989. Tallene nedenfor er i sin helhet hentet fra denne rapporten. Av rapporten fremgår at tallene er usikre fordi man ikke kjenner det eksakte antall ulykker, men også fordi de reelle kostnader er vanskelige å beregne. Rapporten gir etter Utvalgets oppfatning likevel en viss indikasjon på personskadenes samfunnsmessige betydning.

De totale samfunnsøkonomiske kostnader ved ulykker er i rapporten anslått til ca. 24 milliarder kroner eller ca 4 % av bruttonasjonalproduktet. Kostnadene omfatter både personskader og materielle skader. Kostnadene ved personskadene alene anslås til ca 12,5 milliarder kroner eller vel 50 % av de totale kostnader. Personskader er definert som personskader registrert ved sykehus eller legevakt.

13,7 milliarder av kostnadene dekkes via overføringer som fritar den skadde fra å dekke ulykkeskostnadene selv. Som eksempel på slike overføringer er forsikringsutbetalinger og utbetalinger fra det offentlige.

Kostnadene fordeler seg på følgende måte på de enkelte ulykkestyper:

Trafikkulykker	7,9 milliarder kroner	(33 %)
Gateulykker	0,9 milliarder kroner	(4 %)
Arbeidsulykker	7,6 milliarder kroner	(31 %)
Skoleulykker	0,2 milliarder kroner	(1 %)
Idrettsulykker	1,4 milliarder kroner	(6 %)
Hjemmeulykker	4,9 milliarder kroner	(20 %)
Fritidsulykker	1,1 milliarder kroner	(5 %)
Alle ulykker	24 milliarder kroner	(100 %)

Trafikkulykkene representerer de største kostnadene med ca 1/3. Trafikkulykkene og arbeidsulykkene representerer tilsammen nesten 2/3 av de samlede kostnader ved ulykker.

Kostnadene omfatter både personskadekostnader og materielle kostnader og er fordelt på følgende elementer:

Medisinske kostnader	2,6 milliarder kroner	(11 %)
Attføringskostnader	0,5 milliarder kroner	(2 %)
Produksjonsbortfall	9,4 milliarder kroner	(39 %)
Materielle kostnader	7,4 milliarder kroner	(31 %)
Administrasjon	3,2 milliarder kroner	(13 %)
Brannvesen m.v.	0,9 milliarder kroner	(4 %)

For de ulykker som medfører personskader er kostnadene pr. skade beregnet etter ulykkestype. Som kostnader har man her regnet medisinske kostnader, attføringskostnader og produksjonsbortfall.

Ulykkestype	Kostnad pr. personskade
Trafikkulykke	74 290 kroner
Gateulykke	24 780 kroner
Arbeidsulykke	58 640 kroner
Skoleulykke	5 520 kroner
Idrettsulykke	19 420 kroner
Hjemmeulykke	24 260 kroner
Fritidsulykke	31 100 kroner
Alle ulykker	32 290 kroner

Kostnadene pr. personskade omfatter også dødsfall. Som man ser er kostnadene ved trafikkulykker størst med 74 190 kroner pr. skade. Dernest følger arbeidsulykkene med 58 640 kroner pr. skade. At kostnadene her er høye har sammenheng med at dette ofte er mer alvorlige ulykker enn andre ulykkestyper.

I utredningen er det også foretatt en sammenligning av materielle kostnader (medisinske kostnader, attføringskostnader og produksjonsbortfall) med materielle kostnader.

Ulykkestype	Personskadekostnader	Materielle kostnader
Trafikkulykker	35 %	65 %
Gateulykker	97 %	3 %
Arbeidsulykker	43 %	57 %
Skoleulykker	93 %	7 %
Idrettsulykker	98 %	2 %
Hjemmeulykker	61 %	39 %

Fritidsulykker	85 %	15 %
Alle ulykker	52 %	48 %

Ca halvparten av kostnadene er knyttet til personskader. Personskadekostnadenes andel ved trafikkulykker på 35 % tilsvarer personskadenes andel av forsikringsselskapenes utbetalinger ved trafikkforsikring i 1992 og 1993, jfr. *"Innledning"* i pkt. 6.2.1. ovenfor.

Transportøkonomisk institutt har også beregnet antallet personskader som inntrer ved de ulike typer ulykker etter skadegrad, jfr. tabellen nedenfor.

Ulykkestype	Lett skade	Moderat skade	Alvorlig skade	Sum
Trafikkulykke	23.940	9.620	3.310	36.870
Gateulykke	25.260	9.500	2.610	37.370
Arbeidsulykke	46.000	8.440	1.430	55.870
Skoleulykke	24.080	4.850	440	29.370
Idrettsulykke	55.470	13.980	2.180	71.630
Hjemmeulykke	88.790	24.880	10.360	124.030
Fritidsulykke	22.670	7.040	1.290	31.000
Alle ulykker	286.21078.310	21.620	386.140	

Graderingen i skadens omfang refererer seg til behovet for behandling, varighet etc.

Det inntreffer vel 386 140 personskader ved ulykker hvert år. Hjemmeulykker forårsaker flest personskader.

Tallene viser at personskadene har en ikke ubetydelig samfunnsøkonomisk betydning også ut over det som omfattes av Personskadeerstatningen. Etter Utvalgets oppfatning er det en oppgave ikke bare å søke å begrense antall ulykker, men også søke å begrense personskadenes omfang gjennom medisinsk behandling og rehabilitering i de tilfelle skade har inntruffet.

KAPITTEL 7

Gjeldende rett – vurderinger**7.1 UTVALGETS SYN PÅ HVILKE HENSYN SOM BØR TILLEGGES VEKT VED ERSTATNINGSUTMÅLINGEN**

Utvalget vil mot den bakgrunn som er gitt over gjeldende rett m.v. i "*Oversikt*" i kapittel 3 og "*Gjeldende rett*" i 4 i dette kapittel ta opp de spørsmål som det etter mandatet er bedt om å vurdere. Utvalgets oppsummering og konklusjoner knyttet til mandatets enkelte punkter vil bli gitt i "*Utvalgets oppsummering – oversikt over hvilke spørsmål som bør vurderes*" i kapittel 8. Etter de tre høyesterettsdommene av 22. desember 1993 er en rekke spørsmål avklart, og vurderingene blir derfor noe annerledes enn de ville blitt uten dem.

Som nevnt ovenfor i "*Skl. § 3-1: Full erstatning for det individuelle økonomiske tapet*" i pkt. 4.1 skal skadelidte etter gjeldende rett ha full erstatning for sitt økonomiske tap. Dette innebærer at hver enkelt skadelidt må vurderes konkret. Det er ikke skaden som sådan som skal erstattes, men skadens økonomiske betydning for skadelidte. Denne grunnsetningen gjelder både tingsskader, rene formuestap og ved skade på person.

For personskadenes vedkommende – og det er bare de som omfattes av Utvalgets arbeid – betyr dette at den samme skade kan gi høyst forskjellige tap. Dette gjelder alle de tapsposter som kan være aktuelle i en personskadesak.

Innledningsvis vil Utvalget presisere at det i første rekke har hatt hensynet til skadelidte i tankene ved sine overveielser og konklusjoner. Det er skadelidtes situasjon som må danne utgangspunktet for reformvurderinger. Men her er det ikke bare spørsmål om det endelige erstatningsbeløp. Det er en klar sammenheng mellom utmålingsreglene, saksbehandlingsrutiner og saksbehandlingstid. Til syvende og sist er det her tale om rettsikkerhet for et ikke ubetydelig antall mennesker.

Erstatningen etter en personskade bør imidlertid også ses i sammenheng med samfunnets øvrige ytelser til personer med de samme skader, men som ikke har noen ansvarlig skadevolder å kreve erstatning av. Selv om erstatningen utbetales av et forsikringssselskap og er finansiert av potensielle skadevoldere ved premieinnbetalinger, er det til syvende og sist samfunnet som helhet som betaler omkostningene. Når f. eks. bilforsikringspremiene går opp, belastes det store flertall av landets husholdninger med merutgiftene. Omkostningene ved yrkesskadedekningen utjevnes i det lange løp på forbrukerne som ledd i bedriftenes alminnelige kostnadsnivå (innen rammen av den enkelte nærings konkurransesituasjon).

Utvalget har det syn at det grunnleggende prinsipp om «full erstatning» for det lidte tap fortsatt bør være målsettingen ved erstatningsberegningen. Spørsmålet er imidlertid om den prosess som leder frem til erstatningsfastsettelsen kan gjøres enklere uten at dette prinsippet i vesentlig grad blir forlatt.

I denne forbindelse vil Utvalget understreke at det som betegnes som «full erstatning» i mange tilfelle vil avvike fra det økonomiske tap som skadelidte er påført. Dette gjelder særskilt ved beregningen av den tapte inntektsevne og erstatningen for fremtidige merutgifter. Etter Utvalgets syn er «full erstatning» i slike tilfelle ofte den erstatning som etter gjeldende regler skal utmåles – full erstatning er mer et juridisk enn et økonomisk begrep, selv om det er slik som fremholdt i Horsengsaken at «skadelidte ikke skal komme dårligere ut enn om [skaden] ikke var inntruffet». Hvis det kan konstateres – og etter Utvalgets syn kan det langt på vei det – at «full erstatning» slik dette har fått sitt innhold i norsk rettspraksis ikke tilsvarer

det tap skadelidte har hatt sett på utviklingen i ettertid, kan det spørres hvor langt de gjeldende utmålingsreglene skal sette rammer for alternative løsninger. Denne sentrale problemstillingen kan også uttrykkes slik: Hvis gjeldende rett og utmålingspraksis oppfyller målsettingen om full erstatning, kan reformer basert på mindre skjønnsmessige regler ikke uten videre forkastes dersom de leder til resultater som ikke fjerner seg vesentlig fra det etablerte nivået, eller ligger innen rammen av det resultatet som skjønnsutøvelsen vil gi. Hvis det kan sannsynliggjøres at det erstatningsnivå som hittil er lagt til grunn, ikke på noen god måte oppfyller målsettingen om full erstatning, kan eventuelle reformer basert på mindre skjønnsmessige regler ikke forkastes sålenge de gir resultater som ikke vesentlig fjerner seg fra en utmåling basert på skl. § 3-1. Og hvis det kan konstateres at en realisering av målsettingen om full erstatning innebærer en økning av erstatningsnivået i sin alminnelighet, kan det spørres om dette er en ønskelig utvikling. Uansett vil nivåendringer – om det er ønskelig – kunne gjennomføres uavhengig av standardiserte elementer i utmålingsreglene. Holdningen til slike elementer vil bero på om fordelene er tilstrekkelig store, se nedenfor *"Utvalgets generelle syn på behovet for reformer"* i pkt. 7.4.

Utvalget finner også grunn til å peke på at det ser hensynet til forutberegnelighet i et skadeoppgjør som viktig, og at reglene ikke leder til at skadelidte som – rettslig sett – skulle hatt den samme erstatning, ikke får det. Når krav og tilbud viser så store variasjoner som nevnt under *"Skjønnsenelementene illustrert ved rettspraksis"* i pkt. 7.3.13, og når domsresultatet i mange tilfelle avviker sterkt fra partenes påstander, kan det reises spørsmål om de regler vi har fullt ut er hensiktsmessige. I denne forbindelse kan det vises til det betydelige antall skadeoppgjør som årlig finner sted, og hvor anslagsvis ett tusen av dem gjelder skadelidte med alvorlige skader.

Utvalget ser det også som en fordel med regler som kan bidra til å forenkle skadebehandlingen. Selv om en rekke saker uansett reglenes utformning vil ta tid og reise kompliserte spørsmål, anser Utvalget at en enklere og dermed raskere saksbehandling for mange skadetilfelle vil være til skadelidtes fordel. Utvalget er ikke enig i den påstand, som bl.a. fremsettes av *Holgensen* s. 534, at regler som forenkler saksgangen først og fremst kommer forsikringsselskapene til gode og dermed ikke bør tillegges betydning ved erstatningsreglenes utformning. Etter utvalgsmedlemmenes erfaring er det vesentlig for de fleste skadelidte at saksbehandlingstiden er så kort som mulig. Utvalget ser en redusert saksbehandlingstid som et moment som har betydning for vurderingen av reglenes utforming. Og hvor klarere regler vil bringe omkostningene ved skadeoppgjørene ned, må det anses som en fordel.

I de følgende avsnitt vil Utvalget nærmere vurdere utmålingen av de ulike tapsposter med henblikk på behovet for reformer. Under *"Nærmere om «full erstatning» – særlig med henblikk på erstatningen for fremtidig inntektstap"* i pkt. 7.3 vil Utvalget først se nærmere på hvordan gjeldende utmålingsregler harmonerer med målsettingen om «full erstatning». Men først vil Utvalget i *"Om «standardisert» erstatning – noen prinsipielle synspunkter vurdert mot utmålingsreglene i gjeldende rett og kritikken mot gjeldende standardregler"* i pkt. 7.2 knytte noen bemerkninger til den prinsipielle kritikk mot standardregler som er gjort gjeldende, se særlig *"Kritikken mot standardiserte regler"* i pkt. 7.2.2. Etter dette vil Utvalget foreta en nærmere vurdering av gjeldende rett og hvilke reformer som det etter Utvalgets mening kan være grunn til å se nærmere på.

I praksis er det erstatningen for den tapte inntektsevne som særlig har vært diskutert med henblikk på reformer i gjeldende rett, og Utvalget vil i det følgende særlig ha denne tapsposten i tankene. Om fremtidige utgifter, se nærmere *"Utgiftspostene"* i pkt. 7.7. Erstatning for tap av forsørger behandles i *"Erstatning for tap av for-*

sørger" i pkt. 7.9 og erstatning for ikke-økonomiske tap i "*Erstatning for ikke-økonomisk tap*" i pkt. 7.10.

Når det kreves erstatning for tapt inntektsevne, vil erstatningen bero på den betydning skaden har for skadelidtes yrkesutøvelse – tapet av en hånd eller et ben kan være skjebnesvangert, eller bare i liten grad influere på inntektsevnen i fremtiden. Det er den tapte inntektsevne for den konkrete skadelidte som er vurderingstemaet. Dette er bakgrunnen for at det er den ervervsmessige uførhet som erstatningsrettslig har interesse, og ikke den medisinske invaliditet (med unntak for barn som skadelidte, se ovenfor "*Om erstatning til skadelidte under 16 år – skl. § 3-2a*" i pkt. 4.4, og for beregningen av ménerstatningen, se ovenfor "*Ménerstatning*" i pkt. 4.2.2.) Poenget ved den ervervsmessige uførhet er at den legger avgjørende vekt på de *økonomiske* følger skaden har hatt for skadelidte. I denne forbindelse kan nevnes at også folketrygdens uførepensjon bygger på den ervervsmessige uførhet, se ftrl. § 8-3.

At det er virkningen av skaden på ervervsevnen som må være avgjørende for erstatningsutmålingen, ble fremhevet av Erstatningslovkomiteen, se Innst. 1971 s. 30: «Det er den virkning skaden har fått for skadelidtes økonomi som skal erstattes. Dersom en medisinsk skade ikke har virkning for skadelidtes inntekt, vil det i virkeligheten ikke oppstå spørsmål om erstatning for tapt arbeidsinntekt. Et slikt tap er ikke oppstått». Det sier seg selv at fastsettelsen av en ervervsmessig uføregrad i en prosentsats bare kan danne et utgangspunkt for erstatningsberegningen. Selv om den tar hensyn til mulige resultater av ulike attføringstiltak, blir det likevel viktig med en beskrivelse av skadelidtes helsetilstand med henblikk på den erstatningen som skal fastsettes.

7.2 OM «STANDARDISERT» ERSTATNING – NOEN PRINSIPIELLE SYNSPUNKTER VURDERT MOT UTMÅLINGSREGLENE I GJELDENDE RETT OG KRITIKKEN MOT GJELDENDE STANDARDREGLER

7.2.1 Innledning

Etter sitt mandat skal Utvalget se på mulighetene for å redusere de skjønnsmessige elementene i erstatningsberegningen.

Å stille spørsmålet om erstatningsutmålingen bør standardiseres, er i utgangspunktet meningsløst. Standardisering er i seg selv et begrep som dekker alt fra en lik erstatning for den samme skade fastsatt på forhånd etter nærmere angitte kriterier, til klarhet i en eller flere av de enkeltspørsmål som må vurderes på veien mot fastsettelsen av erstatningen. Som eksempler her kan nevnes at *Nygaard* s. 172 anser det som en standardisering at aldersgrensen for fremtidig inntekt normalt er satt til 67 år, og at *Holgensen* s. 519 note 20 nevner renteregelen i yrkesskadeforskriften som «noe som i og for seg kan betraktes som en slags standardisering når det gjelder dette ene spørsmålet».

De fleste elementer i erstatningsberegningen kan standardiseres eller forenkles. Graden av standardisering kan varieres.

Ved høy grad av standardisering kan oppgjøret være mer eller mindre gitt når den ervervsmessige uførhet og den medisinske invaliditet, eller omfanget av utgifter, er avklart. Det kan bety reduserte utgifter til behandling av skadesaker, og raskere oppgjør til skadelidte. Antallet og omfanget av tvister reduseres også. Skadelidte vil dessuten i større grad kunne kontrollere at han eller hun har mottatt korrekt oppgjør, uten å måtte engasjere advokat.

Ulempen med en betydelig standardisering er at det i en viss utstrekning kan bryte med prinsippet om individuell utmåling. Det er imidlertid mulig å utforme modeller med mer moderat standardisering. En del fordeler ved forenklet erstatningsberegning kan da oppnås uten at det bryter med dette prinsippet i nevneverdig grad.

Utvalget vil presisere at standardiserte regler for erstatningsutmålingen ikke uten videre betyr innføringen av et «borgerlig jevnmaal» eller at utmålingen legger seg på noen form for normaltap. Jevnmaalstanken innebærer at personer med høye inntekter får erstatningen redusert i forhold til en individuell utmåling, og den kan også bety at det gis overkompensasjon til skadelidte med små inntekter. Dette er ikke nødvendige konsekvenser av standardiserte regler. På den annen side er det ikke noe i veien for at det gis regler med slike virkninger, men det kan gjøres uavhengig av en diskusjon om standardiserte utmålingsregler. Slike regler har vi f. eks. i sjøloven og luftfartsloven, hvor det er satt et «tak» på erstatningen til passasjerer som skades til 175 000 og 100 000 SDR.

Utvalget finner også grunn til å understreke at den følgende diskusjon vil ha som utgangspunkt at eventuelle standardiserte regler i det alt vesentlige bør medføre en erstatning som ligger innen de rammer den skjønnsmessige og individuelle utmåling etter gjeldende rett vil gi. Men som påpekt ovenfor, er denne rammen vid. Utvalget mener videre at mange utmålte erstatningsbeløp vurdert i ettertid ikke vil svare til «full erstatning» som en økonomisk størrelse.

Men med utgangspunkt i disse premisser, vil Utvalget også peke på at «full erstatning» – med sitt skjønnsmessige og fremtidsusikre vurderingstema – ikke må bli et begrep som i seg selv har en egenverdi som setter absolutte skranke for endringer i utmålingsreglene. «Full erstatning» må kunne vurderes mot fordeler som oppnås ved alternative løsninger, selv om det ikke blir resultatet. Dette kan selvsagt slå begge veier; både til gunst og til ugunst for skadelidte. Her er det grunn til å minne om at som en klar rettsregel har «full erstatning» bare eksistert hos oss siden 1973, og at eksempelvis de danske utmålingsreglene fra 1984 leder til dels betydningsfulle forskjeller fra dette prinsippet (selv om reformen bedret skadelidtes situasjon).

7.2.2 Kritikken mot standardiserte regler

Den prinsipielle diskusjonen om standardiserte erstatninger som er kommet i Norge etter at vi fikk reglene om erstatning til barn i skl. § 3-2a i 1987 og forskriften av 21. desember 1991 om yrkesskadeerstatningsutmålingen, er i det vesentlige blitt ført innen juristenes krets. Det er – naturlig nok – motstanderne av standardisering som har tatt ordet, se særlig *Holgersen* s. 515 flg., særlig s. 533-536, og *Robertsen* s. 332 flg. *Nygaard* avslutter et kort avsnitt om standardisering slik: «Eg for min del trur at vinninga med lovregulert standardisert utmåling lett kan gå opp i opp med ulempane med dei», og slutter seg til *Holgersens* syn (s. 172). Da *Holgersens* vurderinger er sentrale for synet på mer standardiserte utmålingsregler, finner Utvalget det hensiktsmessig innledningsvis å knytte noen bemerkninger til dem.

Holgersen tar utgangspunkt i formålet med erstatningsreglene (s. 526) og fremholder at full erstatning (gjenoppretting) er utslag av en alminnelige rettsfølelse, og at erstatningsreglene bl.a. har til formål å skape trygghet. Den alminnelige oppfatning og følelse av rettferdighet tilsier at det gis full erstatning til den uforskyldte skadelidte, og at det derfor må holdes fast ved det tradisjonelle utgangspunkt om full dekning av den skadelidtes tap (s. 528, jfr. s. 536).

Utvalget er ikke uenig i dette, jfr. de generelle bemerkningene ovenfor og Utvalgets syn slik det kommer frem i "*Utvalgets syn på hvilke hensyn som bør til-*

legges vekt ved erstatningsutmålingen" i pkt. 7.1. Men spørsmålet er imidlertid om det strider mot det som kalles den alminnelige rettsfølelse å forenkle oppgjøret innen de rammer som er nevnt ovenfor. I denne forbindelse kan det vises til de overveiende meget positive uttalelsene under høringen til yrkesskadeforskriften, hvor det ikke bare ble innført standardisering, men også en bevisst over- og underkompensasjon.

Holgersen knytter sine vurderinger – og negative konklusjoner – til den formbarneerstatningen og yrkesskadeforskriften har fått. Utvalget vil i de respektive avsnitt trekke frem og vurdere disse innvendingene. Det vil fremgå der at også Utvalget har det syn at det her er behov for visse endringer. På det prinsipielle plan ligger kritikken mot standardreglene i «det forhold at de medfører en sosial utjevning» (s. 535). Dette beskrives videre slik: «Dette skjer i ekstrem grad ved dødsfall. Og i forbindelse med ervervstap foretas for det første en utjevning mellom de personer som kommer inn under de samme satsene i systemet, uten hensyn til de faktiske variasjoner mellom disse personers konkrete tap. Videre foretas en utjevning både i topp og bunn av inntektsskalaen».

Kritikken her er grei nok. Utvalget har imidlertid det syn at det ikke i noen grad kan være galt – eller stridende mot rettsfølelsen – i noen grad å legge sosiale betraktninger inn i erstatningsutmålingen. Selv om tankene kan være «sympatiske», tas det avstand fra at erstatningsretten brukes til å utviske «sosiale og kjønnsmessige forskjeller» (s. 535). Dette slår begge veier. Hvor reglene leder til overkompensasjon, som åpenbart minsteinntekten på 7 G gjør for yrkesskadene, «vil det innebære at skadevolder kan måtte betale for mer enn den skade han har voldt» og at det må være i strid med en generell rettferdighetsfølelse og ikke noen naturlig del av erstatningsrettens oppgaver (s. 535). Det samme gjelder den sosiale utjevning i yrkesskadeforskriften ved at de høye inntekter ikke differensieres.

Utvalget tar ikke på prinsipielt grunnlag avstand fra denne kritikken. Vi er på et område hvor meningene kan være delte. Men kritikken rammer såvidt Utvalget kan se ikke standardmodellen som sådan, men dens konkrete utforming. I yrkesskadeforskriften er standardreglene kombinert med regler som bygger på en borgerlig jevn målstanke. Som det vil fremgå av Utvalgets vurderinger nedenfor "*Standardisering etter modell av yrkesskadeforskriften*" i pkt. 7.4.4, kan det ikke være aktuelt å overføre forskriftens regelsett i sin nåværende form på personskader i sin alminnelighet. Innen Utvalget er det enighet om at det «tak» på 10 G som skal gi rett til erstatning, ikke er rimelig som en alminnelig erstatningsrettslig regel (og at den også for yrkesskadene er for lav). På den annen side skal ikke denne problemstillingens praktiske betydning overdrives, idet antallet skadelidte i denne inntektskategori er i et forsvinnende mindretall. Heller ikke en minimumsinntekt på 7 G kan etter flertallets mening (alle unntatt Skårberg) være akseptabel som en generell regel.

Holgersen's avsluttende konklusjon (s. 535) er at «erstatningsretten skal avspeile samfunnsforholdene og erstatte det konkrete tapet; det er ikke erstatningsrettens oppgave å foreta en sosial og kjønnsmessig utjevning og likestilling. Derfor må det fortsatt være oppgaven å gi full erstatning for det fulle økonomiske tapet». På den annen side avvises ikke tanken om å standardisere noen av elementene som inngår i den individuelle utmålingen.

Som det vil fremgå en rekke steder i denne innstillingen, ligger disse konklusjonene ikke langt fra det som også etter Utvalgets syn må være utgangspunktet. Men det vil nok kunne være konkret uenighet om hvor langt man bør gå i standardisering av enkeltelementer, og vel også i synet på barneerstatningen – selv etter Utvalgets forslag til endringer. Og i spørsmålet om erstatning for tap av forsørger vil Utvalget klart gå lenger i standardisering enn Holgersen.

Holgersen (s. 535) tar videre sterk avstand fra regler som leder til overkompensasjon – at skadevolder må betale for mer enn den skade han har voldt, selv om det er et forsikringsselskap som faktisk betaler. Hun kan «vanskelig tro annet enn at dette vil være i strid med den alminnelige rettsfølelse». Utvalget er enig i dette som en overveiende hovedregel. Men Utvalget er av den oppfatning at en viss overkompensasjon i enkelte tilfelle må aksepteres hvis fordelene ved den regelen som leder til det er store. At det er forsikringsdekning for erstatningsbeløpet, gir en utjevningseffekt som gjør at hensynet til den enkelte skadevolder kan skyves i bakgrunnen. Skulle skaden unntaksvis ikke være dekket av en forsikring, vil lempningsregelen i skl. § 5-2 kunne komme til anvendelse. Hertil kommer at spørsmålet om overkompensasjon må ses på bakgrunn av det alminnelige erstatningsnivå, og om dette gir «full erstatning». For Utvalget er det derfor ikke hensynet til skadevolderen som er den vesentligste innvendingen mot regler som kan føre til en viss overkompensasjon, men forholdet til det flertallet av skadelidte som ikke har noen skadevolder (ansvarsforsikrer) å kreve erstatning av, og som er henvist til folketrygdens ytelser.

7.2.3 «Alt eller intet»-prinsippet – er det allmenngyldig?

Utvalget vil videre peke på at det ikke nødvendigvis må være automatikk i at et erstatningsbeløp skal gi «full erstatning». Det kan prinsipielt sett ikke være noe i veien for at man åpner for en lettere adgang til å få erstatning, men begrenser denne noe. Dette var således den veien man i norsk rett fulgte ved innføringen av motorvognansvaret. Den obligatoriske motorvognforsikringen hadde lenge et tak på 20 000 kroner for personskadene, dette ble senere hevet til 200 000 kroner, og falt først bort i 1974. Da de færreste bilister hadde evne til å dekke et tap utover dette, ble dette i realiteten et tak på ansvaret. På pasientsektoren vurderes skjerpede ansvarsregler. Her er modellen at hvis det først foreligger et ansvar (etter skjerpede regler), skal tapet erstattes etter vanlige utmålingsregler. Men alle kan ikke få erstatning; det har ikke helsevesenet (samfunnet) råd til å betale. Å la flere få erstatning, men ingen full erstatning, er et alternativ som kunne overveies. Dette synspunktet kan videre illustreres ved dekningsområdet for yrkesskedeforsikringen, jfr. lovens § 11. Gjenstand for erstatning er tap som følge av skade og sykdom forårsaket av arbeidsulykke, eller som følge av skadelige stoffer eller arbeidsprosesser. Følgene av belastningsskader gir derimot ikke rett til erstatning. Et alternativ til et slikt «alt eller intet»-prinsipp kan være å utvide rammen for de skadeårsaker som gir rett til erstatning, men sette bestemte grenser for erstatningens størrelse for alle yrkesskader, når det ikke er økonomisk gjennomførbart å gi alle full erstatning. Men dette har ikke vært fremme i diskusjonen hverken på pasientskadesektoren eller for yrkesskadenes del, og er neppe heller praktisk politikk.

7.3 NÆRMERE OM «FULL ERSTATNING» – SÆRLIG MED HENBLIKK PÅ ERSTATNINGEN FOR FREMTIDIG INNTEKTSTAP

7.3.1 Oversikt og problemstilling

Med «full erstatning» forstår Utvalget det erstatningsnivå som norsk rett i dag ligger på, slik erstatningen utmåles etter de prinsipper rettspraksis har utviklet med utgangspunkt i skl. § 3-1. Som nevnt under "*De skjønsmessige fradrag*" i pkt. 4.1.4.6, (og med de forbehold som er gitt der) har dette nivået ikke endret seg vesentlig de siste femti år, når beløpene justeres for fallet i kroneverdien. Dette inntrykket bekreftes av høyesterettsdommene fra 1993.

Utvalgets drøftelse i dette avsnittet skal gi grunnlag for å vurdere om det er slik at «full erstatning» gir et dekkende uttrykk for rettstilstanden i dag, eller om det er

slik at det er et til dels betydelig slingsringsmonn mellom den fastsatte erstatning og det som viser seg å bli det reelle tapet. Til de spørsmål som tas opp nedenfor, vises til den generelle orienteringen om renteregning m.v. i "[Rentematematikk ved erstatningsutmålingen](#)" i pkt. 3.1.7.

7.3.2 Skjønnnet over fremtiden

Erstatningen for tapt inntektsevne tar utgangspunkt i differansen mellom to økonomiske karrieremønstre, se nærmere "[Enkeltelementene i tapsberegningen](#)" i pkt. 4.1.4.4.

Det må for det første skjønnnes over skadelidtes inntektsutvikling (normalt frem til pensjonsalder) uten skaden. Denne antatte inntektsutvikling må bygge på det avansement og nye stillinger skadelidte sannsynligvis ville fått i sin yrkeskarriere. Det sier seg selv at en slik vurdering må bli høyst usikker, og vurderingen av hva skadelidte får av inntekter med skaden står i samme stilling. Det er også alment erkjent av domstolene, se eksempelvis Rt. 1966 s. 886, Rt. 1969 s. 90 og Rt. 1981 s. 138, hvor dette blir understreket. Høyesterettsdommer Axel Heiberg har vist til «den nesten håpløse oppgave det er å skjønnne over hva et menneskes fremtidige skjebne vil bli, og hva den ville blitt om ulykken ikke var inntrådt», *Gulbrandsen* m.fl. s. 26. Dette understrekes også av Høyesterett i Rt. 1981 s. 138, hvor det heter: «De beregninger partene har fremlagt om fremtidstapet, vil derfor alene kunne tjene som en skissemessig antydning for retten av ytterpunktene for ertstatningsnivået». *Nygaard* setter dette på spissen når han sier at «Å verdsetja personskade økonomisk, kan stundom minna om å måle avstand med litermåll» (s. 91). Utvalget finner ikke grunn til å utdype denne problemstillingen nærmere, idet den er såpass selvfølgelig og alment kjent.

Når det i rettspraksis legges til grunn at det bare skal skje et forsiktig påslag for den fremtidige karriere, jfr. bl. a. Rt. 1981 s. 138, og når det i Ølbergsaken ikke ble funnet holdepunkter for en karrieremessig lønnsutvikling, vil dette i mange tilfelle være å legge inntektsutviklingen for lavt. På den annen side er det flere eksempler på at man legger til grunn et avansement til høyere stillinger, men det blir et vanskelig skjønn å vurdere hvor langt man skal gå her. I Ølberg- og Horsengsakene var det uvisst hvilken yrkeskarriere de skadelidte ville få. Ølberg hevdet at bruttoinntekten uten skaden burde settes til 200 000 kroner, mens Høyesterett fant etter fremlagte oversikter om inntektene i ulike yrker at en brutto gjennomsnittlig inntekt på 180 000 kroner i året var realistisk. Når det samme beløpet ble lagt til grunn i Horsengsaken, vil det være retningsgivende hvor det ikke foreligger særlige holdepunkter for et annet nivå. Disse tallene viser at man legger seg i underkant av gjennomsnittlig industriarbeiderlønn – se for øvrig de tall om inntektsforholdene som er referert nedenfor i "[Minstenivået på 7 G for tapt inntektsevne](#)" i pkt. 7.12.7.2. På den annen side er det klart at dette nivået etterhvert må heves i takt med den alminnelige lønnsutvikling. Men disse to avgjørelsene innebærer likevel at uten holdepunkter for noe annet, skal den antatte fremtidsinntekt fastsettes konservativt.

Ved vurderingen av det gjennomsnittlige netto inntektstapet i basisåret må det erindres at diskonteringseffekten gir en viss fordel for de første år.

Ved de lavere uføregrader må man ofte forlate differansebetraktningen mellom de to karrieremønstre og på skjønnsmessig grunnlag fastsette et tap. I slike tilfelle er skadelidte arbeidsfør, men skaden medfører et begrenset yrkesvalg, noe som vil medføre reduserte inntekter. Dette kan illustreres på en god måte av de dommer fra Høyesterett som tar stilling til skadelidte med lavere uføregrader, og disse skadelidte er i betydelig flertall. Rt. 1977 s. 79 byr på et godt eksempel. Skadelidte – en 8 års gammel pike – hadde fått skadet balanseorganet på venstre side og blitt helt

døvt på denne siden. Erstatningen for tapt inntektsevne ble satt til 45 000 kroner (128 000 i 1993-kroner), idet det var sannsynlig at skadene ville påføre henne et økonomisk tap. Høyesterett betegnet denne erstatningen som en «ikke ubetydelig erstatning». (Her kan nevnes at hvis den medisinske invaliditet settes til 15 %, ville hun etter standarderstatningen i skl. § 3-2a fått 228 480 kroner med et grunnbeløp på 38 080 kroner.) Til sammenligning kan nevnes at en 14 år gammel gutt i Rt. 1976 s. 909 fikk 60 000 kroner (186 000 i 1993-kroner) i erstatning for tapet av synet på ett øye. Høyesterett understreket at yrkesvalget kunne tilpasses skaden. En utførlig gjennomgang av rettspraksis frem til 1977 er gitt av *Kjønstad*, Erstatning ved yrkesvalgghemninger, LoR 1982 s. 487. Han konkluderer med (s. 502) at «det foreligger mange individuelle og usikre momenter i erstatningssaker om yrkesvalgehemming. Det er derfor ikke mulig å samle hovedinntrykket av den foregående drøftelse i en helt klar og holdbar konklusjon. Men det kan kanskje antydes at erstatningen for tap i fremtidig erverv for en ungdom med moderate yrkesvalgghemninger vil ligge på ca. 150 000 kroner». Dette beløpet justert til dagens pengeverdi vil være omtrent det dobbelte. I Ølbergsaken ble det ikke satt noen spesiell uføregrad, men Høyesterett la til grunn av Ølberg med skaden ville fått et inntektsnivå rundt 130 000 kroner, og at brutto årstap følgelig var 50 000 kroner. Dette ga en erstatning på 655 000 kroner.

Det var tidligere tvilsomt om skadelidte skulle ha erstattet den reallønnsstigning som man kunne forvente, se ovenfor under "*Enkeltelementene i tapsberegningen*" i pkt. 4.1.4.4. I Horsengsaken uttalte Høyesterett at man ikke behøvde å ta standpunkt til spørsmålet, idet anslag over reallønnsutviklingen under enhver omstendighet bare ville gi et så lite tillegg at det ikke ville ha praktisk betydning ved totalvurderingen, og i Ølbergsaken ble det vist til dette. Høyesterett har imidlertid gjennom dommene ikke tatt stilling til spørsmålet om reallønnsvekst på prinsipielt grunnlag er erstatningsmessig.

Det kan også vises til at de momentene som etter skl. § 3-1 annet ledd skal legges til grunn, er skjønnsmessige. Ved utmålingen skal det legges vekt på hva skadelidte «med rimelighet» kan forventes å ta av arbeid, ut fra hans eller hennes evner, utdanning m.v. – I Ølbergsaken tok ikke lagmannsretten standpunkt til Ølbergs antatte inntektsnivå med og uten skaden, men antok at differansen lå et sted mellom 50 000 og 70 000 kroner.

Når skjønnet over fremtiden har som målsetting så langt som mulig å bygge på en antatt økonomisk utvikling, vil faktorer som kjønn og geografisk tilknytning være relevante. Det samme gjelder den betydning familieforhold m.v. kan få for tapets størrelse. Når det er et sosialt faktum at en rekke kvinneyrker er dårligere betalt enn mannsyrker, kommer man i en rekke tilfelle ikke utenom en lavere erstatning til kvinner enn menn, jfr. her de debatter i Stortinget som er referert ovenfor i "*Om erstatning til skadelidte under 16 år – skl. § 3-2a*" i pkt. 4.4. Når det gjelder barn, hviler den standardregel som ble innført i 1988 på at slike forhold bør elimineres som vurderingstemaer. Utvalget peker også på at Høyesterett i Horsengsaken understreket at så likeartet som den saken var med Ølbergsaken, kunne det ikke få betydning at Horseng var kvinne.

Utvalget trekker av dette disse konklusjonene:

- Full erstatning forutsetter at vurderingene om fremtiden er tilnærmet korrekte. Når de normalt ikke vil være det, blir full erstatning etter gjeldende rett det beløpet som fremkommer på bakgrunn av denne skjønnsutøvelsen. I dette ligger det ingen kritikk mot de som utøver skjønnet, men det følger av lovens system. Dette innebærer at de første og mest betydningsfulle tankeoperasjoner som må foretas på veien mot erstatningsfastsettelsen er høyst usikre. Det er først når man på dette grunnlaget har kommet frem til de enkelte beløp, at den alvorligste hindringen mot erstatningsfastsettelsen er passert.

- Utvalget er enig i at den vurderingsmetode Høyesterett la til grunn i Ølberg- og Horsengsakene er hensiktsmessig. Men med noenlunde sikkerhet å mene at det nivået man la seg på også gir uttrykk for det virkelige inntektsnivået gjennom et langt liv, er neppe mulig. I det hele kan det reises spørsmål om det ikke ved valget av bruttoinntekten med skaden ligger en så betydelig usikkerhet at å regne nøyaktig på en rekke andre faktorer kan fremstå som mindre viktig. Det samme gjelder de fradrag som skal gjøres for å komme frem til nettotapet. Usikkerheten er særlig stor for de unge skadelidte, og for andre som ikke er etablert i yrkeslivet. Selv om man kan ha visse holdepunkter for et bestemt yrke, sier ikke det alt om det fremtidige inntektsnivå. Hvor skadelidte er etablert i yrkeslivet – og det gjelder flertallet – vil det etablerte inntektsnivå gi et godt grunnlag for beregningen.
- Utvalget vil også bemerke at når den gjennomsnittlige årsinntekt uten skaden i de to dommene ble satt til 180 000 kroner, ligger det under gjennomsnittlig industriarbeiderlønn, som ved utløpet av 1993 ble beregnet til 197 000 kroner. Også Rt. 1981 s. 128 (Sevaldsen-dommen) viser at Høyesterett er konservativ i inntektsfastsettelsen. Her ble det lagt til grunn at Sevaldsen ville blitt ingeniør og omregnet til dagens kroneverdi ble inntektsnivået satt til 179 000 kroner.

7.3.3 Dagens pengeverdi – inflasjonsspørsmålet

Nå erstatningsbeløpet skal dekke inntektstapet over en årrekke, blir spørsmålet om skadelidte skal sikres mot verdifall av pengeverdien sentralt. De siste 50 år har vist at kronens verdi har sunket, om enn i et ujevnt tempo. Svingningene har variert mellom opp mot 15 % pr. år til de siste års fall som er det laveste på årtier. Fra mai 1993 til mai 1994 har konsumprisindeksen ifølge Statistisk Sentralbyrå steget med 0,9 % mens stigningen fra august 1993 til august 1994 var på 1,6%. Utvalget har som vedlegg tatt inn tabeller som viser en oversikt over noen realrentesatser fra 1953 til 1992 (vedlegg III) og utviklingen av kronens fallende kjøpekraft (vedlegg IV). Dette materialet viser betydelige forskjeller, og realrenteutviklingen ble i betydelig grad påvirket av opphevelsen av kredittreguleringen i midten på 1980-tallet. I en rekke år var realrenten negativ.

Spørsmålet om det ved erstatningsfastsettelsen skal tas hensyn til et fall i kjøpekraften for den utbetalte erstatning, var tidligere uklart, se nærmere "*Enkeltelementene i tapsberegningen*" i pkt. 4.1.4.4. Det var først ved dommene av 1993 at det i en personskadesak gis uttrykk for at skadelidte må gis rimelig mulighet til å sikre seg mot fall i pengeverdien. De sakkyndige for Høyesterett i 1993-sakene antydte en realrentesats i et langtidsperspektiv på mellom 2-3,5% (med sikker plassering). Når renten ble satt til 5%, lå den således over de antatte realrentenivåer, men Høyesterett viste til plasseringer som kunne gi noe høyere avkastning. Når rentesatsen i Sevaldsendommen, Rt. 1981 s. 138, ble satt til 6 % – og det nivået har vært fulgt frem til 1993 – så betyr det at den har ligger betydelig over realrenten for denne perioden, og over antatt fremtidig realrentenivå ved de plasseringsalternativer det er rimelig å legge til grunn.

Utvalget trekker av dette denne konklusjonen:

- De erstatninger som har vært utmålt tidligere, har i varierende grad tatt hensyn til inflasjonsspørsmålet. Men selv om målsettingen er å fastsette en rentefot som gir en rimelig mulighet for verdisikring av erstatningsbeløpet, vil det likevel lett skje ting i fremtiden som gjør at utviklingen blir en annen enn den som ble lagt til grunn for valget av rentefot. Den oversikt over realrenteutviklingen som er trykket som vedlegg III til innstillingen, viser etter Utvalgets syn at rentefoten har vært betydelig høyere enn realrenten (som til tider har vært negativ). Det er

- først ved Ølbergdommen at man nærmer seg en realrentetankegang.
- Når realrenteutviklingen i tiden etter 1952 ses under ett, gir det grunnlag for å hevde at den langsiktige rente neppe vil gi grunnlag for vesentlige endringer i et langsiktig perspektiv. At realrenten på et bestemt tidspunkt gir seg et bestemt utslag, synes å bety mindre for langtidsperspektivet. At prisnivå og rentenivå (nominell rente) endrer seg, har ikke nødvendigvis betydning for realrenten. Det er differansen som er av interesse her.

7.3.4 Om kapitaliseringen

Når erstatningen skal utbetales som en engangssum, blir oppgaven av den antatte årlige inntektsreduksjon å komme frem til det beløpet hvis avkastning sammen med et jevnt forbruk av kapitalen skal kompensere inntektstapet. Dette skjer ved å multiplisere det årlige tapet med en kapitaliseringsfaktor. Denne faktoren finnes i kapitaliseringstabeller. Kapitaliseringsfaktoren inneholder to variable størrelser, antall år i kapitaliseringsperioden og en rentefot. Valget av rentefot er meget viktig, idet engangsbeløpet synker med en stigende rente. Som eksempel kan nevnes at et inntektstap på 100 000 kroner pr. år i tyve år utbetalt som engangsbeløp med en rente på 4 % gir 1 360 000 kroner i erstatning, mens det med 7 % gir 1 060 000 kroner. I Sevaldsdommen i Rt. 1981 s. 138 ga forskjellen mellom 4% og 6% etter skadelidtes beregninger henholdsvis 679 000 kroner og 523 000 kroner i erstatning. Skadelidte vil derfor alltid ha interesse av at det legges til grunn en lavest mulig rente, mens det for skadevolderen vil være en fordel med et høyere nivå, se nærmere ovenfor 4.1.4.4.

Som nevnt i forrige avsnitt vil valget av rentefot influeres av plasseringsalternativer og ønsket om å gi inflasjonssikring for erstatningsbeløpet. Den andre komponenten i kapitaliseringsfaktoren er det antall år inntektsreduksjonen refererer seg til. Her er den overveiende regel at tapet regnes frem til den alminnelige pensjonsalder på 67 år, se *"Enkeltelementene i tapsberegningen"* i pkt. 4.1.4.4. Men det er i dag mer usikkert enn for bare få år siden om dette holder stikk for de fleste arbeidstakere. I praksis gir nå en normalalder på 67 år en overkompensasjon, fordi det rent faktisk er slik at omtrent halvparten av de yrkesaktive er ute av yrkeslivet i 61 årsalderen. Innføringen av avtalefestet pensjon (AFP) og utviklingen av den kan forsterke utviklingen her. Men fremtiden fortøner seg usikker.

Det kan tilføyes at «Lundutvalget» (flertallet) i NOU 1994:2 tar til orde for å øke gjennomsnittlig avgangs-/pensjonsalder med om lag 3 år innen 2015. I første rekke er det foreslått gjennomført ved kombinasjon av tiltak som kan stimulere flere til å stå lenger i arbeid, hindre utstøting og bedre målrettingen av ulike ordninger. Om nødvendig har imidlertid flertallet foreslått å øke folketrygdens pensjonsalder og aldersgrenser i ordninger utenfor folketrygden (s. 33).

I praksis brukte man lenge etterskuddstabeller ved beregningen av det kapitaliserte beløpet, som bl.a. Rikstrygdeverket legger til grunn. En etterskuddstabell bygger på at hele inntekten ville kommet på årets siste dag, og gir således ikke et korrekt resultat økonomisk sett. En middeltabell vil her være riktig, idet en forskuddstabell vil slå ut i skadelidtes favør utover det som er det korrekte. I sakene fra 1993 var det enighet mellom partene om å legge en middeltabell til grunn.

Utvalget vil her bemerke:

- For det første: Valget av rente er skjønnsmessig, og betyr meget for det endelige resultatet, jfr. ovenfor under bemerkningene om inflasjonsspørsmålet. Jo større vekt man legger på realrenten, jo mindre betydning vil endringer i prisnivå og rentenivå få forutsatt at differensen mellom den tilnærmet stiger eller synker i samme omfang.

- For det annet: Det er usikkert hvor lenge skadelidte ville vært i arbeid. Denne usikkerheten betyr imidlertid lite for erstatningsutmålingen for yngre skadelidte, idet diskonteringseffekten for inntekten de siste årene innebærer beskjedne økninger i engangsbeløpet.
- For det tredje: Valget av kapitaliseringstabell har variert, og medfører noe ulik erstatning avhengig av hvilken tabell som er lagt til grunn.

7.3.5 Skattepåslaget m.v

Som nærmere beskrevet ovenfor i "*Enkeltelementene i tapsberegningen*" i pkt. 4.1.4.4, skal det gis et tillegg for den inntektsskatt som skadelidte vil få av avkastningen og for den formuesskatt som vil falle på kapitalen. Ideelt sett skal dette «påslaget for skatteulempen» gi dekning for disse skattene. I praksis har det oppstått en rekke problemer her, og først ved dommene fra 1993 skjedde det en avklaring. De nivåer som har vært basert på matematiske beregninger lagt frem i en rekke saker fra skadelidtes side, har domstolene gjennomgående ikke fulgt. Det skyldes imidlertid ikke så meget uenighet om at resultatet kan la seg beregne ved dataprogrammer, men uenighet om de premisser som ligger til grunn for beregningene. Er premissene gitt (enten ved enighet mellom partene eller i dommen) vil det matematiske resultatet kunne legges til grunn. Dette skjedde således i Ølbergsaken, forsikringsselskapets beregninger ble lagt til grunn, men med én endring i premissene.

Første gang skatteulempen ble brakt inn som en påslagsfaktor og søkt gitt et matematisk korrekt resultat, var i Rt. 1981 s. 138. Det fremgår imidlertid av dommen at partenes regnestykker av hvor stort dette påslaget måtte være ga meget forskjellige konklusjoner. Høyesterett bemerket at beregningene «spriker ....helt». Også på dette punkt nøyet Høyesterett seg med et skjønnsmessig påslag, som er antatt må ligge på noe over 35% av det erstatningsbeløp på 650 000 kroner som ble resultatet.

Når det i rettspraksis har vært gitt skattepåslag av varierende størrelse, skyldes ikke det bare den enkelte saks egenart, men også ulike syn på de forhold som virker inn på vurderingen.

Skattepåslagens betydning for spørsmålet om det ytes full erstatning, må videre baseres på at erstatningen utmåles etter gjeldende skattetabeller og skattenivå, medmindre det er særlige holdepunkter for endringer i den nærmeste fremtid. Etter bl. a. omleggingen av formuesskatten og skatten på renteinntekter ved skattereformen i 1992, og ved den plasseringsplikt skadelidte har etter høyesterettsdommene fra 1993 blir skatteulempen mindre enn tidligere. De påslag som ble gitt i dommene fra 1993 på mellom 20% og 23% er til dels betydelig lavere enn det som hittil har vært lagt til grunn i underrettspraksis etter 1981. Dette forhindrer dog ikke at påslaget i visse tilfelle kan nå opp i 60% og høyere.

Når erstatningen baseres på gjeldende skattenivå- og satser – og noe alternativ til det er det vanskelig å se – vil endringer i skattenivået få stor innflytelse på om den gitte erstatning er full erstatning eller ikke. Her kan variasjonene både gå opp og ned. Den generelle reduksjon av skattenivået for arbeidsinntekter som skattereformen av 1992 førte til, gir et hevet erstatningsnivå fordi skatten reduseres (netto-tapet blir høyere). Det betyr at skadelidte som fikk en erstatning utmålt for eksempel i 1990, har fått en for liten erstatning, idet den ble basert på et for lavt nettobeløp. Dette kompenseres imidlertid delvis gjennom at skatteomleggingen medførte redusert beskatning av kapitalinntekter noe som igjen medfører redusert behov for skatteulempe tillegg.

I de siste par årene har det i noen saker vært hevdet at skatteulempen ikke kan beregnes med utgangspunkt i et kapitalisert beløp basert på 6 % rente (hvis det er

den renten som kapitaliseringen bygger på), men den høyere avkastning som reelt sett vil kunne oppnåes ved plasseringen etter et høyere reelt rentenivå. Dette vil gi skadelidte en høyere erstatning. I de dommer hvor et slikt syn er gitt medhold (de er klart i mindretall) er skatteulempen satt opp mot 1/3 høyere enn det som ellers er vanlig. En slik «overrente»-tankegang ble vurdert i Horsengdommen, og det ble uttalt at den kan ivaretas gjennom den skjønsmessige vurdering som knytter seg til kapitaliseringsrenten og skattepåslaget. Det var derfor ikke grunnlag for noe særskilt skattepåslag for «overrenten».

Som nevnt ovenfor i "*Enkeltelementene i tapsberegningen*" i pkt. 4.1.4.4 i fremstillingen av gjeldende rett, bygger Høyesterett ved vurderingen av skattebelastningen på at skadelidte skal gjøre seg en bruk av erstatningen som bidrar til å redusere tillegget for skatteulempen. Fra skadelidtes side ble det hevdet at man ved beregningen av skattepåslaget ikke skulle legge vekt på skadelidtes konkrete muligheter for dette, men at beregningene burde objektiviseres. Høyesteretts formulering i Ølberg-saken – plasseringen av midlene må vurderes ut fra hvordan en fornuftig person i skadelidtes situasjon faktisk ville disponert – medfører at utgangspunktet må være individuelt. Hvor – som i Ølbergssaken – skadelidte ikke har egen bolig, ble det lagt til grunn at 300 000 kroner ville blitt brukt til erverv av bolig, noe senere enn ved fylte 25 år. Det ble også uttalt at en relativt større del av erstatningen vil bli forbrukt i de yngre år. Når dette legges til grunn, blir påslaget for skatteulempen redusert; i Ølbergssaken var den av lagmannsretten satt til noe over 40 %, mens Høyesterett satt den til 23 %; i Skolandsaken ble den i overkant av 20 % etter lignende betraktninger. Her ble det bare lagt en viss vekt på at de utbetalte forsikringer allerede var brukt til dette formålet. I Ølbergsaken la Høyesterett til grunn at erstatningsbeløpet ville vært forbrukt etter 20 år.

Utvalget trekker av dette den konklusjon at skatteulempen i mange tilfelle skal reduseres fordi skadelidte forutsettes å nedbetale gjeld, hvor han har det i noe særlig omfang, eller gå til erverv av bolig. Erstatningen for fremtidige merutgifter ble i Skolandsaken vurdert ut fra en plassering i livrente, noe som ville gi betydelige skattebesparelser ut fra gjeldende regler for slik plassering. Skattepåslaget for denne erstatningsposten ble derfor bare 10%.

Utvalget vil til dette bemerke:

- For det første: Praksis for beregningen av påslaget for skatteulempen – som kan utgjøre en betydelig del av erstatningen – er varierende. Selv om disse spørsmålene etter skattereformen fra 1992 vil bli noe enklere, viser de klart at deres innflytelse bidrar til å gjøre det endelige resultatet usikkert og vanskelig å forutberegne. Etter dommene fra 1993 vil det generelle nivået for påslaget bli lavere enn tidligere, og uenigheten om grunnlaget for regneprogrammene vil bli betydelig mindre.
- For det annet: De mange detaljspørsmål om skattefaktorens betydning for erstatningsfastsettelsen og usikkerheten om hva det skal tas hensyn til, kan medføre ulike vurderinger fra sak til sak.
- For det tredje: Når skattepåslaget skal fastsettes ut fra hvordan en fornuftig person med den konkrete skadelidtes økonomi bør forvalte erstatningsbeløpet, fastsettes erstatningen ut fra en vurdering som lett i etterhånd vil vise seg ikke å slå til.
- For det fjerde: Endringer i skattenivået vil kunne innebære at nettotapet i basisåret stiger eller synker, samtidig vil skatteulempestillegget på engangserstatning også kunne stige eller synke. De erstatninger som er fastsatt etter skattereglene før skattereformen med en betydelig høyere marginalsatt vil normalt ha for lavt tap i basisåret – vurdert i ettertid. Dette vil imidlertid utligne seg noe gjennom at de har for høyt skatteulempestillegg. Generelt sett vil et lavere skat-

- tenivå på inntektsskatten innebære høyere erstatninger. En fjerning av formueskatten vil f.eks. gå i motsatt retning.
- For det femte: Når man tidligere bygget på det «nominalistiske» prinsipp som kom til uttrykk i Sevaldsdommen, var det ikke naturlig med et tillegg i skattepåslaget for overrenten. Dette kan stille seg annerledes med den tilnærming til realrentevurderinger som skjedde i dommene fra 1993. Høyesterett la imidlertid i Horsengdommen til grunn at man kan kompensere denne økede skatteulempe ved å redusere kapitaliseringsrenten. Med et høyt nominelt rentenivå kan man da ikke se bort fra at midlene plasseres til et rentenivå betydelig over realrentenivået. Et økende pris- og rentenivå vil da åpne for diskusjon om rentefotens størrelse.
  - For det sjette: Selv etter endringene i vurderingen av en rekke av de enkelte faktorer som spiller inn ved beregningen av tapet i fremtidig erverv, har ikke det generelle erstatningsnivået blitt endret i særlig grad. De enkelte faktorene som har påvirket beregningen har dels virket for en høyere erstatning, dels for en lavere. De kan således langt på vei sies å ha kompensert hverandre. Dette betyr at de erstatninger som er fastsatt tidligere også har gyldighet i dag. Ved det system rettspraksis har lagt opp til for fastsettelse av personskadeerstatning har man således fått en relativt lik erstatning over tid justert for fallet i pengeverdien. Dette viser at dagens system fungerer, selv om det er rom for forbedringer.

7.3.6 Fradrag for pensjoner, forsikringer m.v., skl. § 3-1 tredje ledd første pkt

Etter den netto-metode som nå er alminnelig brukt ved erstatningsberegningen, skal trygde- og pensjonsinntekter trekkes fra fullt ut i erstatningsbeløpet, se nærmere ovenfor under "*Fradragspostene «krone for krone»*" i pkt. 4.1.4.5. Det er trygde- og pensjonsnivået når erstatningen fastsettes som skal legges til grunn.

Fra 1. januar 1991 ble tilleggspensjonen etter folketrygden redusert fra 45% til 42% av pensjonsgrunnlaget, samtidig som dette ble redusert ved at det bare er inntekt inntil 6 G som skal regnes med fullt ut, mens inntekt mellom 6 G (for tiden 228 480 kroner) og 12 G (for tiden 456 960 kroner) regnes med for 1/3. Disse endringene vil få full virkning for arbeidstakere som får hele sin opptjening etter 1. januar 1992, og som ligger i det høyeste inntektsnivå, og ellers variere etter fødselsår og inntekt. Endringene vil innebære at fremtidens folketrygdmottakere bare vil få en pensjon som ligger på nivå med dagens alderspensjonister, som på grunn av alder ikke har full opptjening i folketrygden.

Hvor langt fradraget bare skal skje mot tapsposter ytelsen skal dekke er noe uklart, jfr. spørsmålet om «kompensasjonsrelevans». Også her kan det oppstå tvil om fradragets omfang, og praksis er neppe ensartet.

Utvalget skal her bemerke:

- Ved vurderingen av om det ytes full erstatning, må det forutsettes at realverdien av trygdeytelsene ikke endrer seg for den periode erstatningene utmåles for. Denne forutsetningen svikter, idet ytelsenes nominelle verdi normalt vil stige, mens deres reelle verdi – med visse unntak – har vist en synkende tendens. Skadelidte inflasjonssikres følgelig for en del av det fremtidige eksistensgrunnlag. Her ser vi det sosiale samspill mellom erstatning og trygd, fordi også andre med de samme trygder (men uten en erstatning på toppen) sikres på samme måten.

7.3.7 Skjønnsmessige fradrag

Andre forhold som kan bidra til at «full erstatning» blir en juridisk fastsatt størrelse som ikke gjenspeiler det økonomisk korrekte, er de skjønnsmessige fradrag som kan gjøres før det endelige beløpet blir fastsatt, jfr. ovenfor i "*De skjønnsmessige fradrag*" i pkt. 4.1.4.6, hvor det redegjøres nærmere for gjeldende rett her.

Praksis fulgte her en uttalelse i motivene og gjorde et visst fradrag i erstatningen for tapt inntektsevne hvor det var utbetalt en betydelig ménerstatning, uten at det i flertallet av tilfellene ble sagt noe om hvor meget. Etter dommene fra 1993 vil denne praksis måtte endres, idet det nå som regel ikke skal trekkes fra noe her.

Etter skl. § 3-1 tredje ledd kan det videre bl.a. skje skjønnsmessig fradrag for skadelidtes egne forsikringer. I Skolandsaken ble erstatningen redusert med 150 000 kroner. Det har hersket uenighet om omfanget av kompensasjonsrelevansen her. I Skolandsaken ble det gjort et generelt fradrag for de forsikringer han hadde, og så langt Utvalget kan se er ytelsene etter denne «kan» regelen ikke undergitt noe krav om kompensasjonsrelevans.

7.3.8 Tapte pensjonspoeng

I Rt. 1981 s. 138 tok Høyesterett under henvisning til dommen i Rt. 1970 s. 1452 avstand fra å erstatte den reduserte alderspensjon som fulgte av at skadelidte ikke opptjente pensjonspoeng, idet avkastningen av erstatningsbeløpet ikke er pensjongsivende inntekt. Dette ble lagt til grunn i senere praksis. Men i dommene fra 1993 endret Høyesterett syn, og ga erstatning også for denne del av tapet.

Utvalget skal bemerke:

- Skal skadelidte få full erstatning, må også lavere pensjon på grunn av reduserte pensjonspoeng på grunn av skaden erstattes, noe som da nå er blitt slått fast. Men endringen i praksis her illustrerer at det som juridisk kan anses som «full erstatning», kan skille seg fra det økonomisk korrekte.

7.3.9 Lempningsregelen i skl. § 5-2

Ved endringer i skl. ved lov av 21. juni 1985 nr. 1 ble det innført en generell lempningsregel i norsk erstatningsrett. Erstatningsansvaret kan lempes (dvs. reduseres) hvis det vil virke urimelig tyngende for den ansvarlige, eller hvis det i særlige tilfelle er «rimelig at skadelidte helt eller delvis bærer skaden.»

Når det overveiende antall skadevoldere er dekket ved forsikring, vil det sjelden bli aktuelt å lempe under henvisning til at ansvaret vil bli urimelig tyngende. I motivene til bestemmelsen fremgår det klart at prinsippet om full erstatning fortsatt skal være hovedregelen, og at lempning bare rent unntaksvis bør skje, prp. 75 s. 65. Hvis skadelidte er uten forsikringsdekning og ikke har utvist grov skyld, kan lempning være nærliggende, smln. et slikt tilfelle RG 1988 s. 841 (Tinn og Heddal). I det hele er det visse paralleller med lempningsreglene og eldre rett hvor erstatningen kunne fastsettes etter «billighet».

Bruk av lempningsregelen medfører at det ikke ytes «full erstatning».

7.3.10 Oppsummering og konklusjoner

Utvalget vil oppsummere fremstillingen ovenfor på følgende måte:

Det er gjeldende rett at skadelidte skal ha full erstatning for sitt økonomiske tap. Dette ble senest fremhevet i dommene fra 1993; retten til full erstatning ble fremhevet i Ølbergsaken som avgjørende for at erstatningsbeløpet måtte fastsettes slik at det gir skadelidte rimelig mulighet for å sikre seg mot fall i pengeverdien.

Den skjønnsutøvelse som må skje ved fastleggelsen av en rekke faktorer av betydning for erstatningsutmålingen medfører dels at vurderingene kan bli forskjellige, dels at det i ettertid normalt kan konstateres en varierende forskjell mellom grunnlaget for skjønnsutøvelsen og den utvikling som faktisk har funnet sted. Endringer i skatte- og trygdenivå vil innebære at den økonomiske utviklingen blir en annen enn den som ble lagt til grunn. Skattepåslagetets skjønsmessige karakter, og hvor det skal legges vekt på individuelle plasseringsmuligheter av erstatningsbeløpet, gir også et slingringsmonn av betydning for det endelige resultatet. Her bør også tilføyes at forhold som endringer i skadelidtes restervervsevne, renteutviklingen og endringer i prisnivå også kan bli andre enn forutsatt.

Når Høyesterett avviker fra tidligere avgjørelser – som skjedde i dommene fra 1993 – ved bl.a. vurderingen av verdisikringshensynet, forholdet mellom ménerstatning og erstatningen for tapt inntekt og i spørsmålet om tapte pensjonspoeng skal erstattes – innebærer det en viss endring (forhøyelse) av det generelle erstatningsnivået. Det reduserte skattenivå virker i samme retning. På den annen side trekker andre forhold i motsatt retning, f. eks. de klare uttalelser om plasseringsplikten m.v. og dens betydning for skattepåslaget. Hvorvidt det for den enkelte skadelidte slår positivt eller negativt ut, vil variere med de konkrete forhold. Etter Utvalgets syn er det alminnelige erstatningsnivå neppe vesentlig endret ved de tre siste avgjørelsene.

Utvalget trekker av dette materialet den konklusjon at rammene for hva som er «full erstatning» er relativt vide, og at en standardisering eller objektivisering av en del av de faktorene som må avklares under arbeidet med å finne frem til det endelige erstatningsbeløpet ikke nødvendigvis må bryte med denne målsettingen, eller bety noe avgjørende for det generelle erstatningsnivået.

7.3.11 Det lidte inntektstapet – påførte utgifter

Når det lidte inntektstapet beregnes for en person som er i arbeid, og tapsperioden er relativt kort, vil det normalt være tilnærmedesvis likhet mellom det aktuelle tapet og den erstatning som blir gitt. Hvor det dreier seg om unge skadelidte eller personer som på skadetidspunktet av forskjellige årsaker ikke var i arbeid, vil flere av de problemer som er skissert for det fremtidige inntektstapet også oppstå her. Det gjelder bl.a. antatt inntekt uten skaden det enkelte tapsår, antatt lønnsutvikling og hvilke utgifter man ville hatt i arbeid. De skjønsmessige elementer er imidlertid her normalt færre og mindre enn ved fastsettelsen av fremtidstapet. Tapet konstateres her i etterhånd og skatteregler og faktisk inntekt eller trygd med skaden er således kjent.

På samme måte forholder det seg med påførte utgifter. Når en utgiftspost først gir rett til erstatning og det kan dokumenteres at den er påløpt, ytes det full erstatning for den.

7.3.12 Om fremtidige merutgifter

Som det vil fremgå av fremstillingen ovenfor under 4.1.5, er denne posten i de senere årene blitt vesentlig i mange oppgjør, smln. også det tallmaterialet som fremgår av domsoversikten under *"Skjønnslementene illustrert ved rettspraksis"* i pkt. 7.3.13. Så sent som i 1981, da Sevaldsendommen ble avsagt – lå kravene med enkelte unntak på et beskjedent nivå. I Sevaldsen-saken ble det tilkjent 30 000 kroner i erstatning for fremtidige utgifter her. I dag fremsettes det krav om erstatning for fremtidige utgifter som ofte når opp i millionbeløp og som ligger på linje med eller overstiger de øvrige erstatningspostene. Det høyeste krav som etter det Utval-

get kjenner til er fremsatt ved en domstol for fremtidige utgifter nærmet seg 30 millioner kroner.

Erstatningsplikten omfatter bare utgifter som har vært en nødvendig følge av skaden. Skadelidtes plikt etter skl. § 5-2 annet ledd til «etter evne» å begrense skaden, gjelder også her. Men dette prinsippet gir et vanskelig vurderingstema for en rekke utgiftsposter, se nærmere nedenfor under "*Utgiftspostene*" i pkt. 7.7.

Svaret på spørsmålet om gjeldende rett gir full erstatning for skadelidtes merutgifter, må derfor besvares ut fra hvilke utgifter som gir rett til erstatning. Dette kommer klart frem i Skolandsaken. Når det gjaldt Skolands krav om dekning av utgifter til bolig utenfor institusjon, tok Høyesterett utgangspunkt i at utgiftsdekningen skulle være et supplement til ytelsene fra det offentlige. Det var bare utgifter som er nødvendige og rimelige, som skadevolderen skal dekke.

For øvrig reiser kapitaliseringen av erstatningen for fremtidige utgifter langt på vei de samme spørsmål når det gjelder valget av rentefot ved kapitaliseringen og beregningen av skattepåslaget som ved fastsettelsen av erstatningen for den tapte inntektsevne.

Til dette skal Utvalget bemerke:

- Hvilke utgifter som skal betales av skadevolderen, er dels avklart, dels vil det bero på skjønn i den enkelte sak. Men hvis først utgiften faller innenfor det som skal erstattes, skal den erstattes fullt ut. Men her kommer også noen av de usikkerhetsmomentene som gjorde seg gjeldende ved påførte utgifter inn i bildet. Hertil kommer at avgrensningen av hvilke poster som skal dekkes som en fremtidig utgift, og hvilke poster som fanges opp av ménerstatningen, også byr på tvil, se nærmere ovenfor under "*Avgrensningen mot ervervstapet og ménerstatningen*" i pkt. 4.1.5.7.

7.3.13 Skjønnelementene illustrert ved rettspraksis

De betydelige skjønsmessige elementer i erstatningsoppgjørene kommer klart frem i mange av de tvister som kommer for domstolene, og de preger også mange av de oppgjør som ender i minnelighet etter forhandlinger mellom skadelidte og skadevolderens forsikringsselskap. Av såvel rettspraksis som oppslag i media fremgår det klart at de krav som fremsettes ofte ligger betydelig over det som det er grunnlag for å tilkjenne etter gjeldende rett. Utvalget har nedenfor gjengitt en del dommer fra de senere årene som illustrerer dette.

Sak	Saksøkers påstand	Saksøktes påstand	Dom
	1. Sum, herunder		
	2. - fremt. innt.		
	3. - fremt. utg.		
	4. - omkostninger		
1)	1. 4 230 303	1 390 100	1 775 000
(Oslo byrett)	2. 2 500 000	675 000	900 000
RG 1985 s 440	3. 1 280 303	375 000	400 000
	4.		46 250

Sak	Saksøkers påstand	Saksøktes påstand	Dom
	1. Sum, herunder		
	2. - fremt. innt.		
	3. - fremt. utg.		
	4. - omkostninger		
2)	1.	3 420 000	etter rettens
(Oslo byrett)	2.	815 000	skjønn
RG 1986 s. 751	3.	1 975 000	80 000
	4.		-
3)	1.	6 330 000	1 500 000
(Jæren h.r.)	2.	1 396 000	470 000
RG 1988 s. 526	3.	4 935 000	250 000
	4.		-
4)	1.	4 980 344	1 545 025
(Oslo byrett)	2.	1 750 000	917 186
RG 1989 s. 815	3.	2 800 000	350 000
	4.		-
5)	1.	3 680 000	1 530 000
(Tinn & Heddal	2.		
h.r.)	3.	2 400 000	250 000
RG 1991 s.	4.		37 870
288*			
*=Påanket, senere forlikt			
6)	1.		etter rettens
(Oslo byrett)	2.		skjønn
29.10.1990	3.	7 500 000	2 293 000
	4.		128 718
7)	1.	16 225 000	2 695 000
(Indre Sogn	2.		
h.r.)	3.	1 900 000	770 000
14.01.1991	3.	13 500 000	1 100 000
	4.		-
Påanket:			
Gulating	1.	8 952 738	1 300 000
lagmannsrett	2.		
02.05. 1994	3.	7 242 481	1 300 000
			4 950 000

Sak	Saksøkers påstand	Saksøktes påstand	Dom	
	1. Sum, herunder			
	2. - fremt. innt.			
	3. - fremt. utg.			
	4. - omkostninger			
	4.		755 862*	
*=saksomkostninger for byrett og lagmannsrett.				
Påanket (ikke avgjort)				
8)				
(Gauldal h.r.)	1.	31 491 402	1 150 000	1 670 000
17.11.1992	2.	2 012 470	700 000	780 000
	3.	27 551 160	150 000	150 000
	4.			136 663
Frostating	1.	2 060 000	300 000	745 000
lagmannsrett	2.			
02.06.1994	3.	1 660 000	150 000	500 000
	4.			55 000
Påanket (ikke avgjort)				
9)				
Gulating	1.	4 472 000	1 060 000	1 110 000
lagmannsrett				
RG 1993 s. 1074				
10)				
Ølberg:				
Stavanger	1.	1 426 257	500 000	710 000
byrett 07.01.91	2.	1 220 100	360 000	550 000
	3.			
	4.			
Påanket:				
Gulating lag-	1.	1 510 000	710 000	900 000
mannsrett	2.	1 250 000	550 000	700 000
19.06.92*	3.			
	4.			63 680

* Ménerst. kr. 200 000 påanket men avvist av kjæremålsutv.

Påanket:

Sak		Saksøkers påstand	Saksøktes påstand	Dom
	1. Sum, herunder			
	2. - fremt. innt.			
	3. - fremt. utg.			
	4. - omkostninger			
Høyesterett	1.	1 859 500	500 000	655 000
22.12.93	2.	1 859 500	500 000	655 000
	3.			
	4.			
11)				
Horseng:	1.	1 150 000	684 383	820 000
Stjørdal og	2.	1 063 074	684 583	820 000
Verdal h.r.	3.	81 997	0	0
10.12.1990	4.			
Påanket:				
Frostating	1.	1 901 000	425 401	1 130 000
lagmannsrett	2.	1 355 000	679 386	925 000
24.12.91	3.	469 000	0	150 000
	4.			126 630
Påanket:				
Høyesterett	1.	2 440 000	700 000	870 000
22.12.93	2.	2 440 000	700 000	870 000
	3.	90 000*		
	4.			140 000
* Forlikt før Høyesteretts behandling				
12)				
Skoland:	1.	5 900 000	1 241 000	2 400 000
Flekkefjord h.r.	2.	1 900 000	825 000	1 300 000
01.11.90	3.	3 900 000	250 000	1 850 000
	4.			48 600
Påanket:				
Agder lag-	1.	6 300 000	1 303 000	2 528 000
mannsrett	2.	2 300 000	825 000	1 300 000
22.10.91	3.	3 900 000	250 000	1 850 000
	4.			98 600
Påanket:				

Sak	Saksøkers påstand	Saksøktes påstand	Dom
	1. Sum, herunder		
	2. - fremt. innt.		
	3. - fremt. utg.		
	4. - omkostninger		
Høyesterett	1. 33 007 668	1 350 000	3 200 000
22.12.93	2. 3 259 377	1 100 000	1 450 000
	3. 29 401 490	250 000	1 600 000
	4.		439 500

Oversikten gir grunnlag for en rekke refleksjoner.

Den viser at partenes påstander ligger langt fra hverandre, og at det i disse sakene er skadelidtes krav som avviker mest fra domsresultatet. Selv om det utvilsomt er saker som kan vise en annen tendens, finner Utvalget grunn til å peke på at når målet er å finne frem til «full erstatning», viser de betydelige meningsforskjeller mellom partene og det endelige resultatet at uenigheten om hva det ligger i dette begrepet er betydelig, og langt utover det «prutningsmonn» som nok kan være bygget inn i partenes påstander.

Uenigheten mellom partene referer seg til mange av de spørsmål som reiser seg i en personskadesak. Her kommer naturlig nok meningsforskjell om det gjennomsnittlige årstap i første rekke – skadelidtes fremtidsmuligheter er ofte svært skjønnspreget. Av andre forhold som særlig kan trekkes frem, er uenighet om skattepåslaget og de fremtidige utgifter.

På den annen side kan utmåling etter dagens regler også gi en betydelig grad av ensartethet i domstolenes skjønnsutøvelse. Her kan de ulike instansers vurdering i 1993-sakene av erstatningen for tapt inntektsevne være illustrerende:

	Herredsretten	Lagmannsretten	Høyesterett
1. Ølbergsaken	550 000	700 000	655 000
2. Horsengsaken	820 000	925 000	870 000
3. Skolandsaken	1 300 000	1 300 000	1 450 000

Etter Utvalgets syn ligger de tilkjente beløp bemerkelsesverdig nær hverandre, og innenfor rammen av de forskjeller som et konkret skjønn ofte vil medføre. Dette er ikke minst tankevekkende når man tar i betraktning at de tre høyesterettsdommene på sentrale punkter trakk opp andre retningslinjer for skjønnen enn de som de underordnede retter la til grunn.

7.3.14 Tap av forsørger

Ved tap av forsørger skal erstatningen dekke det forsørgertapet den etterlatte er påført. Men her kommer vedkommendes evne til selvforsørgelse inn som et vesent-

lig moment ved erstatningsutmålingen, se ovenfor under "*Utmåling av erstatningen*" i pkt. 4.3.2. Forsørgertapserstatningen blir derfor basert på sterkt skjønnsmessige kriterier, og hvor spørsmålet om det ytes «full erstatning» blir desto vanskeligere å besvare. Når i mange erstatningsoppgjør tapet beregnes ut fra den etterlatte families økonomiske situasjon før og etter forsørgerens død med fradrag av det forbruket avdødes selv sto for, får man en modell som ligger nær opp til den fremgangsmåten som brukes ved beregningen av erstatning for tapt inntektsevne.

7.4 UTVALGETS GENERELLE SYN PÅ BEHOVET FOR REFORMER

7.4.1 Innledning

Spørsmålet om en standardisering i lovs form må i utgangspunktet vurderes mot hvor langt man i rettspraksis har gitt retningslinjer for skjønnsutøvelsen, og hvilke poster det kan være noe oppnådd med å standardisere. Utvalgets arbeidshypotese er at standardisering er å foretrekke fremfor skjønnsutøvelse, når løsningen likevel gir resultater som ligger innen rammen for full erstatning med de konturer dette begrepet har, jfr. "*Nærmere om «full erstatning» – særlig med henblikk på erstatningen for fremtidig inntektstap*" i pkt. 7.3.

Standardisering kan ha en rekke fordeler, som imidlertid vil variere noe fra sak til sak. De er berørt flere steder i innstillingen, men kan oppsummeres slik:

- eliminerer ulikheter i skjønnsutøvelsen og fremmer like oppgjør for likeartede tilfelle
- bidrar til å forenkle saksbehandlingen og vil redusere betydningen av diskusjon, kompromisser og «kjøpslåing» om det endelige erstatningsoppgjøret,
- gjør erstatningsutmålingen enklere og mindre avhengig av ekspertise på skadelidtes side, selv om behovet for advokatbistand fortsatt vil være til stede,
- gjør erstatningsutmålingen lettere å forstå for skadelidte,
- bidrar til raskere oppgjør,
- reduserer antallet tvister,
- bidrar til forutberegnelighet om erstatningens størrelse,
- reduserer omkostningene ved oppgjørene,
- gjør det mulig på politisk grunnlag å vurdere endringer i erstatningsnivået – både høyere og lavere.

De negative sidene ved standardisering er først og fremst:

- skadelidte i ulike økonomiske situasjoner kan bli gitt lik erstatning, og det medfører i visse tilfelle overkompensasjon til noen, mens andre ikke får full erstatning,
- muligheten for å i vareta individuelle forhold hos skadelidte kan bli redusert, avhengig av reglens utformning.

Standardisering kan også ha som følge – og noen ser det som positivt, mens andre ser det som negativt – at

- det generelle erstatningsnivå kan bli høyere enn ved individuell utmåling,
- dynamikken i erstatningsutmålingen har en tendens til å stoppe opp; domstolenes mulighet til rettsutvikling kan bli mindre og erstatningsrettens mulighet til å følge samfunnsutviklingen reduseres.

Til det siste punkt bør tilføyes at det kan bli mer et politisk ansvar å følge utviklingen og å legge nivåene for erstatningsplikts omfang.

7.4.2 Erfaringer med dagens regler om utmålingen

Det er ikke enkelt å få frem materiale for å vurdere hvordan dagens regler virker i praksis, utover de betraktninger Utvalget ellers i denne innstillingen gjør gjeldende, og som i stor grad bygger på egne erfaringer og observasjoner fra den offentlige debatt. Utvalget har derfor tilskrevet en rekke advokater som særlig har erfaring med arbeidet på skadelidtesiden med forespørsel om deres syn. Advokatfirmaene Ness & Co. og Norman & Co. har pekt på og kritisert at den standardiserte barneerstatningen etter skl. § 3-2a hvor den medisinske invaliditet er lavere enn den ervervsmessige uførhet, medfører for lave erstatninger i forhold til en tradisjonell utmåling, se nærmere nedenfor "*Om den standardiserte erstatning til barn, jfr. skl. § 3-2a*" i pkt. 7.11 om Utvalgets vurderinger her. For barneerstatningen kan for øvrig sies at de fordeler ved standardisering som er nevnt ovenfor, er oppnådd. Ved standardisering her er erstatningsnivået stabilt. Ness & Co. har også pekt på en del tvisitetemaer som bør vurderes fjernet, og som Utvalget tar opp til vurdering. Videre har advokat Mitsem påpekt at med de dataprogrammer som foreligger, er det ikke noe praktisk behov for å foreta endringer i gjeldende rett, og han har oversendt eksempler på slike utregninger.

Når det gjelder yrkesskedeforskriftens regler om standardisert erstatning, vises til vurderingene nedenfor i "*Om den standardiserte erstatningen etter yrkesskedeforskriften*" i pkt. 7.12. Her skal oppsummeringsvis nevnes at det fra fagforeningshold såvidt Utvalget er kjent med ikke har kommet særlige innvendinger mot den. Næringslivets Hovedorganisasjon har som en vesentlig innvendig at det ikke skal skje fradrag i erstatningen for pensjoner og forsikringer i arbeidsforhold.

Et forhold som man gjerne ser trukket frem, er den tid det tar å få avgjort en sak. De tre dommene som Høyesterett avsa 22. desember 1993 gjaldt alle skader som inntraff i 1984. Erstatningsreglene kan i seg selv neppe bidra til å redusere saksbehandlingstiden ved domstolene, men de kan nok bidra til å redusere antallet tvister ved å gjøre skjønnsstemaene færre og reglene klarere. I mange saker vil oppgjøret måtte avvente trygdekontorets behandling av skaden, og tidsforløpet her kan hverken erstatningsreglenes utformning eller forsikringsselskapene gjøre noe med. Hertil kommer at det i mange saker tar tid før skaden har stabilisert seg, og det er klart at før man får oversikt over skadens økonomiske betydning for skadelidte, må oppgjøret stilles i bero. Erfaringene med den standardiserte barneerstatningen og oppgjør etter yrkesskedeforskriften er imidlertid at saksbehandlingstiden i flertallet av tilfelle er blitt betydelig redusert og forenklet.

Det er en kjent sak at det har vært diskusjoner om de medisinske sakkyndige og deres rolle, særlig har dette kommet på spissen for nakkeslengskadene. Utvalget vil imidlertid understreke at denne diskusjonen avspeiler den uenighet det ofte er om hvilken virkning skaden har for skadelidtes fremtidige ervervsevne. Se for øvrig vurderingene nedenfor i "*Medisinsk invaliditet og ervervsmessig uførhet – forholdet til trygderetten*" i pkt. 7.4.3. På en noe annen kant ligger omkostningene ved erstatningsoppgjørene. Hvorvidt dette overhodet er et hensyn av betydning når erstatningsreglene skal utformes, vil det nok være ulike meninger om. Utvalgets oppfatning er som nevnt at omkostningsspørsmålet har en viss, men begrenset rekkevidde.

7.4.3 Medisinsk invaliditet og ervervsmessig uførhet – forholdet til trygderetten

Når det skal tas standpunkt til skadelidtes reduserte inntektsevne og størrelsen av ménerstatningen, gjøres det bruk av ulike begreper. Skadelidtes medisinske invaliditet danner utgangspunktet for beregningen av ménerstatningen (og den tilsvarende yrkesskadeerstatningen) og standarderstatningen til barn etter skl. § 3-2a.

Erstatningen for den tapte inntektsevne bygger på skadelidtes ervervmessige uførhet; dette gjelder også for erstatningen etter en yrkesskade. Uførepensjonen etter folketrygden er også basert på den ervervmessige uførhet.

Medisinsk invaliditet defineres gjerne som et mål på en persons samlede ressurser til å utføre et ubestemt register av gjøremål. Funksjonsbeskrivelsen vil særlig trekke frem de fysiske begrensninger, reduksjon av intellektuell kapasitet og redusert arbeidskapasitet (bl.a. ved økt tretthet). Ved fastsettelsen av den medisinske invaliditet tas det utgangspunkt i invaliditetstabeller der det fremgår hva invaliditeten skal fastsettes til ved skader på de enkelte legemsdeler. Sosialdepartementet har den 5. mai 1972 utarbeidet en slik detaljert invaliditetstabell som er blitt normdannende ved invaliditetsfastsettelser generelt, og ikke bare ved fastsettelse av trygdeytelser. Forsikringsselskapene har i tillegg egne invaliditetstabeller knyttet blant annet til ulykkesforsikringer. Disse bygger i det vesentlige på Sosialdepartementets tabeller, men er ikke så omfattende og detaljerte. Grunnlaget for den medisinske invaliditetsvurdering er under utredning i Rikstrygdeverket.

Den medisinske invaliditet som kan leses ut av en invaliditetstabell, kalles gjerne tabellarisk invaliditet. Her tas det hensyn til skadens objektive betydning og ikke til de individuelle følger for den enkelte skadelidte.

Det er etter hvert blitt mer vanlig å skille mellom den rent tabellariske invaliditet og den medisinske invaliditet som fremkommer ved en mer individuell bedømmelse.

Ved fastsettelsen av skadelidtes inntektstap skal man finne frem til vedkommendes reduserte evne til å utføre arbeid som følge av skaden. Det skilles gjerne mellom yrkesmessig og ervervmessig uførhet. Den yrkesmessige uførhet benyttes som et mål på en persons evne til å utføre et bestemt yrke, normalt det yrke vedkommende hadde på skadetidspunktet. Den ervervmessige uførhet er derimot et mål på evnen til å utføre arbeid rent generelt. Ved fastsettelsen av inntektstapet etter skadeserstatningsloven, er det som hovedregel den ervervmessige uførhet som er avgjørende. Dette fremgår av skl. § 3-1 annet ledd, hvor det heter at inntektstapet skal fastsettes

«under hensyn til skadelidtes muligheter for å skaffe seg inntekt ved arbeid som med rimelighet kan ventes av ham på bakgrunn av hans evner, utdanning, praksis, alder og muligheter for omskolering.»

Ved fastsettelse av uføregraden, må man ta standpunkt til hvor mye skadelidte antas å ville ha tjent dersom skaden ikke hadde inntrådt og hvor mye vedkommende kan tjene med skaden. Trygderettslig er «ervervsevne» definert som evnen til å skaffe seg inntekt som nevnt i ftrl. § 6-4 (pensjonsgivende inntekt). Ved bedømmelsen av i hvilken grad ervervsevnen er nedsatt skal det tas hensyn til den trygdedes reelle muligheter for å skaffe seg ervervsinntekt i ethvert arbeid som han kan utføre sammenlignet med tilsvarende muligheter før han ble ufør, jfr. ftrl. § 8-3. Fra 1. januar 1991 skal det tas hensyn til *ethvert* yrke vedkommende kan utføre. Erstatningsrettslig vil trygdereglene ha betydning, men de kan ikke være avgjørende for hvor langt erstatningsplikten strekker seg. Vi vil derfor kunne få tilfelle hvor en skadelidt trygderettslig faller utenfor rammen for uførepensjon, mens vedkommende erstatningsrettslig settes i en bedre stilling.

Det oppstår en del rettsspørsmål av betydning for den ervervmessige uførhet som har tilknytning til skadelidtes omverden. Det er for eksempel uklart hvorvidt det er relevant å ta hensyn til forhold som arbeidsledighet der skadelidte bor, og i hvilken utstrekning det skal kreves at han flytter eller blir pendler. Trygderettslig settes nok kravene til geografisk mobilitet høyere enn i erstatningsretten. Det heter således i Kom. 08-03 pkt. 5.3.2 om kravene til geografisk mobilitet at «det forhold

at man nå har fått nødvendig lovhjemmel og har fastsatt forskrift for geografisk mobilitet, bør oppfattes som signal om at vilkåret skal håndheves strengere og mer konsekvent enn før». I denne forbindelse er det adgang til etter forskriftene om attføringshjelp § 4 c å yte lån på inntil 10 ganger grunnbeløpet til anskaffelse av bolig ved flytting som er nødvendig for å få arbeid, og som ledd i en attføringsplan.

Den ervervsmessige uføregraden fremkommer ved at man regner ut hvor stor prosent inntektsreduksjonen på grunn av skaden utgjør av det inntektsnivået skadelidte ville hatt hvis skaden ikke hadde foreligget. Ved beregningen av inntektstapet etter de alminnelige erstatningsregler er det imidlertid ikke nødvendig å fastsette den ervervsmessige invaliditet til en bestemt prosentsats. Det avgjørende er at man finner frem til skadelidtes antatte inntektsnivå med og uten skaden. Et eksempel på dette finner vi i Ølbergsaken, hvor det ble antatt at skadelidtes inntektsevne var redusert med 50 000 kroner pr. år, uten at man først gikk veien om noen prosentsats.

I motsetning til den medisinske invaliditet, er den ervervsmessige uførhet et økonomisk begrep. For å få grunnlag for å vurdere den tapte inntektsevnen, vil det normalt være nødvendig å innhente legeerklæring(er) fra spesialister innen vedkommende fagområde. I de fleste tilfelle fastsettes også den ervervsmessige uførhet i prosent, noe som kan skape uenighet i den videre diskusjon om erstatningsutmålingen.

Det er ingen nødvendig sammenheng mellom den medisinske invaliditet og den ervervsmessige uførhet. Den ervervsmessige uførhet kan slå svært forskjellig ut for skadelidte med samme medisinske invaliditet. Gulbrandsen påpeker i NFJF nr. 53 s. 7 at det ikke er noe fast forhold mellom medisinsk invaliditet og ervervsmessig uførhet. Det kan her også vises til Rikstrygdeverkets rundskriv Kom. 11-08, pkt. 2-2, der det samme kommer frem.

Det er innen Utvalget noe ulike syn på om det ved rene fysiske skader er slik at den ervervsmessige uførhet i flertallet av tilfelle ligger over den medisinske invaliditet. Rikstrygdeverkets statistikk pr. 31. desember 1992, jfr. *"Yrkesskader"* i pkt 6.3 ovenfor, viser imidlertid samlet sett for yrkesskadenes vedkommende at bare 15% av dem som fikk uførepensjon hadde lavere uføregrad enn 100% – de resterende 85% hadde 100% uførepensjon. Den oversikt over yrkesskadeerstatning tilstått i 1992, jfr. *"Yrkesskader"* i pkt. 6.3 ovenfor (som er basert på den medisinske invaliditet) viser at 20% hadde en invaliditetsgrad over 34%, mens 80% hadde en invaliditetsgrad mellom 15% og 34%. Selv om de to tabellene ikke kan sammenholdes direkte (bl.a. på grunn av at det langt på vei ikke vil være de samme sakene), er tendensen klar. Ervervsmessig uførhet vurderes ofte høyt, mens den medisinske settes lavt.

Den medisinske invaliditet vil således kunne ligge under den ervervsmessige. Ved hodeskader og ved skader på sentralnervesystemet vil det normalt være slik at den medisinske invaliditet er til dels betydelig lavere enn den ervervsmessige uførhet. På den annen side er det særlig ved rent fysiske skader slik at den ervervsmessige uførhet ligger under den medisinske invaliditet. Det kan også tenkes at en betydelig medisinsk invaliditet, f. eks. tapet av en arm eller et ben, ikke har særlig konsekvenser for inntektsevnen.

I praksis volder fastsettelsen av skadelidtes medisinske invaliditet gjennomgående mindre problemer enn fastsettelsen av den ervervsmessige uførhet.

Det forekommer ikke sjelden uenighet ved vurderingen av om det er årsakssammenheng mellom den ansvarsbetingende handling og vedkommendes nåværende plager. Særlig gjelder dette for eldre skader som konstateres kanskje flere år etter at den ansvarsbetingende handling har funnet sted. Fra tid til annen avviker de årsaksvurderinger de sakkyndige foretar fra det som er det juridiske og dermed erstatningsrettslig relevante årsaksbegrep. De medisinske sakkyndige stiller gjennomgå-

ende større krav til beviset for årsakssammenheng enn jussen gjør, idet de bygger på mer naturvitenskapelige tradisjoner. Juridisk vil det foreligge årsakssammenheng når det er overvekt av sannsynlighet (dvs. mer enn 50% sannsynlighet) for denne sammenhengen.

Når først spørsmålet om årsakssammenheng er bragt på det rene, er det stort sett enighet om graden av den medisinske invaliditet. For en del sakers vedkommende forekommer dog uenighet blant de sakkyndige også om dette. Særlig gjelder det skader der invaliditeten ikke kan leses direkte ut av en tabell, for eksempel nakkeskader med såkalt whiplash-mekanisme samt løsemiddel- og lungeskader.

I praksis ser man også at det kan være forskjell mellom den ervervsmessige uførhet trygdemyndighetene har lagt til grunn og den ervervsmessige uførhet som aksepteres etter erstatningsretten. Dette kan skyldes at skadelidtes samlede ervervsmessige uførhet ikke bare har sammenheng med den ansvarsbetingende skade, men også annen skade eller sykdom. I tillegg kommer det faktum at trygdens uførebegrep har fanget noe videre enn erstatningsrettens, idet det her i en viss utstrekning har vært tatt hensyn til kriterier som ikke er erstatningsrettslig relevante. I trygderettslig sammenheng er det på den annen side bare ervervsmessig uførhet på 50 % eller mer som er relevant, mens det i erstatningsretten ikke eksisterer noen slik nedre grense. Ved yrkesskader tas dog hensyn til ervervsmessig uførhet helt ned til 15 %.

Utvalget vil særlig peke på følgende:

På trygdesektoren er man i stadig større grad opptatt av attføring og rehabilitering, og ytelsene fra trygden søkes tilpasset disse målsettingene. Erstatningsfastsettelsen blir tilpasset skadelidtes situasjon, og vil i stor grad bero på om slike tiltak er vellykket. Dette vil medføre at erstatningsoppgjøret blir avhengig av den tidsramme som tiltakene krever. Hvorvidt man fra forsikringsselskapenes side mer aktivt bør engasjere seg her, bør vurderes, herunder om et nærmere samarbeid mellom forsikring og trygdeetat er hensiktsmessig. Utvalget ser det som positivt om forsikringsbransjen benytter midler til en aktiv rehabilitering av skadelidte, eventuelt i samarbeid med trygdemyndighetene. Sett fra et samfunnsmessig synspunkt er dette å foretrekke fremfor en ren erstatningsutbetaling som passiviserer skadelidte. Tiltak og initiativ fra forsikringsbransjen har imidlertid media hatt en tendens til å fremstille negativt ved at bransjen her bare har sett en mulighet for å redusere erstatningene. Dette finner Utvalget uheldig, og vil peke på at bransjen og myndighetene her har felles interesser og et felles ansvar.

Utvalget vil forøvrig bemerke:

Utvalget er kjent med at det i praksis kan være uenighet blant enkelte leger når det gjelder vurderingen av årsakssammenheng og/eller fastsettelsen av medisinsk invaliditet og ervervsmessig uførhet. Dette medfører at det lett oppstår konflikt mellom skadelidte og skadevolder, i praksis et forsikringsselskap, om valg av lege som skal vurdere disse spørsmål. Dette gjelder både for saker som gjøres opp utenrettslig og saker som bringes inn for domstolene. Den praktiske konsekvens synes å være en gjentakende prosess hvor samme skade søkes separat vurdert av to eller flere spesialister. Dette antas å være en uheldig prosess som også er unødvendig belastende på de totale medisinske ressurser. I de personskadesaker som bringes inn for domstolene fordi det er uenighet om erstatningsutmålingen, vil det som regel også være uenighet om fastsettelsen av den medisinske invaliditet og ervervsmessige uførhet. Normalt vil derfor en eller begge parter begjære oppnevnt medisinsk sakkyndige for retten. Ikke sjelden oppstår da uenighet om valg av sakkyndige.

Denne uenighet innebærer ofte at behandlingen av personskadesaker forsinkes og behandlingstkostnadene øker. Ikke sjelden er det uenighet om den medisinske vurdering av en skade som er årsak til at partene ikke kan bli enige om erstatningsoppgjøret og saken bringes inn for domstolene.

Dette er et problem som ikke bare berører de berørte parter i en erstatningssak, men også domstolene og ikke minst helsevesenet. Etter Utvalgets oppfatning innebærer dagens situasjon at medisinske eksperter bruker unødvendig mye tid og ressurser på å avgi spesialisterklæringer i og utenfor domstolene samt på å møte som sakkyndige i rettssaker.

Uenigheten blant sakkyndige synes særlig å gjøre seg gjeldende i nakkeslengskader. I tillegg til den generelle veiledning for leger som er utarbeidet av Rikstrykdeverket, har Den norske Lægeforening derfor utarbeidet særskilte retningslinjer for vurderingen av nakkeslengskadene. Disse retningslinjene synes å ha eliminert noe av den relativt store sprik i den medisinske invaliditetsvurderingen som man tidligere så, men fremdeles opplever man uenighet mellom enkelte leger. Når det gjelder den ervervsmessige uførhet er dessuten spriket fortsatt stort. Dette antas å ha sammenheng med at vurderingsnormene her ikke er like klare.

For å søke å løse tvister av denne art, er det inngått en avtale mellom Norges Forsikringsforbund og Den norske Lægeforening om opprettelsen av en tvisteløsningsnemnd ved nakkeskader. En forutsetning for at en sak kan forelegges for tvisteløsningsnemnden er at begge parter er enige om dette. Nemndens uttalelse er rådgivende. Fra Lægeforeningen har Utvalget fått opplyst at tvisteløsningsnemnden fra ordningen trådte i kraft i 1991 og frem til juni 1994 har ferdigbehandlet tilsammen 51 saker. Etter det man forstår, dreier det seg i det alt vesentlige om saker som ikke er bragt inn for domstolene.

Ovennevnte tiltak må antas i en viss utstrekning å ha avhjulpet de problemer man her står ovenfor, men etter Utvalgets oppfatning synes ikke disse å være tilstrekkelige. Tvisteløsningsnemndens kompetanse er begrenset idet ordningen forutsetter enighet mellom partene om å benytte den, noe som ikke alltid er tilfelle.

Etter den danske ordning kan såvel skadelidte som skadevolder innhente en uttalelse om invaliditets- og uføregraden fra Arbeidsskadestyrelsen. I Sverige og Finland har man ordningen med en tvungen trafikkskadenemnd som også tar standpunkt til medisinske spørsmål. Det vises til "[Saksbehandlingsmåtenes betydning for utformningen av erstatningsreglene](#)" i pkt. 7.15. Såvel uttalelsene til den danske Arbeidsskadestyrelsen som til de svenske og finske trafikkskadenemndene er rådgivende og således ikke bindende for partene. Etter det Utvalget kjenner til er det imidlertid svært få tvister som bringes inn for domstolene.

Utvalget vil anbefale at det vurderes nærmere om man ikke bør innføre en tilsvarende ordning her i landet dog uten at vedkommende organ overtar selve saksbehandlingen og erstatningsutmålingen. Etter Utvalgets oppfatning har man liten nytte av reformer vedrørende erstatningsutmålingen dersom man ikke samtidig løser dette problemet.

Etter Utvalgets oppfatning kan flere ulike alternativ til løsning være aktuelle. En mulighet er for eksempel å utbygge Lægeforeningens tvisteløsningsnemnd slik at den gis kompetanse til å behandle saker også der bare en av partene ønsker en uttalelse derfra. Dette må i tilfelle lovhjemles. Nemnden bør i tilfelle gis kompetanse til å avgi uttalelser ved alle typer personskader, ikke bare nakkeskader. Dette forutsetter igjen en bredere sammensetning av nemnden.

En annen mulighet er å opprette en egen trafikkskadenemnd etter mønster av ordningene i Sverige og Finland. Om opprettelsen av en slik nemnd vises til Utvalgets vurderinger under "[Saksbehandlingsmåtenes betydning for utformningen av erstatningsreglene](#)" i pkt. 7.15 nedenfor. Selv om man skulle komme til at det ikke er aktuelt å opprette en trafikkskadenemnd til behandling av erstatningsutmålingen ved personskadesaker, kunne det være aktuelt å opprette en egen trafikkskadenemnd som ble gitt kompetanse til å avgi rådgivende uttalelser vedrørende årsaksammenheng og eventuell medisinsk invaliditet. Skal nemnden utelukkende vur-

dere medisinske spørsmål, antar imidlertid Utvalget en utvidelse av Lægeforeningens tvisteløsningsnemnd er et vel så godt alternativ.

En tredje mulighet er å overlate de medisinske vurderinger til en offentlig yrkesskadenemnd. I yrkesskedeforsikringslovens § 17 er det hjemmel for å opprette en slik egen yrkesskadenemnd. Sosialdepartementet har i sitt høringsbrev av 2. august 1994 om forenkling av folketrygdens særregler ved yrkesskader bedt om en vurdering av om en slik nemnd nå bør opprettes til å forvalte yrkesskadebegrepet og eventuelt med sekretariat i Rikstrygdeverket. Dersom dette blir aktuelt, mener Utvalget det bør vurderes om ikke denne nemnden også kunne gis kompetanse til å avgi rådgivende uttalelser vedrørende medisinske spørsmål i alle personskadesaker og ikke bare ved yrkesskader. Denne løsning ville ligge nær opp til den danske ordning der Arbeidsskadestyrelsen avgir slike rådgivende uttalelser.

7.4.4 Standardisering etter modell av yrkesskedeforskriften

Ved drøftelsen av spørsmålet om å innføre standardelementer i den alminnelige erstatningsrett, er det naturlig å vurdere yrkesskedeforskriftens regelsett og om det kan danne mønster for erstatningsberegningen i sin alminnelighet.

Et sentralt spørsmål er om de ulike regelsett for beregningen av erstatningen etter en personskade bør harmoniseres. Det skal tungtveiende grunner til for at utmålingen skal være forskjellig etter som det f.eks. foreligger en trafikkskade eller en yrkesskade. Standardisering av utmålingen i den alminnelige erstatningsrett etter modell av yrkesskedeforskriften vil skape bedre sammenheng mellom de enkelte regelsett – den alminnelige erstatningsrett – barneverstatningen – yrkesskadereglene.

Utvalgets syn er at det bør vurderes å innføre regler for beregning av erstatningen etter personskade i den alminnelige erstatningsrett etter modell av yrkesskedeforskriften. Dette gjelder samtlige tapsposter.

Det er imidlertid delte meninger innen Utvalget om den nærmere utforming av reglene innenfor en slik modell.

Utvalget vil understreke at yrkesskademodellen i sin nåværende form ikke er velegnet som et generelt regelsett.

Forskriften forutsetter at skadelidte er lønsmottaker i et arbeidsforhold. I den alminnelige erstatningsrett må man ved utformingen av reglene ta hensyn til bl.a. næringsdrivende, hjemmевærende, studenter, pensjonister og andre som er varig eller midlertidig ute av arbeid.

Yrkesskedeforskriftens regelsett er basert på at folketrygdens ytelser ligger i bunnen. Folketrygdens kap. 11 om ytelser ved yrkesskader inneholder særregler som innebærer at yrkesskadde mottar høyere ytelser fra trygden enn andre skadelidte med samme uføregrad. Erstatningsnivået i forskriften tar hensyn til dette, og man kan derfor ikke foreta noen automatisk overføring av de matematiske faktorer i forskriften. Utvalget er kjent med at Sosialdepartementet ved høringsbrev av 2. august 1994 har sendt ut et forslag om fjerning av enkelte av folketrygdens særfordeler ved yrkesskader. Det vises til *"Innledning – utmålingsreglernes viktigste trekk"* i pkt. 7.12.1 nedenfor. Dersom disse forslagene vedtas vil man lettere kunne foreta en samordning mellom yrkesskedeforskriften og regler i den alminnelige erstatningsrett.

Etter flertallets oppfatning (alle unntatt Skårberg) er det også andre forhold som gjør at yrkesskedeforskriften i sin nåværende form ikke kan overføres til den alminnelige erstatningsrett. Flertallet vil særlig peke på følgende punkter i yrkesskedeforskriften som etter flertallets syn ikke er akseptable som alminnelige regler:

- Forskriftens bestemmelser om et nedre inntektsminimum: 7G er for høyt som alminnelig regel.

- Forskriftens bestemmelser om et øvre maksimum: 10G er for lavt som alminnelig regel.
- Forholdet til pensjoner og forsikringsytelser som skal trekkes fra «krone for krone»: Ved utformingen av standardreglene er det tatt hensyn til de fradragsposter som kommer inn ved et ordinært erstatningsoppgjør, særlig gjelder dette folketrygdens ytelser. Det foretas imidlertid ingen særskilt beregning av fradragspostene i det enkelte tilfelle. Ved en eventuell standardisering i den alminnelige erstatningsrett bør man i større grad ta hensyn til fradragspostene.

Ved innføring av standardiserte regler i den alminnelige erstatningsrett bør man videre etter flertallets syn foreta større grad av differensiering ut fra individuelle forhold. Reglene må gjøres såvidt detaljerte at man fanger opp lønnsforskjeller og i rimelig grad andre rammebetingelser som er vesentlig for hvilket reelt fremtidig inntektstap den enkelte skadelidte har.

Yrkesskedeforskriften fastsetter det fremtidige inntektstap ut fra den pensjongs-givende inntekt i året før skaden eller sykdommen ble konstatert. Hele Utvalget antar at dette utgangspunkt vil være hensiktsmessig også i den alminnelige erstatningsrett. Det bør imidlertid gjøres tilpasninger for dem som ikke har slik inntekt, eller som har en inntekt dette året som ikke er representativ for det som må antas å være skadelidtes normalinntekt. Det bør utarbeides alternative skalaer for de som har tjenestepensjon.

Utvalget peker dessuten på at når man først beregner lidt inntektstap – slik man også gjør i yrkesskedeforskriften – etter nettometoden, kan et alternativ være å benytte det allerede beregnede tap som basis også for fastsettelsen av det fremtidige inntektstap. Beløpet kan kapitaliseres etter en utarbeidet tabell eller omgjøres til et visst antall G etter en tabell med aldermessig justeringer. Disse løsningene vil gi et enklere og mer differensiert system enn den type tabell som er inntatt i yrkesskedeforskriften med prosentvise tillegg og fradrag etter alder.

Det bør også vurderes om unge skadelidte bør gis et fastsatt prosenttillegg til inntekten for å dekke antatt fremtidig karriere. Prosenttillegget kan være gradert etter alder.

Når det gjelder de skjønsmessige fradrag for frivillige forsikringer kan man enten innføre en regel om at det ikke skal gjøres fradrag, eller utarbeide standardiserte fradrag for disse forsikringsytelsene, jfr. Utvalgets drøftelser i "*«Kan»-regelen i skl. § 3-1 tredje ledd i.f*" i pkt. 7.8.

For fremtidige utgifter og erstatning for tap av forsørger, er i prinsippet yrkesskedeforskriftens regler anvendelige også i den alminnelige erstatningsrett. Det samme gjelder beregningen av ménerstatningen. Nødvendige beregningsmessige utvidelser og tilpasninger må imidlertid foretas. Det vises til den særskilte omtalen av disse erstatningsposter under "*Erstatning for tap av forsørger*" i pkt. 7.9 (tap av forsørger), "*Erstatning for ikke-økonomisk tap*" i pkt. 7.10 (ikke-økonomiske tap) og særlig "*Særlig om fremtidige merutgifter*" i pkt. 7.7.2 (fremtidige utgifter). Videre vises til drøftelsen av yrkesskedeforskriften i "*Om den standardiserte erstatningen etter yrkesskedeforskriften*" i pkt. 7.12.

Hele Utvalget er enig om at det i prinsippet er ønskelig med felles regler for yrkesskadde og andre kategorier skadelidtes. Det er imidlertid innen Utvalget delte meninger om hvordan man bør gjennomføre en slik samordning.

Et flertall i Utvalget (alle unntatt Skårberg) vil tilrå at yrkesskedeforskriften endres etter de linjer som ovenfor er trukket opp for standardiserte regler i den alminnelige erstatningsrett. Det vises til drøftelsen i "*Om den standardiserte erstatningen etter yrkesskedeforskriften*" i pkt. 7.12. Dersom yrkesskedeforskriften ikke endres, vil man etter flertallets syn måtte utarbeide to sett regler. Yrkesskadefor-

skriften slik den er i dag vil overført til den alminnelige erstatningsrett føre til at en rekke skadelidte ikke ville få full erstatning for sitt framtidstap, mens andre vil få en erstatning som langt overstiger det reelle tap.

Hvor langt man ønsker å tilpasse yrkesskedeforskriften den struktur som gis den alminnelige erstatningsrett, vil være et politisk spørsmål, idet flertallets endringsforslag vil redusere de ytelsene som i dag følger av forskriften.

Utvalget anbefaler at man uansett endringer for øvrig, foretar en justering av nivået i forskriften der man tar hensyn til endrede trygdemessige forutsetninger, utviklingen i rettspraksis og endrede skattemessige forutsetninger.

Standardisering etter modell av yrkesskedeforskriften forutsetter nye grundige beregninger slik at man finner fram til regler som gir et mest mulig korrekt erstatningsnivå. Etter Utvalgets oppfatning kan det også være grunn til å foreta større grad av differensiering ut fra skadelidtes individuelle forhold i de standardiserte regler enn det yrkesskedeforskriften i dag gjør.

Utvalgets medlem Skårberg har følgende særbemerkning:

Yrkesskedeforskriftens regler bør hovedsakelig beholdes uendret på yrkesskadesektoren. Begrunnelsen fremgår i *"Særlig om pensjonsytelser i arbeidsforhold eller yrke"* i pkt. 7.12.5.2 og i særbemerkning til *"Minstenivået på 7 G for tapt inntektsevne"* i pkt. 7.12.7.2. Utenfor yrkesskadesektoren er de skadelidtes situasjon mer mangefarget både trygdemessig, yrkesmessig, inntektsmessig og i andre sammenhenger. Det er derfor enighet om at yrkesskedeforskriften ikke uendret kan gis anvendelse utenfor yrkesskadesektoren. Dette er selvfølgelig hva angår behov for tekniske korrigeringer som følge av at det gjelder særskilte trygderegler på yrkesskadesektoren.

Det er også enighet om at det må bygges inn «sikkerhetsventiler» for å unngå erstatningsutbetaling for inntektstap til personer som uansett ikke ville kommet i arbeid etc. Likevel mener mindretallet at grunnprinsippet om et relativt høyt inntektsgulv bør opprettholdes for å unngå underkompensasjon for en rekke skadelidte. Det vises til eksemplene i særbemerkningen til *"Minstenivået på 7 G for tapt inntektsevne"* i pkt. 7.12.7.2.

Forslaget om standardisering i form av beregning av nettotap som basis for å slå opp fremtidstapet i tabell mener mindretallet ikke er hensiktsmessig, med mindre det kombineres med et inntektsgulv. Slik flertallet har utformet forslaget vil det kunne medføre en rekke tilfeller av underkompensasjon. Forslaget innebærer dessuten at det element som skaper flest tvister i erstatningsoppgjør, stipulering av inntekt dersom skaden ikke var skjedd, ikke elimineres. Poenget med å standardisere skulle nettopp være å eliminere slike tvistesporsmål.

En del av argumentene for å unnlate samordning med pensjonsforsikring gjør seg ikke gjeldende utenfor yrkesskadesektoren. Det gjelder argumentet om at ordningen innebærer en videreføring av trygghetsforsikring, som hadde utbredelse før standarderstatningsforskriften ble innført. Det gjelder også argumentet om at pensjonsforsikringsavtaler dels er inngått som følge av forhandlinger mellom ansatte og arbeidsgiver (evt. i lønnsoppgjør), og at det da kan virke urimelig å gjøre fradrag for ytelsen igjen når personskade oppstår. Samlet sett er det derfor ikke like mange hensyn som taler mot fradrag for ytelser på pensjonsforsikring utenfor yrkesskadesektoren.

7.4.5 Alternative former for standardisering

Dersom man ikke ønsker å innføre standardiserte regler etter modell av yrkesskedeforskriften kan man i den alminnelige erstatningsrett i større eller mindre utstrekning standardisere enkeltelementer ved utmålingen av den enkelte tapspost.

Vurderingen av behovet for reformer stiller seg forskjellig fra tapspost til tapspost. Utvalget vil nedenfor i "*Erstatningen for tapt inntektsevne (tap i fremtidig erverv)*" i pkt. 7.5 til "*Erstatning for ikke-økonomisk tap*" i pkt. 7.10 vurdere reglene for de enkelte tapspostene, og finner det naturlig å begynne med erstatningen for redusert eller tapt inntektsevne. Det er her de fleste spørsmål av prinsipiell betydning reiser seg. Med utmåling basert på yrkesskedeforskriftens modell – med endringer – vil de spørsmål som skal drøftes i det følgende miste meget av sin praktiske betydning. Denne drøftelsen blir derfor i det alt vesentlige subsidiær i forhold til Utvalgets drøftelse ovenfor under "*Standardisering etter modell av yrkesskedeforskriften*" i pkt. 7.4.4. Etter Utvalgets syn er de mange spørsmål som reises i det følgende i seg selv argumenter for et forenklet system. De synspunkter som fremkommer under drøftelsen av de enkelte tapsposter i "*Erstatningen for tapt inntektsevne (tap i fremtidig erverv)*" i pkt. 7.5 til 7.10, vil dessuten kunne være veiledende for det arbeid som senere må gjøres dersom en ny standardiseringsmodell skal utformes. Ved utformingen av en slik modell vil det som nevnt være nødvendig å foreta nye og grundige beregninger for å finne frem til ikke bare en egnet modell, men også et mest mulig korrekt erstatningsnivå.

Etter at de øvrige, generelle erstatningspostene er vurdert, foretar Utvalget en vurdering av de spesielle reglene om barneverstatningen i skl. § 3-2a og utmålingsreglene for yrkesskader etter forskriften av 22. desember 1990. Det vises til "*Om den standardiserte erstatning til barn, jfr. skl. § 3-2a*" i pkt. 7.11 og "*Om den standardiserte erstatningen etter yrkesskedeforskriften*" i 7.12.

Drøftelsen i de følgende avsnitt forutsetter at man fortsatt har kapitalerstatninger som hovedregel. Ved terminerstatninger, vil en del problemstillinger falle bort. Det vises til "*Engangserstatning og terminerstatning*" i pkt. 7.16.

7.5 ERSTATNINGEN FOR TAPT INNTEKTSEVNE (TAP I FREMTIDIG ERVERV)

7.5.1 Utgangspunktene – inntektsberegningen

Det er innen Utvalget bred enighet om at man ved erstatningsutmålingen må ta utgangspunkt i skadelidtes konkrete inntektsnivå.

Også etter yrkesskedeforskriften og i dansk rett, hvor utmålingen langt på vei er standardisert, tar man utgangspunkt i individuell lønn. Her legger man faktisk inntekt i året før skaden til grunn uten noen nærmere vurdering av skadelidtes antatte inntekt i framtiden.

Det er videre bred enighet innen Utvalget om at hvor skadelidte har en restervervsevne etter skaden – og det vil han eller hun ha i de fleste tilfelle – må det skje fradrag for den inntekt vedkommende kan forventes å få med skaden. Dette er også utgangspunktet i yrkesskedeforskriften og øvrig nordisk rett.

Fordelen med en standardisering etter modell av dansk rett og yrkesskedeforskriften er at man eliminerer en rekke skjønnsmessige vurderinger knyttet til skadelidtes framtidige inntekt med og uten skaden, samtidig som man beholder det individuelle utgangspunkt for erstatningsfastsettelsen.

Som nevnt ovenfor under "*Ervervsevnetap*" i pkt. 5.2.2.6 tar dansk rett utgangspunkt i det individuelle inntektsnivået og skadens betydning for restervervsevnen. Utgangspunktet er i korthet at ved full uførhet ytes en erstatning som tilsvarer bruttoinntekten multiplisert med 6, og deretter reduseres beløpet ved at det multipliseres med uføregraden, som gir restervervsevnen. Det skjer følgelig ikke noen fradrag for trygdeytelser; disse ligger i bunnen og nivået er bestemt ut fra at skadelidte mottar slike ytelser. Det skjer heller ikke fradrag for pensjoner utover trygdens nivåer og

forsikringsytelser ellers som skadelidte mottar som følge av skaden. Videre et det satt et «tak» på inntekten til for tiden 511 000 Dkr. Standardiseringen er ført meget langt, idet det heller ikke skjer noen differensiering av erstatningsbeløpet før skadelidte er 55 år. Man går heller ikke inn i skadelidtes skattemessige posisjon.

Denne modellen gjør erstatningsutmålingen i flertallet av tilfelle enkel, og resultatet er forutberegnelig. Modellen skiller imidlertid ikke etter hva som er skadelidtes faktiske individuelle tap som følge av skaden utover inntektsnivået på skadetidspunktet.

Utmålingsreglene i yrkesskedeforskriften har som modell meget til felles med dansk rett. Den vesentligste forskjellen er – ved siden av topp-og bunnivåene – at multiplikatoren etter yrkesskedeforskriften ikke er ett tall, men et visst antall G, og at erstatningen synker med skadelidtes høyere alder. Det grunnleggende fellestrekk er at det ikke skjer noen fradrag for trygdeinntekter, pensjoner, forsikringer m.v., og at problemene omkring en kapitaliseringsfaktor og individuelle skattepåslag ikke oppstår.

Det er enighet innen Utvalget om at den danske modellen i for liten grad skiller mellom skadelidte i ulike aldersgrupper. Skal man fortsatt ha den regel i norsk rett at det skal skje fradrag «krone for krone» i utbetaling fra trygden og pensjonsordninger på individuell basis, er heller ikke den danske modellen brukbar. Hvis man imidlertid ønsker å fjerne dette prinsippet og differensierer utmålingen etter skadelidtes alder, kan den danske modellen være et alternativ. Om Utvalgets syn på trygde- og pensjonsfradragenes stilling, se nedenfor "*Krone for krone*»-fradragene i skl. § 3-1 tredje ledd første og annet pkt" i pkt. 7.5.5 og "*Kan*»-regelen i skl. § 3-1 tredje ledd i.f" i 7.8.

Som nevnt under "*Standardisering etter modell av yrkesskedeforskriften*" i punkt 7.4.4 er Utvalget av den oppfatning at standardisering etter modell av yrkesskedeforskriften bør vurderes. Når det gjelder de nærmere sider ved denne modellen, og Utvalgets forslag til endringer viser Utvalget til "*Om den standardiserte erstatningen etter yrkesskedeforskriften*" i punkt 7.12.

Kritikken mot yrkesskedeforskriften er først og fremst knyttet til at forskriften i for liten grad tar hensyn til individuelle forhold. Dersom man på en slik bakgrunn ikke ønsker å standardisere alminnelig erstatningsrett etter modell av yrkesskedeforskriften vil alternativet etter Utvalgets oppfatning være å standardisere enkeltelementer i erstatningsutmålingen. I det følgende vil en del slike enkeltelementer drøftes.

7.5.2 Kapitaliseringsrenten

Høyesterett fastsatte i dommene fra 1993 kapitaliseringsrenten for tapt inntekt i fremtiden og for fremtidige merutgifter til 5%, mens den i praksis etter Sevaldsensaken fra 1981 hadde ligget på 6%. Det er grunn til å tro at 5% etter dette vil bli lagt til grunn i praksis helt frem til en ny sak blir prøvet i Høyesterett og rentefoten eventuelt blir endret. Etter dette kan det synes som det her for en tid er skapt en klarhet som i seg selv innebærer en standardisering. Det vil etter Utvalgets syn særlig være realrentenivået som kan endres og gi grunnlag for en revurdering av rentefoten. På den annen side er det her tale om en langtidsrente, slik at endringer som antas å være av mer kortsiktig karakter, vil være uten betydning. Se nærmere om dette spørsmålet fremstillingen under "*Om kapitaliseringen*" i pkt. 7.3.4.

Etter Utvalgets syn er det ikke naturlig at kapitaliseringsrenten fastsettes konkret i den enkelte sak. Selv om rentefoten etter Høyesteretts avgjørelse vil ligge stabil en tid, virker det uhensiktsmessig å vente på en ny prøvelse i Høyesterett når det alminnelige pris- og (real)rentenivået endrer seg. Det vil også være slik at ved kor-

tere skadeperioder, er det grunnlag for en annen rentefot enn den Høyesterett har lagt til grunn som langtidsrente, noe som rettspraksis gir eksempler på. Når en ny høyesterettsavgjørelse vil komme, kan bero på tilfeldigheter, og den vil alltid komme lenge etter at skaden inntraff. Det synes derfor å være grunn til å overveie om loven bør inneholde hjemmel for departementet til å fastsette kapitaliseringsrenter ved forskrift. Det kan da også bestemmes ulike renter for ulike tapsperioder. I denne forbindelse må det minnes om at rentenivået isolert sett ikke er avgjørende for valget av rentefot, men differansen mellom den nominelle rente og prisstigning (eller realrenten). Dette forholdet er, som nevnt i "*Om kapitaliseringen*" i pkt. 7.3.4, langt på vei uavhengig av om nivåene ligger høyt eller lavt. Når det i Ølbergdommen heter at renten bør reduseres «hensett til» lavere prisstigning og rentenivå, er ikke det helt dekkende. På den annen side viser den realrentetabellen som er inntatt som vedlegg III til denne innstillingen, at realrenten har vært svært varierende de siste 40 årene. Tabellen viser også hvordan Høyesterett i 1993-dommene bygger på et helt annet grunnsyn enn i Sevaldsdommen når det gjelder premisene for kapitaliseringsrenten. Likevel kan det altså konstateres at de endelige erstatningsbeløpene ikke skiller seg vesentlig fra hverandre. I Ølbergsaken ga Høyesterett en antydning om at rentefoten burde fastsettes administrativt. Utvalget deler dette synet. Det er lite hensiktsmessig at en så viktig faktor for erstatningsnivået skal avhenge av hvor langt tid det går før en skadelidt bringer spørsmålet om rentefoten på nytt inn for Høyesterett, hvis forholdene endrer seg vesentlig. Det vil alltid ligge et betydelig etterslep i tid når domstolene skal justere en beregningsfaktor. Det kan også være grunn til å vurdere en annen rentefot for mer kortsiktige tapsperioder.

Når valget av rentefot skal gi skadelidte mulighet til å sikre seg mot fall i pengeverdien, vil en administrativ fastsettelse av rentefoten også gjøre det mulig på politisk grunnlag å vurdere graden av en slik sikring. Utvalgets flertall (alle unntatt Skårberg) mener renten bør fastsettes ut fra de kriterier Høyesterett nå har trukket opp og i dagens situasjon således være 5%. Flertallet peker for øvrig på den fordel det er å få utbetalt et fremtidig årlig tap som et engangsbetrag og mulighetene for å verdisikre gjennom egne disposisjoner.

Hele Utvalget vil videre vise til at myndighetene ved fastsettelsen av rentefoten til enhver tid kan vurdere det nivå som erstatningene skal ligge på, og forholdet til verdisikringen. Det kan nevnes at hvis man bruker en rentefot på 3%, ville erstatningen for tapt inntektsevne i Skolandsaken ha øket med ca. 414 000 kroner, dvs. en økning på ca. 1/3 (før beregningen av skatteulempen). En tilnærmet risikofri plassering basert på en langsiktig realrente ville følgelig gi store utslag i erstatningsnivået.

Ved en eventuell fastsettelse av kapitaliseringsrenten ved forskrift, må det skilles mellom en langtidsrente og en korttidsrente. Korttidsrenten vil svinge – til dels betydelig – over forholdsvis korte perioder. Det er derfor viktig at denne renten blir revurdert med jevne mellomrom, f. eks. rutinemessig hvert år.

Utvalgets medlem Skårberg mener at rentefoten bør fastsettes etter til dels andre prinsipper enn det Høyesterett la til grunn i dommene fra 1993. Han mener renten bør fastsettes til realrentenivået ved alminnelig plassering på høyrentekonto eller langsiktige konti i bank. Høyesterett legger blant annet til grunn plasseringsalternativer som aksjefond, obligasjoner, fast eiendom o.l. Slike alternativer innebærer en viss risiko, hvilket er hovedårsaken til at man oppnår høyere avkastning enn ved ordinært bankinnskudd. Når kapitaliseringsrenten fastsettes ut fra slike plasseringer, legger man således et visst risikotillegg inn i realrenten. Skårberg finner det ikke rimelig å pålegge skadelidte risikoen ved å plassere i aksjer og i obligasjoner (med risiko), i fast eiendom osv. Han mener også at renten bør fastsettes slik at skadelidte ikke lider inflasjonstap. Dessuten bør man ta konsekvensen av at den almin-

nelige skadelidte i praksis ikke opptrer som aktiv investor i kapitalmarkedet. De fleste mangler kunnskapene som behøves og kvier seg for å ta kontakt med meglere eller andre spesialister. Kapitaliseringsrenten bør fastsettes til realrentenivået ved sikker plassering, som det for tiden vil være rimelig å anslå til ca. 3%, jfr. de sakkyndige for Høyesterett i 1993-sakene.

Kommer man til at det ikke er ønskelig med andre reformer, kan en hjemmel for Kongen til å fastsette kapitaliseringsrenten tas inn i skl. "*Oversikt*" i kapittel 3.

7.5.3 Hvor lenge ville inntekten ha kommet inn – alderen

I dag er det fast praksis for at man legger til grunn at skadelidte ville vært i arbeid til fylte 67 år, medmindre det er klare holdepunkter for en lavere eller høyere alder. Selv om 67 år i dag er meget høyt ut fra hvor lenge mange arbeidstakere er yrkesaktive, er den linje som følges i dag hensiktsmessig, idet den avskjærer tvist om en tvilsom faktor. På den annen side er det åpenbart at med det høye antall mennesker som ikke er yrkesaktive særlig utover ca. 60 år, vil det her ligge et press mot en lavere alder som norm.

Etter Utvalgets syn bør 67 år være et standardelement, ihvertfall for skadelidte opp til en viss alder. For yngre skadelidte vil diskonteringseffekten innebære at en annen faktisk pensjonsalder får liten betydning for erstatningsbeløpet. For eldre skadelidte, f. eks. over 60 år, bør individuelle avvik kunne gjøres, dersom det kan sannsynliggjøres at faktisk pensjonsalder vil være en annen enn 67 år. Hertil kommer det hensyn som må tas til at mange yrker har en lavere lovbestemt pensjonsalder.

7.5.4 Tillegget for merskatten (skattepåslaget – erstatningen for skatteulempen)

Blant de prinsipielle avklaringer som de tre dommene fra 1993 ga, var at skadelidte hadde plikt til å plassere erstatningen slik at tapet, særlig skattepåslaget, ble redusert mest mulig. Utvalget oppfatter dommene dithen at denne plasseringsplikten går forholdsvis langt. Det vil særlig være spørsmålet om nedbetaling av gjeld, kjøp av bolig og plassering i livrente som er aktuelle vurderingstemaer, ved siden av tradisjonelle plasseringer av kapitalen.

Høyesteretts formulering i Ølbergsaken – plasseringen av midlene må vurderes ut fra hvordan en fornuftig person i skadelidtes situasjon faktisk ville disponert – medfører at utgangspunktet i gjeldende rett er individuelt. Hvor – som i Ølbergssaken – skadelidte ikke har egen bolig, ble det lagt til grunn at 300 000 kroner ville blitt brukt til erverv av bolig, noe senere enn ved fylte 25 år. Det ble også uttalt at en relativt større del av erstatningen ville blitt forbrukt i de yngre år. Når dette legges til grunn, blir påslaget for skatteulempen redusert; i Ølbergssaken var det av lagmannsretten satt til noe over 40 %, mens Høyesterett satt det til 23 %; i Skolandsaken ble det i overkant av 20 % etter lignende betraktninger. Erstatningen for fremtidige merutgifter ble i Skolandsaken vurdert ut fra en plassering i livrente, noe som ville gi betydelige skattebesparelser ut fra gjeldende regler for slik plassering; skattepåslaget ble derfor bare 10%.

Det prinsipielle spørsmålet som reiser seg her, er hvor langt det er riktig å gå i retning av en objektiv vurdering basert på skadelidtes individuelle situasjon. For å sette det på spissen: Hvis skadelidte A og skadelidte B for øvrig er i samme situasjon, vil A med en nedbetalt bolig få en høyere erstatning enn B som er på markedet etter en bolig, og som ikke har noen vesentlig egenkapital. Det samme gjelder per-

soner med og uten studielån eller lån ellers. Grunnen er at tapet er forskjellig; å bli kvitt en gjeldsbyrde reduserer det konkrete tapet.

Alternativet til en slik vurdering, er å se bort fra hvordan erstatningen kan eller bør brukes av skadelidte, og fastsette skattebelastningen uavhengig av slike betraktninger. Det er noe ulike oppfatninger innen Utvalget om dette er en riktig vei å gå. Skal erstatningen for det økonomiske tapet være målsettingen, må resultatet for A og B i eksemplet ovenfor bli forskjellig.

De konkrete vurderinger som må gjøres her rammes av mange av de innvendinger som etter Utvalgets syn kan rettes mot en gjennomført individuell fastsettelse av erstatningen for tapt inntektsevne. Innen Utvalget er det ulikt syn på om det bør gis standardiserte regler for skattepåslaget.

Utvalgets flertall (Lødrup, Stenwig og Vigen) er av den oppfatning at det bør fastsettes en enhetlig proSENTSATS for skatteulempen. Grunnen til dette er først og fremst at man da vil fjerne et særdeles problemfylt skjønnsstema. Det er ikke mulig å vite hvordan den enkelte skadelidte faktisk vil disponere sin kapital i årene frem til pensjonsalder. Når Høyesterett har lagt til grunn hvordan en rimelig fornuftig person ville disponert med utgangspunkt i den situasjon som skadelidte befinner seg i, har man riktignok et objektivisert skjønnsstema. Men man har ikke fjernet de konkrete forutsetninger som denne personen ville ha handlet på grunnlag av. Hertil kommer at de ulike plasseringsalternativer i mange tilfelle ikke vil gi så store utslag, idet det for en med en liten gjeldsbyrde er nærliggende å kjøpe en livrente; noe Høyesterett ga anvisning på i Skoland-saken forsåvidt angikk erstatningen for fremtidstapet. Skattepåslaget for denne del av erstatningen ble således satt til 10 %, dvs. det halve av hva det var for erstatningen for det lidte inntektstap.

Det kan etter flertallets syn også reises spørsmål om det er hensiktsmessig å strekke hovedregelen om full erstatning så langt at den fanger opp slike forskjeller som ligger bak en så langt som mulig matematisk korrekt beregning basert på slike individuelle variasjoner, når utgangspunktet likevel er objektivisert. Det bør også veie tungt at fremtidige skatteregler på de ulike plasseringsalternativer kan endre seg; dagens diskusjon om livrentenes fremtid illustrerer dette. At den matematiske utregningen av skatteulempen, som mindretallet peker på nedenfor, kan gjøres raskt, er for flertallet ikke avgjørende, sålenge grunnlaget for beregningene er skjønnsmessige og ofte gjenstand for tvist.

At skattepåslaget bl.a. avhenger av en skjønnsmessig vurdering av hvordan erstatningsbeløpet blir plassert, skaper usikkerhet om den konkrete erstatningsfastsettelsen. Og uansett hvilken plasseringsmåte som legges til grunn for skattepåslaget, er det ikke dermed gitt at midlene også vil bli brukt på den måten. I flertallet av tilfelle vil midlene ikke vare til den inntrådte pensjonsalder, og skattepåslaget vil allerede av den grunn ikke bygge på den virkelighet som det skal reflektere.

Hvor meget skatteulempen i utgangspunktet bør settes til, kan by på tvil. I de tre høyesterettsdommene fra 1993 varierte skattepåslaget mellom 20 og 23%, men med bare 10% for erstatningen for fremtidige utgifter. Skal det velges en prosent-sats, er flertallet kommet til at 25% av den samlede erstatning kan være passende, med utgangspunkt i en skadelidt ungdom. Da vil man også ha tatt hensyn til de tilfelle hvor lånene er mindre og mulighetene for en plassering er andre enn i disse sakene. Det bør imidlertid her utarbeides to tabeller, hvorav den ene tar hensyn til de spesielle forhold som oppstår for eldre og hvor utgiftene skal løpe over tid.

En slik prosent-sats må imidlertid være forskjellig etter skadelidtes alder og tilpasset erstatningens størrelse. De nødvendige tilpasninger her kan gjøres tabellarisk.

Utvalgets medlem Riisa er av den oppfatning at skatteulempestillegget for det første er lite egnet for standardisering. Dernest er ikke behovet for standardisering

til stede når Høyesterett gjennom avgjørelsene i de tre sakene i 1993 har trukket opp premissene for skatteulempesberegningene. Uten særlig merarbeid vil skatteulempen under de forskjellige forutsetninger kunne beregnes enkelt ved dagens dataprogram. Mindretallet peker på at skatteulempestilleggene vil variere betydelig fra skadelidt til skadelidt alt etter erstatningsperiodens lengde, erstatningens størrelse, skadelidtes faktiske situasjon og ikke minst i tilfelle med neddiskontering p.g.a. at erstatningsbeløpet først skal benyttes om et gitt antall år inn i fremtiden. Som eksempel på sistnevnte kan vises til at mens det generelle skatteulempestillegget i Ølberg-saken er 23% er skatteulempen på erstatningen for tapte pensjonspoeng i samme sak betydelig høyere. En «venteperiode» vil således kunne gi et betydelig skattepåslag. Etter mindretallets oppfatning forlattes prinsippet om full erstatning i altfor stor grad ved en tabellarisk standardisering av skatteulempen som skissert av flertallet på 25% og med en gradering etter skadelidtes alder.

Etter Skoland-dommen er det også grunnlag for å vurdere skatteulempen forskjellig på fremtidige utgifter og fremtidig inntektstap. Dette sammenholdt med det som er nevnt foran gjør at et tabellarisk opplegg som skal gi en rimelig grad av full individuell erstatning i praksis også er svært vanskelig å gjennomføre.

Velger man en individuell beregning av erstatningen for lidt tap, fremtidstap og merutgifter samt for ménerstatning, kan ikke mindretallet se behovet for å skille ut og standardisere skatteulempeberegningen. Merbelastningen ved å regne ut skatteulempen korrekt og individuelt vil da være begrenset.

Utvalgets medlem Skårberg mener at standardisert skatteulempe som utgjør 25% av erstatningen i en del tilfelle vil innebære vesentlig underkompensasjon. Da Høyesterett i dommene av 1993 fastsatte skatteulempen til et slikt nivå var det på bakgrunn av at skadelidte forutsettes å kjøpe livrente, kjøpe bolig og nedbetale lån. Å forutsette fritak for formuesskatt ved kjøp av livrente er pr. tiden mindre aktuelt, på bakgrunn av Hylland-utvalgets innstilling. For skadelidte som eier tilfredsstillende bolig og ikke har lån, vil skattebelastningen for lange kapitaliseringsperioder kunne komme opp i over 60% av erstatningsbeløpet. Det gjelder selv når skatten er beregnet av kapitaliseringsrenten, og ikke av den høyere nominelle renten som skadelidte i virkeligheten betaler skatt av. Den nøysomme skadelidte, som har spart midler til bolig og unngått gjeld, ville komme særdeles dårlig ut med slik standardisering som flertallet legger opp til.

På den annen side er det behov for klargjøring av hvordan skatteulempeberegningen skal foretas. Selv om høyesterettsavgjørelsene løser en del spørsmål, skaper avgjørelsene nye problemstillinger som er uløst. Skårberg vil her nevne noen:

I høyesterettsdommene fikk skadelidte til disposisjon bunnfradraget ved formuesbeskatningen. Spørsmålet er om dette gjelder generelt, eller om det skal vurderes konkret fra sak til sak om skadelidte har nok formue til å «fylle opp» bunnfradraget. Dette betyr meget for hvor stor formuesskatteulempe som skal erstattes.

Høyesterett legger til grunn forbruksmønster der skadelidte etter å ha anvendt deler av erstatningen til gjeldsnedbetaling/erverv av bolig forbruker resterstatningen med terminer svarende til årlig tap. I Ølbergsaken ble således hele erstatningen forutsatt oppbrukt ved fylte 37 år. Når et slikt forbruksmønster forutsettes, gir det lavere skattebelastning enn om resterstatningen var fordelt ut over årene frem til pensjonsalder, og således mindre erstatning for skatteulempe. Det synes i liten grad begrunnet i dommen hvorfor skadelidte ikke gis anledning til å forbruke resterstatning jevnt fordelt ut over tapsperioden. Man kan reise spørsmålet om Høyesterett avgjør generelt at et slikt forbruksmønster skal legges til grunn. Det er etter mindretallets oppfatning inkonsekvent når man på den ene side kapitaliserer erstatningen til fylte 67 år, og på den annen side forutsetter erstatningen forbrukt ved fylte 37 år

i forbindelse med skatteulempeberegningen. I praksis er det da gjort fradrag for betydelige rentebeløp som skadelidte aldri oppnår.

Høyesterett legger til grunn at skadelidte må forutsettes å benytte erstatningen til å nedbetale lån, men gir i liten grad anvisning på hvorledes dette skal gjennomføres ved erstatningsberegningen. Hvis skadelidte nedbetaler lån, vil det være økonomisk sett korrekt å ta hensyn til at skadelidtes (gjennomsnittlige) gjeldsrentefradrag blir mindre etter skaden. Det gjør at nettotapet blir større (mer skatt med skaden – derved mindre disponibel inntekt med skaden – og således høyere nettotap). Det riktige må således være å foreta ny nettotapsberegning som legges til grunn i slike tilfelle. Dette diskuterer ikke Høyesterett. Det må videre tas hensyn til at skadelidte ville benyttet sin disponible inntekt til å betale det lånet koster; rentene på lånet. Det kan gjøres ved at gjennomsnittlig årlig rentekostnad fradras nettotapet før kapitalisering i perioden lånet ville løpt. Men da er «avkastningen» som skadelidte oppnår allerede trukket fra, slik at det ikke kan foretas noen kapitalisering (kapitalisering innebærer jo nettopp at det gjøres fradrag for avkastning skadelidte forutsettes å oppnå). Velges denne variant må man derved multiplisere opp det nominelle tap med antall år i hele tapsperioden, og trekke ut det som går med til å nedbetale lån. Deretter neddiskonteres restbeløpet. Alternativt til å trekke rentene fra årlig nettotap kan det kapitaliseres med høyere rente enn den vanlige rente i perioden lånet ville løpt, fordi avkastningen for skadelidte ved å nedbetale lån ofte vil være gunstigere enn avkastningen ved å plassere erstatningen. Eventuelt kan man se det slik at det allerede er tatt hensyn til nedbetaling av lån når Høyesterett «standardiserer» renten til 5 %. Ølbergdommen kan tyde på det.

Vanlig fortolkning av dommene fra 1993 er at Høyesterett avviser at det skal ytes erstatning for skatt av differansen mellom den nominelle rente og kapitaliseringsrenten. Dette kan være vanskelig å forstå, fordi skadelidte betaler skatt av renten som oppnås ved plassering av erstatningen (altså den nominelle rente) og ikke av realrenten. Løsningen i dommene fra 1993 innebærer at skadelidte her påføres ett tap som følge av at skatten ikke erstattes fullt ut.

I Skolandsaken hadde skadelidte benyttet ulykkesforsikringsutbetaling til å finansiere bolig. Ved skatteulempeberegningen bygger Høyesterett på at hvis ansvarsforsikringsselskapet hadde utbetalt tidligere (før ulykkesforsikringsselskapet) ville det vært naturlig å benytte utbetalingen på ansvarsforsikringen til å finansiere boligen. Det virker underlig at Høyesterett ikke legger den faktiske situasjon til grunn, altså at betalingen av (denne del av) boligen var foretatt, og at erstatningsutbetalingen derfor ville medføre skatteulmpe. Det synes uklart i hvilken grad man generelt skal legge til grunn en slik hypotetisk situasjon for skadelidte med det siktemål å redusere erstatningen for skatteulmpe. Ved plassering i bolig synes det ikke diskutert i dommene om skadelidte skal ha erstattet formuesskatt som påløper når man eier bolig, samt avgifter som påløper, transaksjonskostnader m.v.

På bakgrunn av at det hefter en rekke uklarheter til skatteulempeberegningen, mener Skårberg at skatteulempeberegningen bør reguleres. Problemstillingene som er nevnt kan finne sin løsning gjennom domstolene, men det er etter Skårbergs oppfatning ikke det gunstigste av prosessøkonomiske grunner. Området er etter hvert blitt såvidt spesialisert og vanskelig tilgjengelig at det kreves mye tid og ressurser for å anskueliggjøre problemstillingene overfor domstolene i den enkelte sak. Utvalget har i tilknytning til kapitaliseringsrenten foreslått regulering via forskrift. Det er imidlertid ikke noe i veien for at også de øvrige elementer som inngår ved beregningen av fremtidstapet reguleres nærmere, herunder skatteulempeberegningen. En «standardsats» på 25% kan imidlertid ikke tilrås fordi det som nevnt vil medføre tilfeldige og dels meget urimelige utslag.

7.5.5 «Krone for krone»-fradragene i skl. § 3-1 tredje ledd første og annet pkt

Reglene om «krone for krone»-fradraget i skl. § 3-1 tredje ledd første og annet pkt. har sin begrunnelse i at dette er ytelser som direkte tar sikte på å kompensere et inntektsbortfall. Skulle erstatningen bli utmålt uten fradrag for trygd, pensjoner m.v., ville skadelidte motta mer enn «full erstatning» for inntektsbortfallet. I en rekke tilfelle kan slike utbetalinger medføre at skadelidtes disponible inntekt ikke blir vesentlig redusert som følge av skaden, og at erstatningsbeløpet derfor blir beskjedent.

Reglene har også den virkning at ulike skadelidte stilles likt. Det kan lett virke urimelig om en skadelidt med full pensjon fra f. eks. Statens Pensjonskasse eller en lignende ordning fikk den samme erstatning fra skadevolderen som en skadelidt (med det samme konkrete tapet) uten en slik inntekt. Det samme synspunkt kan – om enn med ulik styrke – anføres for andre forsikringsordninger i arbeidsforhold eller yrke.

Etter Utvalgets syn er det ikke grunn til å endre de fradragsreglene som bygger på «krone for krone»-prinsippet i den alminnelige erstatningsrett. Det vises imidlertid til det som anføres av Skårberg under "[Nærmere om forholdet mellom utmålingsreglene og ytelser fra pensjonsordninger og arbeidsgiverfinansierte forsikringer](#)" i pkt. 7.12.5 vedrørende yrkesskadeforskriften og spørsmålet om endringer i denne på dette punkt.

Utvalget har foretatt forskjellige beregninger hentet fra praktiske eksempler og rettssaker for å danne seg et inntrykk av hvilken betydning tjenstepensjonen har for skadelidtes konkrete tap. Utvalget inntar som et eksempel følgende: Skaden inntraff i 1989, og skadelidte er født i 1955. Hun ble etter hvert erklært 100% ervervsmessig ufør. Partene var enige om at gjennomsnittlig, fremtidig inntekt uten skaden inkludert overtid ville være 200 000 kroner. Hennes faktiske pensjon i 1993 inkludert tjenstepensjon beløp seg til ca. 153 500 kroner. En uføretrygd utgjorde 115 000 kroner. En tapsberegning med 5% kapitaliseringsrente over 28 år og et normalt skattepåslag vil da gi en erstatning med tjenstepensjon på ca. 240 000 kroner. Tilsvarende beløp dersom skadelidte ikke hadde hatt tjenstepensjon, utgjør ca. 750 000 kroner. Differansen er således formidabel, og gjør at Utvalget ikke kan anbefale at man skal ha lik erstatning uavhengig av om man har tjenstepensjon.

7.5.6 Bør det settes et «tak» på den inntekt som er relevant ved erstatningsutmålingen?

Spørsmålet om det bør settes et «tak» på den inntekt som er relevant ved erstatningsutmålingen, har vært reist flere ganger, men blitt avvist. Når Utvalget under enhver omstendighet mener man som utgangspunkt må knytte utmålingen til skadelidtes aktuelle (og potensielle) inntektsnivå, er ikke dette spørsmålet noen nødvendig konsekvens av de standardelementer som kan være aktuelle ved utmålingen. Men når det er gitt et «tak» i yrkesskadeforsikringen, bør spørsmålet også reises om et slikt prinsipp bør innføres for erstatninger som følge av skader utenfor yrkessektoren.

Det grunnleggende vurderingstema er dette: Bør ethvert inntektsnivå være erstatningsrettslig beskyttet, eller bør de som har inntekter som ligger i det helt øvre skikt henvises til å tegne forsikringer som dekker tapet over et visst nivå? Som tidligere nevnt er slike forsikringer meget rimelige sett i forhold til det inntektsnivå det her er tale om. (Her må det imidlertid tas et visst forbehold for de tilfelle hvor forsikringen er knyttet til den medisinske invaliditet, idet den kan være lavere enn den ervervsmessige uførhet.)

Den gjenopprettende funksjon erstatningsretten har, kommer ikke nødvendigvis i strid med innføringen av et slikt «tak». Det trykghetsbehov enhver har mot de økonomiske virkninger av en personskade, er varetatt selv om et inntektstap på årlige inntekter over f.eks. 15 G (med G på 38 080 kroner blir dette 571 200 kroner pr. år) skjæres bort; eventuelt kan «taket» settes til 25 G (952 000 kroner). Det bør være opp til den enkelte om det ønskes en tilleggsbeskyttelse utover dette. Tap over slike inntektsnivåer bør ikke dekkes av samfunnets «felleskasse». Det samme synet har Utvalget når det gjelder de skadelidte som etter skaden kan opprettholde en inntekt over dette nivået. Her kan nevnes at høyeste trinn i statens ordinære lønnsregulativ gir en lønn på 422 000 kroner. I denne forbindelse kan tilføyes at det allerede av alminnelige erstatningsregler følger en grense for hvilke inntektsnivåer som er erstatningsrettslig vernet – en yngre person med millioninntekt kan neppe forvente at domstolene vil utmåle en erstatning som sikrer en slik inntekt til oppnådd pensjonsalder. Hvor grensen etter gjeldende rett her skal trekkes, er det vanskelig å si noe om. Utvalget ser ikke et «tak» på dette nivå er innføringen av et borgerlig jevn mål, som skulle stå i strid med prinsippet om full erstatning. Det bør heller ses som en presisering av rammen for erstatningsretten ut fra reglene om vernede interesser.

Utvalget vil her også vise til at det er satt et «tak» på yrkesskedeforsikringen på 10 G, og at det i Danmark er et slikt «tak» for inntekter noe over 511 000 kroner. Om Utvalgets vurderinger om å forhøye «taket» på yrkesskedeforsikringen, vises til "[Toppnivået for inntekter på 10 G](#)" i pkt. 7.12.7.3. Utvalget vil særlig vise til at departementet reduserte Utvalgets forslag om et tak på 12 G til 10 G, til tross for at departementet i Ot. prp. nr. 44 (1988-89) s. 61 hadde uttalt at satsene etter en eventuell forskrift ikke måtte sikte mot et borgerlig jevn mål, men sikre skadelidte «full erstatning».

7.5.7 Bør det settes en nedre inntektsgrense – «et gulv»?

Som kjent skal den inntekt som danner grunnlaget for erstatningen ved yrkesskader settes til minst 7 G (for tiden 266 560 kroner), se nærmere "[Minstenivået på 7 G for tapt inntektsevne](#)" i pkt. 7.12.7.2, og Utvalgets vurderingene av denne grensen. Begrunnelsene for et «gulv» – i tillegg de momenter for standardisering som er nevnt under "[Minstenivået på 7 G for tapt inntektsevne](#)" i pkt. 7.12.7.2 – kan kort oppsummeres slik:

- Yngre skadelidte vil ha et fremtidig inntekspotensiale som ligger over skadetidspunktets inntektsnivå
- Erstatningsbeløpet skal gi (en viss) inflasjonssikring
- Inntekten på skadetidspunktet er i mange tilfelle ikke ensbetydende med *erhvervsevnen*
- Erstatningen skal også omfatte redusert evne til å arbeide i hjemmet.

Tanken om å lovfeste et slikt «gulv» bør overveies. Hvor det eventuelt bør legges, kan by på meningsforskjell. Antydningvis kan 4 G (152 320 kroner) være passende. Eventuelt kan det bygges inn en adgang til å fravike dette nedad hvor det er overveiende sannsynlig at skadelidte ikke ville hatt muligheter for å få et slikt inntektsnivå.

En regel om et «gulv» bør i tilfelle suppleres med unntak for skadelidte som ikke var i inntektsgivende arbeid og som heller neppe vil bli.

På den annen side kan det reises spørsmål om det er så meget vunnet ved å innføre et gulv i den vanlige erstatningsretten. Dette medfører en heving av erstatningsnivået for de som har et fremtidig inntekspotensiale under gulvet. Det betyr en økning av kostnadene, en type borgerlig jevn mål og en sosial utjevning gjennom

erstatningsreglene. Skadelidte som har et inntektspotensiale utover inntektsnivået på skadetidspunktet vil få dette ivaretatt gjennom den fremtidsvurdering som skal foretas. Settes ikke gulvet på et for høyt nivå (slik som gulvet i yrkesskadeerstatningen – 7G) vil det etter flertallets syn ha liten betydning for antall tvister og for øvrig være et fremmedelement. Settes gulvet lik nåværende gulv i yrkesskadeerstatningen vil det medføre en betydelig erstatningsøkning for svært mange skadelidte og påføre fellesskapet betydelige økte utgifter – noe som etter Utvalgets syn ikke kan være aktuelt. Et gulv vil etter Utvalgets syn først og fremst ha sin berettigelse ved en standardisering der erstatningen utmåles på grunnlag av skadelidtes inntekt på skadetidspunktet, og hvor man ved utmålingen ikke tar hensyn til skadelidtes fremtidige inntektsutvikling.

7.5.8 Årsaksspørsmål ved «inngangsinvaliditet»

Hvor skadelidte allerede før skaden har en nedsatt inntektsevne eller varig invaliditet, oppstår flere spørsmål om hvordan virkningene av den nye skaden skal vurderes. Den tidligere invaliditet kan skyldes en begivenhet ingen er ansvarlig for, eller et tilfelle som har utløst full erstatning til skadelidte for skaden. Dette kalles gjerne problemet omkring skadelidte med en «inngangsinvaliditet», og drøftes gjerne i forbindelse med kravet om årsakssammenheng.

Utgangspunktet og hovedregelen er at ansvaret til den siste skadevolder skal bygge på skadelidtes situasjon slik den var da den siste skaden ble voldt. Dette gjelder både ved person- og tingsskader. Noe annet ville innebære at skadelidte fikk en økonomisk fordel ved skade nr. 2, eller at skadelidte fikk for liten erstatning. Hvis de to skadene ikke har noen innbyrdes sammenheng og innflytelse på inntektsevnen, oppstår det ingen særlige spørsmål. Men ofte vil skade nr. 2 på grunn av skade nr. 1 få mer alvorlige følger enn om den var inntrådt alene, og skadelidte skal ha erstattet merfølgene av skade nr. 2, selv om disse ville vært mindre uten skade nr. 1. Dette kommer særlig på spissen ved skader på parvise organer – å miste ett øye er noe helt annet om man har ett igjen, enn hvor skadelidte allerede bare hadde tilbake synet på ett øye.

Det som her er sagt, gjelder uavhengig av om skade nr. 1 ga rett til erstatning eller ikke. Medfødt uførhet er et typisk eksempel på en varig skade som man ikke har fått noen erstatning for.

Selv om skadelidte var 100% ervervsmessig ufør – og selv om det skulle være ytet full erstatning for dette av skadevolder nr. 1, kan det tenkes at skade nr. 2 likevel medfører et erstatningsbetingende tap. En restervervsevne har de fleste, om enn i ulik grad. En slik restervervsevne – som må være utnyttbar – er gjenstand for erstatning også hvor den første erstatningsutmåling forutsatte at skadelidte ikke ville få inntektsgivende arbeid i fremtiden.

For ménerstatningens vedkommende er utgangspunktet det samme. Da de satter ved yrkesskadeerstatningen det skal sammenlignes med er progressive, vil skade nr. 2 måtte plasseres på skalaen over den første skade. Hvor en ménerstatning allerede er utmålt etter høyeste sammenlikningsgrunnlag (eller dette ville blitt resultatet om det var gitt erstatning for den første skaden), oppstår spørsmålet om skade nr. 2 som enn mer reduserer livsutfoldelsen, gir rett til ytterligere ménerstatning. Hva som her er gjeldende rett er uklart.

Det differanseprinsipp som er lagt til grunn ovenfor, tar departementet når det gjelder standarderstatningen til barn avstand fra, se Ot.prp. nr. 81 (1986-87) s. 25-26. Departementet fremholder at bruttoprinsippet bør gjelde, noe som innebærer at man utmåler den standardiserte erstatningen etter skadelidte invaliditetsgrad etter den siste skaden. Som eksempel nevnes at skade på ett øye gir 18% invaliditet, mens

en som da mister det andre øyet anses 100% invalid; standarderstatningen skal da bygge på en invaliditet på 100%. Dette separasjonsprinsipp (den siste skaden vurderes separat) leder altså til at skadelidte skal få erstatning på basis av at han før skaden var frisk og hadde sin fulle inntektsevne i behold. Det heter videre: «Man er av den oppfatning at det innenfor et standardisert system er uakseptabelt å fjerne det erstatningsrettslige vern for den som fra før er helt ufør».

Etter Utvalgets syn kan er det som her er fremholdt om inngangsinvaliditetens innflytelse på fastsettelsen av utgangspunktet for en standardisert utmåling bli for unyansert. Hvis skadelidte ved skade nr. 1 har fått en erstatning for tap i fremtidig erverv basert på en uføregrad på 75%, kan ikke regelen være at skade nr. 2 som medfører en uføregrad på 100%, gi en erstatning på 100%. Det vil medføre en betydelig overkompensasjon som vanskelig kan forsvares. At – som det fremholdes i motivene – det for skadevolderen vil være tilfeldig om skadelidte på forhånd er frisk eller allerede delvis ufør – kan etter Utvalgets syn ikke endre dette.

Utmålingen av erstatningen for skade nr. 2 bør neppe være en annen hvor den tidligere invaliditet beror på en begivenhet det ikke kan kreves erstatning for. At skadelidte i slike tilfelle ikke vil få noen overkompensasjon, bør etter Utvalgets syn ikke medføre at erstatningsplikten for skade nr. 2 overstiger de virkninger denne skaden har hatt for skadelidte. Etter Utvalgets syn forsterkes dette synet hvor erstatningen bygger på en ervervsmessig uførhet, dvs. hvor interessen direkte knyttes til skadens økonomiske betydning for skadelidte.

Om det samme differanseprinsipp også skal legges til grunn for ménerstatningen kan synes mer tvilsomt. Det er ubestridelig at selv en som er 100% invalid – og har fått en ménerstatning tilpasset denne invaliditetsprosent – ved skade nr. 2 kan få en ytterligere redusert livsutfordelse. Etter Utvalgets syn bør det her vurderes supplerende regler som vil kunne gi en tilleggs ménerstatning i slike tilfelle, som neppe vil forekomme særlig ofte.

7.6 DET LIDTE INNTEKTSTAPET

Det lidte inntektstap skaper få problemer av rettslig karakter, jfr. fremstillingen ovenfor under "*Lidt inntektstap*" i pkt. 4.1.2. Ved den bruttofisering som legges til grunn, er det også enkelt å komme frem til erstatningsbeløpet med et enkelt regneprogram. Om renteberegningen, se "*Erstatning for lidte tap*" i pkt. 4.7.4.1. Den innvending som imidlertid kan gjøres her, er at skadelidte selv har små muligheter for å foreta disse beregningene, og at advokater som ikke er godt inne i personskadeoppgjør langt på vei lar forsikringsselskapene foreta dem.

Utvalget vil presentere tre mulige modeller for å forenkle beregningen av lidt inntektstap. Modellene kan betegnes brutto minus brutto-metoden, tabellmetoden og kapitaliseringsmetoden.

Brutto minus brutto.

I stedet for å regne ut netto tap etter skatt og «bruttofisere» tapet, kan årlig lidt tap beregnes som differansen mellom bruttoinntekten før og etter skaden. Dette gir samme resultat som nettometoden i en del tilfelle. I de fleste tilfelle vil metoden imidlertid medføre en viss overkompensasjon. Det skyldes for det første at en skadelidte som går over på trygd oppnår fradrag i skatt, såkalt særfradrag. Pensjonister oppbærer normalt fullt særfradrag (17 640 kroner for 1994) mens mottakere av atføringspenger normalt oppbærer halvt særfradrag. For det andre beskattes atføringspenger og uførepensjon lempeligere enn arbeidsinntekt, ved at pensjonsavgiften er lavere. I 1994 var pensjonsavgiften 7,8% for arbeidsinntekt og 3% for pensjon

og attføringspenger. For det tredje vil en inntektsreduksjon ofte medføre redusert toppskatt, siden toppskatten er progressiv. For det fjerde tar ikke metoden hensyn til sparte utgifter som følge av at skadelidte ikke lenger er i arbeid, for eksempel i form av reiseutgifter til arbeid og fagforeningskontingent.

Disse momentene gjør at «brutto minus brutto»-metoden ikke gir et økonomisk korrekt resultat. Forskjellene, som kan være betydelige, går i skadelidtes favør og vil sannsynligvis medføre høyere forsikringspremier.

Som en variant kan «brutto minus brutto» korrigeres ved å trekke fra sparte utgifter i arbeid. Da unngås fortsatt skatteregnestykker ved tapsberegningen, samtidig som resultatet blir mer økonomisk korrekt.

Tabellmetoden.

Det er mulig å utarbeide en tabell der det er oppgitt årlig erstatning brutto på de ulike inntektsnivåer. Erstatningsbeløpet kan angis i antall grunnbeløp, slik at stadige revisjoner av tabellen ikke er nødvendig. Renteberegning kan tenkes eliminert ved at grunnbeløpet på oppgjørstidspunktet benyttes.

Når tabellen utarbeides kan særfradrag, sparte utgifter i arbeid o.l. innarbeides i tabellen ut fra gjennomsnittsbetraktninger. Tabellmetoden forutsetter at det fastsettes en ervervsmessig uføregrad i den enkelte skadesak.

Det kan tas utgangspunkt i skala med inntektsgradering tilsvarende den som ble valgt i forskriften om standardisert erstatning ved yrkesskader, § 3-2. Eventuelt kan det utarbeides en mer fingradert tabell, for eksempel ved å legge inn 10 eller 20 forskjellige inntektsnivåer.

Kapitalisering fra skadedato.

Hele beregningen av lidt tap kan i prinsippet bortfalle, ved at tap i fortid og fremtid ses under ett. I stedet for å kapitalisere fremtidig tap fra oppgjørstidspunktet, kapitaliseres tapet med tilbakevirkning fra skadedato.

I kapitaliseringen ligger det en forutsetning om at skadelidte oppnår forrentning av erstatningsbeløpet. Denne forutsetning er selvsagt ikke holdbar for perioden fra skadedato til oppgjørstidspunktet, siden skadelidte ikke har hatt beløpet til disposisjon i perioden. Modellen må derfor korrigeres ved at skadelidte tilstås rente av erstatningsbeløpet fra skadetidspunktet inntil oppgjørstidspunktet. Renten bør i så fall dekke avkastningen skadelidte forutsettes å oppnå gjennom kapitaliseringen, og skatt av avkastningen.

En slik modell ville neppe være anvendelig med mindre skadelidte tilstås å konto utbetalinger i tiden frem til oppgjørstidspunktet. Den første tiden etter inntektsbortfall vil for mange skadelidte fortone seg som den vanskeligste, for eksempel p.g.a. låneforpliktelser som skadelidte uforutsett ikke lenger klarer å betjene.

Modellen forutsetter at erstatningen skattemessig regnes som erstatning for tap i fremtidig erverv.

Dersom det ikke foretas ordinær kapitalisering, fordi fremtidig inntektstap utmåles ut fra tabeller, kan prinsippet om utmåling av tapet fra skadetidspunktet bygges inn i tabellene. For eksempel kan yrkesskadeforskriftens § 3-3 jfr. § 1-4 endres slik at alder på skadetidspunktet benyttes i stedet for alder på oppgjørstidspunktet.

I mange saker blir ikke skadelidte varig ufør, men det oppstår tap i en begrenset periode, for eksempel i en attføringsperiode. I slike tilfelle vil det også være teoretisk mulig å anvende «kapitaliseringsmetoden», men det kan virke kompliserende og lite hensiktsmessig.

Oppsummering.

Utvalget antar at behovet for å standardisere beregningen av inntektstap i fortid er begrenset. Riktignok er det verdifullt at skadelidte forstår og kan etterprøve beregningene. Dagens nettometode er imidlertid vel innarbeidet, og byr på få problemer for profesjonelle brukere. Utvalget vil derfor ikke tilrå endringer i beregningsmåten av inntektstap i fortid.

7.7 UTGIFTSPOSTENE

7.7.1 Innledning

Det skillet mellom påførte utgifter og fremtidige utgifter som oppstilles i skl. § 3-1 første ledd er et skille i tid, dvs. et skille mellom når utgifter påløper. Dette skillet har liten betydning for spørsmålet om hvilke utgifter som kan kreves erstattet. Da det i praksis særlig er om omfanget av fremtidige utgifter det oppstår tvist, vil drøftelsen av utgiftene bli knyttet til dem.

7.7.2 Særlig om fremtidige merutgifter

Som det vil fremgå av fremstillingen ovenfor under 4.1.5, er denne posten i de senere årene blitt vesentlig i mange oppgjør, smln. også det tallmaterialet som fremgår av domsoversikten under "*Skjønnsэлеmentene illustrert ved rettspraksis*" i pkt. 7.3.13. Så sent som i 1981, da Sevaldsen-dommen ble avsagt, lå kravene – med enkelte unntak – her på et beskjedent nivå. I Sevaldsen-saken ble det tilkjent 30 000 kroner her. I dag fremsettes det krav om erstatning for fremtidige utgifter som ofte går opp i millionbeløp og som ligger på linje med eller overstiger de øvrige erstatningspostene. Det høyeste krav som er fremsatt ved en domstol her nærmet seg 30 millioner kroner. Etter Skoland-saken vil krav av en slik størrelsesorden – som gjaldt fremtidige utgifter til bolig og pleie utenfor institusjon – neppe forekomme i fremtiden.

På den annen side innebærer ikke Skoland-dommen noe generelt tak på erstatningsnivået for utgifter, det kan f.eks. nevnes at Gulating lagmannsrett i dom av 2. mai 1994 (ikke rettskraftig) tilkjenner en erstatning på i underkant av 5 millioner kroner for fremtidige utgifter. Det ble vist til Skoland-dommen i premissene.

Skillet mellom de utgifter som gjelder lidt tap og det krav som gjelder erstatning for fremtidige utgifter, går som tidligere nevnt på det tidspunktet erstatningsoppgjøret finner sted. Kravet om dokumentasjon er nødvendigvis et annet ved påførte utgifter enn fremtidige utgifter. Normalt må det fremlegges kvitteringer for påførte utgifter man ønsker erstattet. Det er således ikke noe prinsipielt skille mellom dem. Utgangspunktet er klart: også de fremtidige utgifter skal erstattes fullt ut. Når de dekkes ved et kapitalbeløp, skal det både skje en neddiskontering og et påslag for skatteulempen.

At erstatningen for fremtidige utgifter ofte gir grunnlag for uenighet, skyldes flere forhold. Det ligger i sakens natur at de er vanskelige å beregne, både fordi omfanget av dem blir skjønnsmessig og fordi det kan være uklart hvordan skaden vil utvikle seg i fremtiden. I tillegg er det usikkert hvilke ytelser skadelidte vil få fra det offentlige i fremtiden og utviklingen av nivået på disse offentlige ytelser. Men det er også ofte uenighet om hvilke utgiftsposter som er nødvendige følger av skaden, og hvor langt skadelidtes plikt til etter evne å begrense skaden skal gå, og således i det hele hvilke utgifter som er gjenstand for erstatning.

Mange utgifter vil bli dekket av folketrygden, og er således ikke utgifter for skadelidte. Om hvilke utgifter dette er, vises til fremstillingen i "*Fortsettelse – hvilke*

utgifter skadelidte kan kreve dekket av det offentlige" i pkt. 4.1.6. Skadelidte er pliktig til å søke utgiftene dekket av det offentlige før man fremmer krav overfor den ansvarlige eller forsikringsselskapet.

En utgift er erstatningsmessig når den er en rimelig og nødvendig følge av skaden. Etter Utvalgets erfaring er forsikringsselskapene ved vurderingen av hva som er rimelig og nødvendige utgifter litt romslige i den første tid etter skaden. Ulike forsøk på behandling blir ofte dekket innen rimelige grenser, selv om de senere vil falle utenfor hva som kan kreves erstattet. Skadelidtes plikt til å begrense skaden betyr ikke at han eller hun må avholde seg fra å forsøke normale nærliggende behandlingsalternativer som kan gi resultater. Rimelige behandlingsutgifter som er basert på en forsvarlig medisinsk vurdering og en saklig begrunnet optimisme bør således dekkes i den første tid etter skaden. Det er imidlertid tvilsomt om det erstatningsrettslige vern strekker seg så langt i dag.

En noe annen form for utgifter ble vurdert i en nylig avsagt dom av Hålogaland lagmannsrett (av 8. juli 1994), og som trekkes frem her fordi den illustrerer problemenes mangfoldighet. Fra dommen hitsettes:

«Lagmannsretten er i motsetning til herredsretten kommet til at det ikke er tilstrekkelig grunnlag for å tilkjenne fru A erstatning for utgifter til muskelstimulerende behandling ved B-klinikken. Det dreier seg i dette tilfellet ikke om medisinsk behandling eller fysioterapi, og heller ikke om annen behandling foreskrevet av lege, men om en form for alternativ behandling av naturmedisinsk karakter. Den sakkyndige har gitt uttrykk for at behandlingen ikke kan antas å ha noe medisinsk formål. ... Den omstendighet at hun ikke gir opp, men opprettholder et aktivt engasjement med sikte på å bekjempe sine problemer, kan i seg selv ha en gunstig psykologisk effekt og indirekte virke lindrende på de smerter hun plages av. Det ville imidlertid være å strekke rekkevidden av erstatningsansvaret for langt om det også skal dekke utgifter ved slik behandling. Det dreier seg slik lagmannsretten ser det, ikke om nødvendige eller rimelige følger av skaden som kan kreves dekket under erstatningen for økonomisk tap, men om et tiltak som skadelidte eventuelt må dekke ved anvendelsen av ménerstatningen, på linje med andre aktiviteter som kan bidra til å kompensere redusert livsutfoldelse som følge av skaden.»

Vedrørende de påførte utgiftene kan det være et problem at skadelidte og dennes advokat har benyttet en eller flere spesialister til å avgi erklæring som skadevolder/forsikringsselskapet ikke vil akseptere. Det oppstår da et spørsmål om skadevolder er pliktig til å dekke utgiftene til spesialisterklæringer. I den dommen av Hålogaland lagmannsrett som omtalt ovenfor uttaler lagmannsretten om dette:

«I utgangspunktet kan skadelidte kunne kreve erstatning for nødvendige utgifter forbundet med å bringe skadens omfang på det rene og dermed dokumentere det økonomiske tap som kreves erstattet av skadevolder. Dette kan inkludere engasjement av sakkyndig bistand. I personskadeoppgjør der skaden skal dekkes av et forsikringsselskap, hvor ansvaret er erkjent, er det imidlertid vanlig at partene etablerer et samarbeid om beregningen av riktig erstatning. Hvor utarbeidelse av spesialisterklæring er nødvendig – som her – er det vanlig at partene i fellesskap finner frem til en spesialist som kan aksepteres, og at forsikringsselskapet dekker kostnadene forbundet med dette. Forsikringsselskapet har imidlertid ikke rett til ensidig å utpeke spesialist, og dette er heller ikke hevdet, selv om et brev av 3. oktober 1989 kan være noe uheldig formulert.

Lagmannsretten går ut fra tvisten mellom partene om valg av spesialist i nærværende sak, skyldes at det – også innenfor det medisinske fagmiljø – har vært noe ulik oppfatning om bedømmelsen av den medisinske invalidi-

tet som følge av nakkeslengskader. Diskusjonen har ikke vært begrenset til fagtidsskrifter. ... Forsikringsselskap D hadde på forhånd gitt klart uttrykk for at valget av nevrolog C var uakseptabelt, og at man ikke ville akseptere det resultat han kom til. Bakgrunnen for dette er ikke at hans formelle kvalifikasjoner er trukket i tvil, men at han har markert seg sterkt som talsmann for å oppjustere den medisinske invaliditet som følge av whiplash-skader. Hans alminnelige oppfatning reflekteres også i hans vurdering av den medisinske invaliditet i enkeltsaker.

Lagmannsretten finner etter en samlet vurdering av de momenter som er nevnt at skadelidtes innhenting av spesialisterklæring fra nevrolog C i dette tilfelle ikke kan kreves erstattet av forsikringsselskap D, idet kostnadene ikke kan anses som nødvendige eller rimelige følger av skaden.»

Utvalget har nøye vurdert om det er mulig med noen generell standardisering av utgifter. For lite utgifter antas dette ikke hensiktsmessig, jfr. det som er uttalt foran under dette punktet.

Når det gjelder fremtidige utgifter vil derimot en standardisering være avklarende og ønskelig. Et vesentlig argument i denne forbindelse er at fremtidige utgifter er en erstatningspost som det ofte er uenighet om mellom partene og hvor det skjønnspregede element er betydelig. Samtidig er det usikkerhet om dekningsomfanget.

En mulig modell for standardisering ut over yrkesskedeforskriftens modell kunne være å knytte erstatningsbeløpet for utgifter til den medisinske invaliditetsgraden etter en nærmere fastsatt tabell. Man kan tenke seg at 100% medisinsk invaliditet utgjør et visst antall G som så trappes ned med synkende medisinsk invaliditetsprosent. På grunn av det store mangfoldet av forskjelligartede skader og den store ulikheten i nødvendige utgifter for skadelidte med samme medisinske invaliditetsgrad vil imidlertid en slik standardisering ramme de skadelidte svært forskjellig. En person som er 20% medisinsk ufør behøver ikke å ha noen nødvendige utgifter, mens en annen person med samme medisinske uførhetsgrad men med en annen type skade kan ha årlige nødvendige utgifter av en ikke ubetydelig størrelsesorden. Noen vil få langt mindre enn full erstatning for sine nødvendige utgifter, mens andre vil få en klar overkompensasjon. Utvalget kan derfor ikke tilrå noen standardisering av det årlige fremtidige utgiftsbeløp på grunnlag av den medisinske invaliditet. Det vises forøvrig til Utvalgets forrige innstilling vedlegg I.

Selv om man ikke standardiserer det årlige utgiftsbeløp er Utvalget av den oppfatning at det er nærliggende å standardisere kapitaliseringsrenten jfr. foran "[Kapitaliseringsrenten](#)" i pkt. 7.5.2. Det bør videre vurderes å standardisere skatteulempetillegget for utgifter. Her må det i så fall utarbeides en gradert og relativt finmasket tabell for skatteulempe. I den forbindelse må vurderes nærmere om man skal bygge på Høyesteretts betraktninger i Skoland-saken.

Utvalget peker på at hvis man velger å standardisere kapitaliseringsrenten og skatteulempetillegget, vil det være nærliggende å utarbeide en tabell slik det fremgår av yrkesskedeforskriftens § 2-2 om fremtidige utgifter. Det bør imidlertid overveies tilpasninger i den tabellen som er unntatt der. Utvalget peker på at det må lages flere grupper for de som er mellom 16 og 35 år. Videre bør tabellen for de over 35 år overveies mer fingradert enn den som fremgår av § 2-2 i yrkesskedeforskriften i dag. Dette er vesentlig for at målsettingen om full erstatning skal oppfylles.

Engangsutgifter som fremtidig innkjøp av et teknisk hjelpemiddel, ombygging av leilighet eller lignende må vurderes konkret i det enkelte tilfelle som i dag. En sådan erstatning kommer således i tillegg til de årlige løpende utgifter. Avslutningsvis vedrørende de fremtidige utgifter peker Utvalget på at en nærmere avgrensning av hvilke utgifter som er erstatningsmessige i vesentlig grad vil forenkle erstat-

ningsutmålingen og redusere utmålingskonfliktene på dette området. Herunder kan blant annet vises til at når trygdemyndighetene avslår en persons søknad om grunnstønad med den begrunnelse at de ikke finner at vedkommende har tilstrekkelige utgifter til å komme over nedre grense for grunnstønaden, bør det erstatningsrettslig heller ikke være aktuelt å utmåle årlig utgiftserstatning over denne grense for de utgifter som omfattes av grunnstønaden.

Etter gjeldende rett er det på en rekke punkter uklart *hvilke* utgifter som kan kreves erstattet. Det skaper ofte betydelige problemer i oppgjørene, selv om beløpene ikke alltid er så store. Utvalget ser det derfor som en klar fordel om man her kunne avklare rettsstillingen så langt det er mulig. Det er nærliggende å reise spørsmålet om nødvendighetsbegrepet for utgifter i erstatningsretten bør tilsvare trygdens begrep.

Hvor skadelidte har behov for kontinuerlig pleie, utløser dette både krav mot skadevolderen og krav mot det offentlige. Det brevet fra Norske Kommuners Sentralforbund som er omtalt i "*Utvalgets sammensetning og mandat*" i kapittel 2, tar opp spørsmålet om ikke disse utgiftene i større grad enn nå bør veltes over på skadevolderen. For det enkelte skadetilfelle kan dette dreie som om meget betydelige beløp. Det er således to spørsmål som vi står overfor her: Hvor langt kan skadelidte kreve å få utgiftene til å bo utenfor institusjon dekket av skadevolderen, og i hvilken grad bør kommunen ha regress mot skadevolderen for sine utgifter?

Når det gjelder forholdet mellom skadelidte og skadevolderen, anser Utvalget gjeldende rett slik den ble utformet i Skolanddommen som hensiktsmessig og riktig.

Spørsmålet om kommunens regressrett anser ikke Utvalget som dets oppgave å utrede nærmere. Men det vil være best i overensstemmelse med den alminnelige regel om avskjæring av trygdens og pensjonsinnretningenes regressrett i skl. § 3-7 at heller ikke kommunene kan gjøre regress gjeldende for ytelser etter sosiallovgivningen.

7.7.3 Forholdet mellom merutgifter og ménerstatningen

På en annen kant ligger spørsmålet om avgrensningen mellom fremtidige utgifter og ménerstatningen. I praksis kommer spørsmålet særlig opp om i hvilken utstrekning en utgiftspost fanges opp av ménerstatningen, og således ikke kan tas med under beregningen av de fremtidige utgifter. Dette er en hensiktsmessig angrepsvinkel, idet ménerstatningen i stor grad er gitt ved konstateringen av den medisinske invaliditet.

Denne avgrensningen byr ofte på tvil. I Skolanddommen bemerket førstvoterende at det var «grunn til å vurdere forholdet mellom ménerstatning og utgifter i forbindelse med det pågående lovarbeid om erstatningsreglene».

Til dette vil Utvalget bemerke:

Som påpekt av *Jerstad* (s. 296) løser man ikke dette grensedragningsproblemet ved å vise til at ménerstatningen skal dekke ikke-økonomisk tap, mens utgiftserstatning skal dekke et økonomisk tap. En del betalte utgifter vil være knyttet opp mot livsutfoldelse, som skal kompenseres gjennom ménerstatningen. Som eksempel nevner *Jerstad* egenandelen når en hjemmehjelp har som oppgave å assistere ved sosialt motiverte fritidsaktiviteter.

Ved grensedragningen bør det i stedet ses hen til hva utgiften skal kompensere for. Er utgiften av en slik art at den skal kompensere livsutfoldelse må den anses omfattet av ménerstatningen. Skal den ikke kompensere for livsutfoldelse bør utgiften erstattes særskilt om den er rimelig og nødvendig.

Ménerstatningens kompensasjonsformål kan forenklet deles i to grupper, som begge er knyttet til livsutfoldelsen. Den første gruppens formål består i å utøve til-

svarende aktiviteter som før skaden, slik at det brukes av ménerstatningen til å dekke ekstrautgifter i den forbindelse. Hvis skadelidte for eksempel er blitt avskåret fra å gå på ski til sin hytte på fjellet, kan ménerstatningen gi rom for å kjøpe sne-scooter som benyttes for transport dit. Den andre gruppen formål knytter seg til *alternative aktiviteter*. Hvis skadelidte i eksemplet foran benytter ménerstatningen til sydenturer fordi skiferie i påsken ikke lenger er mulig, er erstatningen benyttet til alternativt formål.

For begge grupper aktiviteter oppstår avgrensningsspørsmål i forhold til utgifter. Avgrensning synes særlig å være aktuelt i tre sammenhenger. Det må avgrenses mot 1) medisinske formål, 2) formål tilknyttet biologiske behov og 3) sosialmedisinske formål.

1. Avgrensningen mot medisinske formål er i Skolanddommen drøftet gjennom vurderingen av hva som kan betraktes som en *medisinsk nødvendig* følge av skaden. Såvel nødvendighet i forhold til skadelidtes fysiske som psykiske helse bør tillegges vekt. Ved vurderingen av hva som er medisinsk nødvendig, bør man etter Utvalgets syn som hovedregel følge trygdens vurdering, dog vil man unntaksvis være åpne for en noe videre ramme. En vesentlig annen vurdering erstatningsrettslig enn trygderettslig vil gi opphav til unødige mange tvister. I og med at skadelidte har krav på nødvendig medisinsk behandling av det offentlige vil det også bli dårlig samsvar i reglene hvis den trygderettslige og den erstatningsrettslige vurdering er forskjellig. Erstatningsrettens krav er jo at utgiftene skal være nødvendige og rimelige. Det medisinske formål er den relevante begrunnelse, idet utgiften atskiller seg fra det sosiale formålet/livsutfoldelsen. Slike utgifter vil imidlertid i vesentlig grad bli dekket av trygden, og det er i første rekke en offentlig oppgave å dekke utgifter til varig og midlertidig helbred og smertelindring.
2. Det bør også ytes særskilt erstatning for utgifter som kompenserer biologiske behov av ulike slag. Utgifter til stell, pleie og tilsyn er eksempler. Om slike utgifter kun er tilknyttet fritidsaktiviteter er det rimelig å anse utgiftene som omfattet av ménerstatningen. Er behovet for stell, pleie og tilsyn ansett som døgnkontinuerlig bør derimot ikke slike utgifter anses omfattet bare av ménerstatningen selv om sosialt motiverte aktiviteter utøves, se nærmere *Jerstad* s. 297.
3. Utgifter som skal dekke sosialmedisinske behov utgjør den tredje gruppen. Av Høyesteretts dom i Skolandsaken fremgår det at slike utgifter skal erstattes separat. Det har nok vært vanlig å betrakte en utgift som *enten* omfattet av ménerstatning, *eller* som en erstatningsmessig separat utgift. Denne type utgifter vil imidlertid ofte være knyttet til aktiviteter som til dels må anses omfattet av ménerstatningen. Livsutfoldelse vil på den annen side ofte ha et sosialmedisinsk element i seg, ved at skadelidte er avhengig av livsutfoldelse for å opprettholde sitt funksjonsnivå. Det må da skjønnsmessig foretas en fordeling av hva som skal erstattes særskilt, og hva som skal anses omfattet av ménerstatningen. I Skolandsaken ble besøk utenfor institusjonen delvis erstattet særskilt på bakgrunn av at skadelidte ikke fikk tilstrekkelig stimulering ved institusjonsoppholdet.

Utvalget vil konkludere med at grensdragningen mellom ménerstatning og utgiftserstatning som Høyesterett foretok i Skolandsaken kan presiseres på enkelte punkter. Utvalget mener imidlertid slik presisering vanskelig kan skje i lovs form. Utgiftstypene er såvidt mangeartede at det vil være vanskelig å finne dekkende formuleringer som samtidig er presise. Det bør derfor fortsatt overlates til praksis å trekke opp grensen mellom ménerstatning og utgiftserstatning. Ved grensdragnin-

gen finner Utvalget at Høyesteretts dom i Skolandsaken utgjør et godt utgangspunkt.

7.8 «KAN»-REGELEN I SKL. § 3-1 TREDJE LEDD I.F

Etter skl. § 3-1 tredje ledd i.f kan det tas hensyn til private forsikringer, herunder individuelle kapitalforsikringer, når erstatningen skal utmåles, se nærmere ovenfor 4.1.4.5. Utbetalingene under yrkesskadeersikringen er imidlertid ubeskåret av slike forsikringer.

Utvalget har delt seg i synet på spørsmålet om å endre eller eventuelt oppheve «kan»-regelen i skl. § 3-1 tredje ledd siste pkt. I Skoland-dommen ble erstatningen redusert med 150 000 kroner på grunn av forsikringer opp mot 900 000 kroner.

At fradraget her ble ca. 1/5 av forsikringsbeløpet, kan ikke ses på som uttrykk for en generell norm. Det man vet, er at fradrag i denne størrelsesorden kan være riktig når forsikringene er så betydelige, og erstatningsbeløpet noe over 1,5 mill. kroner. Men dommen gir liten veiledning hvis ett eller begge av disse to beløpene endres, f. eks. forsikringssummer på 600 000 kroner og et tap ellers på 800 000 kroner.

Dersom der er ønskelig kan flertallet (Riisa, Stenwig og Vigen) ikke se at det er noe problem å standardisere «kan»-fradraget ut fra Høyesteretts dom i Skolandsaken som en generell norm. Det bør for det første settes en nedre grense hvor forsikringer under en viss størrelse ikke medfører fradrag. Dette gulvet kan på bakgrunn av praksis f.eks. settes til 8 G. For den andel av forsikringsbeløpet som overstiger denne grensen kan man f.eks. trekke fra 25% opp til 1 million kroner og 50% av overskytende beløp. Det bør videre settes et tak for hvor stort fradraget totalt kan være. Fradraget bør ikke overstige 1/3 av totalerstatningen for mén, fremtidig ervervstap og fremtidige utgifter. I normaltillfellene vil da en forsikringsutbetaling på 1 mill. kroner gi et fradrag på 25% av 700 000 kroner som utgjør 175 000 kroner.

Flertallet vil understreke at man må se en eventuell standardisering av «kan»-fradraget, i sammenheng med andre endringsforslag, f.eks. forslaget om å innføre «tak» på erstatningsbeløpet. Utvalgets flertall ser ikke noen grunn til å særbehandle yrkesskadene på dette punkt og foreslår derfor at tilsvarende standardfradrag innføres der hvis denne løsning velges for den vanlige erstatningsrett. Velger man å beholde nåværende regel i den vanlige erstatningsrett bør overstående standardiseringsforslag overveies innført under yrkesskadeerstatningen. Unntak gjøres når partene uttrykkelig har avtalt at forsikringen ikke skal komme til fradrag.

Utvalgets mindretall (Lødrup og Skårberg) mener at «kan»-regelen i skl. § 3-1 tredje ledd siste pkt. bør oppheves. Bestemmelsen innebærer i praksis at skadevolderen (forsikringsselskapet) får en fordel av ytelser andre har betalt. Med den usikkerhet som ligger i om erstatningsbeløpet virkelig på sikt vil dekke det faktiske tap, bør det være adgang til å kjøpe seg trygghet uten at den delvis skal komme skadevolderen tilgode. Utvalget ser spørsmålet om fradraget skal beholdes som et spørsmål om rimelighet: Er det rimelig at skadevolderens ansvar (i praksis det beløp som forsikringsselskapet betaler ut) skal påvirkes av at skadelidte har ønsket en trygghet og betalt for denne? At forsikringen i en del tilfelle kommer mer tilfeldig, f. eks. som følge av at man har betalt en reise med et bestemt kredittkort, bør ikke endre dette. Et bortfall av «kan»-regelen er etter mindretallets syn naturlig hvis det settes et «tak» på erstatningsbeløpet, se ovenfor "*Bør det settes et «tak» på den inntekt som er relevant ved erstatningsutmålingen?*" i pkt. 7.5.6.

7.9 ERSTATNING FOR TAP AV FORSØRGER

7.9.1 Innledning

Den erstatning som ytes for tap av forsørger inneholder enda flere skjønnsmomenter enn de øvrige erstatningspostene som er vurdert ovenfor. Ved at det er forsørgertapet det skal ytes erstatning for, blir ikke beregningen knyttet opp mot det økonomiske tapet på samme måte som ved personskader ellers. Hvilke ytelser fra avdøde som var forsørgelse og som bortfaller i fremtiden, blir således skjønnsstemt. Men dette skal etter loven vurderes mot den etterlattes evne til å forsørge seg selv. Har den etterlatte fullt ut evnen til selvforsørgelse, skal det normalt ikke ytes erstatning for tap av forsørger.

Etter Utvalgets syn er det vanskelig å fastslå noe nivå i praksis på forsørgertaps-erstatningene. Dette skyldes hovedsaklig at de individuelle forskjeller ved tap av forsørger er svært store. Tilfellene varierer fra der hvor dødsfallet ikke medfører noe forsørgertap til det motsatte ytterpunkt hvor tapet er over 1 million kroner. Det synes imidlertid som om de oppgjør som skjer i minnelighet mellom forsikringselskapene og de etterlatte, ligger noe høyere enn de beløp som tilkjennes ved domstolene. De oppgjør som har funnet sted etter enkelte større ulykker, se ovenfor under "*Erstatningsoppgjøret ved noen større ulykker*" i pkt. 4.10, ligger på nivåer som langt overstiger det som ellers blir gitt. Det synes også som forsørgertaps-erstatningene er vanskelige å fastsette, noe som leder til dels langvarige forhandlinger. Det er også uklart om erstatningen skal baseres på den forsørgelse som fant sted ved dødsfallet, eller om det også skal legges til grunn at avdøde ville hatt en inntektsutvikling som ville øket evnen til forsørgelse, og dermed erstatningen.

Antallet tilfelle årlig hvor det blir aktuelt å utmåle et forsørgertap er det ikke mulig å angi eksakt. Her har man ikke noen samlet statistikk som kan danne grunnlaget for et anslag. Utvalget vil imidlertid antyde at det for yrkesskadene del kan være rundt 50 tilfelle pr. år, og for bilansvaret noe over det dobbelte av dette. I denne forbindelse bør merkes at i over halvparten av alle dødsulykker etterlater ikke den omkomne seg noen vedkommende forsørget. Trafikkulykkene rammer ofte ungdom og eldre mennesker.

For øvrig vil de årlige tall her bero på om det skjer større ulykker, noe som særlig kan tenkes i sjø- og luftfarten.

Om erstatningsnivået i rettspraksis, vises til oversikten i "*Erstatningsnivået*" i pkt. 4.3.3.

7.9.2 Utvalgets vurderinger

Etter Utvalgets syn kan det rettes en rekke innvendinger mot reglene om erstatning for tap av forsørger. Disse tapstilfelle er i seg selv spesielle, og usikkerheten om erstatning vil bli gitt og i tilfelle med hvor meget, er i seg selv en belastning. Det er de etterlatte som må skaffe til veie den nødvendige dokumentasjon som trengs for å foreta en tapsberegning. De etterlattes økonomi må vurderes i detalj, og hvor også fremtidsutsiktene i positiv eller negativ retning trekkes inn. Avdødes forbruk spiller også inn. Det er også et diskusjonstema i hvilket omfang forsikringer på avdødes hånd påvirker erstatningsutmålingen; etter loven er det lite tvilsomt at de har betydning for den etterlattes evne til selvforsørgelse.

Utvalget finner at den betydelige usikkerhet som normalt vil være til stede omkring den erstatning de etterlatte vil få, i seg selv er negativ. Hertil kommer at private forsikringer mot dødsfallsrisiko ved en ulykke er meget rimelige, hvis yrkesskadene holdes utenfor (og de er allerede dekket av arbeidsgiveren opp til satsene etter yrkesskadeforskriften). De rent sosiale aspekter ved forsørgertaps-erstatningen

er betydelige. Mot denne bakgrunn er det atskillig som taler for at nivået for forsørgertapserstatningen blir relatert mer til dens sosiale aspekt enn en skjønnsmessig vurdering av det enkelte skadetilfelle basert på «full erstatning» for forsørgertapet. De som ønsker en egen sikring utover dette nivået, kan som nevnt for en billig penge kjøpe seg den ved en ulykkesforsikring. Dermed gis den enkelte familie visshet om økonomien hvis forsørgeren (eller en av dem) skulle falle fra. Utvalget er av den oppfatning at hensynet til forutberegnelighet her veier tungt.

Ved den sterkt skjønnsmessige utmåling vi har i dag, vil erstatningen ofte bero på de etterlatte og deres advokaters evne og press samt forhandlingsdyktighet. Utvalget kan vanskelig tro at det her er mulig med en ensartet praksis.

Utvalget vil videre peke på at det kan virke støtende at mange etterlatte får erstatninger som ligger betydelig under det andre har fått ved større ulykker. Selv om man beveger seg på et område hvor følelsene er sterke, må det i en rettspolitisk diskusjon være tillatt å konfrontere oppgjøret etter «Alexander Kielland» og «Scandinavian Star» med oppgjørene etter flyulykken i Brønnøysund den 6. mai 1988. De sistnevnte oppgjør skjedde etter de nivåer som ellers er vanlig her i landet i slike saker, se nærmere ovenfor "*Utmåling av erstatningen*" i pkt. 4.3.2. Til illustrasjon for dette meget sentrale poeng, vil Utvalget nevne dommen av Brønnøysund herredsrett den 1. juli 1992. Den omkomne var hustru og mor til ett barn, født i 1986. Hun hadde en årlig inntekt på 142 000 kroner. Etter matematiske beregninger fant retten at på bakgrunn av den etterlatte ektemanns antatte fremtidige inntekter (som var relativt beskjedne), ville han være i stand til å forsørge seg selv. Men retten la til grunn at det måtte ytes en viss erstatning for det tap de etterlatte led ved bortfallet av en hustru og mors innsats i hjemmet. På skjønnsmessig grunnlag ble erstatningen her satt til 100 000 kroner. Den totale erstatningen for lidt forsørgertap og merutgifter til barnepass ble 245 000 kroner for begge etterlatte (barnet fikk av dette 80 000 kroner). Dommen ble påanket, men det bli inngått forlik i desember 1993, som medførte en total erstatningssum til ektefelle og barn på omkring 600 000 kroner. Den andre saken som gikk til domstolene, er inntatt i RG 1992 s. 198 (Brønnøy). Her fikk hustruen en erstatning på 400 000 kroner, og en mindreårig datter 100 000 kroner. Ektemannen og barnet i den førstnevnte saken ville – så langt Utvalget tolker avtalen – ved Scandinavian Star-oppgjøret fått henholdsvis 713 200 kroner og 361 800 kroner. Totalutbetalingen ville således blitt noe over dobbelt så høy.

Spørsmålet som reiser seg er om en slik forskjellsbehandling har grunnlag i de hensyn som rettsreglene på dette området skal tjene.

Ved erstatning for tap av forsørger vil et fast erstatningsbeløp også gjøre oppgjøret enkelt, og det kan gå raskt.

Utvalget vil også vise til den oversikten som er gitt ovenfor under "*Innledning*" i pkt. 7.9.1, jfr. 4.3.3 over nivået i rettspraksis. Utvalget kan ikke se at de svært varierende erstatningsbeløp utelukkende kan skyldes forskjeller i faktum i den enkelte saken, men også ulik skjønnsutøvelse. Her kan også nevnes at spørsmålet om skattepåslaget løses forskjellig. Når det eksempelvis i RG 1992 s. 198 (Brønnøy) og RG 1992 s. 1086 (Karmsund) ble satt til 40%, er det nok betydelig over hva som ville blitt resultatet etter den plasseringsplikt som ble lagt til grunn i dommene fra 1993. I RG 1993 s. 460 (Drammen) ble påslaget bare 13%, bl. a. under henvisning til skattereformen.

Utvalgets flertall (Lødrup, Skårberg og Stenwig) mener at forsørgertapserstatningen bør standardiseres.

Hvis erstatningen for tap av forsørger skal ytes etter faste satser, blir det grunnleggende spørsmålet om hvilket nivå som skal legges til grunn. På bakgrunn av nivåene så langt rettspraksis kan gi veiledning, foreslo Utvalgets flertall at utgangspunktet for erstatningen til ektefelle/samboer for yrkesskadene skulle være 12 G,

mens et mindretall gikk inn for 15 G, som også ble resultatet. Med G på 38 080 kroner utgjør 12 G 456 960 kroner og 15 G 571 000 kroner hvis avdøde var 46 år eller yngre, og med en avtrapping på 5% for hvert år avdøde var over 46 år. Erstatningen til barn ble satt fra 6,5 G (247 520 kroner) fallende til 1 G etter barnets alder.

Som et grovt gjennomsnitt antar Utvalget at en erstatning på 15 G ligger i overkant av hva som ytes etter gjeldende rett, selv om det er eksempler på høyere beløp, jfr. oversikten i "*Erstatningsnivået*" i pkt. 4.3.3. Utvalget antar imidlertid at det nivået som er satt for yrkesskadene, også bør gjelde for de øvrige skadetilfelle, dersom man ønsker å ha forsørgertapserstatningen etter faste satser. Ved vurderingen av om det bør innføres ensartede satser, vil Utvalget vise til at i flere av de oppgjør som er omtalt ovenfor, la man ikke vekt på det individuelle tapet .

Økonomisk sett synes en eventuell overkompensasjon å ha liten betydning for premienivå og forsikringsselskapenes utgiftsside. Antall erstatningstilfelle er som nevnt få, og usikkerheten om nivået er i seg selv negativ. Den mulige overkompensasjon som ligger her, vil i hvert fall langt på vei bli oppveiet av de besparelser som oppnås administrativt og av at behovet for juridisk bistand blir mindre, og ihvertfall mindre tidkrevende. Det samme gjelder den overkompensasjon som kan tenkes hvor den etterlatte har evne til selvforsørgelse. Med de tallmessig få tilfeller hvor det blir aktuelt med forsørgertapserstatning, kan en eventuell overkompensasjon i et mindretall av disse etter flertallets syn ikke få innflytelse på premienivået.

Utvalgets flertall vil etter dette konkludere med at det er grunn til å innføre faste satser for forsørgertapserstatninger etter det mønster som er gitt i forskriften om erstatningsutmålingen for yrkesskader "*Personskadenes omfang – statistikk*" i kapittel 6. Eventuelle justeringer i den må da også få anvendelse utenfor yrkesskadenes område.

Et ensartet oppgjør ved tap av forsørger bør også innebære at forsikringer finansiert av avdøde eller arbeidsgiver ikke skal influere på erstatningens størrelse.

Lødrup og Skårberg vil også vise til at en som ønsker seg og/eller de nærmeste en særlig trygghet mot at det inntreffer en ulykke, bør være sikret at denne trygghet blir et tillegg til erstatningen. Det er også en trygghet som i pris er overkommelig for de aller fleste.

Om det bør skje fradrag for arbeidsgiverfinansierte pensjoner, er mer tvilsomt. Utvalgets flertall er imidlertid kommet til at dette ikke bør finne sted.

Utvalget vil dog nevne forskjellen mellom samboere og ektefeller. Samboere hvor avdøde hadde kollektiv tjenestepensjon eller var offentlig ansatt, vil ved dagens regelverk ikke få etterlattepensjon i motsetning til gifte. Forsørgertapet blir således av en helt annen størrelse hvor etterlatte ble forsørget av avdøde, men ikke var gift med vedkommende.

Den tradisjonelle begrunnelse for et slikt syn er erstatningsreglens funksjon, nemlig å gi skadelidte gjenoppretting for sitt tap. Skadelidtes skal ikke etter skaden komme i en bedre økonomisk situasjon enn tidligere. I dommen i Rt. 1950 s. 573 uttalte Høyesteretts flertall at det kunne lede til urimelig og «endog likefrem støtende resultater» om det ikke skulle kunne tas hensyn til en forsikring av vesentlig betydning for den forsørgedes økonomiske stilling. «Det kan endog hende at den forsørgedes økonomiske stilling på grunn av livsforsikringssummen er blitt vesentlig bedre stillet enn den var før forsørgerens død». Utvalgets flertall kan ikke se at en standardisert forsørgertapserstatning som eventuelt vil gi overkompensasjon til enkelte virker støtende. Erfaringene fra yrkesskadeforskriften, de standardiserte oppgjørene etter enkelte store ulykker, og erfaringene fra dansk og svensk rett viser etter flertallets syn at standardisering blir akseptert.

Utvalgets flertall vil også peke på at det her er naturlig med samme regler som for yrkesskader, og ser det ikke som ønskelig at disse blir endret. Det kan videre

vises til den danske regelen, som innebærer at den etterlatte mottar 30% av den standarderstatning som den omkomne ville fått om han eller hun var blitt 100% ufør, se nærmere ovenfor 5.2.2.7. Som nevnt i "*Sverige*" i pkt. 5.3. utmåles også forsørger- tapserstatningen i Sverige i det store flertall av tilfelle etter tilnærmet faste satser.

Utvalget vil peke på at fortsatt bør være et krav om at det forelå en faktisk forsørgelse.

Det som er sagt ovenfor i dette avsnittet, gjelder tilsvarende for erstatninger til barn som har mistet forsørgeren.

Utvalgets mindretall (Riisa og Vigen) finner det ikke riktig å foreta en generell standardisering til 15 G for forsørgertapet med et standardisert tillegg for antall barn avhengig av alder. Det er liten tvil om at etterlattepensjoner og forsikringsutbetalinger er av vesentlig betydning for de etterlattes evne til selvforsørgelse. Størrelsen av forsørgertapet vil derfor variere betydelig. Vurderingen av økonomi og inntektsforhold for etterlatte er ikke vesentlig mer spesiell enn for alvorlig skadde.

Som påpekt av Utvalget foran i "*Innledning*" i pkt. 7.9.1, er det vanskelig å fastslå noe nivå i praksis på forsørgertapserstatningene. Dette skyldes etter mindretallets oppfatning de store individuelle forskjeller på hva som er full erstatning for forsørgertapet ved dødsfallet. Den store spennvidde i de etterlattes forsørgertap gjør erstatningsutmålingen lite egnet for standardisering.

Mindretallet er av den oppfatning at forsørgertapsbestemmelsen ikke er spesielt vanskelig å håndtere i praksis. Det kan i den forbindelse pekes på at det er snart 20 år siden Høyesterett behandlet en forsørgertapssak, og det er få tvister om forsørgertap i underinstansene. Det forhold at enkelte som f.eks. ved «Scandinavian Star»-ulykken betaler erstatninger ut over lovens regler, kan ikke ses å gi grunnlag for å endre gjeldende rett.

Forsørgertapet vil reelt være helt forskjellig hvor en kvinnelig tannlege på 45 år mister sin ektemann kontra hvor en hjemmeværende husmor på 25 år i nyetablert bolig mister sin ektemann som driver et enmannsfirmas og har en skattbar inntekt på 400 000 kroner. Førstnevnte vil i realiteten antakeligvis ikke ha noe forsørgertap, mens sistnevnte har et meget betydelig tap. Mindretallet kan ikke se at prinsippet om full erstatning for tapet på noen måte oppfylles når disse to etterlatte skal få samme erstatning på 15 G. En rekke andre eksempler vil vise urimeligheten i lik erstatning for etterlatte i samme situasjon. To enkemenn på 40 år med to små barn hvorav den enes hustru var statsansatt og den andre jobbet i privat bedrift uten pensjonsordning vil komme helt forskjellig ut når man ser hvilke ytelser de får utbetalt i etterlattepensjon etc. etter hustruens død. Det er da vanskelig å forklare at de skal få samme forsørgertapserstatning. Mindretallet henviser for øvrig til forskjellen mellom samboere og ektefeller, jfr. ovenfor. Mindretallet deler for øvrig Høyesteretts syn i Rt. 1950 s. 573.

Skulle man eventuelt standardisere forsørgertapet burde dette i så fall etter mindretallets oppfatning legges på et betydelig lavere nivå – f.eks. 5 G (for tiden 190 400 kroner) for etterlatte ektefelle eller samboer med et begrenset tillegg for eventuelle barn og det reelle forsørgertap for de som kan dokumentere høyere tap etter dagens regler og for andre forsørgede.

7.10 ERSTATNING FOR IKKE-ØKONOMISK TAP

Med den utmålingspraksis som etterhvert har utviklet seg, byr ikke ménerstatningen etter gjeldende rett på vesentlige problemer ved erstatningsutmålingen. Det må anses for utvilsomt at ménerstatningen normalt skal fastsettes til et engangsbeløp hvor grunnbeløpet på oppgjørstidspunktet legges til grunn, og alderen på skadetids-

punktet. Det skal videre ikke beregnes renter av ménerstatningen før omfanget er klarlagt ved avtale eller dom.

Utvalget finner ikke grunn til å foreslå endringer i den praksis som er fulgt siden ménerstatningen ble innført i norsk rett i 1973. Den er i praksis langt på vei standardisert gjennom de utgangspunkter som ble lagt i Pallasdommen. Ytterligere forenkling er mulig gjennom å anvende en tabell; yrkesskadeforskriften kan her tjene som eksempel. Utvalget mener imidlertid at gjeldende rett fungerer tilfredsstillende.

Utvalget konstaterer videre at ménerstatningens nivåer er knyttet til yrkesskadeerstatningen tillagt en tredjedel. Ut fra dette skal det skje en individuell justering. Denne er i de aller fleste tilfelle meget beskjeden, men den holder muligheten åpen for vesentlige avvik i spesielle tilfelle. Også her finner Utvalget at praksis etter 1973 har vært hensiktsmessig, og at de nivåer ménerstatningen i dag ligger på er tilfredsstillende. Erstatningen kan for de høyeste invaliditeter komme opp i mellom 600 000 og 700 000 kroner.

Med den tilknytningen som det har vært forutsatt at det skal være mellom yrkesskadeerstatningen og ménerstatningen, finner Utvalgets flertall (alle unntatt Skårberg) at det ved kapitaliseringen er riktig å bruke Rikstrygdeverkets tabeller og den rentesats som brukes ved kapitaliseringen av yrkesskadeerstatningen. At det kan rettes visse innvendinger mot disse tabellene, er etter Utvalgets syn ikke relevant i denne forbindelse. Arbeidet bør her settes inn på å revurdere dette tabellverket. Ønsker man å frigjøre nivået for ménerstatningen fra yrkesskadeerstatningen tillagt en tredjedel, bør det skje etter friere rettspolitiske overveielser, og ikke ved å knytte rentefoten til den rente som anvendes ved utmålingen av erstatningen for det økonomiske tapet.

Det alminnelige nivå for ménerstatningen har ingen sammenheng med de faktorer som påvirker erstatningen for det økonomiske tapet, noe som bl.a. kommer til uttrykk ved at det ikke skjer noe påslag for skatteulempen. Flertallet finner at dagens nivå med topperstatningen opp mot 700 000 kroner for det ikke-økonomiske tapet er et tilfredsstillende nivå. G-tilknytningen innebærer at dette nivået tilpasses fallet i pengeverdien. Av disse grunner finner flertallet at det heller ikke kan være aktuelt å innføre Mitsems modell som mindretallet trekker frem nedenfor.

Flertallet vil også peke på at selskapene med dagens rentenivå ikke har noe særlig å vinne ved å trenere utbetalingen, når beløpet skal knyttes til G på oppgjørstidspunktet. Det er etter flertallets syn en klar fordel ved dagens sterkt standardiserte ménerstatning at beløpet kan utbetales raskt, noe som også gjøres i praksis.

Mindretallet (Skårberg) mener kapitaliseringsrenten bør settes til samme nivå ved beregning av ménerstatningen som ved beregning av erstatningen for fremtidig inntektstap og utgifter. Han mener det ikke foreligger noen tilstrekkelig grunn til å forskjellsbehandle ved beregningen av ménerstatningen. Som ved beregningen av fremtidig inntektstap og utgifter bør siktemålet være å finne frem til en egnet langtids realrente. Hvis kapitaliseringsrenten settes høyere enn realrenten vil ikke skadelidte kunne utta årlige beløp som forutsatt. Kapitaliserer man med 6% rente vil konsekvensen derved være at årlig ménerstatning blir lavere jo lenger kapitaliseringsperioden er. Unge skadelidte vil med andre ord motta lavere årlig ménerstatning enn eldre skadelidte. Mindretallet kan ikke se at det er hensyn som taler for å opprettholde en slik løsning. Det er selvsagt mulig å foreta endring av rentenivået gjennom en endring av Rikstrygdeverkets tabeller. På den annen side er det teknisk sett uproblematisk å anvende en annen rentefot i erstatningsoppgjørene enn den trygdemyndighetene anvender i trygdeoppgjørene. Det er fra før av en del elementer ved beregning av ménerstatning som atskiller seg fra beregningen av yrkesskadeerstatning, bl. a. hvilket tidspunkt grunnbeløpet knyttes til. Det utgjør ingen merbe-

lastning av betydning rent oppgjørsteknisk at også rentefoten atskiller seg fra trygdens rentefot.

Selv om ménerstatningen dekker ikke-økonomisk tap, må den gjøres om til en pengeytelse. Når man har funnet årlig yrkesskadeerstatning tillagt en tredjedel er det ikke noe i veien for å skille mellom fortid og fremtid, og kapitalisere fremtidstapet etter samme prinsipper som for andre poster. Fordelen vil være at skadelidte virkelig mottar årlige beløp som forutsatt. Med dagens modell reduseres den tilsiktede erstatning av skatteulempen. Dessuten innebærer kapitalisering fra skadedato fradrag for rente skadelidte forutsettes å oppnå frem til oppgjørstidspunktet, til tross for at skadelidte ikke har hatt beløpet til disposisjon. Det er i denne sammenheng også uheldig at selskapene med dagens system kan «tjene» på å vente lengst mulig med å utbetale ménerstatningen, siden renter som fradras erstatningen gjennom kapitaliseringen utgjør et høyere beløp enn det selskapet må betale tilknyttet regulering av grunnbeløpet.

Utvalget vil peke på at den medisinske invaliditetsgrad i en del tilfeller f.eks. ved løsemiddelskader blir satt lavt. Skadelidte kan ha en sterkt redusert livsutfoldelse. For disse skadetilfellenes vedkommende vil i mange tilfelle ménerstatningen ikke gi den kompensasjon for den reduserte livsutfoldelse som er en følge av skaden. Utvalget vil derfor peke på at det kan være behov for å vurdere nærmere invaliditetsfastsettelsen og/eller reglene om ménerstatning for denne type lidelser.

En revisjon av reglene om erstatning for oppreisning, «tort og svie» m.v. er under utredning av andre. Utvalget vil derfor ikke komme nærmere inn på de spørsmål som reiser seg her.

7.11 OM DEN STANDARDISERTE ERSTATNING TIL BARN, JFR. SKL. § 3-2A

7.11.1 Erfaringsmaterialet

Utvalget har rettet forespørsler til de selskaper som har behandlet erstatninger til barn med anmodning om svar på noen spørsmål om hvilke erfaringer man har høstet. Antall ferdigbehandlede saker synes å være i underkant av 100. Selskapene har ikke noen statistiske data, slik at man må gå til enkeltsakene for å finne svarene.

Det kan først konstateres at det er en jevn aldersspredning mellom de skadelidte. Norsk Pasientskadeerstatning har behandlet flere saker om hjerneskade i forbindelse med fødsler. Det er en klar tendens at oppgjørene er blitt enklere og tidsbesparende, når først invaliditeten har stabilisert seg. Det er videre pekt på at mindre barn generelt får en gunstig erstatning, fordi det ikke skjer noen neddiskontering, og fordi barn i stor grad kan tilpasse yrkesvalget etter uførheten.

Kritikken mot standardregelen har i det alt vesentlige gått på at den medisinske invaliditet i noen tilfeller ligger betydelig under den ervervsmessige uførhet. Det gir en for lav erstatning i forhold til en utmåling på tradisjonell måte. Det er også pekt på at hvor barn påføres nakkeskade (noe som imidlertid forekommer sjelden), vil den lave medisinske invaliditet gi en for liten erstatning. Også hode og ryggskader kan gi slike utslag. Det foreligger dommer hvor personer i tyveårsalderen er skadet og hvor den medisinske invaliditet er satt lavt, mens den ervervsmessige uførhet er 100%. Her kan nevnes en dom av Nedenes herredsrett av 23. august 1989 ble invaliditeten satt til 60% og uførheten til 100%; differansen her utgjorde 881 000 kroner. (Saken ble anket, men senere forlikt med et noe lavere beløp). En dom av Bergen byrett av 30. desember 1992 kan også nevnes. Her var skadelidte 15 år, og ble vurdert 30% medisinsk invalid, mens uførheten også her ble satt til 100%. Differansen her utgjør 1 072 000 kroner. Som Utvalget vil komme tilbake til, er dets syn at § 3-

2a bør endres for å fange opp den urimelighet som forskjellen mellom ervervsmessig invaliditet og medisinsk uførhet kan medføre.

I de aller fleste sakene har skadelidte vært bistått av advokat, noe som særlig skyldes uklarheten om de fremtidige utgifter.

7.11.2 Barneerstatningen sammenlignet med yrkesskedeforskriftens nivåer og nivået etter alminnelige utmålingsregler

Utvalget har vurdert om erstatningen med utgangspunkt i 40 G gir et riktig resultat i forhold til det nivået som ellers er lagt for ungdom over 16 år, og sammenhengen med standardsatsene etter yrkesskedeforskriften. Tallene er basert på et grunnbeløp på 37 300 kroner (G pr. 01.01.1994) og at den medisinske invaliditet og ervervs-messige uførhet ikke avviker vesentlig.

1. Standardisert erstatning til barn etter § 3-2a:

15 år – 100% medisinsk invalid

40 G

kr. 1 492 000

Beløpet dekker fremtidig ervervstap og ménerstatning

2. Standardisert erstatning etter yrkesskedeforsikringsloven:

15 år – 100% medisinsk og ervervs-messig ufør

§ 3-2 Grunnerstatning 22 G

kr. 820 600

§ 3-3 Jfr. § 1-4 Tillegg for alder

(Oppgjørstidspunkt satt til 1 år etter skaden)

kr. 820 600 x 82,5%

kr. 676 995

Total erstatning for fremtidig ervervstap

kr. 1 497 595

§ 4-1 Grunnerstatning for mén

Gruppe 9 er 5,5 G

kr. 205 150

§ 4-2 Jfr. § 1-4 tillegg for alder

60% av 5,5 G

kr. 123 090

Total ménerstatning

kr. 328 240

Total erstatning fremtidig ervervstap og ménerstatning:

kr. 1 825 835

Ved yrkesskade vil man i tillegg til ménerstatning motta yrkesskadeerstatning etter folketryktdloven § 11-8 på 454 594 kroner (gutt).

3. Vanlig erstatningsberegning § 3-1 – fremtidstap og § 3-2 ménerstatning

(A)

Antatt gjennomsnittlig lønnsinntekt kr. 180.000 og antatt pensjon kr. 95.000.

Årlig nettotap (forutsatt reiseutgifter kr. 6.000,- utgifter arbeid kr. 4.000)

kr. 37 602

Kapitalisert med 5% i 47 år., neddiskontering 4 år 5% rente og tillagt 23% skatteulempe gir fremtidserstatning

kr. 701 290

Ménerstatning gruppe 9 (gutt)

kr. 605 379

Total erstatning fremtidig ervervstap og mén	kr 1 306 669

(B)

Alternativ beregning hvor fremtidsinntekten endres til kr. 250.000 og yrkesstart settes tre år senere, slik at neddiskontering blir over 7 år.

Årlig nettotap	kr. 77 902
Total fremtidserstatning utgjør da	kr. 1 241 115
Ménerstatning gruppe 9 (gutt)	kr. 605 379
Total erstatning fremtidstap og mén utgjør	kr. 1 860 447

4. Utmålingsdifferanser mellom barneerstatning, standardisert erstatning ved yrkesskade og vanlig erstatningsberegning

Barneerstatning:	kr. 1 492 000
Standardisert erstatning ved yrkesskade:	kr. 1 825 835
Differanse:	kr. 333 835

Barneerstatning:	kr. 1 492 000
Vanlig erstatningsberegning (Alt. A)	kr. 1 306 669
Differanse	kr. 185 331

Barneerstatning:	kr. 1 492 000
Vanlig erstatningsberegning (Alt. B)	kr. 1 860 447
Differanse (Alt. B)	kr. 368 447

Standardisert erstatning ved yrkesskade	kr. 1 825 835
Vanlig erstatningsberegning (Alt. A)	kr. 1 306 669
Differanse	kr. 519 166

Standardisert erstatning ved yrkesskade	kr. 1 825 835
Vanlig erstatningsberegning (Alt. B)	kr. 1 860 447
Differanse	kr. 34 612

Til disse tallene vil Utvalget bemerke:

Standardisert erstatning etter yrkesskadeforsikringsloven for en 15 år gammel gutt som blir medisinsk overinvalid (mer enn 100% skadet) og 100% ervervsmessig ufør utgjør totalt 1 825 835 kroner for et antatt lønnsnivå inntil 7G – d.v.s. 261 100 kroner i gjennomsnittlig antatt fremtidsinntekt.

Ved vanlig erstatningsberegning etter skadeserstatningslovens bestemmelser vil en tilsvarende skadet 15 åring som får sitt erstatningsoppgjør når han er 16 år med en antatt fremtidig gjennomsnittlig lønnsinntekt på 180 000 kroner (sml. Høyesteretts avgjørelse i Ølberg- og Horseng-sakene) få en erstatning på 1 327 035 kroner. Benytter man isteden en gjennomsnittlig fremtidig lønnsinntekt på 250 000

kroner (alternativ B foran) og ser bort fra eventuelt fradrag for studielån utgjør totalerstatningen 1 846 494 kroner.

En sammenligning av erstatningsnivåene etter de tre forskjellige utmålingsreglene viser for det første at barneerstatningen gir noe høyere erstatning enn vanlig erstatningsberegning når lønnsnivået er stipulert til 180 000 kroner. Differansen utgjør 164 965 kroner for utmåling etter § 3-2a. Økes lønnsnivået til 250 000 kroner etter vanlig erstatningsberegning endres situasjonen. Barneerstatningen utgjør da 354 494 kroner mindre enn den vanlige erstatningsberegningen viser.

Sammenligningen mellom barneerstatningen og standardisert erstatning ved yrkesskade viser at sistnevnte gir en erstatning som er 333 835 kroner høyere enn barneerstatningen.

Ved et lønnsnivå på 180 000 kroner viser en sammenligning mellom standardisert erstatning ved yrkesskade og vanlig erstatningsberegning at yrkesskadeerstatningen blir betydelig høyere – 498 800 kroner. Heves imidlertid lønnsnivået til 250 000 kroner, gir det ikke utslag ved standardberegningen ved yrkesskade (jfr. laveste trinn 7G tilsvarer lønnsnivå 261 100 kroner) mens beregningen etter vanlig erstatningsrett øker med noe over 500 000 kroner. Erstatningene blir da nesten like – vanlig erstatningsberegning utgjør 20 659 kroner mer enn standardisert erstatning ved yrkesskade.

I Ølberg-saken var skadelidte 40 % medisinsk invalid. Dette ville gitt en erstatning på 596 800 kroner etter § 3-2a, med et grunnbeløp på 37 500 kroner. Med utgangspunkt i en inntekt på 180 000 kroner ble det årlige inntektstap anslått til ca. 50 000 kroner og erstatningen satt til 655 000 kroner. Hertil kom ménerstatningen fastsatt av lagmannsretten på 200 000 kroner.

7.11.3 Kritikken mot den standardiserte erstatning til barn – vurderinger

I en artikkel i Lov og Rett 1993 side 332 flg. tar advokat Robert Robertsen avstand fra regelen om standarderstatning til barn, og fremholder at den gir barn en erstatning som er skandaløst lav. Utvalget finner det riktig å gjengi hovedpunktene i kritikken, og knytte noen bemerkninger til den. Utvalget forutsetter i sine kommentarer at sammenligningen er basert på gjeldende rett, og ikke på en de lege ferenda vurdering av hva erstatningen for unge skadelidte bør være.

I artikkelen forutsettes det at skadelidte er like under 16 år på skadetidspunktet. Det legges videre til grunn at han *uten* skaden ville tjent gjennomsnittlig 180 000 kroner fra det år han fyller 20 år. Det forutsettes videre at skadelidte får en medisinsk uførhet på 50% og at den ervervsmessige uførhet blir 100%. Ménerstatningen forutsettes da etter vanlig erstatningsrett å utgjøre 200 000 kroner.

Det er først grunn til å merke seg at den medisinske invaliditet og ervervsmessige uførhet ikke settes likt. Denne forutsetningen river ned noe av fundamentet for en sammenligning med barneerstatningen. I forarbeidene forutsettes det at fastsettelsen av den varige medisinske invaliditet hos et barn som hovedregel gjenspeiler seg i tilsvarende fremtidig ervervsmessig uførhet. Når man blir skadet som barn, er tilpasningsdyktigheten så vidt stor at den ervervsmessige uførheten normalt vil bli *mindre* enn den medisinske invaliditet. Advokat Robertsen velger derimot det motsatte tilfellet under henvisning til at ca. 90% av skadetilfellene «kjennetegnes ved nevropsykologisk svikt, eller ved større skader av nevrologiske utfall». Utvalget er imidlertid ikke kjent med at dette gjennomgående er tilfelle, i hvert fall ikke ved skader på barn. Skal derfor tallene bli brukbare i en sammenligning, vil Utvalget først ta for seg normalt tilfellet, dvs. hvor den medisinske invaliditet ikke er mindre enn den ervervsmessige, og undersøke det. Deretter bør man reise spørsmålet om

regelen passer hvor denne forutsetningen ikke slår til. Etter Utvalgets syn rekker ikke Robertsens innvendinger i artikkelen lenger enn til dette siste.⁵

Utvalget vil derfor – med utgangspunkt i Robertsens eksempel – vurdere barneerstatningen under den forutsetning at den medisinske invaliditet og ervervsmessige uførhet er 100%.

Etter skl. § 3-2a gir 100% medisinsk invaliditet med et grunnbeløp på 36 500 kroner en erstatning på 1 460 000 kroner, slik advokat Robertsen skriver. Etter vanlig erstatningsrett blir ménerstatningen til en 16 års gammel gutt med invaliditetsgrad 50% 196 735 kroner, med invaliditetsgrad 100% 495 773 kroner og med overinvaliditet (gruppe nr. 9) 590 205 kroner. For å få en relevant sammenligning bør det benyttes 100% medisinsk invaliditet og en ménerstatning avrundet til 500 000 kroner. Benyttes et «rent» regnestykke for tap i fremtidig erverv – altså uten noen sparte utgifter – utgjør ervervstapet på advokat Robertsens forutsetninger med 85 000 kroner i uføretrygd kapitalisert over 47 år (20-67 år) og neddiskontert over 4 år (16-20) 978 429 kroner inkludert 40% skatteulempe, jfr. Robertsens tall under alternativ 4. Tillegges ménerstatningen gjengitt ovenfor, ser vi at standardisert erstatning til barn og vanlig erstatningsrett gir tilnærmedesvis samme resultat.

Det er her da benyttet «feilaktige forutsetninger» ifølge Robertsen, jfr. alternativ 4 under beregningseksemplene. Men etter Utvalgets syn er det eksempel 4 som ligger nærmest opp til gjeldende rett av de forutsetninger advokat Robertsen benytter. Forutsetningene i hans eksempel 1 og 2 er i strid med gjeldende rettspraksis, mens eksempel 3 er lik eksempel 4, men med et betydelig høyere skatteulempestill-egg. Det skyldes at man ser bort fra påregnelig og naturlig disponering av erstatningsbeløpet.

Hvis man imidlertid legger inn de forutsetningene om gjeldende rett som advokat Robertsen gjør i eksempel 1 og 2, blir differansen mellom hans erstatningsbeløp og erstatningen etter § 3-2a betydelig. Er forutsetningene om gjeldende rett (særlig vedrørende rentefot, realrente og skattepåslag) riktige, strekker ikke det lenger enn til å begrunne en høyere G-sats som utgangspunkt for erstatningen til barn. Men etter de tre høyesterettsdommene er det etter Utvalgets syn klart at forutsetningene svikter.

7.11.4 Utvalgets syn

Etter Utvalgets syn er det ikke grunn til å forlate prinsippet med standardisert erstatning til barn. Alle de skjønnsmomenter som er innebygget i den tradisjonelle erstatningsberegningen gjør at resultatet under enhver omstendighet må bli svært usikkert. Den usikkerhet som ligger i avstanden mellom standarderstatningen og den virkelighet som aldri vil komme (dvs. karrieren uten skaden), er neppe større enn at den kan forsvares sammenholdt med den skjønnsmessige beregning.

Utvalget vil imidlertid peke på flere spørsmål som det er grunn til å vurdere nærmere.

Det bør vurderes om nivået for erstatningen har funnet et riktig leie. I denne forbindelse er det grunn til å se nærmere på om det er god sammenheng mellom den erstatningen som ytes etter skl. § 3-2a og den erstatning som vil bli utbetalt etter yrkesskedeforskriften.

5. Det fremgår ikke av teksten til regneeksemplene om det benyttes 4 års neddiskontering for fremtidstapet (perioden 16 – 20 år), om det tas hensyn til sparte utgifter i arbeid som reiseutgifter, fagforeningskontingent etc., hvilken betydning eventuell uføretrygd i perioden 16-20 år med skaden er tillagt i regnestykket eller hvilket trygdenivå med skaden som legges til grunn. Utvalgets kontrollberegninger viser imidlertid at det er neddiskontert i 4 år, lagt til grunn en trygd på 85 000 kroner og for øvrig ikke tatt hensyn til noen andre av de nevnte forhold.

Av regneeksemplene ovenfor i *"Barneerstatningen sammenlignet med yrkeskadeforskriftens nivåer og nivået etter alminnelige utmålingsregler"* i pkt. 7.11.2. kan man utlede at det ikke er særlig behov for å heve barneerstatningen hvis man legger til grunn et lønnsnivå på 180 000 kroner slik Høyesterett har gjort i Ølberg- og Horseng-sakene. Standardisert erstatning ved yrkesskade derimot gir betydelig høyere erstatning enn både barneerstatningen og vanlig erstatningsberegning når man tar utgangspunkt i en lønnsinntekt på 180 000 kroner. Dette skyldes den minimumsinntekt på 7G som gjelder ved yrkesskadene, og som i flertallet av tilfellene gir en betydelig overkompensasjon. Her kan tilføyes at Ølberg fikk en erstatning for tap i fremtidig erverv på 655 000 kroner og 200 000 kroner i ménerstatning (lagmannsrettens dom), tilsammen 855 000 kroner. Utmålt etter § 3-2a med et grunnbeløp på oppgjørstidspunktet på 37 300 kroner ville erstatningen blitt 596 800 kroner. På skadetidspunktet i 1984 var grunnbeløpet 24 200 kroner, som gir en erstatning på 387 200 som tillagt 18 % morarente fra skadetidspunktet vil gi en totalerstatning pr. 1993 på 1 014 464 kroner. Til sammenligning kan nevnes at hvis Skoland hadde fått en erstatning etter § 3-2a, ville erstatningen med grunnbeløpet på oppgjørstidspunktet (37 300 kroner) blitt 1 492 000. Han fikk ménerstatning og tap i fremtidig inntekt på tilsammen 1 945 000 kroner etter et konkret fradrag på grunn av egne forsikringspremier på 150 000 kroner.

Nivået på 40 G ved 100% medisinsk uførhet stemmer som nevnt godt med Høyesteretts vurderinger i Ølberg- og Horseng-sakene, og stemmer forsåvidt også med den underrettspraksis fra 1980-årene som ble lagt til grunn ved valget av 40 G. Nivået på 180 000 kroner ble av Høyesterett satt under henvisning til fremlagte lønnsstatistikker for ulike yrkesgrupper. Det bør her erindres at ytelsene etter folketrygden, bl. a. uførepensjonen, vil komme i tillegg til erstatningen. Etter Utvalgets syn kan det ikke være aktuelt å redusere antall G; spørsmålet må være om det er grunn til en viss forhøyelse. Dette kan imidlertid bare være aktuelt hvis det blir gitt regler om neddiskontering, idet nivåene i dag stiger forholdsmessig med redusert alder. At barneerstatningen ligger under yrkesskadeerstatningen for en 15-åring, bør ikke få innflytelse på denne vurderingen. Det er yrkesskadeerstatningen som her gir overkompensasjon ved at 7 G er satt som minimumsinntekt, jfr. ovenfor og de bemerkninger Utvalget har til denne bestemmelsen i *"Minstenivået på 7 G for tapt inntektsevne"* i pkt. 7.12.7.2 og i *"Sammenhengen mellom yrkesskadeforskriften, mulige standardløsninger og den alminnelige erstatningsrett"* i pkt. 7.13.

På bakgrunn av de sammenligninger som er foretatt og som resultat av en helhetsvurdering, er Utvalget kommet til at det vil være riktig å heve G beløpet til 45 G, under forutsetning av at det blir innført en diskonteringsregel. Som alternativ kan også tenkes at man fastsetter en normerstatning til et 8 år gammelt barn, og har en avtrappende og opptrappende G for henholdsvis yngre og eldre skadelidte.

Hvis der innføres en ordning med neddiskontering, bør kapitaliseringsrente og påslaget for skatteulempen vurderes anderledes enn ved utmålingen av erstatningen for fremtidstap ellers, og som bl.a. ble lagt til grunn i dommene fra 1993. Erstatningsbeløpene til barn vil bli forvaltet av overformynderiet, og hvor midlenes plassering atskiller seg fra de plasseringsalternativer som ble vurdert i disse dommene. Dette må få betydning for valget av rentefot. Heller ikke de betraktninger som øvet innflytelse på skatteulempens størrelse gjør seg gjeldende i samme grad. For øvrig må det erindres at det er forskjell på skatteulempens betydning ved kapitalisering og – som eventuelt ved barneerstatningen – ved neddiskontering. Ved neddiskontering er det ingen årlige uttak, og rentefradraget i kapitalbeløpet blir større. Derved øker skatten på avkastningen, og det må man ta hensyn til ved reglens utformning. Neddiskonteringen bør således skje i form av en trapp som starter på 45 G for 16-åringen og reduseres nedover til det laveste antall G for 1-åringen.

Etter Utvalgets syn (se i tillegg særbemerkningen til Skårberg nedenfor) er det behov for å ta inn i regelverket muligheter for et skjønnsmessig tillegg hvor den medisinske invaliditet klart må anses vesentlig lavere enn den ervervsmessige uførhet. Utvalget viser her til at hvor skadelidte er påført betydelige hode- og ryggskader (skader på sentralnervesystemet), vil den medisinske invaliditet ofte ligge under 50%, mens uførheten er 100%. Dette kan tilsi en utmåling etter ervervsmessig uførhet i slike tilfelle. På den annen side er det grunn til å anta at etter de saker som hittil er behandlet av forsikringsselskapene, vil en slik regel bli en unntaksregel som i liten grad vil redusere fordelene ved standardiseringen ellers. Som nevnt er det ikke ofte av barn utsettes for hode og ryggskader.

Utvalget vil reise spørsmål om det også bør tas høyde for de tilfelle hvor det fastsettes en medisinsk invaliditet av noen størrelse for kosmetiske eller andre skader som klart ikke gir noen ervervsmessig uførhet. I slike tilfelle bør standarderstatningen utmåles som en ren ménerstatning etter vanlige erstatningsregler.

Det bør overveies om det ikke nå bør ytes terminerstatning slik som opprinnelig foreslått i NOU 1987:4; dog ikke lenger enn til barnet fyller 18 eller 20 år. Tapet frem til dette tidspunkt vil bestå av tapt livsutfoldelse, ikke ervervstap. Ménerstatningen kan da utbetales som en årlig termin. Ved 18 eller 20 år vil skaden normalt ha stabilisert seg. Gjennom skolegangen har man dessuten fått et bedre grunnlag for å vurdere de ervervsmessige følger av skaden og således for å utmåle erstatningen. Erstatningen bør da vurderes utmålt etter skadens ervervsmessige konsekvenser – ikke den medisinske invaliditeten. På denne måten unngår man for det første all usikkerheten om forholdet mellom medisinsk invaliditet og ervervsmessig uførhet. For det annet får man et bedre vurderingsgrunnlag gjennom at det går en tid mellom skadetidspunktet og utmålingstidspunktet. For det tredje bortfaller diskonteringsproblemene. Erstatningen på det endelige utmålingstidspunkt 18 eller 20 år kan gjerne settes til f.eks. 45G.

Utvalget påpeker forøvrig at terminerstatningsalternativet slik det nå er utformet i § 3-2 a annet ledd annet punktum bør vurderes endret. En termin på 3,5 G skal dekke både ménerstatning og ervervstap. Før antatt yrkesstart omfatter barnets tap normalt ikke ervervstap. Dette bør det tas hensyn til i bestemmelsen, jfr. forslaget i NOU 1987:4 der terminen ved 100 % invaliditet ble foreslått til 1,25 G frem til antatt yrkesstart.

Også for erstatning etter § 3-2a, bør de regler som gjelder for å få revurdert erstatningsoppgjør komme til anvendelse.

Utvalgets medlem Skårberg er uenig i at den ervervsmessige uføregrad normalt er lavere enn den medisinske. Dette er mest åpenbart i forbindelse med hode- og nakkeskader, men gjelder etter mindretallets erfaring også ofte ved andre skadetyper.

At skadelidte barn har større muligheter for yrkesvalg utgjør etter mindretallets oppfatning ikke god nok grunn til å bruke medisinsk invaliditet som mål på tap av ervervsevne. En del skadetyper kan skadelidte vanskelig tilpasse seg til, særlig skader på sentralnervesystemet. Dessuten vil mange skadetyper et godt stykke ned på invaliditetsskalaen ofte i praksis medføre utestengning fra arbeidslivet. Det finnes teoretisk mulige yrker med de fleste funksjonshemminger. I virkelighetens verden stilles imidlertid de funksjonshemmede ofte «bakerst i køen» på arbeidsmarkedet. Det er urimelig ikke å ta hensyn til dette ved utformingen av erstatningsreglene.

Mindretallet viser til regneeksemplene i advokat Robertsens artikkel i LoR 1993 s. 332 flg., der ordinære regler gir minst 38% høyere erstatning enn det som følger av barneerstatningsreglene. Regneeksempler Utvalget har mottatt fra advokatfirma Ness & Co underbygger at barneerstatningsbestemmelsene medfører betydelig underkompensasjon. Det vises her til de sakene som er omtalt ovenfor.

Mindretallet trekker en noe annen konsekvens av Ølbergdommen. Ølberg ville blitt tilkjent ca. 30% lavere erstatning dersom barneerstatningsreglene var anvendt. Tilsvarende tendens ser man i Skolanddommen, idet Skoland ville blitt tilkjent 23% lavere erstatning om barneerstatningsreglene var benyttet. Mindretallet vil også særskilt bemerke Bergen byretts dom av 30. desember 1992, der resultatet ville blitt 70% lavere erstatning om barneerstatningsreglene var anvendt, jfr. "*Erfaringsmateriale*" i pkt. 7.11.1 ovenfor.

Skårberg mener reglene om standarderstatning til barn bør endres, slik at den medisinske invaliditetsgrad ikke avgjør størrelsen av erstatningen for tap av ervervsevne. Dette utelukker ikke andre former for standardisering, for eksempel standardisering av inntektsnivået.

7.11.5 Konklusjoner – spørsmålstillinger

Utvalgets konklusjon her er at

- regelen om standardisert erstatning til barn opprettholdes, men det bør vurderes om satsen bør økes til 45G,
- beløpet bør neddiskonteres etter barnets alder,
- det bør gis adgang til individuell vurdering hvor det er vesentlig forskjell mellom den medisinske invaliditet og den ervervsmessige uførhet, eller gis et generelt tillegg for hodeskader m.v. som erfaringsmessig gir en lavere medisinsk invaliditet enn den ervervsmessige uførhet,
- det bør innføres terminerstatning frem til barnet blir 18 år,
- det bør klargjøres hvilket tidspunkt grunnbeløpet skal knyttes til, og rentespørsmål som oppstår bør vurderes.

7.12 OM DEN STANDARDISERTE ERSTATNINGEN ETTER YRKES-SKADEFORSKRIFTEN

7.12.1 Innledning – utmålingsreglenes viktigste trekk

Yrkesskadene er sammen med trafikkskadene dominerende på personskadesektoren, jfr. tabellene i "*Yrkesskader*" i pkt. 6.3. Utmålingen av erstatningen er basert på standardiserte satser, se nærmere "*Om erstatningsutmålingen ved yrkesskader – forskrift av 21. desember 1990*" i pkt. 4.5. Reglene innebærer en viss differensiering etter skadelidtes inntektsnivå. Det må også nevnes at utgangspunktet for erstatningsberegningen (den pensjonsgivende inntekt i året før skaden ble konstatert, jfr. forskriftens § 3-1 første ledd) skal forhøyes hvis det gir et for lavt erstatningsnivå (jfr. forskriftens § 3-1 annet og tredje ledd).

Det individuelle utgangspunkt svekkes vesentlig ved at alle inntektsnivåer under 7 G gir en erstatning som tilsvarer en inntekt på 7 G. Når det store flertall yrkesaktive, jfr. tallene nedenfor, har inntekter under dette nivå, vil reglene for mange gi overkompensasjon. Samtidig gis det samme erstatning for alle inntekter over 10 G.

Det individuelle utgangspunkt som dels gjelder for tapt inntektsevne og fremtidige merutgifter, er imidlertid ikke lagt til grunn for erstatningen for tap av forsørger til ektefelle/samboer og barn. Denne erstatningen er lik for alle, uten noen form for individuell tilpasning hva angår inntektsnivå.

Erstatningen for mén (ménerstatningen) er bygget opp som en ren matematisk konsekvens av skadelidtes medisinske invaliditetsgrad. I St. prp. nr. 1 (1993-94) s. 105 er det under Sosial- og helsedepartementet anført at «Det vurderes å overføre ménerstatningen til yrkesskadeforsikringsordningen også når det gjelder utbetaling for 1995.» Ved høringsbrev av 2. august 1994 har Sosialdepartementet sendt dette

forslag på høring. Dette innebærer at satsene for ménerstatning i forskriften må forhøyes, idet disse er basert på at skadelidte i tillegg mottar yrkesskadeerstatning fra folketrygden.

I samme høringsbrev er det også fremmet forslag om at også andre av særfordelene ved yrkesskader fjernes fra folketrygden og isteden overføres til yrkesskade-forsikringsordningen. Dette gjelder erstatning for visse påregnelige utgifter samt ordningen med hjelpestønad med forhøyet sats. I tillegg har trygdelovutvalget i sin utredning Forenklet folketrygdlov (NOU 1990:20) i sitt forslag til ny folketrygdlov fremmet forslag om forenkling/avvikling av visse særregler ved yrkesskader. Det fremmes her forslag blant annet om opphevelse av særordningene for visse grupper, avvikling av uførepensjon for mindre enn 30% uførhet, avvikling av ordningen med uførepensjon til yrkesaktive under 16 år samt avvikling av en del særregler ved selve beregningen av uførepensjon. Enkelte særordninger ved yrkesskader foreslås opprettholdt. Idet folketrygdens ytelser ligger i bunn ved utformingen av yrkesskade-forskriftenes regelsett, vil fjerning av disse kreve en fornyet gjennomgang av disse reglene også hva gjelder beregningen av inntektstap.

Utmålingen av erstatningen etter en yrkesskade skjer etter forskriften uavhengig av hvilke andre ytelser skadelidte har rett til etter skaden. Hverken trygdeytelser, rett til pensjon m.v. eller erstatningsbeløp ellers som er finansiert av arbeidsgiveren skal gå i fradrag. Det er heller ikke adgang til å gjøre fradrag for de forsikringsytelser og andre ytelser skadelidte ellers mottar etter skaden, som f. eks. egenfinansierte ulykkesforsikringer.

7.12.2 Høringsinstansenes uttalelser til Utvalgets forslag om standardisert erstatning

Utvalgets forslag til standardisert erstatning for yrkesskader ble sendt på høring av Justisdepartementet ved brev av 15. oktober 1990. I alt 29 instanser avga uttalelse:

1. Sosialdepartementet 15.11.90 og 04.12.90
2. Finansdepartementet 07.12.90
3. Utdannings- og forskningsdepartementet 22.11.90
4. Forsvarsdepartementet 16.11.90
5. Samferdselsdepartementet 13.11.90 og 16.11.90
6. Miljøverndepartementet 21.11.90
7. Arbeids- og administrasjonsdepartementet 19.11.90
8. Olje- og energidepartementet 19.11.90
9. Næringsdepartementet 15.11.90
10. Kommunaldepartementet 14.11.90
11. Familie- og forbrukerdepartementet 14.11.90
12. Landbruksdepartementet 05.11.90
13. Regjeringsadvokaten 16.11.90
14. Rikstrygdeverket 15.11.90
15. Ligestillingsombudet 14.11.90
16. Direktoratet for arbeidstilsynet 12.12.90
17. Arbeidsdirektoratet 06.11.90
18. Kredittilsynet 23.11.90
19. Justisdepartementets sivilavdeling 30.10.90
20. Næringslivets Hovedorganisasjon 16.11.90
21. Landsorganisasjonen 21.11.90
22. Kommunenes Sentralforbund 16.11.90
23. Handelens Hovedorganisasjon 24.10.90
24. Kommunal Landspensjonskasse 16.11.90

25. Norges Forsikringsforbund 03, 13 og 19.11., og 03 og 13.12.90
26. Advokatforeningen 16.11.90
27. Dommerforeningen 28.11.90
28. Trygve Bergsåker 19.11.90
29. Forbrukernes Forsikringskontor 16.11.90

Samtlige instanser som uttalte seg om selve prinsippet med standardisert erstatning, stilte seg positive til dette. Av momenter som ble anført til støtte for standardisering ble særlig nevnt forenkling av saksbehandlingen, raskere erstatningsoppgjør, og færre tvister. Hensynet til likebehandling, større forutberegnelighet samt kontroll med utviklingen av erstatningsnivået ble også nevnt som argumenter for standardisering.

Flere av høringsinstansene ga uttrykk for at spørsmålet om standardisering av erstatningen for personskader burde tas opp på generell basis og vurderes også utenfor yrkesskadetilfellene. Noen mente det burde innføres terminerstatning og at standardisering også burde innføres for fremtidige utgifter.

Om Utvalgets forslag til erstatningsnivå, var det delte meninger blant høringsinstansene. Av de som uttalte seg om dette, mente svært mange at det var lagt opp til et for høyt nivå. Dette gjaldt Finansdepartementet, Sosialdepartementet, Forsvarsdepartementet, Regjeringsadvokaten, Næringslivets Hovedorganisasjon, Kommunenes Sentralforbund, Handelens Hovedorganisasjon, Advokatforeningen og Forbrukernes Forsikringskontor. Landsorganisasjonen mente erstatningsnivået var korrekt. Likestillingsombudet mente det var for lavt.

Regjeringsadvokaten uttalte bl.a.:

«... Jeg kan ikke se at det vil skape praktiske problemer å gå lavere ned, og av hensyn til samsvar mellom standardisert erstatning og faktisk tap bør dette gjøres. Slik jeg ser det er valg av «bunn» foretatt med et bevisst ønske om å heve erstatningsnivået, det vil si gi overkompensasjon til skadelidte med lave inntekter. Dette er kanskje en sympatisk tanke, men det er knapt erstatningsreglenes oppgave.

Mitt generelle syn er at man, så langt det ikke går ut over hensynet til enkelhet, må søke å tilpasse standardiseringen til skadelidtes faktiske tap. Overkompensasjon kan ikke være et mål i seg selv i erstatningsrettslig sammenheng. Særlig dersom man skal innføre generelle standardiseringsregler for personskadeerstatninger må hensynet til likevektsrettferdighet tilsi at også overkompensasjon er noe som så langt som mulig bør unngås. Samtidig er det ingen grunn til å stille yrkesskadde i en gunstigere erstatningsrettslig stilling enn andre. Det bør derfor heller ikke på denne sektor være en målsetting å gi «lønnstillegg» via erstatningsutmålingen. Jeg peker i denne sammenheng også på den smitteeffekt erstatningsnivået etter yrkesskadeforsikringsloven kan medføre.»

Når det gjaldt de konkrete forslag var det særlig regelen i forskriftens § 3-2 om 7 G som minste inntektsgrunnlag for beregningen av grunnerstatningen ved tap i fremtidig erverv høringsinstansene mente medførte for høy erstatning. Mange mente også at Utvalgets forslag om 12 G i erstatning til ektefelle eller samboer ved dødsfall etter § 6-1 var for høyt. Advokatforeningen påpekte at dette særlig gjaldt tilfelle der begge ektefellene/samboerne hadde vært i arbeid og ikke hadde barn. Erstatning for tap av forsørger burde i større grad knyttes til barna.

Landsorganisasjonen mente erstatningsnivået generelt var godt avpasset gjeldende rett, men i likhet med Likestillingsombudet mente man dog at erstatningen til ektefelle/samboer for tap av forsørger burde settes til 15 G (dette ble da også det

endelige resultat). Likestillingsombudet mente forøvrig at inntektsnivået ved beregningen av fremtidig inntektstap burde settes høyere enn 7 G.

Flere av høringsinstansene ga uttrykk for at dersom det ikke skulle skje noen samordning mellom yrkesskadeerstatningen og bl.a. arbeidsgiverfinansierte ytelser, ville skadelidte få en betydelig overkompensasjon. Av instanser som mente det her burde skje en samordning nevnes Sosialdepartementet, Forbrukernes Forsikringskontor, Næringslivets Hovedorganisasjon, Kommunal Landspensjonskasse, Kommunenes Sentralforbund, Handelens Hovedorganisasjon og Advokatforeningen.

Landsorganisasjonen la derimot vesentlig vekt på at det ikke skulle foretas noen samordning av andre arbeidsgiverfinansierte forsikringsytelser eller forsikringer betalt av skadelidte og understreket også at erstatningsnivået bygget på at særreglene i folketrygdloven om ytelser til yrkesskadde ble opprettholdt.

7.12.3 Sosialdepartementets evaluering av yrkesskedeforsikringen

I forbindelse med innføringen av den arbeidsgiverfinansierte refusjonsordning ved yrkesskader, jfr. folketrygdlovens § 16-1 nr. 6, ble Sosialdepartementet bedt om å finne frem til løsninger som gjorde at man unngikk innbetaling av for høy avgift til Rikstrygdeverket, eller dobbeltforsikring med tilhørende merbelastning på bedriftene. Departementet ble bedt om å evaluere ordningen etter to år, jfr. Innst. O. nr. 11 (1990-91).

Sosialdepartementet har funnet det mest hensiktsmessig å gjennomføre evalueringsarbeidet som et to-delt prosjekt.

For det første har departementet nedsatt en arbeidsgruppe (teknisk beregningssutvalg for yrkesskader) som skal foreta en nærmere beregning av refusjonssatsen, det vil si forholdet mellom trygdens utgifter og erstatningsutbetalinger fra yrkesskedeforsikringsordningen. Rikstrygdeverket, forsikringsbransjen, Næringslivets Hovedorganisasjon og Landsorganisasjonen er representert i gruppen, som har avgitt en foreløpig rapport 24. august 1993.

Gruppen konkluderer her med at det ikke er noe som tyder på at forholdstallet er lavere enn 120 %, tilsvarende dagens refusjonssats. Grunnlaget for beregningen av forholdstallet har vært lite, men gir likevel informasjon om hvilket nivå det ligger på. Foretatte beregninger indikerer at forholdstallet ligger et sted mellom 132 % og 172 %. Det er relativt stor forskjell på forholdstallet ytelsesartene imellom. Tyngden av refusjonsbeløpet vil gå til dekning av fremtidige uførepensjoner. Disse gir et forholdstall mot tap i fremtidig inntekt på nær 200 %.

I tillegg til ovennevnte arbeidsgruppe har Sosialdepartementet igangsatt et eksternt evalueringsprosjekt i regi av SINTEF. Formålet med dette prosjektet er for det første å finne ut om yrkesskedeforsikringsordningen er et incitament til å drive skadeforebyggende arbeid i norske bedrifter. Det skal avklares hvorvidt eventuelle slike tiltak innvirker på forsikringsselskapenes risikovurdering ved premiefastsettelsen. Videre om rabattordninger og rammeavtaler motvirker forebyggingseffekten og om mindre virksomheter synes å ha en forholdsvis høyere premie enn større bedrifter.

Prosjektets andre målsetting er å finne ut om arbeidstakerne har forsikringsordninger som ikke medfører doble deknings, med andre ord om tjenestepensjonsordninger, arbeidsgiverfinansierte ulykkesforsikringer m.v. er blitt tilpasset den obligatoriske yrkesskedeforsikringen slik at de samlede ytelser ikke overstiger «full erstatning» i særlig grad. SINTEF har i august 1993 avsluttet et forprosjekt som har hatt til formål å vurdere modeller, databehov og fremgangsmåter som kan benyttes i dette prosjektet. Sosialdepartementet har foreløpig valgt å gå videre med dette hovedprosjektet i ett år.

Som det vil fremgå av dette, vil SINTEF fremskaffe detaljert materiale omkring de arbeidsgiverfinansierte forsikringer og pensjonsordninger. Resultatet av dette arbeidet vil få betydning for vurderingen av de spørsmål som Utvalget vil ta opp i neste avsnitt. Hvorvidt dette materialet vil rokke ved Utvalgets premisser eller lede til andre konklusjoner enn de Utvalget kommer til, gjenstår å se.

7.12.4 Omkostningene ved yrkesskadeforsikringen

Både i Ot.prp. nr. 44 (1988-89) om lov om yrkesskadeforsikring og Ot.prp. nr. 77 (1989-90) om refusjonshjemmelen for trygdens utgifter ved yrkesskader, ble det lagt vesentlig vekt på at forsikringsalternativet ville bidra til at arbeidsgiverne får et incitament til å forbedre arbeidsmiljøet og drive forebyggende arbeid og at dette ville slå ut i forsikringspremien. Betragtningene gikk på det som gjerne er kalt økonomisk prevensjon – skadene ville bli færre.

Hvor langt disse betragtningene er holdbare, er til nærmere vurdering av et utvalg nedsatt av Sosialdepartementet, og som er omtalt nærmere i "*Sosialdepartementets evaluering av yrkesskadeforsikringen*" i pkt. 7.12.3.

Innføringen av yrkesskadeforsikringsloven medførte en økning av premiene for yrkesskadeforsikringen. Ved bruken av fareklasser er differensieringen i primienivået mellom de ulike arbeidstakere blitt forsterket. Systemet er fra NHO blitt kritisert for å etablere en premiedifferensiering basert på standarder som i liten grad gir rom for utslag av betydning når det gjelder individuell vurdering av arbeidstakere og bedrift, herunder helse, miljø- og sikkerhetstiltakene. Det har fra NHO vært hevdet at forsikringsbransjen med dette har fått et instrument til å saldere det påståtte underskudd ved forsikringen mot bedrifter som ikke har hatt størrelse, kunnskaper og lokalisering til å stå imot de høye priser som man etter hvert har opplevet å få i yrkesskadeforsikringen. Det kan her også vises til en utredning av LO-NHO om yrkesskadeforsikring fra april 1994. Det ligger utenfor Utvalgets oppgaver å ta opp disse spørsmålene.

Utvalget finner det ikke nødvendig på selvstendig grunnlag å vurdere disse forhold. Men det er naturlig i trekke frem utviklingen av premienivået fra trygghetsforsikringen og lignende ordninger under de siste år. Av Ot. prp. nr. 44 (1988-89) om lov om yrkesskadeforsikring fremgår det at premiene for Storebrands trygghetsforsikring var for

Fareklasse 1 = kr. 165,-

Fareklasse 2 = kr. 300,-

Fareklasse 3 = kr. 550,-

Fareklasse 4 = kr. 550,- + 25% = kr. 700,-

Ekstrem klasse 4 = kr. 550,- + 100% = kr. 1.100,-

Gjennomsnittspremien var rundt 240 – 250 kroner i 1987 (NOU 1988:6).

Utviklingen av yrkesskadeforsikringspremien fra 1991 til 1993 har vært denne:

	Bestandspremie (mill. kr.)	Antall forsikrede (i 1000)	Gjennomsnittspremie
31/12/91	1029	1021	1008
30/06/92	1102	1187	928
31/12/92	1148	1298	884
30/06/93	1173	1323	886

	Bestandspremie (mill. kr.)	Antall forsikrede (i 1000)	Gjennomsnittspremie
31/12/93	1180	1294	912

Når premienivået i dag er høyere enn da loven kom i 1989, vises det ofte til at det er fire årsaker til denne økningen:

- Innføringen av den obligatoriske forsikringsordningen med et usikkert dekningsfelt i forhold til tidligere frivillige yrkesskedeforsikringer,
- refusjonsordningen for yrkesskadetrygden⁶, og
- utmålingsreglene etter forskriften av 1990, og
- forventninger om et større antall meldte skader (basert på utviklingen i de øvrige nordiske land).⁷

Det ligger utenfor Utvalgets mandat å foreta noen omfattende analyse av disse fire faktorene. Men problemstillingen krever noen bemerkninger, idet den har direkte betydning for diskusjonen om reglene om erstatningsutmålingen og erstatningsnivået.

Etter Utvalgets syn er det forholdsvis klart at pkt. a), b) og d) forklarer og kan begrunne en premieøkning, uten at Utvalget har grunnlag for å vurdere omfang av den. Det er videre Utvalgets syn at utmålingsreglene slik de er nedfelt i forskriften bare i begrenset grad har hatt noen vesentlig innflytelse på premieforhøyelsene i forhold til de tidligere frivillige forsikringsordninger med standardiserte erstatningsregler. Her må erindres at de ulike former for yrkesskedeforsikring som allerede eksisterte, hadde et minimum på 7 eller 8 G og heller ingen samordning med pensjons- og forsikringsordninger, se nærmere Utvalgets første innstilling i vedlegg I. Utvalgets medlem Vigen vil her bemerke at det ved de tidligere frivillige ordninger ikke var slikt behov for samordning som ved den obligatoriske forsikringsordning. Utvalget viser også til at gjennomsnittspremien de siste tre årene har vist en synkende tendens.

7.12.5 Nærmere om forholdet mellom utmålingsreglene og ytelser fra pensjonsordninger og arbeidsgiverfinansierte forsikringer

7.12.5.1 Innledning

Ovenfor i "*Folketrygden, forsikringsordninger og pensjoner – oversikt*" i pkt. 3.1.5 ble det gjort rede for de ulike ytelser fra folketrygden, pensjonsordninger i arbeid eller yrke samt arbeidsgiverfinansierte forsikringer. Slike ytelser skal etter de alminnelige erstatningsrettslige regler fullt ut trekkes fra i erstatningsbeløpet – fra-draget skal skje «krone for krone».

Ved utarbeidelsen av standardsatsene la Utvalget til grunn at ytelsene fra folketrygden skulle ligge i bunnen som en basis, og at yrkesskedeforsikringen kom i tillegg. Nivået for erstatningen ble lagt i henhold til dette, idet målsettingen var at de

- I trygdemeldingen ble det fremholdt at næringslivet selv burde bære kostnadene ved yrkesskadene. Fra 1.1. 1991 foreligger det således en plikt for forsikringsselskapene til å innbetale til Rikstrygdeverket kr. 1.20 for hver krone som faktisk blir utbetalt til skadelidte etter loven om yrkesskedeforsikring.
- Økningen skyldes først og fremst den dramatiske utviklingen innen yrkessykdommer i disse landene. Yrkesskadeutviklingen har vært noenlunde konstant og forutsigbar og egner seg således godt for forsikring.

satser som ble lagt til grunn skulle gi full erstatning innen de rammer som var trukket opp av rettspraksis.

For pensjoner og forsikringer finansiert av arbeidsgiver m.v. tok Utvalget det motsatte utgangspunkt. Nivået i erstatningen for yrkesskader burde her medføre at slike ytelser ble tilpasset dette.

I forbindelse med høringen høsten 1990 ble det særlig fra arbeidsgiverhold pekt på at det var urimelig at utbetalingene fra andre bedriftsbetalte forsikrings- og pensjonsordninger ikke skulle komme til fradrag i de totale erstatningsbeløpene. Justisdepartementet reduserte standardsatsene for det høyeste inntektsnivået, men foretok ingen endringer ellers her. Det ble holdt fast på prinsippet om at erstatningen skulle ligge i bunnen og at folketrygdens ytelser sammen med forsikringer og pensjoner ellers kom i tillegg. Systemet er følgelig at alle mottar folketrygdens ytelser og yrkesskedeforsikringsbeløpet. Nivået for det sistnevnte beløpet er som nevnt lagt mot denne bakgrunn. Hva skadelidte vil motta utover dette, vil avhenge av de pensjoner og forsikringer som følger av arbeidsforholdet. De kan i praksis variere meget.

Når Utvalgets flertall (alle unntatt Vigen) i arbeidet med yrkesskedeforskriften valgte denne strukturen, var det først og fremst fordi det var systemet i de yrkesskedeforsikringsordninger som allerede eksisterte, og som det er redegjort nærmere for i Utvalgets første innstilling. Men det var også med i tanken at etter den reformen som yrkesskedeforsikringen representerte, ville andre ytelser i en viss grad bli tilpasset den. Rettsteknisk og rettspedagogisk fremstår det som naturlig at loven gir anvisning på den erstatning (og de trygdeytelser) skadelidte har krav på, og så tilpasses til enhver tid de tillegg som skal gis ved arbeidslivets forhandlingsløsninger, og som kan variere fra bedrift til bedrift.

Hvor de enkelte ordninger ikke er blitt eller blir tilpasset erstatningsnivået i forskriften, kan bl.a. skadelidte – alt etter hvor han eller hun er ansatt – komme betydelig bedre ut enn etter eldre rett, medmindre bedriften hadde en yrkesskedeforsikring som omtalt i Utvalgets første innstilling s. 53.

Disse typer forsikringer med tjenestepensjonsordninger o.l. er som nevnt meget utbredt. De er basert på ansettelsesavtaler eller tariffavtaler, og er således en del av ansettelsesavtalen mellom arbeidsgiver og arbeidstaker. Selv om arbeidsgiveren i sin avtale med forsikringsselskapet har bestemmelser om endring eller opphør av forsikringene, vil det kunne være kontraktsbrudd om han i forhold til arbeidstakeren endrer innholdet av disse ordningene.

I praksis har det derfor vist seg vanskelig å endre ansettelsesvilkårene på disse punktene. Særlig gjelder dette for de individuelt avtalte ordninger, men heller ikke en rekke lovbestemte og tariffestede ordninger er blitt tilpasset i særlig grad. Resultatet er at arbeidstakere som blir berettiget til yrkesskedeforsikring ofte vil kunne få langt mer enn «full erstatning», ved at disse postene ikke lenger kommer til fradrag i erstatningsbeløpet. Et eksempel som etter Utvalgets syn er typisk, vil bli gitt nedenfor i *"Særlig om pensjonsytelser i arbeidsforhold eller yrke"* i pkt. 7.12.5.2. En stikkprøveundersøkelse som Utvalget har foretatt i en rekke bedrifter i NHO, viser klart at det har vært vanskelig i særlig grad å få redusert de forsikringsytelser som direkte fanger opp de samme forhold som yrkesskedeforsikringen. I så måte har sistnevnte – i ulikt omfang – medført en tilleggsytelse for de skadelidte, sammenlignet med tiden før forskriften kom.

Det har hittil vært gjort visse forsøk på å innføre en harmonisering, ved at det er åpnet en adgang for bedriftene til å samordne de øvrige forsikringene med yrkesskedeforsikringen. I noen tilfelle har da også bedriftene etter avtale med de ansatte gjort dette. Den økonomiske effekt er minimal. Årsaken er at det finner sted en «omvendt» samordning. Det foretas marginale innskrenkninger i forsikringer som

allerede i utgangspunktet er billige. Ulykkes- og gruppelivsforsikringer er svært rimelige fordi de som «24 timer i døgnet forsikringer» normalt har vært oppfattet som fritidsforsikringer, og ikke er tilknyttet noe fareklassesystem. De langt fleste ulykker og dødsfall er fortsatt ikke knyttet til arbeidstidselementet i disse forsikringene, og de innebærer praktisk talt ingen innsparing.

Når yrkesskedeforskriften er bygget opp slik at det ikke skal skje noen slike fradrag, må merkes at nivået er valgt slik at det er tatt hensyn til ytelsene fra folketrygden. Etter Utvalgets syn er det klart at det også i fremtiden må være slik. Ytelsene etter yrkesskedeforskriften må fastsettes slik at de sett i sammenheng med ytelsene fra folketrygden utgjør en erstatningsmessig enhet. Det er det samlede beløp som bestemmer erstatningsnivået.

Utvalgets bemerkninger i det følgende vil derfor gjelde ytelser fra de øvrige kildene.

At det ikke skal finne sted noen samordning med erstatningen etter yrkesskedeforskriften og pensjoner og forsikringer finansiert av arbeidsgiver, førte ved forskriftens ikrafttreden til at skadelidtes stilling ble betydelig forbedret, og at det i forhold til skadelidte *utenfor* yrkesskadesektoren ble betydelige forskjeller i ytelsene. Noen av de forsikringsordninger som i det alt vesentlige overlappet yrkesskedeforsikringen, er blitt avviklet, som f. eks. de ulike varianter av den såkalte Trygghetsforsikringen. Men på grunn av avtaleforholdene i arbeidslivet har det som nevnt vært vanskelig i særlig grad å samordne de ulike tjenstepensjonsordninger med yrkesskedeforsikringen. Utvalget antar at det samme vil gjelde ytelsene fra Statens Pensjonskasse og tjenstepensjonsordningene i kommunesektoren (underlagt forskrifter om kommunale og fylkeskommunale pensjonsordninger). De aller fleste kommunale og fylkeskommunale ordninger er tilpasset reglene for Statens Pensjonskasse. I dag er ca. 60% av alle norske arbeidstakere omfattet av en tjenstepensjonsordning. Av disse er ca. 38% (ca. 450 000) ansatt i privat sektor. Behovet for å se sammenhengen her oppstår hvor arbeidstakeren har rett til uførepensjon for en skade som også dekkes under yrkesskedeforsikringen, og som etter de ellers gjeldende utmålingsregler etter skl. § 3-1 tredje ledd ville kommet i fradrag «krone for krone». Alderspensjonen vil komme inn i bildet hvor den ytes fra før fylte 67 år, idet yrkesskedeforskriftens satser er basert på en pensjonsalder på 67 år.

7.12.5.2 Særlig om pensjonytelser i arbeidsforhold eller yrke

Når yrkesskedeforsikringen kommer til utbetaling samtidig med en tjenstepensjon, blir resultatet en overkompensasjon for den del som overstiger folketrygden. De sammenligninger mellom nivåene etter yrkesskedeforskriften og erstatningsnivået etter alminnelige utmålingsregler som er foretatt ovenfor i "[Barneerstatningen sammenlignet med yrkesskedeforskriftens nivåer og nivået etter alminnelige utmålingsregler](#)" i pkt. 7.11.2, tar ikke hensyn til dette. Hvor stort årlig beløp det her vil være tale om, vil variere fra skadelidt til skadelidt.

Med tendensen til reduserte ytelser fra folketrygden, er det sannsynlig at det vil bli krevet at tjenstepensjonsordningene skal kompensere for reduserte folketrygd- ytelser, hvor dette ikke allerede gjøres. Det er også grunn til å anta at det vil bli et økende press på at det opprettes tjenstepensjonsordninger i bedrifter som allerede ikke har det. Etter Utvalgets syn er det ikke gitt at pensjoner i arbeidsforhold eller yrke helt ut bør holdes utenfor oppgjøret etter yrkesskader. Dagens ordning innebærer at erstatningsnivået for en yrkesskade hvor det foreligger et pensjonsforhold, blir betydelig høyere enn for skadeforvoldelser ellers i samfunnet. Det kan dreie seg om forskjeller på flere 100 000 kroner. Det er etter Utvalgets syn tvilsomt om de totale ytelser etter en yrkesskade bør ligge over nivået ellers for personskader. Riktignok

er finansieringen av slike pensjoner – om enn i ulik grad – også den enkelte arbeidstakers. Men hovedbelastningen skjer på arbeidsgiverens eller det offentliges hånd. At det ikke oppstilles noen fradragsregel etter yrkesskedeforskriften, medfører en til dels betydelig økonomisk ulikhet mellom de skadelidte. De med gode pensjonsordninger – og det gjelder særlig de med midlere og høyere inntekter – vil få en bedre økonomi etter skaden enn mange med lavere inntekter eller som har arbeidet i en bedrift med dårlige pensjonsforhold. Hvor det ikke oppstilles noen fradragsregel som etter yrkesskedeforskriften, vil det medføre en til dels betydelig økonomisk ulikhet mellom de skadelidte.

Som illustrasjon på dette skal nevnes to eksempler, som er hentet fra oppgjørspøpraksis.

Det forutsettes at skadelidte A er blitt 100 % ufør. På oppgjørstidspunktet er han 50 år og ville stått i arbeid frem til 67 år. Hans inntekt uten skaden var 220 000 kroner pr. år, og han vil med skaden motta 157 000 kroner, hvorav en kollektiv pensjon er 27 000 kroner pr. år. En individuelt beregnet erstatning med fradrag etter skl. § 3-1 tredje ledd første punktum gir en erstatning på 311 000 kroner. Uten fradrag ville den individuelt beregnede erstatning bli 639 000 kroner. Standarderstatningen etter yrkesskedeforskriften blir 670 000 kroner.

Skadelidte B er også blitt 100 % ufør. Han er 52 år på oppgjørstidspunktet, og inntekten uten skaden var 320 000 kroner pr. år. Han vil med skaden motta 222 000 kroner pr. år, hvorav en tjenestepensjon/livrente på 50 000 kroner pr. år. En individuelt beregnet erstatning med fradrag etter skl. 3-1 tredje ledd utgjør 386 000 kroner, og 766 000 kroner uten fradrag. Erstatningen etter yrkesskedeforskriften utgjør 693 000 kroner.

Eksempelene viser den store betydning det har at fradrag ikke skal skje for yrkesskadene. Forskjellen mot den alminnelige erstatningsrett er markert. Den enkeltes pensjonsforhold m.v. vil medføre at to yrkesskadde som ellers er i samme situasjon, vil komme meget forskjellig ut.

En eventuell samordning her kan tenkes gjennomført på flere måter. «Krone for krone»-fradrag på samme måten som etter skl. § 3-1 tredje ledd er en nærliggende løsning; da får man den samme struktur som i erstatningsretten ellers. Dette kan eventuelt kombinert med et minstebeløp som ikke er gjenstand for fradrag. Standardfradrag vil kunne sikre forutberegneligheten av en fremtid med skaden.

Det er imidlertid også momenter som taler for at pensjoner og pensjonsforsikringer ikke bør samordnes med standardisert erstatning ved yrkesskade, og disse har for såvidt også betydning for vurderingen av om «krone for krone»-fradraget i skl. § 3-1 tredje ledd bør opprettholdes i sin nåværende form, jfr. nedenfor "*Om forsikringer for øvrig*" i pkt. 7.12.5.3. De kan oppsummeres slik:

- Ytelsene vil dels være finansiert gjennom egeninnbetaling fra skadelidte. Det er urimelig å trekke fra i erstatningen det skadelidte selv har betalt til pensjonsordningen.
- Dersom slike pensjoner og pensjonsforsikringer og deres omfang er et resultat av krav fra de ansatte i tarifforhandlinger, slik at innbetalingene til ordningen trer i stedet for lønnstillegg, kan det hevdes at det er urimelig å gjøre fradrag for verdien av forsikringen igjen om arbeidstaker blir skadet.
- Før standarderstatningsforskriften var nivået på forsikringsutbetalinger og erstatningsnivå ved skade uoversiktlig og lite forutberegnelig. Standarderstatningsforskriften innebar klarhet og forutberegnelighet, bl. a. ved at samordning ble utelukket. Innføring av samordning vil innebære tilbakegang til situasjonen der arbeidstaker ikke har oversikt over økonomisk utfall om skade inntreffer.
- Standarderstatningsforskriftens system uten samordning med andre forsikrin-

ger var en videreføring av trygghetsforsikringsvilkårene som forelå før forskriften. Trygghetsforsikringen var et produkt som ble utformet i samsvar med markedets ønsker, hvilket illustrerer behovet for ytelser som ikke samordnes bort.

Utvalgets medlem Skårberg finner disse hensyn meget tungtveiende, og mener at strukturen i yrkesskedeforskriften ikke bør endres, slik at ytelsene fra en pensjons- eller forsikringsordning i sin helhet tilfaller skadelidte. Han viser også til at samordningsbestemmelser vil være vanskelige å gjennomføre i praksis. Samordning i form av generell reduksjon i standarderstatningsforskriftens ytelsesnivå vil forskjellsbehandle noen grupper urimelig, blant annet fordi dekningsgraden er større blant funksjonærer enn blant arbeidere, jfr. "*Folketrygden, forsikringsordninger og pensjoner – oversikt*" i pkt. 3.1.5. Andre former for samordning vil medføre kompliserende vurderinger av pensjonsforsikringens verdi, herunder kompliserende skatteregnestykker. Pensjonsutbetalinger kan ikke uten videre trekkes fra i erstatning for fremtidstap fordi pensjonsutbetalingens verdi reduseres ved inntektsbeskatning, mens erstatningen for tap i fremtidig erverv ikke inntektsbeskattes. Standardisert fradrag kan vanskelig anvendes, på grunn av betydelige forskjeller i pensjonsnivå fra sak til sak. Det vil også være kompliserende at pensjonsforsikring og yrkesskadeersikring kan være tegnet i forskjellige selskaper. Oppgjørstekniske hensyn trekker derfor i retning av å beholde dagens ordning.

Utvalgets medlem Vigen mener pensjonsforsikringer bør samordnes fullt ut med standarderstatningen for yrkesskader, gjennomført som et «krone for krone»-fradrag i alle de tilfeller hvor ytelsene er finansiert av arbeidsgiver.

Et alternativ vil være at det etableres to separate erstatningstabeller avhengig av om bedriften har en pensjonsordning eller ikke.

Stort sett vil pensjonsytelsene når bedriften først har en tjenestepensjonsordning være relativt like. Derfor bør det for å kunne møte kravet om samordning eller harmonisering være mulig å etablere to forskjellige erstatningstabeller for disse tilfeller.

Dette vil innebære at bedrifter med tjenestepensjonsordning vil bli underlagt en riktigere erstatningstabell, noe som igjen vil føre til langt rimeligere yrkesskadeersikringspremie.

Utvalgets øvrige medlemmer (Lødrup, Stenwig og Riisa) mener at man her må se reglene i sammenheng med hvordan dette spørsmålet blir løst i erstatningsretten ellers, og viser til drøftelsen nedenfor i "*Sammenhengen mellom yrkesskadeersikringsretten, mulige standardløsninger og den alminnelige erstatningsrett*" i pkt. 7.13. Hvis det fortsatt skal være hovedregelen at slike ytelser skal gå i fradrag i erstatningen etter den almindelige erstatningsrett, bør det også være regelen i yrkesskadetilfellene. Det er liten grunn til at skadelidte etter en yrkesskade skal få en til dels betydelig høyere erstatning enn f. eks. en som er skadet i trafikken. Etter disse medlemmers syn kan de momenter som er nevnt ovenfor for ikke å gjøre fradrag i det alt vesentlige unngås ved utformningen av fradragregelen. Disse medlemmer ser spørsmålet om fradrag her som et spørsmål om det er rettspolitisk riktig:

- å legge erstatningsnivået for yrkesskader så meget høyere enn i erstatningsretten ellers, og
- å akseptere en betydelig forskjellsbehandling av de skadelidte avhengig av pensjonsytelsenes omfang.

7.12.5.3 Om forsikringer for øvrig

I en noe annen stilling står de forsikringsordninger som ikke inneholder noe (vesentlig) pensjonselement, men som gir en engangsutbetaling i tilfelle av en ulykke/sykdom. De fleste av de disse forsikringene har et dekningsområde som går utover yrkesskadene, idet de også gjelder skader utenfor arbeidstiden – sikrede er dekket 24 timer i døgnet. Her er gruppelivsforsikringene særlig utbredt – ialt regnes det med at ca. 2,5 mill. personer er dekket under en gruppelivsforsikring. Mange av disse er imidlertid ikke dekket gjennom sin arbeidsgiver som forsikringstaker, og faller således utenfor de spørsmål som drøftes her. Gruppelivsforsikringen er i første rekke en dødsrisikoforsikring. Men det kan også avtales at det skal utbetales en uførekapital hvis sikrede blir minst 50% ufør.

Erstatningsbeløpene etter en gruppelivsforsikring avtales individuelt mellom den enkelte forsikringstaker (bedriften) og forsikringsselskapet. Men de er ikke sjelden basert på lokale tariffavtaler. Forsikringsbeløpene vil variere, men det er ikke uvanlig at de går opp til 10 G eller 15 G.

I mange tilfelle tegnes også rene ulykkesforsikringer av arbeidsgiveren. Disse kan enten være generelle, eller f. eks. gjelde hvor sikrede er på reise, og hvor det antas å være en særlig risiko.

For slike forsikringer som er omtalt her, er Lødrup og Skårbergs syn at det ikke er grunn å samordne dem med yrkesskadeutmålingen etter forskriften. Det er her tale om en ytelse som er basert på lokale forhold, og som kan tilpasses nivået for yrkesskadene. Behovet for slik forsikringer er nå mindre enn før. Men hvor den enkelte bedrift eller bransje – eventuelt etter forhandlinger med de ansattes organisasjoner – har en slik dekning, er det naturlig å se den som et supplement til erstatningen. Den tilpasning som er skjedd bl.a. ved hovedavtalen i staten og ved en del bedrifter, illustrerer godt hvordan disse forsikringene kan fungere i fremtiden. Det bør dog tilføyes at for NHO-sektoren er gruppelivsforsikringene ofte knyttet til tjenstepensjonen. For øvrig vises til "*«Kan»-regelen i skl. § 3-1 tredje ledd i.f*" i pkt. 7.8, hvor et mindretall i Utvalget foreslår at det heller ikke i erstatningsretten ellers skal gjøres fradrag for slike forsikringer. Følges dette forslaget, er det klart at regelen må være den samme for yrkesskadene.

Utvalgets medlemmer Lødrup og Skårberg vil også påpeke at man ved «krone for krone-fradrag» for andre forsikringer enn pensjonsforsikring forskjellsbehandler yrkesskadene negativt. Utenfor yrkesskadesektoren forekommer det svært sjelden at erstatningsansvarlig skadevolder har tegnet for eksempel ulykkesforsikring eller uførekapitalforsikring som innebærer utbetaling til skadelidte. «Krone for krone-fradrag» får derved i praksis bare betydning for kollektive forsikringer i arbeidsforhold, når skadelidte tilstås utbetaling på yrkesskadeforsikring. Det medfører en urimelig forskjellsbehandling i forhold til for eksempel motorvognforsikring, der «krone for krone-fradrag» ikke vil være aktuelt. Innføring av slikt fradrag på yrkesskadesektoren er derfor uønsket.

På statssektoren er det imidlertid en betydelig grad av samordning mellom arbeidsgiverfinansierte ytelser og yrkesskadeforsikringen. Hovedavtalen for perioden 1992-1994 opprettholder de ytelsesnivåer som eksisterte tidligere, se avtalens § 8. Skadelidte har med andre ord prinsipalt et krav på erstatning etter Hovedtariffavtalens regler. Men hvis erstatningen ville blitt høyere etter forskriften, «utbetales differansen i tillegg til erstatningen etter lønnsregulativets fellesbestemmelser § 8». Resultatet er følgelig at skadelidte får det høyeste beløpet – det som følger av Hovedtariffavtalen eller av forskriften.

I denne forbindelse kan nevnes den samordningsmodell som skadelidte som avtjener verneplikt er underlagt, jfr. St. prp. nr. 2 (1993-94) s. 5. Her heter det at hvor skadelidte eller hans etterlatte vil oppnå høyere erstatning etter lov om yrkes-

skadeforsikring, blir en allerede utbetalt engangserstatning å anse som forskudd på erstatning etter lov om yrkesskadeforsikring.

Etter dette er mange ansatte i privat sektor kommet bedre ut enn ansatte på statssektoren når det rent faktisk gjelder forsikringsutbetalinger etter en yrkesskade.

Utvalgets medlemmer Vigen, Stenwig og Riisa mener at gruppelivs- og ulykkesforsikringer finansiert av arbeidsgiver bør samordnes med yrkesskadedekningen ved «krone for krone»-fradrag, med mindre arbeidsgiver og de ansatte har avtalt at utbetaling etter disse forsikringer skal komme i tillegg til yrkesskadedekningen. Det bør med andre ord i utgangspunktet være fullt fradrag her som i erstatningsretten for øvrig når den erstatningsansvarlige har betalt premien.

Når det gjelder andre forsikringer, mener Utvalgets medlemmer Vigen, Stenwig og Riisa at standarderstatningen ved yrkesskade bør tilpasses vanlig erstatningsrett også på dette punkt, og at det bør gjøres fradrag for «kan- forsikringer» i standardisert form, jfr. "*«Kan»-regelen i skl. § 3-1 tredje ledd i.f*" i pkt. 7.8 foran.

7.12.6 Forholdet til reduksjoner i folketrygden

Ved fastsettelsen av standardsatsene bygget man på de nivåer i ytelsene fra folketrygden som gjaldt for 1990. I 1991 ble imidlertid tilleggspensjonen redusert fra 45% til 42% av pensjonsgrunnlaget. Samtidig ble pensjonsgrunnlaget redusert ved at bare er inntekt inntil 6 G som regnes med fullt ut, mens inntekt mellom 6 og 12 G bare regnes med i pensjonsgrunnlaget med 1/3. Dette medførte en reduksjon i høyeste pensjonspoeng fra 8.33 til 7.

Tabellen nedenfor viser den årlige reduksjon for forskjellige alders- og inntektsgrupper.

(G=37.300)

f.år	140.000	180.000	220.000	260.000	300.000	340.000	380.000	420.000
1970	3.081	4.281	5.481	16.817	28.737	29.137	29.537	29.937
1965	2.927	4.067	5.207	16.519	28.419	28.799	29.179	29.559
1960	2.542	3.532	4.522	15.775	27.625	27.955	28.285	28.615
1955	2.157	2.997	3.837	13.995	24.696	24.976	25.256	25.536
1950	1.772	2.462	3.152	10.630	18.503	18.733	18.963	19.193
1945	1.386	1.926	2.466	7.220	12.215	12.395	12.575	12.755
1940	1.155	1.605	2.055	4.094	6.216	6.366	6.516	6.666
1935	811	1.127	1.429	1.729	2.021	2.121	2.221	2.321
1930	467	649	804	954	1.100	1.150	1.200	1.250
1927	205	285	349	409	467	487	507	527

Dette betyr at de samlede ytelser til skadelidte blir tilsvarende redusert, med mindre skadelidte mottar ytelser fra ordninger som skal gi en bestemt brutto uansett hva som folketrygden yter, som f. eks. ytelsene etter statlige, kommunale og fylkeskommunale pensjonsordninger.

Endringer i ytelsene innebærer at fremtidens folketrygdmottakere bare vil få en trygd som ligger på nivå med dagens alderspensjonsmottakere, som p.g.a. alder ikke har full opptjening i folketrygden.

Det kan derfor være spørsmål om satsene bør justeres for å kompensere denne reduksjonen.

7.12.7 Utvalgets syn på noen andre sider ved yrkesskedeforskriften

7.12.7.1 Innledning

Utvalget konstaterer at tanken om en mer standardisert utmåling av erstatningen etter en yrkesskade fikk bred tilslutning. Men synet her vil nok i en viss grad avhenge av hvordan reglene nærmere blir utformet, og hvordan erstatningsnivået er tilpasset de ellers gjeldende regler om erstatningsutmålingen.

Erstatningsnivået i forskriften gir særlig grunn til bemerkninger om de spørsmål som vil bli omtalt i det følgende.

7.12.7.2 Minstenivået på 7 G for tapt inntektsevne

Hvis skadelidtes inntekt er 7 G (266 560 kroner pr. 1. mai 1994) årlig eller mindre, vil erstatningen til en 45 åring som blir 100% ervervsmessig ufør være 22 G (837 760 kroner). Dette betyr at alle de som det året da skaden ble konstatert hadde en inntekt på 7 G eller mindre, får den samme erstatning.

Utvalget antar at minstenivået på 7 G i svært mange tilfelle gir en overkompensasjon (forutsatt at en inntekt på 7 G gir en tilnærmet riktig erstatning på 22 G, jfr. om dette nedenfor). Etter NHO's statistikker har 90% av arbeiderkategoriene innen NHO-bedriftene i annet kvartal 1993 en inntekt under 7 G. Hvis også funksjonærene tas med, blir tallet 81%. I denne forbindelse er det grunn til å erindre at skadehyppigheten er betydelig høyere på arbeidernivå enn funksjonærnivå. Til sammenligning kan nevnes at Statistisk sentralbyrå i 1990 gjennomførte en fullstendig telling for ansatte i oljeboring, bergverksdrift og industri. Med G på 34 000 kroner, som gjaldt fra 1. mai 1990, fremkommer denne fordeling for voksne menn:

3,5 – 4,6 G	21,3 %
4,6 – 5,2 G	28 %
5,2 – 5,7 G	21 %
Over 5,7 G	29,8.

I varehandelen var den gjennomsnittlige månedsinntekt i 1992 for heltidsansatte 16 308 kroner, som på årsbasis gir 195 696 kroner, som tilsvarer 5,1 G etter et grunnbeløp på 38 080 kroner. Gjennomsnittstallene er noe høyere for kvinner enn for menn. For heltidsansatte i HSH's medlemsbedrifter var den gjennomsnittlige månedsinntekt 16 674 kroner.

Til sammenligning kan nevnes at i Rapport nr. 1 1994 fra Det tekniske beregningsutvalg, tabell 3 A utgjør anslått gjennomsnittlig årslønn for arbeidere i NHO-området ca. 197 000 kroner, og for funksjonærer i NHO-området ca. 257 000 kroner i 1993.

I denne forbindelse kan det være grunn til å minne om at Høyesterett i Ølberg- og Horsengsakene la seg på et inntektsnivå på 180 000 kroner, og i Skoland-saken var partene enige om 250 000 kroner. 7 G er således høyere enn det antatte inntektsnivået i disse tre sakene.

Ved vurderingen her må en imidlertid ta i betraktning at også bortfallet av evnen til å arbeide i hjemmet gir rett til erstatning, jfr. skl. § 3-1 annet ledd siste pkt. Dette er imidlertid neppe tilstrekkelig til å bringe erstatningen opp i et tilnærmet utgangspunkt på 7 G. For noen yngre mennesker vil regelen innebære en kompensasjon for en fremtidig lønnsutvikling og gi kompensasjon for fallet i pengeverdien. Etter Utvalgets syn er dette imidlertid ikke tilstrekkelig til å eliminere den overkompensasjon som i mange tilfelle vil finne sted.

Når det gjelder inntektsnivåene, har det også interesse å trekke frem de langtidsutdannede. Eksempelvis viser lønnsstatistikken fra Norges Juristforbund pr. 1. september 1993 at gjennomsnittlig inntektsnivå for ansatte jurister var 301 658 kroner pr. år. For privatansatte var tallet 392 070 kroner, mens det for ansatte i staten var 271 855 kroner.

En vesentlig grunn til at Utvalget valgte et generelt minimum på 7 G var at dette var regelen i de yrkesskadeforsikringer som allerede eksisterte (noen hadde 8 G), se nærmere Utvalgets første innstilling hvor det heter på s. 54-55:

«Storebrand og Samvirke har 7 G som laveste inntektstrinn, mens UNI, Gjensidige og Vesta har 8 G som laveste inntektstrinn. En rekke arbeidstakere har imidlertid lavere inntekter. Utvalget har vurdert om det bør opprettes grupper for disse, men har kommet til at man ikke vil foreslå dette. Utvalget ser det som naturlig at man i forbindelse med innføringen av standardisering gjennomfører et visst minimumsvern gjennom et slikt «gulv» for erstatningsnivået.

I forhold til den alminnelige erstatningsrett innebærer forslaget en viss hevning av erstatningsnivået for personer med lav eller middels inntekt (lavere enn 7 G). Utvalget antar likevel at dette ikke eller bare i liten grad vil få betydning for premienivået.

Det er i denne forbindelse vesentlig at forsikringsvilkårene allerede har et «gulv» på minimum 7 G. For de selskapene som nå baserer seg på standardisert utmåling, vil forslaget dermed ikke innebære noen endring i erstatningsnivået. Dette dreier seg om de aller fleste av de større selskapene, jfr. her kapittel III punkt 8».

Etter Utvalgets syn er det en rekke forhold som bør spille inn ved vurderingen av om det bør settes et «gulv» på erstatningsnivået, og hvor høyt eventuelt «gulvet» skal være. Et gulv har åpenbare svakheter, som f. eks. hvor den skadede er korttidsengasjert når skaden inntreffer. Deltidsansatte kommer i en vanskelig mellomstilling, ikke minst fordi et eventuelt bortfall av arbeidet i hjemmet også skal erstattes. Det er imidlertid viktig å erindre at det er reduksjon eller bortfall av inntektsevnen som skal erstattes, og erstatningsnivået må derfor ses i et langtidsperspektiv. Utvalget ser det derfor slik at et «gulv» er naturlig, men det kan herske tvil om hvor det skal legges. Ut fra de tall for inntektsnivået blant heltids arbeidstakere som er referert ovenfor, finner Utvalgets flertall (alle unntatt *Skårberg*) at 7 G er for høyt. Det er et stort antall arbeidstakere som har et lønnsnivå betydelig under 7 G, og flertallet kan vanskelig begrunne hvorfor en yrkesskade her skal sette skadelidte i en så meget bedre økonomisk stilling enn resultatet ville vært etter alminnelige utmålingsregler.

Flertallet, jfr. nedenfor, finner at nivået på den nedre inntektsgrense bør ses i sammenheng med hvordan dette vurderes i den alminnelige erstatningsretten. Dette har motivert valget av G-nivået.

Utvalgets medlemmer har ulike oppfatninger om hvor minimumsinntekten bør legges.

Flertallet (Lødrup, Riisa, Stenwig og Vigen) mener at nivået bør ses i en viss sammenheng med spørsmålet om «gulv» ellers i erstatningsretten, se "*Bør det settes en nedre inntektsgrense – «et gulv»?*" i pkt. 7.5.7. Etter en samlet vurdering finner flertallet at 4 G er naturlig, dvs. 152 320 kroner etter dagens G. De som ligger under dette nivået er for en stor del yngre mennesker, som har en naturlig lønnsvekst foran seg. At ikke alle har utnyttet hele sin arbeidsevne i arbeidslivet når skaden inntreffer, kan ikke være avgjørende for et lavere nivå, idet muligheten for at det ville skjedd endringer her må holdes åpen, samtidig som det til inntekten må knyttes verdien av arbeidet i hjemmet. Hertil kommer at dette harmonerer med det nivå som

Høyesterett la til grunn i Ølberg- og Horsengsakene, hvor det ikke var særlige holdpunkter for å peke ut noen bestemt yrkeskarriere. Utvalgets flertall er enig i en rekke av de betraktninger som mindretallet Skårberg gir uttrykk for nedenfor, men finner ikke å kunne strekke konsekvensen av dem lenger enn til 4 G. For den gruppe eldre arbeidstakere som ligger under dette nivået – og det er ikke så helt få – vil den overkompensasjon dette gir kunne forsvares ut fra den synspunkter Skårberg nedenfor gir uttrykk for.

Et «gulv» på dette nivået vil medføre økt bruk av regelen om et høyere inntektsnivå for personer med et inntekspotensiale som ligger betydelig høyere enn inntekten som erstatningen skal baseres på. Som typiske eksempler kan nevnes deltidsansatte som man måtte regne med senere ville gått ut i full stilling.

Hvis minimumsinntekten på G blir redusert, må det i tabellen bygges inn ytterligere trinn.

Det bør her nevnes at det i Innstillingen fra Overføringsutvalget avgitt 4. mars 1993 anbefales en reduksjon fra 7 til 4 G.

Utvalgets medlem Vigen vil tilføye:

Det fremgår av det statistiske materialet som er omtalt ovenfor under dette punkt at et «nedre gulv» i grunnlagstabellen på 7 G representerer et nivå som ligger langt over gjennomsnittlig lønn.

Dette «gulvet» må derfor senkes vesentlig, slik at det er i overensstemmelse med de faktiske lønnsforhold i landet.

I en ordning hvor det fra før av er etablert liberale tildelingskriterier med svært lempelige krav til årsakssammenheng og bevis, særlig når det gjelder yrkessykdommer, må det sikres at normalerstatningene blir liggende på et nivå som ikke fører til overforbruk av ordningen.

Dagens «gulv» i ordningen ble lagt på 7 G fordi dette var «gulvet» i de trygghetsforsikringer som ble tegnet før 1990.

Det er imidlertid en vesentlig forskjell mellom den trygghetsforsikring som i sin tid ble solgt av forsikringsselskapene og dagens yrkesskadeersikring. Den gang dreiet det seg om en frivillig forsikringsordning hvor prisen var lav, og hvor tilslutning normalt skjedde fordi bedriften følte et spesielt behov og ikke hadde tilfredsstillende dekning på annen måte.

Bedriften kunne velge å avstå fra forsikringen bl.a. dersom erstatningsnivå, bevisbyrderogler og lønnsnivå hos arbeidstakerne innebar at man oppfattet erstatningsnivået som for høyt. Trygghetsforsikringene fikk da heller ikke det gjennomslag som forsikringsselskapene hadde håpet på, og bør heller ikke være norm for fremtidens erstatningssatser.

Utvalgets medlem *Skårberg* mener «inntektsgulvet» på 7 G bør beholdes. Han legger særlig vekt på følgende:

1. Det ytes etter gjeldende rett full erstatning «juridisk sett», som ikke omfatter hele det reelle økonomiske tap. Kapitaliseringsrenten settes for høyt, jfr. særbe-merkning til pkt 7.3. Skatteulempen erstattes ikke fullt ut, jfr. særbe-merkning til "*Tillegget for merskatten (skattepåslaget – erstatningen for skatteulempen)*" i pkt. 7.5.4. Inntektsnivå uten skaden fastsettes lavt, jfr. "*Skjønnet over fremtiden*" i pkt. 7.3.2. Domstolene er tilbakeholdne med å akseptere stillingsopptrykk, jfr. "*Enkeltelementene i tapsberegningen*" i pkt. 4.1.4.4. Tross stadig senkning av nivået på ytelser til trygdene de senere år, skal det tas utgangspunkt i dagens trygdenivå ved tapsberegningen. Det er vanskelig å oppnå erstatning for tapt pensjon fra privat ordning, jfr. Ølbergdommen. Ved tapsberegningen fokuseres kun på utgifter i arbeid, uten hensyntagen til besparelse i arbeid, som rimelig kantineordning, aviser, telefon, tjenestebil etc. Reduksjonen i erstatningene som påpekes i disse eksemplene synes akseptabel for høytlønnede, som

- har økonomisk evne til å tegne tilleggsforsikringer. For lavere og midlere inntektsgrupper bør erstatningen dekke det reelle økonomiske tap, hvilket oppnås gjennom «gulvet» på 7 G.
2. For skadelidte som har inntekt i nærheten av minstegrensen på 7 G kan yrkesskadeforskriften endog medføre lavere erstatning enn det som følger av gjeldende rett, til tross for at gjeldende rett på langt nær innebærer at hele det økonomiske tap erstattes. Det fremgår av sammenligningen for Skolanddommen i "*Det generelle erstatningsnivået*" i pkt. 7.12.7.4.
  3. 7 G-grensen var en videreføring av bestemmelsene i trygghetsforsikringsvilkårene som fantes før forskriften ble utformet. Noen selskaper hadde også en minstegrense på 8 G. Dette er ikke tilfeldig. Trygghetsforsikringsvilkårene er et produkt som ble utformet etter markedets behov, og vilkårene speiler behovet for å sikre skadelidte minimumserstatning på dagens nivå.
  4. Utvalgets vurdering om at deltidsarbeidende ofte vil gå ut i heltidsarbeid er mindretallet enig i. Det tilsier at inntekten på skadetidspunktet kan være altfor lav i forhold til nivået i en senere livsfase. Erstatningsberegning med utgangspunkt i lønnen på skadetidspunktet vil da gi uriktig resultat. Det motvirkes av minstegrensen på 7 G.
  5. Etter skl. § 3-1 skal reduksjon i evnen til å utføre arbeid i hjemmet også erstattes som tap i erverv. Verdien av slikt arbeid gir ingen uttelling etter yrkesskadeforskriften. Det vil etter mindretallets oppfatning virke urimelig overfor delvis hjemmearbeidende å endre nedre inntektsgrense slik Utvalgets flertall har foreslått. 6) Som Utvalget pekte på i innstillingen fra 1990, side 54 vil en minstegrense på 7 G også ta en viss høyde for at en del i de lavere inntektsgruppene ville ha kunnet oppnå høyere inntekt senere i sin yrkeskarriere.
  6. Med dagens vanskelige situasjon på arbeidsmarkedet er det mange som er ute av arbeid deler av året. De vil ha et inntektsnivå betydelig under normalinntekt. Dette gjelder særlig arbeidere innen industri, samt bygg og anlegg. Etter mindretallets mening er det urimelig å fastsette en erstatning som skal dekke opptil flere tiår fremover ut fra dagens inntektsnivå i slike tilfelle. Et minstenivå på 7 G motvirker denne uheldige effekt.
  7. Ved standardisert erstatning bør nivået legges slik at færrest mulig får lavere erstatning enn etter vanlige utmålingsregler. For i størst mulig grad å hindre underkompensasjon for enkelte grupper er det uunngåelig at enkelte skadelidte får en viss overkompensasjon. Dette var et bevisst valg ved innføringen av standarderstatning, jf. innstillingen fra 1990, s. 30. Man bør være oppmerksom på at «gulvet» på 7 G ikke behøver å gi overkompensasjon selv om skadelidtes inntekt uten skaden er betydelig lavere enn 7 G. Det kan her vises til sammenligningen for Ølberg-dommen under "*Det generelle erstatningsnivået*" i pkt. 7.12.7.4. Lavere gulv enn 7 G med tilsvarende nedtrapping av erstatningen kunne her gi betydelig underkompensasjon.»
  8. Når «inntektsgulvet» er knyttet opp mot folketrygdens grunnbeløp synker erstatningsnivået over tid, på grunn av at grunnbeløpet ikke holder tritt med inntektsutviklingen. Av tabell 2 i St. prp. nr. 106 (1991-92) fremgår det at gjennomsnittlig økning av grunnbeløpet har vært 4.6% mens veksten i lønn for arbeidere i LO/NHO-området har vært 4.9% for perioden 1987 – 1991. Også i 1992 og 1993 har lønnsveksten vært større enn veksten i grunnbeløpet. Mindretallet mener det også av denne grunn er viktig å beholde en romslig minimumserstatning.
  9. Noen tapstyper som dekkes etter vanlige erstatningsregler vil falle utenfor dekningsområdet for standarderstatningsforskriften. Hvis for eksempel en yrkesskadet som blir ufør har ektefelle som blir ufør, reduseres begge grunnpensjoner

med 25%, se folketrygdlovens § 8-4, jf. § 7-2 nr. 3. Ektefellen vil da ha et betydelig tap som ikke erstattes. For å motvirke slike urimelige konsekvenser bør minimumsersatningen være romslig.

10. Mulig underkompensasjon er mest alvorlig for inntektsgruppene Utvalgets flertall vil redusere erstatningsnivået for, det vil si grupper med lavere og midlere inntekter. Som nevnt har høyinntektsgruppene bedre økonomisk evne til å tegne tilleggsforsikringer, for eksempel i form av livs- eller ulykkesforsikringer. Dessuten vil høyinntektsgruppene ha mer til disposisjon ut over det som går med til livsopphold enn det grupper med lavere og midlere inntekt har. Reduksjon i levestandard for grupper med lavere og midlere inntekter er derfor mer alvorlig. Høyinntektsgrupper har også som oftest stillinger med lavere skaderisiko enn grupper med lavere og midlere inntekter. Mindretallet mener av disse grunner at risikoen for underkompensasjon spesielt bør unngås for grupper med lavere og midlere inntekter.
11. En romslig minstegrense vil redusere antallet tvister om hva inntekten ville utgjort uten skaden. Inntektsnivå uten skaden er etter mindretallets oppfatning det moment som oftest er gjenstand for diskusjon og tvist i personskadeoppgjør etter vanlige utmålingsregler. Mye av hensikten med standardisering er at skadelidte skal kunne håndtere sin egen sak, uten å måtte la seg bistå av advokat. Mindretallet mener senking av minstegrensen vil gjeninnføre behovet for advokatbistand for å prosedere spørsmål knyttet til inntektsnivå, karriereutvikling, arbeidsmarkedsutsikter og lignende. Da bortfaller mye av hensikten med å standardisere erstatningen.

Av disse årsaker mener mindretallet minstegrensen på 7 G bør opprettholdes.

7.12.7.3 Toppnivået for inntekter på 10 G

Spørsmålet om det bør settes et «tak» på erstatningen for de høyere inntekter har alltid har vært avvist når det ellers har vært drøftet. I Innst. 1971 tok man avstand fra å lovfeste en maksimumsgrense. Ble erstatningen for høy, kunne ansvaret lempes (s. 49).

Et maksimumsbeløpet på 10 G (for tiden 380 800 kroner), vil bare skjære bort erstatningsbeløp i få tilfelle. Hittil har det ikke i rettspraksis etter det Utvalget kjenner til vært lagt til grunn en slik inntekt. Spørsmålet har således ikke så stor praktisk betydning, selv om dets prinsipielle side er viktig nok.

Når Utvalget valgte et «tak» for yrkesskadene, var det dels fordi et maksimumsbeløp forsikringsteknisk er omkostningsbesparende, dels fordi personer med så høye inntekter har evne til å tegne de tilleggsforsikringer som ønskes får å sikre seg mot sykdom og skade. Et maksimumsbeløp vil også gi forutberegnelighet om erstatningen hvis det skulle gå galt, og således gi grunnlag for å vurdere tilleggsforsikringer. Hertil kom at personer med et slikt inntektsnivå i betydelig større grad enn andre arbeidstakere har arbeidsgiverfinansierte forsikringer og pensjoner.

Utvalgets syn er at disse vurderingene fortsatt har gyldighet. Men etter Utvalgets syn bør satsen på 10 G heves noe. Det kan nevnes at Utvalget i sin første innstilling hadde foreslått 12 G (456 960 kroner) og et erstatningsnivå på 40 G. Den danske personskadeerstatningsloven har et maksimum på 511 000 kroner i årsinntekt. Dersom det innføres et «tak» også i den alminnelige erstatningsrett – og det er det etter Utvalgets syn grunn til – bør det ikke være for store ulikheter, se nærmere nedenfor 7.13. Utvalget foreslår taket satt til minimum 15 G (571 200 kroner).

Utvalget vil her også peke på at det kan reises spørsmål om en grense på 10 G er i tråd med forutsetningene for Stortingets vedtak om at erstatningsutmålingen kan

standardiseres etter yrkesskadeforsikringslovens § 13 annet ledd. Under lovforberedelsen ble det presisert at slike regler ikke måtte ha til følge at prinsippet om full erstatning ble tilsidesatt, se Ot. prp. nr. 81 (1986-87) s. 33. «Taket» på 10 G er imidlertid satt så lavt at det nok kan sies å bryte med denne forutsetningen. Det kan også vises til at Justisdepartementet i proposisjonen til lov om yrkesskadeforsikring, Ot. prp. nr. 44 (1988-89) uttalte at standardiserte satser ikke måtte rukke ved prinsippet om full erstatning, s. 62 sp. 1.

7.12.7.4 Det generelle erstatningsnivået

Som det vil fremgå av drøftelsen ovenfor under "*Nærmere om «full erstatning» – særlig med henblikk på erstatningen for fremtidig inntektstap*" i pkt. 7.3 er det vanskelig å gi noe korrekt svar på hva som er «full erstatning» i det enkelte tilfelle. En sammenligning må derfor bli noe skjønnsmessig. Men rettspraksis gir gode holdpunkter for en sammenligning, når det først er tatt standpunkt til hvilket inntektsnivå som skal legges til grunn i basisåret. Beregningene i det følgende er basert på G på domstidspunktet (22. desember 1993) som var 37 300 kroner.

En sammenligning med yrkesskadeforsikringen og den tilkjente erstatning i dommene fra 1993 viser følgende tall:

1. Ølbergsaken.

Erstatning for fremtidig inntektstap.

16 år på domstidspunktet.

Inntektsforutsetninger:

- kr. 180 000 uten skaden (5,4 G)
- kr. 130 000 med skaden

(På dette grunnlag er det beregnet en ervervsmessige invaliditet til 28%)

Høyesterett tilkjente 655 000 kroner i fremtidig inntektstap.

Yrkesskadeforsikringsordningen ville gitt:

Grunnerstatning på 22 G (forskr. § 3-2) =	kr.	820 600
+ tillegg for alder (forskr. § 3-3d):		
2,5% ganger 19 (antall år under 35)	kr.	389 785
+ 35%	kr.	287 210
= samlet erstatning	kr.	1 497 595
- 72% reduksjon pga. resterv.evne	kr.	1 078 272
= Yrkesskadeerstatning	kr.	419 323

Oppsummering:

Høyesterett: Yrkesskadeforsikringsordningen:-
kr. 655 000   kr. 419 323-

Ved denne sammenligningen må man være oppmerksom på at Høyesterett forutsatte at skadelidte ikke ville få trygdeytelser, mens yrkesskadeforsikringsordningen forutsetter dette. Ølberg ville således etter yrkesskadereglene fått yrkesskadepensjon i tillegg til erstatningsbeløpet.

2. Horsengsaken.

Erstatning for fremtidig inntektstap.

25 år på domstidspunktet.

Inntektsforutsetninger:

- kr. 180 000 uten skaden (4,8 G)
- I praksis ingen restervervsevne, jfr. Høyesteretts premisser

Høyesterett tilkjente kr. 642 000 i fremtidig inntektstap. Påpluset tidligere akontoutbetalinger blir det samlede fremtidige inntektstapet 870 000 kroner.

Yrkesskedeforsikringsordningen ville gitt:

Grunnerstatning på 22 G	kr.	820 600
+ tillegg for alder:		
2,5% ganger 10 (antall år under 35)	kr.	205 150
+ 35%	kr.	287 210
= Samlet erstatning	kr.	<u>1 312 960</u>

Oppsummering:

Høyesterett: Yrkesskedeforsikringsforskriften:-
kr. 870 000 kr. 1 312 960-Saken viser de utslag «gulvet» på 7 G kan gi, idet Horsengs utgangspunkt var en årsinntekt på 180 000 kroner.

3. Skolandsaken.

Erstatning for fremtidig inntektstap samt for lidte og fremtidige utgifter.

29 år på domstidspunktet.

Inntektsforutsetninger:

- kr. 250 000 (= 6,7 G)
- Ingen restervervsevne.

Høyesterett tilkjente:

kr. 1 450 000 for fremtidig inntektstap

kr. 150 000 for påførte utgifter

kr. 1 600 000 for fremtidige utgifter

Yrkesskedeforsikringsordningen ville gitt:

Fremtidig inntektstap:		
Grunnerstatning på 22 G	kr.	820 600
+ tillegg for alder:		
2,5% ganger 6 (antall år under 35)	kr.	123 090
+ 35%	kr.	287 210
= Samlet erstatning	kr.	<u>1 230 900</u>

Fremtidige utgifter:

Forskr. § 2-2 = 21 ganger årlige utgifter for skadelidte under 35 år.

Høyesterett har tatt utgangspunkt i kr. 80 000 i årlige utgifter. Såvel engangsutgifter som løpende utgifter er her medtatt. Det er uttalt at det skal gjøres fradrag for hjelpestønad på 8 820 kroner, men fordi denne må påregnes å falle bort når skadelidte ikke vil være så mye hos foreldrene, skal det ikke gjøres fullt fradrag for denne. Det fremgår ikke uttrykkelig hvilket beløp retten har lagt til grunn ved beregningen eller hvor mange år utgiftene er beregnet for. Det kan ikke ses om det er tatt standpunkt til selskapets anførsel om en levealder til 75 år. Legger man til grunn en årlig erstatning på 79 000 kroner gir dette med 5% rente i 46 år (til 75 år) en erstatning på 1 447 839 kroner dvs. tilnærmet 1 450 000 kroner som retten tilkjente før tillegget av skatteulempe på 150 000 kroner.

21 ganger en årlig erstatning på 79 000 kroner gir 1 659 000 kroner i samlet erstatning. Påførte utgifter skal utmåles individuelt også etter yrkesskedeforskriften og det legges derfor til grunn samme beløp som Høyesterett tilkjente, 150 000 kroner.

Oppsummering:

Høyesterett:	Yrkesskedeforskriften:
Fremtidig inntektstap:	
kr. 1 450 000	kr. 1 230 900
Fremtidige utgifter:	
kr. 1 600 000	kr. 1 659 000

7.12.7.5 Erstatning for tap av forsørger

Utvalgets flertall (alle unntatt Riisa og Vigen) finner ikke grunn til å foreslå endringer i standardsatsene for erstatningen for tap av forsørger. Når det gjelder den alminnelige vurdering av spørsmålet om standardisering her, vises til vurderingene ovenfor i "[Erstatning for tap av forsørger](#)" i pkt 7.9. Utvalgets mindretall Riisa og Vigen mener at forskriften bør endres på dette punkt. Nøyaktig de samme forhold gjør seg gjeldende her som i den vanlige erstatningsretten. Det vises til begrunnelsen som er gitt ovenfor i "[Erstatning for tap av forsørger](#)" i pkt. 7.9. Ved fortsatt standardisering bør nivået være f.eks. 5 G som utgangspunkt for ektefelle eller samboer, jfr. nærmere mindretallets anførsler ovenfor under "[Utvalgets vurderinger](#)" i pkt. 7.9.2.

7.12.7.6 Andre spørsmål

Utvalget er ikke kjent med forhold ellers som bør vurderes i forbindelse med yrkesskedeforskriften. Man går ut fra at slike forhold eventuelt vil bli reist i forbindelse med høringen.

7.12.8 Oppsummering og konklusjoner

Sammenligningene viser for det første den betydelige overkompensasjon som «gulvet» på 7 G kan gi de yrkesskadde, jfr. Horsengsaken. Hvorvidt man vil si at de øvrige to sakene ligger innenfor det som kan antas å være den skjønnsmessige rammen for den individuelle erstatningsutmåling, kan avhenge av de øyne som ser. Utvalget vil imidlertid peke på at det kan være grunn til å vurdere om satsene for tillegg for yngre skadelidte bør oppjusteres noe, jfr. Skolandsaken. Ved sammenligningen med Skolandsaken bør det erindres at skattepåslaget ble redusert ved de plasseringsmuligheter som forelå. For øvrig bør det merkes at for at erstatningssum-

mene skal bli sammenlignbare, ville Skoland etter de standardiserte satser åpenbart fått beløpet til utbetaling atskillig før enn 10 år etter ulykken.

Utvalgets medlem Skårberg mener man ikke kan slutte av sammenligningen med Skolandsaken at det er tillegget for yngre skadelidte som eventuelt gir for lav erstatning. Det kan like gjerne være at grunnerstatningen er for lav. Skårberg mener derfor det bør foretas en mer fullstendig gjennomgang, der man vurderer grunnerstatningsnivåene såvel som av- og opptrappingsordningen tilknyttet skadelidtes alder.

7.13 SAMMENHENGEN MELLOM YRKESKADDEFORSKRIFTEN, MULIGE STANDARDLØSNINGER OG DEN ALMINNELIGE ERSTATNINGSRETT

Utvalgets flertall kan som nevnt under "*Bør det settes en nedre inntektsgrense – «et gulv»?*" i pkt. 7.5.7 vanskelig se at det er noen grunn til å ha forskjellige utmålingsregler for yrkesskadene og for skader som har andre årsaker, som f. eks. skader i trafikken. At de som utsettes for en yrkesskade som gruppe er særpreget ved at de er i arbeid, kan ikke bety noe her, idet det også er tilfelle for flertallet av skadelidte ellers. De momenter som taler for og i mot mer standardiserte utmålingsregler, er etter Utvalgets syn i det alt vesentlig de samme uansett om det foreligger en yrkesskade eller en annen skade. Målsettingen må være å vurdere regler som generelt sett er de beste uansett skadeårsak. For skadelidte er problemene de samme uavhengig av om han eller hun er utsatt for en yrkesskade eller skades f. eks. i trafikken.

At yrkesskadene dekkes gjennom den obligatoriske yrkesskadeforsikringen, er ikke noe argument for særregler. Praktisk sett vil alle personskader (utenfor voldsofrenes krets) bli gjort opp og dekket gjennom en forsikring. Tallmessig er det de trafikkskade som dominerer bildet, og her er dekningsystemet det samme som for yrkesskadene, nemlig en obligatorisk forsikring til gunst for skadelidte. Reelt sett er forholdet slik også for pasientskadene og for legemiddelskadene (og for noen andre skadetilfelle, f. eks. skiheiser).

På den annen side må det nevnes at ytelsene til de yrkesskadde etter trygdlov-givningen er høyere enn til skadelidte ellers. Det kan også fremholdes at skader i yrkeslivet står i en særstilling ved at de – tragisk nok – må ses som et ledd i produksjonsprosessen. Det har videre en egenverdi at erstatningsreglene ikke bidrar til å gjøre forholdene på arbeidsplassene konfliktfylte. Tvister om erstatningsutmålingen mellom arbeidsgiver og ansatt er i seg selv negativt.

De hensyn som taler for standardiserte regler på yrkesskadesektoren er også relevante i sin alminnelighet. Utvalget konstaterer at arbeidstakernes organisasjoner har vært positive til standardiserte oppgjør her. Her antas imidlertid å være vesentlig at nivået på de standardiserte oppgjør har vært høye i forhold til erstatningsretten for øvrig. Reglene om erstatningsutmålingen for tapt inntektsevne slik de er utformet i forskriften av 21. desember 1990 har som nevnt disse vesentlige særtrekk:

- Alle med en inntekt opp til 7 G får den samme erstatning,
- Det skjer ikke noe fradrag hverken for forsikringer og pensjoner finansiert av arbeidsgiveren eller av den skadelidte,
- Det er satt et tak på erstatningen for skadelidte med en inntekt over 10 G.
- Utmålingen påvirkes ikke av individuelle forhold hos skadelidte, som f. eks. muligheten for gjeldsnedbetaling m.v.
- Utmålingen kan finne sted uten tvist om skattepåslagets størrelse, kapitaliseringsrente m.v.

Utvalget finner det klart at slik yrkesskedeforskriften er utformet idag, kan den ikke gjøres gjeldende ellers i erstatningsretten. Utvalget vil nedenfor peke på en del forhold som tilsier en viss samordning.

Når det gjelder erstatningsnivået for skadelidte som ligger mellom 7 og 10 G antas det, se dog "*Oppsummering og konklusjoner*" i pkt. 7.12.8, å ligge i det leie som ellers gjeldende utmålingsregler ville ført til, forutsatt at skadelidte har rett til ytelse etter folketrygden og at skaden ikke utløser andre pensjons- eller forsikringsytelser. Dette er imidlertid meget vesentlige forbehold. Skulle det her skje endringer i forutsetningene, kan nivået i forskriften tilpasses dette.

Utvalget finner det klart at det ikke kan være aktuelt å innføre en minimumserstatning knyttet til et inntektsnivå på 7 G som en alminnelig regel. Som påvist ovenfor under "*Minstenivået på 7 G for tapt inntektsevne*" i pkt. 7.12.7.2, har over 90% av alle yrkesaktive en inntekt under dette nivået. Det hører med til sjeldenhetene at det i rettspraksis er tilfelle hvor inntekten har vært satt høyere enn 250 000 kroner (altså noe under dagens 7 G) Det foreligger såvidt Utvalget kjenner til ingen publiserte dommer med et høyere inntektsnivå. Ønsker man å beholde 7 G som minimum for yrkesskader, må det skilles mellom yrkesskader og skader ellers.

Spørsmålet om å fastsette et minimum også utenfor yrkesskadene område kan har gode grunner for seg. Utvalget viser her er til de betraktninger som er gjort gjeldende ovenfor "*Bør det settes en nedre inntektsgrense – «et gulv»?*" i pkt. 7.5.7 og "*Minstenivået på 7 G for tapt inntektsevne*" i 7.12.7.2, og særlig aksentuert i Skårbergs særuttalelse, som for såvidt er allmenngyldige. Etter flertallets syn bør det innføres et alminnelig «gulv», som etter flertallet syn bør ligge på 4 G.

Etter yrkesskedeforskriften er det satt et «tak» på inntekter over 10 G. Heller ikke her kan Utvalget se at det er grunn til å ha andre regler for yrkesskadene enn ellers. Men det er etter Utvalgets oppfatning ikke aktuelt med et så lavt «tak» for de alminnelige erstatningsutmålingsregler. Også her mener Utvalget «taket» bør være det samme, men er i tvil om det bør settes så lavt som 12 G (for tiden 456 960 kroner). Utvalget anser det ikke riktig å gå under 15 G (for tiden 571 200 kroner). Da vil en legge seg noe over nivået i Danmark, se ellers drøftelsen i "*Bør det settes et «tak» på den inntekt som er relevant ved erstatningsutmålingen?*" i pkt. 7.5.6 og "*Toppnivået for inntekter på 10 G*" i 7.12.7.3.

En annen vesentlig forskjell er forholdet til de arbeidsgiverfinansierte pensjoner og pensjonsforsikringer. Som nevnt skal erstatningen etter yrkesskedeforskriften utbetales ubeskåret av slike ordninger, mens de etter den ordinære erstatningsrett skal komme fullt ut i fradrag i erstatningsbeløpet. Når yrkesskedeforsikringsnivået i utgangspunktet er tilpasset ytelsene etter folketrygden, vil det være differansen mellom pensjonsnivået og folketrygdens ytelse som utgjør forskjellen. I denne forbindelse må det understrekes at også folketrygdens ytelse er differensierte etter skadelidtes opptjeningsnivå.

Etter Utvalgets syn bør prinsippet om fradrag «krone for krone» i skl. § 3-1 tredje ledd opprettholdes. Det kan her vises til drøftelsen under "*Om den standardiserte erstatningen etter yrkesskedeforskriften*" i pkt. 7.12 om det tilsvarende spørsmål etter yrkesskedeforskriften. Opphevelse av denne fradragsregelen vil innebære en ugrunnet heving av det alminnelige erstatningsnivå, og de enkelte skadelidte vil komme høyst forskjellig ut, avhengig av pensjonsforholdene m.v. En slik forskjellsbehandling er ikke anbefalelsesverdig. Mange skadelidte ville uten fradragsregelen komme i en bedre økonomisk stilling enn før skaden. Selv om man for yrkesskadene fortsatt ønsker å se bort fra slike ytelse, bør et slikt prinsipp ikke innføres i den alminnelige erstatningsrett. Dersom det innføres standardiserte fradrag i en eller annen form for yrkesskadene, bør det overveies om ikke reglene da bør utformes likt for alle type skader.

Det bør nevnes at man i Danmark ikke gjør fradrag for pensjoner m.v.

Hvis man ikke, som Utvalgets mindretall (Lødrup og Skårberg) går inn for, opphever «kan»regelen i skl. § 3-1 tredje ledd i.f., blir forskjellen ytterligere forsterket mellom de yrkesskadde og andre skadelidte.

7.14 RENTESPØRSMÅL

Utvalget anser at gjeldende rett på dette område er dels uklar, dels er praksis lite ensartet. Etter Utvalgets syn gir fremstillingen ovenfor under "*Renter*" i pkt. 4.7 og de rentereglene som er gitt i yrkesskedeforskriften grunnlag for en gjennomgang av hvilke regler som er de beste, og for en klargjøring av rettstilstanden her.

7.15 SAKSBEHANDLINGSMÅTENS BETYDNING FOR UTFORMNINGEN AV ERSTATNINGSREGLENE

Saksbehandlingsreglene har en ikke uvesentlig betydning for hvordan de materielle erstatningsregler skal utformes. Utvalget har ovenfor i "*Behandlingsmåten*" i pkt. 4.8 redegjort for hvordan saksbehandlingen skjer i dag.

Det rettes fra tid til annen kritikk mot saksbehandlingen. Kritikken kan oppsummeres slik:

- saksbehandlingstiden er for lang
- saksbehandlingen er administrativt krevende og kostbar
- publikum mangler tillit til forsikringsselskapene
- kostnadene på advokatsiden er betydelige

I mandatet for det utvalget som hadde i oppdrag å vurdere erstatningsreglene for pasientskader, heter det bl.a. at «Departementet finner det viktig at erstatningssakene behandles på en måte som virker tillitvekkende, og som samtidig er tids- og kostnadsbesparende. Det bør *derfor* (uthevet her) legges opp til at avgjørelsesmyndigheten i saker om pasientskadeerstatning legges til en særskilt *pasientskadenemnd*», NOU 1992: 6 s. 12.

Utvalget vil innledningsvis bemerke at i det store antall personskader som gjøres opp hvert år, må det – uansett hvordan saksbehandlingen er ordnet – treffes avgjørelser av en lang rekke enkeltpersoner. Uansett om saksbehandlingen skjer slik som ved Norsk Pasientskadeerstatning eller gjennom forsikringsselskapene, må det utvises et skjønn over de mange usikre elementer som inngår i oppgjøret. I alle tilfelle er det oppgaven å fastsette en erstatning som gjenspeiler de regler og det nivå som er slått fast gjennom lovgivning og domstolenes praksis. Det er således ikke oppgaven for den enkelte skadebehandler å komme frem til et så «godt» oppgjør som mulig; dvs. en lav erstatning for derved å spare utgifter. Skadelidte har krav på en objektiv behandling, og skadebehandlere har en utvilsom opplysningsplikt overfor skadelidte om poster som kan kreves erstattet. På den annen side er det ikke selskapene som er skadevoldere, de har påtatt seg å dekke et ansvar eller et tap etter gjeldende rett, og har hverken rett eller plikt til å heve erstatningsbeløpet fordi skadevolderens adferd har vært spesielt klanderverdig. Økede utbetalinger rammer folk flest ved høyere premier. Den tradisjonelle motpartsrolle mellom skadelidte og forsikringsselskap (eller nemnd) er det nok vanskelig å få eliminert, men den bør reduseres så langt det er mulig. Også skadelidte og dennes representant er nok også noe av årsaken til forsterkningen av partsrollene, ved at kravene som presenteres ikke sjelden legges for høyt i forhold til det som man kan regne med å få etter gjeldende rett.

I praksis er det bare en meget liten del av oppgjørene som går til domstolene, selv om tallet har steget de senere år. Heller ikke i fremtiden kan domstolene ta seg av erstatningsoppgjør i særlig grad. Dette innebærer etter Utvalgets syn at de materielle rettsregler utformes slik at de sikrer ensartede oppgjør og likebehandling så langt det er mulig innen rammen av det individuelle tap som er lidet.

Et utvalg nedsatt av Norges Forsikringsforbund avga i november 1992 en rapport om hvorvidt det burde opprettes en egen trafikkskadenemnd etter modell fra Sverige og Finland. Erfaringene med en slik nemnd er positive.

Utvalget viser i sin rapport til at etter dagens ordning behandles personskadesakene i det enkelte forsikringsselskap. Under 1% av sakene bringes inn for domstolene.

Utvalget antar opprettelsen av en trafikkskadenemnd vil kunne bidra til å redusere dagens strid mellom leger i personskadesaker. Det antar også at nemnden vil bidra til en rask og god saksbehandling. Man vil også lettere kunne oppnå en mer enhetlig praksis. Antall saker som bringes inn for domstolene antas å bli redusert. Det samme gjelder selskapenes arbeid med slike saker samt utgiftene til advokatbi-stand. Innføringen av en slik nemnd antas dessuten å ville redusere den tidvis negative omtale av selskapene i forbindelse med denne type saker.

På den annen side viser Utvalget til at rettssikkerhetshensyn kan tale for domstolsbehandling fremfor nemndsbehandling. En annen innvending er at skadeoppgjørene i større utstrekning vil bli satt under offentlig kontroll.

Utvalget oppfatter usikkerheten rundt den medisinske bedømmelse og invaliditetsfastsettelse som ett av de største problemene knyttet til behandlingen av personskadesaker. Det er i den senere tid innført ulike tiltak for å løse dette problemet. Utvalget viser her blant annet til Tvisteløsningsnemnden for nakkeslengsskader som ble opprettet i 1991 og som administreres av Legeforeningen. Legeforeningen har dessuten utarbeidet egne retningslinjer for vurderingen av slike skader. I tillegg vurderes det å opprette en eventuell legemiddelnemnd og yrkesskadenemnd. I regi av Forsikringsforbundet er det videre tatt initiativ til et samarbeid med sykehusmiljøer for å utvikle en modell for diagnostisering og behandling av nakkeslengpasienter.

På bakgrunn av nevnte tiltak fant Utvalget ikke å kunne anbefale at det tas initiativ til å opprette en egen trafikkskadenemnd før man har sett effekten av disse tiltak.

Dette Utvalget er enig i denne vurderingen. Det vil tilføye at hvis det skulle innføres en nemnd, bør ikke den være begrenset til bare å behandle utmålingen etter trafikkskader, men også personskader voldt utenfor bilansvarslovens område. Forsåvidt gjelder vurderingen av rent medisinske spørsmål vises til Utvalgets bemerkninger ovenfor under "*Medisinsk invaliditet og ervervsmessig uførhet – forholdet til trygderetten*" i pkt. 7.4.3.

7.16 ENGANGSERSTATNING OG TERMINERSTATNING

At erstatningen for lidet tap og lidte utgifter skal utbetales som et engangsbeløp, har aldri vært noe diskusjonstema. Det er for det fremtidige inntektstapet, erstatning for fremtidige utgifter og ménerstatningen at det kan reises spørsmål om hvilket alternativ som er det beste – engangserstatning eller terminerstatning.

Før endringene i reglene om personskadeerstatning i 1973, ble alltid erstatningen fastsatt til et engangsbeløp. Det eneste unntaket hadde man i bilansvarsloven, hvor terminbeløp kunne velges. Dette gjøres meget sjelden i praksis. Eksempler på det er dommene i RG 1966 s. 46 (Frostating) og RG 1989 s. 523 (Eidsivating).

Valget av oppgjørsform ble nærmere vurdert av Erstatningslovkomiteen, se Innst. 71. Utgangspunktet for vurderingen er at det tap som erstatningen skal dekke, ville ha kommet inn suksessivt gjennom et lengre tidsrom dersom skaden ikke hadde inntruffet. Når likevel engangsbeløp ble foretrukket, var det fordi det innebar at man ble ferdig med oppgjøret, uansett den senere utvikling. Det ble også antatt at skadelidte ville være i stand til å forvalte beløpet på en slik måte at det sikret den levestandard som erstatningen tok sikte på å gi. Skulle beløpet bli brukt opp i løpet av forholdsvis kort tid, gir trygdeytelser den tilstrekkelige «garanti for at skadelidte eller de etterlatte fortsatt vil klare seg økonomisk ...» (s. 41), og at trygden alene ville gi «en rimelig levestandard».

Det avgjørende argument for å velge et engangsbeløp, var at det – bortsett fra trafikkskadene – ikke var mulig å finne frem til en ordning med verdisikring av terminytelsene.

Etter Utvalgets syn er de begrunnelser for valget av engangserstatning som er referert ovenfor, ikke avgjørende i dag. Utgangspunktet bør være at man velger en erstatningsform som ligger nærmest opp til det tapet erstatningen skal kompensere, nemlig for inntekter som ville kommet suksessivt. At skadelidte forvalter beløpet på en slik måte at det verdisikres, og at det danner grunnlaget for en løpende avkastning som kompenserer inntektsbortfallet, er neppe i overensstemmelse med virkeligheten i det store flertallet av tilfelle. Det kan under enhver omstendighet ikke veie tungt som argument for engangserstatning. Erstatningen skal gi skadelidtes evne til å forsørge seg selv, og det er når erstatningen skal fylle denne funksjonen at det kan bli aktuelt å vurdere terminytelser.

Utvalget ser det ikke som aktuell politikk å ha et system med terminerstatninger for alle personskader med et fremtidstap. Det bør i tilfelle reserveres for de mer alvorlige skadetilfelle, f. eks. ved uførhet over 50%, kanskje opp mot 75-100%, og hvor skadelidtes alder ikke er over f.eks. 50 år, og hvor tapet er av en viss størrelsesorden. For de lavere uføregrader fremstår engangserstatning som det mest praktiske og hensiktsmessige. Med et slikt utgangspunkt vil det fortsatt være engangserstatning i det store flertall av tilfelle.

En annen løsning ville bli administrativt krevende, og også møte en rekke andre motforestillinger. Vurderingene nedenfor hviler på denne forutsetningen. De argumenter som taler for og imot terminerstatning ved tapt inntektsevne, gjør seg også gjeldende for ménerstatningens vedkommende.

Ved terminerstatning vil ytelsene være tilpasset skadelidtes uførhet til enhver tid. Erstatningsoppgjøret kan derfor avsluttes raskere. Hvis skadelidtes situasjon forverres, vil dette slå ut i høyere terminer, og omvendt. Terminerstatninger er også bedre tilpasset den økede innsats på attføring som man må regne med i fremtiden, jfr. bl.a. Attføringsmeldingen (St. meld. nr. 39 for 1991-92) og NOU 1992:2. Det er naturlig at erstatningsreglene er tilpasset de mål som settes for rehabilitering og utnyttelse av skadelidtes restervervsevne. Tallene fra Rikstrygdeverket viser allerede at tallet på uføretrygdete synker, mens antallet skadelidte på attføring øker. Av Magnussens undersøkelse fremgår det at av 27 skadelidte som hadde fått en erstatning basert på mer enn 50% ervervsmessig uførhet, var syv i fullt arbeid seks å senere – av disse var to blitt kjent 100% uføre, *Magnussen* s. 359-60.

Til dette kan det innvendes at det for skadelidte blir en usikker situasjon, idet han eller hun ikke vet hvilke ytelsene som vil komme i fremtiden. Det kan innvirke på bedringen av ens tilstand, og motvirke en attføringsmotivasjon. Dette kan alene ikke være avgjørende. Terminerstatningene vil stige hvis tilstanden forverrer seg, og det er viktigere enn hensynet til de skadelidte som på grunn av bedring får redusert sitt tap. For Utvalget veier det tungt at man her bør tilstrebe en likhet mellom alle dem som påføres skader eller sykdommer som ikke kan føres tilbake til noen

skadevolder. Det synes ikke motivert å sette det mindretall som har et erstatningskrav i noen annen stilling.

En innvending mot terminerstatninger har som nevnt ovenfor vært at de ikke kan inflasjonssikres. Utvalget kan ikke se at den har noe særlig for seg. Heller ikke en engangserstatning kan i særlig grad inflasjonssikres hvis den skal gi den forutsatte avkastning. Men hvis det er ønskelig med inflasjonssikring, kan dette uten noe vesentlig problem ordnes ved at terminene, som uførepensjonen, knyttes til folketrygdens grunnbeløp. Dette gis en utførlig vurdering av i Innst. 71 s. 43-45. Her reises bl.a. spørsmålet om hvorfor pengeforpliktelser som består i erstatning etter en personskade skal inflasjonssikres, når det ikke gjøres ved andre pengekrav. Det pekes videre på at det ikke kan være aktuelt å sikre terminene også en stigning som følge av den alminnelige velstandsutvikling. Som tidligere nevnt er det etter gjeldende rett ikke avgjort om det skal tas hensyn til reallønnsvekst. Om det innføres en ordning med terminerstatning vil man selvsagt uansett stå fritt i å vurdere dette. Om man ønsker å regulere terminbeløpene slik at det også tas hensyn til alminnelig velstandsutvikling (reallønnsvekst), er det selvsagt teknisk sett ikke noe i veien for dette.

Av Magnussens undersøkelse fremgår det at flertallet av de skadelidte brukte erstatningsbeløpet til investering i bolig, se nærmere *Magnussen* s. 362 flg. En slik investering gir et bidrag til forsørgelsen, idet boomkostningene varig blir redusert. Men hans konklusjon er at «svært få av de skadelidte som mottar en større engangserstatning, makter å plassere pengene slik at de opprettholder sitt inntektsnivå» (s. 367), noe som er i tråd med erfaringene fra andre land.

Det heter også i Innst. 71 (s. 44) at det er et «avgjørende spørsmål for skadelidte ... om skadevolderen er i stand til å betale erstatningen», og man antok mot denne bakgrunn av en eventuell terminerstatning bare kunne være aktuelt for motorvognansvaret. Utvalget legger her til grunn at dette i dag ikke er noe problem (utenfor voldstilfellene, men da spiller oppgjørsformen liten rolle, for skadevolder vil uansett ikke være betalingsdyktig). Praktisk sett er det ikke skadevolderen som er debitor for erstatningskravet, og det er denne situasjon som må legges til grunn for vurderingene.

Hvorvidt sikringen av erstatningen skal omfatte all inflasjon og også den alminnelige velferdsutvikling ellers, blir et rent politisk spørsmål. Som nevnt ovenfor under "*Dagens pengeverdi – inflasjonsspørsmålet*" i pkt. 7.3.3, skal disse faktorene påvirke utmålingen av engangsbeløpet. Etter Utvalgets syn bør en delvis overgang til terminerstatninger kombineres med regler om verdisikring av utbetalingene.

Utvalget vil understreke at regler om terminerstatning i stor utstrekning vil medføre at alle de kompliserte spørsmål om kapitaliseringsrente, forventet alder i yrkesaktivt liv, skattepåslag, overrente m.v. ikke vil oppstå. Dette er således problemstillinger som er ukjente i svensk rett. Ved å konstatere det årlige nettotapet er den årlige utbetaling i det store flertall av tilfelle gitt.

De spørsmål som har dominert norsk rettspraksis i de senere årene, har man ikke fått i de øvrige nordiske land.

En terminerstatning vil også løse de problemer som oppstår når det er på det rene at skaden vil medføre en forkortet levealder. Utmålingen av et engangsbeløp blir her meget skjønnsmessig, og den vil lett ta et for skadelidte mest gunstige utgangspunkt. Terminerstatning vil sikre skadelidte i hans eller hennes levetid, og følgelig gi et mer korrekt uttrykk for det lidte tapet. Selv om slike tilfelle faller inn under «særlige grunner» i skl. § 3-9, jfr. bl. a. *Nygaard* s. 154, *Lødrup* s. 286, blir ikke denne regelen så ofte trukket frem i oppgjørene.

Teknisk sett er det flere måter å gjennomføre en terminerstatning på. Utvalget finner ikke her grunn til å gå nærmere inn på dem, idet en ser det som viktig her å

få vurdert om de er grunn til å gå over til et slikt system. De bør dog nevnes at hvis terminerstatninger knyttes til de som er mer enn 50% uføre, vil disse også i det overveiende antall tilfelle få uførepensjon fra folketrygden, og man har med det et godt oppfølgingsapparat for den senere utvikling av skadelidtes situasjon. Teknisk kan da terminerstatningene administreres av folketrygden. Forsikrings-selskapet kan isåfall belastes et engangsbeløp (kjøp av en «livrente») eller det kan etableres en løpende refusjonsordning. Detaljene her finner Utvalget ikke grunn til å komme nærmere inn på før man har vurdert om dette er et reelt alternativ til gjeldende rett. Terminene kan også administreres av forsikringsbransjen selv gjennom at skadeselskapene f.eks. kan kjøpe livrenter i livselskapene.

Terminerstatninger ble foreslått i NOU 1987:2 om standardisert erstatning til barn frem til barnet var 18, og at det deretter kunne velge mellom fortsatte terminerstatninger eller et engangsbeløp. Departementet fulgte ikke opp dette forslaget, og gikk inn for et engangsbeløp i alle tilfelle, da det ellers var regelen i norsk rett. Som nevnt ovenfor mener Utvalget at denne løsningen bør revurderes uansett hvordan man ellers stiller seg til terminerstatninger.

Ser man på hva skadelidte ønsker synes svaret å være at flertallet ønsker engangserstatning. Det viser erfaringene fra yrkesskadeerstatningen, og av Magnussens undersøkelse, hvor 59 % svarte at de ønsket det, *Magnussen* s. 366. Men her var det implisitt at det ikke skulle ytes noen form for verdisikring, og *Magnussen* trekker den konklusjon at med en slik sikring ville holdningen vært en annen. Her vil Utvalget også vise til at en advokat som representerer skadelidtesiden, sterkt tar til orde for terminerstatninger, se *Robertsen* LoR 1993 s. 348 flg.

Selv om man finner at terminerstatninger er å foretrekke fremfor engangserstatning, vil det særlig ligge skattemessige forutsetninger for dette. Et livrentealternativ basert på de til enhver tid gjeldende skatteregler for livrenter, vil medføre betydelig usikkerhet, og svekke terminerstatning som et alternativ til engangserstatning. Spesielt skal nevnes at en engangserstatning er skattefri, mens skadelidte betaler formuesskatt av kapitalen og skatt av avkastningen. Men hvis utbetalingene under en livrente skulle beskattes som inntekt på skadelidtes hånd, måtte erstatningsbeløpene heves betydelig. Til skattespørsmålet kan nevnes at Finansdepartementet har godtatt at terminytelsene for såvidt angår yrkesskadeerstatningen og ménerstatningen ikke skal beskattes som inntekt, se nærmere NOU 1987:4 s. 25 med henvisninger, jfr. nå skattel. § 42 tredje ledd pkt. c. og n. Etter Utvalgets syn vil en eventuell øket bruk av terminerstatning forutsette at skattereglene legges om. Det er ingen grunn til at erstatningene skal stige vesentlig for at skadelidte skal bli i stand til å dekke beskatningen av dem.

Terminytelser er hovedregelen i Tyskland (BGB § 843) og Sverige. I Tyskland fravikes imidlertid hovedregelen etter avtale mellom skadelidte og forsikrings-selskapet i over 90% av alle oppgjør. Forsikrings-selskapene ønsker en engangsutbetaling, da det erfaringsmessig blir billigere (ikke minst administrativt, da det ikke er noe skille mellom små og store tap), og skadelidte synes å ønske et engangsbeløp fremfor terminytelser; selv om det siste på sikt normalt er gunstigst for vedkommende.

De svenske erfaringer med terminytelser er gode, ihvertfall når det gjelder de alvorlige skadelidte. Oppfatningene er dog noe delte.

Utvalget vil til slutt nevne at det har mottatt et brev av 20. september 1991 fra Norges Forsikringsforbund hvor man prinsipielt sett anbefaler terminerstatning. Utvalget er imidlertid kjent med at holdningen i bransjen når kan være en annen, ikke minst på bakgrunn av erfaringene fra Tyskland.

Et alternativ til terminerstatning ved de alvorligere skadetilfelle, er å åpne for større adgang til å velge mellom engangserstatning og terminerstatning. Under

enhver omstendighet vil ens endelige standpunkt til endringen om erstatningsformen måtte bero på hvordan den nærmere utformes.

For øvrig arbeider Forsikringsforbundet med å vurdere om man kan komme frem til et egnet livrenteprodukt ved terminerstatninger.

7.17 ADGANGEN TIL Å FÅ REVURDERT ET FASTSATT OPPGJØR

Fremstillingen ovenfor i "*Om adgangen til å få endret eller gjenopptatt en fastsatt erstatning*" i pkt. 4.9 viser at reglene om adgangen til å få revurdert et fastsatt oppgjør er strenge, og noe uklare. Avtl. § 36 er neppe noe velegnet instrument som grunnlag for krav om å få revurdert en erstatning som viser seg å være for lav på grunn av den senere skade- eller sykdomsutvikling. Forsikringsselskapenes praksis synes mer liberal.

Etter Utvalgets syn bør det gis klarere regler om når en fastsatt erstatning kan revurderes. Utvalget deler ikke det restriktive syn som kommer til uttrykk i Innst. 1971, og hvor det vises til at hensynet til skadevolderen tilsier at et oppgjør bør være endelig. I praksis står vi ikke overfor en individuell skadevolder, som bør ha krav på at oppgjøret er avsluttet en gang for alle. Reglene bør være de samme for oppgjør fastsatt ved dom og ved avtale mellom skadelidte og forsikringsselskapet.

I både Danmark og Sverige inneholder erstatningslovgivningen regler om adgang til ny prøvelse av erstatningsutmålingen, se henholdsvis Erstatningsansvarslovens § 11 og SkL 5 "*Sammenligninger med andre land – særlig dansk rett*" i kap. 5 §. Reglene bygger på et vesentlighetskriterium, men den danske regel er noe snevrere enn den svenske.

Adgangen til å få revurdert et oppgjør, må imidlertid holdes innen visse rammer. Yrkesskedeforskriften gir i § 5-1 et eksempel på hvordan en slik regel kan utformes.

En revurderingsregel bør omfatte alle de poster som refererer seg til fremtiden, dvs. erstatningen for tapt inntekt, fremtidige utgifter og ménerstatningen.

KAPITTEL 8

Utvalgets oppsummering – oversikt over hvilke spørsmål som bør vurderes

Utvalget vil i dette kapittel avslutningsvis knytte noen bemerkninger til de enkelte punkter i mandatet, jfr. "*Utvalgets sammensetning og mandat*" i kap. 2, og oppsummere de spørsmål Utvalget mener bør vurderes nærmere.

8.1 OM MULIGHETENE FOR Å REDUSERE DE SKJØNNMESSIGE ELEMENTENE VED ERSTATNINGSUTMÅLINGEN OG Å KLARGJØRE RETTSTILSTANDEN MED HENSYN TIL SPØRSMÅL SOM STADIG ER GJENSTAND FOR DOMSTOLSBEHANDLING

Utvalgets utgangspunkt er at det grunnleggende prinsipp om «full erstatning» for det individuelle tap fortsatt bør være målsettingen ved erstatningsutmålingen. Med full erstatning forstår Utvalget det erstatningsnivå som norsk rett i dag ligger på, slik erstatningen utmåles etter de prinsipper som rettspraksis har utviklet med utgangspunkt i skl. § 3-1.

Etter Utvalgets mening er det mulig å forenkle den prosess som leder frem til erstatningsfastsettelsen og derved redusere en del skjønnsmessige elementer uten at prinsippet om full erstatning i vesentlig grad blir forlatt. Om fordelene og ulempene med standardisering vises til oppsummeringen i "*Innledning*" i pkt. 7.4.1. En slik forenkling vil eliminere en del spørsmål som de siste årene har vært gjenstand for tvister. Her skal imidlertid bemerkes at disse i en viss grad er avklart ved høyesterettsdommene fra 1993. Tvister vil man fortsatt ha så lenge man opprettholder den individuelle utmåling som utgangspunkt.

Utvalgets syn er at det skal tungtveiende grunner til for å opprettholde dagens ordning hvoretter utmålingen er forskjellig etter som det foreligger en yrkesskade eller en annen personskade, f.eks. en trafikkskade. En standardisering av utmålingen i den alminnelige erstatningsrett etter modell av yrkesskadeforskriften vil skape bedre sammenheng mellom de enkelte regelsett, det vil si den alminnelige erstatningsrett, barneverstatningen og yrkesskadereglene.

Hvis man finner at yrkesskadeforskriften hviler på prinsipper som – selv med visse endringer – ikke er akseptable for utmålingen utenfor dette området, bør det nærmere vurderes hvorfor det er grunn til å ha forskjellige regler.

8.2 UTVALGETS PRINSIPALE SYN

8.2.1 Generelt

Utvalgets prinsipale syn er at det bør vurderes å innføre regler for beregning av erstatning for personskader i den alminnelige erstatningsrett etter modell av yrkesskadeforskriften. Dette gjelder for samtlige erstatningsposter. Det vises til "*Standardisering etter modell av yrkesskadeforskriften*" i pkt. 7.4.4.

Det er innen Utvalget delte meninger om hvorledes en ny standardisert modell nærmere bør utformes, men man er enig om at yrkesskademodellen i sin nåværende form under enhver omstendighet ikke er velegnet som et generelt regelsett.

Dersom det er aktuelt å innføre en standardisert modell for erstatningsretten generelt, må det forut for dette foretas grundige beregninger slik at man finner frem til matematiske faktorer som i størst mulig utstrekning ivaretar prinsippet om full

og individuell erstatning og samtidig sikrer et erstatningsnivå i samsvar med gjeldende rett. Etter flertallets oppfatning er yrkesskademodellen i så måte ikke tilfredsstillende.

Utvalget vil i det følgende kort oppsummere sine synspunkter først når det gjelder utmålingen av det fremtidige inntektstap og dernest for de øvrige tapsposter.

8.2.2 Fremtidig inntektstap

Etter Utvalgets syn må for voksne skadelidte utgangspunktet fortsatt være en individuell vurdering av skadelidtes inntektsmuligheter med og uten skaden. Det er hensiktsmessig å ta utgangspunkt i skadelidtes pensjonsgivende inntekt i året før skaden slik også yrkesskedeforskriften gjør. Det må imidlertid gjøres tilpasninger for de som ikke har slik inntekt, eller som har en inntekt dette året som ikke er representativ. Det bør utarbeides alternative skalaer for de som har tjenestepensjon. Ved innføringen av en standardiseringsmodell i den alminnelige erstatningsrett bør det i større grad foretas differensiering ut fra individuelle forhold enn det yrkesskedeforskriften gjør.

Utvalgets flertall er videre av den oppfatning at forskriftens bestemmelse om et nedre inntektsminimum på 7 G (som utgjør 266 560 kroner pr. 1. mai 1994) er for høyt som en alminnelig regel. Flertallet antyder 4 G som et passende nivå. Det vises til "*Bør det settes en nedre inntektsgrense – «et gult»?*" i pkt. 7.5.7. Mindretallet mener yrkesskedeforskriftens nivå skal opprettholdes som et utgangspunkt også i den alminnelige erstatningsrett.

Utvalget mener videre at forskriftens bestemmelse om et øvre maksimum på 10 G (for tiden 380 800 kroner) er for lavt som alminnelig regel og antyder et tak på anslagsvis 15 G (for tiden 571 200 kroner).

8.2.3 De øvrige tapsposter

Både for fremtidige utgifter, erstatning for tap av forsørger samt ménerstatning er i prinsippet yrkesskedeforskriftens regler anvendelige også i den alminnelige erstatningsrett. Nødvendige beregningsmessige utvidelser og tilpasninger må imidlertid foretas. Lidt inntektstap og påførte utgifter erstattes individuelt også etter yrkesskedeforskriften.

8.3 UTVALGETS SUBSIDIÆRE SYN

8.3.1 Generelt

Dersom det ikke er aktuelt å innføre en standardisert modell etter modell av yrkesskedeforskriften, har Utvalget subsidiært drøftet om det likevel kan være aktuelt å vurdere å standardisere enkelte elementer i erstatningsutmålingen for såvidt gjelder de enkelte tapsposter. Det vises til drøftelsene i "*Erstatningen for tapt inntektsevne (tap i fremtidig erverv)*" i pkt. 7.5 til 7.10.

8.3.2 Fremtidig inntektstap

Utvalget viser her til "*Erstatningen for tapt inntektsevne (tap i fremtidig erverv)*" i pkt. 7.5. Etter Utvalgets syn bør det uansett vurderes å standardisere følgende faktorer:

- kapitaliseringsrenten, se "*Kapitaliseringsrenten*" i pkt. 7.5.2.
- antall år inntektstapet skal beregnes for, se "*Hvor lenge ville inntekten ha kommet inn – alderen*" i pkt. 7.5.3.

- skattepåslaget, se "*Tillegget for merskatten (skattepåslaget – erstatningen for skatteulempen)*" i pkt. 7.5.4.

Disse enkeltelementer vil etter flertallets syn kunne samordnes i en tabell. Beregnes f.eks. inntektstapet frem til 67 år, renten settes til 5% og skattepåslaget til 25%, vil erstatningsbeløpet på en enkel måte være gitt når det årlige nettotap er bestemt. En slik løsning innebærer at rentefoten elimineres som diskusjonstema og vurderinger omkring den individuelle plasseringsplikt faller bort. Et mindretall vil ikke foreslå standardisering av skatteulempen.

Ved beregningen av nettotapet kan det også være aktuelt å sette et «tak» og et «gulv» på den inntekt som er relevant ved erstatningsutmålingen, jfr. "*Bør det settes et «tak» på den inntekt som er relevant ved erstatningsutmålingen?*" i pkt. 7.5.6 og "*Bør det settes en nedre inntektsgrense – «et gulv»?*" i 7.5.7.

8.3.3 Lidt inntektstap

Det vises til "*Det lidte inntektstapet*" i pkt. 7.6. Utvalget redegjør her for alternativer til gjeldende rett, men anbefaler ingen konkrete endringer.

8.3.4 Utgifter

Det vises til "*Utgiftspostene*" i pkt. 7.7. Her drøftes alternative standardiseringsmodeller som bør vurderes nærmere. Særlig for fremtidige utgifter vil standardisering kunne være avklarende og ønskelig. Under enhver omstendighet bør det som for fremtidig inntektstap vurderes å standardisere kapitaliseringsrenten og skattepåslaget. Utvalget peker dessuten på at en nærmere avgrensning av hvilke utgifter som er erstatningsmessige i vesentlig grad vil kunne forenkle erstatningsutmålingen og redusere uenighetene om denne tapspost. Utvalget reiser spørsmålet om ikke nødvendighetskriteriet i erstatningsretten bør tilsvare det som folketrygdens ytelser bygger på. Hvilke fremtidige utgifter som må anses kompensert gjennom ménerstatning skaper også ofte tvil.

8.3.5 «Kan»-regelen i skl. § 3-1, tredje ledd i.f

Det vises til "*«Kan»-regelen i skl. § 3-1 tredje ledd i.f*" i pkt. 7.8. En opphevelse av denne regel vil også eliminere et tvistespørsmål av en viss betydning, men det er uenighet innen Utvalget om en slik opphevelse vil være riktig. Flertallet foreslår «kan»-regelen opprettholdt og standardisert. Et mindretall foreslår regelen opphevet.

8.3.6 Erstatning for tap av forsørger

Det vises til "*Erstatning for tap av forsørger*" i pkt. 7.9. Det er innen Utvalget meningsforskjell om erstatningen her bør standardiseres. Flertallet foreslår denne erstatningsposten under enhver omstendighet standardisert ut fra yrkesskadeforskriftens sats på 15 G (for tiden 571 200 kroner). Mindretallet vil ikke anbefale standardisering av forsørgertapet. Uansett mener mindretallet dessuten nivået burde ligge betydelig lavere, for eksempel på 5 G (for tiden 190 400 kroner) for alle og det reelle forsørgertap for de som kan dokumentere høyere tap etter dagens regler.

8.3.7 Ménerstatning

Det vises til "*Erstatning for ikke-økonomisk tap*" i pkt. 7.10. Dersom ikke yrkesskadeforskriften innføres som generell modell, vil ikke Utvalget foreslå særskilt standardisering av ménerstatningen. Gjeldende rett synes å fungere tilfredsstillende. Det er noe uenighet innen Utvalget om hvorvidt de såkalte «diffuse lidelser» ofte gir en for lav medisinsk invaliditet og derved for liten ménerstatning.

8.4 ERFARINGENE MED REGLENE OM STANDARDERSTATNING TIL BARN

Utvalget viser her til drøftelsen i "*Om den standardiserte erstatning til barn, jfr. skl. § 3-2a*" i pkt. 7.11. Utvalgets flertall konkluderer med at reglene om standardisert erstatning til barn bør opprettholdes, men med visse endringer. Flertallet foreslår at det vurderes om

- om satsen bør økes til 45 G,
- beløpet bør neddiskonteres etter barnets alder,
- det bør gis adgang til individuell vurdering hvor det er vesentlig forskjell mellom den medisinske invaliditet og den ervervsmessige uførhet,
- det bør innføres terminerstatning frem til barnet fyller 18 år.

I tillegg bør det klargjøres hvilket tidspunkt grunnbeløpet skal knyttes til. De rentespørsmål som oppstår bør også vurderes.

8.5 ERFARINGENE MED YRKESKADEFORSKRIFTEN AV 1990

Utvalget viser til drøftelsen i "*Om den standardiserte erstatningen etter yrkesskadeforskriften*" i pkt. 7.12 og "*Sammenhengen mellom yrkesskadeforskriften, mulige standardløsninger og den alminnelige erstatningsrett*" i 7.13.

Utvalget har delt seg i flere fraksjoner når det gjelder spørsmålet om endringer i enkelte bestemmelser i forskriften, men er for øvrig enig om at forskriften som modell bør beholdes.

Flertallet mener erstatningsnivået i yrkesskadeforskriften bør være det samme som nivået i den alminnelige erstatningsrett, jfr. "*Fremtidig inntektstap*" i pkt. 8.2.2 ovenfor. Flertallet mener forskriftens nedre inntektsminimum på 7 G er for høyt og foreslår dette satt til 4 G. Mindretallet mener yrkesskadeforskriftens nåværende minimumsnivå bør opprettholdes.

Utvalget mener videre at forskriftens bestemmelse om et øvre maksimum på 10 G er for lavt og foreslår dette hevet til 15 G.

Flertallet mener det bør gjøres fradrag krone for krone for pensjonsytelser i arbeidsforhold. Flertallet mener videre at det her som i den vanlige erstatningsrett bør gjøres fradrag for forsikringsytelser betalt av den erstatningsansvarlige med mindre annet er avtalt og «kan»-fradrag for andre forsikringer. Fradragene kan imidlertid standardiseres. Et mindretall mener at det ikke bør gjøres fradrag for pensjonsytelser eller forsikringer, mens et annet mindretall mener det bør gjøres fradrag for pensjonsytelser i arbeidsforhold.

8.6 OM DAGENS SAKSBEHANDLINGSREGLER FUNGERER TILFREDSSTILLENDE

Utvalget viser her til drøftelsen i "*Saksbehandlingsmåtenes betydning for utformningen av erstatningsreglene*" i pkt. 7.15. Såvidt Utvalget kan konstatere, har det ikke på prinsipielt grunnlag vært reist kritikk mot forsikringsselskapenes behandling av

personskadesaker. At det her kan skje forbedringer og at det i enkelttilfelle kan være grunnlag for kritikk, betyr ikke at Utvalget finner grunn til å foreslå endringer på dette punkt.

Utvalget mener imidlertid det bør overveies å opprette et organ som etter anmodning fra en eller begge parter gis kompetanse til å avgi rådgivende uttalelser om medisinske spørsmål, herunder spørsmål om årsakssammenheng og eventuell medisinsk invaliditet. Det vises til "*Medisinsk invaliditet og ervervsmessig uførhet – forholdet til trygderetten*" i pkt. 7.4.3.

8.7 OM TERMINYTELSER I STØRRE GRAD BØR VÆRE ET ALTERNATIV TIL KAPITALERSTATNINGER

Det vises til drøftelsen i "*Engangserstatning og terminerstatning*" i pkt. 7.16. Som det her fremgår kan Utvalget ikke se at de betraktninger som ble gjort gjeldende ved forberedelsen av skl. "*Oversikt*" i kap. 3 fortsatt har gyldighet. Utvalget kan imidlertid ikke se det er aktuelt å innføre terminytelser for alle personskader med et fremtidstap. Terminytelser bør i tilfelle reserveres for de mer alvorlige skadetilfelle f.eks. ved uførhet over 50%, kanskje opp mot 75-100% og hvor tapet er av en viss størrelsesorden. Et alternativ til terminytelser ved de alvorlige skadetilfellene, er å åpne for større adgang til å velge mellom engangserstatning og terminerstatning. Innføring av terminytelser forutsetter uansett at skattespørsmålet blir løst på en måte som ikke medfører en forhøyelse av erstatningsbeløpene.

8.8 OM BEHOVET FOR ENDRINGER I REGLENE OM REVURDERING AV ET OPPGJØR

Utvalget viser til drøftelsen i "*Adgangen til å få revurdert et fastsatt oppgjør*" i pkt. 7.17 hvor det konkluderes med at det er behov for å lovfeste regler om revurdering av et oppgjør, eventuelt etter mønster av yrkesskedeforskriftens § 5-1.

8.9 OM UTVIKLINGEN I ERSTATNINGSNIVÅET

De samlede utbetalinger for personskader har øket i en periode. Dette skyldes dels et bredere ansvarsgrunnlag, særlig gjennom utviklingen av dekningsområdet for yrkesskadene og pasientskadene, dels at nakkeslengskadene nå har fått et så betydelig omfang.

Etter Utvalgets syn har ikke erstatningsnivået i de enkelte saker vist noen stigende tendens når det gjelder erstatningen for inntektstap, forsørgertap og ménestatning.

Når det gjelder erstatning for fremtidige utgifter er dette annerledes, idet utgifter som det tidligere ikke ble krevet erstatning for, eller erstatning bare i begrenset omfang, nå kreves erstattet i større omfang. Med Høyesteretts krav i Skolandsaken til de vilkår som må settes for å få dekket en utgift, antar Utvalget at situasjonen her vil stabilisere seg. Det er likevel grunn til å følge utviklingen, idet en del av de krav som reises aktualiserer behovet for en prinsipiell drøftelse av erstatningsplikstens grenser.

Utvalget finner på denne bakgrunn ikke at det er tilrådelig eller nødvendig med inngrep av politisk karakter for å endre utviklingen med hensyn til erstatningsnivået ved personskader. Med de mulighetene for standardisering/forenkling som Utvalget har trukket frem, kan man langt på vei nå de målsettinger man måtte stille seg på det området. Det er Utvalgets syn at det fremdeles bør være domstolene som avgjør de konkrete tvister som måtte oppstå.

På ett punkt er det derimot grunnlag for politiske vurderinger av prinsipiell karakter. Hvis kapitaliseringsrenten fastsettes av Kongen, vil de politiske myndigheter til enhver tid kunne påvirke det generelle erstatningsnivået og på prinsipielt grunnlag vurdere om dette nivået tilfredsstillende de målsettinger man måtte ha om f.eks. «full erstatning» og hvor langt erstatningen skal inflasjonssikres. Med dette muliggjøres også en alminnelig diskusjon av det alminnelige erstatningsnivået.

KAPITTEL 9

Administrative og økonomiske konsekvenser**9.1 INNLEDNING**

Utvalget skal etter sitt mandat «redegjøre for de antatte økonomiske og administrative konsekvenser av de reformforslag i utredningen som det er mulig å kvantifisere virkningen av uten å ha utarbeidet utkast til konkrete regelendringer.»

Idet Utvalget etter sitt mandat ikke skal fremme forslag til konkrete regelendringer, har det heller ikke vært mulig å foreta konkrete beregninger av endringenes økonomiske konsekvenser. Utvalget vil i det følgende nøye seg med å antyde i hvilken utstrekning man antar aktuelle reformforslag vil få økonomiske og administrative konsekvenser.

De økonomiske og administrative konsekvenser er vurdert både for private og for det offentlige. Private som vil bli berørt av forslagene er først og fremst de skadelidte og forsikringsselskapene, herunder forsikringstakerne. For de få tilfelle der en erstatningsmessig skade ikke dekkes av en forsikring, vil forslagene også få betydning for den ansvarlige skadevolder direkte. For det offentlige, vil forslagene først og fremst ha betydning for domstolene som behandler prosesser vedrørende erstatningsutmåling ved personskader. Dessuten vil forslagene kunne berøre det offentlige i egenskap av skadevolder og selvassurandør.

Utvalget har først vurdert de økonomiske konsekvenser av forslagene til endring i den generelle erstatningsrett og dernest konsekvensene av Utvalgets forslag til justeringer i de eksisterende regler om standarderstatning til barn og reglene om standardisert erstatning ved yrkesskader.

9.2 FORSLAG TIL REFORMER I DEN GENERELLE ERSTATNINGSRETT – SKL. § 3-1

Som det fremgår under "*Standardisering etter modell av yrkesskedeforskriften*" i pkt. 7.4.4 ovenfor mener Utvalgets flertall det bør innføres utmålingsregler etter modell av yrkesskedeforskriften, med visse modifikasjoner.

For det første antas forslaget å ville medføre forenklet og raskere behandling av personskadesaker i forsikringsselskapene, noe som igjen må antas å virke omkostningsreducerende for selskapene og dessuten innebære at de skadelidte får sine oppgjør på et tidligere tidspunkt.

Forslaget tar utgangspunkt i gjeldende rett om full erstatning for skadelidtes individuelle tap og vil således i prinsippet ikke innebære noen endring i det generelle erstatningsnivå. Dette vil imidlertid avhenge av hvorledes de standardiserte erstatningsreglene konkret utformes. Gjennom utformingen av disse reglene vil således lovgiveren kunne øve direkte innflytelse på erstatningsnivået. I den utstrekning reglene utformes slik at de innebærer en heving av erstatningsnivået i forhold til dagens regler, og dette ikke fullt ut kompenseres gjennom ovennevnte besparelser, vil merkostnadene måtte utlignes via forsikringspremien. I siste omgang vil det derfor være forsikringstakerne som må bære denne merkostnad. For forsikringsselskapene vil forslagene under enhver omstendighet innebære større forutberegnelighet hva gjelder erstatningsutbetalingene.

For det offentlige antas forslaget å medføre at færre personskadesaker bringes inn for domstolene, hvilket igjen medfører reduserte kostnader. Om antallet personskadesaker ved domstolene vises til "*Personskadesaker ved domstolene*" i pkt. 6.5

ovenfor. Utvalget antar imidlertid en reduksjon i antallet personskadesaker ved domstolene av noen betydning, forutsetter at det samtidig med innføring av standardisert erstatning også innføres regler om fremgangsmåten ved avgjørelsen av spørsmål om årsakssammenheng og eventuell fastsettelse av medisinsk invaliditet. Det vises til "*Medisinsk invaliditet og ervervsmessig uførhet – forholdet til trygderetten*" i pkt. 7.4.3 ovenfor.

9.3 FORSLAG TIL ENDRINGER I REGLENE OM STANDARDISERT ERSTATNING TIL BARN – SKL. § 3-2A

Utvalget har her foreslått at det vurderes å heve erstatningen fra 40 til 45 G under forutsetning av at beløpet neddiskonteres etter barnets alder. I tillegg er det foreslått adgang til individuell vurdering i tilfelle der det er vesentlig forskjell mellom den medisinske invaliditet og ervervsmessige uførhet samt at det innføres terminerstatning frem til barnet blir 18 år. Det vises til "*Om den standardiserte erstatning til barn, jfr. skl. § 3-2a*" i pkt. 7.11 ovenfor.

Når det gjelder forslaget om heving av erstatningsnivået, antar Utvalget den utgiftsøkning dette vil innebære vil oppveies av besparelsene ved innføring av en neddiskonteringsordning. Innføring av en ordning med økt individuell vurdering i tilfelle med vesentlig forskjell i den medisinske invaliditet og ervervsmessige uførhet må antas å ville medføre økte utbetalinger samt øke de administrative kostnader i forsikringsselskapene. Innføring av terminerstatning vil antakelig også øke de administrative kostnader, men antas ikke å ville ha betydning for erstatningsutbetalingene. Forslagene antas ikke å ville få nevneverdig betydning for det offentlige. Antallet prosesser vedrørende erstatningsutmålingen til barn er relativt beskjedent.

9.4 FORSLAG TIL ENDRINGER I REGLENE OM STANDARDISERT ERSTATNING ETTER YRKESKADEFORSKRIFTEN

Utvalgets flertall går her inn for å senke inntektsgulvet fra 7 til 4 G, heve inntektstaket fra 10 til 15 G og innføre en ordning med fradrag for ytelser fra pensjonsordninger og arbeidsgiverfinansierte forsikringer. Det vises til "*Om den standardiserte erstatningen etter yrkesskedeforskriften*" i pkt. 7.12. En heving av inntektstaket vil isolert sett føre til større utbetalinger i enkelte saker. På den annen side vil de øvrige forslag innbære en reduksjon i utbetalingen i et stort antall saker. Samlet sett antar Utvalget forslagene vil innebære en viss reduksjon i utbetalingene under yrkesskedeforsikringsordningen, noe som igjen vil kunne få betydning for forsikringspremien.

Forslagene antas ikke å ville få noen konsekvenser for det offentlige i form av færre prosesser for domstolene. Antallet prosesser vedrørende erstatningsutmåling etter yrkesskader, er allerede svært lavt.

Vedlegg I

Standardisert erstatning for personskader voldt ved yrkesskade eller yrkessykdom

Utredning fra et utvalg oppnevnt av Justisdepartementet 30. august 1989.

Innstillingen avgitt 15. oktober 1990.

Til Justisdepartementet

Justisdepartementet nedsatte ved brev 30 august 1989 et utvalg med oppdrag å utarbeide forslag til forskrifter om standardisert erstatning for personskader voldt ved en yrkesskade eller yrkessykdom, jfr. lov om yrkesskadeborsikring § 13 annet ledd. Etter mandatet kan utvalget også fremme forslag om standardisering av erstatninger utmålt etter andre lovfestede og ulovfestede erstatningsregler.

Utvalget har prioritert arbeidet med forskrifter til yrkesskadeborsikringsloven § 13 annet ledd. Utvalget legger med dette frem forslag til slike forskrifter. Ved utformingen av utkastet har utvalget tatt utgangspunkt i de reglene om standardisert utmåling som allerede finnes i forsikringsselskapenes vilkår for borsikringer som dekker yrkesskadeborsikringslovens krav. Forslaget bygger videre på det eksisterende erstatningsnivå slik dette kommer til uttrykk gjennom domstolenes anvendelse av utmålingsreglene i skadeserstatningsloven kap. 3.

Utvalget vil arbeide videre med sikte på i en senere innstilling å vurdere mulighetene for en generell standardisering av utmålingen av erstatning ved personskader. I den forbindelse vil utvalget også mer i detalj foreta en kartlegging og vurdering av dagens erstatningsnivå og utmålingsprinsipper, jfr. utvalgets mandat. Det vil i denne forbindelse også være naturlig å se nærmere på om reglene om erstatning til barn i skadeserstatningsloven § 3-2a gir et tilfredsstillende og rimelig erstatningsnivå sammenholdt med de eventuelle forslag om generelle regler om standarderstatning.

Arbeidsgruppens mandat er tatt inn i kapittel I. I kapittel II gis det et sammendrag av innstillingen. I kapittel III gjør utvalget nærmere rede for hovedspørsmålene. Her tar utvalget først opp behovet for standardisering. Dernest gjør utvalget rede for grunnlaget for forslaget. I kapittel IV gjøres nærmere rede for forslaget. I kapittel V vurderer utvalget de økonomiske og administrative virkninger av forslaget, som er inntatt i kapittel VI.

Utvalgets medlem *Vigen* har i kapittel III punkt 10 særmerknader m.h.t. erstatningsnivået etter utvalgets forslag. Utvalgets medlem *Moen Borgerud* dissenterer med hensyn til størrelsen av erstatningen til ektefelle eller samboer ved tap av forsørger. For øvrig er innstillingen enstemmig.

Utvalget har til nå hatt 12 møter. Første møte ble holdt mandag 11 september 1989.

Oslo, 15. oktober 1990

Peter Lødrup
Ingeborg Moen Borgerud
Elisabeth Stenwig
Knut Riisa
Reidar Vigen
Espen Bergh

- 1 Utvalgets oppnevning og mandat
- 2 Sammendrag
- 3 Utvalgets standpunkter til hovedspørsmålene
  - 3.1 Utvalgets siktemål med den foreliggende innstillingen
  - 3.2 Erstatningsutmålingen etter dagens regler
  - 3.3 Usikkerheten som er knyttet til en individuell erstatningsutmåling – begrepet «full erstatning»
  - 3.4 Kan svakheter ved en individuell utmåling avhjelpes gjennom standardiseringsregler?
  - 3.5 Særskilt om standardisering av erstatning etter yrkesskadeforsikringsloven
  - 3.6 Utformingen av en standardiseringsordning
  - 3.7 Engangserstatning eller terminerstatning
  - 3.8 Grunnlaget for utvalgets forslag
  - 3.9 Rentespørsmål
  - 3.10 Særuttalelse fra utvalgets medlem Vigen
- 4 Merknader til de enkelte paragrafer
  - 4.1 Til § 1 (Innledning)
  - 4.2 Til § 2 (Påførte utgifter)
  - 4.3 Til § 3 (Fremtidige utgifter)
  - 4.4 Til § 4 (Tapt inntekt)
  - 4.5 Til § 5 (Tap av fremtidig inntekt)
  - 4.6 Til § 6 (Ménerstatning)
  - 4.7 Til § 7 (Etteroppgjør ved endringer i ervervsmessig eller medisinsk invaliditet)
  - 4.8 Til § 8 (Erstatning til ektefelle eller samboer ved tap av forsørger)
  - 4.9 Til § 9 (Erstatning til barn ved tap av forsørger)
  - 4.10 Til § 10 (Yrkesskadeforsikringsnemnda)
  - 4.11 Til § 11 (Ikrafttredelse)
- 5 Økonomiske og administrative konsekvenser av forslaget
  - 5.1 Erstatningsnivået
  - 5.2 Rasjonaliseringsgevinst som følge av standardisering
  - 5.3 Premienivået for yrkesskadeforsikring
  - 5.4 Særskilt om erstatning til statsansatte
  - 5.5 Yrkesskadeforsikringsnemnd
- 6 Utkast til forskrift om regler for standardisert erstatning etter yrkesskadeforsikringsloven

Litteraturliste

Bratholm/Hov, Sivil rettergang, Oslo 1973

Kiær m.fl., Rapport om forsikringssektorens praksis ved personskader – særlig med henblikk på saksbehandlingstiden, utgitt 1990 som nr. 129 i stensilserien ved Institutt for Privatrett, Universitetet i Oslo

Krüger, Pengekrav, 2. utg. Bergen 1984

- Lødrup*, Lærebok i erstatningsrett, 2. utg, Oslo 1987
Nygaard, Skade og ansvar, 3. utg., Bergen 1985
Nygaard, *Bilansvar*, Bergen 1990
Selmer, Erstatning for risiko for fremtidig skade, i *Rett og Humanisme*, Festskrift til Kristen Andersen, Oslo 1977, s. 326 flg.

I UTVALGETS OPPNEVNING OG MANDAT

Justisdepartementet nedsatte ved brev 30. august 1989 et utvalg med oppdrag å utarbeide forslag til forskrifter om standardiserte regler om erstatning ved yrkesskade eller yrkessykdom, jfr. lov om yrkesskedeforsikring § 13 annet ledd.

Utvalget fikk følgende sammensetning:

Professor dr juris Peter Lødrup (Universitetet i Oslo), formann

Advokat Ingeborg Moen Borgerud (LO)

Advokat Elisabeth Stenwig (Regjeringsadvokaten)

Advokat Knut Riisa (Storebrand)

Advokat Reidar Vigen (NHO)

Utvalgets sekretær var først førstekonsulent Fredrik Charlo Borchsenius, Justisdepartementet. På grunn av andre arbeidsoppgaver ble han fritatt fra utvalgsarbeidet i april 1990. Førstekonsulent Espen Bergh, Justisdepartementet, har etter dette tidspunkt vært utvalgets sekretær.

Utvalget fikk ved nedsettelsen følgende mandat:

«Det kompensasjonssystem som er etablert ved lov om yrkesskedeforsikring, skal sikre arbeidstakere *full* økonomisk erstatning ved yrkesskade/yrkessykdom. Målsetningen om full kompensasjon er likevel ikke til hinder for at man til en viss grad standardiserer utmålingen. Fordelen ved standardisering er at erstatningsutbetalingen til skadelidte vil kunne skje raskere. Dette vil kunne bidra til å redusere saksbehandlingskostnadene hos forsikringsselskapene, og derfor ha en positiv innvirkning på forsikringspremiens størrelse. Standardisering vil også sikre mest mulig lik behandling av de skadelidte.

Utvalget skal på denne bakgrunn vurdere nærmere *behovet* for standardisering av erstatningsutmålingen etter yrkesskedeforsikringsloven. Videre skal utvalget utarbeide *forslag til regler* om standardisert utmåling. Utvalget bør også overveie standardisering av eventuell ménerstatning.

Det forutsettes at satsene ved en standardisering vurderes i forhold til skadelidtes alder, invaliditetsgrad og inntektsnivå da skaden inntraff. Eventuelle standardiserte satser skal sikre full erstatning til skadelidte. Prinsippet om full erstatning innebærer at en standardisert erstatning ikke bør begrenses til et «borgerlig jevnmaal». Finner utvalget etter en kartlegging av dagens erstatningsnivå at skadelidte ikke får full dekning for sitt tap, bør utvalget foreslå erstatningsnivået hevet gjennom standardiserte satser. Utvalget må videre vurdere om erstatningsbeløpet bør verdisikres i forhold til endringer i pengeverdien, for eksempel om det skal knyttes til folketrygdens grunnbeløp. I denne forbindelse bør utvalget vurdere om terminvis erstatning bedre vil sikre skadelidte. Likeledes må utvalget ta stilling til om standardiseringsreglene skal være ufravikelige.

Utvalget kan videre ta stilling til om tilsvarende standardisering er ønskelig ved utmåling av erstatning etter andre lovfestede og ulovfestede erstatningsordninger.»

II SAMMENDRAG

I kapittel III gjør utvalget rede for sitt standpunkt til hovedspørsmålene. Utvalget peker på at et vesentlig kjennetegn ved en ordinær individuell erstatningsutmåling er at den er forbundet med atskillig usikkerhet. Utvalgets oppfatning er at dette, sammen med enkelte andre faktorer, gjør at begrepet «full erstatning» i rette betydning av dette uttrykket ikke er betegnende for nivået ved beregning av erstatning for tapt fremtidig inntekt og for tap av forsørger. Uttrykket «full erstatning» blir dermed mer et juridisk enn et økonomisk begrep.

Etter utvalgets oppfatning er det klare svakheter ved dagens system for erstatningsberegning. Disse svakhetene kan i stor utstrekning også ses som argumenter for en standardisering i den forstand at standardisering vil kunne avhjelpe mange av de uheldige sidene ved dagens system. I forhold til erstatning ved yrkesskader ligger forholdene etter utvalgets oppfatning særlig godt til rette for standardisering.

I hvilken grad en standardisert erstatningsutmåling kan redusere, evt. eliminere, de uheldige sidene ved dagens system vil avhenge av den nærmere utformingen av standardiseringsordningen. Utvalget redegjør nærmere for dette i kapittel III punkt 6.

I kapittel III punkt 9 redegjør utvalget nærmere for rentespørsmål i forhold til erstatningsutbetaling etter en standardisert utmåling.

For enkelte av postene i et ordinært erstatningsoppgjør foreslår utvalget ingen standardisering. Dette gjelder for påførte utgifter for tiden frem til erstatningsoppgjøret og for tapt inntekt i det samme tidsrommet.

For erstatning for fremtidig utgifter foreslår utvalget en standardisering bare med hensyn til kapitaliseringen.

Erstatning for tap av fremtidig inntekt (tap i fremtidig erverv) vil utgjøre en vesentlig post i erstatningsoppgjøret ved alvorligere personskader. Utvalget foreslår her en standardisert erstatningsutmåling knyttet til faktisk inntekt på det tidspunktet skaden eller sykdommen inntreffer (konstateres). Utmålingen skal således fortsatt bygge på de individuelle inntektsforholdene. Erstatningsbeløpene i forskriften tar utgangspunkt i erstatningen ved 100 % ervervsmessig uførhet for en skadelidt som er 45 eller 46 år gammel. I forhold til dette utgangspunktet heves eller reduseres erstatningsbeløpet i forhold til alder og ervervsmessig uføregrad.

Ménerstatningen skal etter utkastet, som etter alminnelig erstatningsrett, beregnes i forhold til den medisinske uføregraden.

Utvalget foreslår i utkastet § 7 en særlig regel om etteroppgjør ved endringer i ervervsmessig eller medisinsk invaliditet.

I §§ 8 og 9 foreslår utvalget standardiserte regler for erstatning til ektefelle, samboer og barn ved tap av forsørger. Utvalgets flertall foreslår at erstatning til ektefelle eller samboer skal utgjøre 12 ganger folketrygdens grunnbeløp.

Utvalget foreslår at det opprettes en yrkesskadenemnd. I utkastet § 10 foreslås enkelte regler om nemndas sammensetning, saksbehandling m.v.

III UTVALGETS STANDPUNKTER TIL HOVEDSPØRSMÅLENE

.1 Utvalgets siktemål med den foreliggende innstillingen

Utvalget har under arbeidet med den foreliggende innstillingen drøftet spørsmålet om og i tilfelle i hvilken utstrekning standardisering er ønskelig ved utmåling av erstatning ved personskader. Det vil nedenfor bli gitt en redegjørelse for de hensyn som etter utvalgets oppfatning gjør seg gjeldende på dette området.

Utvalget har under arbeidet med denne innstillingen ikke foretatt en fullstendig vurdering av mulighetene for en generell standardisering av erstatningsutmålingen

ved personskader. Siktemålet for utvalget under arbeidet har i første rekke vært å utarbeide et forslag til standardiseringsregler som kan anvendes dersom man ønsker en standardisert erstatningsutmåling innenfor *yrkesskadeforsikringens* område. Utvalget har, bl.a. som følge av den interesse som arbeidstakerorganisasjonene har vist for standardiserte erstatningsregler, sett det som vesentlig så raskt som mulig å kunne legge frem et forslag til utforming av slike regler.

Utvalget vil arbeide videre med sikte på å avgi en senere innstilling hvor mulighetene for en generell standardisering av erstatningsutmålingen ved personskader vil bli nærmere vurdert.

Spørsmål knyttet til standardisert erstatningsutmåling er tidligere bl.a. drøftet av arbeidsgruppen som utredet standardisert erstatning til barn, se NOU 1987:4 s. 19-21, og i Ot.prp. nr.44 (1988-89) om lov om yrkesskadeforsikring s. 61-62.

.2 Erstatningsutmålingen etter dagens regler

Så lenge det ikke er gitt særlige regler med hjemmel i yrkesskadeforsikringsloven § 13, skjer utmålingen av erstatning ved yrkesskader etter reglene i skadeserstatningsloven kapittel 3. Dette kapitlet inneholder generelle regler om erstatning for skade på person og erstatning for tap av forsørger, og kommer til anvendelse ved alle former for personskade, forutsatt at vilkårene for erstatning for øvrig er til stede.

Erstatning for skade på person omfatter etter skadeserstatningsloven § 3-1 første ledd lidt skade, tap i fremtidig erverv og utgifter som personskaden antas å påføre skadelidte i fremtiden. I yrkesskadeforsikringsloven § 12 første ledd er det presisert at disse postene også skal dekkes under yrkesskadeforsikringen.

Erstatningen for lidt tap skal gjelde for tiden frem til det tidspunktet erstatningsoppgjøret skjer. Det lidte tapet inndeles ofte, på tilsvarende måte som fremtidig tap, i to deler – erstatning for påførte utgifter og erstatning for tapt inntekt.

Erstatning for tap i fremtidig erverv er erstatning for det inntektstapet skadelidte vil lide i fremtiden som følge av den skaden han/hun er påført. Dette vil i første rekke dreie seg om tap som følge av at skadelidte ikke vil kunne oppnå de samme arbeidsinntekter som han/hun hadde kunnet uten skaden.

I tillegg til erstatning for økonomisk tap, vil man ved en personskade også kunne ha krav på ménerstatning etter skadeserstatningsloven § 3-2. Denne skal gi kompensasjon for ikke-økonomisk tap - kompensasjon for den reduserte livsutfoldelse. Utbetaling av ménerstatning forutsetter at det foreligger en varig og betydelig skade av medisinsk art. Det følger av yrkesskadeforsikringsloven § 12 første ledd annet punktum at ménerstatning også skal utbetales ved yrkesskader.

Skadeserstatningsloven § 3-5 inneholder regler om en særskilt erstatning, oppreisning, ved enkelte grove krenkelser. Det er imidlertid i yrkesskadeforsikringsloven sagt uttrykkelig at denne ikke omfatter oppreisning, se § 12 første ledd tredje punktum.

Ved dødsfall vil den eller de etterlatte som avdøde helt eller delvis forsørget, ha krav på erstatning for tap av forsørger etter skadeserstatningsloven § 3-4. Det gjelder også ved yrkesskader, jfr. yrkesskadeforsikringsloven § 12 annet ledd.

.3 Usikkerheten som er knyttet til en individuell erstatningsutmåling – begrepet «full erstatning»

3.1 Skadeserstatningslovens regler innebærer en erstatningsutmåling som er basert på de individuelle forholdene i det enkelte tilfellet. Siktemålet er, bortsett fra for ménerstatningen, at skadelidte skal ha erstattet sitt fulle økonomiske tap. Det er vanlig å uttrykke dette slik at skadelidte har krav på «full erstatning».

I og for seg kan dette utgangspunktet synes uproblematisk. Går man noe nærmere inn på begrepet «full erstatning», vil det likevel vise seg at dette er vanskelig

å håndtere. Dette gjelder særlig hvis man ser begrepet i forhold til hver enkelt skadelidte. Når skadelidte har mottatt et bestemt beløp i erstatning, er det ikke gitt for noen å kunne si med sikkerhet at dette beløpet utgjør hverken mer eller mindre enn «full erstatning». Dette skyldes et grunnleggende problem ved utmåling av erstatning ved personskader: Det knytter seg vesentlige usikkerhetsmomenter til fastsettelsen av erstatningsbeløpet.

Usikkerheten fremtrer klarest når det skal fastsettes erstatning for et fremtidig tap, som ved utmåling av erstatning for tap i fremtidig erverv og erstatning for tap av forsørger. Det sier seg selv at en slik fastsettelse ikke kan gjennomføres med absolutt sikkerhet. I og med at det dreier seg om et fremtidig tap, vil utmålingen alltid være basert på en rekke – mer eller mindre – usikre faktorer.

Dette kommer også klart til uttrykk i rettspraksis. I domsgrunnene finner man sjelden noen nøyaktig oppstilling som viser hvordan man er kommet frem til et bestemt erstatningsbeløp. I den grad dette begrunnes, pekes det gjerne på at retten i alle tilfelle vil måtte utøve et skjønn, se f.eks. førstevoterendes uttalelser i den sentrale Sevaldsen-dommen, Rt. 1981 s. 138 (på s. 148).

Til nærmere illustrasjon av den usikkerhet som vil foreligge, kan det tas utgangspunkt i et eksempel som gjelder fastsettelsen av erstatning for fremtidig inntektstap. Oppgaven er her å finne frem til differansen mellom hva skadelidte ville ha tjent uten skaden og hvilke inntekter (inkl. trygd) han/hun vil ha med skaden. I enkelte tilfeller kan dette være relativt enkelt; er en funksjonær på 60 år blitt arbeidsufør, vet man omtrent hva han/hun ville tjent resten av sitt yrkesaktive liv. Ofte vil imidlertid en slik vurdering være vanskelig, særlig for yngre mennesker. Det er f.eks. ikke enkelt å anslå hva en nyutdannet person vil kunne tjene i løpet av en 40 års tidsperiode. Dette vil avhenge av en rekke faktorer, bl.a. lønnsutviklingen i samfunnet generelt og innenfor den enkelte bransje, personens valg av karrierevei samt dyktighet og innsats. Samfunnsutviklingen kan også spille inn, f.eks. kan det tenkes at det i fremtiden blir lite behov for personer med en bestemt utdanning. I stor utstrekning vil en persons lønnsutvikling dessuten bero på omstendigheter som må karakteriseres som tilfældigheter.

Det skadelidte ville ha tjent uten skaden, må ved erstatningsutmålingen ses i forhold til den inntekt skadelidte har mulighet til å oppnå når man tar i betraktning den skade han/hun er påført. Også her vil vesentlige usikkerhetsmomenter komme inn, bl.a. de fleste av de samme momentene som er nevnt ovenfor.

3.2 Det kommer videre til en rekke andre forhold som gjør at det som etter gjeldende rett oppfattes som «full erstatning», ikke kan sies å gi skadelidte et beløp som er tilnærmet identisk med det virkelige tapet. Forskjellen kan slå begge veier. Det er særlig følgende forhold som spiller inn:

For det første skal beregningen av det fremtidige tapet bygge på dagens kroneverdi – inflasjonsrisikoen blir dermed skadelidtes (noe justert ved valget av kapitaliseringsrente, jfr. nedenfor).

For det annet: Ved vurderingen av det fremtidige inntektstapet har rettspraksis – i mangel av spesielle holdepunkter – lagt til grunn en beskjeden økonomisk karriereutvikling.

For det tredje: Når man har kommet frem til det årlige tap, skal dette kapitaliseres. Skadelidte skal normalt ha utbetalt erstatningen som en engangssum. Valget av kapitaliseringsrente er noe skjønnsmessig – avhengig av bl.a. rentenivået i samfunnet og hvor lang tapsperioden er. Den konkrete rentefoten slår forholdsvis sterkt ut på erstatningsbeløpets størrelse. I praksis synes det – selv om dette er noe uklart – at renten presses noe ned under hensyntagen til risikoen for redusert kroneverdi i tapsperioden. Det hersker også en viss usikkerhet m.h.t. valg av kapitaliseringsta-

bell, selv om det synes i ferd med å bli alminnelig anerkjent at det er en middeltabell som skal anvendes, ikke forskudds- eller etterskuddstabeller.

For det fjerde: Grunnlaget for den kapitalisering som skal finne sted, er at skadelidte skal leve av rentene og en «oppspising» av kapitalbeløpet. Men avkastningen beskattes som inntekt, og kapitalen blir beskattet som formue. Skal derfor skadelidte få «full erstatning», må det skje et tillegg for å kompensere denne skatten – det tales gjerne om et påslag for skatteulempen. Dette «påslaget» skjer på bakgrunn av gjeldende skattetabeller og skattenivå – allerede dette innebærer at man ikke får noe korrekt uttrykk for den fremtidige, reelle skattebelastning. I rettspraksis har dette påslaget vært skjønnsmessig, og sannsynligvis noe for høyt når det gjelder midlere og mindre erstatninger, og noe for lavt når det gjelder høyere beløp, dog avhengig av erstatningsperiodens lengde. I den senere tid har man ved edb-baserte regneprogrammer forsøkt å komme frem til «korrekte» tall. Hvorvidt disse nivåene harmonerer med gjeldende rett er tvilsomt. Hertil kommer at disse programmene hviler på rettslige premisser som ikke er avklart. At regneprogrammene kan ha verdi når premissene er lagt, er derimot på det rene.

For det femte: Erstatningsutmålingen bygger på dagens trygdenivå. Det må betegnes som usikkert hvordan størrelsen av trygdeytelsene vil utvikle seg i fremtiden.

Etter utvalgets oppfatning gjør de usikkerhetsfaktorene som er beskrevet ovenfor under 3.1, og de forholdene som er nevnt i dette avsnittet, at «full erstatning» i rette betydning av dette uttrykket ikke er betegnende for ved beregningen av erstatning for tappt fremtidig inntekt og for tap av forsørger. Uttrykket «full erstatning» blir dermed mer et juridisk enn et økonomisk begrep. En standardisering av erstatningsutmålingen vil derfor etter utvalgets oppfatning ikke i seg selv innebære noen strid med et prinsipp om «full erstatning». Hvorvidt standardisert erstatningsutmåling i like stor grad, eventuelt i større grad, enn en individuell utmåling etter eksisterende regler, kan sikre «full erstatning», vil avhenge av den nærmere utformingen av standardiseringsreglene, se nærmere punkt 6 nedenfor.

.4 Kan svakheter ved en individuell utmåling avhjelpest gjennom standardiseringsregler?

4.1 En overgang til standardisert erstatning vil ikke kunne gjøre resultatet sikrere i den forstand at man vil få et «riktigere» resultat. Tvert imot kan det innvendes mot standardisering at en standardisert utmåling som skjærer alle over en kam, er uheldig fordi man også rammer de tilfellene hvor usikkerheten er liten.

Usikkerhet isolert sett er dermed etter utvalgets syn ikke noe avgjørende argument for standardisering. Spørsmålet er om en individuell utmåling basert på skjønn leder til uheldige konsekvenser som kan avhjelpest ved standardisering.

Utvalget vil i det følgende se nærmere på noen slike trekk ved dagens ordning.

4.2 Erstatningsutmåling basert på en rent individuell vurdering vil i praksis ofte ta *lang tid*. Før endelig utmåling kan skje og skadelidte får fullt oppgjør, vil det ofte foregå en nokså langvarig prosess. En undersøkelse som nylig er gjennomført i enkelte forsikringsselskaper (Kiær m.fl.), viser at i bilskadesaker hvor erstatningsutbetalingen utgjør mer enn kr 500.000,-, skjer endelig utbetaling gjennomsnittlig først 4 år og 6 måneder etter at skaden inntraff. I saker som bringes inn for retten kan det ta enda lenger tid før erstatningsbeløpet blir endelig fastsatt.

Utvalget er av den oppfatning at standardisering i vesentlig grad vil bidra til å forenkle erstatningsoppgjørene og derved føre til raskere oppgjør. Desto flere tvispørsmål man kan eliminere ved standardisering, jo raskere vil oppgjør kunne skje. Hvor mye man her kan oppnå ved standardisering, vil være avhengig av den nærmere utforming av reglene. Utvalget viser til punkt 6 nedenfor.

4.3 I og med at en individuell erstatningsutmåling er komplisert og ofte tidkrevende, er det på det rene at utmålingen også innebærer vesentlige *kostnader*.

For skadelidte vil en vesentlig kostnad være utgifter til juridisk bistand. Når det er tale om et erstatningskrav ved en personskade av noe omfang, vil skadelidte sjelden være tjent med å fremme sin sak uten bistand fra en advokat. Disse kostnadene vil likevel normalt ikke til slutt bli båret av skadelidte selv. Vanligvis dekkes utgifter til advokat som en særskilt del av erstatningsoppgjøret.

For forsikringsselskapene påløper vesentlige kostnader i forbindelse med saksbehandlingen av erstatningssakene, i tillegg til at de som nevnt normalt vil dekke godtgjørelsen til skadelidtes advokat.

Også det offentlige blir i stor utstrekning trukket inn i en erstatningsutmålingsprosess. Dette skjer for det første ved at saker bringes inn for domstolene. Partene i en erstatningssak vil imidlertid ofte være avhengig av det offentliges medvirkning også på annen måte. I personskadesaker er det vanlig å innhente en eller flere erklæringer fra medisinsk sakkyndige. Ofte blir medisinske spesialister også tilkalt som sakkyndige ved en domstolsbehandling. Erstatningssakene vil således legges beslag på vesentlig tid hos høyt kvalifisert medisinsk personell.

Også andre offentlige organer blir normalt trukket inn i forbindelse med et erstatningsoppgjør. Bl.a. vil partene være avhengig av forskjellig dokumentasjon som må innhentes fra trygdemyndighetene og fra ligningsmyndighetene.

Generelt må man altså kunne si at erstatningsoppgjør i personskadesaker er ressurs- og kostnadskrevende, ikke bare for partene, men også sett fra en mer samfunnsmessig synsvinkel. En standardisering av erstatningsutmålingen vil kunne bidra til å redusere ressursbruken på dette området vesentlig.

4.4 En erstatningsutmåling basert på skjønnsmessige vurderinger medfører også en fare for forskjellsbehandling. Hvis man tar utgangspunkt i en teoretisk situasjon med flere helt identiske saker, er det sannsynlig at forskjellige vurderinger hos advokater, i forsikringsselskapene og også i domstolene vil lede til avvikende sluttresultater ved at størrelsen på utbetalingene vil variere noe.

Utvalget har gjennomgått rettspraksis, men har ikke funnet eksempler på noen vesentlig forskjellsbehandling når det gjelder erstatning for skade på person etter skadeserstatningsloven § 3-1, heller tvert om, se f.eks. RG 1986 s. 653 og RG 1986 s. 751.

Når det gjelder erstatning for tap av forsørger, har en imidlertid en rekke eksempler på ulik vurdering av sammenlignbare tilfeller, jfr. drøftelsen under punkt 4.7.

Standardisert utmåling vil etter utvalgets mening bidra til å hindre uheldig forskjellsbehandling.

4.5 En erstatningsutmåling fungerer i dag slik at skadelidte i de fleste tilfeller vil være henvist til aktivt å medvirke i prosessen ved selv å fremskaffe antatt relevant dokumentasjon, eventuelt med bistand fra en advokat. For mange skadelidte vil ansvaret for å fremskaffe dokumentasjon, engasjere advokat m.v. være en belastning, i en situasjon som allerede er vanskelig på grunn av skaden. Utvalget antar at det for de fleste skadelidte vil være en betydelig lettelse å slippe en nærmere diskusjon om særlig det fremtidig inntektstapet og hvor det kreves erstatning for tap av forsørger. Utvalget peker særlig på den påkjenning erstatningsoppgjøret kan være for de etterlatte etter en dødsulykke. Standardisert erstatningsoppgjør vil gjøre prosessen enklere og skadelidte vil i større grad enn nå, uten å risikere å få lavere erstatning, kunne klare seg uten juridisk bistand.

4.6 Lov om yrkesskadeforsikring gir i seg selv stor grad av trygghet for økonomisk kompensasjon ved en eventuell yrkesskade. Usikkerheten knyttet til dagens ordning gjør det imidlertid vanskelig for den enkelte å forutberegne sin økonomiske situasjon etter en skade som fører til uførhet. En standardisert erstatningsutmåling

vil gi den enkelte bedre mulighet til å tilpasse seg. Man vil på forhånd kunne vite hva man vil få utbetalt ved en eventuell yrkesskade og kan i forhold til dette vurdere behovet for å tegne supplerende private forsikringer.

4.7 Ved utmålingen av erstatningen for tap av forsørger, gjør særlige forhold seg gjeldende. Her er det forsørgertapet som er gjenstand for erstatning, og det er ikke nødvendigvis det samme som det økonomiske tapet de etterlatte er påført. Utgangspunktet er at erstatningen skal gi den forsørgede mulighet for å opprettholde den tidligere levestandard i den utstrekning den var avhengig av avdødes forsørgelse. Etter skadeserstatningsloven § 3-4 annet ledd skal det her også legges vekt på den etterlattes evne til å forsørge seg selv. Det er derfor hele den økonomiske situasjonen til den etterlatte som man må vurdere. Dette kan medføre at det ikke i det hele tatt er påført ham eller henne noe forsørgertap som er gjenstand for erstatning ved f.eks. ektefellens død.

Erstatningsutmålingen blir etter dette ved tap av forsørger enn mer skjønnsmessig enn hvor det er tale om tapt inntektsevne. Dette gjør at forutberegneligheten er liten – erstatningens omfang er det ikke lett å vurdere. Dette medfører at slike oppgjør ofte blir kompliserte, og utsetter den etterlatte for unødige påkjenninger ved at det kan ta tid å få klarhet i erstatningens størrelse, og om man eventuelt må gå retts vei. Risikoen for forskjellsbehandling er også stor, noe en har sett en rekke eksempler på. En standardisert erstatning vil her innebære at de etterlatte umiddelbart etter forsørgerens død vet hva erstatningen vil bli. Oppgjøret kan derfor også skje meget raskt.

Etter utvalgets syn er standardisert erstatning for tap av forsørger klart å foretrekke fremfor gjeldende rett. Utvalget har ved valg av nivå lagt seg i overkant av hva som følger av rettspraksis, jfr. merknadene til utkastet § 8. Det er sett hen til de behov som oppstår i slike tilfelle, og som i utgangspunktet er de samme for det store flertall av etterlatte.

4.8 Utvalgets generelle oppfatning er at det er klare svakheter ved dagens system. Som utvalget har vært inne på i forbindelse med de enkelte punktene ovenfor, kan disse svakhetene i stor utstrekning også ses som argumenter for en standardisering i den forstand at en standardisering vil kunne avhjelpe mange av de uheldige sidene ved dagens system. Dette vil likevel være avhengig av den nærmere utformingen av standardiseringsreglene, jfr. punkt 6 nedenfor.

Ulempen ved standardisering er en fare for over- og underkompensasjon for skadelidte, jfr. punkt 6.1 nedenfor. Etter utvalgets syn er dette ikke noen avgjørende innvending mot standardiserte erstatninger. I realiteten er det også i dagens situasjon slik at noen skadelidte får for mye – andre for lite.

.5 Særskilt om standardisering av erstatning etter yrkesskadeforsikringsloven

På flere måter ligger forholdene godt til rette for en standardisering av erstatningene etter yrkesskadeforsikringsloven.

Det dreier seg om en nokså ensartet gruppe skadelidte i den forstand at skadelidte alltid vil være en person som er eller har vært i arbeid. Dette gjør det lettere å utforme standardiseringsregler enn hvis man skulle favne over alle former for personskadeoppgjør. Det vil bl.a. i det fleste tilfeller være nokså enkelt å finne frem til skadelidtes inntektsnivå på grunnlag av hans/hennes faktiske inntekt før skaden.

Dette kan riktignok også ses som et moment som reduserer behovet for standardisering. I og med at det dreier seg om personer i inntektsgivende arbeid, vil man ha flere holdepunkter for en individuell erstatningsutmåling enn f.eks. i tilfeller hvor skadelidte er et barn. Det viser seg imidlertid i praksis at det at man har kjennskap til skadelidtes inntektsnivå før skaden, likevel ikke forhindrer at det normalt

vil foreligge en rekke usikkerhetsmomenter ved en ordinær utmåling av erstatning for fremtidig tap.

Det kan videre pekes på at det allerede i dag i stor grad praktiseres en standardisert erstatningsutmåling ved yrkesskader. Dette gjennomføres ved at det er vanlig med nokså omfattende standardiseringsregler i forsikringsvilkårene, jfr. nærmere punkt 8 nedenfor.

Etter det utvalget har kunnet registrere, er erfaringene med en slik standardisering av erstatningsutmålingen gjennomgående gode. Dette gjelder både sett fra skadelidtes side og fra forsikringsselskapenes side. Det har vist seg at standardiseringen gjør det mulig å gjennomføre vesentlig raskere og enklere oppgjør enn det som hadde vært mulig ved en ordinær individuell utmåling.

Utvalget er av den oppfatning at det er god grunn til å føre videre den standardisering som allerede finnes i forsikringsvilkårene, ved at det gis generelle standardiseringsregler med hjemmel i yrkesskedeforsikringsloven § 13. En standardisering på yrkesskedeforsikringens område vil kunne danne et viktig erfaringsgrunnlag for en senere vurdering av mulighetene for en mer generell standardisering. Det er også naturlig å legge en viss vekt på den interesse arbeidstakerorganisasjonene har vist for standardiseringsregler.

.6 Utformingen av en standardiseringsordning

6.1 I hvilken grad en standardisert erstatningsutmåling kan redusere, eventuelt eliminere, de uheldige sidene ved dagens system, avhenger av den nærmere utformingen av standardiseringsordningen.

Det kan tenkes en rekke forskjellige grader av standardisering. En vidtgående form ville være en fast pengesum ved alle yrkesskader av et visst omfang. Dette ville sikre en enkel og rask utbetaling. Man kunne si at man også ville oppnå en viss form for rettferdighet i den forstand at alle ville få samme beløp. De fleste ville nok likevel oppfatte det som urettferdig med lik erstatning uavhengig av skadens omfang og størrelsen av det økonomiske tapet.

Det er klart presisert i utvalgets mandat at en standardisering av erstatningen etter lov om yrkesskedeforsikring ikke må komme i strid med prinsippet om *full erstatning* for det økonomiske tapet, jfr. her også uttalelsene fra Stortingets justiskomite i Innst. O. nr. 73 (1988-89) s. 8. Med dette er det fastsatt klare rammer for valget av standardiseringsmodell. Som det er presisert i utvalgets mandat, er det ikke utvalgets oppgave å utarbeide erstatningsregler som bygger på prinsippet om et «borgerlig jevn mål».

Som påpekt under punkt 3.1 foran, er uttrykket «full erstatning» meget uklart i konturene. Dette er utvilsomt kompliserende når utgangspunktet for utforming av standardiseringsregler etter utvalgets mandat nettopp er at de skadelidte skal være sikret «full erstatning».

Det er under enhver omstendighet naturlig å forstå mandatet dithen at standardiseringsreglene skal utformes slik at den enkelte skadelidte ikke får *lavere* erstatning enn det en individuell utmåling etter nåværende praktisering av skadeserstatningsloven ville lede til. Utvalgets forslag bygger på dette utgangspunktet.

For i størst mulig grad å hindre *underkompensasjon* i forhold til gjeldende rett for enkelte grupper, er det imidlertid uunngåelig at enkelte skadelidte får en viss *overkompensasjon*. Det er likevel klart uheldige sider ved å gå for langt i en slik *retning*. For det første har erstatningsnivået innflytelse på forsikringspremiens størrelse. Utvalget vil også peke på at standardiseringsregler på yrkesskedeforsikringens område må antas å få en viss smitteeffekt i forhold til erstatningsutmåling ved personskader generelt. Et for høyt nivå på erstatningsutbetalingene ved yrkesskader vil lett kunne tenkes å medføre et høyere erstatningsnivå også på andre områder.

En for stor grad av overkompensasjon vil også være uheldig når man tar i betraktning forholdet til personer med skader eller sykdommer som ikke har krav på kompensasjon gjennom erstatningsretten. Dette er f.eks. situasjonen for de aller fleste av dem som skades ved de hyppig forekommende hjemmeulykkene, og for dem som rammes av sykdom. Disse utgjør det store flertall av dem som mister sin ervervsevne.

Det er etter utvalgets oppfatning ikke ønskelig å gå for langt i gi overkompensasjon. Dermed er det vanskelig å unngå at standardiserte erstatningssatser i enkelte tilfeller fører til at det oppstår en underkompensasjon i forhold til utgangspunktet om «full erstatning». Utvalget har imidlertid ved utformingen av reglene lagt vekt på at dette skal skje i så liten grad som mulig.

Utgangspunktet om at underkompensasjon i størst mulig grad bør unngås, og at det ikke bør være for stor grad av overkompensasjon, innebærer at utmålingen, selv etter innføring av standardiseringsregler, i vesentlig grad må knyttes til *individuelle* forhold i det enkelte tilfellet.

Dette er imidlertid ikke uproblematisk. Generelt må det kunne sies at jo mer hensyn som skal tas til individuelle forhold, dess vanskeligere vil det være å gi regler som sikrer en rask og enkel gjennomføring av erstatningsutmålingen.

6.2 En faktor som utvilsomt må tas i betraktning ved erstatningsutmålingen, er personskadens omfang. Det kan ikke være tvilsomt at den som er blitt 100 % arbeidsufør, har et større behov for erstatning enn den som er påført en mindre bruddskade.

Det må erkjennes at det her ligger en vesentlig vanskelighet i forhold til et ønske om å oppnå rask erstatningsutbetaling gjennom standardiseringsregler. Det viser seg i praksis at en vesentlig del av den tiden som går med ved et erstatningsoppgjør, skyldes at det tar tid før en skade har stabilisert seg. I og med at erstatningsbeløpet i stor utstrekning skal dekke fremtidig tap, er det av vesentlig betydning å kartlegge skadens *varige* omfang. Dette kan ofte ikke gjøres før det er gått betydelig tid, det vil ved alvorlige skader normalt si flere år, etter at skaden ble påført.

Den lange stabiliseringstiden har i første rekke sammenheng med rent medisinske forhold som det er vanskelig å gjøre noe med. En viss forsinkelse kan imidlertid også ligge i at man er avhengig av en spesialisterklæring fra en lege. For det første har enkelte leger lange ventelister. For det andre forekommer det nokså ofte at det i første omgang blir utstedt en spesialisterklæring som viser seg mindre egnet som grunnlag for en erstatningsutmåling.

De forhold som er nevnt her, kan i liten grad avhjelpest gjennom standardiseringsregler. Utvalget er av den oppfatning at man vanskelig kan komme bort fra den konkrete skadens varige omfang som et vesentlig grunnlag for erstatningsutmålingen, og man blir dermed også ved en standardisert utmåling nødt til å avvente stabilisering av skaden før endelig erstatningsutmåling foretas.

Det bør imidlertid tilstrebes at det nødvendige grunnlag for erstatningsutmålingen foreligger så tidlig som overhodet mulig. Dette bør bl.a. skje gjennom en forbedring av rutinene for spesialisterklæringer.

Erstatningsoppgjøret i sin helhet bør videre ikke utsettes fordi om man venter på skadestabilisering. Det bør så langt som mulig gjennomføres uten å avvente stabiliseringen. Dette innebærer for det første at deler av erstatningen som er uavhengig av skadestabiliseringen, bør utbetales. Dette kan f.eks. være erstatning for lidt inntektstap og erstatning for påførte utgifter. Samtidig bør det benyttes a konto oppgjør også for de øvrige deler av erstatningen.

Utvalget vil her skyte inn at deloppgjør (forskudd) benyttes i nokså stor utstrekning allerede i dag. Forsikringsavtaleloven § 8-2 annet ledd pålegger for øvrig også

forsikringsselskapene en plikt til utbetale forskudd hvor det er på det rene at selskapet i alle fall skal betale en del av erstatningskravet. Den vil gjelde også her.

Det må antas at standardiserte erstatningssetninger vil gjøre det vesentlig lettere å gjennomføre oppgjøret slik at store deler av erstatningen kan utbetales selv om det gjenstår ett eller flere uavklarte spørsmål.

6.3 Grunnlaget for erstatningsutmålingen kan være flere ulike kriterier. En mulighet er å ta utgangspunkt i den *medisinske uføregraden*. Denne uttrykkes i et prosenttall og bygger på særskilte tabeller hvor ulike skader er gitt en bestemt uføregrad. Det kan vises til at den standardiserte erstatningen til barn etter skadeserstatningsloven § 3-2a tar utgangspunkt i den medisinske uføregraden.

Når det er tale om erstatning etter lov om yrkesskedeforsikring, vil skadelidte være en person som er i arbeid. Normalt vil det da dreie seg om en voksen person som arbeider full tid, selv om loven også omfatter f.eks. barn og ungdom som har sommerjobb. På denne bakgrunn bør utmåling av erstatning for tap av fremtidig inntekt ved yrkesskader etter utvalgets oppfatning bygge på den *erhvervsmessige uføregraden*, jfr. utkastet § 5 femte ledd.

Den medisinske uføregraden er etter utvalgets oppfatning uegnet som grunnlag for beregningen av inntektstapet. En beskjeden medisinsk invaliditet kan innebære en sterkt redusert ervervsevne, og dermed en høy ervervsmessig uføregrad. Og motsatt kan det foreligge en høy medisinsk invaliditet uten at ervervsevnen er vesentlig redusert. Dersom man skulle bygge en standardisert erstatningsutmåling på medisinsk invaliditet, ville det innebære en favorisering av funksjonærer i forhold til kroppsarbeidere, noe som ikke ville være forenelig med prinsippet om full erstatning, og også lite rettferdig. En armskade vil f.eks. normalt innebære et vesentlig mindre økonomisk tap for en departementsfunksjonær enn for en tømrer, som kanskje må finne seg et helt nytt arbeid på grunn av skaden.

Når det derimot gjelder ménerstatning, som skal kompensere varig og betydelig skade av *medisinsk* art, bør det tas utgangspunkt i den *medisinske uføregraden*. Dette gjøres også ved utmåling av yrkesskadeerstatning etter folketrygdloven § 11-8. Yrkesskadeerstatningen danner også ved en ordinær utmåling etter skadeserstatningsloven § 3-2 i det fleste tilfeller utgangspunktet ved fastsettelsen av ménerstatning.

6.4 Ved erstatningsutmålingen etter de alminnelige regler i skadeserstatningsloven kap. 3, skal man ta utgangspunkt i det individuelle tapet skadelidte er påført. Dreier det seg om erstatning for inntektstap, er det det individuelle inntektstapet som kan kreves erstattet. På sammen måte er det ved erstatning for tap av forsørger det individuelle forsørgertapet som kan kreves erstattet. I begge tilfeller er det altså de *individuelle forhold* som legges til grunn for erstatningsberegningen.

Det kan tenkes en standardisering hvor man går bort fra dette utgangspunktet. Man kan ha en ordning hvor faktisk inntektsnivå ikke får betydning for erstatningens størrelse. En slik ordning er innført når det gjelder erstatning til barn etter skadeserstatningslovens § 3-2 a. I og med at det dreier seg om personer under 16 år, ville man riktignok uansett ikke ha mulighet for å bygge erstatningen på faktisk inntekt før skaden inntraff. Bestemmelsen innebærer imidlertid også at man ikke tar hensyn til hvilke inntektsmuligheter skadelidte ville hatt i fremtiden uten skaden og heller ikke til de faktiske inntektsmuligheter med skaden.

Erstatning for tap av fremtidig inntekt etter yrkesskedeforsikringsloven vil gjelde personer som har vært i inntektsgivende arbeid. I en slik situasjon byr det etter utvalgets oppfatning ikke på vesentlige vanskeligheter å bygge erstatningsutmålingen på individuelle inntektsforhold, selv om man går inn for en standardisering. Etter det system utvalget har lagt opp til, jfr. utkastet § 5 og merknadene til denne bestemmelsen, knyttes utmålingen til skadelidtes faktiske inntektsforhold,

uten at det vil gjøre erstatningsberegningen vesentlig mer komplisert enn en erstatning uavhengig av skadelidtes inntektsforhold.

6.5 Når det gjelder erstatning for tap av forsørger, er situasjonen en annen. Her er beregningen av den/de erstatningsberettigedes individuelle tap mer komplisert. Det skal ikke bare tas hensyn til avdødes inntektsforhold. En individuell beregning må knyttes både til hvor mye av sin inntekt avdøde ville ha brukt på seg selv, og til hvilke muligheter den etterlatte har til å forsørge seg selv, jfr. skadeserstatningsloven § 3-4 annet ledd. Etter utvalgets oppfatning bør derfor en standardisering her gjennomføres slik at erstatningsfastsettelsen skjer uavhengig av slike individuelle forhold, jfr. nærmere utkastet §§ 8 og 9 og merknadene til disse bestemmelsene.

6.6 Ved et erstatningsoppgjør etter skadeserstatningslovens alminnelige regler vil en rekke fradragposter komme inn ved erstatningsberegningen, jfr. skadeserstatningsloven § 3-1 tredje ledd. Dels dreier det seg om poster som *skal* fradras, bl.a. trygdeytelser, og dels dreier det seg om ytelser som det *kan tas hensyn til*, bl.a. utbetalinger etter private forsikringer.

Ved en standardisert erstatningsutmåling er det ikke naturlig å foreta en særskilt beregning av fradragspostene i det enkelte tilfellet. Utformingen av standardiseringsreglene må imidlertid ta hensyn til de fradragposter som kommer inn ved et ordinært erstatningsoppgjør. I særlig grad gjelder dette trygdeytelsene. Utvalgets forslag til standardiseringsregler bygger på det utgangspunktet at skadelidte har krav på ytelser etter folketrygdloven kap. 11 om ytelser ved yrkesskader. Fradrag for disse ytelsene er «innbakt» i utvalgets forslag. Ved anvendelsen av forskriften § 5,6,8 og 9 skal det derfor ikke skje noe fradrag for trygdeytelser etter skadeserstatningsloven § 3-1 tredje ledd første punktum.

Også de øvrige fradragspostene etter skadeserstatningsloven § 3-1 tredje ledd er det tatt hensyn til ved utformingen av forslaget til standardiseringsregler. Bl.a. har utvalget ved fastsettelsen av erstatningsnivået for personer med høy inntekt lagt vekt på at disse normalt har tegnet private forsikringer, jfr. nærmere merknadene til utkastet § 5. Ved anvendelsen av forskriften skal det således *ikke* skje noe fradrag for forsikringsytelser. Dermed elimineres et punkt som ofte skaper strid, særlig ved utmålingen av erstatning for tap av forsørger.

6.7 At erstatningsbeløp som utbetales ved personskader, også skal dekke tap som først vil oppstå i fremtiden, reiser særlige spørsmål ved erstatningsutmålingen. Dette nødvendiggjør for det første at når erstatningsbeløpet utbetales som engangsbeløp, må dette *kapitaliseres*. Kapitaliseringen bygger på det utgangspunktet at skadelidte vil kunne oppnå avkastning av erstatningsbeløpet. Imidlertid vil skadelidte måtte betale inntektsskatt av avkastningen. Dessuten vil erstatningsbeløpet være gjenstand for formuesbeskatning. Dette innebærer at det ved erstatningsutmålingen må gjøres tillegg for *skatteulempe*.

Også *inflasjonen* vil ha betydning for skadelidtes reelle stilling. En sterk inflasjon vil i løpet av få år vesentlig kunne redusere den reelle verdien av en erstatning utbetalt som engangsbeløp. I utgangspunktet har imidlertid norsk rett, også når det gjelder erstatningsutmåling, bygget på det nominalistiske prinsipp – en krone er en krone. I de senere årene har man likevel sett enkelte tendenser til avvik fra dette prinsippet. For erstatningsrettens del har dette i alle fall gitt seg det utslag at man ved valget av kapitaliseringsrente tar et visst hensyn til inflasjonsmomentet.

Som påpekt under punkt 3.2 foran, knytter det seg en betydelig usikkerhet til alle de tre elementene som er nevnt ovenfor. En standardisering kan selvfølgelig ikke fjerne alle disse usikkerhetsmomentene. Men usikkerheten vil bare foreligge ved utformingen av standardiseringsreglene. En standardisering vil derfor lede til at tvil og uenighet om disse spørsmålene ikke lenger kommer inn i det enkelte erstat-

ningsoppgjør. Dette vil medføre at oppgjøret kan gjennomføres enklere og raskere, og at partene lettere godtar et bestemt oppgjør.

Utvalget har ved utformingen av utkastet til standardiseringsregler bygget på det nivå som følger av nyere rettspraksis (og forsikringspraksis) både for kapitaliseringsrenten og med hensyn til påslaget for skatteulempen. Utvalget har her ikke i særlig grad gått inn i den pågående debatten om det siste spørsmålet.

.7 Engangserstatning eller terminerstatning

Utvalgets forslag til standardiseringsregler er basert på at erstatningsbeløpet skal utbetales som et engangsbeløp. Dette er i samsvar med skadeserstatningsloven § 3-9.

At engangserstatning skal være utgangspunktet, er likevel ikke selvsagt. Det kan bl.a. vises til at man i Sverige og flere andre land har det motsatte utgangspunkt med terminerstatning som hovedregel. Selv om det hos oss ikke er kommet noen særlig kritikk mot engangserstatningssystemet, er det etter utvalgets oppfatning grunn til en nærmere vurdering av spørsmålet om en hel eller delvis overgang til terminerstatning. Dette er også særskilt nevnt i utvalgets mandat.

En drøftelse av forholdet mellom terminerstatning og engangserstatning må legges relativt bredt opp. Det vil bl.a. være nødvendig å gå nokså grundig inn i skattespørsmålene. Utvalget har derfor ikke gått nærmere inn på dette spørsmålet i forbindelse den foreliggende delinnstillingen, men tar sikte på å komme tilbake til spørsmålet i sin avsluttende innstilling.

Utvalget vil for øvrig nevne at de fleste problemstillinger som reiser seg i forhold til innføring av standardiseringsregler, ikke i særlig grad berøres av om det ytes en engangserstatning eller en terminerstatning. Utvalget legger derfor til grunn at utkastet til standardiseringsregler som presenteres i denne innstillingen, lett vil kunne omarbeides ved en eventuell overgang til terminerstatninger.

.8 Grunnlaget for utvalgets forslag

De fleste forsikringsselskapene har i vilkårene for den forsikringen som dekker kravene til forsikring etter yrkesskadeforsikringsloven, regler om standardisert utmåling av erstatningsbeløpet. Disse vilkårene bygger på de frivillige forsikringsordningene, «Trygghetsforsikring» m.v., som var i bruk før ikrafttredelsen av yrkesskadeforsikringsloven. Så lenge det ikke er gitt standardiseringsregler etter loven, er det likevel tatt inn i vilkårene en adgang for skadelidte til å kunne kreve alminnelig erstatningsrett lagt til grunn ved utmålingen.

Utvalget har funnet det naturlig å se hen til disse vilkårene i og med at de allerede er i utstrakt bruk på dette området. Av praktiske årsaker har utvalget benyttet de vilkårene som forelå ved innledningen av utvalgets arbeid (høsten 1989). Etter det utvalget har fått opplyst, skiller disse seg imidlertid lite fra de vilkårene som benyttes i dag. Et unntak gjelder likevel for Vesta, som, etter det utvalget har fått opplyst, i dag ikke benytter standardisering i vilkårene for yrkesskadeforsikring, men i stedet baserer utmålingen på alminnelig erstatningsrett.

Utvalget har særlig sett på vilkårene hos UNI, Gjensidige, Samvirke, Storebrand og Vesta. (Vesta: Trygghetsforsikring, Forsikringsvilkår av 1984, Gjensidige: Personalgaranti (Trygghetsforsikring) fra 1 november 1989 (309), Samvirke: Trygghetsforsikring, UNI: Personalkasko Vilkår av 1989 P05 og Storebrand: Trygghetsforsikring (fra 1. januar 1988).)

I sitt arbeid har utvalget vurdert det erstatningsnivå disse vilkårene ligger på. Utvalget har videre sett på hvor store erstatninger de samme skadelidte ville fått etter alminnelig erstatningsrett, jfr. skadeserstatningsloven kapittel 3. På bakgrunn av dette har utvalget utarbeidet de standardiserte satsene. Målsettingen har vært å

legge erstatningen på et nivå som gjør at ingen – med et par lite vesentlige unntak – får mindre erstatning enn etter gjeldende regler. For de lavere inntektgruppene innebærer utvalgets forslag en viss overkompensasjon, jfr. merknadene til utkastet § 5.

Utvalget har vurdert om de forskjellige regneeksemplene som er utført, skal tas med i denne innstillingen. Fastsettelsen av erstatningen etter alminnelige erstatningsrettslige regler er preget av en del skjønn og individuelle variasjoner. I beregningene har utvalget lagt vekt på å få frem *nivået* etter alminnelig erstatningsrett og ikke nødvendigvis en helt nøyaktig beregning av hva den enkelte kunne fått i erstatning. Utvalget har lagt vekt på at offentliggjøring av beregningene kan oppfattes som normgivende for alminnelig erstatningsrett. Det vil etter utvalgets mening være uheldig. Utvalget har derfor valgt ikke å fremlegge beregningene i innstillingen.

Det er her tale om standardiseringsregler som skal gjelde for personer som er berettiget til erstatning etter lov om yrkesskedeforsikring. Slike personer vil i de aller fleste tilfeller også ha krav på ytelse fra folketrygden etter reglene for ytelse ved yrkesskader, folketrygdloven kap. 11. Slike ytelse skal ved en ordinær erstatningsutmåling komme til fradrag, jfr. skadeserstatningsloven § 3-1 tredje ledd. Utkastet har ved utformingen av standardiseringsreglene tatt utgangspunkt i dette, jfr. nærmere punkt 6.6 foran og merknadene til utkastet § 1 tredje ledd.

I Danmark er det i vesentlig grad gjennomført en standardisering av erstatningene ved personskader gjennom lov nr. 228 av 23. mai 1984 om erstatningsansvar. Dette er slik at erstatning for tap av fremtidig inntekt som hovedregel fastsettes ved å multiplisere årslønningen på skadetidspunktet med 6. Også ménerstatning og erstatning for tap av forsørger erstattes etter standardiserte regler.

Erstatning ved yrkesskader utmåles i Danmark i utgangspunktet etter lov nr. 79 av 8. mars 1978 om arbeidsskedeforsikring. Også denne loven innebærer en betydelig grad av standardisering, selv om utmålingen adskiller seg noe fra den alminnelige erstatningsloven, bl.a. ved at det bygges på terminytelser.

Utvalget har ved utarbeidelsen av utkastet vurdert de danske reglene på området.

.9 Rentespørsmål

9.1 Et særskilt spørsmål ved et erstatningsoppgjør er i hvilken grad skadelidte har krav på renter i tillegg til erstatningsbeløpet.

For forsikringsforhold reguleres renter av erstatningsbeløpet i forsikringsavtaleloven § 8-4. Det kan reises spørsmål om denne skal anvendes i forhold til utbetalinger etter lov om yrkesskedeforsikring. Utvalget legger imidlertid til grunn at dette ikke er tilfelle. FAL § 8-4 gjelder *sikredes* krav på renter. Etter FAL § 1-2 første ledd bokstav c annet punktum er sikrede i ansvarsforsikring «den hvis erstatningsansvar er dekket». Skadelidte er med dette ikke sikret i denne sammenheng, jfr. også NOU 1987: 24 s. 174. Etter yrkesskedeforsikringsloven § 4 annet ledd er yrkesskedeforsikringen en ansvarsforsikring i forholdet mellom forsikringsgiveren og forsikringstakeren.

Rentespørsmålene er derfor, i likhet med det som er tilfelle ved ordinære erstatningskrav, regulert i lov 17. desember 1976 nr. 100 om renter ved forsinket betaling (morarenteloven). Det er ikke tvilsomt at erstatningskrav som følge av en personskade faller inn under lovens område. Det dreier seg om «pengekrav på formuerettens område», jfr. morarenteloven § 1. Den nærmere anvendelsen av morarentelovens regler i personskadeoppgjør byr likevel på en viss tvil.

9.2 Når det gjelder erstatning for tap som er oppstått før oppgjørstidspunktet, har utvalget ikke foreslått noen form for standardisering, jfr. utkastet §§ 2 og 4. For disse erstatningspostene oppstår dermed egentlig heller ingen særlige spørsmål i

forhold til morarenter. Utvalget foreslår likevel en viss regulering av rentespørsmål i forskriften, se utkastet § 2 annet ledd og § 4 annet ledd.

I praksis vil det ofte foreligge tvil og også uenighet om fra hvilket tidspunkt morarente skal løpe. Spørsmålet skal i utgangspunktet avgjøres etter reglene i morarenteloven § 2. Dette er en helt generell regel om forfallstidspunktet i forhold til morarente. I forhold til erstatningskrav må det sies å foreligge enkelte særegne spørsmål som ikke er løst i morarenteloven § 2. Et viktig siktemål med standardisering er å sikre enkle oppgjør. For at ikke tvist om rentespørsmål skal komme inn som en kompliserende faktor, foreslår utvalget at utgangspunktet for beregning av morarente fremgår uttrykkelig av forskriften

9.2 Det synes noe usikkert hvordan erstatning for fremtidige utgifter stiller seg i forhold til morarenteloven. Det er nærliggende å si at i og med at utgiftene ennå ikke er oppstått, kan heller ikke et krav på erstatning for disse anses å være forfalt. På den annen side er det i morarentelovens forarbeider forutsatt at også erstatning som gjelder fremtidig tap kan gi grunnlag for beregning av morarenter, jfr. særlig NOU 1974:54 s. 74. Synspunktet her er at i og med at man neddiskonterer et fremtidig tap til nåtidsverdi, foreligger det et ordinært pengekrav som også kan gi grunnlag for beregning av morarente. Det synes likevel nokså klart at eventuell fastsettelse av morarente i alle fall må ses i sammenheng med selve erstatningsutmålingen, jfr. Nygaard s. 74 og Krüger s. 46-47. Utvalget har derfor ikke foreslått noen regulering av morarentespørsmålet i forhold til erstatning for fremtidige utgifter.

9.3 Også anvendelsen av morarenteloven i forhold til erstatning for tap av fremtidig inntekt, ménerstatning og erstatning for tap av forsørger synes å innebære vesentlig usikkerhet. Dette har sammenheng med at det i rettspraksis sjelden forekommer noen uttrykkelig behandling av rentespørsmål i domspremissene.

Etter det utvalget kjenner til, finnes det ikke eksempler på at domstolene har tilkjent morarenter for tiden *forut* for domstidspunktet som en egen post i forbindelse med slike erstatningsoppgjør. (Renter for tiden etter domstidspunktet blir noe annet i denne sammenheng). I de få tilfeller hvor rentespørsmål i det hele tatt berøres, skjer dette gjerne gjennom en bemerkning om at det er tatt hensyn til rentene. Et eksempel på dette når det gjelder ménerstatning finnes i Pallasdommen, Rt. 1977 s. 782.

Det kan være noe tvilsomt hvordan domstolenes holdning til rentespørsmålene skal forstås. Det er mulig å hevde at foreliggende rettspraksis gir grunnlag for et utgangspunkt om at morarenteloven ikke innebærer noen renteplikt på dette området. Et slik standpunkt synes imidlertid vanskelig å forene med lovens ordlyd og med uttalelsene i forarbeidene, jfr. særlig NOU 1974:54 s. 74.

Antakelig er det riktigere å se det slik at morarenteloven i utgangspunktet innebærer renteplikt, men at den nærmere anvendelsen av loven vil avhenge av flere forhold. For det første løper ikke rente med mindre kravet er forfalt, jfr. morarenteloven § 2. Dernest innebærer morarenteloven ikke noe forbud mot at erstatningen utmåles i runde beløp, med renter inkludert i sluttsummen.

Det er på det rene at spørsmålet om morarente ikke kan ses uavhengig av erstatningsutmålingen for øvrig. Det alminnelige utgangspunktet i norsk rett er at utmålingen skal bygge på forholdene slik disse foreligger på oppgjørstidspunktet. Det vil bl.a. si at man ved vurderingen av et fremtidig tap tar utgangspunkt i kroneverdien på dette tidspunktet. Erstatningen for fremtidig tap skal dermed i prinsippet utgjøre det fulle fremtidige tapet slik dette fortoner seg på tidspunktet for oppgjøret. I forhold til dette er det logisk sett vanskelig å begrunne at det i tillegg til erstatningen skal svares morarente regnet fra et tidspunkt som ligger forut for oppgjøret. Dette gjelder i alle fall i forhold til erstatning for tap av fremtidig inntekt, som jo utelukkende skal dekke fremtidig tap allerede lidt tap dekkes som en egen post i oppgjøret. For

ménerstatning og erstatning for tap av forsørger er situasjonen i noen grad annerledes i og med erstatningen her også omfatter tiden frem til oppgjørstidspunktet.

9.4 Ved en standardisert utmåling av erstatningen, vil det ikke være mulig å foreta noen skjønnsmessig samordning mellom selve erstatningsutmålingen og renteberegningen. Utvalget har derfor funnet det nødvendig i noen grad å regulere rentespørsmålene i forskriften. Klare regler på dette området vil også kunne bidra til å hindre tvist om rentespørsmålet.

Det er i denne sammenheng også grunn til å nevne at utkastets regler slik de er utformet, i seg selv i stor grad sikrer skadelidte i forhold eventuelle endringer i lønns- og prisnivå mellom skadetidspunktet og oppgjørstidspunktet. Dette oppnås ved at erstatningsutmålingen knyttes til folketrygdens grunnbeløp på oppgjørstidspunktet. I forhold til erstatning for tap av fremtidig inntekt må det dessuten tas i betraktning at skadelidte oppnår erstatning for lidt inntektstap frem til oppgjørstidspunktet.

For erstatning for tap i fremtidig erverv foreslår utvalget en regel om at skadelidte kan kreve morarente fra 1 måned etter at forsikringsselskapet har fått eller burde ha skaffet seg kunnskap om Rikstrygdeverkets fastsettelse av ervervsmessig uføregrad. Ved at forfallstidspunktet, og dermed utgangspunktet for beregning av morarente, fastsettes i forskriften, unngår man den tvist som ellers ofte ville oppstå som følge av tvil med hensyn til anvendelsen av morarenteloven § 2.

Utvalget har vurdert om forfallstidspunktet kunne settes til et tidligere tidspunkt enn Rikstrygdeverkets avgjørelse. Det er imidlertid vanskelig å angi noe slikt tidligere tidspunkt. Situasjonen kan ligge slik an at forsikringsselskapet må sies å ha grunn til å avvente Rikstrygdeverkets avgjørelse. Den foreslåtte renteregelen vil likevel ikke innebære at forsikringsselskapet har noen alminnelig adgang til å avvente Rikstrygdeverkets behandling før erstatningsutbetaling skjer, jfr. merkningene til utkastet § 5 femte ledd. Utvalget forutsetter at det i alle tilfelle utbetales a konto beløp for den delen av erstatning for tapt fremtidig inntekt som ikke er omtvistet.

I tilfeller hvor det foreligger enighet mellom partene om å legge en bestemt uføregrad til grunn, foreslår utvalget at morarenten skal løpe fra 1 måned etter tidspunktet for slik enighet.

For renter av ménerstatning foreslår utvalget en tilsvarende regel som for erstatning for tap av fremtidig inntekt, men den forskjell at utgangspunktet for rente her knyttes til fastsettelsen av den medisinske uføregraden.

Når det gjelder erstatning for tap av forsørger, forslår utvalget at morarenter skal kunne kreves fra en måned etter at dødsfallet ble meldt til forsikringsselskapet, jfr. utkastet §§ 8 sjette ledd og 9 fjerde ledd. Det vil normalt ikke kreve vesentlig tid for forsikringsselskapet å ta stilling til hvorvidt vilkårene for erstatning etter forskriften for tap av forsørger er oppfylt. Det er derfor naturlig å knytte utgangspunktet for morarenteberegningen til påkravstidspunktet.

I enkelte tilfeller kan det være tvil om vilkårene for erstatning etter yrkesskade-forsikringsloven er oppfylt, f.eks. fordi det er tvilsomt om det dreier seg om en yrkesskade. Utvalget har likevel ikke funnet grunn til å gi en særlig regel om morarente i forhold til erstatning for tap av forsørger i disse tilfellene. Hvis det til slutt blir foretatt en erstatningsutbetaling, synes det ikke urimelig at morarente regnes allerede fra en måned etter melding til selskapet.

.10 Særuttalelse fra utvalgets medlem Vigen

Utvalgets medlem *Vigen* har denne særuttalelse:

Dette medlemmet har prinsipielt sett ingen vesentlige motforestillinger mot regler om standardisert erstatning etter det mønster innstillingen legger opp til.

Dette medlemmet kan imidlertid likevel ikke støtte innstillingens konklusjoner når det gjelder erstatningsnivåene og forslaget om at andre arbeidsgivertegnede forsikringer ikke skal fratrekkes erstatningene.

Det erstatningsnivå som man har lagt seg på, vil etter dette medlemmets mening resultere i en uakseptabel økning i premiene for yrkesskedeforsikringen. Dette forsterkes ved at andre arbeidsgivertegnede forsikringer ikke skal gå i fradrag i erstatningsutbetalingene. Et betydelig antall bedrifter har i dag slike tilleggsforsikringer som etter forslaget vil medføre at dekningen etter en yrkesskade vil stige vesentlig. Disse forsikringene har i dag et dekningsfelt utover yrkesskadene som det kan bli vanskelig å tilpasse yrkesskadedekningen ellers.

IV MERKNADER TIL DE ENKELTE PARAGRAFENE

.1 Til § 1 (Innledning)

Første ledd

Første ledd innebærer at erstatning etter lov om yrkesskedeforsikring *skal* utmåles etter reglene i forskriften. Utvalget har vurdert om skadelidte burde gis en valgmulighet slik at han/hun eventuelt kunne velge å få erstatningen utmålt etter de alminnelige reglene i skadeserstatningsloven. Utvalget er imidlertid kommet til at standardiseringsordningen bør være obligatorisk. En valgmulighet for skadelidte ville lett innebære at en vesentlig del av den rasjonaliseringsgevinst som standardiseringen innebærer, ville gå tapt. Det er sannsynlig at skadelidte i et stort antall tilfeller i utgangspunktet ville hevde at utmåling etter alminnelige regler ville gi et høyere erstatningsbeløp. Uavhengig av holdbarheten av en slik påstand, ville selskapene i så fall måtte foreta en ordinær erstatningsberegning. Selv om sluttresultatet i det overveiende flertall av tilfellene ville bli en utmåling etter standardiseringsreglene, vil en slik valgmulighet kunne innebære en vesentlig kompliserende faktor i utmålingsprosessen, og være omkostningskrevende.

Det er i denne forbindelse vesentlig at utvalgets forslag til standardiseringsregler bygger på det utgangspunkt at skadelidte ikke skal komme dårligere ut enn ved en erstatningsutmåling etter alminnelige regler, jfr. nærmere kap. III punkt 6.1 og merknadene til de enkelte paragraferne i utkastet.

Forskriften er utformet med henblikk på erstatning til voksne personer i inntekt-givende arbeid. Det er relativt sjelden barn under 16 år får skade eller sykdom som omfattes av lov om yrkesskedeforsikring, men det kan inntreffe. Skadeserstatningsloven § 3-2a har egne regler for erstatning til barn under 16 år. Etter utvalgets mening er disse reglene bedre tilpasset de spesielle forholdene som gjør seg gjeldende ved erstatning til barn. Utvalget har vurdert om det bør være en egen regel som påbyr at erstatning til skadelidte under 16 år skal beregnes etter skadeserstatningsloven § 3-2a. Utvalget har imidlertid kommet til at den skadelidte her først og fremst er skadet eller har fått en yrkessykdom – som arbeidstaker, og at det er riktigere at de alminnelige reglene i forskriften kommer til anvendelse. Det er i denne forbindelse vesentlig at skadelidte normalt ikke vil komme dårligere ut ved erstatningsberegning etter forskriften enn ved beregning etter skadeserstatningsloven § 3-2a. Forholdet mellom nivået etter de forskjellige ordningene er nærmere behandlet i merknadene til § 5 fjerde ledd.

Utvalget har hatt som siktemål at forskriften skal sikre skadelidte like god dekning som ville fulgt av de alminnelige regler om utmåling av erstatning i skadeserstatningsloven. Den enkelte arbeidsgiver kan ønske å sikre sine arbeidstakere bedre dekning enn hva som følger av disse forskriftene. Utvalget mener at det bør være full adgang til dette. Utvalget har vurdert å ta med en særregel om dette i forskrif-

tene. Etter utvalgets mening følger dette av reglene slik de er nå, og en regel om dette ville derfor være overflødig.

Annet ledd

Det kan tenkes enkelte tilfeller som ikke dekkes helt av standardiseringsreglene. Annet ledd er gitt med henblikk på slike tilfeller.

Bokstav a gjelder erstatning for tap av forsørger. Utvalget har i utkastet §§ 8 og 9 foreslått standardiseringsregler for erstatning til ektefelle, samboer og barn. Erstatning til disse personene skal skje på grunnlag av forskriften. Det kan imidlertid etter skadeserstatningsloven § 3-4 forekomme at andre personer enn de nevnte er berettiget til erstatning for tap av forsørger, f.eks foreldre eller andre som faktisk ble forsørget av avdøde. Erstatningen må da utmåles etter de alminnelige reglene i § 3-4. Dette er sagt uttrykkelig i utkastet annet ledd bokstav a.

Bokstav b. Etter utkastet § 5 femte ledd skal erstatning for tap av fremtidig inntekt utmåles i forhold til den ervervmessige uføregraden. Normalt vil denne danne et godt grunnlag for beregningen av skadelidtes inntektstap som følge av en skade, jfr. Lødrup s. 295 og merknadene til § 5 femte ledd. Det kan imidlertid tenkes situasjoner hvor skadelidte ikke kan anses som ervervmessig ufør eller har en meget lav uføregrad, men likevel faktisk er påført et betydelig inntektstap som følge av skaden, f.eks. hvis det i skadelidtes yrke stilles bestemte krav til helse m.v., som skadelidte etter skaden ikke lenger oppfyller.

Eksempler på dette vil kunne være flygere og dykkere som utsettes for en yrkesskade. Det kan lett tenkes at en mindre skade innebærer at man ikke lenger oppfyller de helsekravene som stilles for å få det sertifikat e.l. som kreves i det aktuelle yrket. Dette vil imidlertid ikke uten videre få betydning ved fastsettelsen av den ervervmessige uføregraden. Denne er knyttet til ervervsevnen og ikke direkte til det yrket skadelidte hadde før skaden. Dermed vil den ervervmessige uføregraden kunne være lav. Etter forskriftens system vil dette i så fall få virkning også for erstatningsbeløpet.

En slik situasjon synes ikke rimelig. De yrker det her er tale om, vil ofte være høyt lønnet. Dersom skadelidte som følge av skaden må slutte i sitt tidligere yrke, kan han/hun derfor være påført et betydelig inntektstap. Utvalget foreslår derfor i annet ledd bokstav b at erstatningen i slike tilfeller skal utmåles individuelt etter skadeserstatningslovens alminnelige regler.

Tredje ledd

Utkastet til standardiseringsregler gjelder personer som er berettiget til erstatning etter lov om yrkesskadeforsikring. De vil i de aller fleste tilfeller også ha krav på ytelser fra folketrygden etter reglene for ytelser ved yrkesskader, folketrygdloven kap. 11. Utvalgets forslag til standardiseringsregler bygger som nevnt i kapittel III punkt 6.6 på dette utgangspunktet. Det innebærer at utkastets erstatningssatser er fastsatt med sikte på å dekke den delen av skadelidtes økonomiske tap som ikke kompenseres gjennom folketrygdens ytelser ved yrkesskade. I de tilfeller hvor skadelidte ikke oppnår slike trygdeytelser, vil således en viktig forutsetning for standardiseringsreglene ikke slå til.

Denne situasjonen vil ikke oppstå ofte. I stor utstrekning omfatter yrkesskadeforsikringsloven de samme skader og sykdommer som folketrygdloven kap. 11, jfr. yrkesskadeforsikringsloven §§ 10 og 11 sammenlignet med folketrygdloven § 11-4. Yrkesskadeforsikringsloven § 11 første ledd bokstav c innebærer imidlertid en viss utvidelse av området for yrkesskadeforsikringen i forhold til folketrygdloven.

Personer som oppnår erstatning på grunnlag av denne bestemmelsen, vil ikke samtidig falle inn under folketrygdloven kap. 11. Det kan videre tenkes enkelte forskjeller m.h.t. hvilke personer som er omfattet av henholdsvis folketrygdloven og yrkesskadeforsikringsloven, særlig når det dreier seg om personer som arbeider i utlandet.

En særregel for de tilfeller hvor skadelidte ikke er berettiget til ytelser etter folketrygdloven kap. 11, er foreslått i utkastet § 1 tredje ledd. I utgangspunktet vil også disse få utmålt erstatningen etter standardiseringsreglene. Etter § 1 tredje ledd vil man imidlertid ha krav på tilleggserstatning for å komme i samme stilling som om trygdeytelser hadde vært tilstått. Anvendelsen av denne regelen kan illustreres med noen eksempler.

Som nevnt ovenfor, vil en skadelidt som har krav på erstatning etter yrkesskadeforsikringsloven utelukkende på grunnlag av denne lovens § 11 første ledd bokstav c, ikke ha krav på ytelser etter folketrygdloven kap. 11. Normalt vil han/hun derimot ha krav på ytelser etter folketrygdlovens alminnelige regler, f.eks. vil det foreligge rett til uførepensjon hvis vilkårene i folketrygdloven § 8-1 er oppfylt. Det skadelidte i et slikt tilfelle skal ha erstattet etter utkastet § 1 tredje ledd, er differansen mellom de ytelser han/hun ville fått etter kap. 11 og de folketrygdytelser som faktisk oppnås. Differansen må beregnes individuelt etter forholdene i det enkelte tilfellet. Det synes naturlig å fastsette differansen for ett enkelt år og deretter foreta en kapitalisering.

Man kan også tenke seg en skadelidt som ikke i det hele tatt er berettiget til ytelser fra folketrygden, men likevel omfattes av yrkesskadeforsikringsloven. Dette vil være tilfelle hvis han/hun hverken er trygdet etter de alminnelige reglene i folketrygdloven § 1-2 nr. 1 eller etter særreglene for yrkesskader i § 1-2 nr. 2, men derimot faller inn under yrkesskadeforsikringsloven etter § 1 med tilhørende forskrifter.

Tilleggserstatningen skal i et slikt tilfelle ikke nødvendigvis tilsvare de fulle trygdeytelser skadelidte ville ha mottatt etter folketrygdloven. I og med at det vil dreie seg om personer med tilknytning til utlandet, vil det lett kunne tenkes at det oppnås ytelser etter et annet lands trygdeordninger. Disse skal komme til fradrag ved beregningen av tilleggserstatningen. Skulle de trygdeytelser som mottas, overstige ytelsene etter folketrygdloven kap. 11 blir det ikke noen tilleggserstatning i det hele tatt.

Tilsvarende vil gjelde for forsikringsytelser i den utstrekning det dreier seg om ytelser som naturlig kan sammenlignes med trygdeytelser. Dette vil særlig kunne forekomme i tilfeller hvor skadelidte har tilknytning til et land som i større grad enn i Norge bygger på private forsikringer fremfor offentlige trygdeordninger.

Fjerde ledd

Det vil ikke være hensiktsmessig å angi erstatningsbeløpene i forskriften med bestemte kronebeløp. Forutsatt fortsatt inflasjon ville bestemmelsene i så fall fort bli foreldet. Beløpene må derfor knyttes til en indeks eller annen verdimåler som på en eller annen måte står fast uavhengig av inflasjonen. Alle de forsikringsvilkårene utvalget har vurdert, har her benyttet seg av folketrygdens grunnbeløp. Utvalget har kommet til at dette er en hensiktsmessig løsning, og foreslår regler om dette i fjerde ledd. For å sikre inflasjonsjustering for tiden fra skaden er konstatert og fram til oppgjør, legges grunnbeløpet på oppgjørstidspunktet til grunn. Sammen med morarentreglene vil dette også gi et insitament i retning av et raskt oppgjør.

Enkelte ganger endres G med tilbakevirkende kraft, den endres f. eks. i juni med virkning fra 1. mai. Utvalget har vurdert om dette skal gi grunn til et etteroppgjør for de oppgjør som skjer i den perioden hvor G blir endret – i eksemplet oppgjørene

som skjer i mai. Etter utvalgets mening vil et slikt etteroppgjør innebære en unødige komplikasjon av oppgjøret. Utvalget har derfor kommet til at det ikke bør være adgang til etteroppgjør i disse situasjonene. Etter utvalgets mening følger dette av ordlyden i fjerde ledd.

Femte ledd

I flere sammenhenger avhenger erstatningens størrelse av skadelidtes alder. I denne forbindelse kan det være spørsmål om hvilken alder hos skadelidte som skal legges til grunn, alderen da sykdommen eller skaden ble konstatert eller alderen ved oppgjøret. Erstatning for inntektstap regnes ut i to poster, erstatning for tapt inntekt og erstatning for tap i fremtidig erverv. Skjæringstidspunktet er oppgjøret. Ved beregningen av tap i fremtidig erverv er det naturlig å legge til grunn alderen ved oppgjøret. Situasjonen er den samme ved erstatning for merkostnader som følge av skaden eller sykdommen. Utvalget foreslår derfor som utgangspunkt i femte ledd at alderen på oppgjørstidspunktet skal legges til grunn.

Ved ménerstatning fastsettes det ett beløp. Dette skal dekke både tiden fra skaden eller sykdommen ble konstatert til oppgjørstidspunktet og tiden fra oppgjørstidspunktet og videre. Her er det naturlig å ta utgangspunkt i alderen ved konstateringen, jfr. unntaket i annet punktum. Dette er i overensstemmelse med prinsippet i «Pallas-dommen», Rt. 1977 s. 782. Det samme gjelder ved erstatning for tap av forsørger.

.2 Til § 2 (Påførte utgifter)

Første ledd

Alle de fem forsikringsvilkårene utvalget har vurdert erstatter de påførte faktiske utgifter «etter regning». Slik er også regelen etter skadeserstatningsloven § 3-1 første ledd. Utgiftene her vil variere fra skadelidt til skadelidt, uten at utvalget har funnet noen felles faktor som gjør det mulig eller naturlig med noen standardisering. Utvalget foreslår derfor at de faktiske utgiftene erstattes uten at det er noe element av standardisering.

Henvisningen til skadeserstatningsloven § 3-1 er tatt med for å gjøre det klart at det er de samme reglene som gjelder her som etter alminnelig erstatningsrett.

Etter skadeserstatningsloven § 3-1 tredje ledd skal det gjøres en del fradrag i erstatningen. Ved henvisningen gjelder denne bestemmelsen også her. Det skal for det første gjøres fradrag for trygdeytelser. Har trygden direkte betalt en kostnad, vil det ikke være noen påført utgift. Det er da ikke aktuelt hverken med erstatning eller fradrag. Har den skadelidte selv dekket en kostnad, men denne er refundert fra trygden, kommer fradragetsregelen inn.

Etter skadeserstatningsloven § 3-1 skal det gjøres fradrag for «ytelser i pensjonsordning i arbeidsforhold». Den bestemmelsen er ikke aktuell ved erstatning for påførte utgifter.

Bestemmelsen foreskriver også at det skal gjøres fradrag for «forsikringsytelser i den utstrekning den erstatningsansvarlige har betalt premien». Utvalget har vurdert om det skal gjøres unntak for denne bestemmelsen. Etter utvalgets mening er det ikke nødvendig, det vil bare komplisere teksten. Utvalget forstår reglene i skadeserstatningsloven her slik at det bare kan gjøres fradrag for forsikringsytelser som har gått til dekning av påførte utgifter. Så vidt utvalget kjenner til, finnes det ikke forsikringer som arbeidsgivere kan tegne, som går til dekning av arbeidstakerens påførte kostnader.

Det er forutsatt i utvalgets forslag at dersom arbeidsgiver har tegnet en ulykkesforsikring som tilleggsdekning, skal denne komme til utbetaling uavhengig av det skadelidte har krav på etter forskriften.

Etter skadeserstatningsloven § 3-1 tredje ledd annet punktum kan det gjøres fradrag også for andre forsikringsytelser. Etter utvalgets mening er det i praksis ikke aktuelt med fradrag etter denne bestemmelsen for erstatning for påførte utgifter. Utvalget har vurdert å gjøre et unntak for denne bestemmelsen, men har funnet det unødvendig fordi utvalget mener at denne i praksis ikke er aktuell her.

Fire av selskapene har en egenandel for denne posten. Gjensidige har en egenandel på 2 prosent av G, Samvirke, Storebrand og Vesta har en egenandel på 300 kr. Utvalget har vurdert om også forskriftene bør ha regler om egenandel her. Egenandel ville kunne innebære en praktisk mulighet til å avskjære småkrav, men ville være i strid med prinsippet om full erstatning. Utvalget foreslår det derfor ikke.

I *annet ledd* foreslår utvalget en regulering av morarenteberegningen i forhold til erstatning for påførte utgifter. Renteberegningen skal her knyttes til fremsettelse av krav om dekning av den enkelte utgift. I utkastet brukes for enkelthets skyld uttrykket «forsikringsselskapet». Regelen skal likevel gjelde tilsvarende for staten og kommuner/fylkeskommuner som selvassurandører.

Det vises for øvrig til kapittel III punkt 9.

.3 Til § 3 (Fremtidige utgifter)

Utvalget har vurdert å foreslå standardiseringsregler som innebærer at erstatningen for fremtidige utgifter fastsettes uavhengig av de forventende utgiftene i det enkelte tilfellet. Et vesentlig argument for en slik standardisering er at fremtidige utgifter er en post hvor det ofte er uenighet mellom partene i et erstatningsoppgjør, og hvor det skjønnspregede element er betydelig. Dette kan igjen lede til at oppgjøret trekker ut i tid. Standardiserte satser her vil derfor ha en klar forenkling for oppgjøret.

En mulig modell for en slik standardisering kunne være å knytte erstatningsbeløpet til den medisinske invaliditeten etter en bestemt tabell.

Utvalget er etter en nærmere vurdering likevel kommet til at man ikke vil foreslå en slik standardiseringsregel. Et vesentlig argument mot en slik standardisering, er at det ikke er noen klar sammenheng mellom den medisinske uføregraden og størrelsen av de fremtidige utgifter. En person som er 50 % medisinsk ufør, kan ha meget store ekstra utgifter, mens en person med en annen type skade som også innebærer medisinsk uførhet på 50 %, kan ha små ekstra utgifter.

Utvalget er etter dette kommet til at utgangspunktet for erstatningsutmålingen bør være de faktisk forventede fremtidige utgiftene. Så langt foreslår utvalget dermed ikke noen standardisering. Når det derimot gjelder beregningen av den totale erstatning ut fra størrelsen av det årlige fremtidige tapet, ligger forholdene til rette for en standardisering m.h.t. kapitaliseringen.

De fremtidige utgiftene faller hovedsaklig i to grupper, engangsutgifter og årlige utgifter. Utgifter til å bygge heis for å tilpasse huset til rullestol er eksempel på engangsutgifter, mens utgifter til vedlikehold av heisen er eksempel på årlige kostnader.

Første ledd i utkastet gjelder fremtidige årlige utgifter. Alle forsikringsselskapene har standardiserte vilkår for kapitaliseringen av disse. På dette punktet er vilkårene identiske. Etter vilkårene skjer kapitaliseringen slik:

Skadelidtes alder:	Multiplikator:
inntil 50 år	15
50–59 år	12
60–69 år	10
70 og over	8

Utvalget har vurdert nivået her ved noen regneeksempler. Det virker som om vilkårene gir omtrent hva som ellers ville fulgt av alminnelig erstatningsrett, med det unntak at det i disse satsene ikke synes å være medregnet tillegg for skatteulempe. Spørsmålet om det skal medregnes et slikt tillegg ved erstatning for fremtidige utgifter har tidligere vært noe omtvistet, men det må etter utvalgets oppfatning gis et slikt tillegg, jfr. også RG 1989 s. 815. Utvalget har derfor forhøyet nivået i forhold til forsikringsvilkårenes satser på dette punktet.

For skadelidte under ca. 30 år, viser de regneeksempler utvalget har gjennomført at forsikringsselskapenes vilkår innebærer risiko for en viss underkompensasjon. Utvalget har derfor for personer under 35 år foreslått et trinn i tillegg til selskapenes tabeller. På bakgrunn av regneeksempler og erfaring fra praksis settes multiplikatoren for kapitalisering til 21.

Annet ledd gjelder fremtidige engangsutgifter. Disse må erstattes individuelt. Normalt vil det dreie seg om utgifter som påløper nokså kort tid etter utmålingstidspunktet, og det vil derfor være lite behov for å foreta noen neddiskontering. Dreier det seg om en utgift som først vil oppstå på et senere tidspunkt, må det skje en neddiskontering. Utvalget har likevel ikke funnet grunn til en særskilt regel i forskriften om dette.

Utvalget har ikke funnet grunn til noen regulering av morarenter i forhold til erstatning for fremtidige utgifter, jfr. kapittel III punkt 9.

.4 Til § 4 (Tapt inntekt)

Første ledd

Det er bare tapt arbeidsinntekt som ikke dekkes fra folketrygden eller likestilte kilder etter skadeserstatningsloven § 3-1 tredje ledd, som er erstatningsberettigede etter denne posten.

Arbeidstakere som blir skadet eller får en sykdom får nesten uten unntak sykepenger med 100 prosent fra folketrygden det første året opp til 6 G. Ofte gjennomføres også erstatningsoppgjøret i løpet av ett år. Dette medfører at lidt inntektstap vanligvis er lite eller ingenting. De poster som erstattes som lidt inntektstap, er vanligvis eventuell tapt bonus, overtid o.l. Der oppgjøret kommer mer enn ett år etter skaden eller sykdommen, vil lidt inntektstap være større. Lidt inntektstap vil variere sterkt fra oppgjør til oppgjør, og utvalget har ikke funnet noen kriterier for standardisering. Ved fastsettelse av erstatning for tapt inntekt er beregning av skatten en kompliserende faktor; utvalget har imidlertid ikke funnet noen effektiv regel for å standardisere beregningen av den.

Erfaringer fra praksis viser at det ofte kan være vanskelig å få inn opplysninger om hvor stort lidt tap er. Men utvalget har ikke funnet noen effektiv regel for å avhjelpe dette. Alle forsikringsvilkårene erstatter faktisk lidt inntektstap, uten noen standardisering. Utvalget går inn for samme løsning.

Når det gjelder henvisningen til skadeserstatningsloven § 3-1, viser utvalget til kommentarene til § 2.

Flere av forsikringsvilkårene har en egenandel her. Gjensidige har en egenandel på 2 prosent av G. Samvirke, Storebrand og Vesta har egenandeler på kr 300,-. Utvalget har vurdert hvorvidt det også etter forskriften bør være egenandel, men har kommet til at det ikke er riktig på bakgrunn av forutsetningen i mandatet om at forskriften skal gi «full erstatning.»

Annet ledd

Annet ledd regulerer utgangspunktet for beregning av morarente i forhold til erstatning for tapt inntekt. I første punktum presiseres at morarenteloven komme til anvendelse. Annet og tredje punktum gir nærmere regler om utgangspunktet for beregningen av morarente.

Hvis erstatningen gjelder inntektstap i flere kalenderår, er det naturlig å beregne renten særskilt for hvert år. Det kan tenkes tvil om fra hvilket tidspunkt i året renten skal beregnes. Man kunne også tenke seg at renten ble beregnet for hver enkelt måned. For å avskjære tvil, foreslår utvalget en regel om at utgangspunktet skal være 1. juli i kalendåret. En forutsetning for at rente i det hele tatt skal løpe må likevel være at melding om skadetilfellet er meldt til forsikringsselskapet. Dette er presisert i tredje punktum.

I utkastet brukes for enkelhets skyld uttrykket «forsikringsselskapet». Regelen skal likevel gjelde tilsvarende for staten og kommuner/fylkeskommuner som selv-assurandører.

.5 Til § 5 (Tap av fremtidig inntekt)

Første ledd

Alle forsikringsvilkårene har standardiserte regler for erstatning av tap i fremtidig erverv (tapt ervervsevne). Langt på vel er disse like.

I alle vilkårene er grunnlaget for beregning av tap i fremtidig erverv skadelidtes inntekt på skadetidspunktet. Hos UNI, Gjensidige og Vesta er grunnlaget nærmere bestemt som gjennomsnittlig inntekt de 2 slste årene før skadetidspunktet. Storebrand og Samvirke tar utgangspunkt pensjonsgivende inntekt i året før skaden.

Også etter den danske loven om erstatningsansvar § 7 skal det tas utgangspunkt i skadelidtes årslønn i året før skaden inntreffer.

Utvalget går inn for å følge forsikringsvilkårenes system på dette punktet. Det kan riktignok innvendes at man ved å bygge erstatningsutmålingen på inntekten på skadetidspunktet, i motsetning til det som er tilfelle ved en ordinær utmåling, ikke knytter denne direkte til hva som ville vært skadelidtes fremtidige inntektsforhold uten skaden. Utvalget vil imidlertid peke på at en slik beregning av fremtidig inntekt vil være skjønnsmessig med en rekke usikre faktorer, og dermed lite anvendelig i forbindelse med en standardisert erstatningsutmåling.

Utvalget er videre av den oppfatning at inntekten på skadetidspunktet i betydelig utstrekning vil reflektere også skadelidtes fremtidige inntektsmuligheter. Ved fastleggelse av erstatningsnivået i forskriften har utvalget også tatt hensyn til de muligheter for lønnsøkning gjennom en ordinær karriereutvikling som skadelidte ville hatt uten skaden. Dette er også i tråd med rettspraksis, jfr. Rt. 1981 s. 138.

Det foreslåtte systemet innebærer at det utover dette ikke skal foretas noen vurdering av om skadelidte senere ville ha oppnådd et høyere inntektsnivå. Det vil dermed ved erstatningsutmålingen ikke være behov for å vurdere hvorvidt skadelidte senere ville ha oppnådd høyere lønn i kraft av ansiennitet og heller ikke hvorvidt det foreligger mulighet for at han/hun ville ha gått over i en bedre lønnet stilling eller yrke.

Utvalget har vært noe i tvil om de tilfeller hvor skadelidte på skadetidspunktet ikke er i fullt arbeid. Det kan synes urimelig at erstatningsutmålingen da skal baseres på den faktiske inntekt, særlig hvis det er sannsynlig at skadelidte senere ville gått over til arbeid på full tid. Utvalget er likevel kommet til at de alminnelige reglene i utkastet bør anvendes også i disse tilfellene. Det er i forbindelse med standardiserte regler ønskelig å unngå den usikkerhet som ellers ofte oppstår om hvorvidt skadelidte senere faktisk ville gått ut i heltidsarbeid. Det er i denne forbindelse også helt vesentlig at skadelidte, selv om inntekten ligger vesentlig lavere enn dette, etter utkastet vil få erstatningen utmålt i forhold til et inntektsnivå på 7 G, jfr. tredje ledd og merknadene til denne bestemmelsen nedenfor. 7 G utgjør etter grunnbeløpet fra 1. mai 1990 kr 238.000,-. Med dette vil man fange opp en vesentlig del av de personer denne problemstillingen er aktuell for.

Som grunnlag for den nærmere fastsettelsen av skadelidtes inntektsnivå på skadetidspunktet, er det etter utvalgets vurdering naturlig å ta utgangspunkt i den pensjonsgivende inntekten, jfr. folketrygdloven § 6-4. Denne må sies å avspeile de inntekter skadelidte har oppnådd gjennom sin arbeidsinnsats og er dessuten relativt enkel å finne på grunnlag av skatteligningen. Det følger av utkastet første ledd *første punktum* at den pensjonsgivende inntekten skal være grunnlaget for beregningen av det fremtidige inntektstapet. Det presiseres i første ledd *annet punktum* at det i denne forbindelse ikke skal tas hensyn til nedtrappingsreglene i folketrygdloven § 6-4 femte ledd.

De fleste arbeidstakere har omtrent samme inntekt hvert år. Det er videre enklere å fastslå pensjonsgivende inntekt for et avsluttet år enn for et år som fortsatt løper. Utvalget foreslår derfor at utgangspunktet skal være den pensjonsgivende inntekten i året *før* skaden eller sykdommen.

Slik erstatningsreglene i forskriften er bygget opp, vil dette normalt ikke slå ut til ugunst for skadelidte selv om erstatningsutmålingen skulle skje lang tid etter at skaden er konstatert. Dette oppnås ved at fastsettelsen av inntektsgrunnlaget for erstatningsberegningen etter tredje ledd i utkastet skjer i forhold til G ved inngangen av det aktuelle inntektsåret. Dette kan illustreres ved et eksempel:

Året før skaden konstateres har skadelidte en inntekt på kr 400.000 og G ved inngangen til dette året er kr 40.000. I forhold til utkastet tredje ledd vil dermed skadelidte ha inntektsgrunnlag på 10 G. Hvis erstatningsutbetalingen av eller annen grunn trekker ut i tid, kan det tenkes at man vil anta at skadelidtes inntekt på utmålingstidspunktet, etter en alminnelig lønnsutvikling, ville vært kr. 500.000,-. Forutsetter man at G har økt i takt med lønnsutviklingen vil imidlertid økningen her ha vært tilsvarende, dvs. til kr. 50.000,-. Hvis skadelidtes inntektsgrunnlag beregnes etter antatt inntekt på utmålingstidspunktet, ville inntektsgrunnlaget likevel ha vært 10 G.

Det kan i denne forbindelse også pekes på at skalaen i utkastet tredje ledd er basert på et trappetrinnssystem. Dette innebærer at en mindre endring m.h.t. den inntekten som legges til grunn for erstatningsberegningen, normalt ikke får betydning for erstatningens størrelse.

Det kan likevel tenkes enkelte tilfeller hvor det vil kunne virke urimelig å bygge på skadelidtes inntekt året før konstateringsåret. En slik situasjon vil foreligge hvis skadelidte i konstateringsåret enten faktisk har hatt en inntekt som ville gitt et høyere grunnlag enn inntekten i det forutgående året, eller det kan antas at han ville oppnådd dette uten skaden eller sykdommen. I slike tilfeller skal antatt pensjonsgivende inntekt i konstateringsåret legges til grunn, jfr. første ledd *tredje punktum*.

Normalt vil skadelidte etter at skaden er konstatert, ha en lavere ervervsinntekt enn tidligere. Hvis dette ikke er tilfelle, vil det vanligvis heller ikke være grunnlag

for erstatning for tap av fremtidig inntekt. Den kan imidlertid tenkes tilfeller, særlig ved yrkessykdommer, hvor skadelidte fortsetter i fullt arbeid også etter konstatningstidspunktet. Skulle skadelidte i en slik situasjon i ett eller flere år oppnå en inntekt som gir et høyere grunnlag enn etter første eller tredje punktum, ville det være urimelig om ikke denne kunne legges til grunn. Utvalget foreslår derfor en regel for disse tilfellene i *fjerde punktum*. Dreier det seg om flere år, bør det året som gir det høyeste grunnlaget legges til grunn.

Annet ledd

I enkelte tilfeller vil en erstatningsberegning på grunnlag av pensjonsgivende inntekt slå uheldig ut selv med de regler som er foreslått i første ledd tredje og fjerde punktum. Utvalget foreslår i annet ledd en særregel for slike situasjoner. Den danske erstatningsloven har en lignende bestemmelse i § 7 annet ledd.

Utvalgets forutsetning er at særregelen bare skal anvendes i spesielle tilfeller. Dette følger også av ordlyden, det kreves at det foreligger «*særlige holdepunkter*». Dessuten må det foreligge en «*vesentlig*» differanse.

En situasjon hvor vilkårene normalt vil være oppfylt, er når skadelidte er under utdanning og har pådratt seg skaden i forbindelse med ferie- eller deltidsarbeid. I slike tilfeller vil grunnlaget for beregningen kunne justeres opp til det alminnelige inntektsnivået i det yrke vedkommende utdanning leder frem mot. Hvis det er tale om en utdanning som i seg selv ikke leder frem til et bestemt yrke, må det skje en konkret vurdering av skadelidtes sannsynlige yrkesvalg, på samme måte som ved en ordinær erstatningsutmåling etter skadeserstatningslovens regler. Det vil i alle tilfelle være begynnerlønnen i det aktuelle yrket som skal legges til grunn for utmålingen. Dette vil samsvare best med prinsippene utvalget har bygget på i forhold til første ledd, jfr. merknadene ovenfor.

Som påpekt ovenfor, skal det ved erstatningsutmålingen i utgangspunktet ikke tas hensyn til eventuelle muligheter for at skadelidte senere ville gått over i en bedre lønnet stilling. Det kan imidlertid forekomme at skadelidte allerede før skaden oppstår, er ansatt i en ny og høyere lønnet stilling, men ennå ikke har tiltrådt denne. I en slik situasjon må man si at det finnes «*særlige holdepunkter*» i forhold til annet ledd. Det synes i en slik situasjon heller ikke naturlig å stille svært strenge krav i forhold til vilkåret om at det skal dreie seg om en vesentlig differanse, hvis det i alle fall er på det rene at skadelidte vil kunne oppnå et «*opptrykk*» på skalaen i tredje ledd i utkastet.

Utvalget forutsetter imidlertid at annet ledd ikke skal anvendes på grunnlag av ordinære ansiennitetstillegg m.v. som skadelidte ville hatt krav på. Disse er bygget inn i grunnlaget for standardiseringsnivået, jfr. ovenfor.

En annen situasjon hvor annet ledd kan få betydning, er hvis skadelidte i et begrenset tidsrom har hatt lavere inntekt enn det som har vært hans/hennes alminnelige nivå tidligere, og det også kan godtgjøres at skadelidte uten skaden i løpet av forholdsvis kort tid ville oppnådd det tidligere inntektsnivået. En slik situasjon vil kunne forekomme f.eks. i forbindelse med frivillige permisjoner, f.eks. omsorgspermisjoner, og også i forbindelse med ufrivillige permitteringer eller arbeidsledighet.

Tredje ledd

I de forskjellige forsikringsvilkårene er den nærmere fastsettelsen av erstatning for fremtidig inntektstap foretatt slik:

Erstatning ved 100 % evervsmessig uførhet:

	Tidligere inntekt opptil	UNI	Gjensidige	Samvirke	Storebrand	Vesta
	7 G	—	—	22 G	22 G	—
	8 G	24 G	22 G	24 G	24 G	22 G
	9 G	26 G	25 G	26 G	26 G	25 G
	10 G	27 G	27 G	27 G	27 G	27 G
over	10 G	-	30 G	-	-	30 G
	11 G	28 G	—	28 G	28 G	
	12 G	29 G		29 G	29 G	
over	12 G	-		30 G	30 G	
	15 G	30 G				
	20 G	32 G				
over	20 G	35 G				

Etter den danske lov om erstatningsansvar § 6 beregnes erstatningen ved å multiplisere årsinntekten med 6. En slik regel kan ikke uten videre overføres til norske forhold, bl. a. som følge av vesentlig forskjeller m.h.t. oppbygningen av trygdesystemet.

Utvalget har tatt utgangspunkt i forsikringsvilkårene ved utarbeidelsen av reglene i tredje ledd, og foretatt de justeringer som er naturlige etter nivået i rettspraksis og utvalgets forutsetninger ellers.

Alle forsikringsvilkårene er bygget opp med grupper av inntekter og «trappetrinn». Slike trappetrinn innebærer en viss tilfeldighet. Man kan spørre hvorfor den som har inntekt på 6,949 G, skal få en lavere erstatning enn den som har inntekt på 7,002 G. Til dette kan bemerkes at forskjellen m.h.t. erstatningens størrelse likevel er av begrenset omfang. Det kan dessuten pekes på at det erstatningsnivået utvalget har lagt opp til, er forutsatt å innebære at også de som ligger like under en grense, vil få like mye som etter den alminnelige erstatningsrett. Det er videre slike følger som er en nødvendig konsekvens av standardiserte regler.

Trappetrinnsproblemet kan elimineres ved å la erstatningen bli beregnet ved en formel, men dette vil etter utvalgets mening gi mer kompliserte regler. Utvalget er derfor kommet til at betenkelighetene med grupper og trappetrinn ikke overskygger fordelene med den enkle standardisering man oppnår på denne måten.

Storebrand og Samvirke har 7 G som laveste inntektstrinn, mens UNI, Gjensidige og Vesta har 8 G som laveste inntektstrinn. En rekke arbeidstakere har imidlertid lavere inntekter. Utvalget har vurdert om det bør opprettes grupper for disse, men har kommet til at man ikke vil foreslå dette. Utvalget ser det som naturlig at man i forbindelse med innføring av standardisering gjennomfører et visst minimumsvern gjennom et slikt «gulv» for erstatningsnivået.

Ved at laveste gruppe går opp til 7 G, tar man også en viss høyde for at en del av de lavere inntektsgruppene ville ha kunnet oppnå høyere inntekt senere i sin yrkeskarriere. Man hindrer også at forslaget vil slå sterkt uheldig ut for personer i deltidsstillinger.

Det kan videre pekes på bestemmelsen i skadeserstatningsloven § 3-1 annet ledd annet punktum om at «verdien av arbeid» i heimen likestilles med inntekt. Ved at laveste inntektstrinn legges relativt høyt, må det også kunne sies at forslaget tar hensyn til dette prinsippet og kompenserer for tapet.

I forhold til den alminnelige erstatningsrett innebærer forslaget en viss heving av erstatningsnivået for personer med lav eller middels inntekt (lavere enn 7 G). Utvalget antar likevel at dette ikke eller bare i liten grad vil få betydning for premienivået.

Det er i denne forbindelse vesentlig at forsikringsvilkårene allerede har et «gulv» på minimum 7 G. For de selskapene som nå baserer seg på standardisert utmåling, vil forslaget dermed ikke innebære noen endring i erstatningsnivået. Dette dreier seg om de aller fleste forsikringsselskapene, jfr. kapittel III punkt 8.

Når den laveste gruppen går opp til 7 G, kan en del arbeidstakere med forskjellig lønn og som etter alminnelig erstatningsrett ville fått forskjellig erstatning, nå få lik erstatning. Etter utvalgets mening er dette noe av «kostnadene» ved standardiserte regler. Her er det imidlertid bare tale om å løfte noen opp, ikke om å redusere nivået for andre.

Skalaen i tredje ledd i utkastet går opp til inntekter på 12 G. For de høyere inntektsgruppene er satsene hevet noe i forhold til forsikringsvilkårene. Utvalgets beregninger viser at vilkårene her ligger noe lavt i forhold til et alminnelig erstatningsrettslig nivå.

Det kan likevel reises spørsmål ved at skalaen stopper ved inntekter på 12 G, dvs. kr. 408.000,- med et grunnbeløp på kr. 34.000. Utvalget er imidlertid av den oppfatning at utkastets regel normalt vil sikre selv personer med inntekt vesentlig over dette en erstatning som ikke er lavere enn det som ville følge av alminnelig erstatningsrett. Utvalget legger da vekt på at personer i de inntektsklasser det her er tale om, normalt vil ha betydelige forsikringer, enten disse er personlige eller tegnet av arbeidsgiveren. Disse forsikringene vil ved en ordinær erstatningsutmåling i en viss utstrekning komme til fradrag etter reglene i skadeserstatningsloven § 3-1 tredje ledd.

Det vil selvfølgelig være noen personer med meget høy inntekt som har liten eller ingen forsikringsdekning. Dersom disse blir utsatt for en yrkesskade, vil de kunne komme dårligere ut etter utkastet enn etter alminnelig erstatningsrett. Dette vil imidlertid sannsynligvis dreie seg om ytterst få tilfeller. Det kan i denne forbindelse tillegges vekt at standardiserte regler sikrer forutberegnelighet. Man vil lett kunne bringe på det rene hva man vil få utbetalt ved en eventuell yrkesskade og kan da tegne de tilleggsforsikringer man måtte ønske, som er meget rimelige. Utvalget finner her grunn til å understreke at den forutberegnelighet som standardiserte satser gir, i seg selv er et gode. Kunnskap om erstatningsnivået kan gi grunnlag for å vurdere behovet for tilleggsforsikringer.

Når den pensjonsgivende inntekt skal regnes om til antall G, må grunnbeløpet for det år inntekten ble opptjent anvendes, ikke det grunnbeløpet som gjelder ved oppgjøret. Dette er presisert i tredje ledd. Grunnbeløpet kan være endret i løpet av året. Det matematisk korrekte ville da vært å anvende et veiet gjennomsnitt ved beregningen. Etter utvalgets mening vil dette være en noe omstendelig fremgangsmåte. Utvalget foreslår derfor at man benytter G pr. 1. januar i det aktuelle året. I og med at G normalt vil ha økt i løpet av året, er dette en gunstig regel for skadelidte.

Enkelte arbeidstakere har inntekter som ikke er oppgitt til beskatning. I og med at det etter forskriften skal tas utgangspunkt i pensjonsgivende inntekt, vil det ikke bli tatt hensyn til slike inntekter ved erstatningsutmålingen.

Satsene i tredje ledd må sees i sammenheng med reglene i fjerde og femte ledd. Etter fjerde ledd skal erstatningen tilpasses skadelidtes alder. I femte ledd presiseres det at erstatningsutmålingen skal skje i forhold til skadelidtes ervervsmessige invaliditet. Satsene i tredje ledd legges derfor bare direkte til grunn når skadelidte er 45 eller 46 år gammel og 100 % ervervsmessig ufør.

Fjerde ledd

Ved samme inntektsgrunnlag gir alle forsikringsvilkårene lik erstatning for skadelidte yngre enn 47 år. En skadelidte med inntekt 8 G vil hos Storebrand få 24 G enten han er 18 år eller 45 år. Dette avviker relativt sterkt fra alminnelig erstatningsrett, og virker lite rimelig. Ellers medfører kapitaliseringen at erstatningen blir høyere jo yngre skadelidte er – tapsperioden er lenger. Utvalget finner det derfor naturlig at erstatningen varierer i samsvar med alderen, også hvor skadelidte er yngre enn 47 år. Utvalget har foretatt en del regneeksempler og sammenligninger med oppgjør etter alminnelig erstatningsrett. På denne bakgrunn har utvalget kommet frem til at det er naturlig å ta utgangspunkt i inntekten ved 45 år for så å øke denne der skadelidte er yngre. Regneeksempler viser at hvis man tar utgangspunkt i erstatning ved 45 år, øker erstatningene relativt markert for hvert år skadelidte er yngre enn dette ned til en alder i området 30 og 35 år. Økningen avtar imidlertid fra 30 år og nedover. Dette har sammenheng med kapitaliseringen. Når det er tale om personer i 20-årene, vil det være såvidt langt igjen til pensjonsalderen at erstatning for ett år mer bare vil føre til en begrenset økning av erstatningssummen. Utvalget foreslår derfor i bokstav c en økning ned til 35 år på 3,5 prosent pr. år. Er skadelidte yngre enn dette, foreslås en noe mindre økning, 2,5 prosent pr. år fra 35 år og nedover, jfr. bokstav d.

Utvalget har også lagt en viss vekt på at yngre skadelidte senere i sin yrkeskarriere normalt ville ha oppnådd et høyere inntektsnivå. I og med at erstatningsberegningen tar utgangspunkt i inntekten på skadetidspunktet, jfr. første ledd, må dette hensynet komme inn ved fastsettelsene av tilleggssatsene.

Skadeserstatningsloven § 3-2a har egne regler for utmåling av erstatning til barn under 16 år. Personer som utsettes for en yrkesskade, vil normalt være eldre enn 16 år. I de sjeldne tilfellene hvor barn under 16 år pådrar seg en yrkesskade, bør disse likevel kunne kreve erstatning etter forskriften, jfr. merknadene til § 1 første ledd.

En sammenligning mellom nivåene etter barneverstatningsreglene og etter utkastet gir det inntrykk at utkastet ligger på et noe høyere erstatningsnivå. Det må imidlertid pekes på at en slik sammenligning ikke blir helt nøyaktig i og med at barneverstatningen tar utgangspunkt i medisinsk invaliditet mens utkastet bygger på den ervervsmessige invaliditetsgraden. Det må også tas hensyn til at erstatning etter skadeserstatningsloven § 3-2a, i alle fall når det gjelder fremtidig inntektstap, normalt vil bli utbetalt til dels lang tid før det tidspunkt tapet egentlig oppstår.

Alle forsikringsvilkårene har regler om reduksjon i erstatningene når skadelidte er eldre enn 46 år. Vilråene er her identiske – erstatningen reduseres med 5 prosent for hvert år. Regneeksempler utvalget har gjennomført viser at dette er i noenlunde overensstemmelse med det som følger av alminnelig erstatningsrett. Utvalget har i bokstav b lagt samme løsning til grunn.

En regel om at erstatningene reduseres med 5 prosent for hvert år skadelidte er over 46 år, bygger på den forutsetning at skadelidte ikke vil være i arbeid utover pensjonsalderen. I en del tilfeller holder imidlertid ikke dette stikk. Det er vanskelig å forutsi noe nærmere om hvorvidt f.eks. en 60-åring ville vært i arbeidet utover 67 år. Og det legges sjelden til grunn i erstatningsoppgjør at en person på 60 år ville vært i arbeid ut over 67 år. Når skadelidte begynner å nærme seg 67 år, er det imidlertid ikke uvanlig at det legges til grunn at skadelidte ville arbeide utover 67 år. For å ta høyde for denne usikkerheten, foreslår utvalget at erstatningen ikke reduseres med mer enn 90 prosent. Det vil, noe forenklet, si at man regner med at alle over 65 år har to yrkesaktive år igjen.

Femte ledd

I flertallet av skadetilfeller taper skadelidte deler av sin ervervsevne. Det er bare den tapte ervervsevnen som skal erstattes. Etter den alminnelige erstatningsrett skal det da skje en forholdsmessig reduksjon av erstatningen der skadelidte har tapt deler av sin ervervsevne. Alle de fem forsikringsvilkårene utvalget har vurdert har bestemmelser om reduksjon i slike tilfeller. I femte ledd foreslår utvalget en slik reduksjonsregel.

Fastsettelsen av ervervsmessig uføregrad er tildels skjønnspreget. Den kan også ta lang tid. Erfaringer fra forsikringsselskapenes erstatningsoppgjør viser at denne fastsettelsen er en av de mest forsinkende faktorene. Utvalgets oppfatning er likevel at det også ved en standardisert erstatningsutmåling er nødvendig med en gradering av erstatningen i forhold til den ervervsmessige uføregraden, jfr. også kapittel III punkt 6.2. Derfor vil oppgjørene kunne trekke ut hvor skadens omfang ikke stabiliseres før etter noen tid.

I forbindelse med trygdemyndighetenes behandling av søknad om uføretrygd vil det bli fastsatt en ervervsmessig uføregrad, jfr. folketrygdloven § 8-5. I praksis vil denne uføregraden ofte bli lagt til grunn også i forbindelse med et erstatningsoppgjør. Det er imidlertid ikke noe i veien for at partene blir enig om en uføregrad som legges til grunn for erstatningsutmålingen. I så fall vil man kunne slippe å vente på trygdemyndighetenes avgjørelse. Det vil selvfølgelig være mulig, og etter utvalgets oppfatning også ønskelig, at dette gjøres ved erstatningsoppgjør etter forskriften i de tilfeller hvor trygdemyndighetenes avgjørelse trekker ut i tid. Det er for øvrig på det rene at trygdemyndighetenes avgjørelse ikke i noe tilfelle vil være bindende i forhold til erstatningsutmåling etter forskriften. Utvalget vil også peke på plikten til å utbetale forskudd etter forsikringsavtaleloven § 8-2 annet ledd.

Skadelidte kan allerede før skaden eller sykdommen ha hatt en redusert ervervsevne. I slike tilfeller vil femte ledd innebære at erstatningen skal beregnes i forhold til den del av ervervsevnen som er tapt ved den aktuelle skaden. Dette er i samsvar med vanlige prinsipper i erstatningsretten.

Sjette ledd

Det kan forekomme at personer med en høy ervervsmessig invaliditet likevel har en viss inntekt, f.eks. gjennom arbeid i en vernet bedrift. I et slikt tilfelle kan det virke urimelig at en person som allerede er 100 % ervervsmessig ufør, ikke i noen tilfelle skal ha krav på erstatning for tap av fremtidig inntekt. Utvalget foreslår derfor i sjette ledd en særregel for de tilfeller hvor skadelidte uavhengig av den aktuelle skaden er 50 % ervervsmessig ufør eller mer. Disse bør i alle tilfelle få erstattet det faktiske inntektstapet som er påført. I utkastet er dette foreslått gjennomført ved en henvisning til skadeserstatningsloven § 3-1.

Syvende ledd

Utvalget foreslår en nærmere regel om morarenter i forhold til erstatning for tap av fremtidig inntekt, jfr. kapittel III punkt 9.

I utkastet brukes for enkelthets skyld uttrykket «forsikringsselskapet». Regelen skal likevel gjelde tilsvarende for staten og kommuner/fylkeskommuner som selvassurandører.

.6 Til § 6 (Ménerstatning)

Når det gjelder denne erstatningsposten, er det relativt store variasjoner mellom selskapenes standardvilkår.

Kortfattet kan standardvilkårene fremstilles slik:

UNI

100 prosent medisinsk invaliditet gir 5 G. Ved lavere invaliditet er ménerstatningen forholdsmessig mindre. 3 prosent tillegg for hvert år skadelidte er under 35 maksimalt 45 prosent tillegg. Dette vil si at maksimalt tillegg gis til en skadelidt på 20 år.

Gjensidige

I utgangspunktet som UNI, men ved 100 prosent uførhet er erstatningen 7 G. Videre er det en reduksjon på 2,5 prosent for hvert år skadelidte er mer enn 47 år. Maksimal reduksjon er 50 prosent. Maksimal reduksjon vil bare opptre der skadelidte er 67 år.

Samvirke

Samme opplegg som UNI, men ved 100 prosent uførhet er erstatningen 6 G. Videre er det ikke noen økning om skadelidte er yngre enn 35 år.

Storebrand

Her brukes en tabell.

Ikke ménerstatning ved medisinsk invaliditet under 5 prosent.

15 – 24 %	0,7 G
25 – 34 %	1 G
35 – 44 %	1,5 G
45 – 54 %	2 G
55 – 64 %	2,5 G
65 – 74 %	3 G
75 – 84 %	3,5 G
85 % og over	5 G

Ikke tillegg der skadelidte er yngre enn 35 år.

Reduksjon med 2,5 prosent for hvert år skadelidte er over 47 år, maksimal reduksjon er 50 prosent.

Vesta

Her brukes en tabell.

Ikke ménerstatning ved medisinsk invaliditet under 15 prosent.

15 – 20 %	0,75 G
21 – 30 %	1 G
31 – 40 %	1,5 G
41 – 50 %	2 G
51 – 60 %	2,5 G
61 – 70 %	3 G
71 – 80 %	3,5 G
81 – 90 %	4,5 G
90 -100 %	5 G

Tillegg med 3 prosent for hvert år skadelidte er yngre enn 35 år, maksimalt 45 prosent.

Reduksjon med 2,5 prosent for hvert år skadelidte er over 47 år, maksimalt 50 prosent reduksjon.

Oppstilling med eksempler

Selskap:		UNI	Gjensidige	Samvirke	Storebrand	Vesta
Skadelidte:						
Uføregrad	Alder					
14 % ufør	35 år	0,7 G	0,98 G	0,84 G	0	0
15 % ufør	20 år	1,09 G	1,53 G	0,9 G	0,75 G	1,09 G
	35 år	0,75 G	1,05 G	0,9 G	0,75 G	0,75 G
	67 år	0,38 G	0,53 G	0,9 G	0,38 G	0,38 G
50 % ufør	20 år	3,62 G	5,08 G	3 G	2 G	2,9 G
	35 år	2,5 G	3,5 G	3 G	2 G	2 G
	67 år	1,25 G	1,75 G	3 G	1 G	1 G
100 % ufør	20 år	7,25 G	10,15 G	6 G	5 G	7,25 G
	35 år	5 G	7 G	6 G	5 G	5 G
	67 år	2,5 G	3,5 G	6 G	2,5 G	2,5 G

Ved fastsettelsen av satser for ménerstatning er det naturlig å ta utgangspunkt i medisinsk uførhet. Utvalget har funnet det mest hensiktsmessig å dele inn tapene i grupper på samme måte som folketrygden gjør ved fastsettelse av yrkesskadeerstatning. Det tilsvarende opplegget som Storebrand har i sine vilkår.

Satsene i utkastet *første ledd* svarer nokså nær til Storbrand og Vestas vilkår. Utvalget har likevel funnet det nødvendig å foreta enkelte endringer for de høyere invaliditetsgradene. Utvalget foreslår også en egen sats for skader som er betydelig større enn skade som gir grunnlag for invaliditetsgrad på 100 %, de såkalte overinvalidede. Dette er i samsvar med inndelingen for yrkesskadeerstatning etter folketrygdloven § 11-8, jfr. forskrift 5. mai 1972.

Erstatningssatsene bygger på det utgangspunkt at skadelidte i tillegg til erstatningen også mottar yrkesskadeerstatning fra folketrygden. Denne ville kommet til fradrag ved en ordinær utmåling av ménerstatning etter skadeserstatningsloven.

Et utgangspunkt for beregningen av ménerstatning er yrkesskadeerstatningen tillagt en tredjedel, jfr. bl.a. Pallasdommen, Rt. 1977 s. 782. I og med at det i yrkesskadetilfellene også foreligger krav på yrkesskadeerstatning, kan man noe skjematisk si at det her bare er «tredjedelen» som skal erstattes. I forhold til dette kan utkastets satser synes høye. Det er imidlertid vesentlig i denne sammenheng at yrkesskadeerstatningen utbetales etter G på skadetidspunktet, mens ménerstatningen utmåles etter oppgjørstidspunktets G. Hvor utmålingen skjer en viss tid etter skadetidspunktet, reduserer dette betraktelig «verdien» av fradraget for yrkesskadeerstatning.

Storebrand og Vesta gir ikke erstatning der den medisinske invaliditet er under 15 prosent. Dette er en praktisk regel som avskjærer en rekke små-krav. Etter skadeserstatningsloven § 3-2 er det et vilkår for ménerstatning at skaden er betydelig. Etter rettspraksis er det meget sjelden at det er tilkjent ménerstatning der den medisinske invaliditet er under 15 prosent. Hvis det ble ydet erstatning til alle med medisinsk invaliditet under 15 prosent, ville det innebære en kraftig overkompensasjon

for langt de fleste. Utvalget foreslår derfor at det ikke ytes ménerstatning der den medisinske invaliditet er under 15 prosent.

Det kan forekomme at skadelidte også før yrkesskaden har en medisinsk invaliditetsgrad. Ved anvendelsen av tabellen i utkastet § 6 må man i slike tilfeller søke å komme frem til hvor stor andel av den totale invaliditeten som kan føres tilbake til yrkesskaden.

Forsikringsvilkårene, med unntak av Samvirke, reduserer ménerstatning når skadelidte er 47 år og eldre. Vilkårene bruker samme sats for reduksjon, 2,5 prosent pr år til 50 prosent. Utvalgets beregninger viser at denne reduksjonen er noe for stor. Utvalget foreslår derfor i *annet ledd bokstav b* en reduksjonssats på 2 %. Når pro-sentsatsen her er lavere enn ved tap av fremtidig inntekt, har det bl.a. sammenheng med at ménerstatning dreier seg om erstatning for resten av livet, mens tap av fremtidig inntekt bare skal dekke tapt inntekt frem til pensjonsalder. Det har også betydning at det ikke er tale om å beregne noen skatteulempe i forhold til ménerstatning.

Vesta, Gjensidige og UNI gir høyere erstatning for skadelidte som er yngre enn 35 år. Det er i overensstemmelse med alminnelig erstatningærrett at yngre skadelidte får høyere ménerstatning. De tre vilkårene øker erstatningen med 3 prosent for hvert år skadelidte er yngre enn 35 år. Utvalget foreslår i *annet ledd bokstav c* en økning på 2 % pr. år for hvert år skadelidte er yngre enn 45 år.

Tredje ledd

Utvalget foreslår en nærmere regel om morarenter i forhold til ménerstatning, jfr. kapittel III punkt 9.

.7 Til § 7 (Etteroppgjør ved endringer i ervervmessig eller medisinsk invaliditet)

Etter alminnelig erstatningsrett er det adgang til å ta hensyn til faren for at en skade skal forverre seg, se Rt. 1976 s. 909, Lødrup s. 316-317, Nygaard s. 101 og 104 og Selmer s. 326 flg. Ved utarbeidelse av satsene i §§ 5 og 6 har utvalget ikke tatt hensyn til en slik «katastroferisiko». Videre er det bare en meget beskjeden adgang til å fremme nye krav etter et avsluttet erstatningsoppgjør, se Lødrup s. 317 og Brat-holm og Hov s. 427.

På denne bakgrunn er det etter utvalgets mening riktig å gi en uttrykkelig regel som åpner adgang til å foreta etteroppgjør der skaden forverrer seg. En slik utvidelse i forhold til gjeldende rett synes meget berettiget.

Erfarung tilsier også at mange skadelidte prøver å være i arbeide, men må gi seg etter et par år som følge av skaden eller sykdommen. Etter utvalgets mening bør ikke disse tape i erstatningsoppgjøret på at de har prøvd å være i arbeid.

For at det skal kunne skje et etteroppgjør, må det inntre en endring i ervervmessig eller medisinsk invaliditet, se *første ledd første punktum*. Det er ikke nødvendig at skadelidte får en ny sykdom eller svekkelse som følge av sykdommen. Det er tilstrekkelig at invaliditetsgraden økes som følge av den opprinnelige skaden eller sykdommen. Men det må være en vesentlig endring i invaliditetsgraden. Skulle også små endringer i invaliditetsgrad medføre rett til etteroppgjør, ville fordelene med standardiserte oppgjør raskt falle bort. Videre er det et visst slingringsmonn i erstatningenes størrelse etter disse satsene. Utvalget ser det slik at det ved dette er tatt høyde for mindre forverringer. Endringen må være vesentlig. Utvalget har vurdert om det bør fastsettes en pro-sentsats her, men utvalget har kommet til at dette spørsmålet bør overlates til praksis. Utvalget vil imidlertid antyde at endringen bør være minst 20 prosent.

Også for etteroppgjør m.h.t. erstatning for fremtidige utgifter er det et vilkår at invaliditetsgraden er vesentlig endret. Det vil altså ikke være tilstrekkelig å vise til et forhøyet anslag for utgiftenes størrelse med mindre dette skyldes forhold som også medfører en forhøyet invaliditetsgrad.

Et vilkår for at etteroppgjør skal finne sted, er at forverringen skyldes skaden eller sykdommen. Ofte vil en forverring skyldes flere faktorer. Det er et vanskelig spørsmål i hvilken grad andre årsaker skal forhindre etteroppgjør. Etter utvalgets mening er det tilstrekkelig at skaden eller sykdommen er hovedårsaken. Men er den bare en liten del av årsaken, kvalifiserer den ikke til etteroppgjør. Her må en legge til grunn de alminnelige vilkår for årsakssammenheng.

Jo lenger tid som går, jo vanskeligere er det å fastslå hva som er årsaken til en forverring. Utvalget foreslår derfor at krav om etteroppgjør må fremsettes innen fem år etter at det første oppgjøret var avsluttet, se *første ledd annet punktum*. Utgangspunktet for fristen er satt til det tidspunkt da skadelidte faktisk fikk utbetalt erstatningen. En slik frist kan virke hard. På den annen side vurderer utvalget det slik at det er nødvendig med en regel som avskjærer etteroppgjør i det uendelige. Ved vurdering av fristens lengde, må man ta hensyn til at den først begynner å løpe når det første oppgjøret er avsluttet. Er det en noe mer komplisert skade eller sykdom, vil det ofte ha tatt lang tid å få fastsatt uføregrad og gjennomført det første oppgjøret. Videre er utvalgets erfaring at de fleste forverringer som skyldes tidligere skade eller sykdom inntre i løpet av to til tre år etter oppgjøret. Utvalget vil også nevne at adgangen til etteroppgjør etter gjeldende rett er betydelig strengere enn etter utvalgets forslag.

Etteroppgjør for erstatning for tap av fremtidig inntekt og ménerstatning skal finne sted etter reglene i *annet ledd*. Reglene legger opp til at det skal skje en ren korleksjon av det opprinnelige oppgjøret. Ved beregningen skal man finne hva skadelidte ville ha fått om den nye invaliditetsgraden opprinnelig hadde blitt lagt til grunn. Skadelidtes alder ved det opprinnelige oppgjøret legges til grunn ved beregningen av erstatning for fremtidig inntektstap. For ménerstatning legges som ellers alderen på konstateringstidspunktet til grunn, jfr. § 1 femte ledd *annet* punktum.

Man kunne tenke seg at man ved beregningen også benyttet grunnbeløpet på det opprinnelige utmålingstidspunktet.

Skadelidte må imidlertid sies å ha lidd et visst rentetap ved at deler av erstatningen først utbetales på et senere tidspunkt. Etter utvalgets oppfatning bør det gis kompensasjon for dette ved at det ved etteroppgjøret foretas en justering i forhold til mellomliggende endringer i grunnbeløpet. Den nærmere fremgangsmåte ved beregningen fremgår av følgende eksempel.

Eksempel:

Skadelidte er 45 år gammel og tjener ved ulykken 6 G i året. Oppgjøret skjer et år senere, og hun blir ansett som 50 prosent ervervsmessig og medisinsk invalid. Hun får 11 G i erstatning for tap i fremtidig erverv og 2 G i ménerstatning. To år etter oppgjøret er det klart at det er umulig for henne å utføre noe arbeide og den ervervsmessig invaliditet settes til 100. Den medisinske invaliditet står fast. Hadde den ervervsmessige invaliditeten blitt satt til 100 prosent ved det opprinnelige oppgjøret, ville hun da fått 22 G i erstatning for tap i fremtidig erverv. Nå skal hun få differansen, 11 G. I og med at alderen på oppgjørstidspunktet skal legges til grunn, vil det ikke bli gjort noe fradrag for alder etter § 5 fjerde ledd bokstav b.

Når man så er kommet frem til differansen, skal selve tilleggserstatningen beregnes etter grunnbeløpet på tidspunktet for det nye oppgjøret. Tilleggserstatningen vil i dette tilfellet dermed bli 11 x G på tidspunktet for etteroppgjøret.

.8 Til § 8 (Erstatning til ektefelle eller samboer ved tap av forsørger)

Første ledd

Som påpekt i kap. III punkt 4.7, gjør det seg gjeldende særlig forhold ved utmåling av tap av forsørger. Disse taler i vesentlig grad for en standardisering av erstatningsutmålingen på dette området. Den nærmere fastsettelse av erstatningsnivået ved standardiserte regler er imidlertid vanskelig.

Alle forsikringsselskapene som har standardiseringsregler i vilkårene, gir en erstatning på 7 G til ektefelle eller samboer ved tap av forsørger. Det kan være tvilsomt hvordan dette ligger an sammenlignet med gjeldende rett. Tar man utgangspunkt i rettspraksis, er det et gjennomgående inntrykk at erstatningsutbetalinger ved tap av forsørger ligger på et nokså moderat nivå. I forhold til dette kan en standardisert erstatning på 7 G synes noenlunde riktig.

Det moderate erstatningsnivået har en viss sammenheng med at det ved utmåling etter skadeserstatningsloven § 3-4 annet ledd første punktum skal tas hensyn til gjenlevendes evne til å forsørge seg selv. Det er ikke bare spørsmål om gjenlevende faktisk er i arbeid selv, men også om vedkommende har mulighet til å gå ut i arbeid. Det skal her også legges vekt på gjenlevendes formuesstilling i sin alminnelighet. I enkelte tilfeller kan dette lede til at det ikke blir tilkjent noen erstatning i det hele tatt, se f.eks. Rt. 1950 s. 573 og RG 1980 s. 729.

Hvis man i stedet for å ta utgangspunkt i rettspraksis, ser på enkelte av de erstatningsoppgjør som har funnet sted etter store ulykker på grunnlag av minnelige ordninger, vil man få et helt annet inntrykk av nivået for erstatning for tap av forsørger. Det må være på det rene at utbetalingene i slik tilfeller klart har oversteget det som ville følge av alminnelig erstatningsregler.

Utvalget finner det klart at fastsettelsen av erstatningsnivået etter standardiserte regler ikke kan ta utgangspunkt i nivået ved slike større utenomrettslige oppgjør. De innebærer en vesentlig og etter utvalgets mening helt ugrunnet forskjellsbehandling overfor det store flertall som får en erstatning basert på det nivå som følger av norsk rett. På den annen side kan nok nivået i rettspraksis og i forsikringsvilkårene synes noe lavt i forhold til det økonomiske situasjonen en ektefelle eller samboer vil bli satt i ved et dødsfall. Utvalget foreslår derfor at erstatningsnivået heves noe i forhold til forsikringsvilkårene, og nivået som følger av gjeldende rett. Utvalget foreslår etter dette at erstatningen skal utgjøre 12 G for ektefelle eller samboer. Erstatning til barn bør, i likhet med det som er tilfelle etter forsikringsvilkårene, utmåles særskilt, jfr. utkastet § 9.

Utvalgets medlem *Moen Borgerud* deler ikke flertallets forslag om en standardisert erstatning på 12 G. Hun går inn for at erstatningen til ektefelle eller samboer ved tap av forsørger skal være 15 G og har følgende begrunnelse for dette:

«Utmåling av erstatning til etterlatte byr på langt flere usikkerhetsmomenter enn erstatningsutmålingen ved personskade. Det er således vanskelig å ha en sikker formening om hva som er full erstatning for det forsørgertap som er oppstått.

Utgangspunktet må være at de etterlatte så langt råd er skal kunne opprettholde den tilvante levestandard i det omfang denne var resultat av avdødes forsørgelse. Dette innebærer at grunnerstatningen ikke må settes for lavt. I dag er storparten av gjennomsnittsfamiliens utgifter knyttet til bolig. Boutgiftene vil være like store selv om et familiemedlem faller fra. Tilsvarende gjelder for en rekke andre faste utgifter.

Etter min vurdering bør grunnerstatningen settes til 15 G. Jeg viser i denne sammenheng til at ifølge overenskomstene for henholdsvis stats- og kommuneansatte, som tilsammen omfatter en betydelig andel av den yrkesaktive befolkning, utbetales det 15 G ved dødsfall som følge av yrkesskade.

Det er videre slik at en rekke bedrifter innen privat sektor har hatt forsikringsordninger som innebærer at etterlatte får et beløp i størrelsesorden 15 G.

Endelig vises til at de økonomiske konsekvensene av å øke erstatningen til 15 G er relativt små. Ifølge Arbeidstilsynets årsrapport for 1989 var det registrert 66 dødsulykker i arbeidslivet, hvorav 23 skjedde i jord- og skogbruk.»

Utvalget flertall vil i denne forbindelse peke på at erstatningen på 15 G til stats- og kommuneansatte også omfatter erstatning til andre enn ektefellen, f.eks barn.

Etter utkastet kommer erstatning til barn (§ 9) i tillegg til erstatning til ektefelle eller samboer.

Det kan reises spørsmål om ikke utmåling av erstatning for tap av forsørger bør knyttes nærmere til de individuelle forhold i det enkelte tilfelle. Etter utvalgets oppfatning ville imidlertid en slik utmåling bli vesentlig mer komplisert uten at man dermed ville komme særlig nærmere et «riktig» resultat. Det er her vesentlig at det ikke ville være tilstrekkelig å ta hensyn til avdødes inntektsforhold. Man måtte også trekke inn spørsmålet om hvor mye av sin inntekt avdøde ville ha brukt på seg selv og hvilke muligheter de etterlatte har til selvforsørging. Utvalget er derfor kommet til at det vil være mest hensiktsmessig med en fast erstatningsats. Det kan her også pekes på at en fast sats i høy grad sikrer forutberegnelighet.

Annet ledd

Utvalget har funnet det nødvendig å presisere begrepene «ektefelle» og «samboer» i første ledd. De foreslåtte definisjonene bygger på tilsvarende regler i forsikringsvilkårene.

Definisjonen av «ektefelle» innebærer at hvis ektefellene er separert før dødsfallet, foreligger det ikke krav på erstatning etter første ledd. I så fall må det kreves erstatning etter alminnelige erstatningsregler, jfr. utkastet § 1 annet ledd bokstav a og merknadene til denne bestemmelsen. Det samme gjelder for en fraskilt som mottar bidrag.

Tredje ledd

I tredje ledd er det presisert at det er et vilkår for erstatning som samboer, at det ikke har foreligget forhold som var til hinder for at lovlig ekteskap kunne inngås. I dette ligger bl.a. at dersom avdøde fortsatt var gift på dødsfallstidspunktet, vil en eventuell samboer ikke ha krav på erstatning etter første ledd. Det vil i denne forbindelse stille seg på samme måte ved separasjon. Vilkåret innebærer også at en person av samme kjønn ikke kan anses som samboer i forhold til bestemmelsen.

Det er i denne forbindelse vesentlig å peke på at definisjonene her bare får betydning i forhold til standardisert erstatning etter første ledd. Det kan også i andre tilfeller foreligge krav på erstatning for tap av forsørger. Dette vil avhenge av hvorvidt det faktisk foreligger forsørgelse, jfr. skadeserstatningsloven § 3-4 første ledd. Det samme gjelder f.eks. hvis foreldre krever erstatning i forbindelse med deres barns død. Hvis vilkårene for erstatning er oppfylt i slike tilfeller, må erstatningen utmåles etter de alminnelige reglene i skadeserstatningsloven § 3-4, jfr. utkastet § 1 annet ledd bokstav a og merknadene til denne bestemmelsen.

Fjerde ledd

Storebrand, Samvirke og Vesta reduserer erstatningen med 5 prosent hvert år avdøde var eldre enn 47 år, dog får gjenlevende alltid én G. UNI og Gjensidige reduserer erstatningen bare der avdøde tidligere har vært ansatt hos arbeidsgiveren som dekker forsikringspremien, de reduserer ikke der skadelidte fortsatt var ansatt hos denne arbeidsgiveren ved dødsfallet.

Forsørgelse fra ektefelle eller samboer har størst betydning så lenge denne er i inntektsgivende arbeide. Utvalget finner det derfor naturlig med en nedtrapping for tilfellene der det var mindre enn 20 år igjen til avdøde ville blitt 67 år. Alle vilkårene reduserer erstatningen med 5 prosent for hvert år avdøde var over 47 år. Utvalget legger samme løsning til grunn i fjerde ledd.

Det kan være en viss forsørgelse fra ektefelle eller samboer også etter at denne er gått av med pensjon. Utvalget har tatt høyde for dette i utkastet fjerde ledd annet punktum ved at erstatningen maksimalt skal reduseres med 80 prosent. I denne begrensningen er det også tatt høyde for at noen av de avdøde ville ha vært i inntektsgivende arbeide utover pensjonsalderen.

Femte ledd

Alle de fem vilkårene erstatter kostnader til begravelse med 1/2 G. Utvalget finner dette rimelig, og foreslår samme løsning. Det presieres i utkastet uttrykkelig at slik erstatning skal utbetales uavhengig av om avdøde etterlater seg personer som har krav på erstatning for tap av forsørger.

Sjette ledd

Utvalget foreslår i sjette ledd en regel om beregningen av morarente i forhold til erstatning for tap av forsørger, jfr kapittel III punkt 9.

I utkastet brukes for enkelthets skyld uttrykket «forsikringsselskapet». Regelen skal likevel gjelde tilsvarende for staten og kommuner/fylkeskommuner som selv-assurandører.

.9 Til § 9 (Erstatning til barn ved tap av forsørger)*Første ledd*

I alle de fem vilkårene avhenger erstatningen av barnets alder; jo yngre barnet er, dess lenger skal det forsørges, og jo høyere blir erstatningen. Erstatningene i vilkårene kan fremstilles slik:

I alle selskapene skal erstatningen beregnes særskilt for hvert barn. UNI gir 6,3 G til barn i dets første leveår, siden reduseres erstatningen med 0,3 G for hvert år. De andre selskapene har tabeller for fastsettelse, i gjengivelsen av tabellene er erstatning etter UNI's regler regnet ut.

Barnets alder	UNI	Gjensidige	Samvirke	Storebrand	Vesta
0 år	6,3 G	4,2 G	4,2 G	3 G	4,2 G
1 år	6 G	4 G	4 G	3 G	4 G
2 år	5,7 G	3,8 G	3,8 G	3 G	3,8 G
3 år	5,4 G	3,6 G	3,6 G	3 G	3,6 G
4 år	5,1 G	3,4 G	3,4 G	2,9 G	3,4 G

Barnets alder	UNI	Gjensidige	Samvirke	Storebrand	Vesta
5 år	4,8 G	3,2 G	3,2 G	2,8 G	3,2 G
6 år	4,5 G	3 G	3 G	2,7 G	3 G
7 år	4,2 G	2,8 G	2,8 G	2,6 G	2,8 G
8 år	3,9 G	2,6 G	2,6 G	2,5 G	2,6 G
9 år	3,6 G	2,4 G	2,4 G	2,4 G	2,4 G
10 år	3,3 G	2,2 G	2,2 G	2,3 G	2,2 G
11 år	3 G	2 G	2 G	2,2 G	2 G
12 år	2,7 G	1,8 G	1,8 G	2,1 G	1,8 G
13 år	2,4 G	1,6 G	1,6 G	2 G	1,6 G
14 år	2,1 G	1,4 G	1,4 G	1,9 G	1,4 G
15 år	1,8 G	1,2 G	1,2 G	1,8 G	1,2 G
16 år	1,5 G	1 G	1 G	1,7 G	1 G
17 år	1,2 G	0,8 G	0,8 G	1,4 G	0,8 G
18 år	0,9 G	0,6 G	0,6 G	1 G	0,6 G
19 år	0,6 G	0,4 G	0,4 G	0,8 G	0,4 G
20 år	0,3 G	0,2 G	0,2 G	0,5 G	0,2 G

Etter utvalgets mening er det UNI s regler med 6,3 G til et barn under ett år som samsvarer best med nivået etter alminnelig erstatningsrett. Utvalget har derfor tatt utgangspunkt i disse. For å få enklere størrelser, har utvalget avrundet til nærmeste halve G ved utarbeidelsen av reglene.

Utvalget har vurdert hvor gamle barna kan være og fortsatt få erstatning. Kjernen i spørsmålet er hvor langt den faktiske forsørgelse strekker seg. Etter barneloven § 53 første ledd strekker forsørgelsesplikten til barnet er 18 år. Dette utvides noe etter annet ledd. Der barnet tar videregående skole, vil i de fleste tilfeller foreldrene ha forsørgelsesplikt ut denne. De fleste er ferdige med videregående skole som 19-åring. Rettspraksis har i de fleste tilfeller lagt til grunn at barn får erstatning ut den videregående skolen. Utvalget legger også dette til grunn.

Annet ledd

Erstatning ved tap av forsørger skal etter skadeserstatningsloven § 3-4 annet ledd annet punktum fastsettes særskilt for hver som er berettiget til erstatning. Det er naturlig å presisere dette i denne paragrafen.

Tredje ledd

Erstatningen i tabellen i første ledd er basert på at barnet fortsatt har en forsørger. Avdøde kan imidlertid ha vært eneforsørger. I disse tilfellene må erstatningene være høyere. Det er lite rettspraksis på dette området. Utvalget har sett på de trygdeytelser et barn som har mistet begge foreldrene får og den praksis som finnes hos forsikringsselskapene. På denne bakgrunn har utvalget funnet at det er naturlig at erstatningene fordobles i disse tilfellene.

Fjerde ledd

Utvalget foreslår i fjerde ledd en regel om beregningen av morarente i forhold til erstatning for tap av forsørger, jfr. kapittel III punkt 9.

I utkastet brukes for enkelthets skyld uttrykket «forsikringsselskapet». Regelen skal likevel gjelde tilsvarende for staten og kommuner/fylkeskommuner som selv-assurandører.

.10 Til § 10 (Yrkesskedeforsikringsnemnda)

I yrkesskedeforsikringsloven § 17 er Kongen gitt hjemmel for å gi regler om opprettelse av yrkesskedeforsikringsnemnd. Noen slik nemnd er foreløpig ikke opprettet.

Nemndspørsmålet er ikke nevnt i utvalgets mandat. Utvalget er imidlertid av den oppfatning at det bør oppnevnes en yrkesskadenemnd. Derfor har utvalget valgt å komme med forslag til enkelte regler om en slik nemnd i utkastet § 10. Utvalget ser det slik at det på dette området er behov for et tvisteløsningsorgan ved siden av de alminnelige domstolene.

I praksis vil begge parter ofte kvie seg for å bringe en sak inn for domstolen. Dette kan ha flere årsaker. Det kan bl. a. pekes på at en domstolsbehandling vil være ressurskrevende for begge parter, og det vil også normalt gå nokså lang tid før en avgjørelse foreligger. Å bringe en sak inn for domstolen vil normalt også innebære en tilspissing av en konflikt.

En yrkesskedeforsikringsnemnd vil gi mulighet for en noe enklere og sannsynligvis en raskere behandling av tvister. Det kan vises til at det for frivillige forsikringsordninger allerede i stor utstrekning er utviklet nemndsordninger. For trygghetsforsikringene har de fleste selskapene skadenemnder med nøytrale medlemmer i tillegg til representanter for selskapene.

Første ledd gjelder sammensetningen av Yrkesskedeforsikringsnemnda. Etter utvalgets oppfatning vil det være hensiktsmessig med 5 medlemmer. Lederen bør være jurist og for øvrig fylle de krav som stilles til dommere, jfr. domstolloven § 53. Det er naturlig med representanter for arbeidstaker og arbeidsgiversiden. Utvalget foreslår at dette gjennomføres ved at oppnevning av to medlemmer skjer etter forslag fra LO og NHO. Også forsikringssiden bør være representert i nemnda. Et medlem bør derfor oppnevnes etter forslag fra Norges Forsikringsforbund.

Annet ledd regulerer nemndas kompetanse. Etter utvalgets oppfatning bør nemnda kunne behandle alle tvister mellom arbeidstakere og forsikringsgivere som gjelder krav om erstatning etter yrkesskedeforsikringsloven. Nemndas kompetanse bør ikke begrenses til å omfatte bare erstatningsutmåling. Dette innebærer bl.a. at også en tvist om det foreligger en yrkesskade vil kunne bringes inn for nemnda. En nemndsbehandling vil likevel ikke frita forsikringsselskapet fra å foreta utbetaling av de deler av et krav som ikke er omtvistet.

Tredje ledd gjelder yrkesskedeforsikringsnemndas sekretariat. I utgangspunktet bør sekretariatets oppgave være å forberede saker for nemnda. Etter utvalgets oppfatning bør det imidlertid også være en adgang for nemnda til å delegere avgjørelsesmyndighet til sekretariatet i den utstrekning dette skulle vise seg ønskelig. En slik løsning svarer til den ordning som er valgt for pasientskadenemnda.

Etter yrkesskedeforsikringsloven § 17 kan det settes frist for å reise søksmål om yrkesskadenemndas avgjørelse. Etter utvalgets oppfatning bør denne fristen være 2 måneder, jfr. utkastet *fjerde ledd*. Dette samsvarer med den alminnelige ankefristen i tvistemålsloven § 360. Det vil ha liten hensikt med forliksmegling hvis en sak som har vært behandlet i nemnda, senere bringes inn for domstolene. Det bør derfor gjøres unntak fra kravet til forliksmegling i disse tilfellene, jfr. tvistemålsloven § 274 annet ledd.

Utvalget har i utkastet konsentrert seg om hovedreglene for en yrkesskadenemnd. Mer utfyllende regler bør gis av Justisdepartementet, jfr. *femte ledd*. Utvalget er kjent med at departementet arbeider med innføring av en legemiddelskadenemnd, jfr. produktansvarsloven § 3-9 første ledd. Det bør naturlig skje en samordning mellom dette arbeidet og innføring av en yrkesskadenemnd.

Utvalget har vurdert en særskilt regulering av skadelidtes adgang til å benytte seg av advokat i forbindelse med nemndsbehandling og i den forbindelse særlig i hvilken grad utgifter til slik bistand bør kunne kreves dekket av forsikringsselskapet. Utvalget har imidlertid kommet til at det ikke er grunn til foreslå særlige regler. Dette innebærer at skadelidte vil kunne få dekket nødvendige utgifter til advokat i forbindelse med nemndsbehandlingen på samme måte som ved et ordinært oppgjør.

Utvalget har ikke foreslått regler om finansieringen av yrkesskadenemnda. Utvalget forutsetter at denne må bygge på avtale mellom Justisdepartementet og de berørte parter, det vil i første rekke si forsikringsselskapene.

.11 Til § 11 (Ikrafttredelse)

I Ot. prp. nr. 77 (1989-90) har regjeringen fremmet et forslag om at folketrygdens utgifter ved yrkesskader skal refunderes gjennom yrkesskadeforsikringen. Dette er foreslått satt i kraft 1. januar 1991. Nærmere regler om gjennomføringen av refusjonsordningen er under utarbeidelse i et samarbeid mellom Sosialdepartementet og forsikringsselskapene. Under dette arbeidet har man basert seg på at det vil bli gjennomført standardisert utmåling etter yrkesskadeforsikringsloven fra 1. januar 1991. Ut fra dette bør forskriften tre i kraft fra dette tidspunktet. Utvalget har for øvrig, som følge av det dermed foreligger et visst tidspress, funnet det nødvendig å fremskynde avgivelsen av innstillingen noe i forhold til det utvalget egentlig hadde sett som ønskelig.

I utgangspunktet får forskriften bare anvendelse på skader og sykdommer som er konstatert etter at forskriften er i kraft. Konstateringstidspunktet må i denne sammenheng fastsettes på samme måte som i forhold til yrkesskadeforsikringsloven § 21, jfr. Ot.prp. nr 44 (1988-89) s. 91.

For ordens skyld bør det likevel presiseres at det kan avtales at reglene i forskriften skal legges til grunn også for skader som er konstatert før ikrafttredelsen.

5 ØKONOMISKE OG ADMINISTRATIVE KONSEKVENSER AV FORSLAGET

.1 Erstatningsnivået

De standardiserte satsene i utkastet bygger i det alt vesentlige på nivået i alminnelig erstatningsrett. Forslaget vil således ikke gi grunnlag for noen generell økning av erstatningsutbetalingene fra forsikringsselskapene eller fra staten og kommuner/fylkeskommuner som selvassurandører.

Som påpekt i kapittel III punkt 6.1, vil en standardisering likevel, med mindre man aksepterer underkompensasjon for enkelte grupper, innebære at enkelte skadelidte vil få en viss overkompensasjon i forhold til det som ville følge av alminnelig erstatningsrett.

På ett punkt innebærer utvalgets forslag et klart avvik fra alminnelig erstatningsrett. Ved utmåling av erstatning for tap av fremtidig inntekt skal det tas utgangspunkt i et inntektsnivå på 7 G selv om skadelidtes faktiske inntekt ligger lavere enn dette, jfr. utkastet § 5 tredje ledd. Forslaget er nærmere begrunnet i merknadene til denne bestemmelsen. Som påpekt her, antar utvalget at avviket fra den alminnelige erstatningsrett bare i liten grad vil kunne få betydning i forhold til premienivået for yrkesskadeforsikring. Det er i denne forbindelse vesentlig at alle for-

sikringsselskapene som har standardiseringsregler i sine vilkår, allerede har et «gulv» på minimum 7 G.

Også utvalgets forslag til standardisert erstatning til ektefelle og samboer ved tap av forsørger kan synes å ligge i overkant av det som følger av alminnelig erstatningsrett. Dette gjelder i alle fall så lenge man sammenligner med erstatningsnivået slik dette kommer til uttrykk i trykt rettspraksis. Det er imidlertid på det rene at de aller fleste erstatningssaker avsluttes gjennom minnelige ordninger. Som påpekt i merknadene til utkastet § 9, har nivået ved enkelte erstatningsoppgjør etter større ulykker ligget vesentlig over erstatningsnivået i rettspraksis, og også betydelig høyere enn utvalgets forslag. Utvalgets inntrykk er at også nivået ved minnelige oppgjør i andre saker ligger noe høyere enn det som synes å følge av rettspraksis. Det kan også nevnes, selv om denne erstatningen ikke utelukkende skal gå til ektefelle eller samboer, at etterlatte etter statsansatte som omkommer som følge av en yrkesskade, allerede etter eksisterende regler i lønnsregulativets fellesbestemmelser har krav på en erstatning på 15 G.

På dette grunnlag er utvalgets oppfatning at forslaget om en standardisert erstatning på 12 G til ektefelle eller samboer ikke innebærer noen generell eller samlet heving av erstatningsnivået. Dermed kan utvalget heller ikke se at forslaget vil få vesentlige følger for premienivået. Det er i denne forbindelse også av betydning at det her vil være tale om et begrenset antall erstatningstilfeller. Etter Arbeidstilsynets statistikk har antall dødsfall som følge av yrkesskader variert mellom 65 og 91 i årene 1981-89. Denne statistikken synes også å omfatte enkelte grupper som ikke faller inn under yrkesskedeforsikringsloven. F.eks. var 23 av dødsfallene i 1989 innen jord- og skogbruk, hvor det er stor andel av selvstendige næringsdrivende.

På enkelte punkter er utvalgets forslag til standardiserte erstatningsbeløp noe høyere enn etter de standardiseringsregler som i dag finnes i forsikringsvilkårene. Ett slikt punkt er erstatning for tap av forsørger. Det er imidlertid vesentlig å påpeke at dette ikke uten videre innebærer noen heving av erstatningsnivået. Etter dagens ordning vil skadelidte kunne kreve erstatningen utmålt etter alminnelige regler i stedet for standardiseringsregler. På de punkter hvor utvalget har foreslått en heving i forhold til vilkårenes satser, er dette, med et visst forbehold når det gjelder tap av forsørger, jfr. ovenfor, nettopp fordi utvalget antar at vilkårenes satser ligger for lavt i forhold til alminnelig erstatningsrett. En heving i forhold til forsikringsvilkårene vil dermed ikke innebære en tilsvarende økning i erstatningsnivået.

.2 Rasjonaliseringsgevinst som følge av standardisering

Siktemålet med en standardisering er at erstatningsberegningen i hvert enkelt tilfelle skal bli vesentlig enklere og raskere enn i dag, jfr bl.a. utvalgets vurderinger i kapittel III punkt 4. I dette vil det ligge en rasjonaliseringsgevinst for forsikringsselskapene og for selvassurandørene.

Også for de selskapene som allerede har standardiseringsregler i sine vilkår, vil det oppstå en slik gevinst. I dag er systemet tosporet ved at skadelidte også kan kreve erstatningen utmålt etter alminnelige erstatningsrettslige regler. I mange tilfeller vil dette føre til at partene, helt eller delvis, vil gjennomføre en individuell erstatningsberegning selv om utmåling til slutt blir basert på standardiseringsreglene. Etter utkastet vil erstatning alltid utmåles etter standardiserte regler.

I og med at det ikke er mulig med noen eksakt tallfesting av erstatningsnivået etter dagens regler, er det ikke mulig å foreta noen nøyaktig beregning av eventuelle merkostnader for forsikringsselskaper og selvassurandører som følge av utvalgets forslag til standardiseringsregler. Det er heller ikke mulig med noen eksakt tallfesting av de innsparinger som vil følge av de forenklinger som oppnås i saksbehandlingen. Utvalget antar likevel at den rasjonaliseringsgevinst som oppnås, i det min-

ste vil oppveie en meget vesentlig del av eventuelle merkostnader som følge av høyere erstatningsutbetalinger.

.3 Premienivået for yrkesskedeforsikring

Utvalget har ikke grunnlag for å anslå hvordan premienivået for yrkesskedeforsikringen vil utvikle seg i tiden fremover. Her vil en rekke forhold spille inn. Det vil utvilsomt først og fremst være innføringen av det objektive ansvar, omvendt bevisbyrde for årsakssammenhengen og obligatorisk forsikringsplikt for yrkesskadene fra 1. januar 1990 som her har betydning. En rekke nye skadetilfelle vil gjennom dette komme inn under forsikringsordningen. En avgjørende faktor vil her være hvor mange nye yrkesskader som anmeldes og arten av skadene. Usikkerheten her er særlig knyttet til utviklingen innen yrkessykdommene. Alle de nevnte forholdene er uten sammenheng med en eventuell innføring av standardisert erstatning.

En vesentlig økning av premiene vil dessuten komme hvis Stortinget slutter seg til forslaget i Ot.prp nr 77 (1989-90) om at det gjennom yrkesskedeforsikringen skal ytes refusjon til folketrygden for folketrygdens utgifter ved yrkesskader. Heller ikke dette har noen sammenheng med spørsmålet om standardisering.

De foreslåtte standardiseringsregler vil nødvendiggjøre endringer i forsikrings-selskapenes produkter og produktsammensetning. I mange av de yrkesskadedekningene som tilbys i dag, er prisen fastsatt på basis av at arbeidsgiver samtidig også tegner andre forsikringer på arbeidstakerne som vil komme til fradrag i erstatningsoppgjøret under yrkesskadeserstatningen. Dette gjelder for eksempel kollektive pensjons-, gruppelivs- og ulykkesforsikringer. Slik standardiseringsreglene er foreslått av utvalget, vil ytelser under disse forsikringsordningene ikke komme til fradrag ved erstatningsutmålingen ved yrkesskader.

Isolert sett vil dette føre til en heving av premien for yrkesskedeforsikring. Det vil imidlertid ikke være nødvendig for arbeidsgiveren å opprettholde en slik overlappende forsikringsdekning. Det må forventes at forsikringsselskapene vil tilpasse sine produkter til standardiseringsreglene. Ved å foreta endringer i sin øvrige forsikringsdekning, vil arbeidsgiveren kunne oppnå en kostnadsreduksjon tilsvarende hevingen av yrkesskadepremien. I prinsippet vil det hele således bli et tilnærmet «nullspill». Bedrifter som fra før kun har sikret sine ansatte gjennom den obligatoriske yrkesskedeforsikringen, skulle ikke få premiøkning av betydning som følge av standardiseringsreglens erstatningsnivå

Bortsett fra det som er nevnt ovenfor, er utvalgets flertall av den klare oppfatning at de standardiseringsreglene som er foreslått av utvalget, ikke, eller bare i beskjeden grad, kan begrunne endringer i premienivået. Utvalgets flertall deler således ikke den vurdering av forslaget virkning på premienivået som utvalgets medlem *Vigen* gir uttrykk for i sin særuttalelse i kapittel III punkt 10.

Utvalget vil også peke på at på noe lengre sikt vil en standardisering gi en kontroll over utviklingen av erstatningsnivået, slik at amerikanske tilstander unngås. Dette er positivt både fra et samfunnsmessig synspunkt og for det fremtidige premienivå for yrkesskedeforsikringen.

.4 Særskilt om erstatning til statsansatte

Statsansatte har ved yrkesskade krav på erstatning etter lønnsregulativets fellesbestemmelser § 8. Denne erstatningen skal samordnes med erstatning etter lov om yrkesskadeerstatning, jfr. tilføyelse i § 8 nr.6 inntatt i forbindelse med tariffoppgjøret 1990.

Erstatning etter fellesbestemmelsene beregnes på lignende måte som i utkastet i forhold til folketrygdens grunnbeløp. Maksimal erstatning ved uførhet er 15 G.

Ved dødsfall utbetales en erstatning på 15 G til ektefelle eller personer som for en vesentlig del ble forsørget av avdøde.

Det følger av dette at utvalgets forslag om erstatning til ektefelle eller samboer ved dødsfall ligger lavere enn det som allerede følger av fellesbestemmelsene. Her må det riktignok tas i betraktning at fellesbestemmelsene i motsetning til utkastet ikke har egne regler om erstatning til barn.

Når det gjelder erstatning for uførhet, vil skadelidte kunne ha krav på erstatning i tillegg til det som følger av fellesbestemmelsene. Dette innebærer imidlertid ikke noen endring i forhold til situasjonen ved en individuell erstatningsutmåling.

Standardiserte erstatningsregler etter yrkesskadeforsikringsloven vil innebære mulighet for en rasjonaliseringsgevinst ved at fellesbestemmelsene naturlig vil bli samordnet med disse. At det er naturlig med en samordning, er for øvrig kommet direkte til uttrykk ved at det i en protokolltilførsel i forbindelse med tariffoppgjøret 1990 er uttalt følgende i forhold til arbeidet med standardiserte regler etter yrkesskadeforsikringsloven og fellesbestemmelsene: «Når arbeidet er ferdig vil partene i staten vurdere nødvendigheten av supplerende regler til avtalen».

.5 Yrkesskadeforsikringsnemnd

Utvalget forutsetter at utgiftene i forbindelse med en yrkesskadenemnd i det alt vesentlige vil bli båret av forsikringsselskapene. Utvalget antar likevel at dette ikke vil ha vesentlige følger for selskapenes totale kostnader. Kostnadene i forbindelse med nemndsbehandling må i stor utstrekning antas å komme i stedet for kostnader som ville påløpt enten ved fortsatte forhandlinger med skadelidte eller ved en domstolsbehandling.

Utvalget forutsetter at opprettelsen av en yrkesskadeforsikringsnemnd i utgangspunktet ikke vil innebære kostnader for staten. I den utstrekning nemnda vil behandle erstatningskrav mot staten som arbeidsgiver, kan det likevel tenkes å påløpe visse kostnader. Disse må imidlertid på tilsvarende måte som for forsikringsselskapene i stor utstrekning kunne sees som kostnader som ville påløpt også ved andre former for tvisteløsning.

6 UTKAST TIL FORSKRIFT OM REGLER FOR STANDARDISERT ERSTATNING ETTER YRKESKADEFORSIKRINGSLOVEN

Gitt med hjemmel i lov 16. juni 1989 nr 65 om yrkesskadeforsikring §§ 13 og 17.

§ 1 Innledning

1. Beregningen av erstatning etter lov 16. juni 1989 nr. 65 om yrkesskadeforsikring skjer etter reglene i denne forskrift.
2. Erstatningen skal likevel beregnes etter de alminnelige reglene i lov 13. juni 1969 nr. 26 om skadeserstatning kapittel 3 i følgende tilfeller:
  - a) Erstatning for tap av forsørger til andre enn personer som omfattes av forskriften §§ 8 og 9.
  - b) Erstatning for tap av fremtidig inntekt til skadelidte som p.g.a. særlige helsekrav e.l. i det yrket han/hun hadde før skaden eller sykdommen inntrådte, er påført et vesentlig fremtidig inntektstap som ikke kommer til uttrykk gjennom den ervervsmessige uføregraden.
3. Skadelidte som ikke fyller vilkårene for ytelser ved yrkesskade etter folketrygdløven kapittel 11, kan kreve tilleggserstatning. Tilleggserstatningen skal fastsettes slik at skadelidte så langt det er mulig settes i samme stilling som om slike ytelser hadde vært tilstått.

4. Erstatningsberegningen skjer etter folketrygdens grunnbeløp (G) på oppgjørstidspunktet, jfr. lov om folketrygd 17. juni 1966 nr. 12 § 6-4.
5. Beregningen skal knyttes til skadelidtes alder ved tidspunktet for oppjøret. I § 6 knyttes beregningen til alderen da skaden eller sykdommen ble konstatert etter lov 16. juni 1989 nr. 65 om yrkesskadeforsikring § 5 annet ledd tredje punktum. I § 8 legges alderen ved dødsfallet til grunn.

§ 2 Påførte utgifter

1. Påførte utgifter frem til oppgjørstidspunktet erstattes individuelt, jfr. skadeserstatningsloven § 3-1.
2. Skadelidte har krav på renter etter morarenteloven fra en måned etter at krav om dekning av en bestemt utgift er sendt til forsikringsselskapet.

§ 3 Fremtidige utgifter

1. Engangserstatning for gjennomsnittlige fremtidige årlige utgifter fastsettes slik:
Skadelidtes alder:
under 35 år - 21 ganger årlige utgifter-
mellom 35 og 49 år - 19 ganger årlige utgifter-
mellom 50 og 59 år - 16 ganger årlige utgifter-
mellom 60 og 69 år - 14 ganger årlige utgifter-
over 70 år - 8 ganger årlige utgifter-2.Fremtidige engangsutgifter
erstattes individuelt, jfr. skadeserstatningsloven § 3-1.

§ 4 Tapt inntekt

1. Tapt inntekt i tiden frem til oppgjørstidspunktet erstattes individuelt, jfr. skadeserstatningsloven § 3-1.
2. Skadelidte har krav på renter etter morarenteloven i tillegg til erstatningsbeløpet. Renten beregnes særskilt for hvert kalenderår inntektstapet er oppstått med utgangspunkt 1. juli dette året. Rente løper likevel tidligst fra en måned etter at melding om skadetilfellet er sendt til forsikringsselskapet.

§ 5 Tap av fremtidig inntekt

1. Grunnlaget for beregningen av det fremtidiye inntektstapet er den pensjonsgivende inntekt, jfr. folketrygdloven § 6-4, i året før skaden eller sykdommen ble konstatert. Det tas ikke hensyn til begrensning som nevnt i folketrygdloven § 6-4 femte ledd. Hvis skadelidtes antatte pensjonsgivende inntekt, uten skaden eller sykdommen, i året skaden eller sykdommen ble konstatert, gir et høyere grunnlag, legges denne til grunn. Tilsvarende gjelder hvis skadelidte i et senere inntektsår har oppnådd en pensjonsgivende inntekt som gir et høyere grunnlag.
2. Hvis det er særlige holdepunkter for å anta at grunnlaget for beregningen etter første ledd er vesentlig lavere enn det som ville vært skadelidtes alminnelige inntektsnivå uten skaden eller sykdommen, skal grunnlaget for beregningen justeres opp til dette nivået.
3. Grunnerstatningen fastsettes slik:

Inntektsgrunnlaget for beregningen:	Grunnerstatning:
Til og med 7 G	22 G
Mellom 7 G og 8 G	24 G
Mellom 8 G og 9 G	26 G
Mellom 9 G og 10 G	29 G
Mellom 10 G og 11 G	33 G
Mellom 11 G og 12 G	38 G
Over 12 G	40 G

Fastsettelsen av inntektsgrunnlaget for beregningen skjer i forhold til G 1. januar i det inntektsåret inntekten er opptjent.

4. Erstatningsbeløpet ved 100 % ervervsmessig uførhet beregnes slik i forhold til grunnerstatningen:
  - a) Er skadelidte 45 eller 46 år, svarer erstatningen til grunnerstatningen.
  - b) For hvert år skadelidte er over 46 år gjøres et fradrag som utgjør 5 % av grunnerstatningen. Erstatningen skal likevel utgjøre minst 10 % av grunnerstatningen.
  - c) Er skadelidte 35-44 år, forhøyes erstatningen for hvert år han/hun er yngre enn 45 år med 3,5 prosent av grunnerstatningen.
  - d) Er skadelidte 34 år eller yngre forhøyes erstatningen for hvert år han/hun er yngre enn 35 år med 2,5 prosent av grunnerstatningen. I tillegg forhøyes erstatningen med 35 prosent av grunnerstatningen.
5. Har skadelidte bare tapt deler av sin ervervsevne, reduseres erstatningen tilsvarende.
6. Var skadelidte uavhengig av den aktuelle skaden eller sykdommen 50 % ervervsmessig ufør eller mer, kan han kreve erstatningen utmålt etter skadeserstatningsloven § 3-1 hvis dette leder til høyere erstatning enn utmåling etter reglene her.
7. Skadelidte har krav på renter etter morarenteloven fra en måned etter at forsikringselskapet har fått eller burde ha skaffet seg kunnskap om Rikstrygdeverkets fastsettelse av ervervsmessig uføregrad. Hvis partene er enige om å legge en bestemt uføregrad til grunn, foreligger likevel krav på rente fra en måned etter at enighet foreligger.

§ 6 Ménerstatning

1. Grunnerstatningen fastsettes slik:

Medisinsk invaliditet:	Grunnerstatning:
1. 15 – 24 %	0,75 G
2. 25 – 34 %	1 G
3. 35 – 44 %	1,5 G
4. 45 – 54 %	2 G

Medisinsk invaliditet:	Grunnerstatning:
5. 55 – 64 %	2,5 G
6. 65 – 74 %	3 G
7. 75 – 84 %	3,75 G
8. 85 – 100 %	4,5 G
9. Skade som er betydelig større enn skade som gir grunnlag for invaliditetsgrad på 100 %	5,5 G

2. Ménerstatningen beregnes slik i forhold til grunnerstatningen:
  - a) Er skadelidte 45 eller 46 år, svarer erstatningen til grunnerstatningen.
  - b) For hvert år skadelidte er over 46 år gjøres et fradrag som utgjør 2 % av grunnerstatningen. Erstatningen skal likevel utgjøre minst 50 % av grunnerstatningen.
  - c) For hvert år skadelidte er yngre enn 45 år forhøyes erstatningen med 2 % av grunnerstatningen.
3. Skadelidte har krav på renter etter morarenteloven fra en måned etter at forsikringsselskapet har fått eller burde ha skaffet seg kunnskap om Rikstrygdeverkets fastsettelse av medisinsk uføregrad. Hvis partene er enige om å legge en bestemt uføregrad til grunn, foreligger likevel krav på rente fra en måned etter at enighet foreligger.

§ 7 Etteroppgjør ved endringer i ervervsmessig eller medisinsk invaliditet

1. Er erstatningen fastsatt etter §§ 3,5 og 6 og skadelidtes ervervsmessige eller medisinske invaliditet som følge av ulykken endrer seg vesentlig, kan skadelidte kreve etteroppgjør. Krav om etteroppgjør må fremsettes innen fem år etter at oppgjøret var avsluttet.
2. Ved etteroppgjør etter §§ 5 og 6 beregnes først differansen mellom erstatningen skadelidte fikk ved oppgjøret og den erstatningen skadelidte ville ha fått ved oppgjøret om den nye invaliditetsaraden var blitt lagt til grunn. Deretter beregnes tilleggserstatningen på grunnlag av G på det nye oppgjørstidspunktet.

§ 8 Erstatning til ektefelle eller samboer ved tap av forsørger

1. Erstatning til ektefelle eller samboer for tap av forsørger er 12 G. (Utvalgets medlem Moen Borgerud foreslår 15 G)
2. Erstatning til ektefelle etter første ledd utbetales ikke når det på dødsfallstidspunktet er avsagt dom for, eller gitt bevilling til separasjon eller skilsmisse. Dette gjelder selv om avgjørelsen ikke er rettskraftig eller endelig.
3. Som samboer etter første ledd regnes – person som avdøde har levet sammen med i ekteskapslignende forhold hvis det i Folkeregisteret fremgår at de to har hatt samme bolig de siste to årene – person som hadde felles barn og felles bolig med avdøde. En person regnes likevel ikke som samboer dersom det på dødsfallstidspunktet forelå forhold som var til hinder for at lovlig ekteskap kunne inngås.
4. For hvert år avdøde var over 46 år reduseres erstatningen med 5 prosent. Dog reduseres den ikke med mer enn 80 prosent.
5. Kostnader ved begravelsen erstattes med 1/2 G. Dette gjelder selv om

avdøde ikke etterlater seg personer som har krav på erstatning for tap av forsørger.

6. Den erstatningsberettigede har krav på morarenter etter morarenteloven fra en måned etter at dødsfallet ble meldt til forsikringsselskapet.

§ 9 Erstatning til barn ved tap av forsørger

1. Erstatningen fastsettes slik:

Barnets alder da forsørgeren døde:	Erstatning:
under 1 år	6,5 G
1 år	6 G
2 år	6 G
3 år	5,5 G
4 år	5 G
5 år	5 G
6 år	4,5 G
7 år	4 G
8 år	4 G
9 år	3,5 G
10 år	3,5 G
11 år	3 G
12 år	2,5 G
13 år	2,5 G
14 år	2 G
15 år	2 G
16 år	1,5 G
17 år	1,5 G
18 år	1 G
19 år	1 G

2. Erstatningen beregnes særskilt for hvert barn.
3. Var avdøde eneforsørger, får barnet dobbelt så stor erstatning.
4. Den erstatningsberettigede har krav på morarenter etter morarenteloven fra en måned etter at dødsfallet ble meldt til forsikringsselskapet .

§ 10 Yrkesskedeforsikringsnemnda

1. Yrkesskedeforsikringsnemnda oppnevnes av Justisdepartementet. Nemnda skal ha fem medlemmer. Lederen av nemnda skal fylle vilkårene i domstolloven § 53 og § 54 annet ledd. Tre av medlemmene i nemnda skal oppnevnes etter forslag fra Landsorganisasjonen i Norge, Norges Forsikringsforbund og Næringslivets Hovedorganisasjon. Videre skal det oppnevnes personlige varamedlemmer. Nemnda oppnevnes for 3 år, med adgang til gjenoppnevning.
2. Yrkesskedeforsikringsnemnda kan behandle tvister mellom arbeidstakere og

- forsikringsgivere når tvisten gjelder krav om erstatning etter lov om yrkesskade-
forsikring.
3. Yrkesskadeforsikringsnemnda skal ha et sekretariat. Sekretariatet oppnevnes av Justisdepartementet. Sekretariatet forbereder saker for nemnda. Nemnda kan delegere avgjørelsesmyndighet til sekretariat. Bli erstatningskravet avgjort av sekretariatet, kan skadelidte klage til Yrkesskadeforsikringsnemnda.
  4. Vedtak av Yrkesskadeforsikringsnemnda kan innen to måneder bringes inn for domstolene. Forliksmegling er ikke nødvendig, jfr. tvistemålsloven § 274 annet ledd.
  5. Justisdepartementet gir nærmere regler om Yrkesskadeforsikringsnemndas virksomhet.

§ 11 Ikrafttredelse

Forskriften trer i kraft 1. januar 1991.

Partene kan avtale at reglene i forskriften skal legges til grunn også for skader som er konstatert før ikrafttredelsen.

Vedlegg II

Kronprinsregentens resolusjon 21 desember 1990 om forskrift om standardisert erstatning etter yrkesskadeforsikringsloven

Lov 16 juni 1989 nr 65 om yrkesskadeforsikring ble satt i kraft 1 januar 1990. Etter lovens § 13 kan Kongen gi regler om utmålingen av erstatning. Adgangen er hittil ikke brukt.

Justisdepartementet fremmer med dette forslag om forskrift om standardisert erstatning etter yrkesskadeforsikringsloven. Forslaget bygger i det vesentlige på utredningen fra Standarderstatningsutvalget.

Utvalget ble nedsatt 30 august 1989 med oppdrag å utarbeide forslag til forskrift om standardiseringsregler etter yrkesskadeforsikringsloven. Innstillingen ble avgitt 15 oktober 1990 og har vært på høring med høringsfrist 15 november 1990.

Et utkast til forskrift er blitt drøftet på et møte 19 desember 1990 med representanter for LO, Norges Forsikringsforbund og NHO.

Det er alminnelig enighet blant høringsinstansene om at det er gode grunner for en standardisert erstatningsutmåling på dette område. De fleste er også gjennomgående positive til utvalgets forslag. Enkelte høringsinstanser har gitt uttrykk for visse innvendinger mot erstatningsnivået og mot at de standardiserte satsene bygger på at det ikke skal gjøres fradrag for andre forsikrings- og pensjonsytelser.

Utvalget har i utredningen redegjort for de enkelte bestemmelsene i utkastet. Departementet vil her redegjøre for de endringer som er gjort i forhold til utkastet.

Til § 1-1

Den regelen som utvalget foreslår i sitt utkast § 1 annet ledd bokstav h, foreslås sløyfet. Flere høringsinstanser har påpekt at et inntektstap skadelidte måtte lide som følge av at han ikke lenger fyller særlige helsekrav i sitt tidligere yrke, vil bli reflektert i den ervervsmessige uføregraden. Det synes derfor ikke å være behov for en slik særregel som utvalget foreslår for disse tilfellene. Norges Forsikringsforbund peker dessuten på at det for slike forhold vil være naturlig å tegne en såkalt «loss of licence»-forsikring.

Til § 1-2

Paragrafen svaret til utvalgets utkast § 1 tredje ledd. Det er føyd til et nytt tredje punktum. Tillegget er ment som en presisering og innebærer ingen realitetsendring i forhold til utvalgets forslag.

Til kapittel 2

Kapitlet svarer til §§ 2,3 og 4 i utvalgets utkast. Det er foretatt en viss omredigering, men ikke foretatt realitetsendringer.

Henvisningene til skadeserstatningsloven § 3-1 innebærer at erstatningsfastsettelsen fullt ut skal skje etter alminnelige prinsipper, også m h t krav til påregnelighet m v. Henvisningen innebærer videre at det på ordinær måte skal gjøres fradrag for andre ytelser etter skadeserstatningslovens § 3-1 tredje ledd.

I § 2-3 annet ledd (utvalgets utkast § 4 annet ledd) er det gjort en mindre presisering slik at det nå framgår uttrykkelig at regelen om renteberegning fra 1. juli i det aktuelle året, bare gjelder i forhold til inntektstap for et helt kalenderår.

Til § 3-1 tredje ledd

Bestemmelsen bygger på utvalgets utkast § 5 annet ledd. Det er imidlertid foretatt en endring slik at bestemmelsen også kan anvendes hvor grunnlaget for beregningen er vesentlig høyere enn det som ville vært skadelidtes alminnelige inntektsnivå. Etter departementets oppfatning er det behov for en sikkerhetsventil også i denne retningen for tilfeller hvor skadelidte som følge av ekstraordinære forhold, har hatt en inntekt vesentlig over hans ordinære inntektsnivå i ett av årene som er nevnt i første og annet ledd. Et eksempel på en slik situasjon kan være hvis skadelidte har fått royalties i forbindelse med utgivelsen av en bok. På samme måte som når det er tale om å sette inntektsgrunnlaget opp, må det imidlertid foreligge «særlige holdpunkter» for et «vesentlig» avvik.

Til § 3-2

Bestemmelsen er bygd opp på samme måte som utvalgets utkast § 5 tredje ledd. Når det gjelder høyere inntekter (over 10 G), har imidlertid departementet funnet det riktig med en reduksjon av erstatningsnivået i forhold til utvalgets forslag. Det kan her særlig vises til at personer med et såvidt høyt inntektsnivå ofte vil ha en vesentlig tilleggsdekning gjennom ulike forsikringsordninger. I og med at ytelser fra slike ordninger ikke kommer til fradrag ved erstatningsutmålingen etter utkastet, må det allerede ved fastsettelsen av satsene tas hensyn til dette. Dette forholdet er påpekt også av utvalget som begrunnelse for at inntektsskalaen etter utvalgets forslag stopper på 12 G. Etter departementets vurdering er det riktig å strekke denne begrunnelsen noe lenger, slik at skalaen bør stoppe på 10 G, og også slik at erstatningen på de høyeste trinnene reduseres noe.

I likhet med utvalget, vil også departementet i denne sammenheng peke på at standardiserte regler sikrer forutberegnelighet. Man vil lett kunne bringe på det rene hva man vil få utbetalt ved en eventuell yrkesskade og kan da tegne de tilleggsforsikringer man måtte ønske.

Utvalget har i sitt utkast § 5 syvende ledd foreslått en regel om morarenter for erstatning for tap av framtidig inntekt. Det er av enkelte høringsinstanser reist visse innvendinger mot den foreslåtte regelen. Departementet har kommet til at det her ikke bør gis noen regel om morarenter. Det er ikke dermed utelukket at det kan foreligge krav på renter. Et slikt krav må eventuelt bygge direkte på morarentelovens regler.

Til kapittel 4

Utvalget foreslår i sitt utkast § 6 tredje ledd en regel om renter av ménerstatning som svarer nær til den foreslåtte regelen for tap av framtidig inntekt. Departementet går, av samme grunner som nevnt under merknadene til § 3-2, inn for at det ikke gis noen slik regel.

Til § 6-1

Bestemmelsen er i det vesentlige i overensstemmelse med utvalgets utkast § 8.

I utvalget var det dissens m h t størrelsen av erstatningen til ektefelle eller samboer. Utvalgets flertall gikk inn for 12 G, mens utvalgets medlem Moen Borgerud

gikk inn for 15 G. Bare få høringsinstanser har kommentert spørsmålet. Departementet går inn for at mindretallets forslag følges. Antall erstatningstilfeller er her lavt, slik at spørsmålet i alle tilfelle har liten betydning for premienivået. Etterlatte etter statsansatte har etter lønnsregulativets fellesbestemmelser allerede krav på 15 G.

Enkelte høringsinstanser har kommentert avgrensningen av hvilke personer som har krav på erstatning etter § 6-1 (utkastet § 8). Det må i denne forbindelse pekes på at bestemmelsen ikke kan favne videre enn til tilfeller hvor det, uten nærmere krav til dokumentasjon av at det faktisk foreligger et forsørgerforhold, er forsvarlig å utbetale standardisert erstatning ved dødsfall. Dette gjør det nødvendig med skarpe kriterier og at det stilles visse krav f eks til et samboerforholds fasthet. Bestemmelsen utelukker ikke at andre kan ha krav på erstatning for tap av forsørger etter de alminnelige reglene i skadeserstatningsloven § 3-4, jf utkastet § 1-1 annet ledd.

Etter § 6-1 tredje ledd regnes en person ikke som samboer hvis «det på dødsfallstidspunktet forelå forhold som var til hinder for at lovlig ekteskap kunne inngås». Med dette siktes det bare til de tilfeller hvor det foreligger et absolutt ekteskapsforbud og ikke til de situasjoner hvor ekteskap kan inngås etter samtykke fra myndighetene eller fra vergen (se f eks ekteskapsloven §§ 1,3,5).

Justisdepartementet

tilrår:

Forskrift om standardisert erstatning etter yrkesskedeforsikringsloven vedtas i samsvar med framlagt utkast.

FORSKRIFT OM STANDARDISERT ERSTATNING ETTER LOV 16 JUNI 1989 NR 65 OM YRKESKADEFORSIKRING

Gitt ved kronprinsregentens resolusjon 21 desember 1990 med hjemmel i lov 16 juni 1989 nr 65 om yrkesskedeforsikring § 13 annet ledd.

Kapittel 1 Innledning

§ 1-1 Anvendelsesområde

Beregningen av erstatning etter lov 16 juni 1989 nr 65 om yrkesskedeforsikring skjer etter reglene i denne forskrift.

Erstatning for tap av forsørger til andre enn personer som omfattes av forskriften §§ 6-1 og 6-2, skal likevel beregnes etter de alminnelige reglene i lov 13 juni 1969 nr 26 om skadeserstatning § 3-4.

§ 1-2 Tilleggserstatning

Skadelidte som ikke fyller vilkårene for ytelser ved yrkesskade etter folketrygdloven kapittel 11, kan kreve tilleggserstatning. Tilleggserstatningen skal fastsettes slik at skadelidte så langt det er mulig settes i samme stilling som om slike ytelser hadde vært tilstått. Ved fastsettelsen av tilleggserstatningen skal det gjøres fradrag for trygdeytelser og andre ytelser som gir tilsvarende kompensasjon.

§ 1-3 Folketrygdens grunnbeløp

Erstatningsberegningen etter forskriften kapittel 3,4 og 6 skjer etter folketrygdens grunnbeløp (G) på oppgjørstidspunktet, jf folketrygdloven § 6-2.

§ 1-4 Skadelidtes alder

Beregningen skal knyttes til skadelidtes alder ved tidspunktet for oppgjøret. I § 4-2 knyttes beregningen til alderen da skaden eller sykdommen ble konstatert etter lov om yrkesskadeborsikring § 5 annet ledd tredje punktum. I § 6-1 legges alderen ved dødsfallet til grunn.

Kapittel 2 Påførte og framtidige utgifter, tapt inntekt

§ 2-1 Påførte utgifter

Påførte utgifter frem til oppgjørstidspunktet erstattes individuelt, jf skadeserstatningsloven § 3-1.

Skadelidte har krav på renter etter morarenteloven fra en måned etter at krav om dekning av en bestemt utgift er sendt til forsikringsselskapet.

§ 2-2 Framtidige utgifter

Framtidige utgifter erstattes individuelt, jf skadeserstatningsloven § 3-1.

Engangserstatning for gjennomsnittlige framtidige årlige utgifter fastsettes slik:

Skadelidtes alder:

under 35 år	- 21 ganger årlige utgifter-
mellom 35 og 49 år	- 19 ganger årlige utgifter-
mellom 50 og 59 år	- 16 ganger årlige utgifter-
mellom 60 og 69 år	- 14 ganger årlige utgifter-
over 70 år	- 8 ganger årlige utgifter-

§ 2-3 Tapt inntekt

Tapt inntekt i tiden fram til oppgjørstidspunktet erstattes individuelt, jf skadeserstatningsloven § 3-1.

Skadelidte har krav på renter etter morarenteloven i tillegg til erstatningsbeløpet. Renten beregnes særskilt for hvert kalenderår. For inntektstap for et helt kalenderår regnes renten med utgangspunkt 1. juli dette året. Rente løper likevel tidligst fra en måned etter at melding om skadetilfellet er sendt til forsikringsselskapet.

Kapittel 3 Tap av framtidig inntekt

§ 3-1 Grunnlaget for beregningen

Grunnlaget for beregningen av det framtidige inntektstapet er den pensjonsgivende inntekt, jf folketrygdloven § 6-4, i året før skaden eller sykdommen ble konstatert. Det tas ikke hensyn til begrensning som nevnt i folketrygdloven § 6-4 femte ledd.

Hvis skadelidtes antatte pensjonsgivende inntekt, uten skaden eller sykdommen, i året skaden eller sykdommen ble konstatert, gir et høyere grunnlag, legges denne til grunn. Tilsvarende gjelder hvis skadelidte i et senere inntektsår har oppnådd en pensjonsgivende inntekt som gir et høyere grunnlag.

Hvis det er særlige holdepunkter for å anta at grunnlaget for beregningen etter første og annet ledd avviker vesentlig fra det som ville vært skadelidtes alminnelige inntektsnivå uten skaden eller sykdommen, skal grunnlaget for beregningen settes til dette nivået.

§ 3-2 Grunnerstatning

Grunnerstatningen fastsettes slik:

Inntektsgrunnlaget for beregningen:	Grunnerstatning:
Til og med 7 G	22 G
Over 7 G til og med 8 G	24 G
Over 8 G til og med 9 G	26 G
Over 9 G til og med 10 G	28 G
Over 10 G	30 G

Fastsettelsen av inntektsgrunnlaget for beregningen skjer i forhold til G den 1. januar i det inntektsåret inntekten er opptjent.

§ 3-3 Skadelidtes alder

Erstatningsbeløpet ved 100 % ervervsmessig uførhet beregnes slik i forhold til grunnerstatningen:

- Er skadelidte 45 eller 46 år, svarer erstatningen til grunnerstatningen.
- For hvert år skadelidte er over 46 år, gjøres et fradrag som utgjør 5 % av grunnerstatningen. Erstatningen skal likevel utgjøre minst 10 % av grunnerstatningen.
- Er skadelidte 35-44 år, forhøyes erstatningen for hvert år han eller hun er yngre enn 45 år med 3,5 prosent av grunnerstatningen.
- Er skadelidte 34 år eller yngre, forhøyes erstatningen for hvert år han eller hun er yngre enn 35 år med 2,5 prosent av grunnerstatningen. I tillegg forhøyes erstatningen med 35 prosent av grunnerstatningen.

§ 3-4 Tap av deler av ervervsevnen

Har skadelidte bare tapt deler av sin ervervsevne, reduseres erstatningen tilsvarende.

§ 3-5 Tidligere Uføre

Var skadelidte uavhengig av den aktuelle skaden eller sykdommen 50 % ervervsmessig ufør eller mer, kan han eller hun kreve erstatningen utmålt etter skadeserstatningsloven § 3-1 hvis dette leder til høyere erstatning enn utmåling etter reglene her.

Kapittel 4 Ménerstatning

§ 4-1 Grunnerstatning

Grunnerstatningen fastsettes slik:

Medisinsk invaliditet:		Grunnerstatning:
1.	15 – 24 %	0,75 G
2.	25 – 34 %	1 G
3.	35 – 44 %	1,5 G
4.	45 – 54 %	2 G
5.	55 – 64 %	2,5 G
6.	65 – 74 %	3 G
7.	75 – 84 %	3,75 G
8.	85 – 100 %	4,5 G
9.	Skade som er betydelig større enn skade som gir grunnlag for invaliditetsgrad på 100 %	5,5 G

§ 4-2 Skadelidtes alder

Ménerstatningen beregnes slik i forhold til grunnerstatningen:

- Er skadelidte 45 eller 46 år, svarer erstatningen til grunnerstatningen.
- For hvert år skadelidte er over 46 år, gjøres et fradrag som utgjør 2 % av grunnerstatningen. Erstatningen skal likevel utgjøre minst 50 % av grunnerstatningen.
- For hvert år skadelidte er yngre enn 45 år, forhøyes erstatningen med 2 % av grunnerstatningen.

Kapittel 5 Etteroppgjør ved endringer i ervervsmessig uføregrad eller medisinsk invaliditet

§ 5-1

Er erstatningen fastsatt etter § 2-2, kap. 3 eller kap. 4 og skadelidtes ervervsmessige uføregrad eller medisinske invaliditet som følge av ulykken endrer seg vesentlig, kan skadelidte kreve etteroppgjør. Krav om etteroppgjør må framsettes innen fem år etter at oppgjøret var avsluttet.

Ved etteroppgjør etter kap. 3 og kap. 4 beregnes først differansen mellom erstatningen skadelidte fikk ved oppgjøret og den erstatningen skadelidte ville ha fått ved oppgjøret om den nye invaliditetsgraden var blitt lagt til grunn. Deretter beregnes tilleggserstatningen på grunnlag av G på det nye oppgjørstidspunktet.

Kapittel 6 Erstatning ved dødsfall

6-1 Erstatning til ektefelle eller samboer

Erstatning til ektefelle eller samboer ved dødsfall er 15 G.

En person anses ikke som ektefelle etter første ledd når det på dødsfallstidspunktet er avsagt dom for, eller gitt bevilling til separasjon eller skilsmisse. Dette gjelder selv om avgjørelsen ikke er rettskraftig eller endelig.

Som samboer etter første ledd regnes

- person som avdøde har levet sammen med i ekteskaplignende forhold hvis det

- i Folkeregisteret framgår at de to har hatt samme bolig de siste to årene, eller
- person som hadde felles barn og felles bolig med avdøde.

En person regnes likevel ikke som samboer dersom det på dødsfallstidspunktet forelå forhold som var til hinder for at lovlig ekteskap kunne inngås.

For hvert år avdøde var over 46 år, reduseres erstatningen etter første ledd med 5 prosent, likevel ikke med mer enn 80 prosent.

Den erstatningsberettigede har krav på morarenter etter morarenteloven fra én måned etter at dødsfallet ble meldt til forsikringsselskapet.

§ 6-2 Erstatning til barn ved tap av forsørger

Erstatningen fastsettes slik:

Barnets alder da forsørgeren døde:	Erstatning:
under 1 år	6,5 G
1 år	6 G
2 år	6 G
3 år	5,5 G
4 år	5 G
5 år	5 G
6 år	4,5 G
7 år	4 G
8 år	4 G
9 år	3,5 G
10 år	3,5 G
11 år	3 G
12 år	2,5 G
13 år	2,5 G
14 år	2 G
15 år	2 G
16 år	1,5 G
17 år	1,5 G
18 år	1 G
19 år	1 G

Erstatningen beregnes særskilt for hvert barn.

Var avdøde eneforsørger, får barnet dobbelt så stor erstatning.

Den erstatningsberettigede har krav på morarenter etter morarenteloven fra en måned etter at dødsfallet ble meldt til forsikringsselskapet.

6-3 Erstatning for begravelseskostnader

Kostnader ved begravelsen erstattes med 1/2 G. Dette gjelder selv om avdøde ikke etterlater seg personer som har krav på erstatning for tap av forsørger.

Kapittel 7 Ikrafttredelse

§ 7-1

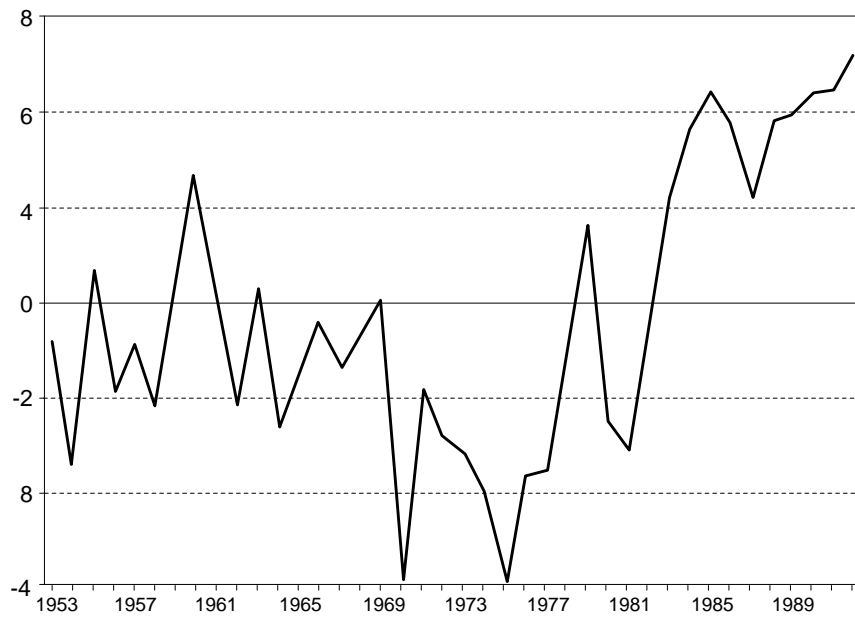
Forskriften trer i kraft 1 januar 1991.

Partene kan avtale at reglene i forskriften skal legges til grunn også for skader som er konstatert før ikrafttredelsen.

Vedlegg III

Reelle rentesatser, 1953-1992

	Innskuddsrente gj.sn.	Innskuddsrente på tid, i alt	Statsobligasjoner	Utlånsrente forretn.banker
1953	-0.88	-0.10	1.18	1.86
1954	-3.06	-2.39	- 1.44	-0.33
1955	1.24	2.18	2.68	4.02
1956	-1.60	-0.77	0.10	1.16
1957	-0.62	0.19	1.17	2.24
1958	-2.53	-1.72	-0.19	0.48
1959	-0.15	0.68	2.35	3.03
1960	1.88	2.69	4.69	5.28
1961	-0.32	0.39	2.34	3.02
1962	-2.67	-1.62	-0.19	0.67
1963	-0.16	0.88	2.34	3.31
1964	-3.04	-2.08	-0.66	0.47
1965	-1.64	-0.77	0.67	1.92
1966	-0.65	0.68	1.65	3.19
1967	1 58	0.38	0.57	2.20
1968	-0.67	0.48	1.45	3.19
1969	0.37	1.84	2.04	4.17
1970	-6.11	-5.06	-3.89	-2.71
1971	-2.24	-1.13	0.19	1.32
1972	-3.16	-2.05	-0.84	0.56
1973	-3.23	-1.86	-1.21	0.37
1974	-4.53	-3.56	-2.10	-0.82
1975	-6.29	-5.50	-3.94.	-2.42
1976	-3.89	-3.06	-1.65	0.37
1977	-3.68	-2.87	- 1.56	0.73
1978	-1.64	-0.79	0.28	3.33
1979	1.98	2.79	3.63	6.77
1980	-3.22	-2.52	-0.54	2.07
1981	-5.04	-4.30	-1.14	0.35
1982	-2.62	-1.80	1.71	2.88
1983	0.11	0.91	4.15	5.63
1984	2.51	3.44	5.65	7.63
1985	3.25	4.12	6.43	7.95
1986	2.95	3.69	5.69	7.93
1987	2.41	3.06	4.14	7.45
1988	3.75	4.49	5.72	9.37
1989	4.04	4.81	5.93	9.75
1990	4.65	5.36	6.34	9.80
1991	5.11	6.00	6.38	10.06
1992	6.60	7.43	7.14	10.85

Reelle rentesatser, statsobligasjoner, 1953-1992

Vedlegg IV

Konsumprisindeksen fra 1930 til 1993. 1979=100 (Statistisk Sentralbyrå)

	Jan.	Feb.	Mars	Apr.	Mai	Juni	Juli	Aug.	Sep.	Okt.	Nov.	Des.	Gj.snitt
1930	11,7	11,7	11,6	11,5	11,5	11,5	11,5	11,5	11,5	11,4	11,4	11,4	11,5
1931	11,3	11,2	11,1	11,0	10,9	10,9	10,9	10,9	10,7	10,7	10,7	10,7	10,9
1932	10,7	10,7	10,7	10,7	10,7	10,7	10,7	10,7	10,7	10,7	10,7	10,7	10,7
1933	10,6	10,6	10,6	10,6	10,6	10,6	10,6	10,7	10,6	10,6	10,6	10,6	10,6
1934	10,4	10,4	10,4	10,6	10,6	10,6	10,7	10,7	10,7	10,7	10,7	10,7	10,6
1935	10,7	10,7	10,7	10,7	10,7	10,8	10,9	10,9	10,9	10,9	11,0	11,0	10,8
1936	11,0	11,0	11,1	11,1	11,1	11,1	11,1	11,0	11,1	11,1	11,1	11,2	11,1
1937	11,3	11,4	11,5	11,7	11,7	11,9	12,1	12,1	12,2	12,3	12,3	12,3	11,9
1938	12,3	12,3	12,3	12,3	12,3	12,3	12,4	12,3	12,2	12,2	12,1	12,2	12,3
1939	12,1	12,1	12,1	12,3	12,3	12,3	12,4	12,4	12,4	12,7	12,9	13,1	12,4
1940	13,1	13,3	13,9	14,1	14,2	14,2	14,3	14,3	15,4	15,5	15,6	16,1	14,5
1941	16,2	16,4	16,6	16,7	16,9	17,1	17,1	17,3	17,3	17,4	17,5	17,7	17,0
1942	17,7	17,7	17,9	17,9	18,0	18,1	18,1	18,1	18,1	18,1	18,2	18,2	18,0
1943	18,3	18,4	18,4	18,4	18,5	18,5	18,6	18,6	19,5	18,5	18,6	18,6	18,5
1944	18,6	18,6	18,6	18,7	18,7	18,7	18,7	18,7	19,7	18,7	18,7	18,7	18,7
1945	18,7	18,8	18,8	19,0	19,1	19,1	19,1	19,2	19,3	19,1	19,1	19,2	19,0
1946	19,3	19,3	19,3	19,4	19,4	19,4	19,5	19,6	19,6	19,6	19,8	19,9	19,5
1947	19,6	19,7	19,8	19,8	19,8	19,9	19,7	19,6	19,4	19,3	19,3	19,4	19,6
1948	19,4	19,5	19,6	19,6	19,7	19,6	19,6	19,4	19,4	19,3	19,3	19,3	19,5
1949	19,3	19,4	19,4	19,4	19,5	19,5	19,5	20,0	19,6	19,5	19,5	19,5	19,5
1950	19,6	19,6	19,6	20,2	20,4	20,4	20,4	20,4	21,1	21,2	21,6	21,8	20,5
1951	22,0	22,2	22,4	23,4	23,8	24,2	24,4	24,4	24,6	24,4	24,7	24,8	23,8
1952	25,2	25,3	25,4	25,4	25,4	25,6	26,3	26,3	26,5	26,5	26,5	26,3	25,9
1953	26,2	26,1	26,3	26,3	26,3	26,4	26,4	26,4	26,5	26,7	26,7	26,7	26,4
1954	26,7	26,9	27,1	27,2	27,4	27,4	28,2	28,3	28,1	27,9	27,9	28,0	27,6
1955	27,9	27,7	27,7	27,7	27,8	27,9	28,0	28,0	27,8	27,8	27,9	27,9	27,9
1956	27,9	28,1	28,3	28,7	29,3	29,4	29,5	29,3	29,1	29,1	29,1	29,2	28,9
1957	29,3	29,4	29,6	29,8	29,9	29,8	29,7	29,7	29,7	29,8	29,9	29,9	29,7
1958	30,0	30,1	30,3	30,9	31,1	31,3	31,5	31,7	31,9	31,7	31,7	31,7	31,1
1959	32,0	31,9	31,5	31,7	31,7	31,7	31,9	31,9	31,9	32,0	31,9	31,9	31,9
1960	31,9	31,9	32,0	32,0	31,9	32,0	32,0	31,9	31,9	32,0	31,9	32,1	31,9
1961	32,1	32,1	32,2	32,4	32,5	32,6	32,7	32,9	33,1	33,4	33,4	33,5	32,7

Konsumprisindeksen fra 1930 til 1993. 1979=100 (Statistisk Sentralbyrå)

	Jan.	Feb.	Mars	Apr.	Mai	Juni	Juli	Aug.	Sep.	Okt.	Nov.	Des.	Gj.snitt
1962	33,6	33,8	34,0	34,2	34,2	34,3	34,8	34,9	35,0	34,9	34,9	35,0	34,5
1963	35,2	35,4	35,6	35,7	35,2	35,2	35,5	35,2	35,2	35,1	35,4	35,6	35,4
1964	36,4	36,6	36,8	37,0	37,0	37,1	37,6	37,8	38,1	37,9	38,0	38,1	37,4
1965	38,4	38,4	38,8	39,0	39,0	39,0	39,3	39,0	39,2	39,0	39,1	39,3	39,0
1966	39,4	39,4	39,8	39,9	39,9	39,9	40,6	40,7	40,6	40,8	40,8	40,9	40,2
1967	41,1	41,1	41,3	41,5	41,6	42,2	42,4	42,5	42,4	42,4	42,6	42,7	42,0
1968	43,0	43,0	43,2	43,2	43,1	43,3	43,6	43,5	43,7	43,9	44,0	44,1	43,4
1969	44,1	44,3	44,3	44,5	44,5	44,7	45,1	44,9	45,1	45,3	45,4	45,4	44,8
1970	48,0	48,2	48,6	48,8	48,8	49,2	49,9	49,8	50,3	50,6	50,8	51,4	49,6
1971	51,6	51,7	52,0	52,0	52,2	52,4	52,8	52,8	53,0	53,4	53,8	53,9	52,6
1972	54,7	54,8	55,3	55,6	55,7	56,3	56,8	56,9	57,4	57,7	57,9	58,1	56,4
1973	58,4	58,9	59,6	60,0	60,1	60,7	61,0	60,8	61,3	61,9	62,3	62,6	60,7
1974	63,6	64,3	65,0	65,4	65,4	65,8	66,6	66,9	67,4	68,1	68,5	69,1	66,4
1975	71,0	71,4	72,2	72,6	72,9	73,7	75,1	74,9	75,9	76,2	76,6	76,8	74,1
1976	77,7	78,1	79,2	79,8	80,4	81,4	82,1	82,1	82,2	82,3	82,7	82,9	80,9
1977	84,4	85,1	86,4	87,0	87,6	88,4	89,4	89,4	89,9	90,3	90,3	93,5	88,2
1978	92,4	92,8	93,8	94,1	94,3	94,9	96,0	96,2	97,4	97,6	97,7	97,8	95,4
1979	97,6	97,9	98,3	98,7	99,3	99,8	100,3	100,4	100,9	101,7	102,2	102,4	100,0
1980	104,0	105,7	107,5	108,1	109,3	110,6	111,9	112,6	113,7	114,8	115,6	116,4	110,9
1981	119,8	120,7	123,1	123,9	124,4	126,0	127,8	127,8	129,0	129,3	129,9	130,3	126,0
1982	134,2	135,1	137,3	138,0	138,2	139,6	141,8	141,9	142,9	143,9	145,0	145,6	140,3
1983	147,8	148,5	150,0	150,6	150,9	151,9	153,0	152,7	154,0	154,7	155,1	155,9	152,1
1984	157,3	158,1	159,9	160,6	160,8	161,6	162,3	162,1	163,4	164,1	164,4	165,1	161,6
1985	166,3	166,8	168,7	169,4	169,9	171,1	171,7	171,2	172,9	173,3	173,9	174,4	170,8
1986	176,2	176,9	178,0	179,2	179,4	182,5	184,4	185,1	187,8	188,5	189,0	189,9	183,1
1987	192,9	194,6	196,6	197,2	197,6	198,7	199,3	199,6	202,4	202,6	203,1	204,0	199,1
1988	206,4	207,8	210,8	211,3	211,7	212,9	212,9	212,7	215,4	215,6	215,6	215,5	212,4
1989	217,1	217,9	219,8	221,0	221,7	223,0	223,2	222,5	224,4	224,7	224,8	224,6	222,1
1990	226,3	227,2	229,8	229,8	230,3	231,0	231,2	231,0	233,2	235,1	235,0	234,4	231,2
1991	235,4	236,2	237,9	238,6	239,0	239,2	239,4	239,3	241,0	241,0	241,1	241,1	239,1
1992	241,1	241,7	243,9	244,4	244,7	245,2	245,4	244,8	245,9	246,4	246,5	246,4	244,7
1993	247,2	247,9	250,1	250,7	250,8	250,9	250,7	250,1	251,2	251,4	251,2	250,9	250,3
1994	250,4	251,4	252,7	252,9	253,1	253,7	254,2	254,2					

Vedlegg V

Lovbekendtgørelse nr. 599 af 8. september 1986 som ændret ved lov nr. 196 af 29. marts 1989 og lov nr. 389 af 7. juni 1989 om erstatningsansvar

1 KAPITTEL 1 ERSTATNING OG GODTGØRELSE FOR PERSONSKADE OG TAB AF FORSØRGER

Personskade

§ 1. Den, der er erstatningsansvarlig for personskade, skal betale erstatning for tabt arbejdsfortjeneste, helbredelsesudgifter og andet tab som følge af skaden samt en godtgørelse for svie og smerte.

Stk. 2. Har skaden fået varige følger, skal der tillige betales godtgørelse for varigt mén samt erstatning for tab eller forringelse af erhvervsevne.

Stk. 3. Værdien af arbeide i hjemmet ligestilles med erhvervsindkomst.

Tabt arbejdsfortjeneste

§ 2. Erstatning for tabt arbejdsfortjeneste fastsættes for tiden fra skadens indtræden, indtil skadelidte kan begynde at arbejde igen eller skadelidtes helbredstilstand er blevet stationær.

Stk. 2. I erstatningen fradrages løn under sygdom, dagpenge fra arbejdsgiver eller kommunalbestyrelsen og forsikringsydelse, der har karakter af en virkelig skadeerstatning, samt lignende ydelser til den skadelidte.

Svie og smerte

§ 3. Godtgørelse for svie og smerte udgør for tiden fra skadens indtræden, indtil skadelidtes helbredstilstand er blevet stationær, 100 kr.¹ for hver dag, den skadelidte er sengeliggende, og 50 kr.² for hver dag, den skadelidte er syg uden at være sengeliggende. Der kan i særlige tilfælde ydes godtgørelse for svie og smerte, selv og skadelidte ikke er syg. Overstiger godtgørelsen 15.000 kr., kan de beløb, der er nævnt i 1. pkt., fraviges.

Varigt mén

§ 4. Godtgørelse for varigt mén fastsættes til et kapitalbeløb, der beregnes under hensyn til skadens medicinske art og omfang og de forvoldte ulemper i skadelidtes personlige livsførelse. Méngraden fastsættes efter forholdene på det tidspunkt, da skadelidtes helbredstilstand blev stationær. Godtgørelsen udgør ved en méngrad på 100 pct. 200.000 kr.³. Ved lavere méngrader nedsættes beløbet forholdsmæssigt. I særlige tilfælde kan mén godtgørelsen fastsættes til et højere beløb, dog højst 240.000⁴ kr. Ved en méngrad på under 5 pct. ydes ingen godtgørelse.

1. 150 kr. pr. 1. april 1994.

2. 70 kr. pr. 1. april 1994.

3. 292.000 kr. pr. 1. april 1994.

4. 350.500 kr. pr. 1. april 1994.

Stk. 2. Var skadelidte ved skadens indtræden fyldt 60 år, nedsættes den i henhold til stk. 1 beregnede godtgørelse for mén med 5 pct. for hvert år, skadelidte var ældre end 59 år ved skadens indtræden. Godtgørelsen nedsættes dog ikke yderligere efter det fyldte 69 år.

Erhvervsevnetab

§ 5. Har en personskade, efter at skadelidtes helbredstilstand er blevet stationær, medført varig nedsættelse af skadelidtes evne til at skaffe sig indtægt ved arbejde, tilkommer der skadelidte erstatning for tab af erhvervsevne.

Stk. 2. Ved bedømmelsen af erhvervsevnetabet skal der tages hensyn til skadelidtes muligheder for at skaffe sig indtægt ved sådant arbejde, som med rimelighed kan forlanges af skadelidte.

Stk. 3. Skadelidtes erhvervsevnetab beregnes i procent (erhvervsevnetabsprocenten). Der ydes ikke erstatning, såfremt erhvervsevnetabet er mindre end 15 pct.

§ 6. Erstatningen fastsættes til et kapitalbeløb, der udgør skadelidtes årsløn, jfr. § 7, ganget med 6 og herefter ganget med erhvervsevnetabsprocenten, jfr. § 5, stk. 3.

§ 7. Som årsløn regnes skadelidtes samlede erhvervsindtægt i det år, der går forud for datoen for skadens indtræden.

Stk. 2. Årslønnen fastsættes dog efter et skøn, når særlige indtægts- eller ansættelsesforhold eller andre særlige forhold har gjort sig gældende.

Stk. 3. Årslønnen kan højst udgøre 350.000 kr.⁵.

§ 8. For en skadelidt, der i det væsentlige udnytter erhvervsevnen på en måde, som ikke eller kun i begrænset omfang medfører erhvervsindtægt, og for børn fastsættes erstatningen som et kapitalbeløb på grundlag af den i § 4 nævnte méngrad. Erstatningen fastsættes som en procentdel af den i § 4, stk. 1, 1.-4, pkt. nævnte mén godtgørelse.

Stk. 2. Ved en méngrad på under 15 pct, ydes ingen erstatning. Ved méngrader på 15 pct., 18 pct. og 20 pct. udgør erstatningen henholdsvis 130 pct., 135 pct. og 140 pct. af mén godtgørelsen.

Stk. 3. Ved en méngrad på 25 pct. udgør erstatningen 150 pct. af mén godtgørelsen. Ved méngrader på 30 pct., 35 pct., 40 pct., 45 pct. og 50 pct. udgør erstatningen henholdsvis 160 pct., 170 pct., 180 pct., 190 pct. og 200 pct. af mén godtgørelsen.

Stk. 4. Ved en mén godtgørelse på 55 pct. udgør erstatningen 225 pct. af mén godtgørelsen. Ved méngrader på 60 pct., 65 pct., 70 pct., 75 pct., 80 pct. og 85 pct. udgør erstatningen henholdsvis 250 pct., 275 pct., 300 pct., 325 pct., 350 pct. og 375 pct. af mén godtgørelsen. Ved méngrader på 90 pct., 95 pct. og 100 pct., udgør erstatningen 400 pct. af mén godtgørelsen.

5. 511.000 kr. pr. 1. april 1994

§ 9. Var skadelidte ved skadens indtræden fyldt 56 år, nedsættes erstatningen med 81/2 pct. for hvert år, skadelidte var ældre end 55 år ved skadens indtræden. Stk. 2. Må det antages, at skadelidte ville have været erhvervsaktiv også efter det fyldte 67. år, kan stk. 1 fraviges helt eller delvis.

Forelæggelse for Arbejdsskadestyrelsen

§ 10. Såvel skadelidte som skadevolderen kan indhente en udtalelse om spørgsmålet om fastsættelsen af méngraden og erhvervsevnetabsprocenten fra Arbejdsskadestyrelsen, jf. lov om arbejdsskadeforsikring.

Genoptagelse

§ 11. En afsluttet sag om godtgørelse for varigt mén eller erstatning for erhvervsevnetab kan på skadelidtes begæring genoptages, hvis der indtræder uforudsete ændringer i skadelidtes helbredstilstand, således at skadelidtes méngrad eller erhvervsevnetabsprocent må antages at være væsentlig højere end først antaget. Ved genoptagelse af sagen kan spørgsmålet om fastsættelsen af méngraden og erhvervsevnetabsprocenten igen begæres forelagt for Arbejdsskadestyrelsen, jfr. § 10.

Tab af forsørger m.v.

§ 12. Den, som er erstatningsansvarlig for en andens død, skal betale erstatning for rimelige begravelsesudgifter og erstatning til den, som ved dødsfaldet har mistet en forsørger. Forsørgelse omfatter også værdien af afdødes arbejde i hjemmet.

Erstatning til ægtefælle eller samlever

§ 13. Erstatning for tab af forsørger til ægtefælle eller samlever udgør 30 pct. af den erstatning, som afdøde må antages at ville have opnået ved et fuldstændigt tab af erhvervsevnen, jfr. §§ 5–8. Erstatningen udgør dog mindst 225.000 kr.⁶ medmindre der foreligger særlige omstændigheder.

Stk. 2. Var forsørgeren fyldt 56 år, nedsættes erstatningen efter reglerne i § 9.

Forsørgertabsersatning til børn

§ 14. Erstatning for tab af forsørger til efterlevende børn fastsættes til et beløb, der svarer til summen af de bidrag til barnets underhold, som afdøde på skadetidspunktet kunne være pålagt efter lov om børns retstilling, hvis afdøde havde været bidragspligtig. Var afdøde eneforsørger, forhøjes erstatningen med 100 pct.

Regulering af erstatnings- og godtgørelsesbeløb

§ 15. De i § 3, § 4, stk. 1, § 7, stk. 3, og § 13, stk. 1, 2 pkt., nævnte beløb reguleres årligt med samme procent, som ungelønnen for april kvartal er steget eller faldet i forhold til april kvartal 1983. Reguleringen har virkning fra den følgende 1. april. Ungelønnen beregnes som den af Danmarks Statistik offentliggjorte gennemsnitlige timefortjeneste (inkl. dyrtidstillæg, men bortset fra alle andre tillæg) for alle arbejdere indenfor håndværk og industri i hele landet i april kvartal ganget med det ugentlige antal arbejdstimer ved fuld sædvanlig arbejdstid. De herefter fremkomne

6. 328.500 kr. pr. 1. april 1994

beløb afrundes til nærmeste med 500 delelige kronebeløb, for de i § 3, 1. pkt., nævnte beløb dog til nærmeste med 10 delelige kronebeløb.

Stk. 2. Justisministeren bekendtgør hvert år, hvilke reguleringer der skal finde sted.

Stk. 3. Erstatning og godtgørelse fastsættes på grundlag af den beløb, der i henhold til stk. 1 var gældende på tidspunktet for skadens indtræden.

Forrentning

§ 16. Krav om godtgørelse for svie og smerte, godtgørelse for svine og smerte, godtgørelse for varigt mén, erstatning for erhvervsevnetab samt erstatning for tab af forsørger forrentes fra skadestidspunktet, til betaling sker, med en årlig rente⁷, der svarer til den til enhver tid fastsatte officielle diskonto med et tillæg på 6 pct. Justitsministeren kan hvert andet år efter forhandling med Danmarks Nationalbank og økonomiministeriet ændre renten.

Regres mod den erstatningsansvarlige

§ 17. Ydelser i henhold til den sociale lovgivning, herunder dagpenge, sygehjælp, pension efter den sociale pensionslovgivning og ydelser i henhold til lov om arbejdsskadeforsikring, som tilkommer en skadelidt eller efterlevende, kan ikke danne grundlag for regreskrav mod den erstatningsansvarlige. Det samme gælder pensjonsydelser, der udbetales af stat, kommune eller i henhold til anden pensjonsordning, samt forsikringsydelser uanset forsikringens karakter, jfr. § 22, stk. 2.

Stk. 2. En arbejdsgiver, der har udbetalt dagpenge eller sygeløn til en skadelidt eller har udbetalt dertil knyttede ydelser, kan gøre regres mod den erstatningsansvarlige i det omfang, arbejdsgiveren har lidt et tab.

Overførelse m.v. af erstatnings- og godtgørelseskrav

§ 18. Krav om erstatning og godtgørelse for personskade og krav om erstatning til den, der har mistet en forsørger, kan ikke overdrages, så længe kravet og dets størrelse ikke er anerkendt eller fastslået af domstolene.

Stk. 2. Krav om godtgørelse for personskade falder i arv, når det er anerkendt eller gjort gældende ved sagsanlæg eller under en straffesag ved kravets fremsættelse i retten eller i et anklageskrift eller en stævning, der er indleveret til retten.

Stk. 3. Erstatning og godtgørelse som nævnt i stk. 1, der ikke må antages at være forbrugt, indgår ikke i formuefællesskabet mellem ægtefæller ved skifte i anledning af ægteskabs ophør, separation eller bosondring. Erstatningen eller godtgørelsen indgår dog i formuefællesskabet, når den, som erstatningen tilkommer, afgår ved døden, medmindre erstatningen eller godtgørelsen ifølge ægtepagt er særeje.

Stk. 4. Reglerne i stk. 1 og stk. 3 finder ikke anvendelse på krav om erstatning for tabt arbejdsfortjeneste.

KAPITEL 2 ERSTATNINGSANSVAR FOR SKADE, DER ER DÆKKET AF FORSIKRING

§ 19. I det omfang en skade er dækket af en tingforsikring eller en driftstabsforsikring, er der ikke erstatningsansvar.

Stk. 2. Reglen i stk 1. gælder ikke, såfremt:

7. 11% pr. 6. januar 1994

1. den erstatningsansvarlige har forvoldt skaden forsætligt eller ved grov uagtsomhed, eller
2. skaden er forvoldt ved udøvelse af offentlig eller erhvervsmæssig virksomhed eller virksomhed, der kan ligestilles hermed.

Stk. 3. Har en arbeidstager forvoldt en skade, der er dækket af en tingforsikring, en driftstabsforsikring eller arbejdsgiverens ansvarsforsikring, ifalder arbeidstagen ikke erstatningsansvar, medmindre skaden er forvoldt forsætligt eller ved grov uagtsomhed.

§ 20. Staten, en kommune eller en anden offentlig institution, der i almindelighed er selvforsikrer, er stillet, som om forsikring var tegnet, jfr. § 19.

§ 21. §§ 19 og 20 gælder ikke for erstatningsansvar, der er omhandlet i

1. færdselslovens regler om ansvar for motordrevne køretøjer, eller som i øvrigt er dækket af den for køretøjet lovpliktige ansvarsforsikring.
2. luftfartsloven eller
3. søloven.

§ 22. Såfremt der er erstatningsansvar for en skade, der er dækket af en skadesforsikring, indtræder forsikringsselskabet i det omfang, det har betalt erstatning, i den skadelidtes ret mod den erstatningsansvarlige.

Stk. 2. Ved livs-, ulykkes- eller sygeforsikring eller anden personforsikring har selskabet uanset forsikringens karakter intet krav mod den erstatningsansvarlige.

KAPITEL 3 FORSKELLIGE BESTEMMELSER

Arbejdstagers erstatningsansvar

§ 23. Erstatning, som en arbejdsgiver har måttet udrede som følge af en arbeidstagers uforsvarlige adfærd, kan kun kræves betalt af denne i det omfang, det findes rimeligt under hensyn til den udviste skyld, arbeidstagerens stilling og omstændighederne i øvrigt.

Stk 2: Arbejdstagerens erstatningsansvar over for skadelidte kan nedsættes eller bortfalde, hvis det findes rimeligt under hensyn til de i stk. 1 nævnte omstændigheder og til skadelidtes interesse. Erstatning, som arbeidstageren har måttet udrede, kan denne kræve betalt af arbejdsgiveren i det omfang, ansvaret endeligt skal påhvile arbejdsgiveren efter stk. 1.

Stk. 3. Bestemmelsen i stk. 1 finder tilsvarende anvendelse på arbejdsgiverens erstatningskrav mod arbeidstageren for skade, denne i øvrigt forvolder arbejdsgiveren i tjenesten.

Almindelig lempelsesregel

§ 24. Erstatningsansvar kan nedsættes eller bortfalde, når ansvaret vil virke urimeligt tyngende for den erstatningsansvarlige, eller når ganske særlige omstændigheder i øvrigt gør det rimeligt. Ved afgørelsen skal der tages hensyn til skadens stør-

relse, ansvarets beskaffenhet, skadevolderens forhold, skadelidtes interesse, foreliggende forsikringer samt omstændighederne i øvrigt.

Stk. 2. Under tilsvarende betingelser som angivet i stk. 1 kan der ses helt eller delvis bort fra skadelidtes medvirken til skaden. Ved krav om erstatning til den, der har mistet en forsørger, gælder det samme om afdødes medvirken.

Flere erstatningsansvarlige

§ 25. Den indbyrdes fordeling af erstatningsbyrden mellem flere solidarisk erstatningsansvarlige foretages efter, hvad der under hensyn til ansvarets beskaffenhet og omstændighederne i øvrigt må anses for rimeligt.

Stk. 2. Er en eller flere af de erstatningsansvarlige dækket af en ansvarsforsikring, gælder § 19, stk. 1 og 2, og § 21. I de tilfælde, der er nævnt i § 19, stk. 2, nr. 1 og 2, og § 21, kan der ved den indbyrdes fordeling af erstatningsbyrden mellem skadevolderne tages hensyn til foreliggende ansvarsforsikringer. § 20 finder tilsvarende anvendelse.

Godtgørelse for tort

§ 26. Den, der er ansvarlig for en retsstridig krænkelse af en andens frihed, fred, ære eller person, skal betale den forurettede godtgørelse for tort. § 18, stk. 1 og 2, finder tilsvarende anvendelse på godtgørelse for tort.

Fravigelse af lovens regler

§ 27. Aftaler om fravigelse af reglerne i §§ 1-16, § 24, stk. 2 og § 26, der er indgået inden en skades indtræden, er ugyldige, såfremt fravigelsen er til ugunst for den erstatningsberettigede.

Stk. 2. Aftaler om fravigelse af § 17, stk. 1, § 19, stk. 1 og 3, § 20, § 22, stk. 2, § 23, § 24, stk. 1, og § 25, der er indgået inden en skades indtræden, er ugyldige, såfremt fravigelsen er til ugunst for den erstatningsansvarlige. Reglen i § 25 kan dog fraviges for skader, der forvoldes ved udøvelse af offentlig eller erhvervsmæssig virksomhed eller virksomhed, der kan ligestilles hermed.

KAPITEL 4 IKRAFTTRÆDELSBESTEMMELSER M.V.

§ 28. Loven træder i kraft den 1. oktober 1984 og finder anvendelse på erstatningsansvar for skader, der indtræder efter lovens ikrafttræden.

§ 29. Følgende lovbestemmelser ophæves:

1. § 25 i lov nr. 129 af 15. april 1930 om forsikringsaftaler.
2. § 15 i lov om ikrafttræden af borgerlig straffelov m.m., jfr. lovbekendtgørelse nr. 277 af 30. juni 1965.
3. § 14, stk. 3, 2. pkt., i arveloven, jfr. lov nr. 215 af 31. maj 1963.
4. § 53, stk. 3, 2. pkt., i sømandsloven, jfr. lov nr. 420 af 13. juni 1973.
5. § 67, 2. pkt., i søloven, jfr. lovbekendtgørelse nr. 353 af 1. juli 1974.

§ 30. I lov nr. 79 af 8. marts 1978 om arbejdsskadeforsikring foretages følgende ændring:

§ 55. affattes således:

«§ 55 Ydelser i henhold til loven kan ikke danne grundlag for regreskrav mod en skadevolder, der har pådraget sig erstatningspligt over for skadelidte eller dennes efterladte. Skadelidtes eller dennes efterlattes krav mod den erstatningsansvarlige nedsættes i det omfang, forsikringsselskabet har betalt eller er pligtigt at betale erstatning til de pågældende efter denne lov.»

§ 31. En forsikringstager kan ikke opsig en forsikringsaftale på grund af en forhøjelse af præmien, som alene er begrundet med den ændring af størrelsen af erstatning for person skade og tab af forsørger, der er en følge af denne lov.

§ 32. Loven gælder ikke for Færøerne og Grønland, men kan ved kgl. anordning sættes i kraft for disse landsdele med de afvigelser, som de særlige færøske og grønlandske forhold tilsiger.

Vedlegg VI

Statistisk undersøkelse av de alvorligste personskadene i motorvognforsikring

Norges Forsikringsforbund, februar 1994

Prinsipper og definisjoner ved personskadeundersøkelsen

1 FORMÅL DATAGRUNNLAG

Grunnlaget for denne statistikken er oppgaver over antall inntrufne skader og anslåtte erstatninger for 169 av de mest alvorlige personskadene som inntraff i 1991. Dataene er hentet fra Gjensidige, Forenede, Samvirke, UNI Storebrand og Vesta. Skadene ble valgt ut ut i fra forsikringsselskapenes sentrale trafikkskaderegister TRAST.

Hovedformålet med undersøkelsen var å skaffe en oversikt over hvorledes de mest alvorlige personskadesakene fordelte seg på ytelsesarter, skadeomfang og skadetyper.

Vi gjør oppmerksom på at ettersom det er de mest alvorlige personskadene som er tatt med her, er anslått erstatning ofte for en stor del basert på selskapenes foreløpige erstatningsavsetninger. Erstatningsbeløpet trenger derfor ikke å bli den nøyaktige erstatningen selskapet senere betaler skadelidte.

For at det skal være mulig å sette disse tabellene inn i en total sammenheng har vi i en tabell 0 oppgitt erstatningsfordelingen for personskader i 1991 og 1992. Denne statistikken er hentet fra selskapenes trafikkskaderegister TRAST.

2 OPPLÈGG OG GJENNOMFØRING

Statistikken er i utgangspunktet basert på en telling av antall inntrufne skader og totale anslåtte erstatninger for de 169 skadene undersøkelsen omfattet. Statistikken er samlet og produsert av Statistisk kontor, Norges Forsikringsforbund.

3 FEILSIDER OG USIKKERHET VED RESULTATENE

Resultater fra alle undersøkelser kan inneholde feil. Ettersom dataen til denne undersøkelsen er basert på en total telling, vil eventuelle feil kun ha sin bakgrunn i rutineene for innsamling og bearbeiding av dataene i skadeforsikringsselskapene og ved Statistisk kontor.

4 BEGREP OG KJENNEMERKER

4.1 Antall skader

Ved antall skader menes i denne statistikken personskader inntruffet i 1991.

4.2 Anslått erstatning

Med anslått erstatning menes betalte erstatninger pluss gjenstående reserver for de personskader som er med i undersøkelsen.

4.3 Ytelsesart

Materialet er fordelt på 9 ytelsesarter. Det er ménerstatning, tap i fremtidig erverv, dødsfallserstatning ektefelle, dødsfallserstatning barn, lidte utgifter frem til oppgjørstidspunktet, lidte inntektstap frem til oppgjørstidspunktet, fremtidige merutgifter, begravellesbidrag og akonto-utbetalinger.

Akonto-utbetalinger er skadeutbetalinger der selskapet ennå ikke har fastslått hvilken ytelsesart den omfatter. I mange tilfelle der skaden kun er reservert er hele det anslåtte erstatningsbeløpet ført som en akonto-utbetaling ettersom fordelingen på de ulike andre ytelsesartene ikke er klar. I de fleste tilfelle er det imidlertid rimelig å tro at akonto-utbetalinger gjelder fremtidige erstatningsutbetalinger og derfor stort sett hører hjemme under tap i fremtidig erverv og til en viss grad under fremtidige merutgifter. På den annen side kan det være tilfelle for enkelte skadearter at også en akonto-utbetaling dekker ménerstatningen. Dette må analyseres nærmere for ulike skadearter og ulikt skadeomfang.

4.4 Skadeomfang

For å belyse fordelingen etter skadeomfang, har vi basert oss på antatt ervervsmessig uførhet. I tillegg har vi tatt med oss gruppene «ikke ufør» og «død».

./.. Se forøvrig det vedlagte statistikkskjema.

4.5 Skadeart

Skadeart er en gruppering av de skadetyper og kroppsdelar som er nevnt i det vedlagte skjemaet. Vi har delt materialet inn i fire hovedtyper. Det er bløtdelskader, bruddskader, nakkesleng og andre skader.

4.6 Alder og kjønn

Vi har også fordelt skadene etter alder og kjønn i en tabellgruppe 4.

4.7 Andre tabeller

I tabellgruppe 5 har vi tatt med erstatningsfordelingen til de ulike ytelsesartene, og i tabell 6 har vi spesielt sett på skader der ervervsmessig uførhet eller medisinsk invaliditet er endelig fastsatt. Som det fremgår av tabellen, gjelder dette en liten del av det totale materialet.

5 SLUTTORD

Ettersom skjemaet for undersøkelsen er vedlagt, er det mulig å få fram andre tall av datamaterialet. Dersom spesielle opplysninger ønskes, bes det om at det tas kontakt med Norges Forsikringsforbund ved avdelingssjef Barbro Hamre eller sjefaktuar Tor Eivind Høyland.

Tabell 0.: Erstatningsfordeling for alle personskader i motorvognforsikring.

Beløpsintervall	1991			1992			Samlet		
	Antall	Totalbeløp (i 1000 kr)	Gjennoms nitt	Antall	Totalbeløp (i 1000 kr)	Gjennoms nitt	Antall	Totalbeløp (i 1000 kr)	Gjennoms nitt
0	5.534	0	0	5.948	0	0	11.482	0	0
0– 99999	7.556	207.862	27.509	9677	28.7852	29.747	17.233	495.714	28.766
100000– 199999	4.048	478.355	118.184	5.148	662.730	128.735	9.196	1141.085	124.091
200000– 499999	2.291	605.248	264.210	1.948	530.923	272.616	4.238	1.136.171	268.073
500000–	371	299.235	805.616	480	382.596	796.456	852	681.830	800.450
I alt	19.800	1.590.700	80.338	23.200	1.864.100	80.349	43.000	3.454.800	80.344

Kilde: TRAST

Tabell 1.: Hovedtall fordelt etter ytelsesart

Ytelsesart	Antall skader		Totalt anslått erstatning		Gj.snitts erstatning
	Antall	%	Beløp	%	Beløp
Ménerstatning	60	35,5	7.720.700	7,2	128.678
Tap i fremtidig erverv	42	24,9	14.537.220	13,5	346.124
Dødsfallerstatning ektefelle	20	11,8	8.045.732	7,5	402.287
Dødsfallerstatning barn	14	8,3	2.184.254	2,0	156.018
Lidte utgifter frem til oppgjørstidspunkt	96	56,8	2.174.327	2,0	22.649
Lidt inntektstap frem til oppgjørstidspunkt	79	46,7	9.035.333	8,4	114.371
Fremtidige merutgifter	31	18,3	4.304.160	4,0	138.844
Begravelsesbidrag	13	7,7	240.307	0,2	18.485
Akontoutbetaling	90	53,3	59.114.650	55,1	656.829
Alle ytelsesarter samlet	169	100,0	107.356.683	100,0	635.247

Tabell 2.1.1: Antall skader fordelt etter skadeomfang og ytelsesart

Ytelsesart	Skadeomfang													
	Ikke ufør		Antatt ervervsmessig uførhet								Død		Uopplyst	
	Antall	%	1-14		15-44		45-74		75-100		Antall	%	Antall	%
Ménerstatning	3	25,0	10	71,4	23	45,1	13	43,3	9	47,4	0,0	2	15,4	
Tap i fremtidig erverv	3	25,0	7	50,0	16	31,4	9	30,0	7	36,8	0,0	0,0		
Dødsfallerstatning ektefelle		0,0		0,0		0,0		0,0		0,0	20	0,0	0,0	
Dødsfallerstatning barn		0,0		0,0		0,0		0,0		0,0	14	8,3	0,0	
Lidte utgifter frem til oppgjørstidspunkt	6	50,0	7	50,0	39	76,5	21	70,0	10	52,6	5	16,7	8	61,5

Tabell 2.1.1: Antall skader fordelt etter skadeomfang og ytelsesart

Ytelsesart	Skadeomfang													
	Ikke ufør		Antatt ervervsmessig uførhet								Død		Uoplyst	
	Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%		
				1-14	15-44	45-74	75-100							
Lidt inntekts- tap frem til oppgjørstidspunkt	5	41,7	10	71,4	27	52,9	21	70,0	13	68,4	0,0	3	23,1	
Fremtidige merutgifter	2	16,7	6	42,9	13	25,5	6	20,0	4	21,1	0,0	0,0		
Begravelsesbi- drag		0,0		0,0	1	0,6		0,0		0,0	12	7,1	0,0	
Akontoutbeta- ling	5	41,7	2	14,3	35	68,6	23	76,7	14	73,7	2	6,7	9	69,2
Totalt	12	100,0	14	100,0	51	100,0	30	100,0	19	100,0	30	100,0	13	100,0

Tabell 2.1.2: Anslått erstatning fordelt etter skadeomfang og ytelsesart

Ytelsesart	Skadeomfang													
	Ikke ufør		Antatt ervervsmessig uførhet								Død		Uoppgitt	
	Beløp	%	Beløp	%	Beløp	%	Beløp	%	Beløp	%	Beløp	%	Beløp	%
				1-14	15-44	45-74	75-100							
Ménerstatning	335.000	11,1	630.000	14,4	1.797.500	5,8	1.576.000	5,3	3.307.000	13,6	0,0	75.200	2,8	
Tap i fremtidig ervert	258.000	8,6	1.330.000	30,5	4.595.620	14,7	4.280.600	14,4	4.073.000	16,8	0,0	0,0		
Dødsfallerstat- ning ektefelle		0,0		0,0		0,0		0,0		0,0	8.045.732	67,1	0,0	
Dødsfallerstat- ning barn		0,0		0,0		0,0		0,0		0,0	2.184.254	18,2	0,0	
Lidte utgifter frem til oppgjørstidspunkt	46.198	1,5	105.770	2,4	819.979	2,6	561.875	1,9	259.247	1,1	203.565	1,7	177.693	6,6
Lidt inntekts- tap frem til oppgjørstidspunkt	521.083	17,3	1.138.473	26,1	2.670.835	8,6	2.732.563	9,2	1.650.383	6,8	0,0	321.996	12,0	
Fremtidige merutgifter	506.000	16,8	360.000	8,2	1.082.000	3,5	1.556.160	5,2	800.000	3,3	0,0	0,0		
Begravelsesbi- drag		0,0		0,0	50.000	0,2	190.307	0,6		0,0	0,0	0,0	0,0	
Akontoutbeta- ling	1.350.000	44,8	800.003	18,3	20.202.205	64,7	18.918.668	63,5	14.192.670	58,4	1.550.000	12,9	2.101.104	78,5
Totalt	3.016.281	100,0	4.364.246	100,0	31.218.139	100,0	29.816.173	100,0	24.282.300	100,0	11.983.551	100,0	2.675.993	100,0

Tabell 2.2.1: Anslått erstatning fordelt etter skadeomfang og ytelsesart

Skadeart	Skadeomfang													
	Ikke ufør		Antatt ervervmessig uførhet								Død		Uopplyst	
	Antall	%	1-14	15-44	45-74	75-100	Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%
Bløtdelsskader	3	25,0	2	14,3	3	5,9	2	6,7	0,0	2	6,7	0,0		
Bruddskader	5	41,7	2	14,3	15	29,4	5	16,7	7	36,8	1	3,3	2	15,4
Nakkesleng	2	16,7	8	57,1	25	49,0	14	46,7	7	36,8		0,0	11	84,6
Andre skader	2	16,7	2	14,3	8	15,7	9	30,0	5	26,3	27	90,0		0,0
Totalt	12	100,0	14	100,0	51	100,0	30	100,0	19	100,0	30	100,0	13	100,0

Tabell 2.2.2: Anslått erstatning fordelt etter skadeomfang og skadeart

Skadeart	Skadeomfang													
	Ikke ufør		Antatt ervervmessig uførhet								Død		Uopplyst	
	Beløp	%	1-14	15-44	45-74	75-100	Beløp	%	Beløp	%	Beløp	%	Beløp	%
Bløtdelsskader	685.136	22,7	467.000	10,4	949.353	3,0	1.005.000	3,4	0,0	1.470.250	12,1	0,0		
Bruddskader	932.895	30,9	567.773	12,7	9.850.121	31,6	6.326.359	21,4	8.751.000	36,0	400.000	3,3	800.785	15,7
Nakkesleng	244.111	8,1	2.417.473	53,9	16.368.808	52,4	13.474.217	45,5	6.718.310	27,7		0,0	4.310.611	84,3
Andre skader	1.154.139	38,3	1.030.000	23,0	4.050.990	13,0	8.825.290	29,8	8.807.990	36,3	10.285.858	84,6		0,0
Totalt	3.016.281	100,0	4.482.246	100,0	31.219.272	100,0	29.630.866	100,0	24.277.300	100,0	12.156.108	100,0	5.111.396	100,0

Tabell 3.1.1: Bløtdelsskader fordelt etter skadeomfang og ytelsesart – antall

Ytelsesart	Skadeomfang													
	Ikke ufør		Antatt ervervmessig uførhet								Død		Uopplyst	
	Antall	%	1-14	15-44	45-74	75-100	Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%
Ménerstatning	1	33,3	1	50,0	3	100,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0			
Tap i fremtidig erverv		0,0	1	50,0	2	66,7	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0			
Dødsfallerstatning ektefelle		0,0		0,0		0,0	0,0	0,0	0,0	100,0	0,0			
Dødsfallerstatning barn		0,0		0,0		0,0	0,0	0,0	1	50,0	0,0			
Lidte utgifter frem til oppgjørstidspunkt	3	100,0	1	50,0	3	100,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0			
Lidt inntektstap frem til oppgjørstidspunkt		0,0		0,0	2	66,7	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0			
Fremtidige merutgifter		0,0		0,0	2	66,7	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0			
Begravelsesbidrag		0,0		0,0		0,0	0,0	0,0	1	50,0	0,0			

Tabell 3.1.1: Bløtdelsskader fordelt etter skadeomfang og ytelsesart – antall

Ytelsesart	Skadeomfang													
	Ikke ufør		Antatt ervervsmessig uførhet								Død		Uopplyst	
	Antall	%	1-14		15-44		45-74		75-100		Antall	%	Antall	%
Akontoutbetaling	2	66,7	1	50,0	0,0	2	100,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
Totalt	3	100,0	2	100,0	3	100,0	2	100,0	0	0,0	2	100,0	0	0,0

Tabell 3.1.2: Bløtdelsskader fordelt etter skadeomfang og ytelsesart – anslått erstatning

Ytelsesart	Skadeomfang													
	Ikke ufør		Antatt ervervsmessig uførhet								Død		Uopplyst	
	Beløp	%	1-14		15-44		45-74		75-100		Beløp	%	Beløp	%
Ménerstatning	60.000	8,8	55.000	11,8	191.000	20,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
Tap i fremtidig erverv	0,0	100.000	21,4	350.000	36,9	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
Dødsfallerstatning ektefelle	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	1.275.000	85,7	0,0	0,0	0,0	
Dødsfallerstatning barn	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	195.250	13,1	0,0	0,0	0,0	
Lidte utgifter frem til oppgjørstidspunkt	25.136	3,7	12.000	2,6	178.353	18,8	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
Lidt inntektstap frem til oppgjørstidspunkt	0,0	0,0	130.000	13,7	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
Fremtidige merutgifter	0,0	0,0	100.000	10,5	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
Begravelsesbidrag	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	17.750	1,2	0,0	0,0	0,0	
Akontoutbetaling	600.000	87,6	300.000	64,2	0,0	1.005.000	100,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
Totalt	685.136	100,0	467.000	100,0	949.353	100,0	1.005.000	100,0	0	0,0	1.488.000	100,0	0	0,0

Tabell 3.2.1: Bruddskader fordelt etter skadeomfang og ytelsesart – antall

Ytelsesart	Skadeomfang													
	Ikke ufør		Antatt ervervsmessig uførhet								Død		Uopplyst	
	Antall	%	1-14		15-44		45-74		75-100		Antall	%	Antall	%
Ménerstatning	1	20,0	0,0	5	33,3	3	60,0	3	42,9	0,0	0,0	1	50,0	
Tap i fremtidig erverv	2	40,0	0,0	4	26,7	2	40,0	1	14,3	0,0	0,0	0,0	0,0	
Dødsfallerstatning ektefelle	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	1	100,0	0,0	0,0	
Dødsfallerstatning barn	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
Lidte utgifter frem til oppgjørstidspunkt	2	40,0	2	100,0	10	66,7	4	80,0	4	57,1	0,0	0,0	1	50,0
Lidt inntektstap frem til oppgjørstidspunkt	3	60,0	1	50,0	7	46,7	4	80,0	4	57,1	0,0	0,0	0,0	

Tabell 3.2.1: Bruddskader fordelt etter skadeomfang og ytelsesart – antall

Ytelsesart	Skadeomfang													
	Ikke ufør		Antatt ervervsmessig uførhet								Død		Uopplyst	
	Antall	%	1-14	15-44	45-74	75-100	Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%
Fremtidige merutgifter	1	20,0	1	50,0	5	33,3	2	40,0	1	14,3	0,0	0,0	0,0	0,0
Begravelsesbidrag		0,0		0,0		0,0		0,0		0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Akontoutbetaling	2	40,0	1	50,0	10	66,7	4	80,0	6	85,7	0,0	2	100,0	100,0
Totalt	5	100,0	2	100,0	15	100,0	5	100,0	7	100,0	1	100,0	2	100,0

Tabell 3.2.2: Bruddskader fordelt etter skadeomfang og ytelsesart – anslått erstatning

Ytelsesart	Skadeomfang													
	Ikke ufør		Antatt ervervsmessig uførhet								Død		Uopplyst	
	Beløp	%	1-14	15-44	45-74	75-100	Beløp	%	Beløp	%	Beløp	%	Beløp	%
Ménerstatning	75.000		8,0	0,0	600.000	6,1	345.000	5,5	886.000	10,1	0,0	25.200	3,2	0,0
Tap i fremtidig erverv	125.000	13,4		0,0	1.250.000	12,7	850.000	13,4	1.500.000	17,2		0,0	0,0	0,0
Dødsfallerstatning ektefelle		0,0		0,0		0,0		0,0	0,0	400.000	100,0		0,0	0,0
Dødsfallerstatning barn		0,0		0,0		0,0		0,0	0,0	0,0	0,0		0,0	0,0
Lidte utgifter frem til oppgjørstidspunkt	16.923	1,8	13.770	2,4	124.111	1,3	63.326	1,0	65.500	0,7		0,0	108.777	13,9
Lidt innteksttap frem til oppgjørstidspunkt	109.972	11,8	4.000	0,7	907.217	9,2	420.252	6,6	515.500	5,9		0,0	0,0	0,0
Fremtidige merutgifter	6.000	0,6	50.000	8,8	700.000	7,1	300.000	4,7	400.000	4,6		0,0	0,0	0,0
Begravelsesbidrag		0,0		0,0		0,0		0,0	0,0	0,0		0,0	0,0	0,0
Akontoutbetaling	600.000	64,3	500.003	88,1	6.268.793	63,6	4.347.781	68,7	5.379.000	61,5		0,0	650.271	82,9
Totalt	932.895	100,0	567.773	100,0	9.850.121	100,0	6.326.359	100,0	8.746.000	100,0	400.000	100,0	784.248	100,0

Tabell 3.3.1: Nakkesleng fordelt etter skadeomfang og ytelsesart – antall

Ytelsesart	Skadeomfang													
	Ikke ufør		Antatt ervervsmessig uførhet								Død		Uopplyst	
	Antall	%	1-14	15-44	45-74	75-100	Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%
Ménerstatning		0,0	7	87,5	11	44,0	5	35,7	1	14,3	0,0	1	9,1	0,0
Tap i fremtidig erverv	1	50,0	4	50,0	7	28,0	5	35,7	1	14,3	0,0		0,0	0,0
Dødsfallerstatning ektefelle		0,0		0,0		0,0		0,0		0,0	0,0		0,0	0,0
Dødsfallerstatning barn		0,0		0,0		0,0		0,0		0,0	0,0		0,0	0,0

Tabell 3.3.1: Nakkesleng fordelt etter skadeomfang og ytelsesart – antall

Ytelsesart	Skadeomfang													
	Ikke ufør		Antatt ervervmessig uførhet								Død		Uopplyst	
	Antall	%	1-14	15-44	45-74	75-100	Antall	%	Antall	%	Antall	%		
Lidte utgifter frem til oppgjørstidspunkt		0,0	2	25,0	20	80,0	12	85,7	2	28,6	0,0	7	63,6	
Lidt inntektstap frem til oppgjørstidspunkt	1	50,0	7	87,5	15	60,0	11	78,6	5	71,4	0,0	3	27,3	
Fremtidige merutgifter		0,0	3	37,5	4	16,0	2	14,3		0,0	0,0		0,0	
Begravelsesbidrag		0,0		0,0	1	4,0		0,0		0,0	0,0		0,0	
Akontoutbetaling		0,0		0,0	21	84,0	11	78,6	6	85,7	0,0	7	63,6	
Totalt	2	100,0	8	100,0	25	100,0	14	100,0	7	100,0	0	0,0	11	100,0

Tabell 3.3.2: Nakkesleng fordelt etter skadeomfang og ytelsesart – anslått erstatning

Ytelsesart	Skadeomfang													
	Ikke ufør		Antatt ervervmessig uførhet								Død		Uopplyst	
	Beløp	%	1-14	15-44	45-74	75-100	Beløp	%	Beløp	%	Beløp	%	Beløp	%
Ménerstatning		0,0	475.000	20,7	595.500	3,6	476.000	3,5	71.000	1,1	0,0	50.000	2,6	
Tap i fremtidig erverv	133.000	54,5	750.000	32,6	1.715.000	10,5	2.591.000	19,2	139.000	2,1	0,0		0,0	
Dødsfallerstatning ektefelle		0,0		0,0		0,0		0,0		0,0			0,0	
Dødsfallerstatning barn		0,0		0,0		0,0		0,0		0,0			0,0	
Lidt utgifter frem til oppgjørstidspunkt		0,0	30.000	1,3	278.268	1,7	327.827	2,4	51.569	0,80		68.916	3,6	
Lidte inntektstap frem til oppgjørstidspunkt	111.111	45,5	854.473	37,2	1.362.062	8,3	1.725.389	12,8	373.071	5,6	0,0	321.996	17,0	
Fremtidige merutgifter		0,0	190.000	8,3	132.000	0,8	175.000	1,3		0,0	0,0		0,0	
Begravelsesbidrag		0,0		0,0	50.000	0,3		0,0		0,0	0,0		0,0	
Akontoutbetaling		0,0		0,0	12.233.225	74,7	8.174.001	60,7	6.083.670	90,6	0,0	1.450.833	76,7	
Totalt	244.111	100,0	2.299.473	100,0	16.367.675	100,0	13.469.217	100,0	6.718.310	100,0	0	0,0	1.891.745	100,0

Tabell 3.4.1: Andre skader fordelt etter skadeomfang og ytelsesart – antall

Ytelsesart	Skadeomfang													
	Ikke ufør		Antatt ervervmessig uførhet								Død		Uopplyst	
	Antall	%	1-14	15-44	45-74	75-100	Antall	%	Antall	%	Antall	%		
Ménerstatning	1	50,0	2	100,0	4	50,0	5	55,6	5	100,0	0,0		0,0	

Tabell 3.4.1: Andre skader fordelt etter skadeomfang og ytelsesart – antall

Ytelsesart	Skadeomfang													
	Ikke ufør		Antatt ervervsmessig uførhet								Død		Uopplyst	
	Antall	%	1-14	15-44	45-74	75-100	Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%
Tap i fremtidig erverv			2	100,0	3	37,5	2	22,2	5	100,0			0,0	0,0
Dødsfallerstatning ektefelle				0,0		0,0		0,0		0,0	17	63,0		0,0
Dødsfallerstatning barn				0,0		0,0		0,0		0,0	13	48,1		0,0
Lidte utgifter frem til oppgjørstidspunkt		1	50,0	2	100,0	6	75,0	5	55,6	4	80,0	5	18,5	0,0
Lidt innteksttap frem til oppgjørstidspunkt	1	50,0	2	100,0	3	37,5	6	66,7	4	80,0		0,0		0,0
Fremtidige merutgifter	1	50,0	2	100,0	2	25,0	2	22,2	3	60,0	-	0,0		0,0
Begravelsesbidrag		0,0		0,0		0,0		0,0		0,0	11	0,0		0,0
Akontoutbetaling	1	50,0		0,0	4	50,0	6	66,7	2	40,0	2	7,4		0,0
Totalt	2	100,0	2	100,0	8	100,0	9	100,0	5	100,0	27	100,0	0	0,0

Tabell 3.4.2: Andre skader fordelt etter skadeomfang og ytelsesart – anslått erstatning

Ytelsesart	Skadeomfang													
	Ikke ufør		Antatt ervervsmessig uførhet								Død		Uopplyst	
	Beløp	%	Beløp	%	Beløp	%	Beløp	%	Beløp	%	Beløp	%	Beløp	%
Ménerstatning	200.00	17,3	100.000	9,7	410.000	10,1	755.000	8,6	2.350.000	26,7		0,0		0,0
Tap i fremtidig erverv		0,0	480.000	46,6	1.280.000	31,6	839.000	9,5	2.434.000	27,6		0,0		0,0
Dødsfallerstatning ektefelle		0,0		0,0		0,0		0,0		0,0	6.370.732	61,9		0,0
Dødsfallerstatning barn		0,0		0,0		0,0		0,0		0,0	1.989.004	19,3		0,0
Lidte utgifter frem til oppgjørstidspunkt	4.139	0,4	50.000	4,9	239.247	5,9	170.722	1,9	142.178	1,6	203.565	2,0		0,0
Lidt innteksttap frem til oppgjørstidspunkt	300.00	26,0	280.000	27,2	271.556	6,7	586.922	6,7	761.812	7,6		0,0		0,0
Fremtidige merutgifter	500.000	43,3	120.000	11,7	150.000	3,7	1.081.160	12,3	400.000	4,5		0,0		0,0
Begravelsesbidrag		0,0		0,0		0,0		0,0		0,0	172.557	1,7		0,0
Akontoutbetaling	150.000		13,0	0,0	1.700.187	42,0	5.391.886	61,1	2.730.000	31,0	1.550.000	15,1		0,0
Totalt	1.54.139	100,0	1.030.000	100,0	4.050.990	100,0	8.825.290	100,0	8.817.990	100,0	10.285.858	100,0	0	0,0

Tabell 4.1.2: Bløtdelsskader fordelt på kjønn/alder og skadeomfang – anslått erstatning

		Skadeomfang													
		Ikke ufør		Antatt ervervsmessig uførhet								Død		Uopplyst	
				1-14		15-44		45-74		75-100					
Alder	Kjønn	Beløp	%	Beløp	%	Beløp	%	Beløp	%	Beløp	%	Beløp	%	Beløp	%
35 – 44															
	Mann		0,0	0,0		0,0	505.000	50,2	0,0		0,0	727.750	49,5	0,0	
	Kvinne		0,0	0,0		0,0		0,0			0,0		0,0		0,0
	Totalt		0,0	0,0		0,0	505.000	50,2	0,0		0,0	727.750	49,5	0,0	
45 – 54															
	Mann		0,0	0,0		0,0		0,0		0,0	0,0	742.500	50,6	0,0	
	Kvinne		0,0	0,0		0,0		0,0		0,0	0,0		0,0		0,0
	Totalt		0,0	0,0		0,0		0,0		0,0	0,0	742.500	50,5	0,0	
55 – 64															
	Mann	71.780	10,5	0,0		0,0		0,0		0,0	0,0		0,0		0,0
	Kvinne		0,0	0,0	296.000	31,2		0,0		0,0	0,0		0,0		0,0
	Totalt	71.780	10,5	0,0	296.000	31,2		0,0		0,0	0,0		0,0		0,0
65 -															
	Mann		0,0	0,0		0,0		0,0		0,0	0,0		0,0		0,0
	Kvinne		0,0	0,0		0,0		0,0		0,0	0,0		0,0		0,0
	Totalt		0,0	0,0		0,0		0,0		0,0	0,0		0,0		0,0
Alle	Mann	685.136	100,0	55.000	33,2	653.353	68,8	1.005.000	100,0	0,0		1.470.250	100,0	0,0	
aldre	Kvinne		0,0	312.000	66,8	296.000	31,2		0,0		0,0		0,0		0,0
	Totalt	685.136	100,0	467.000	100,0	949.353	100,0	1.005.000	100,0	0,0		1.470.250	100,0	0,0	

Tabell 4.2.1: Bruddskader fordelt på kjønn/alder og skadeomfang – antall

		Skadeomfang													
		Ikke ufør		Antatt ervervsmessig uførhet								Død		Uopplyst	
				1-14		15-44		45-74		75-100					
Alder	Kjønn	Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%
15 – 24															
	Mann	1	20,0	0,0		7	46,7	0,0		2	28,6	0,0		0,0	
	Kvinne	2	40,0	0,0		2	13,3	0,0		0,0	0,0	0,0		0,0	
	Totalt	3	60,0	0,0		9	60,0	0,0		2	28,6	0,0		0,0	
25 – 34															
	Mann	1	20,0	1	50,0		0,0		0,0	1	14,3	0,0		0,0	
	Kvinne		0,0		0,0	1	6,7	1	20,0		0,0	0,0		0,0	
	Totalt	1	20,0	1	50,0	1	6,7	1	20,0	1	14,3	0,0		0,0	
35 – 44															
	Mann		0,0	0,0	2	13,3	1	20,0		0,0	0,0	0,0		0,0	
	Kvinne		0,0	0,0		0,0		0,0		0,0	0,0	0,0		0,0	
	Totalt		0,0	0,0	2	13,3	1	20,0		0,0	0,0	0,0		0,0	
45 – 54															
	Mann		0,0	0,0		0,0	2	40,0	1	14,3	0,0	0,0		0,0	
	Kvinne		0,0	0,0		0,0	1	20,0		0,0	0,0	0,0		0,0	

Tabell 4.2.1: Bruddskader fordelt på kjønn/alder og skadeomfang – antall

		Skadeomfang													
		Ikke ufør		Antatt ervervsmessig uførhet								Død		Uopplyst	
				1-14		15-44		45-74		75-100					
Alder	Kjønn	Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%
	Totalt		0,0		0,0		0,0	3	60,0	1	14,3		0,0		0,0
55 – 64	Mann		0,0		0,0	2	13,3		0,0	1	14,3		0,0		0,0
	Kvinne		0,0	1	50,0	1	6,7		0,0	1	14,3	1	100,0		0,0
	Totalt		0,0	1	50,0	3	20,0		0,0	2	28,6	1	100,0		0,0
65 -	Mann	1	20,0		0,0		0,0		0,0		0,0		0,0		0,0
	Kvinne		0,0		0,0		0,0		0,0	1	14,3		0,0		0,0
	Totalt	1	20,0		0,0		0,0		0,0	1	14,3		0,0		0,0
Alle	Mann	3	60,0	1	50,0	11	73,3	3	60,0	5	71,4		0,0		0,0
aldre	Kvinne	2	40,0	1	50,0	4	26,7	2	40,0	2	28,6	1	100,0		0,0
	Totalt	5	100,0	2	100,0	15	100,0	5	100,0	7	100,0	1	100,0		0,0

Tabell 4.2.2: Bruddskader fordelt på kjønn/alder og skadeomfang – anslått erstatning

		Skadeomfang													
		Ikke ufør		Antatt ervervsmessig uførhet								Død		Uopplyst	
				1-14		15-44		45-74		75-100					
Alder	Kjønn	Beløp	%	Beløp	%	Beløp	%	Beløp	%	Beløp	%	Beløp	%	Beløp	%
15 – 24	Mann	100.000	10,7		0,0	5.338.706	54,2		0,0	3.471.547	39,7		0,0		0,0
	Kvinne	280.910	30,1		0,0	1.111.085	11,3		0,0		0,0		0,0		0,0
	Totalt	380.910	40,8		0,0	6.449.791	65,5		0,0	3.471.547	39,7		0,0		0,0
25 – 34	Mann	511.193	54,8	504.113	88,8		0,0		0,0	1.818.500	20,8		0,0		0,0
	Kvinne		0,0		0,0	558.775	5,7	1.658.936	26,2		0,0		0,0		0,0
	Totalt	511.193	54,8	504.113	88,8	558.775	5,7	1.658.936	26,2	1.818.500	20,8		0,0		0,0
35 – 44	Mann		0,0		0,0	1.607.472	16,3	2.216.576	35,0		0,0		0,0		0,0
	Kvinne		0,0		0,0		0,0		0,0		0,0		0,0		0,0
	Totalt		0,0		0,0	1.607.472	16,3	2.216.576	35,0		0,0		0,0		0,0
45 – 54	Mann		0,0		0,0		0,0	1.700.847	26,9	1.051.458	12,0		0,0		0,0
	Kvinne		0,0		0,0		0,0	750.000	11,9		0,0		0,0		0,0
	Totalt		0,0		0,0		0,0	2.450.847	38,7	1.051.458	12,0		0,0		0,0
55 – 64	Mann		0,0		0,0	805.000	8,2		0,0	1.279.495	14,6		0,0		0,0
	Kvinne		0,0	63.660	11,2	429.083	4,4		0,0	530.000	6,1	400.000	100,0		0,0
	Totalt		0,0	63.660	11,2	1.234.083	12,5		0,0	1.809.495	20,7	400.000	100,0		0,0
65 -	Mann	40.792	4,4		0,0		0,0		0,0		0,0		0,0		0,0
	Kvinne		0,0		0,0		0,0		0,0	600.000	6,9		0,0		0,0
	Totalt	40.792	4,4		0,0		0,0		0,0	600.000	6,9		0,0		0,0
Alle	Mann	651.985	69,9	504.113	88,8	7.751.178	78,7	3.917.423	61,9	7.621.000	87,1		0,0		0,0

Tabell 4.2.2: Bruddskader fordelt på kjønn/alder og skadeomfang – anslått erstatning

		Skadeomfang													
		Ikke ufør		Antatt ervervsmessig uførhet								Død		Uopplyst	
				1-14		15-44		45-74		75-100					
Alder	Kjønn	Beløp	%	Beløp	%	Beløp	%	Beløp	%	Beløp	%	Beløp	%	Beløp	%
aldre	Kvinne	280.910	30,1	63.660	11,2	2.098.943	21,3	2.408.936	38,1	1.130.000	12,9	400.000	100,0		0,0
	Totalt	932.895	100,0	567.773	100,0	9.850.121	100,0	6.326.359	100,0	8.751.000	100,0	400.000	100,0		0,0

Tabell 4.3.1: Nakkesleng fordelt på kjønn/alder og skadeomfang – antall

		Skadeomfang													
		Ikke ufør		Antatt ervervsmessig uførhet								Død		Uopplyst	
				1-14		15-44		45-74		75-100					
Alder	Kjønn	Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%
15 – 24	Mann	2	100,0	1	12,5	1	4,0	1	7,1		0,0		0,0		0,0
	Kvinne		0,0	2	25,0	4	16,0	1	7,1		0,0		0,0		0,0
	Totalt	2100,0		3	37,5	5	20,0	2	14,3		0,0		0,0		0,0
25 – 34	Mann		0,0		0,0	4	16,0	1	7,1		0,0		0,0		0,0
	Kvinne		0,0		0,0	3	12,0	2	14,3		0,0		0,0		0,0
	Totalt		0,0		0,0	7	28,0	3	21,4		0,0		0,0		0,0
35 – 44	Mann		0,0		0,0	5	20,0	2	14,3		0,0		0,0		0,0
	Kvinne		0,0		0,0	1	4,0		0,0	4	57,1		0,0		0,0
	Totalt		0,0		0,0	6	24,0	2	14,3	4	57,1		0,0		0,0
45 – 54	Mann		0,0		0,0	1	4,0	3	21,4		0,0		0,0		0,0
	Kvinne		0,0	1	12,5	3	12,0	1	7,1		0,0		0,0		0,0
	Totalt		0,0	1	12,5	4	16,0	4	28,6		0,0		0,0		0,0
55 – 64	Mann		0,0	1	12,5		0,0	1	7,1	2	28,6		0,0		0,0
	Kvinne		0,0	2	25,0	1	4,0	2	14,3	1	14,3		0,0		0,0
	Totalt		0,0	3	37,5	1	4,0	3	21,4	3	42,9		0,0		0,0
65 -	Mann		0,0		0,0	1	4,0		0,0		0,0		0,0		0,0
	Kvinne		0,0		0,0	1	4,0		0,0		0,0		0,0		0,0
	Totalt		0,0	1	12,5	2	8,0		0,0		0,0		0,0		0,0
Alle	Mann	2	100,0	2	25,0	12	48,0	8	57,1	2	28,6		0,0		0,0
aldre	Kvinne		0,0	5	62,5	13	52,0	6	42,9	5	71,4		0,0		0,0
	Totalt	2	100,0	8	100,0	25	100,0	14	100,0	7	100,0		0,0		0,0

Tabell 4.3.2: Nakkesleng fordelt på kjønn/alder og skadeomfang – anslått erstatning

		Skadeomfang													
		Ikke ufør		Antatt ervervmessig uførhet								Død		Uopplyst	
				1-14		15-44		45-74		75-100					
Alder	Kjønn	Beløp	%	Beløp	%	Beløp	%	Beløp	%	Beløp	%	Beløp	%	Beløp	%
15 – 24	Mann	244.111	100,0	500.000	20,7	795.600	4,9	930.000	6,9		0,0		0,0		0,0
	Kvinne		0,0	812.337	33,6	1.274.317	7,8	631.415	4,7		0,0		0,0		0,0
	Totalt	244.111	100,0	1.312.337	54,3	2.069.917	12,6	1.561.415	11,6		0,0		0,0		0,0
25 – 34	Mann		0,0		0,0	1.919.528	11,7	1.791.895	13,3		0,0		0,0		0,0
	Kvinne		0,0		0,0	1.987.741	12,1	2.085.175	15,5		0,0		0,0		0,0
	Totalt		0,0		0,0	3.907.269	23,9	3.877.070	28,8		0,0		0,0		0,0
35 – 44	Mann		0,0		0,0	4.956.642	30,3	3.238.602	24,0		0,0		0,0		0,0
	Kvinne		0,0		0,0	511.253	3,1		0,0	2.931.043	43,6		0,0		0,0
	Totalt		0,0		0,0	5.467.895	33,4	3.238.602	24,0	2.931.043	43,6		0,0		0,0
45 – 54	Mann		0,0		0,0	1.516.080	9,3	2.357.098	17,5		0,0		0,0		0,0
	Kvinne		0,0	415.000	17,2	1.255.969	7,7	475.000	3,5		0,0		0,0		0,0
	Totalt		0,0	415.000	17,2	2.772.049	16,9	2.832.098	21,0		0,0		0,0		0,0
55 – 64	Mann		0,0	110.000	4,6		0,0	619.621	4,6	3.546.767	52,8		0,0		0,0
	Kvinne		0,0	190.136	7,9	1.234.415	7,5	1.345.411	10,0	240.500	3,6		0,0		0,0
	Totalt		0,0	300.136	12,4	1.234.415	7,5	1.965.032	14,6	3.787.267	56,4		0,0		0,0
65 -	Mann		0,0		0,0	518.633	3,2		0,0		0,0		0,0		0,0
	Kvinne		0,0		0,0	398.630	2,4		0,0		0,0		0,0		0,0
	Totalt		0,0	390.000	16,1	917.263	5,6		0,0		0,0		0,0		0,0
Alle aldre	Mann	244.111	100,0	610.000	25,2	9.706.483	59,3	8.937.216	66,3	3.546.767	52,8		0,0		0,0
	Kvinne		0,0	1.417.473	58,6	6.662.325	40,7	4.537.001	33,7	3.171.543	47,2		0,0		0,0
	Totalt	244.111	100,0	2.417.473	100,0	16.368.808	100,0	13.474.217	100,0	6.718.310	100,0		0,0		0,0

Tabell 4.4.1: Andre skader fordelt på kjønn/alder og skadeomfang – antall

		Skadeomfang													
		Ikke ufør		Antatt ervervmessig uførhet								Død		Uopplyst	
				1-14		15-44		45-74		75-100					
Alder	Kjønn	Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%
15 – 24	Mann	1	50,0		0,0	2	25,0	1	11,1	1	25,0	4	14,8		0,0
	Kvinne		0,0	1	50,0	1	12,5	2	22,2		0,0	1	3,7		0,0
	Totalt	1	50,0	1	50,0	3	37,5	3	33,3	1	25,0	5	18,5		0,0
25 – 34	Mann		0,0	1	50,0	1	12,5	3	33,3		0,0	6	22,2		0,0
	Kvinne		0,0		0,0	1	12,5	2	22,2		0,0	1	3,7		0,0
	Totalt		0,0	1	50,0	2	25,0	5	55,6		0,0	7	25,9		0,0
35 – 44	Mann	1	50,0		0,0		0,0		0,0	2	50,0	5	18,5		0,0
	Kvinne		0,0		0,0	2	25,0		0,0		0,0		0,0		0,0

Tabell 4.4.2: Andre skader fordelt på kjønn/alder og skadeomfang – anslått erstatning

		Skadeomfang													
		Ikke ufør		Antatt ervervsmessig uførhet								Død		Uopplyst	
				1-14		15-44		45-74		75-100					
Alder	Kjønn	Beløp	%	Beløp	%	Beløp	%	Beløp	%	Beløp	%	Beløp	%	Beløp	%
	Kvinne		0,0		0,0		0,0		0,0		0,0		0,0		0,0
	Totalt		0,0		0,0	380.000	9,4		0,0		0,0		0,0		0,0
Alle	Mann	1.154.139	100,0	430.000	41,7	2.118.686	52,3	5.009.680	56,8	4.480.178	83,1	8.832.016	85,9		0,0
aldre	Kvinne		0,0	600.000	58,3	1.932.304	47,7	3.815.610	43,2	911.812	16,9	1.453.822	14,1		0,0
	Totalt	1.154.139	100,0	1.030.000	100,0	4.050.990	100,0	8.825.290	100,0	5.391.990	100,0	10.285.838	100,0		0,0

Tabell 5.: Antall skader fordelt etter erstatningens størrelse og ytelsesart

		Anslått erstatning i 1000 kr											
		0-99		100-299		300-499		500-799		800-		Sum	
Ytelsesart		Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%
Ménerstatning		32	53,3	24	40,0	1	1,7	2	3,3	1	1,7	60	100,0
Tap i fremtidig erverv		1	2,4	20	47,7	14	33,3	4	9,5	3	7,1	42	100,0
Dødsfallerstatning													
ektefelle		1	5,0	4	20,0	6	30,0	9	45,0		0,0	20	100,0
Dødsfallerstatning barn		8	57,1	4	28,6		0,0	2	14,3		0,0	14	100,0
Lidte utgifter frem													
til oppgjørstidspunkt		90	93,7	6	6,3		0,0		0,0		0,0	96	100,0
Lidt innteksttap frem													
til oppgjørstidspunkt		40	50,7	34	43,0	4	5,1	1	1,3		0,0	79	100,0
Fremtidige merutgifter		19	61,3	8	25,8	2	6,5	1	3,2	1	3,2	31	100,0
Begravelsesbidrag		13	100,0		0,0		0,0		0,0		0,0	13	100,0
Akontoutbetaling		6	6,7	12	13,3	16	17,8	31	34,4	25	27,8	90	100,0
Alle ytelsesarter samlet		17	10,1	25	14,8	25	14,8	59	34,9	43	25,4	169	100,0

Tabell 6.1: Fastsatt ervervsmessig uførhet fordelt på skadeart

		Skadeomfang							
		Fastsatt ervervsmessig uførhet							
		1-14		15-44		45-74		75-100	
Skadeart		Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%
Bløtdelsskader			0,0		0,0	1	12,5		0,0
Bruddskader		1	100,0		0,0	2	25,0	6	54,5
Nakkesleng			0,0	8	100,0	2	25,0	3	27,3
Andre skader			0,0		0,0	3	37,5	2	18,2
Totalt		1	100,0	8	100,0	8	100,0	11	100,0

Tabell 6.2: Fastsatt medisinsk invaliditet fordelt på skadeart

Skadeart	Skadeomfang							
	Medisinsk invaliditet							
	1-14		15-44		45-74		75-100	
	Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%
Bløtdelsskader		0,0	5	11,6	1	16,7		0,0
Bruddskader	4	66,7	7	16,3	2	33,3	4	57,1
Nakkesleng	2	33,3	23	53,5		0,0		0,0
Andre skader		0,0	8	18,6	3	50,0	3	42,9
Totalt	6	100,0	43	100,0	6	100,0	7	100,0

Andre utgaver av dokumentet

Hent opp dokumentet i HTML-format

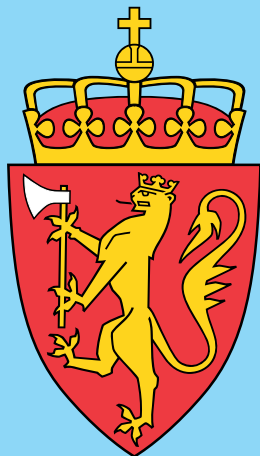
Slik ser det ut med Internett browser mot CD-ROM'en

 NORGES OFFENTLIGE UTREDNINGER NOU 1994:4
Kontrollen med «de hemmelige tjenester»
Instilling fra EØS-kommisjonen, oppnevnt ved Kgl. resolusjon 24. september 1993 Avgitt 7. februar 1994
• Utsendelsesbrev   • Innholdsfortegnelse
Utgiver: STATENS FORVALTNINGSTJENESTE SEKSJON STATENS TRYKKNING
Trykt utgave: ISSN: 0333-2306 ISBN: 82-583-0279-5 Trykk: Falch Hartbergrykk as, Oslo OSLO 1994
Elektronisk utgave: ISSN: 0806-2633 (NOU Computerfile) ⇒ ISBN: 82-583-0279-5 / DOCUMENT NOU 1994: 4 / NO HTML-versjon: Falch Informatikk as, Oslo

Du må ha en Internett browser for å gjøre dette

Hent opp i tekstformat (RTF)

 NOU NORGES OFFENTLIGE UTREDNINGER
TITTEL
INNLEDNING
KAPITLER
VEDLEGG

NOU

NORGES OFFENTLIGE UTREDNINGER

1994

1995

1996

ODIN

HVIS DU HAR INTERNETT

HJELP

BRUKERDOKUMENTASJON

